Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30500527

55350

LAURENTII HEISTERI
COMPENDIUM
MEDICINÆ PRACTICÆ,
Cui præmissa est
DE
MEDICINÆ MECHANICÆ PRÆSTANTIA
DISSERTATIO.

VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI,
Superiorum permissu, ac privilegio.
MDCCLIX.

D. Luigi ...

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

DISSERTATIO
DE
MEDICINÆ MECHANICÆ
PRÆSTANTIA.

Medicina varias habuit sectas.

1. *Edicinam varia habuisse fata*, variasque pro vario tempore passam esse mutationes, atque ob varias esse mutationes, atque ob varias eam excolentium opiniones & ingenium in diversas abiisse sententias ac sectas, illis satis notum esse existimo, qui vel léviter in historia medica versati sunt. Prima enim secta fuit *empiricæ*, quæ *sola experientia nitebatur*, quam vero HIPPOCRATES adjecta ratione fecit *rationalem* sive *dogmaticam*; hanc, Julii Cæsaris tempore, auctore THEMISONE secuta est *Methodica*, quam vero seculo secundo post Christum natum rursus evertere studuit GALENUS, quo auctore secta *Galenicæ* orta est. Seculo decimo sexto PARACELSUS condidit *chemicam*; decimo septimo orta est *Cartesiana*, *Sylviana* sive *Tackeniana*, *Eclectica*, ac denique *Mechanica* (sub qua tamen & *Hippocraticam* sive *Rationalem* intelligo) atque *Stahliana*. Quoniam vero nomina priorum sectarum fere abolita sunt, atque hodie in Europa, quam maxime vero in Germania nostra, omnes, præter *Mechanicam* & *Stahlianam* quasi desierunt, atque hæ duæ potissimum a Medicis nostris nunc excoluntur, atque hoc meum Compendium practicum secundum Mechanicorum principia conscriptum est, placet hic præfationis loco *Medicinæ mechanicæ præ Stahliana* præstantiam hac in dissertatione *ostendere*; ut sic quid forte commodi ex hoc libello in facienda Medicina lectores & præsertim Medicinæ practicæ tirones capere queant, perspicere possint.

Quid Mechanicum. 2. Medicina vero mechanica ea mihi dicitur, qua *Medicus ex fabrica corporis humani*, utpote quæ tota Mechanica est, *per anatomen accurate cognita & actione reciproca partium solidarum in fluida*, & fluidarum in solida, observationibus atque experimentis physicis, mechanicis ac chemicis, *secundum leges mechanicas ratiocinatur* & agit. Nam *corpus humanum machinam esse* artificiosissimam, ex quamplurimis machinulis minoribus compositam, tam anatome docet, quam a Cel. BOERHAVIO in Instit. Medic. aliisque quamplurimis scriptoribus Medicis Mechanicis & nominatim, *Borello*, *Bellino*, *Stenone*, *Lovvero*, *Pitcarnio*, Frid. *Hoffmanno*, *Bergero*, *Guilielmino*, *Lancisio*, *Keilio*, *Meadio*, *Michelotto*, *Mazino*, *Schreibero*, &c. evictum est, qui excusso jugo auctoritatis, *nihil pro certo aut vero admittunt*, quisquis etiam illud dixerit, *nisi quod sensibus*, vel *certis observationibus atque experimentis* probatum esse cognoscunt, atque ex fabricâ corporis per certa ratiocinia, tam in statu ejus sano quam ægroto, deduci potest.

Quid secta Stahliana. 3. Sed circa finem superioris seculi in nova, quæ in Saxonia tunc condebatur, Halensi Academia, juxta modo laudatum Frid. HOFFMANNUM, mechanicis principiis addictum, cathedram Medicam exornavit Georg. Ernest. STAHLIUS, vir quoque acutissimus & laboriosissimus, & cui ars Medica revera multum debet; cui vero neque mechanica principia, neque alia tunc in Medicina usitata arridebant, sed novas easque sequentes, quantum ego saltem ex scriptis ejus asseclarumque ipsius cognoscere potui, *ab anima potissimum petitas*, sibi *formavit hypotheses*, quibus ipse & asseclæ ejus & *theoriam* & *therapiam medicam superstruxerunt*.

Quæ principia sibi formaverit. 4. Nimirum *ad animam*, ut dixi, *quam naturam esse volunt*, *sive ad naturam*, *quam animam hominis esse contendunt* atque *pro synonymis* habent, in Medicina tam addiscenda quam facienda, quam maxime *esse respiciendum; animam* enim *rationalem* esse dicunt, *quæ fœtus corpus in utero* matris *fabricaret;* animam deinde eandem esse, quæ in corpore formato & nato *ad omnes ejus actiones* attenderet, *curamque semper*, *ut hoc corpus tamquam habitaculum suum*, *sartum tectumque conservet*,

gereret, *actionesque omnes* corporis animales, vitales & naturales *regeret*, atque etiam eum in finem, si aliquod vitium in corpore adesse cognosceret, quod corpori noxam inferre posset, ipsam omnes nervos intendere, ut *noxium hoc vel corrigeret*, vel *e corpore expelleret*: atque hanc ob caussam animam matura hanc ob rem deliberatione facta, *in quibusdam excitare vomitum*, in aliis *fluxum ventris*, in aliis sudorem aut urinam copiosiorem movere; rursus in aliis *fluxus sanguinis*, vel per nares, vel per pulmones, vel per ventriculum, renes, vesicam, vel intestinum rectum, quem fluxum *hæmorrhoides* vulgo appellant, *concitare*, atque sic supervacaneum vel noxium e corpore pro eo sano præstando eliminare. In aliis per *spasmos sive contractiones partium* & dolores animam noxium ex certis partibus, vel ad alium locum, eumque minus *noxium* compellere; illudque vel in pus convertere, sicut in inflammationibus & abscessibus fieri solet, vel hærentes humores spissiores ex parte læsa his spasmis & doloribus *propellere*, aut per sanguineas excretiones, hæmorrhoidum præsertim, sicut in morbis hypochondriacis, spleneticis, hepaticis, melancholicis, arthriticis & podagricis fieret, aut etiam per serosas, ut in coryxa, tussi & asthmate humido, *expellere*.

5. Ubi simul monendum, Stahlianos pro multorum morborum fœcunda matre *non tam pravas sanguinis qualitates*, acidum nempe aut alcali chemicorum, sed *potius abundantiam sanguinis*, quam plethoram vulgo Medici appellant, haud inepte habere; adeoque dicunt, animam quamplurimis in morbis studere, immo quam diligentissime laborare, *ut corpus suum per excitatas sanguinis profusiones spontaneas a nimia sanguinis copia*, a qua quamplurimæ noxæ ipsi imminerent, liberet, atque ubi hunc scopum obtinere sponte non posset, *medicum* vel per idonea ad hanc rem remedia, vel *per artificiales sanguinis detractiones naturæ succurrere debere.* Immo si anima scopum suum in excretionibus ejusmodi obtinere non possit, ipsam haud raro *extrema quæque tentare*, & non solum vehementissimos dolores, ac speciatim arthriticos, rheumaticos, podagricos vel hypochondriacos, atque *convulsiones*, sed *ipsam quoque*

Quænam alia adhuc obtineat placita.

epilepsiam haud raro inducere, ea intentione, ut corpus ab imminente gravi noxa liberet. Speciatim vero *multos morbos capitis*, ut cephalalgiam, ophthalmiam, otalgiam, odontalgiam, tonsillarum & faucium inflammationes sæpe oriri, *quando anima abundantem sanguinem per nares expellere studeret*; spirandi vero difficultatem, *pleuritidem & peripneumoniam*, si per pulmones, & dolores hypochondriorum, colicos, cardialgiam, lumborum, intestini recti & hæmorrhoidalium venarum dolorem, quando vel per ventriculum, renes, aut intestinum rectum se a nimia copia sanguinis liberare tentaret. *Verbo: omnes actiones in corpore contingentes*, tam animales, quam naturales & vitales, in *statu secundum & præter naturam ab anima dependere* volunt, animamque sic actionum omnium *auctorem esse statuunt*; ita, ut quoties dolores, inflammationes, convulsiones, profusiones sanguinis, febres, epilepsiæ, paralyses aliique morbi in corpore humano oriantur, hos *omnes a sapienti*, ut loqui amant, *naturæ instituto*, cum deliberatione prudenti, in utilitatem corporis *fieri contendunt*. Atque ad has actiones perficiendas *ipsam potissimum motu cordis & arteriarum aucto*, *motuque tonico* fibrarum membranarumque uti, quibus omnia ea, quæ modo diximus, efficeret, corpusque suum a morbis vel præsentibus liberare studeret. Medicum igitur in singulis morbis attendere debere volunt cum HIPPOCRATE, *quo natura sive anima vergat*, *ejusque ductum sequi præcipiunt*; naturam enim optimam esse morborum medicatricem, & Medicum tantum ejus ministrum: *quique hos motus rite observaret*, *atque naturam* in sua intentione optime *sequeretur* aut juvaret, *illum optimum* esse *Medicum*. Atque hæ præcipuæ, ni fallor, sunt hypotheses STAHLII ejusque asseclarum, quos propterea vulgo *Stahlianos* hodie appellant, quibus & theoria & curandi ratio ipsorum innititur. Ubi tamen nec hoc prætermittere possum, quod *multi eorum*, quemadmodum de mechanicis demonstrationibus mechanicisque partium corporis humani actionibus considerandis, ita etiam *de anatome* sive vera structura corporis nostri, & præsertim ea, *quæ subtiliores partes & functiones corporis exponit*, forte ob tædium laboris, quas hæ duæ Medici-

Anatomen contemnunt.

dici-

dicinæ partes, ſolidiſſima genuinæ Medicinæ & Chirurgiæ fulcra, requirunt, parum ſint ſolliciti, atque eas *vel inutiles* in Medicina *curioſitates* appellarunt, vel ſicut nonnulli, quos hic nominare nolo, tam perfrictæ fuerunt frontis, ut *anatomen Medico prorſus inutilem & ſupervacaneam proclamaverint*, immo nonniſi *pompam theatralem* vocaverint, exiſtimantes, *ſe ſola obſervatione intentionum animæ* bonos Medicos eſſe poſſe.

6. *Itaque Medicinæ Mechanicæ præſtantiam præ Stabliana*, cum *in ſpeculatione* ſive theoria, quam vocant, *tum in praxi*, ſive medendi ratione hic demonſtrare ſive evincere conabor. *Scopus diſſertationis indicatur.*

7. *Quod igitur ad theoriam attinet*, diſſertationis limites non permittunt, ut ad omnes & ſingulas ejus partes me extendam, ſed ſufficiat mihi *primaria quædam ejus capita* tantum *excutere*; & quidem primo, dum perhibent, *animam omnium actionum naturalium & p. n.* in corpore humano *eſſe auctorem*, hoc revera probare hactenus nondum potuere: adeoque in veteres labyrinthos & *occultas qualitates*, *quos* CARTESIUS & Mechanici tam diligenter e Medicina hucuſque expurgare ſtuduerunt ac commendarunt, *rurſus incidunt*, juveneſque Medicos inducunt. Sed antequam hic ulterius pergam, moneo, *hanc diſſertationem revera non altercandi cauſſa conſcriptam eſſe*; ſed ut in veritatem, ſine præjudicatis opinionibus, rebus in utramque partem probe perpenſis, ſerio inquiram, lectoribuſque a præjudiciis liberis poſtea *dijudicandum relinquam*, *an non Medicina mechanicis principiis utens præſtet Stabliana*. *An anima omnium actionum auctor.*

8. *Quando igitur unuſquiſque* animo a præjudiciis libero, animam ſuam explorat, atque *ex ea quærit*, *an corpus ſuum ſtruxerit?* anima ſolertiſſimis etiam hanc ob rem inſtitutis meditationibus, *hujus actionis nulla ratione recordari*, adeoque etiam profecto ab ea hoc factum demonſtrari non poteſt. Nam quia anima eſt ſubſtantia cogitans, *ſcire deberet*, *quid fecerit*, & adhuc faciat. Sed *objicere poſſunt*, hominem, quando eum ad ſtatum ſive ætatem pervenit, quo anima ad judicandum rite idonea eſt, viginti & plures forte annos præteriiſſe, animamque tam longa annorum ſerie earum *An corpus ſuũ ſtruxerit negatur.*

rerum oblitam esse, quas in prima generatione corporis sui peregerit; interea tamen verum esse, quod anima corpus suum construxerit, quia hoc aliter concipi non posset. *Verum respondeo*, dum anima harum actionum, quæ ad corpus humanum ex tot minoribus partibus, machinis & visceribus constans, exstruendum requiruntur; sibi non amplius conscia est, *omnes prudentes etiam incertos manere, an hæc sententia* & primum Stahlianæ *doctrinæ postulatum verum sit*. Prudens vero Medicus & Philosophus *nihil in rebus naturalibus pro vero aut certo assumere debet*, ut jam dictum est, *nisi quod vel experimentis* vel *sensibus verum* ac certum esse, sicuti apud mechanicos usitatum est, *cognoverit*; alias enim *incertis fundamentis semper fluctuat*, atque incerta ratiocinia, & conclusiones superstruit; quæ, cum fundamenta adhuc dubia aut falsa sunt, & nonnisi hypotheses, etiam *vera esse vix possunt* (*a*); adeoque, quicquid postea ex hoc fundamento ratiocinantur, non nisi *incertum & dubium manet*, quod animo veri cupido, qui clare, distincte & certe res scire amat atque satagit, nulla ratione satisfacit; alios autem, qui de vero non sunt adeo solliciti, aut ad verum indagandum inepti, quemadmodum quamplurimos esse homines ingeniosissimus CARTESIUS quam verissime jam docuit, (*b*) incertos relinquit, qui dicta STAHLII ejusque asseclarum de animæ potentia in corpore suo formanda, aliaque similia arripiunt; dum ea tamquam vera assumunt, licet veritatem eorum demonstrare nequeant, adeoque & ipsi de veritate earum convicti non sint, eaque *ut articulos fidei credunt*; id quod autem cordato ac prudenti Medico atque Philosopho indignum esse, & præstantiores Medici & Philosophi a tempore CARTESII uno quasi ore confessi sunt & adhuc confitentur. Cos. scripta acutissimi Philosophi WOLFII, aliorumque præstantissimorum recentiorum & Philosophorum & Medicorum.

9. Sed

(*a*) Vid. Oratio mea de *Hypothesium medicarum fallacia ac pernicie*. Altorfii A. 1710. jam a me evulgata.

(*b*) In Præfat. ad Meditat. de prima Philosophia.

9. Sed fingamus, licet non concedamus, *animam tanti negotii actionem oblitam esse*, tamen ex multis aliis actionibus, quæ quotidie adhuc in corpore nostro contingunt, quam *manifestissime demonstrari potest*, *eas ab anima non perfici*, *immo ne quidem dirigi*, dum earum nullo modo sibi conscia est. *Actiones*, quæ in corpore humano contingunt, ab antiquis *jam in animales*, *naturales*, ac *vitales* distributæ sunt, atque animales *dictæ sunt eæ*, quæ secundum animæ voluntatem in corpore nostro fiunt; quales sunt *motus voluntarii*, quum plerasque corporis nostri partes pro lubitu & ad nutum animæ movere possimus: ex quibus manifeste apparet, *animam hos motus perficere*, *dirigere*, eosque ad voluntatem hujus inchoari, continuari, augeri, accelerari, retardari, aut etiam omnino rursus sisti posse. *Altera pars actionum animalium corporis humani sunt sensus nostri*: quos etiam ab anima nostra dirigi tam clarum, certum atque perspicuum est, ut actum agerem, si hoc uberius hic probarem, præsertim, cum vix aliquis hac de re vel umquam dubitavit, adeoque *Mechanici cum Stahlianis egregie hic conveniunt*, iisque concedunt, *actiones*, *animales* dictas, *ab anima perfici* & dirigi; licet qua ratione anima in corpus, & corpus rursus in animam agat, definiri certe hactenus a nemine potuerit. *Stahlii hypotheses uberius perpenduntur.*

10. *De actionibus* vero *vitalibus* & *naturalibus* alia res est. Dicuntur autem actiones vitales & naturales nostri corporis eæ, *quæ ad vitam & naturam*, h. e. *fabricam corporis nostri conservandam inserviunt*: ut exempli gratia *actio cordis* & inde pendens circuitus sanguinis per vasa corporis, *digestio* sive *concoctio alimentorum* in ventriculo & intestinis, *nutritio*, *vegetatio*, *secretiones omnium liquorum* in corpore nostro, ut urinæ, salivæ, bilis, genituræ aliorumque, quos brevitatis studio hic prætermitto. Hæ actiones a Medicis antiquis haud sine ratione, & ni fallor, propterea ab animalibus distinctæ sunt, quia probe perspexerunt, *probari non posse*, *eas ab anima provenire* aut dirigi, *sed sponte*, anima de iis ne quidem cogitante, fieri. Verum, hoc non obstante, *Stahliani tamen contendunt*, *eas etiam ab anima & oriri*, *immo & sum-* *Quas actiones anima non perficiat.*

summa cum prudentia dirigi. Sed si hoc ita probare debent, sicut sapientes id hodie desiderant, nimirum ut certe demonstretur, non possunt, vel saltem huc usque non potuerunt. Nam si quilibet prudens cum anima sua serium ac severum init consilium, an has actiones, *vitales* scilicet & *naturales*, perficiat ac dirigat, profecto *earum neque conscia est neque reminisci potest*, se eas *umquam perfecisse*; licet hæ actiones in corpore nostro continuo fiant; adeoque an eas perficiat ac dirigat, necessario etiam scire deberet: sed ne sapientissimi hactenus homines hoc cognoscere potuerunt. At *contrarium potius patet ex eo*, *quod anima per voluntatem suam actionem cordis*, *ventriculi*, hepatis, renum aliarumque actionum naturalium ne quidem vel minimum, vel per momentum accelerare aut retardare possit; verum omnes has partes actiones suas, *ut automata*, nimirum horologium quoddam, mola, vel aliæ machinæ artificiales perficiunt, quæ per solam hominis cujusdam voluntatem absque adhibita vi externa actiones suas non mutant, neque accelerant, neque retardant; *sed prout fabrica sive mechanica constructio eorum motus* regulari modo *perficit* & dirigit, *continuo agunt*, donec ab alia caussa aut vi id impediatur. Ergo hæ actiones, quia ab animæ voluntate mutari non possunt, *ab anima quoque non dependent*, adeoque ab ea etiam nec fiunt, nec diriguntur.

Stahliani qualitates occultas inducunt.

11. Dum autem Stahliani volunt & docent, has actiones ab anima institui ac dirigi, illud vero probare non possunt, & anima ipsa hoc cognoscere nequit, quamvis summo studio in id inquirat, quid aliud hoc est, *quam animæ qualitates occultas*, præstantioribus Philosophis adeo exosas, *& præjudicatas opiniones pleno agmine in Medicinam rursus inducere*, atque discentibus sine sufficienti ratione credendas obtrudere? Sed de his hodie quam maxime valet, quod CICERO quondam de opinionibus præjudicatis dixit: (*a*) *Tantum opinio præjudicata poterat*, *ut etiam sine ratione va-*

(*a*) Lib. de Nat. Deor. I. Cap. V.

valeat. Nam multi, quia tam sæpe a Doctoribus suis audiverunt vel adhuc audiunt, *animam actiones omnes corporis perficere*, hoc tandem credunt, eoque ipso in præjudicium de veritate hujus rei incidunt; quamvis hoc numquam sufficientibus rationibus probatum sit: sine quibus tamen nihil in rebus naturalibus & medicis vel credendum, vel admittendum.

12. Contra *Mechanici Medici nihil pro certo aut vero assumunt, nisi quod sensibus vel experimentis* certis, aut ejusmodi ratiociniis ac demonstrationibus, quæ certo convincunt, adeoque demonstrationum vim obtinent, probatum est. *Assumunt autem omnia* ex omnibus disciplinis & sectis, *quæ vera esse demonstrata sunt*; assumunt, quod *fabrica corporis humani*, tamquam machina artificiosissima hydraulica, sive automatum ex solidis & fluidis, quemadmodum anatome docet, mirabiliter a Deo constructa sit. *Mechanici quomodo in fundamentis hic Stahlianis præstent.*

13. Nam *solida*, *aut vasa humores coercentia sunt*, *aut instrumenta sive organa* aut *machinæ certa ratione constructa*, *in certum* finem sive *usum sic facta*, figurata & connexa, sicut divus ille Medicus Mechanicus BOERHAVIUS quam rectissime scripsit, (*a*) ut *ex singulari hac fabrica*, qua quælibet pars instructa est, *determinati motus* & *actiones*, sicut *in aliis machinis exerceri* queant, si caussa movens accedit. Deprehenduntur enim in nostro corpore, pergit, *fulcimenta*, *columnæ*, *trabes*, propugnacula, tegumenta, hypomochlia, cunei, vectes, trochleæ determinantes, funes, prela, folles, cribra, filtra, canales, alvei, receptacula; quibus vero a BOERHAVIO indicatis machinis nostri corporis merito adhuc addi possunt *siphones*, *antliæ*, *valvulæ*, *forcipes*, *forfices*, *molæ*, *pistilla*, *mortaria*, *infundibula*, *tympana*, *cameræ obscuræ*, *machinæ acusticæ*, similesque res aliæ, quas omnes legibus mechanicis agere atque nonnisi per eas rationali modo explicari posse & ratio docet, atque a modo laudato BOERHAVIO, aliisque supra §. 2. laudatis auctoribus, itemque a celeberrimo Philosopho VVOLF- *Quomodo solida considerent.*

(*a*) In Institut. Med. §. 40.

VVOLFFIO (*a*) & SCHREIBERO (*b*) rerum physicarum & mathematicarum expertissimis, satis demonstratum esse existimo.

Quomodo fluida. 14. *Fluidæ* vero *partes* intra solidas in corpore humano continentur, atque in iis, quamdiu vivimus, jugi modo *a corde & arteriis moventur*, in motu hoc per vasa & canales determinantur, varie miscentur, separantur, mutantur, vasa cum nexis instrumentis movent, horum parietes atterunt, mutant, restituunt, fiuntque hæ actiones juxta leges hydrostaticas, hydraulicas & mechanicas, ideoque & juxta has, si quid certi de iis scire volumus, ultimo exponi debent: ita tamen, *ut accuratissima simul ratio habeatur naturæ uniuscujusque humoris specialis & actionis* ejus, prout per omne genus experimentorum (physicorum præsertim & chemicorum) innotescere potest, sicut quam rectissime præstantissimus docuit BOERHAVIUS. (*c*)

Quid Mechanici speciatim in Physiologia præstiterint. 15. Ut vero ad specialiora quædam nunc transeamus, *quæ mechanici Medici* in Physiologia sive usu partium explicando *præstiterunt præ Stahlianis*, consideremus, quæso, paucis quam docte STENO de fabrica & actione musculorum egerit, (*d*) quam mirifice Joh. Alphons. BORELLUS motus musculorum negotium, tam in homine, quam animalibus, *secundum mechanicas leges exposuerit*, (*e*) & quos mechanicos usus & actiones *ossibus & ligamentis eorum* hac in re tribuerit, quæ sane a rerum peritis sine stupore atque admiratione legi vix possunt, præsertim cum Dei sapientiam summam in corporis nostri constructione, ad motus & actiones multivarios, in usus corporis nostri quamplurimos, quam commodissime, quam constantissime & optime præstandos, quam evidentissime demonstrent; quæ profecto a Stahlianis tam solide

(*a*) Lib. de usu partium corporis humani & animalium, aliisque in locis. (*b*) In elementis Medicinæ physico-mathematicis. (*c*) In Institut. Medic, §. 41. & deinde passim in aliis locis. (*d*) In specim. myologiæ, itemque in libro de musculis & glandulis. (*e*) Libro doctissimo de motu animalium.

lide nusquam exposita deprehendimus. Quam eleganter STENO, MALPIGHIUS, BELLINUS, KEILIUS, HARTSOEKERUS, MICHELOTTUS *secretionis negotium* exposuerunt. Quam pulchre LOVVERUS & BORELLUS *actionem cordis* ex mirabili sua musculosa fabrica explicarunt. Quis enim mirabilis circuitus sanguinis rationes rite comprehendet, nisi qui *ex admiranda structura cordis*, arteriarum distributione & elastica fabrica, venarum situ sive cursu earumque valvulis, pulmonum & thoracis vera constitutione, (*a*) & ex mathematicis hydrostaticas & hydraulicas leges perceperit? *Cor enim est musculus cavus*, ejusque fibræ musculosæ magno artificio ita sunt contortæ, ut *præli* vel *siphonis in modum sanguinem* magno impetu in arterias expellant (*b*). *Arteriæ autem sunt* canales conici, robusti & elastici, quæ ob hanc suam fabricam sanguinem, e corde susceptum, ex ampliori per angustiorem semper & tandem angustissimum diametrum, reciproca cum corde actione in omnes partes, & tandem in venas propellunt, quæ quoque canales membranacei & conici sunt, sed inversi, ita ut sanguis in iis ex angustissimo diametro semper in ampliorem influat; adeoque ille sanguis, qui primas & maximas earum angustias superavit, postea in amplioribus viis vix hærere queat. *Atque hunc motum in venis*, *præsertim brachiorum* atque infra cor positis *promovent* multæ in eis conspicuæ *valvulæ semilunares*, membranaceæ, a FABRICIO AB AQUAPENDENTE primum & elegantissime delineatæ: quæ mirabili mechanica ratione impediunt, ne sanguis in partibus infra cor, ac præsertim pedibus & brachiis pendentibus relabatur; sed dum a corde per sanguinem arteriosum semper urgetur, faciliori ratione ascendat. Præterea *per arteriarum*

(*a*) Hæc omnia ex anatome cognita hic desideramus, quia nimis prolixum foret, ea hic describere.
(*b*) Sicut eleganter hoc demonstravit LOVVERUS Lib. de Corde, BORELLUS Part. II. de motu animal. Cap V. propos. 50. & seq. BELLINUS de motu cordis, LANCISIUS de corde, aliique.

rum & venarum ordinatam distributionem per corpus fit, ut sanguis e corde projectus, *non temere hinc inde*, sed per determinatas vias, ad determinata loca & partes, sursum & deorsum feratur. Quidnam autem est, quod cordis actionem in circumpellendo sanguine per arterias & venas elegantius illustrat ac docet, *quam sipho & prelum, machinæ vulgatissimæ*, quando liquores per canales propellunt? *Quid respirationis modum* planius exponit, quam *follis*? qui dilatatione laterum suorum aerem per tubum suum recipit, constrictione vero eorum aerem per eumdem rursus expellit, sicut quam ingeniosissime id exposuerunt BORELLUS, MAYOVIUS, BERGERUS, BOERHAVIUS, HAMBERGERUS, aliique: nam in corpore habemus organa maxime mirabilia, diaphragma præsertim aliosque musculos quamplurimos, respirationi dicatos, (*a*) per quæ thorax, dum costæ ab ipsis elevantur, diaphragma vero descendit, dilatatur in inspiratione, sed in expiratione, dum diaphragma ascendit, costæ autem descendunt, constringitur: ut sic per *tubum pulmonis*, *arteriam asperam* intelligo, aer pulmonem, ut in follem, ingredi, & ex eo rursus egredi possit.

Hoc uberius exponitur. 16. Quis *visus*, quis *auditus rationes* mirabiles exponere potest, nisi qui ex anatome harum partium mechanicam fabricam, ex optica vero, catoptrica, dioptrica & acustica, artibus matheseos in arte salutari utilissimis, *camera obscura* & *tubis acusticis* radiorum visibilium & sonorum naturam, refractionesque & reflectiones eorum probe didicerit? *An non glandulæ* & viscera nostra, ubi secretiones certorum humorum, & quidem modo tenuiorum modo crassiorum fiunt, *vera cribra & filtra pharmaceutica*, per quæ tenuiora a crassioribus separantur, repræsentant? *Valvulæ cordis* & *triangulares* & *semilunares* regressum sanguinis per eam viam, per quam venit, tam mirabili mechanica ratione impediunt, ut in machinis humanis tam apte hoc vix umquam factum sit. *An non in ventriculo*, *vesi-*

(*a*) Qui videri possunt in compend. meo anatom. §. 330. aliisque in recentioribus scriptis anatomicis.

vesica urinæ collectioni destinata, vesicula fellis, vesiculis seminalibus, & similibus *vera habemus receptacula*, in quibus varii liquores, ob certas causas aut ad certos usus, per certum tempus, quasi in receptaculis hydraulicis, asservantur. Quam eleganter *dentes nostri* in ore, & præsertim anteriores, *cuneos*, quam egregie maxillæ *forcipem*, aut etiam certo modo *forficem*, qua cibos discerpimus aut discindimus, repræsentent, atque revera etiam constituant, olim in dissertatione de *masticatione* (*a*) demonstravi. Immo eædem *maxillæ cum dentibus* certa ratione *mortarium cum pistillo*, sed sic exhibent, ut superior maxilla constituat corpus resistens sive mortarium, inferior autem pistillum, quo cibi in ore, quasi in mortario, conteruntur ac comminuuntur; immo & eorum similitudinem *cum mola* Antiquissimi una cum Scriptura sacra jam cognoverunt (*b*): unde etiam *posteriores dentes* jam dudum *molares*, anteriores vero ab usu incidendi ad modum forcipis, *incisores* dicti sunt. Denique in *faucibus*, speciatim in œsophagho & capite ejus pharynge dicto, aptissimum conspicimus *infundibulum*, per quod deglutienda, præsertimque potio, quasi per infundibulum in dolium vel lagenam aliudve receptaculum, quod ventriculus hic est, demittitur. Tandem s, fauces & præsertim *larynx* cum pulmonibus *nobis organum musicum pneumaticum*, cui simile in artificialibus non existit, constituunt, sicut varii, qui de voce & loquela scripserunt, egregie demonstrarunt. (*c*) *Quæ omnia sane*, nisi me omnia fallunt, *mechanismum & actiones mechanicas in corpore humano*, adeoque & præstantiam Mechanicorum in physiologia præ Stahlianis, abunde demonstrant.

17. Sed objiciunt Stahliani, hæc omnia tamen moveri & agi ab anima, atque sine concursu vel directione animæ non fieri, quemadmodum in mortuis post excessum animæ omnes prædictæ actiones cessarent. *In actionibus animalibus,*

(*a*) Quæ Altorfii 1711. prodiit in 4. (*b*) Vid. Ecclesiast. c. 12. v. 3. (*c*) Vid. DODART. in act. Acad. Reg. Paris. An. 1700. VVEDEL. & SCHELHAMMER diss. de voce, AMMAN. de loquela.

Mechanici cum Stahlianis conveniunt. rent. Sed respondeo, *distinguendo primum probe inter actiones animales, vitales & naturales*. In actionibus animalibus, sive iis, *quæ ab animæ voluntate dependent*, Mechanicos (saltem plerosque) ut jam dictum est, cum Stahlianis amice conspirare, opinor, atque ratione caussæ efficientis cum ipsis prorsus consentire, quod scilicet ab anima dirigantur, eaque auctor earum atque director sit: quia hoc sensibus obvium atque manifestum est. Sed quando caussam instrumentalem, ut vocant, consideramus, nullus profecto actionum animalium, motuum scilicet voluntariorum, organorumque sensuum idoneam explicationem adhuc dedit, aut *dare forte unquam poterit, nisi eorum instrumenta, ut organa mechanica considerabit*, & earum actiones secundum has leges explicabit: adeoque quoties Stahliani recte de actionibus animalibus sive voluntariis disserere volunt, mechanicam partium structuram & agendi rationem vel inviti in auxilium vocare coguntur.

In naturalibus vero dissentiunt. 18. Verum ut in his est concordia, sic e contrario *in actionibus vitalibus & naturalibus* explicandis tanto major inter ipsos est dissensus: dum *Stahliani has quoque ab anima produci*, dependere & dirigi statuunt, ut supra jam §. 4. & seq. dictum est; *Mechanici vero hoc cum antiquis prorsus negent*; *quia anima* de excitatione aut directione harum actionum, sicut §. 7. & seq. ostendimus, nihil scit, *nihil cognoscit*, *nihilque in iis mutare*, hoc est, eas *neque accelerare neque retardare sua voluntate* ulla ratione & ne per momentum quidem temporis potest.

Quid Mechanici de his sentiunt. 19. Qua ratione igitur Mechanici hasce actiones fieri existimant, dum animæ nullas partes hic dare volunt, dicam. Evicimus non solum jam supra, & anatome, opinor, omnes attentos & a præjudicatis opinionibus liberos facile convincet, *corpus nostrum esse artificiosissimam machinam hydraulicam*, ex diversis machinis minoribus, vasis, canalibus, & ductibus, certos liquores vehentibus, ita conflatum, ut *solida fluida, fluida vero solida reciproca actione moveant ac propellant*, & ut una semper pars per communicationem & nexum cum altera, ope vasorum præsertim & nervorum,

alterius actioni succurrat, atque sæpe plures ad unam actionem perficiendam, instar automati, horologii vel molæ concurrant. *Demonstrat hoc*, (ut exemplo uno alterove rem illustrem & extra justæ dubitationis aleam ponam) *concoctionis ciborum negotium*: quod non solus ventriculus, ut haud pauci imperiti existimant, perficit; sed ad illud conficiendum primo manducatio in ore facta, deinde omnes *glandulæ salivam secernentes*, juxta os, in ore, in faucibus & œsophago consitæ concurrunt, ac præterea *intestina*, præsertim tenuia, glandula *pancreas* dicta, hepar & lien, suum quoque Symbolum conferunt, quemadmodum hoc a Physiologicis recentioribus unanimi consensu probatum est, neque forte vel ab ullo prudentiorum Stahlianorum negatur. Ita *bilis præparationem* non solum hepar præstat, sed lien, intestina, mesenterium, omentum, aliæque partes in unam hanc actionem amice conspirant: id quod etiam vix ab ullo prudenti hodie in dubium vocatur, atque a BOERHAVIO in Institut. Med. eleganter demonstratum est.

20. Sic *ad cordis actionem*, quæ primaria est vitæ nostræ, *cerebri*, sive rectius *cerebelli concursus* sive adjumentum & quidem per nervos, qui a cerebello ad cor excurrunt, requiritur; quia his resectis vel ligatis in animali vivo cordis motus atque inde pendens vita desinit, quod quamplurimi etiam probarunt, inter quos unicum rursus BOERHAVIUM nunc tantum nominare volo. (*a*) *Ad cerebelli* autem actionem præstandam *requiritur communicatio cordis cum cerebello per arterias*, per quas ad cerebrum & cerebellum sanguis tenuissimus per leges mechanicas devehitur, sine quo actio cerebelli nulla est, & animalis vita quoque perit. Probant hoc vulnera, per quæ sanguis ita profunditur, ut ad cerebrum nullus amplius pervenire queat. Quemadmodum vero ab influxu sanguinis ex corde in cerebrum sublato actio cerebri & cerebelli tollitur; ita *ex influxu alicujus liquidi subtilissimi ex cerebello per nervos ad cor impedito* aut sublato, quod vulgo *liquidum nerveum* sive *spiritus* appellamus, tol-

Quomodo cordis actio peragatur.

B li-

(*a*) Vide ejus Institut. Med. §. 401.

litur motus cordis, atque inde mox subsequitur mors. Quamdiu autem hoc commercium inter cor & cerebrum salvum sartumque conservatur, tamdiu observamus actionem quoque cordis & cerebelli perdurare; quæ partes, ut caussæ sociæ, reciproce se invicem juvant, se invicem conservant, & sic automatum præcipuum nostri corporis, quod sine animæ directione movetur, & artificiosissimum, PERPETUUM MOBILE, ut vulgo dicunt, quale vel præstantissimi adhuc Mechanici perficere nondum potuerunt, constituunt, in quo cor per sanguinem ad cerebellum propulsum actionem hujus, secretionem scilicet liquidi illius subtilissimi præstat; cerebellum, contra, per nervos hoc liquidum continuo rursus ad cor demittit, ejusque ope motum cordis singulo ejus pulsu instaurat, & quamdiu animal vivit, conservat, atque *sic hoc perpetuum mobile*, quod stupenda prorsus ratione per centum sæpe annos, sine ulla interruptione, constanter noctes diesque movetur, centies fere millies singulo die pulsat, atque sic vitam hominis reliquasque omnes actiones in corpore conservat; (*a*) *ad quos motus nullum principium immateriale sive anima requiritur*; sed hi motus *ob solas corporeas atque mechanicas illas rationes fieri possunt*. Ut vero hoc aliquo simili illustretur, placet producere *molæ exemplum*, in qua videmus rotam maximam, quæ ab aquæ motu aut lapsu movetur, reliquas rotas interiores & minores, una cum ingentibus lapidibus molaribus movere, subjectumque frumentum comminuere, idque tamdiu fieri, quamdiu molæ machina est integra & affluxus aquæ moventis non deficit. Quemadmodum vero illas rotas & lapides ab affluente aqua moveri videmus, sine animæ alicujus directione; ita & quamdiu ille affluxus spirituum sive liquidi cerebelli in cor non desinit; tamquam in machinam, quæ apta est ab hoc li-

qui-

(*a*) Hoc non modo in comp. anatom. §. 261. ubi de motu cordis egi, sed & postea uberius WACHTERUS in diss. *de vera perpetui mobilis in homine vivo idea*, sub præsidio Fr. HOFFMANNI, Halæ 1731. edita, exposuit.

quido moveri (quia via huic liquori per ligaturam præcluſa mox deſinit moveri) atque machina corporis integra eſt, *motus ille cordis conſervari & quam diutiſſime*, ut dictum, *inſtar perpetui mobilis continuari ſæpe ſolet.*

21. Sic *eadem ratione* rem ſe habere Mechanici ſtatuunt *in aliis viſceribus*, quorum actiones per ſe fiunt, atque *animæ voluntati non ſunt ſubjectæ*; verum quæ inſcia & non advertente anima, & ubi anima nihil mutare, actioneſque accelerare, neque retardare poteſt, contingunt, adeoque automaticæ ſunt: quales, ut ſupra jam diximus, ſunt *viſcerum concoctioni ciborum famulantium*, *glandularum* aliarumque partium, *ubi ſecretiones variorum* in corpore humorum perficiuntur actiones: ut *hepatis*, *renum*, *teſticulorum*, *ventriculi*, *mammarum*, &c. ex quibus exempli loco unicam modo partem ob prolixitatem nimiam hic vitandam, paulo intimius conſiderabimus, & quidem nominatim ventriculum, *concoctionis organum* primarium. *Quomodo aliæ actiones naturales.*

22. Hujus actionem, concoctionem ſcilicet ciborum, *animam pro lubitu neque accelerare neque retardare poſſe*, *ſicut de corde diximus*, experientia loquitur; interea tamen ventriculus ſanus intra certas horas certam alimentorum aſſumptorum copiam concoquit, digerit, & in fluidum, quod *chylum* vocant, reſolvit, eadem fere ratione, ut *mola intra certum temporis ſpatium*, certam frumenti copiam conterit & *in farinam reſolvit*. Nullus adeo demens eſt, qui credat animam eſſe, quæ actiones molæ bene fabricatæ & ſemel in motu conſtitutæ, dirigat, quia tam ordinate hic omnia procedunt, ſicut in horologio; ſed potius vel *ruſtici agnoſcunt*, *hæc omnia, quæ mola perficit, ob mechanicam fabricam*, quam habet, *ita fieri*. Quapropter etiam opus non eſt, ut in corpore humano, quod machina eſt longe excellentior, quam mola aut horologium, aliter de ejuſmodi actionibus ſpontaneis ſive automaticis, quales digeſtio & ſecretiones ſunt, ſentiamus & judicemus. Nam ventriculus ob fabricam & figuram, quam habet, aptum receptaculum præbet alimentis aſſumptis, eiſque, quantum ſatis eſt, retinendis; *humores diſſolvendi potentia præditi* ex ore, œſophago & *Specialim ratione vegetationis.*

ipsa ventriculi substantia continuo in cavum ejus *influunt*, aut potius sub tenuissimi vaporis specie, dum copiosissimis vasis sanguiferis & nervis instructus est; per quæ ope pulsus cordis & arteriarum propelluntur; exhalant, ut sic tanto melius ac facilius in subtilissima interstitia assumptorum sese insinuare, atque sic ipsorum resolutionem efficere possint. *Aer*, qui in foraminulis assumptorum hærebat, dum deglutiebantur; jam a calore ventriculi & vicinorum *viam suam elasticam innatam exercet*, atque alimenta, liquore calide in ventriculo semper fota ac macerata, sensim molliora fiunt, atque ab aere in foraminulis eorum contento, tanto facilius jam dissolvuntur. Quando denique ad hæc omnia adhuc accedit alterna ipsius *per tunicam suam musculosam vegeta constrictio* & relaxatio atque sic perpetua conquassatio, ut & *motus* ac *pressio partium vicinarum*, diaphragmatis præsertim ac musculorum abdominis, utpote a quibus, maxime quando homo in exercitationibus corporis versatur, concutitur; digestionem, sive resolutionem ciborum, cum primis antea in ore bene manducatorum, solis his recensitis physicis ac mechanicis caussis perfici posse, *immo etiam revera fieri*, non est, quod dubitemus, & quidem *sine ullo animæ concursu*; dum omnia, quæ hic fiunt, ex caussis, ut dictum est, mere physicis & mechanicis, sicut in mola aut horologio bene constructo, fieri possunt, atque revera etiam fiunt. Quam enim ob caussam anima hic concurrere debeat, tanquam res quasi supervacanea, non perspicio. E contrario *Dei sapientia in fabrica corporis nostri tam magna* & mirabilis est, ut teste GALENO, (*a*) aliisque prudentioribus, *nihil ad finem destinatum obtinendum in eo vel deficiat vel abundet*.

Generatim in aliis actionibus naturalibus.

23. Quemadmodum vero Mechanismi veritatem in præcedentibus demonstravimus, ita etiam haud difficile hoc esset de organis & partibus reliquis, *ubi secretiones, vegetatio, nutritio, aliæve actiones naturales, animæ imperio haud subjectæ*, in corpore humano *contingunt*, quoque demonstrare; verum quia nimis longus

gus

(*a*) Libr. de usu partium & *Wolffius* de finibus rerum.

gis fieri cogerer, lectorem ad BELLINI scripta, itemque ad BOERHAVII vel HOFFMANNI Physiologiam, KEILII libellum de secretionibus animalibus, MICHELOTTUM de *separatione fluidorum in corpore animali*, aliosque supra laudatos Auctores ablegamus, ubi hæc res ex mechanicis fundamentis satis mihi evicta esse videtur, ita ut Medicinæ Mechanicæ, præ Stahlianis in Physiologia nondum probatis principiis, præstantia satis cognosci queat.

24. Unicum solum ratione *nutritionis & vegetationis* hic adhuc addam phænomenon, quod Stahlianæ doctrinæ quam maxime est contrarium: nimirum, quod si nutritio & vegetatio corporis esset in animæ potestate, atque plerorumque *hominum animæ corpus suum magnum, venustum ac robustum desiderent*, sequeretur plerorumque corpora etiam magna, venusta ac robusta esse; verum quantopere etiam anima fere uniuscujusque hominis hoc desideret, tamen *plerique ad illam magnitudinem & formam, quam anima ipsorum maximo desiderio vult, desiderat, exoptat*, non perveniunt; sed plerique minores, minus obesi & venusti manent. Immo e contrario in quibusdam regionibus multi exoptant, ut minores manerent, quam fiunt, verum, *anima etiam reluctante, majorem proceritatem quam desiderant, acquirunt*; unde patet, *omnia hæc fieri contra animæ voluntatem* & non secundum eam; ideoque & vegetatio & nutritio *ab animæ directione nullo pacto procedunt*. *Speciatim ratione vegetationis.*

25. Denique sententia Stahliana, *quod vegetatio, nutritio & incrementum corporis ab animæ directione & voluntate proveniant*, ipsi sacræ Scripturæ, quod nullus, quantum novi, adhuc notavit, *aperte est contraria*. Stahliani enim dicunt, animam struere corpus, animamque vegetationem & nutritionem ejus perficere; Christus vero ait, (*a*) *neminem staturæ suæ cubitum addere posse*. Ergo dum hoc ultimum quam verissimum esse novimus, non solum, quia os veritatis hoc dixit, verum etiam, quia id experientia omnes edicerunt, sequitur, Stahlianam sententiam tanto magis *Stahlii sententia S. S. contraria.*

(*a*) Vid. Evangel. VI. 27.

gis hic falsam esse, quia & sacræ Scripturæ & experientiæ quotidianæ contrariatur.

Quomodo in respiratione.

26. *In respiratione* autem, quæ actio est *partim animalis, partim naturalis*, res paulo aliter sese habet; hæc enim animæ voluntate dirigi, accelerari nempe ac retardari potest; *attamen sponte quoque, ut automatum, nocte dieque viget*, quando dormimus & anima de ea nequidem cogitat. Hoc vero inde fieri plures, & speciatim BOERHAVIUS (*a*) egregie demonstrarunt; quia scilicet *organa respirationis nervos*, adeoque & *spiritus accipiunt partim a cerebro, partim a cerebello*, atque si hi tantum agunt, sponte æqualis respiratio contingit; sin vero illi, scilicet a cerebro prodeuntes, qui animæ famulantur, respiratio etiam voluntaria est, & pro animæ voluntate, in magnos usus corporis nostri, atque in multis actionibus voluntariis, exercitationibus corporis, nisibus magnis, ponderibus gravioribus elevandis, modo accelerari, modo augeri, sive profundior ac fortior fieri potest.

Liquidum nerveum dari probatur contra Stahlianos.

27. *Unam adhuc haud levis momenti controversiam*, quæ inter Stahlianos & Mechanicos intercedit, prætermittere hic non possum, antequam ulterius pergam, quæ est, quod *Stahliani cava nervorum adeoque & subtilissimum illud liquidum nerveum sive spiritus*, ut plerique illud cum veteribus appellare malunt, HIPPOCRATI *partes impetum facientes* dicti, quod in iis movetur, atque ita & omnes actiones, usus & effectus, quos Medici alii a longo tempore *cerebro, nervis & spiritibus* adscripserunt, *negent*, eosque omnes usus & effectus, forte ut quam brevissime se semper in difficultatum multarum resolutione expedire queant, animæ adscribant. *Mechanici vero Medici & cava nervorum & liquidum nerveum sive spiritus* admittunt, eosque simul usus & actiones, quos veteres ipsis adscripserunt, quoque tribuunt, atque ab horum legitimo e cerebro & medulla, quæ in spina est, per fibras minimas in partes influxu, *sensum, motum, nutritionem & actiones* harum deducunt. Atque ut brevitatis caussa alias demonstrationes jam taceam, quæ a BOE-

(*a*) In Instit. Med. Cap. de Respiratione.

a BOERHAVIO (*a*), *Burgravio* (*b*), & me (*c*), magna satis copia prolata sunt, vel unicam tantum nunc commemorabo, quam Stahliani evertere hactenus non potuerunt, nimirum quod nervo *ligato*, *sensus*, *motus* & *nutritio partis tollantur*, *quæ eo non ligato in corpore sano vigebant*. Stahliani sensum & motum, qui manifeste per nervos perficiuntur, non spirituum per hos influxui, sed *certæ cuidam vellicationi*, *tensioni aut vibrationi nervorum adscribere volunt*, quam anima in actionibus illis efficeret. Sed præterquam quod hanc tensionem sive vibrationem nullo modo probaverint, neque sensibus percipi queat, non video, quomodo filum, quo nervus aliquis ligatus aut constrictus est, tensionem, vibrationem, tractionem, aut quacumque alia ratione hanc animæ actionem appellare velint, impedire possit. Contra si cum Mechanicis ac veteribus Medicis statuitur, actiones nervorum prædictas fieri per influxum liquidi alicujus subtilissimi summeque mobilis, *clarum erit*, *quare actiones & effectus*, qui antea a transitu ejus fiebant, *nunc iis ligatis*, *impediantur aut prorsus tollantur*.

28. Nec obstat, quod regerant, hoc liquidum subtilissimum nerveum & *cava in fibris nerveis conspici non posse*; cum sciamus & quam manifestissimum sit; *succum valde crassum in vegetabilibus per fibras eorum*, quæ revera subtilia vascula sunt, & speciatim *per pedunculos*, verbi caussa *cerasorum*, *prunorum* similiumque fructuum, transire, indeque fructus, carnem satis crassam non solum, verum *ipsius nuclei duri substantiam*, longe adhuc crassiorem, transiisse; cum tamen in fibris sive vasculis horum pedunculorum nulla cava æque ac in nervis appareant. *Ex effectibus vero*, sicut aliis multis in rebus, per certissima ratiocinia de rei veritate dictis in fructibus & nervis æque certe persuaderi & convinci possumus, ac per manifestissimas demonstrationes geometricas alias fieri solet; dum ta-

Objectio quod videri non possint, diluitur.

(*a*) In Institut. Medic. §. 274. & seqq. (*b*) De existent. spirituum. (*c*) In compend. meo anatomico §. 301. quæ ab iis, qui eas adhuc ignorant aut non legerunt, legi ac probe perpendi merentur.

talia argumenta & observationes fortissimarum demonstrationum vim obtinent, iique *profecto nimis crasse de spiritibus seu liquido cerebri & nervorum* atque cavis horum judicant, qui illud tam crassum, hæc vero tam ampla esse putant, ut oculis conspici queant aut debeant; dum cava vasorum non solum pedunculorum dictorum fibris, verum & in multis rebus aliis, ac præsertim etiam *in insectis perexiguis, maxime pedibus ipsorum conspicere non possumus*; ubi tamen ex effectibus & actionibus eorum, vegetatione scilicet, nutritione aliisque phænomenis vascula & cava in his existentia, quæ liquidum vehunt, revera adesse, quam certissime persuademur.

Alia objectio de primo movente. 29. Unicam vero adhuc superesse video objectionem, quam Stahliani Medicis Mechanicis objicere solent, *de primo in corpore humano motore*. Nam dicunt, quamvis etiam partium, quæ functionibus naturalibus famulantur, fabrica, organa & aptitudo ad motum certasque perficiendi actiones adsint, tamen quis est, qui motum cordis auspicatur, adeoque *quisnam est primus ejus motor*? Partes corporeas ad motus inchoandos ineptas esse dicunt, adeoque *necessario ab anima eos inchoari*, atque deinde etiam, quamdiu vivimus, continuari. Verum respondemus, hoc nullo modo verum esse, quod *corporeæ sive materiales partes, mechanica structura præditæ*, per se & sine anima rationali ad motum ineptæ sint, nam hoc *refellunt quam manifestissime automata, ut horologia, veru, automatum*, aliaque, quæ vel elateris vel ponderis ope motum inchoant & continuant; *hoc refellunt etiam molæ*, quæ vel *ab aqua vel vento moventur*, sine anima rationali, aut alia qualicumque.

Quoniam vero *fœtus rudimenta, ut in seminibus plantarum*, faba, verbi gratia, phaseolo, piso, &c. ita & in ovo muliebri, dum DEUS & *natura magnam inter plantarum & animalium generationem*, ut recentiores Botanici demonstrarunt, (*a*) *analogiam servat*, exi-

(*a*) Vid. CAMERARIUS de sexu plantarum, VAILLANTIUS de florum structura, van ROYEN de

xistunt, dum ovulum muliebre in concubitu a semine virili fœcundatur, staminibus sive rudimentis ejus hoc ipso motus & vita a parente impertitur; id quod ovuli post coitum intumescentia & incrementum demonstrant; huncque motum postea hac ratione per vim elasticam illorum rudimentorum, quæ fibræ sunt, dum quælibet fibra, quodlibet vasculum corporis animalis vi elastica a Deo præditum est, quam paucis ab imprægnatione diebus *punctum, saliens dictum, in ovo incubato ostendit*, (*a*) ceteraque fabricam mechanicam jam ante imprægnationem præsentem, licet adhuc subtilissimam, sicut *forte in minimo*, quod existit, *insecto*, continuat, sensim, quando partes robustiores fiunt, auget, atque tamdiu ob easdem caussas continuat, quamdiu animal vivit & sanum est, sicut id supra §. 20. jam prolixius exposuimus, ita ut ex his satis patere existimem, præsertim, quia hæc res *eodem modo in brutis animantibus*, ut in homine contingit, *nullam animam rationalem ad actiones naturales & vitales vel auspicandas vel continuandas & perficiendas necessario requiri*; sed ex solis caussis mechanicis fieri posse, atque etiam revera fieri; præsertim, cum de anima hoc nullo modo, ut sæpius jam diximus, probatum sit.

30. Sed tempus nunc est, *ut ad Pathologiam me conferam*, atque etiam *præstantiam Medicinæ Mechanicæ* præ Stahliana & *in hac evincamus*. Quoniam autem in Physiologia præter opinionem paulo jam prolixior fui, brevior in Pathologia esse studebo; id quod tanto melius fieri poterit, quia multæ veritates Pathologiæ jam ex præmissis facile demonstrari possunt. Ut exempli caussa, quando Stahliani volunt & statuunt, *animam humanam rationalem caussam esse tam actionum in statu naturali, quam* in statu p. n. & speciatim *febrium, inflammationum, dolorum, spasmorum, sanguinis profusionum spontanearum*, distensionum nervorum sive convulsionum, relaxationum nervorum, epilepsiarum, & si qui

---

de amoribus & connubiis plantarum, itemque LINNÆUS in script. suis botanicis.

(*a*) Vid. MALPIGHIUS de ovo incubato, BAYLII Institut. physicæ aliique.

qui sunt alii, *hosque morbos non esse nisi molimina sive conatus, ut vocant, naturæ salutares, quibus noxium e corpore expellere studeret.*

An morbi sint molimina naturæ.

31. Verum admodum lubrico & infirmo stare fulcro hanc sententiam, ex eo rursus facile patere arbitramur, quod *anima non solum harum actionum*, quod scilicet eas excitet, sibi haud sit conscia; sed e contrario, si in ejus potestate hæ res præter naturam essent positæ; *eas potius impediret*, aut alia saltem eaque longe securiori & blandiori ratione noxium e corpore, quam molestis illis dolorificis, & sæpe horrendis; ut in epilepsia, ac periculosis actionibus expelleret. Immo si anima rationalis, *quam ad avertenda omnis generis vitia & interitum corporis semper intentam esse fingunt Stahliani*, intelligeret aut cognoscere posset mala imminentia, caussas eorum maturius & mox in principio, dum malum adhuc parvum est, per consueta corporis excernicula eliminaret, antequam, ut Poeta canit,

- - *per longas invaluere moras.*

Verum si animam nostram interrogamus, quando male valemus, *an ipsa ejusmodi mala morbique præsentis caussas cognoverit*, præviderit, atque vel febrem, vel inflammationem, vel dolores, vel hæmopthysin aut epilepsiam, vel alium ejusmodi morbum *produxerit*, *illa hoc negabit*; & numquam in mentem hoc sibi incidisse affirmabit; immo se caussam vel auctorem esse horum malorum & tumultuum, qui jam nos tam misere affligunt, Stahlianis in faciem negabit, atque injuria ea ipsi, quæ non fecerit, tribui constanter asseverabit.

Et profecto anima rationalis, quæ *ens cogitans* haud prorsus inepte a CARTESIO appellatur, quia natura ejus non melius, quam per cogitationes nobis innotescit, eamque a corpore hac ratione distinguit, *conscire profecto deberet, quid agat, aut quod nuperrime egerit*, quemadmodum & aliarum rerum, quas perficimus aut nuperrime adhuc perfecimus, præsertim si ad eas serio attendimus, conscii sumus. Verum quantopere etiam mente ad res has reflectamus, tamen *numquam ex ea intelligere possumus, quod hæc faciat*, multominus, quod id certo demonstrari queat: adeoque fundamentum mor-

borum

borum ac medicinæ practicæ nimis infirmum & incertum præbet, & injuriam ipsi inferunt; dum injuste *animæ innocenti tribuunt facta mala*, *quæ numquam perpetravit*, *aut perficere voluit*, & de quibus antea numquam cogitavit.

32. E contrario sunt quamplurima, quæ hanc *Stahlianorum sententiam labefactant*, aut potius *prorsus evertunt*: quorum speciminis loco nonnulla nunc tantum, ob nimiam prolixitatem evitandam, ex quamplurimis hic proferam, quæ jam olim aliquando Medicis ita sentientibus opposui: (*a*) Nimirum primo *caussam sputi cruenti*, quod *hæmoptysin* vulgo vocant, *Stahliani non morbo aut vitio culpando, sed prudenti animæ consilio sive decreto adscribunt*, ut corpus hac ratione *ab abundante & noxio sanguine* liberet: igitur *animam aperire vel disrumpere vasa pulmonum*, atque supervacaneum sanguinem in salutem sui corporis expellere perhibent, ut postea reliquus in vasis sanguiferis & ceteris visceribus commode pro corporis sanitate ac vita conservandis circumagi atque officia sua præstare possit, *hacque etiam prorsus ratione de aliis quoque profusionibus sanguinis judicare & sentire solent*. *Stahlianorum sententia de caussa hæmoptysis.*

33. Verum hæc morbi hujus sæpe periculosissimi ætiologia Medicis Mechanicis minime satisfacit, adeoque nec pro vera ab iis assumi potest. Nam primo *anima rationalis* profecto non rationalis aut prudens, sed *irrationalis & stultissima esset dicenda*, si in homine, præsertim sapiente (dum sagacissima ingenia sæpe hoc morbo afficiuntur) ad sanguinem abundantem expellendum, *vasa pulmonis*, *visceris adeo nobilis*, *& ad vitam & sanitatem adeo necessarii*, tanto cum vitæ periculo perrumperet; quia inde non raro tanta sequitur sanguinis profusio, ut quandoque una cum sanguine ipsa anima effundatur; aut ob difficilem disruptorum vasorum visceris hujus, perpetuo in motu constituti, glutinationem, *ulcus sæpissime pulmonis sive phthisis* & mors ipsa subsequuntur. E contrario si anima deliberato consilio, ut Stahliani dicunt, & pro arbitrio san- *Refutatur.*

gui-

(*a*) In differt. *de morbis adolescentum & juvenum Hippocratis*, jam Ann. 1722. 4. Helmstadii edita.

guinem abundantem in corporis sui salutem & conservationem expellere posset, *locum*, *unde nullum*, vel saltem non adeo magnum detrimentum esset metuendum, *nares scilicet vel anum*, pro hac excretione eligeret, verum hoc hic non fit, *sed per pulmones*, *reluctante etiam anima*, expellitur.

Porro si anima ejusmodi hominis, qui hæmoptysi graviori laborat, aut aliquando laboravit, quæritur, an hanc laticis vitalis incongruam evacuationem effecerit? *ejus facti non modo sibi non est conscia*, verum *potius contrarium affirmat*, omnibusque viribus sanguinis e pulmonibus profusionem periculosam inhibere ac *impedire studet*. Itaque secundum Stahlianos anima hujusmodi ægri vult & efficit hanc sanguinis rejectionem; sed si animam sive ægrum ipsum examinamus, an hoc verum sit, *anima hujus hominis* hoc *negat* & eam potius cohibere magnopere adlaborat. *Quomodo itaque anima*, *in una eademque re*, *velle & etiam simul anxie nolle*, *& duo manifeste contraria simul* & *desiderare & facere possit*, cum sana ratione & prudenti ratiocinio nulla ratione convenire mihi videtur; sed potius a Philosophis omnibusque prudentioribus pro re contradictoria, immo prorsus absurda habetur, quæ in una eademque rationali animali anima simul subsistere haud possit. Immo ausim asseverare, *numquam rationalem aliquam animam de excitanda suo corpori hæmoptysi vel solum serio cogitasse*, saltem numquam ejusmodi vidi. Quamplurimi contra sunt & fuerunt prudentissimi homines atque inter hos etiam Medici egregie docti, qui non modo omni animi contentione, *sed etiam remediis quibuscumque præstantissimis sanguinis hanc profusionem e pectore prohibere sibi studuerunt*; (quia animæ ipsorum eam valde noxiam & quam sæpissime funestam esse probe cognoverunt;) *verum animæ hæ frustra omnibus suis conatibus & actionibus nihil* hac in re *efficere potuerunt*; sanguis enim e pulmonibus, quicquid etiam egerint, prorumpere non cessavit, atque tandem propterea e vita quam maxime inviti decedere coacti sunt.

Quænam 34. *Unde satis patere existimo*, *animam rationalem non esse caussam periculosissimi hujus mali*, eique hanc actio-

nem

nem jure nulla ratione tribui posse, sicut Stahliani injuste faciunt: *dum anima ægri longe aliud, immo prorsus contrarium vult & agere conatur*; sed aliunde caussas hujus mali esse repetendas. Videamus igitur nunc, *an Mechanici magis certas ac perspicuas*, magisque rationales *hujus morbi caussas reddere valeant*; cum Stahliani non nisi caussas a ratione & experientia prorsus alienas hic exhibuerint. Scire igitur juvabit, ex prudenti ordinatione divina, ob sufficientem rationem in juvenibus, quibus hic morbus frequentissimus jam ab HIPPOCRATIS tempore observatus est, (*a*) *ut plurimum plus sanguinis confici, quam pro eorum nutritione* & conservatione *requiritur*, ut nimirum materia pro eorum uberiori incremento, sine qua alias eorum corpora ad debitam perfectionem pervenire non possent, præsto sit. Quando vero corpus tandem non amplius expanditur, cibi tamen & potus desiderium in eis, sicut plerumque fieri solet, bene viget, immo *hæcce ætas ingluviei & voracitati plerumque indulget*, hinc a ventriculo & intestinis vegetis ac valentibus *plus chyli*, atque a ceteris visceribus bonis ac robustis *plus sanguinis conficitur*, quam ad conservationem eorum requiritur; adeoque copiosior hic chylus & sanguis vasa sanguifera & viscera ac speciatim pulmones, plus justo replet ac distendit, quem statum corporis *plethoram* vulgo appellant, id quod ratio & experientia docent, atque Stahliani ipsi concedunt. Vasa etiam ac viscera moli sanguinis aliquamdiu & sæpe multum cedunt, antequam vasis ruptura aut morbus aliquis inde producatur. Sed quemadmodum canales, per quos aquæ ducuntur, vel oræ rivulorum aut fluviorum, vel aggeres etiam circa littus oceani, vel a copia aquarum nimia, vel ab impetu earum, *iis præsertim in locis, ubi debiliores sunt*, adeoque vi aquarum minus resistunt, perrumpuntur; vel foramina quædam canalium minora valde dilatantur ac prorsus *diffringuntur*, ut tandem modo minor, modo major aquæ moles ex terminis suis erumpat. Ita *nimia sanguinis moles cor, pulmones & arterias vehementius distendens, eas ad fortiorem renixum & constri-*

caussæ a mechanicis hujus mali indicentur.

ctio-

(*a*) Vid. ejus Aphor. 29. Sect. III.

ctionem excitat, aut vehementior ejus a quacumque caussa agitatio, qualis esse potest, exercitatio sive *motus voluntarius fortior*, vini potus largior, salia acria aut bilis acrior in sanguine, vasa, quibus coercetur, *in locis debilioribus aut minus renitentibus saepe disrumpit*, aut foraminula eorum insensilia, quae *poros* vulgo vocant, ita diducit, ut nunc minori, nunc majori copia prorumpat. Quod si in *pulmonibus contingat*, oritur hinc ille morbus, de quo hactenus egimus, nimirum *haemotypsis*; sin alio in loco, alia haemorrhagiae species: id quod pro partium corporis diversa innata aut aliunde acquisita debilitate, *fortuitum plane esse* & non a naturae Stahlianae directione, multis rationibus vel observationibus persuademur.

Stahliani uberius hac ob rem confutantur.

35. Nullo enim modo Stahlianis credere hic possumus, *evacuationem hanc sanguinis per pulmones prudenti ac deliberato animae consilio fieri*; verum si sanguis ibi prorumpit, hoc vel casu mere fortuito, *ob pulmones in hoc reliquis partibus debiliores* accidere, vel externis caussis eam adscribendam esse censemus. Ut enim *canales hydraulici*, per quos aquae ducuntur, & *aggeres fluviorum vel oceani modo in hoc, modo in alio loco, non certo consilio, sed fortuito, ubi vel natura debiliores sunt, vel ibi, quo impetus aquarum maxime vergit, & ubi accolae hoc saepius quam minime expectant*; ita etiam in corpore humano, ubi partes aut vasa debiliora, ut jam dictum est, sanguinem copia & impetu vel & acrimonia forte simul urgentem transmittunt. Unde fit, ut *in multis per narium vasa erumpat*; in aliis *per pulmones*, tamquam viscus in juventute valde adhuc tenerum ac spongiosum; in aliis *per ventriculum, intestinum rectum, vel per urinae vias*, aliave loca prosiliat; *prout homo forte hanc vel illam prae aliis partem habet debiliorem*. Nam verissima esse deprehenditur illa CELSI observatio, (ad quam Stahliani non satis attendunt) magni in Medicina usus, quando scribit: (*a*) *Neminem facile esse, qui non habeat partem aliquam imbecillem*; adeoque etiam frequentissime observatur, in eis, qui sputo cruento sunt obnoxii, *pulmones* vel *natura*,

(*a*) Lib. I. de Medicina. Cap. 3.

tura, vel ob *cauſſam quandam violentam eſſe debiles*, atque ut plurimum ſimul *ſanguinis abundantiam*, *ac motum ejus fortiorem*, id quod ex florido faciei colore, quem plerumque hi homines, antequam nimis debiles fiunt, præ ſe ferunt, *dignoſci ſolet*, hic peccare. Ut de cauſſis externis, quæ hæmoptyſin producere ſolent, contuſionibus ſcilicet, lapſibus, ſaltationibus, vehementioribus aliis motibus quibuſque, vociferationibus vehementioribus, vulneribus pulmonis, &c. quæ cauſſæ omnes mechanica ratione agunt, brevitatis cauſſa nihil dicam, utpote, quæ non tantum ſputum cruentum producere ſæpe ſolent; verum etiam pulmonibus inde ſemel debilitatis, efficiunt, ut, curata etiam ſemel hæmoptyſi, ex levi cauſſa, ob partem jam debilem, alio tempore facile redeat: *eaque profecto non ob animæ in hoc negotio prudentem aut ſalutarem actionem*, *ſed ob rationes mechanicas indicatas*, *pulmones ſcilicet debilitatos*, ſanguiniſque copiam aut impetum ſuſtinere non valentes; unde facile denuo rumpuntur, & malum priſtinum redit. Igitur cum cauſſæ hic adſint adeo manifeſtæ, phyſicæ & mechanicæ, hujus morbi, *quid opus eſt ad incertas*, *numquam probatas*, *immo & ſanæ rationi manifeſte adverſantes actiones animæ confugere*, eaſque tamquam veras eruditis ac diſcentibus obtrudere velle? Nam revera *illa anima*, *quæ hæmoptyſin induceret*, dum loco ſecuriore ſanguinem expellere poſſet, merito *pro ſtultiſſima eſſet habenda*; quia hoc ipſo non ſanitatem, ſed plerumque interitum corpori procurat. Atque hoc modo *quoque de aliis ſanguinis profluviis perculoſis*, ut *vomitu & mictu cruento*, ſentiendum eſſe judicamus; quæ potius prudentiori modo avertere deberet, *ſi ipſa ejuſmodi vim in corpus*, qualem Stahliani, ipſi reluctanti & neganti, obtrudere volunt, *haberet*.

36. Progrediamur nunc ad *febrium quoque cauſſam* ex mente Stahlianorum examinandam. Hanc quoque nihil aliud eſſe perhibent, *quam conatum animæ*, prudenti conſilio *noxium*, quod ipſa in corpore cognoſceret, in ejus utilitatem *ejiciendi*. Verum febrem inde quam minime deduci poſſe hinc judicant Mechanici, quia *anima ægri*, *febri quadam laborantis*, neque ante acceſſum febris aliquid adeo noxii in corpore ſuo *cognoſcit*, *Febrium cauſſa Stahliana impugnatur.*
dum

dum quamplurimos ægros inopinato invadit, neque ut plurimum in ipsa febri, quid noxii in corpore sit, aut ubi hæreat, quod eliminandum est, novit. *Provocamus ad testimonium, fidem & experientiam omnium eorum, qui vel semel vel sæpius febri quadam laborarunt, an anima ipsorum tale quid cognoverit?* omnes enim, quos hanc ob rem examinavi, hoc negarunt, animæque ipsorum talis cognitionis aut scientiæ haud erunt consciæ. Mirandum esset, *si anima noxas tales in corpore suo cognosceret, quare non in principio & citius, quam caussa peccans in talem copiam, vel in tam malum, ut sæpe fit, morem incresceret*, qualis præsertim *in febribus malignis* observatur, *ubi multi fere moriuntur, antequam se ægrotare recte percipiunt*, leviori minusque periculosa ratione in tempore, hoc est, in primo initio, illud malum e corpore expelleret.

Etiam in febribus intermittentibus. 37. Præterea *in febribus intermittentibus paroxysmus* ægros sæpe *tempore quam maxime incommodo invadit*, ubi ægri, præsertim Magnates, aut qui his sunt a consiliis vel auxiliis, vel belli Duces, aliique haud raro *gravissima negotia expedienda habent*. Si ab anima actus ille paroxysmi dependeret, anima prudens vel alia ratione a malo illo se liberare studeret; vel saltem, si sine paroxysmo negotium hoc expedire non posset, alio *eoque magis opportuno tempore*, quia in intermittentibus plerumque non adeo magnum periculum est in parva mora, eum institueret, dum ab anima, secundum Stahlianorum sententiam, tota res dependet. *Verum ægri*, licet hoc quam ardentissime sæpe velint, *tamen illud omni animæ vi, conatu & sollicitudine obtinere nequeunt*; sed paroxysmus stato tempore redit, sicut in horologiis stato suo tempore hujus vel illius horæ numeris, secundum mechanicas horologii leges, insistit. Itaque potius *ille reditus regularis paroxysmi mechanicas magis rationes*, quemadmodum *horologium*, veru automatum, *clepsydra*, aut aliæ similes machinæ, habere videntur, quam animæ directionem; qua vero de re infra plura. Quomodo enim ab hac oriretur, quia *anima hominis libero arbitrio prædita est*, *ut ille qui sui juris esset*, *paroxysmum talem eo tempore institueret, quo ipsi minime molestum esset?* Verum hoc animæ suæ voluntate & im-

imperio efficere non valet. Anima igitur ejusmodi hominis maximo sæpe ardore ac molimine vult, (quod Stahliani negare non possunt) ut *paroxysmus febris vel omnino avertatur, vel ut saltem in magis opportunum tempus differatur*; Stahliani contra quoque dicunt, animam ejusmodi hominis re vera illum paroxysmum, eundemque prudenti deliberatione atque consilio concitare: *itaque una eademque anima eodem tempore, secundum Stahlianos, paroxysmum vult & non vult, ideoque duo contraria in una eademque re & uno eodemque tempore desiderat*, id quod profecto absurdum ab omnibus Philosophis habetur, atque *ab una eademque anima prudenti & quidem tam sæpe proficisci posse*, nulla ratione verisimile videtur: *præsertim cum id fiat, quod anima manifeste non vult*.

38. Atque idem absurdum haud adeo difficulter ex *convulsionibus* & *epilepsia* ejusque horrendis ac periculosissimis paroxysmis, itemque ex *inflammationum, anginæ, ophthalmiæ, peripneumoniæ, pleuritidis, apoplexiæ, vigiliarum involuntariarum, abscessuum, fistularum, strumarum, tumorum cysticorum, dolorum, calculorum, suffusionum, herniarum*, aliorumque quamplurimorum morborum generatione demonstrari posset; *quos omnes tamen Stahliani promiscue ab animæ voluntate & prudenti ejus directione in salutem corporis produci perhibent*, atque contra omnem sanam rationem credenda tironibus commendant: quamvis hæc sententia, ut sæpius jam monuimus, ab ipsis non solum non probari, sed potius contrarium, sicut modo de febribus earumque paroxysmis diximus, quod scilicet *ex mechanicis & physicis caussis*, vitio scilicet vel partium solidarum vel fluidarum, omnes hi morbi oriantur & producantur, facile demonstrari & evinci queat. *Et variis aliis in morbis.*

39. Ut tamen *veram*, aut saltem magis, quam Stahlianorum est, verisimilem *sententiam de caussa febrium*, ex certioribus physicis & mechanicis fundamentis, producamus, ex phænomenis earum judicandum; atque, cum *in omni febri motus cordis atque arteriarum naturali velocior, percipiatur*, id quod Stahliani, experientia edocti; concedunt, aliquid præter naturam in febrium generatione *in vasa sanguifera adeo-* *Caussæ febrium mechanicæ indicantur.*

que & in cor ingredi, (quod Stahliani quoque non negabunt,) quo illud, præsertim quia intus sensili tunica investitur, *una cum arteriis*, *ad frequentiores motus excitatur*, unde motus sanguinis necessario augetur; ab aucto vero isto motu, & attritu vasorum globulorumque sanguinis inter se oritur (sicut vulgaribus mechanicis experimentis quam plurimis constat) *calor auctus*, quem præter naturam vocamus, atque ex hoc postea *siccitas oris & faucium*, unde tandem reliqua febrium accidentia, ut *sitis*, *dolor capitis*, *vigiliæ*, *anxietates*, *inquietudines*, *deliria*, aliaque symptomata, immo & ipsa mortis caussa haud adeo difficulter deduci poterunt.

Et uberius probantur, primo ex bile.

40. Quo vero hæc caussa febris proxima, quam statuimus, atque ex phænomenis demonstravimus, uberius probetur, consideremus paululum *caussas febrium nonnullas remotas*, ex quibus febres sæpe sequi, experientia, optima rerum magistra, jam dudum docuit. *Oriuntur nimirum febres*, & intermittentes & continuæ, *sæpe post iram*, quod forte nemo negat. *In ira bilem*, quæ liquor est in statu secundum naturam jam sanguine acrior, longe majorem adhuc acrimoniam acquirere, *morsus hominum aliorumque animalium ira perculsorum*, satis evincunt. Quando igitur acrior ejusmodi bilis post iram vehementem, eaque majori, quam par est, copia in sanguinem impellitur, facile concipi potest, quod cor atque arteriæ, partes egregie sensiles, fortius quam alias, atque eodem fere modo irritentur, ac si acre quid in oculos incidit, qui inde in contractiones frequentiores adigitur, quibus anima resistere non potest; quæ etiam prius haud cessant, quam caussa illa irritans rursus ex oculo expulsa vel ita correcta est, ut stimulare amplius nequeat. *Si itaque aliud ejusmodi irritans præter naturam in sanguine hærere* cogitas, simili ratione cor & arteriæ, aliæque partes sensiles in frequentiores contractiones, etiam contra animæ voluntatem sollicitantur, quæ adeo vehementiores erunt, quo vehementior illa caussa irritans est, quæque etiam non prius cessant, quam irritans illud vel correctum & ad blandum morem redactum, vel e corpore eliminatum sit; vel donec ægrum, si corrigi aut expelli non pos-

possit, interfecerit. *Posse vero bilem aut alios humores acriores partes prædictas in motus vehementiores & p. n. concitare*, uberius probamus ex eo, quod sæpissime post iram *ventriculus vel ad vomitum, vel intestina ad fluxum alvi, immo haud raro ad choleram ea stimulentur*; ubi humores acres & per vomitum & per alvum vehementissime rejiciuntur: qui vero morbi omnes, ablato stimulo illo irritante p. n. ut experientia & præstantissimi quique practici testantur, tolluntur.

41. *Febres* quoque, sive motus illi cordis & arteriarum frequentiores, cum calore p. n. *sæpe concitantur a crapula*, sive copiosiori vini aliarumve inebriantium potione. Hæc enim cum particulas acres irritantesque larga copia possideant, in promptu ratio est, cur cor & arterias ad illos motus velociores excitare, atque sic febrem producere valeant. Cum vero & *aliis quamplurimis caussis, ejusmodi irritantia in sanguine produci queant*, quæ cor contra voluntatem animæ irritare apta sunt, immo *spinæ infixæ, festucæ ossium aut aliæ* res p. n. in *vulneribus hærentes & nervos irritantes febres concitent*, patet inde ex aliis jam dictis rationibus quam manifestissime, Stahlianam hypothesin circa febrium caussam, valde incertam, aut prorsus falsam esse; cum cor, ut probatum est, agat contra voluntatem animæ: e contrario Mechanicorum sententiam ex observationibus certis, phænomenis, caussis, itemque ex effectibus clare demonstratam esse.

Deinde ex crapula aliisque irritantibus.

42. Quemadmodum vero varia in sanguine acria febrem producere possunt, *ita & sanguis tenax, & viscidus mechanica quoque ratione* eam concitare valet, sicut demonstratu haud adeo difficile est, atque ex eadem hac caussa *ratio paroxysmorum, qui in febribus intermittentibus occurrunt*, egregia quoque dari potest. Viscidum vero in his febribus sæpe, si forte non semper, peccare prudens & expertus Medicus facile negare nequit; dum *id rursus probant caussæ remotæ*, ut victus errores, cibi crudi, duri, crassi, viscidi, difficilis concoctionis, iique præsertim magna copia assumpti & non probe digesti; *deinde vomitus & rejectio materiæ valde tenacis ac viscidæ*; denique *stagnationes humorum in minimis vasis, ac præsertim cutis*; unde

Febres etiam a viscido oriuntur.

ob motum ibi ſublatum pallor & frigus itemque os ſiccum & ſitis oriuntur. Quando autem vaſa minima a materia illa viſcida, quæ ſenſim parietibus minorum vaſorum adhæret, fere obſtructa, adeoque ſanguis a corde projectus libere ea tranſire nequit, majori copia, quam par eſt, in arteriis & in corde tandem accumulatur; hæ partes neceſſario inde ſolito magis diſtenduntur, fibræ autem earum nerveæ muſculoſæ & elaſticæ, quo magis diſtenduntur, eo magis renituntur & ad contractionem inſtigantur, ut ex mechanicis patet, adeoque eo fortius reagunt, ac ſimul eo fortius etiam in ſanguinem viſcidum agunt, eum vehementius commovent, exagitant, compellunt, comminuunt, calefaciunt, atque tandem comminutum rurſus propellunt. Hinc eo tempore frigus ægri mutatur in calorem, pulſus parvus in magnum ac frequentem, hiſque aliquamdiu continuatis, humoribus viſcidis ſic rurſus *digeſtis ac reſolutis*, tandem in toto corporis ambitu *tanquam reſolutionis effectus*, prodit *ſudor copioſus*, & *cum urina multæ particulæ craſſæ*, *viſcidæ*, *terreſtres*, lateribus tritis ſæpe ſimiles, expelluntur, quæ demonſtrant, ſub actu hoc mechanico ſanguinem craſſiorem non ſolum atteri ac digeri; verum etiam ipſum re vera rurſus fuiſſe digeſtum & attenuatum, atque ſimul quoque magnam noxiæ materiæ febrilis copiam & per ſudorem & per urinam rejectam. Quo facto, dum, *libero circulo ſanguinis iterum reſtituto*, illa cordis atque arteriarum diſtentio violenta ceſſat, *ceſſat etiam violenta illarum contractio;* pulſus fortior & calor p. n. in ſtatum naturalem redeunt, atque *ſic paroxyſmi finis eſt*.

De reditus paroxyſmorum ratione.

43. Quando autem, hoc abſoluto, nova ejuſmodi materia vitioſa ex primis viis, quæ ex erroribus diætæ ibi genita eſt, ut e ventriculo, vel inteſtinis, hepate aut veſicula fellea, vel etiam ex pancreate, glandulis inteſtinorum, aliave quacumque parte, per vias conſuetas chyliferas ad ſanguinem influit, parva quidem copia ad ſtagnationem ejus producendam non ſufficit, adeoque nec paroxyſmum mox producere poteſt. Quando autem ſenſim ſenſimque in vaſis ſanguiferis *materia illa noxia magis augetur*, (id quod ad certam ac ſufficientem copiam in ea vehendam certum tem-

pus

pus requirit,) fit, ut *determinato tempore tandem novus paroxysmus rursus producatur*, & ut ægri jam *ante paroxysmum lassitudinem, oscitationes & pandiculationes*, tanquam *initia obstaculorum liberæ circulationis* persentiscant, donec tandem ipse novo horrore & frigore, ut antea, ægrum invadat. *Sed hæc ex pathologia*, ad demonstrandum, *quod Mechanica Medicina Stahlianam præstantia superet*, tetigisse hic sufficiat. *Pergamus ad therapiam sive Medicinam practicam*, ut ex hac quoque eminentiam ejus ostendamus.

Animæ vim sanandi habere, negatur.

44. Quoniam vero in præcedentibus satis evicimus, *Stahliana primaria de animæ in corpus potentia fundamenta non nisi falsas aut dubias esse hypotheses*, quas probare aut evidentes ac certas reddere nondum potuerunt, idcirco *forte non opus esset, ut speciatim hic ea adhuc uberius refutem*, quæ in curatione morborum caducis hisce fundamentis superstruuntur. *Verum ut anto melius Mechanicæ Medicinæ & in curatione*, tanquam principe Medicinæ parte, *præstantiam demonstrem*, nonnulla etiam hic speciminis loco adducemus, atque nter hæc prius generalia quædam considerabimus, & ostea ad speciales quosdam morbos progrediemur. Iner generaliora autem Stahlianorum fundamenta merio referendum est, primo, *quod animæ ejusque pruden-i directioni vim omnes morbos & producendi & rursus anandi, corpusque a morbis liberandi, audacter adscriant*. Verum quia hæc vis sive potentia non magis robata est, quam quod actiones naturales & p. n. xcitet, sicut in præcedentibus ostendimus; nullæ auem propositiones, aut sententiæ, de quarum veritate on constat, in rationali Medicina sint assumendæ, deoque & hæc pro vera assumi non potest.

Naturam esse animam, negatur.

45. Deinde cum in scriptis Medicorum ab *Hippocras* usque temporibus vocabulum NATURÆ sæpius ccurrat, ut v. g. *quod natura sit morborum medica*, *uod Medicus sit naturæ minister*, *quod natura cum moro luctetur*, *quod bona aut robusta natura* magnum in urandis morbis sit auxilium; *debilis contra Medicum & grotum in curatione deserat*, atque sine naturæ auxilio um nihil efficere posse; *multos morbos sponte natura, epe sine Medico & medicamentis sanari*, præsertim

apud vulgum & pauperes: hinc cum, quid hoc *naturæ vocabulum sibi velit*, STAHLIUS & asseclæ ejus intelligere non potuerint, eam tandem, contra omnem præcedentium Medicorum sententiam, in opinionem, *quod anima rationalis hæc natura sit*, venerunt, hisque duobus vocabulis *animæ & naturæ* pro synonymis, sicut supra jam §. 4. diximus, usi sunt, *atque sic*, quod *Hippocrates*, *Celsus*, aliique Medici *naturæ*, id Stahliani *animæ* tribuerunt. Verum quamvis vocabulum hoc quamplurimas habeat significationes, sicut ex controversia, quam Celeb. STURMIUS & SCHELHAMMERUS publicis scriptis quondam de hac re agitarunt, itemque ex BAYLII Institut. physicis & aliis quamplurimis videri potest, adeoque subinde aliquam obscuritatem involvat; tamen *in morborum curatione animam hoc nomine haud intelligi posse*, ex multis patere potest documentis, quorum nonnulla tantum pro sententia nostra roboranda nunc proferemus.

Naturam fabricam corporis esse, probatur.

46. Nimirum quando dicitur, *hunc hominem gaudere bona aut robusta natura*, profecto anima hic nullo modo *naturæ vocabulo* intelligi potest; sed potius *robustum corpus*, sive, quod idem est, *robusta corporis fabrica*, quæ sæpe vix credenda perfert: atque plerumque ea gaudere dicuntur rustici ac plebeji, milites, juvenes, &c. Contra *debilem naturam habere perhibentur* ii, *qui debile corpus, sive imbecillam corporis fabricam obtinent* & qui propterea multa perferre nequeunt: atque inter imbecillos hos plerumque referendos esse CELSUS ait, *magnam partem urbanorum omnesque pene litterarum cupidos*. (*a*) Si anima esset natura, *eruditis potius & sapientibus natura robusta esset* adscribenda; id quod vero est contra experientiam, dum *urbani homines & litteris dediti fere semper minus robusta natura gaudeant*, sæpiusque & periculosius quoque utplurimum ægrotent, quam ruricolæ ac plebeji, qui duris laboribus se sustentant, atque injurias aeris ac victus, quam imbecilli perferre non possent, sine omni incommodo sæpissime perferunt, atque etiam, si aliquan-

(*a*) Lib. I. Cap. 2.

quando ægrotant, *sæpe sola natura* a morbis rursus liberantur. Adeoque ex his *quam clarissime patet*, *in Medicina non animam*, *sed corporis fabricam*, *sive de natura robusta sive imbecilla sermo sit*, *& a vulgo & ab eruditis intelligi*. Ita etiam *juvenibus præ senibus robusta adscribitur natura*, atque in illis etiam facilius omnes fere morbi, & speciatim vulnera, ulcera, luxationes, fracturæ, febres, &c. curantur: *non quod anima ipsorum anima senum sit sapientior*; *sed quia*, experientia teste, *illorum fabrica corporis magis integra & vegeta*, adeoque seniorum fere jam destructa robustior est.

47. Sed Stahliani regerunt, *si natura corporis esset fabrica*, quæ in rebus mere corporeis consisteret, *hanc tanta prudentia neque in statu naturali agere*, *neque in statu p. n. tanta sapientia noxium corrigere*, *atque e corpore eliminare posse*, *quam in morborum plerorumque curatione fieret*, ergo *rationale principium*, anima scilicet, *hoc dirigere*: dum modo per hæmorrhagiam quandam, modo per sudorem, modo per alvum aut urinam, &c. illud expelleret, atque hac ratione ægrum a morbo liberaret. Verum his respondetur, *eos divinam corporis humani machinam* (forte ob neglectum anatomes & mechanices accuratioris studium ejusque inde pendentes admirandas vires) *non satis considerasse aut intellexisse*. Nam sicuti illi, *qui numquam horologium* & cumprimis internam ejus fabricam accuratius *inspexerunt*, *vix credere possunt ejus effectus ex mera corporea fabrica provenire*, ut minuta prima, minuta secunda, horas, dies, lunæ cursum, mensem & quæ sunt alia; verum etiam pro lubitu hominis levi externa facta alicujus tuberculi pressione, *repetitionem horæ ejusque minutorum*, idque toties, quoties libuerit, *sono vel pulsu indicare possint*, & hoc rationali principio oriri putant, sicut *de Americanis referunt*, *cum primum Europæorum horologia conspexerint*; *dum omnia illa*, *quasi cum judicio*, *certo temporis spatio & ordine*, ab eo peragantur: id quod vero fabricæ horologii peritis non adeo obscurum, sed conceptu facile est; qui illud non rationali principio, sed a pura puta mechanica ejus fabrica fieri norunt.

An hæc prudentes actiones perficere queat.

Videtur prudentia, quæ tamen ea non est.

48. Ita quidem etiam minus *cautis videtur*, *ac si machina nostra* in actionibus naturalibus *cum prudentia ageret*: verum cum ille effectus, *qui prudens videtur*, *non a prudentia machinæ dependeat*, *utpote quæ*, ut horologium, licet artificiosissimum sit, *nec cogitat*, *nec deliberat*, adeoque nec prudens dici potest; sed ob artificiosam suam fabricam, quam summus atque sapientissimus Artifex confecit, actiones suas, *quasi cum prudentia eas faceret*, *perficit*, quæ tamen, ut in horologio, omnes a sola ejus fabrica & motu, quibus prudentia tribui nequit, dependent. Quod vero ut clarius pateat, sciendum, quod *omnis mutatio in corpore humano fiat per motum & fabricam partium*, ubi quælibet pars ob peculiarem ac diversam suam structuram, quam anatome, immo & externa facies demonstrant, in determinatum finem a Deo conformatum, *certas mutandi vires*, *suæ fabricæ convenientes*, *ut ex physiologia jam constat*, *obtinet*: qua ipsæ mutationes illæ non animæ directione aut imperio, *verum necessitate quadam mechanica*, sicut in horologio aut mola quadam producuntur; quæ quidem ordinatæ & prudentes videntur, licet revera, ut antea dictum est, non sint, sed *solum a mirabili earum fabrica*, variisque physicis & mechanicis conditionibus proveniant.

Quod uberius exponitur.

49. Adeoque cum ab adorando machinæ nostræ effectore *corpus nostrum tanto artificio & ad modum perpetui mobilis*, sicut supra §. 20. evictum est, sit constructum, *ut sine concursu animæ circulatio sanguinis*, *digestio ventriculi*, *secretiones*, &c. in nobis omnino fieri queant, & quod deinde *cutis*, *viscera & glandulæ nostræ talem a Creatore adeptæ sint fabricam*, ut in statu naturali omnis generis functiones, *liquidorum mutationes & secretiones*, ut jam supra §. 21. 22. probavimus, perficere queant; cur non etiam, quando ve humorum copia, vel eorum parva qualitas & nominal tim *bilis vitiosa*, vel *sanguis nimis spissus*, ut §. 40. ad 42. ostendimus, corrigenda & eliminanda sint, *motorem primarium corporis nostri*, *cor nempe cum arteriis*, ita in motus excitare poterunt, ut non solum *his motibus nimis viscidi humores atterantur*, *attenuentur & propellantur*, *verum etiam supervacanei & noxii*, sicut

in

in febribus, locis modo citatis, expoſitum eſt, vel per conſueta ſua excernicula, cutem nempe, renes vel alvum, vel quandoque etiam per narium aliamve hæmorrhagiam *excernantur*. Nam certiſſimum eſt quod ſupremus conditor, qui corpus noſtrum quam ſapientiſſime ita fabricavit, ut in ſtatu ſano, ope ſuæ fabricæ & ſanguinis per tam multa viſcera circuitus, humores ſuos in requiſita qualitate ſive temperie non modo conſervet, ſed ut etiam abundantes, inutiles aut effœtas ſanguinis particulas per debita emunctoria expellat, *illud quoque ita ſtruxerit, ut noxios etiam & ſuperfluos humores in ſtatu p. n. ob ſummam fabricæ ſuæ perfectionem*, quam habet, ope ejuſdem motus & circuitus *mutare, ſubigere, digerere & expellere, ſeque ipſum hac ratione reſtituere valuerit*. Atque ex hoc profecto quam *maximum divinæ potentiæ, ſapientiæ & providentiæ argumentum* petere licet; dum ex eo, quam egregie hæc machina non modo ſanam ſæpe quam diutiſſime ſe conſervet, verum etiam, ſi forte vitium aliquod cepit, ſeipſam quoque ſuis *hiſce viribus, a Deo ipſi datis, per meras cauſſas ſive vires naturales & mechanicas, ſine animæ auxilio* reſtituere valeat, cognoſcere licet: omnes enim corporis humani partes a ſapientiſſimo Numine *in determinatos fines & uſus*, tam in ſtatu naturali quam morboſo fabricatæ, viribuſque ad hos obtinendos neceſſariis inſtructæ ſunt.

50. Adeo ex hactenus demonſtratis omnes hodie prudentiores & Philoſophi & Medici Mechanici *naturam hominis* nil minus, quam animam, *ſed re ipſa nihil aliud eſſe, quam fabricam illam artificioſiſſimam mechanicam ſui corporis*, nobiſcum ſtatuunt: (*a*) in *qua mirabi-*

Mechanicis quid natura, & quo ſenſu vocabulo hoc utuntur.

(*a*) Ex Philoſophis, vid. Chriſt. VVOLFFII omniumqne, qui cum eo ſentiunt, ſcripta; ex Medicis autem non niſi SYDENHAMII, Fr. HOFFMANNI & BOERHAVII ſcripta, VVITTERBACHII diſſert. qua functiones corp. hum. & ægritudines neceſſitate mechanica fieri aſſerit; SCHREIBERI *Elementa Medicinæ*, & GROSII *Verum Medicinæ Principium in ſtructura corporis humani mechanica reperiundum*, Halæ 1732. impreſſum, citabo.

rabili modo solida liquores, *& liquores rursus solida in motum reciprocum concitant*, quo ipso autem motu & peculiari partium fabrica, in eo, ut in horologio vel mola certæ ac determinatæ, ex mechanica necessitate, fiunt actiones; quo autem motu cessante, cessant etiam hæ actiones, & neuter sine altero motus persistere potest. *Huic etiam, quæ de ea a veteribus & recentioribus dicta sunt* §. 46. egregie competunt, & quæ ea etiam omnia efficere potest, quæ tam in statu naturali quam p. n. ut modo §. 49. probavimus, ei semper tributa atque adscripta sunt. Igitur Mechanici quoque cum HIPPOCRATE, CELSO, aliisque Medicis utuntur *vocabulo naturæ*, verum ita ut eo non animam; *sed fabricam illam corporis intelligant*, eique etiam illas functiones & mutationes in corpore adscribant; quæ a Stahlianis animæ adscribuntur, *ast revera a motu & fabrica ejus partium*, tam in statu naturali, quam p.n. *perficiuntur*. Adeoque & Mechanici recte dicere possunt, quod *natura sit morborum medica*, quod *natura cum morbo luctetur*, quod hic homo *robustam*, alter *debilem* obtineat *naturam*, & quæ sunt alia. Quo etiam pertinet CELSI elegans monitum practicum, quando ait: (*a*) *Ante omnia scire convenit* NATURAM CORPORIS: *quia alii graciles, alii obesi sunt; alii calidi, alii frigidi, alii humidi, alii sicciores, alios adstricta, alios resoluta alvus exercet:* quæ profecto de anima minime dici aut intelligi possunt. *Quid igitur opus est*, cum hæc res adeo clara sit, *ad incertum, nondum probatum ac dubium prorsus actionum nostrarum principium, animam scilicet recurrere?* præsertim cum hoc *nullum prorsus in curandis morbis efferat usum*; dum remedia nostra non in animam, sed in corpus agunt.

Mechanici Medici quare aliis in praxi præstent.

51. Igitur cum *corpus nostrum revera machina sive automatum artificiosissimum* sit, & omnia, quæ in eo fiunt, ex actionibus & fabrica ejus deduci possint, nemo autem automati aut *horologii defectus recte novit, aut cognoscere, multo minus corrigere rite potest, nisi qui structuram ejus atque actiones singularum partium probe cal-*

(*a*) Lib. I. Cap. 3.

callet, atque imprudens ille merito suo judicaretur, qui horologium nobile ac pretiosum rustico cuidam aliive rudi in his rebus homini reficiendum committeret. Ergo cum *veri Mechanici Medici*, qui semper *simul Anatomici & Physici*, ob tanto meliorem corporum naturalium cognitionem, *esse debent*, partium corporis situm, figuram, nexum, communicationem cum aliis partibus, structuram, actionem & usum optime sciunt, *sine dubio in curatione illis præstant, qui hæc ignorant*, aut ob ignorantiam, vel ob præjudicatam opinionem proterve contemnunt; de quibus vero recte dici potest, artem non habere osorem, nisi ignorantem: id quod quamplurimis, ac potissimum *ex Chirurgia*, tamquam parte Medicinæ, *depromptis exemplis*, ex quibus nunc solum luxationes, fracturas, gravia vulnera, suffusiones & fistulas oculorum, hernias, calculum vesicæ nominare sufficiat, quam *manifestissime demonstrari potest*.

52. Porro Stahliani tamquam fundamentalem regulam practicam assumunt, *naturæ ductum in morbis esse sequendum, & Medicum non nisi naturæ esse ministrum*. Sed quemadmodum jam dudum multis rationibus & exemplis, in dissertatione *de Medico naturæ Domino* (ad quam lectorem brevitatis caussa nunc remitto) hoc posterius, quam tritum & verum illud etiam multis minus cautis visum est, falsum esse docuerim; & quod *Medicus potius Director ac Dominus naturæ esse debeat*, demonstraverim; ita paucis hic examinabo, *an prius illud pro certa & firma regula*, cui cum Stahlianis promiscue fidere possimus, in medicina facienda *assumendum sit*. Haud quidem ignoramus, hoc dictum a Medicinæ Parente, HIPPOCRATE provenire; verum postquam cum CARTESIO jugum auctoritatis excussimus, HIPPOCRATI (adeoque & aliis) *non aliter credendum, quam ubi ejus præcepta cum ratione & experientia conveniunt*. Nam ejus præcepta atque aphorismos quam plurimos *non in universum, sed solum in certis casibus certisque limitationibus, vera esse*, experientia & quamplurimi egregii Medici jam dudum observarunt.

Ductus naturæ non semper sequendus.

Ubi sequendus.

53 Mechanicus igitur Medicus & hoc & alia ejusmo-

modi præcepta non sequitur, *nisi ubi ea cum ratione & experientia probe convenire didicit.* Ut e. g. quando in febre, aut post errores in victu, æger quidam *de sapore amaro, nausea & conatu vomendi conqueritur*, ratio autem & experientia sæpius docuerint, vomitum in ejusmodi casibus ad vitiosum ex primis viis ejiciendum, prodesse, *ductum naturæ recte hic sequitur*, quæ indicat, noxium ad superiora vergere, adeoque remedium pro hoc excitando idoneum merito ei exhibet. Deinde quando morbus occurrit, ubi cognoscimus, naturam *vitiosos humores vel sudore, vel exanthematibus per cutem expellere velle*, ob eandem modo dictam rationem ductum hunc, jam in aliis multis ejusmodi casibus utilem observatum, & regimine & medicamentis convenientibus, recte sequitur. Porro *si in dolore capitis, vertigine, oculorum & aurium inflammatione, variolis ut & calore p. n. qualicumque, sanguinem e naribus prodire observat*, quia hæc excretio in ejusmodi malis, (nisi forte nimia sit) *plerumque salutaris observata est*; eaque natura a noxio vel abundante sanguine se liberat, *eam non impedit, sed promovere satagit*; atque idem etiam in plerisque casibus *de mensium & hæmorrhoidum fluxu*; itemque de multis *alvi fluxibus* facit: ita ut illud Hippocraticum, *quo natura vergit, eo ducenda, per loca scilicet convenientia*, (*a*) probe observetur. Verum quia multi casus & exempla, quæ contrarium quoque evincunt, facile afferri possunt, sequitur inde *hanc regulam non pro universali*, neque adeo simpliciter, sicut a multis Stahlianis proponitur, *habendam*; sed per prudentiam practicam multis in casibus magnopere limitandam esse. Imprimis vero genuinus Medicus ex historiis morborum & felicibus curationum successibus probe perspectis, nosse debet, ubi, aut *quibus in morbis ductum naturæ sequi, & ubi eum non sequi conveniat*; alias ipsum sæpissime graves in errores deducet. Si enim in machina nostra omnia, sicut decet, tam in sanitate quam morbis succedunt, *ut bonus eques aut auriga*, cujus equi officium suum rite

(*a*) Vid. Sect. I. Aphor. 21.

e perficiunt, *nihil mutare*; *ſed naturam recte agentem ibi relinquere debet*, quia alias tantum turbaretur; id quod etiam *in bono horologio* eſt obſervandum. Sin ero aberrat & quidem tantum parum, blanda ratioe in rectum tramitem eſt reducenda: nam multis in aſibus, id quod etiam probe ſciendum, natura blane duci, ſed vi non vult cogi. *Quando autem malum ſt vehementius*, ut leni modo ſcopum aſſequi non vaeamus, tunc, ubi medicamenta parum ſunt, *ferro & gne* ſæpe cogenda, juxta HIPPOCRATEM: *Quicuid medicamenta non ſanant, ferrum ſanat; quod ferum non ſanat, ignis ſanat; & quæ hæc non ſanant, nſanabilia ſunt habenda*. Aphor. 6. Sect. VIII.

54. Ut igitur *quam falſa & inepta hæc de natura ſequenda ſit Stahlianorum doctrina practica*, per exemla demonſtrem, ſumamus rurſus *hæmoptyſin*, morbum otiſſimum, de qua non ſolum, ut ſupra jam diximus, aſſeverant, *illam eſſe excretionem ſanguinis noxii*, *prudenti* (ſi Diis placet) *natura*, *in ſalutarem finem nſtitutam*, ad corpus a ſanguine illo liberandum: imo ut hoc magis probent, etiam dicunt, *animam manos labores per motus tonicos*, & neſcio quos alios, *imendere*, ut ſanguinem corpori illi moleſtum *ad pulmoes compellat*: adeoque hinc ſpirandi difficultatem, alpitationes cordis, anguſtias præcordiorum, tuſſim & lia mala inducere, *donec tandem ſcopum ſuum, perumpendo pulmones, aſſecuta ſit*, & ſanguine pleno agmie per illum rejecerit. Nunc gaudent Stahliani & quai tripudiant, *quod anima ipſorum tam feliciter finem uum conſecuta ſit*, & tam nobilem ſive heroicam proris actionem perfecerit, laudantque quam maxime ejus rudentiam & providentiam, quam pro ſanitate hujus ominis in procuranda hac ſanguinis excretione adhiuerit. Verum *cum eventus hujus excretionis ſæpiſſime*, t ſupra jam diximus, *funeſtus ſit*, phthiſinque peruam frequenter atque mortem poſt ſe trahit, *hunc uctum naturæ ſequi ſtolidum potius*, atque a ſana raone alienum, adeoque omni modo, quia non fit per ocum convenientem, prout *Hippocrates* hoc requirit, *vitandum eſſe* cum ſanioribus Medicis Mechanicis eſſe rbitramur.

Ubi eum non ſequi conveniat, exemplo hæmoptyſis, oſtenditur.

55. Quid

Quomodo Mechanici eum considerent.

55. Quid itaque Mechanici in hoc morbo agant, & an eorum sententia atque curandi modus melius cum sana ratioue & experientia conveniat, prudentibus dijudicandum paucis nunc proponemus. Accidit nimirum aliquoties, ut mihi ejusmodi ægri, quos Stahliani antea tractaverant, curandi offerrentur, quibus hi Medici egregie quidem *illam salutarem*, ut vocabant, *animæ* in excitando hoc malo *actionem laudaverant*, multaque remedia ad hunc naturæ ductum, ut fideles ejus ministri, juvandum, adhibuerant; verum his ipsis, redeunte sæpius hæmoptysi, tantopere tandem debilitati & ad incitas redacti fuerunt, ut mortui magis quam vivi hominis imaginem referrent. Quoniam vero cognitu facile est, *temere hic agi, si qui ductum hunc naturæ sequi aut juvare velit*, qui a prudenti directore anima, *quia per locum convenientem non fit*, minime oriri potest; dum illa alia potius ratione, si in ipsius potestate hoc esset, alioque in loco a se noxio liberaret, quam in adeo periculoso: sed potius ex hoc ipso actu contra Stahlianos cognosci posse existimo, *malum hoc non ab anima, sed ex caussis mere mechanicis oriri*, sanguinemque per ea loca erumpere, ubi vasa sunt debiliora. Itaque & hic minime ductum hunc naturæ sequi consultum duco; sed potius omnem primo curam eo dirigendam esse puto, ut *copia sanguinis* alia via aliaque ratione *imminuatur*, *sanguinis motus vehementior temperetur*, *impetus sanguinis a pulmonibus* avertatur, atque tandem *pulmo læsus probe rursus glutinetur* ac roboretur.

Quomodo eum curent.

56. *Ad copiam igitur sanguinis minuendam* per manifestas rationes mechanicas egregie confert primo *parca victus ratio*; deinde *sanguinis per venas detractio*, ter vel quater, pro diversa ægrorum natura, per annum instituta; ac denique ob eandem caussam *frequens*, sed blanda *per alvum evacuatio*: quæ vero medicamentis *calefacientibus*, quæ sanguinem exagitant; qualia sunt aloetica, myrrhata & similia resinosa, immo & ipsæ adeo a Stahlianis decantatæ *pilulæ Beccherianæ & Stahlianæ*, quas tamen in plerisque fere morbis, tamquam panaceas extollunt & commendant, *fieri non debet*; sed potius temperatis refrigerantibus, e.g.

deco-

lecoctis ex tamarindis, *foliis ſennæ*, *rheo* & *manna* aut imilibus, convenienti copia ſæpius adhibitis : quippe quibus egregiam utilitatem in his ægris ſæpius expertus ſum, præſertim ubi jam novas in pectore congeſtiones ac moleſtias, quæ novam rupturam in pulnonibus minabantur, perceperant. Præterea *quoties liquem calorem p. n.* ſive ſanguinis quaſi ebullitionem entiebant ægri, quæ ab acri alcalico vel bilioſo ſanguie, aut etiam a nimia vi elaſtica ſolidarum oriri ſolent, *remedia temperantia & ſpaſmos* ſive rigiditatem ibrarum *minuentia*, qualia ſunt lap. cancror. aut conhæ acido citri ſaturati, ſalia media, præſertim tartaus vitriolatus, arcan. duplic. nitrum & cinnabaris, in ulverem redacta, bis vel ter in die ad drachmam dinidiam, ex aquis refrigerantibus jubeo, donec illa maa remittant. *Pro pulmonibus denique læſis ſanandis & oborandis*, infuſa *herbarum traumaticarum*, ut veroniæ, ſcabioſæ, tuſſilaginis, piloſellæ, ſolidaginis, ſaniulæ, cum radice glycyrrhizæ & malvæ, itemque datylis, paſſulis & ficubus remixtis, ad modum herbæ Theæ, bis vel ter in die, tepide, interpoſitis ſubinde landis balſamicis, haurienda præcipio, eiſque, præertim ubi ægri a victus erroribus quam ſolertiſſime abinuerint, modiceque corpus quotidie exercuerint, on paucos, qui mortis vicini videbantur, Deo beneicente, hoc modo reſtitui. Atque hæc ipſa quoque era ſunt, atque agenda in *vomitu* & *mictu cruento*.

57. Eandem fere & curandi & præſervandi rationem in eis obſervo atque obſervandam ſuadeo in illis, ui *tonſillarum & faucium inflammationi*, aut *ophthaliæ*, *otalgiæ* vel *odontalgiæ*, ob ſanguinem abundanem ſæpe obnoxii ſunt, quos omnes morbos *ſalutari aturæ intentioni adſcribunt Stahliani*. Adeoque quia in is, ſecundum hos naturæ intentio eſt, a nimia ſanuinis *per hæmorrhagiam* narium vel *per abſceſſum* ſeſe iberandi copia, *juxta eorum doctrinam miniſter naturæ uctum hunc naturæ ſequi deberet*. Verum quam incere ac difficulter hic ſcopus his in morbis per artem, ine metu graviora mala ægris inducendi, obtineatur, lli optime ſciunt, qui in Medicina & obſervationius faciendis ætatem fere conſumſerunt ; non ve-

Ductus naturæ ſequendus in inflammationibus.

ro

ro illi, qui hypoteses in museo ex ingenio fingunt.

Rectius ergo longe & securius omnes ii morbi curantur, *si ductum illum naturæ non sequimur*; sed ut Medici rationales Mechanici, qui experientiam simul semper considerant, agimus. Exempli loco *in faucium inflammationibus*, quia prudenter rem ponderando cognoscere licet, minime sapientis naturæ institutum esse posse, per valde dolorificam *inflammationem* aut *abscessum* harum partium, qui sæpe maximis doloribus & suffocationis periculo comitati sunt, corpus a nimia sanguinis copia, quia plerumque *vix dimidiam puris unciam continet*, liberare velle; quippe a qua exigua quantitate tanta mala non essent pertimescenda: id quod & de *aurium*, *dentium* aliarumque partium inflammationibus & abscessibus intelligi debet. Sed oriuntur potius hi tumores *ex mechanicis & physicis caussis*, quando v. c. *cuidam hæ partes natura sunt debiliores*, sicut sæpe homines videmus, qui a prima juventute hisce malis sæpius exercentur, & vel aliqua humorum abundantia vel ebullitio, vel spissitudo, vel aer frigidior, corpore præsertim calente, accedat, facile ejusmodi mala concitantur.

Quid potius faciendum. 58. *In his igitur nullo modo ad ductum naturæ, qui nullus vel malus hic est, respiciendum*, sed potius quando ejusmodi morbum imminere & *humores abundare cognoscimus*, sicut boni Mathematici aquas abundantes qui noxam aliquam ædificio, muro, vallo vel integro cuidam castello, urbi aut regioni inferre minantur, per alias vias a loco læso vel lædendo derivare solent; ita quoque *Mechanici Medici hos humores faucibus, auribus, vel oculis ruinam vel saltem ingentes dolores, abscessus noxasque alias minitantes*, ut mox dicetur, per alias vias abducunt & evacuant.

Quid potius faciendum. Præterea ad humores in faucibus hærentes dissolvendos sæpe prodest vel solum *infusum herbæ theæ* vel aliud simile sæpe haustum & *gargarisma resolvens*, quale egregium & euporisticum paratur ex spiritu vini & aqua flor. sambuci vel solis, vel pauca *salis ammoniaci, vel nitri aut aluminis admixta* quantitate, vel aliud ejusmodi, tepide sæpius adhibendum, præsertim si si-

mul

mul *pulvis temperans ac reſolvens* §. 56. aliquoties in die aſſumatur; atque victus & aeris conveniens regimen ſervetur. Sequenti die, matutino tempore, ſi prædicta ad malum digerendum forte haud ſuffecerint, egregio cum ſucceſſu ad humores in faucibus vel auribus congeſtos avocandos ea *potiuncula purgans*, quæ eodem loco indicata eſt, uſurpetur, poſt cujus uſum ejuſmodi mala ſæpiſſime ſublata, & per alvum educta eſſe novi, ut aliis remediis haud opus fuerit. In caſibus vero, *ubi major calor p. n. in ſanguine, faucibus, auribus vel oculis percipitur*, vel eodem adhuc die, præſertim circa veſperam, quando malum a prædictis non minui obſervamus, *ſanguinem per cucurbitulas* ſub auribus, in collo, *& in dorſo adhibitas*, (pedibus ſimul n pediluvium tepidum revulſionis gratia immiſſis) quam ſaluberrimo conſilio evacuare ac ſimul revocare, & ſic hominem ut plurimum his in integrum reſtituere poſſumus. *Hoc ſi forte ſequenti die nondum factum ſit, vel potiuncula laxans*, ſi ante cucurbitulas nondum fuerit adhibita, vel venæ ſectio in pede aut brachio magno cum fructu adhibetur, iiſque ipſis *hæc mala plerumque quam* feliciſſime *tolluntur, quamvis nullo modo ductum naturæ ſequamur.*

59. *Pleuritidem, peripneumoniam* & ſpirandi difficultates nonnullas Stahliani, licet quamplurimas alias eaſque manifeſtas cauſſas habere poſſint, *ſapienti tamen quoque ſuæ naturæ directioni eas adſcribunt*, cujus intentio eſſet, *ſanguinem vitioſum vel abundantem*, quem hic congeſſit, per *ſputum cruentum e pulmonibus expellere*, quæ vero ob certa & ſæpe haud cognita obſtacula, ſcopum ſuum aſſequi non poſſet, adeoque ſanguis in pulmonibus, ac pleura hæreret, atque ſic inflammationes in his partibus prædictoſque morbos produceret. Sed præterquam quod haud veriſimile ſit, *ſapientem animam ſanguinem noxium ad organa vitæ primaria, ſummo cum vitæ periculo compellere*, ille profecto, qui hanc ipſorum doctrinam ſequi velit, efficere deberet, *ut in omnibus hiſce malis hæmoptyſin produceret*. Verum periculoſa & ſana ratione aliena hæc eſſet curatio, partim ex iis, quæ de hæmoptyſi modo §. 54. diximus; partim ex eo, quod *ipſi prudentiores Stahlia-*

Nec in pleuritide ductus naturæ ſequendus.

ni ab hac curandi ratione recedant, atque experientia edocti aliam curandi viam in his malis, quam hypotheses eorum requirunt, sequantur.

Quomodo procedendum. 60. *Quid igitur faciunt in pleuritide exquisita & peripneumonia*, itemque in *spirandi difficultate, quæ a copioso & viscido sanguine*, circa præcordia hærente, *oriuntur*, Mechanici? Abundantem & viscidum sanguinem hic congestum partim per largas sanguinis missiones a pectore revocare, partim diluentibus & resolventibus medicamentis reliquum resolvere & in motum naturalem redigere student. Efficitur hoc, ut in præcedenti §. dictum est, *infusis herbarum* resolventium moderate calidis, *pulveribus* §. 56. laudatis diaphoreticis resolventibus atque camphoratis, immo & *essentiis ac potiunculis* ejusmodi temperantibus his subinde interjectis, cum regimine blando diaphoretico & potu sufficienti aqueo, subacidulo; atque externe, fomentis calidis digerentibus, præsertim *aqua vel lacte calido, vesicæ incluso*. Quibus ipsis, si stagnantis sanguinis qui obstructionem vel inflammationem fecit, resolutio obtinetur, quemadmodum sæpissime fit, etiam morbus tollitur. Quia vero *Stahliani hos morbos fere eadem ratione curant*, quis non perspicit, quod in his & similibus pluribus aliis malis, si recte curare velint, *necessum sit, ut hypotheses suas deserant*, illosque ductus naturæ, qui ad curationes noxias deducunt, *pro erroribus naturæ*, ad quos tunc, tamquam ad asylum confugiunt, *declarent*, atque, secundum rationalem mechanicum modum curationes suas instituant?

Mechanici nulla absona supponunt. 61. *Atque idem quoque in quamplurimis aliis morbis*, si limites dissertationis hoc admitterent, & speciatim in vomitu ac mictu cruento, lue venerea, herniis, visus & auditus vitiis, tumoribus, scrophulis, carcinomatibus, &c. facile ostendere possem. Interea tamen ex his pluribusque similibus, *præstantia Medicinæ mechanicæ elucet, quæ nusquam adeo incertis, absonis & contradictoriis*, ut vocant, *hypothesibus nititur*; sed omnia secundum mechanicas leges, sanæ rationis scilicet & experientiæ normam, instituit, ut vel *ipsi Stahliani ad eorum methodum sæpe confugere cogantur*, quando suppositam naturam vel animam ipsorum errare,

ne

ne & ipſi ſimul hic graviter errent, deprehendunt. Pergamus itaque, ut *nonnullas hic adhuc ex præcipuis Mechanicorum curandi regulis* exhibeamus, ex quibus prudens facile, quod rationales ſint, judicare poterit.

62. *Si partes ſolidæ ſunt nimis laxæ aut debiles*, eæ, vi contrariorum, (nam univerſalis fere regula practica eſt, *contraria contrariis curanda*) ſunt roborandæ; ſin nimis adſtrictæ & rigidæ, relaxandæ. (*a*) *Leges mechanicorum curandi in ſolidis.*

2. *Si cohæſio ſive unitas ſoluta*, ut in vulneribus & fracturis, *eæ rurſus ſunt conjungendæ* & conjunctæ ope faſciarum & quiete ſervandæ; ita beneficio circuli ſanguinis affluunt humores idonei ad partes læſas rurſus glutinandas. Deus enim pro immenſa ſua ſapientia, partes noſtri corporis ita fabricavit, ut in oſſibus ſuccus oſſeus, qui in callum abire & oſſa fracta rurſus glutinare poteſt, vi fabricæ ipſorum præparetur & ſeparetur, qui etiam ea glutinat; in muſculis autem, cute & reliquis mollibus partibus ſucci quoque ipſarum naturæ conveniens, ita, ut *fruſtraneum prorſus ſit animæ directionem dubiam*, quæ hoc efficiat, cum Sthalianis *hic advocare*, atque ejus hac in re ſapientiam aut vim, quam non habet, collaudare; cum ex ſola harum partium fabrica & generatione hoc ſecretionis & glutinationis negotium ſatis apte explicari comprehendique queat.

3. *Si partes naturales clauſæ aut p. n. cohærent*, illæ ſunt dividendæ & diviſæ ſervandæ. (4.) *Si ex ſitu naturali dejectæ*, ſicut oſſa in luxationibus, inteſtina in herniis, uterus in uteri prolapſu, &c. *in naturalem ſitum & ordinem ſunt redigendæ*, atque in eo quoque, quantum ſatis eſt, continendæ. (5.) *Si quid in corpore abundat* aut ſupervacaneum adeſt, illud qua fieri poteſt, commodiſſima ratione auferendum; ſin deficiat, addendum. (6.) *Si mala aliqua conformatio corporis peccet*, ea eſt emendanda; quæ vero omnia non melius, quam mechanica ratione, præſtari poſſe, res ipſa loquitur.

(*a*) Hanc regulam veterum Medicorum *de laxo vel ſtricto* & Stahliani Mechanici Medici diligenter & recte, quia valde rationalis eſt, inculcare ſolent.

In fluidis. 63. Deinde *in partibus fluidis peccantibus* in universum quoque apud Mechanicos Medicos generalis valet illa regula, *contraria contrariis curantur*: ut *si sanguis abundat* atque morbos creat, aut creare minatur, hi, ut alii Mechanici, qui, ubi nimiæ aquæ loco cuidam, quem satis roborare nequeunt, noxam intendunt, eas vel minuunt, vel ad alia loca deducunt, sicut §. 58. dictum est, sanguinem quoque minuunt, & per alia loca, missionibus sanguinis, purgantibus, diureticis, diaphoreticis, sudoriferis aliisve evacuantibus educunt. *Si ventriculus & intestina saburra sordium* aut rerum noxiarum nimis repleta sunt, ea quoque, ut alias Mechanici impura receptacula & canales mundant, aqua, vomitoriis & eis, quæ per alvum educunt, expurgant. *Si defectus humorum* adesse percipitur, sicut Mechanici alii aquis aliunde adductis hunc defectum resarcire, ita & Medici deficiens idoneo potu, victu & remediis restituere satagunt. *Si prava sanguinis qualitas peccat*, eam quoque suis contrariis, ex physica & chemia cognitis, corrigunt. Ubi *spissitudo*, eis, quæ humores spissos resolvunt, aqueis scilicet, decoctis, salinis alcalicis & mediis, quandoque & mercurialibus, ubi hæc prodesse usus docuit, resolvitur: *ubi tenuitas* nimia, ea lacte, gelatinis, farinosis, gummosis &c. inspissatur. *Si humores* sunt *nimis salsi*, aqua & lacte ii demulcentur; *si acidi*, alcalicis; *si alcalici*, acidis corriguntur ac simul aqueis. Quando *in nimio motu & calore sunt constituti*, illi motus nimii, una cum calore p. n. minuuntur, nitro, blandis acidis, cinnabari, potu aquæ, regimine frigidiusculo. Sed *si motus sunt nimis languidi & calor deficiens*, excitandi vino, spirituosis, aromaticis, aqua cinamomi, cort. aurantiorum vel citri aliisve similibus, varia ratione adhibitis: quo etiam sæpe referri possunt martialia, cort. chinæ, resinæ & gummata nonnulla. Sed *natura Stahliana hic prorsus nihil efficere valet*, licet hæc virtus præ ceteris ei ab ipsis tribuatur; nam experientia docet, *eam nimis languidos cordis motus non excitare, & nimis celeres haud quicquam voluntate sua retardare posse*.

Quid de spe- 64. Denique quoniam nonnulla corporis vitia vix

nisi

nisi specificis apte corrigi possunt, *sicut in febribus intermittentibus*, *lue venerea*, *affectibus uterinis*, *vigiliis & doloribus* nimiis conspicimus; Mechanici etiam *specifica remedia*, quæ speciatim huic vel illi malo contraria esse per experientiam cognoverunt & postea etiam ex parte per rationem deprehenderunt, haud contemnunt; quia *omnia*, *quæ vel ratione vel experientia vera atque proficua esse cognoverunt*, *in Medicina facienda assumunt*, & ex præjudicio, sicut Stahliani cum *cortice peruviano*, *marte*, *camphora*, *opio* aliisque nonnullis contra experientiam tot egregiorum Medicorum faciunt, non contemnunt; præsertim si debita prudentia, in subjectis idoneis, opportuno tempore atque apta quantitate, immo & præmissis, ut ajunt, præmittendis, adhibeantur: dum revera, si his cum observationibus usurpantur, ut multi ex Sthalianis, qui vel clam vel palam iis utuntur, ipsi agnoscunt, nullum damnum inferunt; sed quam maxime salutares effectus, qui ab aliis frustra exspectantur, exerunt.

cificis sentiendum.

65. *Nusquam vero magis & manifestius Mechanices in Medicina præstantia*, quam in antiquissima & præstantissima illa Medicinæ parte, *quæ Chirurgia appellatur*, *se ostendit*: quippe *omnia*, *quæ in hac fiunt*, *mechanica ratione contingunt*, atque aliter fieri profecto nequeunt, animæque Stahlianæ impotentia quam maxime in Chirurgia cognoscitur. (*a*) Nam *luxationes & fracturæ ossium* non nisi mechanica ratione restitui possunt; *vulnerum* oræ mechanico modo junguntur & glutinantur, atque *profusiones sanguinis eorum* meris mechanicis artificiis, ut compressione, ligatura, torcularibus, &c. cohibentur. *Venæ*, *arteriæ*, *abscessus*, *fistulæ* scalpellis inciduntur, *ossa* cuneis, forcipibus aut ferris resecantur; *peregrina e vulneribus* & aliis locis, digitis, vulsellis, forcipibus, hamis, specillis aut uncis extrahuntur; *vulnerum ac laborum leprinorum oræ* acubus adunantur; *calvaria* aliave ossa *terebris*, *si opus est*

Mechanica in Medicina chirurgica maxime excellit.

(*a*) Videri uberius hanc ob caussam potest STENZELI differt. de *naturæ Stahlianæ in chirurgia impotentia*, Vitebergæ. 1729. 4.

est, *perforantur*; *luxationes* subinde non nisi machinis iisque sæpe artificiosissimis restitui possunt; *scarificationes*, *ustiones*, *suffusiones*, *fistulæ lacrymales*, aliæque multæ operationes oculorum, nasi, aurium, dentium, sua peculiaria ferramenta & artificia mechanica desiderant, id quod & *de collo & dorso incurvato*, *pedibusque distortis* in ordinem redigendis recte dici potest. An non *acus illæ triangulari cuspide donatæ*, quibus aquam *hydropicis* atque *hydrocele* laborantibus educimus, & *vincula*, *quibus hernias curamus*, itemque illa ferramenta, *quibus urinam & calculos e vesica educimus*, secundum mechanicas regulas agunt? *Verbo*, *in omnibus his Medicus*, *ut prudens Mechanicus*, *agit*: non solum attendendo ad fabricam & situm partium, ne partes utiles & vitandas lædat, sed etiam ut instrumentis suis ita uti sciat, quo nullum damnum iis inferat; verum quantum fieri potest, *tuto*, *cito & jucunde* actiones suas instituat.

Præstantia Mechanices in Medicina strictim repetitur.

66. Denique *ut Mechanices in Medicina præstantiam* paucis complectamur, asseverare hic non dubitamus, 1. quod *quicquid boni & certi in doctrina de usu partium habemus*, illud omne Medicis, qui mechanice partium fabricam, situm, nexum & actionem pervestigarunt, & secundum illius leges harum usus prudenter exposuerunt, debeamus. 2. Quod & ab iis didicerimus, *omnes quoque morbos ex caussis mechanicis in corpore oriri*, adeoque & eos mechanica quoque ratione tollendos esse. Ex quibus simul sequitur, eas curationes, quæ principiis mechanicis non nituntur, ut quas *sympatheticas* appellant aliasve similes, nihil certi præstare & *sæpe non nisi aniles sapere fabulas*, sicut frequens experientia docuit. 3. *Mechanici ad laudem summi Numinis docuerunt*, quod artificiosissima nostri corporis machina ab ipso tam mirabili sapientia efformata sit, ut non modo seipsam, sine animæ adjumento, quam diutissime sanam conservare, verum & *sub naturæ nomine*, quando male afficitur, *sæpe sola rursus noxia emendare aut expellere*, *seque ipsam* sic in statum sanum ut §. 49. ostendimus, *restituere valeat*. Immo 4. & Mechanicis Medicis debemus *inventionem tot præstantissimorum instrumentorum chirurgicorum*, quibus complu-

plura gravissima corporis mala curare possumus, & *sine quibus Medicina practica admodum manca*, quamplurimi autem ægri miserrimi & insanabiles essent. Testes hujus rei sunt *scriptores & veteres & recentiores, qui res chirurgicas descripserunt* atque idonea ferramenta delinearunt, qui *revera Medici Mechanici fuerunt*; quos autem, ne nimis longus sim, hic recensere nolo, sed ad Chirurgiam meam lectores ablegabo; in qua quicquid fere hucusque boni in hac Medicinæ parte præstitum est, quasi in compendio videri poterit.

67. Atque sic *Medicinæ Mechanicæ præstantiam, præ Stahliana* ceterisque forte simul reliquis sectis, quæ a Mechanica recedunt, satis nos evicisse arbitramur. Potuissent quidem, fateor, omnia hæc longe adhuc uberius exponi; verum quia jam ob rerum hic dicendarum copiam prolixior fui, ut brevior sine obscuritate esse vix potuerim, hæc nunc pro argumento hoc demonstrando sufficiant, dum plura ex ipso hoc libello petere possunt; quem post diuturnam experientiam, ut ægrotis & Medicinam discentibus hoc ipso prosim, conscripsi, & ut malevolos, qui, me non nisi Chirurgum esse atque internorum morborum curationes ignorare, apud Magnates sæpe calumniati sunt, hoc ipso aliqua ratione confundam, & quænam mea sit fueritque curandi methodus demonstrem. *Conclusio.*

CONSPECTUS CAPITUM

quæ hoc in Libro continentur.

LAURENTII HEISTERI COMPENDIUM MEDICINÆ PRACTICÆ,

Sive de optima morbos internos & cognoscendi, & curandi ratione.

INTRODUCTIO.

I quis artis salutaris Candidatos firma solidaque Medicinæ practicæ, quæ victu & medicamentis medetur, *fundamenta*, (nam de Medicina, quæ manu sanat, alibi diximus,) ratione facillima, optimaque docere satagit, ei utilissimum, immo quam maxime necessarium es- existimo, ut postquam *theoreticam*, quam vocant, edicinam, non ex fictis aut suppositis, sed ex *anato- cis*, & *physicis*, atque mechanicis principiis, tam- am genuinis & veris illius *fundamentis*, probe addi- erint, memoriaque comprehenderint, morborum cu- ndi rationes, non ordine alphabetico, neque secun- n corporis partes, ut haud pauci Doctores artisque utaris Professores fecerunt, tradat, quippe quod mul- repetitionibus molestis, aliisque incommodis obno- m est; sed ita potius rem suam instituat, ut *morbos nes*, *tamquam species*, *ad unum genus sive classem tinentes*, *simul & sub una quoque classe* (sicut fere re herbaria fieri solet) *comprehendat*, atque sic uscujusque classis morborum ideam, naturam, caus- , signa generalia, effectus, mutationes, eventus, ionem medendi, & quid in unaquaque classe potis- um observandum, faciendum, fugiendumque sit, s generatim bene exponat; ita enim specialiorum rborum, ad quamvis classem pertinentium, natura curatio (quæ maxima ex parte ipsis communis

est,)

eſt,) longe melius quam in antea dictis tractandi modis Æſculapii filiis patefient, eorumque memoriæ imprimentur, ut deinde quid in quovis occurrente ægro ac morbo optime ſit agendum, facilius intelligere, rectiuſque dijudicare atque efficere valeant. Hoc itaque eſt, quod in hoc libello, jam a longo tempore in gratiam potiſſimum Auditorum meorum quam facillima ratione, attamen haud perfunctorie, neque ſine magno ac diuturno labore, quia ejuſmodi ſatis idoneum aut perfectum (*a*) compendium, ſupra dictis fundamentis ſuperſtructum, haud proſtat, præſtare anniſus ſum, atque hactenus in multis fructum ejus percepi uberrimum, ſperoque ut & in poſterum diligentiores eum abunde ſint percepturi.

C A-

(*a*) *Boerhavii* quidem Aphoriſmi egregium ex hiſce principiis conſcriptum eſt compendium; ſed quia primo multos morbos & quidem admodum frequentes, & graves omittit, eorumque curandi rationem prorſus prætermittit, ac deinde ſcribendi genere peſquam difficili utitur, quod multi intelligere vix poſſunt, pleniori ac faciliori compendio tironibus opus eſſe judicavi.

CAPUT PRIMUM.

De Plethoræ Morbis.

I.

Um vero *quamplurimi morbi multas ob rationes a plethora* mihi oriri videantur, quia scilicet plerique homines quotidie fere plura alimenta assumunt, quam pro nutritione corporis & vitæ suæ conservatione indigent, atque simul otio nimis, quam par est, indulgent, motumque cor- *Plethora quid & unde.*
ris ac labores, sanitati adeo utiles, ac necessarios, termittunt, immo omni studio fugiunt; mirum non, copiam sanguinis in ejusmodi hominibus plus justo geri sive coacervari, atque sic id, quod Græci *plethoram* vocarunt, generari, idcirco vasa sanguifera, ab nimis repleri, distendi & quasi infarciri, eamque minora vascula vel obstruere vel comprimere, vel, m a vegeto corde, causisve violentis fortius urge-r, ea perrumpere, unde sanguinis profusiones, vel tem circulum sanguinis expeditum ac liberum impe-re, cordique, propter pondus hujus auctum, valde sistere, ita ut necessario multis, eisque gravissimis alis, ut obstructionibus, tumoribus, doloribus, spass, profusionibus sanguinis, quas *hæmorrhagias* vulgo pellant, inflammationibus, febribus, convulsionibus, ilepsiæ, vertigini, apoplexiæ, aliisque morbis quamurimis hoc ipso ansa præbeatur: hinc a plethora axeos nostræ medicinæ initium facere consultum dumus.

I I.

Est vero plethora vel *simplex*, quando sanguis bos, nondum depravatus, aut vitiosus, copia solum cedit, sive majori quantitate adest in corpore, quam us conservatio & sanitas requirunt, aut vasa commo- ferre, vel cor apte propellere valent; vel *complica-*, quando is spissitudine sive crassitudine notabili acri- *Plethoræ divisio.*

acrimonia vel ſalina vel bilioſa, atque inde producto calore p. n. orgaſmo, aut alia vitioſa humorum qualitate ſimul peccat. Præterea plethora vulgo dividitur in eam, quæ eſt vel *ad vaſa*, vel *ad vires*: illa dicitur, quando venæ a ſanguine ita impletæ vel repletæ ſunt, ut valde turgeant; hæc vero, quando cum abundantia ſanguinis ex cauſſis (N. I.) nata, ſine notabili vaſorum expanſione, inſignis torpor, laſſitudo, aut debilitas corporis ſimul adſunt.

III.

Plethoram dari, probatur. Dari autem *plethoram*, inter alia, contra *Helmontium* ejuſque aſſeclas, patere exiſtimo 1. ex modo dictis (N. I.) de nimia ſatietate ſive exceſſu in victu; 2. ex motus voluntarii & laborioſi apud plurimos defectu; 3. ex ſpontaneis ſanguinis profuſionibus, ſæpiſſime ægros & ſanos a variis malis levantibus, aut omnino liberantibus; 4. ex manifeſta utilitate evacuationum ſanguinis artificialium in præſervatione & curatione morborum quamplurimorum, quam experientia frequens, a longiſſimo tempore docuit; 5. ex morbis & ſymptomatibus evacuationes ſanguinis naturales ſuppreſſas, vel naturaliter etiam ceſſantes, ſæpiſſime conſequentibus; 6. ex frequentiſſima & manifeſta noxa, quæ evacuationes ſanguinis conſuetas naturales ſuppreſſas, vel artificiales neglectas, brevi, ut plurimum, excipere ſolet.

IV.

Diagnoſis. Cognoſcimus vero *plethoram* adeſſe in homine, licet forte ejus vaſa haud turgeant, 1. ex *lauto victu* prægreſſo, imprimis ſi accedat ſimul vita otioſa; 2. ex *appetitu bono* & facili ciborum concoctione, dum bene ſe habent; 3. ex *corporis & ſpeciatim faciei conſtitutione florida & rubicunda* in ſanguineis; in cholericis vero & melancholicis, ex venis notabiliter turgeſcentibus; 4. ex ſomno in nonnullis, præſertim ſanguineis & laxo corporis habitu præditis, multo, profundo; in cholericis vero & melancholicis, inquieto, turbulento, cum anxiis ſæpe inſomniis; 5. ex *inuſitato corporis, artuumque torpore & gravitate*; 6. *ſubita defatigatione* a labore, ambulatione, vel motu qualicumque *inconſueto aut paulo fortiori, cum reſpiratione difficili, aut palpitatio-*

tio-

ne cordis; 7. ex *vertigine*, præsertim si caput subito orsum & iterum sursum movetur; 8. *gravitate* aut *lore capitis* frequentiori aut diuturniori, sine alia caus- manifesta; 9. ex *pressionis & anxietatis sensu* fre- enti circa præcordia; 10. ex *hæmorrhagiis spontaneis* pe accidentibus; 11. *levamine ex spontaneis* aut ar- ficialibus sanguinis evacuationibus; 12. *ex evacua- nibus sanguinis naturalibus suppressis*, vel artificia- bus consuetis neglectis.

V.

Subjecti igitur sunt plethoræ quam maxime, 1. ho- nes *victu largo* sive *pleno utentes & simul otiosi*, aut tæ sedentariæ dediti; adeoque & cumprimis littera- , si parco non fruantur victu, cujuscumque etiam t ætatis, senes æque ac juvenes; 2. qui *evacuatio- bus sanguinis spontaneis* quibuscumque antea adsueti erunt, quæ vero jam suppressæ sunt; 3. qui evacua- nibus sanguinis artificialibus aliquandiu usi sunt, eas ro postea, victu haud diminuto, ob quascumque ra- nes intermittunt aut negligunt; 4. qui *vitam antea bilem aut laboriosam* in sedentariam atque otiosam muta- nt, & tamen victu parciori, quam antea, non utuntur. *Quinā plethorę subjecti.*

V I.

Hinc *caussa plethoræ primaria est victus plenus cum* o, aut vita sedentaria conjunctus; & deinde *suppres- evacuationum sanguinis consuetarum*, sive naturalium, e artificialium; itemque *transpiratio impedita*, vel orsus cohibita: inde fit, ut plethora multorum mor- rum fœcunda evadat mater, licet per se morbus pri- o & proprie non sit. *Caussa ejus.*

V I I.

Quod *ad prognosin* attinet, sciendum, plethoricos fa- ius, adeoque *sæpius morbis esse expositos*, *quam alios*; ecipue vero periculosis *profusionibus sanguinis*, *febri- acutis*, atque *inflammationibus* internis & externis, mque *obstructionibus*, *distillationibus*, sive catarrhis, *smis* ac *doloribus* omnis generis, & quam maxime am *mortibus subitaneis*, ut apoplexiæ, catarrho suf- ativo, polyposis concretionibus in corde vasisque san- feris. Speciatim vero *plethora*, *quæ a suppressis hæ- rrhagiis consuetis* provenit, facilius ac citius plerum- *Prognosis.*

que

que morbos excitat, quam reliqua. Ita & *complicata*, ubi simul sanguis valde viscidus aut pituitosus, plures & graviores morbos producit, quam simplex; hæc enim quam maxime lædit liberam circulationem, respirationem, secretiones atque excretiones: & hinc obstructiones vasorum, tumores, inflammationes & corruptiones humorum oriuntur quam plurimæ ac variæ.

Si *cum acrimonia*, præsertim alcalica, aut biliosa, atque inde nato sanguinis calore p. n. sive *orgasmo* combinata est, graviora quoque, quam simplex, mala inducit, adeoque, quantum fieri potest, evitanda.

VIII.

Præservatio & cura simplicissima. In præservanda vero & curanda plethora duo præcipue requiruntur: primo victus, sive *diæta moderata* aut parca, & deinde *motus corporis frequens*; qui enim hæc rite observabit, a morbis plethoræ liber erit, & præcipua sine sumptibus aut pretio, quæ Deus gratis unicuique largitur, adversus quam plurimos hos morbos novit & possidet remedia. (*a*) Quia vero plerique delicatiores ac ditiores, gulæ magis indulgentes, quam sanæ rationis ductum sequentes, vilia hæc, licet efficacissima atque certissima remedia, renuunt, & ignaviæ, gulæ, ac voluptatis caussa, adhibere aut observare nolunt; hinc fit, ut hi non solum quam plurimis morbis acutis & tardis corripiantur, verum etiam, ut multi eorum morbi chronici, v. gr. articulorum morbi, podagra, hæmorrhoides, hypochondriaca mala, obæsitas nimia, cachexia, hydrops, respiratio difficilis, asthma, catarrhi varii, febres chronicæ ac lentæ, hectica, calculi, &c. funditus curari in eis non possint. Oportet enim, ut divus HIPPOCRATES monet, (*b*) *non solum Medicum, sed & ægrum, immo & adstantes suum facere officium*, si optatum finem hic obtinere concupiscit.

IX.

Artificiosa magis. Quoniam autem quamplurimi, præsertim Magnatum, divitum, ac gulæ deditorum, ut modo (N.VII.) di-

(a) Confer. uberius Regulæ pro sanitate conservanda in Compendio nostro Institut. Medicar. datæ p. 14.

(*b*) Aphorism. I. Sect. I.

ictum eſt, hoc non faciunt aut obſervant, ſed victus
tionem, ſive uno verbo, *diætam* ac motum negli-
unt, & tamen a Medicis deſiderant, ut eos ab ejuſ-
odi morbis, non ſolum curent, ſed & præſervent;
apropter, quia hic diætæ neglectus pleroſque mor-
s poſt ſe trahit, adeoque Medicis maxima confert
nolumenta, (dum jam diu a priſcis *intemperantia*
trix Medicorum appellata eſt), Medicus, ut quan-
m in ſe eſt, ac fieri poteſt, ſanitatis eorum curam
ret, alias eaſdemque magis artificioſas ac cariores &
æſervandi & curandi rationes, aliaque remedia, ple-
oræ adverſa, tam ex pharmacia quam chirurgia,
ſtituere cogitur: & primo quidem præſervandi cauſ-
purgationes alvi, ſæpius, ſingulis circiter menſibus,
t in quibuſdam adhuc frequentius, pro rerum, cir-
nſtantiarum, & malorum varietate, repetitas; de-
de *ſanguinis miſſiones*, vel per *venæ ſectionem*, bis in
no, ut circa æquinoctia, aut quandoque frequen-
s, ut ter vel quater in anno, ſingulis ſcilicet tri-
s vel quatuor menſibus inſtitutam; vel etiam *ſcari-*
ationes, ſingulis nimirum, aut duobus vel tribus men-
us repetitas: quibus etiam tertio *ſudores*, vel ſal-
n largior *tranſpiratio*, ſæpius, matutino tempore, in
to commode & magno cum fructu, jungi poſſunt.
que eadem etiam *in curatione morborum a plethora*,
e ſanguinis abundantia oriundorum, ſunt facienda,
tamen ſanguinis juſta & opportuna detractio reme-
m princeps eſt.

X.

Ubi vero plethora complicata, & *ſpiſſitudo*, ſive, *Si cum*
vulgo dicunt, *cachexia plethoræ juncta eſt*, tunc *viſcido*
eter dicta, etiam remedia hanc *digerentia atque at-* *compli-*
uantia ſunt uſurpanda: ſicuti ſunt omnis generis in- *cata.*
a herbarum, radicum, lignorum, corticum, alio-
nque remediorum attenuantium, reſolventium, a-
ricantium, vel grato odore gaudentium, imprimis
nominatim herbæ theæ, veronicæ, betonicæ, ſal-
, card. bened. trifol. fibrini, ſaponariæ, rad. ſcor-
eræ, cichorei, ſarſaparillæ, chinæ, lign. ſaſſafras,
peri, ſantali, &c. cum aqua fervente, infuſione
leni coctione, parata; præterea omnis generis Tin-
cturæ,

ɛturæ, Eſſentiæ, & Elixiria, eamdem virtutem obtinentia, cumprimis amara, atque blanda, aromatica, ut Eſſ. abſinth. ſimplex & compoſ. fumariæ, trifol. fibrin. card. bened. ſcordii, cortic. aurant. rad. gentian. amara Hallenſis, pimpinelnæ, aliaque ſimilia. Elixiria quoque varia ſtomachicha hinc inde in officinis uſitata & extracta amara; Tincturæ porro ſalinæ acres, ut Tinct. tartari, antimonii, tartarizata, liq. terræ foliatæ tartari, ac ſæpe ipſæ *aquæ medicatæ* ſive *minerales*, egregia ſane & valentiſſima ſæpius his in morbis remedia; quæ vero, niſi evacuatio ſanguinis ſufficiens eorum uſum præcedat, debitaque ratione & prudentia uſurpentur, parum vel nihil proficiunt, immo perverſo uſu potius nocent. Ceterum in curatione hujus plethoræ *victus ſit parcus*, ac moderatus, viteturque glutinoſa, viſcida, pinguia, dura, legumina, farinoſa, & ſimilia.

X I.

Si cum calore. Si *æſtus ſive orgaſmus ſanguinis concurrit cum plethora*, qui ab acribus, alcalicis ſalibus, vel & a ſulphureis ſanguinis particulis copioſioribus oriri videtur, tunc *medicamenta temperantia* appellata, ut lap. cancr. & conch. citrat. hiſque ſimilia quam plurima, potus aquoſus, nitroſa, ſalia media & lenia acidula conveniunt; ut ſal abſinthii, card. benedicti, centaur. minor. &c. nitrum depur. nitrum regener. nitrum antimoniatum, arcan. duplicat. tartarus vitriolatus antimonium diaph. pulvis temperans noſter, aliuſve ſimilis; Tincturæ *acidæ*, ut Tintura roſar. flor. bellid. papaveris, *ſpiritus acidi*, dulces redditi, & ſimilia. *Victus* ſit refrigerans & leniter acidulus; hinc pleraque vegetabilia blanda, acrimonia fervida deſtituta, his optime conveniunt, immo & *uſus moderatus fructuum horæorum* bene maturorum his non nocet: *carnes* vero & quæ inde parantur *aromata*, cibique & potus omnes *calefacientes* atque inebriantes ſerio vitentur.

X I I.

Si hæmorrhagiæ ſuppreſſæ. Si narium hæmorrhagia, menſes aut hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt, harum fluxus propriis remediis, (de quibus infra ſuo loco,) eſt reſtituendus: quo facto, ſymptomata inde producta brevi plerumque ceſſant, &

tunc

tunc artificiales ſanguinis evacuationes, ſi fluxus rite rurſus procedat, ſæpiſſime intermitti poſſunt; *ſin vero hæ evacuationes ſanguinis reſtitui nequeant*, dum quandoque omnium remediorum vim eludunt, *ſanguinis miſſiones artificiales* (N. IX.) *ſubſtituendæ* ſunt; id quod etiam fieri debet in hæmoptyſi, vomitu cruento, & mictu cruento, utpote quæ ſanguinis vitioſæ excretiones, quando quieſcunt, minime irritandæ aut reſuſcitandæ; ſed potius per artificiales avertendæ: quo ipſo autem Medicus ductum naturæ tunc non ſequi, ut multi hodie volunt, & Miniſtrum ejus agere, ſed potius *ejus debet eſſe director & dominus*; ut uberius evici in Diſſertatione de Medico naturæ domino.

Monita practica.

1.

Qui frugali utitur diæta & motu corporis frequentiori, vel laboribus aut exercitationibus ſe frequenter exercet, dum ſanus eſt, efficaciſſima poſſidet remedia contra plethoram, & omnes inde pendentes morbos, atque evacuationibus artificialibus vix aut raro ſaltem indiget.

2.

Ubi venæ ſectio requiritur *plethoræ ſolum minuendæ gratia*, perinde mihi eſſe videtur ſive in brachio, ſive in pede ea celebretur. Interim tamen multi malunt, ut *apud juniores in brachio*, poſt annum vero quinquageſimum *in pede* ſemper inſtituatur; id quod tamen non eſt perpetuum, quia res id ſæpe aliter requirit.

3.

Si hominem *morbi plethoræ affligunt in partibus ſupra diaphragma*, ut in pectore, verbi cauſſa, hæmoptyſis aut reſpiratio difficilis; vel in capite, dolor capitis, vertigo, apoplexia; in oculis, inflammatio, &c. phlebotomia in pede revulſionis gratia utilius plerumque perficitur; *ſin vero infra diaphragma*, eamdem ob revulſionis cauſſam, in brachio, nulla ætatis habita ratione, ſanguis educatur. *Excipiendæ tamen menſium & hæmorrhoidum obſtructiones*, ad quas reſerandas aut revocandas, venæ in pedibus ſunt ſecandæ, quando vero nimis fluunt, revulſionis gratia, in brachio. In-

terea tamen optimo etiam cum successu in variis capitis, oculorum, faucium & pectoris morbis, & præcipue inflammationibus earum partium, sanguis quoque e venis brachii educitur.

4.

Sanguinis missio nimis parca in homine valde plethorico nihil proficit, atque non raro febres aut arthriticos affectus post se trahit: hinc sufficienti copia pro abundantiæ, morbi, aut ægri diversitate, semper educatur.

5.

Phlebotomias in variis paroxysmis, ut febrium intermittentium & arthriticis institutas, aut in fluxu menstruorum, aut hæmorrhoidum, aut narium modico, sæpius nocere, atque naturam turbare observatum est; adeoque expectandum tunc est utplurimum cum sanguinis detractione, si ea opus est, donec paroxysmi præterierint, atque interea medicamentis temperantibus, blande resolventibus, ac diaphoreticis agendum. Attamen inde non sequitur, ut nonnulli male docent, *ac si in ullo paroxysmo vena secanda sit*; cum potius contra *in hæmorrhagiis nimiis* quibuscumque, revulsionis caussa, summo cum fructu, immo fere necessario sæpe instituatur, *itemque in asthmaticis, suffocativis, & apoplecticis paroxysmis*, a plethora oriundis, sine periculo omitti aut differri solum sæpe non possit.

6.

Sanguinis missiones, quæ præservationis gratia instituuntur, magis prodesse observantur, *si circa æquinoctia, vere* nimirum & autumno, quam si circa solstitia vel alio tempore fiant. Attamen valde plethoricis, vel ubi consuetudo jam invaluit, præsertim in vegetis ac robustis, *sæpius quam bis* adeoque etiam magno cum fructu circa solstitia sanguis abundans educitur: cumprimis vero iis, qui hæmoptysi, palpitatione cordis vehementi, animi deliquiis, metui apoplexiæ, mictui sanguinis, fluxui mensium vel hæmorrhoidum nimio, aliisve similibus plethoræ morbis obnoxii sunt.

7.

Qui *scarificationes lubentius admittunt quam phlebotomiam*, vel *qui phlebotomiam vehementer*, ob quamcumque etiam caussam, *aversantur*, quales multos novi, vel

el *quibus venæ non facile incidi poſſunt*, ii eumdem
ffectum & utilitatem, quicquid nonnulli obloquun-
ır, inde expectare poſſunt, quam a venæ ſectione,
t ſæpe obſervavi, ſi modo larga ſatis ſanguinis copia
s educatur, eæque certis temporibus, ſicuti venæ ſe-
iones, pro indole morbi & ægri repetuntur.

8.

Qui vero evacuationibus ejuſmodi per aliquod tem-
as *ſunt aſſueti*, niſi vitæ genus quietum in mobile
ve laborioſum tranſmutent, aut victu parciori utantur,
plurimum ad ſeram uſque ætatem, licet etiam *octo-
ſimum annum ſuperaverint*, *eas continuare debent*, ne-
ıe temere prætermittunto. Falſum enim eſt, *ſangui-
s miſſionem ſenibus omnibus, ut multi putarunt & ad-
tc putant, eſſe noxiam*; aut, ut nonnulli dixerunt &
huc dicunt, *ſenibus ſanguinem potius emendum & in
nas infundendum*, quam educendum aut ſubtrahen-
m eſſe.

9.

Plethorici imbecilles ſive valetudinarii *ab abuſu o-
nium calorem nimium ſive orgaſmum ſanguini inducen-
tm*, tam in victu quam medicamentis, abſtinere &
dulo ſibi cavere debent.

10.

Itemque *a motu nimis violento ac ſubitaneo*, quia
lpitationes cordis, animi deliquia, apoplexiam, ſan-
inis profluvia, ac ſpeciatim hæmoptyſin, aliaque
ılta graviſſima mala hoc ipſo ſibi concitare poſſunt,
quentes vero & *moderatæ ambulationes*, vectiones,
ıitationes aliæve ejuſmodi modicæ exercitationes his
regie conveniunt; hancque ob cauſam *aquæ minera-
tantos ſæpe multis in morbis gravibus exerunt effe-
ts*: quia homines, in earum uſu, frequenti & fere
ntinua utuntur exercitatione ac ſimul moderato vi-
ı, quæ profecto ad ſanitatem quam maxime confe-
ıt.

CAPUT II.

De Febribus in universum, & speciatim de intermittentibus.

I.

Febris morbus frequens.

QUoniam Febres morbi sunt frequentissimi & communissimi, ita ut effato celeberrimi *Sydenhamii* tertia pars ægrorum febribus laboret, & secundum Veteres nonnullos, *vix sit sine febre mori;* hinc præ reliquis hic earum considerationem trademus, præsertim quia multi admodum male aut obscure de ipsis scripserunt.

II.

Definitio ejus.

Febris vero generatim nobis dicitur *calor præter naturam, sive intemperies calida, cum virium læsione, a motu cordis & arteriarum frequentiore,* prægresso plerumque horrore sive frigore qualicumque, subsequente motu sanguinis vehementiori, & ut plurimum siti ac dolore capitis, modo leviori, modo vehementiori, cum urina plerumque tinctiori, cibi appetitus, variarumque aliarum actionum corporis humani & præcipue virium insigni, nunc tamen majori nunc minori læsione: ita *ut calor præter naturam & pulsus celer,* sive motus cordis frequentior, cum virium læsione, sponte, hoc est, sine caussa externa, ægrum affligentes, ac per aliquot horas aut diutius perdurantes, *sit signum Febrium certum sive pathognomicum,* atque essentiam febris quasi constituant; quo vero motu frequentiori humores noxii in corpore ægro sæpe subiguntur & expelluntur.

III.

Divisio generalissima.

Pro continuatione vero caloris p. n. & pulsus celeris diversa, febres dividuntur in *continuas & intermittentes*; in his enim post aliquot horas intermittunt vel plane cessant; in illis vero diutius, per unum scilicet, duos, tres, septem pluresque dies continuant, atque hinc a Germanis *fervidæ febres* appellantur. *Continuæ*

vero

ro rursus in *acutas*, *& lentas*, item in continuas con-nentes, sive synochum, & remittentes, ut & in *exan-ematicas*, *& non exanthematicas*; sed pro minori vi-um læsione sive prostratione, aliorumque malorum inore vel majore vehementia, in *benignas*, & *mali-as* dispescuntur. Plures earum divisiones vid. Cap. seq.

I V.

Febris intermittens & paroxysmus, quid.

Quando febrilis quidam impetus plane aliquamdiu ssat, ægerque per aliquod tempus a febre, *id est calore pulsu p. n.* liber est, & postea eum novo impetu, vo scilicet horrore sive frigore, & subsequente æstu greditur, talis febris *intermittens* dicitur. Vocatur tem nova talis aggressio, vocabulo Græco usitatissi-o, *paroxysmus*, elegantioribus Latinis *febris circuitus*, *cessio*. (*a*)

V.

Symptomata.

Incipiunt hæ febres intermittentes, singulique eorum roxysmi ordinaria ratione cum *horrore* & *frigore*, le-ori aut vehementiori, quem calor præternaturalis le-or quoque aut vehementior, modo citius modo tar-is, presso subsequitur pede, tamdem in sudorem de-ens, qui paroxysmo finem facit. Sed præter hæc ria adhuc alia secum trahunt symptomata, præcipue s siccitatem, sitim, dolores capitis sive cephalal-im, appetitum sive ciborum desiderium læsum, do-es ventriculi, nauseam, vomitus, urinæ mutatio-m, quandoque delirium in paroxysmo, modo so-num, modo vigilias.

V I.

Divisio intermittentium.

Paroxysmi intermittentium *utplurimum statum diem itus sive circuitus servant*; attamen in hora plerum-e variant: nunc enim horam unam alteramve anti-ant, nunc postponunt. Quæ singulo die redeunt, *otidianæ*; quæ alternis, *tertianæ*; quæ vero quarto recurrunt, ægrisque biduum integrum est, *quarta-appellantur*, diesque a febre liberi *intercalares*, aut æco vocabulo, *tempus apyrexiæ*, sive intermissionis, cantur. Sæpe etiam ex errore vel diætæ, vel curæ,

 vel

(*a*) Vid. *Celsus* Lib. II. c. 17. Lib. III. c. 3. &c.

vel caussæ materialis, benignioris aut pejoris, febres hæ duplicantur, immo multiplicantur, ut inde *quotidianæ*, *tertianæ*, *& quartanæ duplices* quandoque fiant. Itaque ex iisdem caussis diversa in diversis subjectis producuntur symptomata, ut diversum frigus & æstus, sitis major aut minor, fastidium ciborum majus vel minus, anxietates præcordiorum, tussis, vomitus, tormina, alvi fluxus, vel obstructio ejus, somnolentia, vigiliæ, delirium, &c.

VII.

Caussa. *Caussa proxima* harum, sicuti ceterarum febrium, est *celerior motus cordis*, (qui ex pulsu arteriarum celeri cognoscitur,) productus ab irritatione ejusdem, sive ea fiat a plethora sive sanguinis abundantia, sive ab humoribus crudis, tenacibus, viscidis, biliosis, pituitosis, plus, minus acribus, tamquam *caussa antecedente*, in vasis corporis capillaribus & præsertim cutaneis, quasi coagulatis, atque in paroxysmo fere stagnantibus, (*unde frigus oritur*) *e ventriculo & intestinis*, *ubi potissimum nidulantur*, cum chylo, per vias chyliferas in sanguinem delatis; quorum vero *caussæ remotæ* varii in diæta aut ex rebus non naturalibus errores esse solent, & in primis aer humidus & frigidus, transpiratio suppressa, victus inordinatus, nimius, crudus, crassus, ira, horror, nausea, &c. quibus vitiosi ac noxii humores generantur, qui stagnando in capillaribus *frigus*, sive initium *paroxysmi* producunt; postquam vero hoc ipso vasa, fibræ, at præsertim cutis, itemque cor irritantur, quemadmodum oculus a corpore peregrino illapso, vel ventriculus a re molesta aut irritante in vomitu, intestina in diarrhœa vel dysenteria, fortius & frequentius moventur, constringuntur, eoque sanguis & humores commoventur, exagitantur, propelluntur; quo fit, ut frigus sensim sequatur calor sive *æstus*, stagnantium humorum exagitatio ac resolutio, propulsio, attenuatio, coctio, noxii tam per sudorem quam per urinam expulsio, & paroxysmi tandem finis. In *quotidiana tamen*, humores pituitosos; in *tertiana* biliosos; at in *quartana*, magis pituitam tenacissimam acido junctam, peccare, varia symptomata & caussæ remotæ indicare videntur.

VIII.

VIII.

Multi hodie animam rationalem, quam naturam vul-o appellant, pro febrium cauſſa proxima & efficiente abent. Cum vero anima nihil hac de re ſciat, & paroxyſmum pro voluntate neque accelerare, neque ardare, neque minuere, multo minus inhibere aut tol-ere poſſit, neque in curatione animam curemus, ſed auſſam febrium materialem, humores ſcilicet noxios; inc cum illa doctrina, primo probari non poſſit, ma-imiſque propterea ac multis dubiis ſit obnoxia, & einde multa phænomena ex ea non explicari, ac de-ique nullam in Medicina habeat utilitatem; merito am, *tamquam incertam, haud probatam*, & innumeris ifficultatibus ſubjectam, rejicimus, præſertim quia ex oſtra hac ſententia omnia clarius ac melius explicari tque intelligi poſſe exiſtimo. *Stehlianorum ſententia.*

IX.

Diagnoſis harum febrium ex antecedentibus jam ha-betur. Ad *prognoſin* vero quod attinet, raro multum ericuli eas comitatur: quia pauciſſimi eis moriuntur; erum plerumque ſalutarem acquirunt eventum, niſi erverſa diæta aut inepta curatione in deterius muten-ur. *Quotidianæ tamen & tertianæ facilius curantur uartanis*, quæ intermittentium peſſimæ ſunt, & ple-umque etiam, præſertim ſecundum vulgarem curandi odum, magis pertinaces ac diuturnæ. Ita & *verna-es* facilius plerumque ſanantur *autumnalibus*, atque ſæ-iſſime poſt aliquot paroxyſmos, ſervata præſertim ab-tinentia, ſine medicamentis, ſive ſponte ceſſant: & iſi præpoſtere tractentur, aut præmature per incongrua edicamenta ſiſtantur, meliorem ſæpe ſanitatem polli-centur; quia iis a multis noxiis rebus corpus per al-vum, urinam & ſudorem liberatur, unde *ſalubritas ebrium* a quibuſdam ultra modum laudatur. Nonnul-æ vero *febres intermittentes ſenum, quas vehemens ſo-nnolentia* in primis paroxyſmis comitatur, tertio vel quarto paroxyſmo, inopinato ſæpe lethales fiunt, niſi peculiari eaque efficaciſſima, de qua infra dicemus, methodo tractentur. Confer. doctiſſim. *Tortus* & *Vverl-hoffius* de febribus, item *Lanciſius* de mortibus ſubita-neis. Ita etiam intermittentes pertinaciores, ſi *ineptis* *Diagnoſis & Prognoſis.*

aut *etiam solum lenioribus*, *aut saltem minus efficacibus remediis tractantur*, facile cachexiam & hydropem post se trahunt, sicut antiquissimi Medici jam notarunt.

X.

Curatio.

Curatio intermittentium. In *curatione* febrium intermittentium præ omnibus *primæ viæ respiciendæ*, dum plerumque victus errores sequuntur, & saburra viscida, pituitosa, biliosa, incidenda, attenuanda, emendanda, & evacuanda. Deinde dispositio similis in sanguine corrigenda, destruenda, expellenda, ventriculus, quia læsus, roborandus, bona digestio restituenda, & symptomata urgentia mitiganda.

X I.

1. Extra paroxysmum amara & salina. *Extra paroxysmum* humores peccantes viscidi optime emendantur & attenuantur *amaris & salinis*, tam alcalicis, quam mediis: ut sunt Essent. absinth. simplex & composita. Essent. gentianæ, cort. aurantiorum, fumariæ, centaur. minor. trifol. fibrin. cascarilla, alexipharmaca, aliaque similia, vel Elixir antifebrile Mynsichti, ejusdem Elixir vitrioli, Elixirium proprietatis, Mixtura simplex, R̄ tartari, R̄ antimonii tartarizata &c. &c. ad gutt. 50. vel 60. vehiculo quocumque, præsertim tamen mane, calido, vel etiam circa meridiem, & postea vino exhibita. *Ex salinis* omnia salia alcalica ex cineribus herbarum, præsertim amararum, parata: ut Sal absinthii, centaur. min., card. bened. &c. Ex *Salibus* vero *mediis* sive *mixtis*, tartarus vitriolatus, arcan. duplicat. Sal digestivum Sylvii, Sal antimoniatum, Sal ammoniacum, &c. quæ salia singulo trihorio vel quadrihorio ad ℈j. vel robustis ad gr. xxv. vel ʒß. alternatim cum Essentiis aut Elixiriis illis antea nominatis, ex infuso herbæ Theæ, decocto Caffeæ, jusculo, cerevisia calida, vel aquis destillatis, ut acqua cardui benedicti, fumariæ, menthæ, cinamomi, &c. propinanda; ubi tamen observandum, quod *frigidioribus magis amara & aromatica*, calidioribus *salina & subacida* magis conducant.

Ple-

Plerumque vero *in harum febrium principio* ad purgandas ac liberandas a vitiosis humoribus primæ vias *Vomitoria* quoque sunt utilia, imo sæpe necessaria, potissimum si ægri de amaritie oris, angustiis, constrictionibus atque anxietatibus præcordiorum, cardialgia, pressione & ponderis sensu circa ventriculum, vertigine aut singulari nausea, vel vomendi conatu conquerantur: quæ tunc, vel *mox in principio*, vel etiam, pro rerum circumstantium varietate, post aliquot paroxysmos, usurpatis prius per aliquot dies prædictis medicamentis, corrigentibus, amaris ac salinis, (N. XI.) quatuor vel quinque horis ante paroxysmum in quotidiana, vel die intermissionis, in tertiana aut quartana exhibeantur. Dari hunc in finem commodissime potest *tartarus emeticus* ad gr. j. ß. in debilioribus; ad gr. ij vel gr. ij ß. in robustioribus, sub forma quacumque libuerit; optime tamen datur in forma pulveris cum ℈ß. vel ℈j. alicujus salis ex prænominatis; vel vini emetic. ℥iß. ad ℥ii. immo robustis ad ℥ijß. Si cui vero *radix hypecacoannæ* magis arrideat, hæc a ℈j. ad gr. xxv. vel ʒß. exhibetur, subjuncto postea, si vomitus sequitur, potu frequenti ac copioso aquæ tepidæ, vel infusi tenuioris herbæ cardui benedicti, pro meliori & faciliori saburræ peccantis solutione & evacuatione. Hæc in nonnullis, ubi amarities in ore, cibi fastidium, nausea, vomendi conatus inanis, aut cardialgia continuant; vel sublata, aut sponte, aut errore in diæta commisso, redeunt, post aliquot dies subinde repetenda sunt: ita hoc modo noxia e ventriculo, intestinis, pancreate, hepate ac liene egregie excutiuntur, variæque in his partibus factæ obstructiones reserantur, ut non raro post vomitorii legitimum effectum febris non amplius redeat, sed tota sublata sit. Ubi vero nullum adest indicans vomitorii, æger difficulter vomit, aut debilis est, aliudve contra indicans adest, vomitoria omitti debent; quia ægris valde utplurimum molesta sunt, debiles magis debilitant, nonnullis vero, ut phthisicis, hæmoptoicis, vomitu cruento, vel hernia laborantibus, &c. aperte nocent. *Vomitoria.*

XIII.

XIII.

Purgantia. Quod si vero æger sit debilis, aut difficulter nimis vomat, vel nullum indicans vomitorii adsit, aut aliæ rationes adsint vomitoria vetantes, e contrario autem prava victus ratio prægressa, flatus, tormina, obstructiones, dolores & molestiæ circa hypochondria, aliave in abdomine mala percipiantur, *purgantia*, eaque lenia, ac si res exigat, repetita, loco vomitoriorum substitui possunt ac debent: ut rhabarbarum, fol. sennæ, tamarindi, sub forma pulveris, boli, potiunculæ aut vini medicati; pulvis jalapæ, aut *pilulæ* variæ purgantes, hodie usitatiores, præsertim tartareæ Schrœderi, Quercetani aut Bontii, Extr. panchym. Croll. aut pilulæ *balsamicæ* vel polychrestæ hodie adeo decantatæ, Beccherianæ scilicet aut Stahlianæ, nostræ aliæve similes; aut sal amarum catharcticum Anglicanum vel Bohemicum, ab ℥ß. ad ℥j. aut sal mirabile Glauberi, abstinendo a violentioribus, quia turbant & debilitant, atque sic febrem vehementiorem reddunt. Ita & quandoque *Clystères*, si alvus obstructa, & flatus sive fæces duræ ægro negotium facessunt, ad hæc mala mitiganda adhibendi sunt.

XIV.

Venæ Sectio. *Phlebotomia*, nisi manifesta & magna plethora, aut æstus valde ingens adsit, aut aliud quid eam indicet, in his febribus rectius omittitur; quando autem contra vel manifesta plethora adest, vel consuetæ sanguinis excretiones suppressæ, & cum primis in mulieribus menses, quam utilissime venæ sectio instituitur; ubi eam sæpius egregio cum successu institui; at si instituenda, eam extra paroxysmum atque die a febre libero, instituere præstat.

XV.

Uberior febris & symptomatum curatio. Postea *dyscrasia sanguinis*, quam a corruptis ac vitiosis humoribus e ventriculo & intestinis acquisivit, & quæ febrim fecit, iisdem medicamentis alterantibus, corrigentibus, sive attenuantibus, tam forma fluida, quam solida (N. XI.), continuato usu, emendatur, iisque ipsis etiam *symptomata* simul mitigantur & minuuntur, atque ipsa febris profligatur.

Speciatim vero *sitim*, *æstumque nimium moderantur*, ac

ac ſimul ſanguinem ſpiſſum attenuant, acremque temperant, partim *ſufficiens potus aquoſus*, ut infuſum Theæ, Coffeæ, veronicæ card. bened. præſertim in principio paroxyſmi, aliaque ſimilia: item *cereviſia tenuis* cum pauco nitro, vel fruſtulis diſſecti pomi citri adjectis. Vel, præſertim in progreſſu paroxyſmi aut ejus declinatione, quando cum primis egri potum calidum averſantur, *decoctum hordei citratum* aut blande acidulatum, v. g. Subl. vitrioli, ſulphuris clyſſo antimonii, vel ſirupo citri, ſirup. ribeſior. berberis, vel ceraſ. acidor. vel etiam *aqua ſimplex* pane toſto alterata, cum vel ſine fruſtulis citri; vel ſirupo acidulo q. ſ. ad gratum ſaporem, vel aqua ſimplex cum pauco vino & ſaccharo, additis vel omiſſis citri fruſtulis; partim *mixturæ diaphoreticæ* ex aquis deſtillatis temperatis, cum pulveribus temperantibus, & leniter diaphoreticis, pro materia vitioſa febrili cum corrigenda tum e ſanguine expellenda, ut lap. 69. antimonio diaphoretico, aliiſve temperantibus jam ſupra (N. XI.) laudatis, addito ſirupo quodam grato ex modo laudatis. Quibus ita, una cum *diæta parca* & tenui, per aliquod tempus rite uſurpatis, hæ febres, præſertim vernales, poſt aliquot paroxyſmos, intra quatuordecim dies, vel citius quam optime ſæpe ſolent profligari.

XVI.

Quod ſi vero intra hoc tempus non fiat, primæ tamen viæ bene prius purgatæ & vitioſi humores ex parte correcti ſint, tunc *ad ſpecifica antifebrilia*, id eſt, febrim peculiari virtute ſiſtentia, acceſſus fieri poteſt: qualia plurima laudantur, & inter hæc maxime *ſpecificum antifebrile Crolii*, aut *Strobelbergeri*, itemque *Regulus antimonii medicinalis*, aliaque ſimilia terrea ad ʒj. bihorio vel trihorio ante paroxyſmum exhibita, commendantur. Ita & *mixtura febrifuga Crollii*, ex aquæ cardui benedicti ℥ij. Sal. abſinth. ʒß. ſucc. citr. ʒiij. conſtans, vel in robuſtioribus ex Sal. abſinth. ʒj. & ſucc. citri; ℥ß. aut Eſſent. abſinth. ʒj. cum Eſſen. vitrioli ℈ß. ante acceſſionem ſemel iterumque data, ſæpe juvat. Præterea *omnia ſuperius laudata ſalia*, majori paulo doſi & ſæpius exhibita, febres has ſæpe profligant. Quidam *alumen* vel per ſe, ad ℈j. vel ʒß. vel *Specifica antifebrilia.*

cum

cum NM part. æqual. datum, valde extollunt, ſed ob nimiam adſtrictionem & inde metuenda mala, valde ſuſpectum eſt; id quod & de pulvere *gallarum*, qui a Gallis in Acad. Reg. ad ℥j. valde laudatur, ſentiendum eſſe puto.

Nonnulli *piper* quoque præſertim phlegmaticis, ad grana xx. & ultra; alii *capſicum*, quod piper Hiſpanicum vulgo audit, ex ſpiritu vini ante paroxyſmum aliquoties ſumptum, valde commendant; quæ vero ob fervorem nimium facile præſertim imbecillis nocent, & calorem p. n. vel alia mala inducunt.

Alii *Nucem vomicam* & huic affinem *Fabam S. Ignatii* a. gran. v. ad x. vel ſolam, vel cum aliis mixtam, & ante acceſſionem datam, magnopere laudant (*a*); alii *vitrum antimonii*, immo ipſum *arſenicum* ad gr. j. vel ij. immo gr. iij. pro ſpecifico euporiſto habent; quæ vero tamquam violentiora & venenata, aut ad naturam venenorum quam proxime accedentia, non facile, & forte non niſi in caſu neceſſitatis, ubi ſecura non proſtarent, adhibenda. *Flores chamamæli* contra, tam in decocto, quam in forma pulveris aut electuarii, larga doſi propinati, ſecuriſſimi ſunt, & multum ſæpe in febribus hiſce debellandis præſtant. Ita & *radix pentaphyli aut imperatoriæ* aut *gentianæ*, vel & cortex *caſcarillæ*, vel *cortices aurantiorum* in pulvere vel electuario, larga & ſæpe repetita doſi, febres has egregie & tuto ſæpe tollunt (*b*). Id quod etiam haud raro *crocus martis antimoniatus*, quem Stahliani valde extollunt, perficit, itemque *pilulæ Wildeganſi* dictæ. At ſi ſecuriora ex his debitum effectum non præſtant, ſicuti ſæpius contingit, aut certioris effectus cauſſa omnibus illis tamquam minus certis, uti nolimus, ne ſcilicet ægri nimis diu a febre torqueantur, *corticis peruviani* ſive *chinæ chinæ* legitimus uſus (licet multis adeo exoſus ſit, & multa obloquantur,) intermittentes quaſcumque certo & tuto etiam profligat, ſub quacum-

(*a*) Vid. *Valentini* Polychreſt. exotic. ubi de *Faba* hac diſſerit, itemque ejus Muſeum Muſeor. (*b*) Conf. Diſſert. noſtra de *Aurantiis*, eorumque eximio uſu medico. 4. Helmſtadii 1741. edita.

cumque forma exhibeatur; qui propterea hodie mihi & plerisque bonis practicis præ omnibus aliis specificis usitatissimus, iisque merito præferendus est. (*a*) *Externis* vero *remediis*, quorum varia a nonnullis, ut pulsibus applicentur, vel collo appendantur, tamquam specifica magnopere prædicantur, haud fidendum, quia vel superstitiosa, vel caussam non attingunt; adeoque plerumque vana sunt, & non nisi forte fortuna juvant.

XVII.

Diæta, febre durante, tenuis sit & parca, vel abstinentia aliquot servetur dierum: hac enim, experientia teste, multæ febres omnino profligantur. *Potu*, pro sitis ratione, utatur sufficienti, tenui, aquoso, (N. XV.) & quidem in frigore paroxysmi, calido vel saltem temperato; in calore vero & declinatione paroxysmi (quia ægri a pòtu calido sæpe abhorrent) paulo frigidior esse potest, vitando tamen nimis frigidum, ejusque præsertim nimiam copiam simul & semel ingestam. Die paroxysmi, æger ante paroxysmum prorsus a cibo abstineat, & si sitis urgeat, nullum potum nisi calidum & aquosum, imprimis vero infusum Theæ vel Coffeæ, vel florum chamæmelli aut card. bened. assumat. *Vitet frigus* & aerem frigidum aut humidum, atque in paroxysmo, se lectulo mox committat, corporeque bene tecto, sudorem patienter ferat, vix enim ulla febris sine sudore bene curatur: qui vero in paroxysmo egregie promovetur potu calido vel saltem temperato, aqueo, sæpius assumpto, præsertim si in principio sudoris essentiæ amaræ alicujus (N. XI.), vel diaphoreticæ, aut alexipharmacæ gutt. 40. & 50. in potu calido simul assumantur. *Diæta.*

Monita practica.

I.

Febre profligata victus parcus ac tenuis, medicamenta amara, stomachica & roborantia (N. XI.) adhuc aliquamdiu sedulo continuanda, haustulus vini generosi in

(*a*) Vid. uberius de præstantia hujus corticis doctiss. *Werlhoffii* observationes de Febribus, & cautiones ejus medicæ.

in paſtu uſurpandus, *frigusque* diu vitandum, & ne morbus hic, quod ei alias ſolemne eſt, *facile recrudeſcat*, præſertim ſi jam antea pertinacioris fuit indolis, aut jam ſæpius recruduit, bis terve in die *portio aliqua corticis chinæ*, vel *caſcarillæ*, & quidem in tertianis curatis poſt octiduum a ſuperata febre, in quotidianis vero & quartanis, tertia quavis poſt debellatam febrem hebdomade, ſalutariter uſurpanda, ſubjuncto tempore idoneo motu corporis moderato, & præſertim ambulatione, aut equitatione, aut vectione frequenti.

2.

Si *ægri ſudores* in paroxyſmi declinatione oriundos refrigeratione corporis *impediunt*, augent laſſitudinem corporis, morbum protrahunt, varia inſolita eaque ſæpe gravia hoc ipſo ſymptomata excitant, & febres leves facile in lentas periculoſiſſimas, hecticam, cachexiam, œdemata, aſthmata, hydropem, alioſque peſſimos morbos tranſmutant: quæ mala ſæpe inſonti Cortici peruviano, ſed falſo adſcribuntur.

3.

E contrario, *quo tranquillius ægri in paroxyſmo ſe gerunt*, patientiuſque ſudori indulgent, eo citius materia noxia febrilis ſubigitur & expellitur, eo citius proinde omnia ſymptomata miteſcunt, eo citius febris curatur, & eo melius ac certius pravæ ſequelæ avertuntur.

4.

Potus ſufficiens tenuis (N. XV.) ægris, præſertim in paroxyſmo, pro ſitis ratione, non ſolum non denegandus, ſed potius *commendandus*, qui vero in frigore, ut dictum, non frigidus, ſed calidus, aut ſaltem, ſi forte æger calidum bibere recuſet, temperatus eſſe debet; neque ſpiſſus aut inebrians, ſed aquoſus, quique non affatim, aut præcipiti modo, at modicis hauſtibus ſenſim ſenſimque ingerendus.

5.

Sudorifera & amara in paroxyſmo, quando æſtus minui, & ſudor erumpere incipit, magno cum fructu, ad ſudorem promovendum noxiumque e ſanguine expellendum, exhibentur; ſi citius, calorem nimis augent, & deliria aliaque mala ſæpe inducunt.

Fri-

6.

Frigus nimium in paroxyſmo quarumdam febrium, præſertim quartanarum, *lenitur* calore lecti, potu lido, balſamis ſtomachicis & aromaticis, ventriculo ſpinæ dorſi calide illitis. Item ſpiritu vini rectifica-, linteis complicatis calide ventriculo impoſitis, ſtra-lis ſufficientibus, lapidibus, aliiſve machinis calidis dibus ſuppoſitis.

7.

Febre debellata, ſi *cibi deſiderium diutius deficiat*, vitrioli martis Ludovici, aut Elixir. vitrioli Mynſ. s, terve in die ad gutt. 50. ſumpta, egregie proſunt, terpoſitis lenibus purgantibus.

8.

Cortex peruvianus, *aliave ſpecifica febres ſiſtentia*, præ-rtim vero adſtringentia fortiora, ſi exhibeantur, an-quam materia febrilis probe evacuata & correcta eſt, aviora ſæpe mala inducunt: ut obſtructiones alvi, guſtias præcordiorum, dolores ventriculi, cachexiam, erum, œdemata, aſthmata, hydropes, inflammatio-s, febres lentas, hecticam, &c. Minus tamen hæc cortice peruviano, caſcarillæ & aurantiorum metuen-, quam ab adſtringentibus aliis fortioribus.

9.

Cortex peruvianus, divinum ſane remedium, non *par-ulis adſtringentibus*, aut vi adſtringendi, ut multi ale exiſtimant; ſed *particulis ſuis amaris, roboranti-r, ac balſamicis*, febres pellit ac ſanat: hinc tantum riculum, ut multi putant, ab ejus recto uſu non eſt rtimeſcendum.

10.

Voracitas in febribus intermittentibus morbum diu otrahit; aut morbo ſuperato recidivam ejus excitat: nc ſerio vitanda.

11.

Contra æſtum & ſitim ægris aqueus potus ſufficienti pia dandus, iſque pro majori effectu, gratis acidis ora nominatis eſt temperandus, vel & pauco vino enano & moſellano.

12.

Ægri, quo magis antea valetudinarii aut *imbecilles* fue-

fuerunt, eo cautius cum specificis & vomitoriis sunt tractandi, robustioribus vero minus nocent.

13.

Febres intempestivæ suppressæ & alia mala, cum primis abdominis duritiem, adstrictiones alvi, & dolores circa hypochondria, excitantes, blande laxantibus, præsertim pilulis tartareis, balsamicis, aut polychrestis, aut vinis medicatis laxantibus, optime revocantur; quæ deinde præparato ac purgato rite corpore, methodo præscripta, denuo curandæ.

14.

Œdemata, post intermittentes, ut sæpe vel ob potum nimium fit, vel ob sudorem impeditum, relicta, frictionibus, motu corporis, exercitationibus, salibus digestivis, atque essentiis, itemque infusis amaris, cum vino aut cerevisia paratis, præsertim ex carduo bened. summit. absinth. bacc. juniper. cort. aurant. & cascarill. immo & ipsius chinæ curantur, interpositis subinde remediis martialibus, lenibusque laxantibus, atque observata simul tenui ac parca diæta, & vitato potu nimio.

15.

Absorbentia terrea antifebrilia, & *antimonialia* in febribus his nimis copiose exhibita ventriculum facile vehementer lædunt, adeoque nimius eorum usus vitandus.

16.

In quartanis præsertim senum, aut imbecillium, vehementiora remedia, ut vomitoria, purgantia drastica, volatilia fortiora, itemque V. S. (nisi forte fluxus sanguinis suppressus eam exigat,) ut plurimum nocent: in junioribus contra & robustioribus haud raro rationes adsunt, quæ vomitoria & V. S. ut supra docuimus, requirunt.

17.

In febribus intermittentibus senum, *soporosis* dictis, ubi ægro altero vel tertio paroxysmo in soporem gravem, & tertio vel quarto paroxysmo in apoplexiam lethalem incidere solent, ut præstantissimi practici observarunt, mox post paroxysmum, quo sopor ille accessit, cortex peruvianus sæpe & larga dosi est adhi-

ben-

endus, ut ſequens paroxyſmus avertatur; alias ægri lerumque in ſequenti paroxyſmo apoplectici moriun-ır. Confer. hanc ob cauſſam utiliſſima ſcripta Celeb. ali TORTI & WERLHOFFII noſtri *de febribus*.

18.

In febribus inveteratis aliquamdiu ſalia, vina medi-ta amara, & pilulæ amaræ balſamicæ, interjectis pur-ıntibus, ſunt uſurpanda, antequam ſpecifica ſive ſi-entia exhibeantur.

19.

Quoties ex quartana hydrops oritur, nullo remedio me-ıs uterque curatur morbus, quam *cortice peruviano*, m in ſubſtantia, quam infuſo, recte exhibito. Conf. lii Diſſertatio de *quartana & hydrope per corticem pe-vianum curatis*, A. 1740. Helmſtadii edita.

CAPUT III.

De Febribus continuis & 1. acutis.

I.

FEbris continua dicitur intemperies calida, aut mor-bus, in qua pulſus celer & calor præternaturalis, cum variis aliis ſymptomatibus) uſque ad finem mor-cum periculo perdurat. Dividuntur ejuſmodi febres imo in *acutas*, & *lentas* ſive chronicas. Acutæ vo-ntur, quæ brevi tempore vel ad mortem, vel ad ſa-tem decurrunt, & ſunt vel *acutæ ſimplices*, ſicuti fe-is ephemera, ſynochus, febris catarrhalis, &c. vel *racutæ*, ut cauſus, febris petechialis, purpurata; vel *utiſſimæ*, ut ſudor Anglicus, febris peſtilens, & pe-lentia ſive peſtis ipſa. Dividuntur præterea acutæ in *nignas*, & *malignas*, pro minori vel majori virium oſtratione, ſymptomatumque minori, vel majori ve-mentia: & *in quibus ſimul maculæ vel papulæ ſive ſtulæ in cute*, quas Græci *exanthemata* vocant, pro-niunt, ut in variolis, morbillis, febre petechiali, arlatina, miliari, ſeu purpura, urticata, peſte, &c. *anthematicæ* appellantur. *Febris continua quid, ejuſque diviſio.*

II.

Differentia ab intermittentibus, aliæque divisiones. Eodem fere modo utplurimum incipiunt continuæ, quo intermittentes: nimirum horrore vel frigore, quem pulsus celer & calor præternaturalis modo lenior modo vehementior subsequuntur; verum distinguuntur ab intermittentibus *continuatione diuturniori* horum ultimorum; calor enim & pulsus p. n. in his ante febris finem non plane intermittunt, licet in nonnullis quandoque parum remittant; quam ob caussam etiam a quibusdam in *continuas continentes*, sive synochos, & in *continuas remittentes*, easque vel quotidianas vel tertianas dividuntur: ad quas potissimum *febres* ita dictæ *catarrhales* pertinent, quas coryza, tussis vel raucedo comitantur, quæ vesperi utplurimum ægros nova quadam accessione vehementius affligunt, & matutino tempore a vehementia sua aliquo modo remittunt. Nonnulli plures constituunt differentias; sed hæ sufficere possunt: atque hoc solum adhuc notamus, quod vocabulum *continuæ febris* etiam sæpissime latiori & naturali sensu quoque pro *continente* usurpetur, atque non semper a continente distinguatur.

III.

Symptomata. Symptomata, præter jam dicta in his febribus usitatoria, sunt *cibi fastidium* sive *appetitus prostratus*, *sitis*, *cephalalgia*, *vigiliæ*, *virium major minorve prostratio*, *urina saturatius tincta*, *plusque minusve rubicunda*, *siccitas oris*, *faucium & linguæ*, harumque *crusta* modo albicans, modo fusca, aut subnigra, quem statum nonnulli barbare *prunellam* vocant, *deliria*, *anxietates præcordiorum leviores*, vel vehementiores, & alia; pro quorum varietate varia recipiunt nomina: *Nominum febrium, varietas.* *ut ephemera*, *synochus sive continens*, *causus*, *angina*, *pleuritis benigna*, *maligna*, *petechialis*, *sudor anglicus*, *morbilli*, *variolæ*: *purpurata vel miliaris*, *scarlatina*, *urticata*, *catarrhalis*, *biliosa*, *pestilens*, *pestis*, *epidemica*, *dysenterica*, *stomachica*, *intestinalis*, sive *mesenterica*, *castrensis*, *hungarica*, *vulneraria*, *erysipelacca*, *inflammatoria*, *lochialis*, *lactea*, *lenta*, *hectica sive phthisica*, *verminosa*, &c.

Caussæ & 1. propinquæ. Caussa **proxima** harum febrium quamvis non sit adeo plana, certa ac perspicua, sed potius valde obscura, mihi tamen esse videtur, ut in intermittentibus, materia

ria quædam p. n. modo acris, modo viscida, pecu- liaris; partes multas, & cumprimis cutem, ad spasmos, sed cor & arterias ad frequentiores contractiones sollicitans, *non acida*, ut olim putarunt, sed *sulphurea* potius aut *alcalica*; id quod calor morbidus, sitis, siccitas oris & cutis, aliaque phænomena evincere videntur: quo ipso deinde sanguis celerius, quam par est, per vasa propellitur; unde dolor capitis, vigiliæ, deliria, aliaque symptomata explicari apte possunt. *Antecedens* vero hic magis in vasis sanguiferis, quam primis viis, in vario nimirum sanguinis vitio, vel quantitate, vel qualitate præsertim acri, alcalica, biliosa, vel *sulphurea* peccantis, consistit, quo cor & ceteræ partes ad motus ejusmodi p. n. concitantur, aliaque symptomata inducuntur; quod vero sanguinis vitium, qualecumque id sit, hoc motu cordis & sanguinis aucto sæpissime corrigitur, vel expellitur, morbusque sic rursus tollitur, eumque motum & effectus *Naturam* ergo (quæ nobis cor potissimum, una cum arteriis, motuque tonico aliarum corporis partium, verbo, mirabilis fabrica corporis mechanica est, Sthlianis autem *anima rationalis*) præstare dicunt, id quod etiam sano sensu verum est, dum a sapientissimo Conditore ad nata est, sicut in statu naturali, ita & in morbo noxia atque supervacanea secernere atque expellere; atque hinc *Natura merito optima morborum, & cumprimis febrium medicatrix appellari potest*, quia eas sæpe sola sanat, cujus etiam ductum, si rite agit, sequi debemus. Contra sæpius *occurrunt febres* aliique morbi, *ubi Natura parum præstare valet, ars vero multa*; ubi Medicus *fit magister & dominus Naturæ*, in quibusdam vero NATURA & ARS, ut præsertim *in malignis quibusdam*, parum adhuc vel nihil efficere possunt.

V.

Remotæ vero caussæ sunt itidem, uti in intermittentibus, *errores in rebus non naturalibus*, cibo præsertim, potu, aere, motu vehementiori, vigiliis nimiis, affectibus animi, commissi, atque inprim. etiam, maxime in epidemicis, *contagium*, si scilicet noxium quoddam in aere, quod sanguinem atque simul spiri- *2. Caussæ remotæ.*

tus vario modo corrumpere, ejus crasin naturalem destruere, atque partes multas, cumprimis vero cor ad motus p. n. exstimulare, cerebrum vero in suis functionibus vehementer turbare valet. Pro diversitate vero harum caussarum, & inde inducta minori vel majori corruptione sanguinis, itemque pro varia corporum dispositione, febres hæ evadunt vel leviores vel graviores, benignæ vel malignæ, variique earum gradus & diversitates oriuntur: quarum tamen caussarum & corruptionum ab iis inductarum natura sive indoles a priori hactenus satis cognosci haud potuit; a posteriori tamen observatur, sanguinem & serum in quibusdam magis *spissum* sive *coagulatum*, in aliis vero, præsertim in malignis, nimis *dissolutum*, & ad *putredinem alcalicam dispositum* esse, immo in malignis atque ipsa pestilentia revera in celerem putredinem abire; unde necessario fluidarum ac tandem etiam solidarum partium fabrica, crasis & usus ita læduntur, ut omnia prædicta symptomata cum læsione reliquarum corporis animæque actionum, & sæpe mors ipsa inde subsequantur.

VI.

Diagnosis omnium continuarum. DIAGNOSIS continuarum generalis ex definitione earum (N. I.) constat. Specialis vero ex specialibus circumstantiis & symptomatibus desumitur. *Benignæ* enim ex virium qualicumque aliarumque actionum constantia; *malignæ* vero ex earum subitanea & *insigni prostratione*, ac pulsu debili, quibus plerumque *mentis quædam turbatio sive alienatio*, *præcordiorum anxietas*, & *respiratio anxia aut suspiriosa*, *vigiliæque nimiæ* ut plurimum juncta sunt, dignoscuntur. *Ephemera* sive *diaria febris* ex duratione 24. circiter horarum cognoscitur; *continua simplex*, *synochus*, sive continens dicta, ex signis febrium generalibus, viribus satis constantibus & symptomatibus plerumque non adeo vehementibus, per plures dies durantibus. *Synochus putrida*, ubi graviora adsunt symptomata, major anxietas præcordiorum, fœtor excrementorum vehemens, aliaque. *Causus*, sive *febris ardens*, ex æstu sive ardore, præsertim circa præcordia, intollerabili, & siti fere inextinguibili. *Angina* ex faucium inflammatione, deglu-

titione

tione & respiratione difficili, cum febre continua:
Pleuritis ex dolore lateris punctorio, tussi & dolorifica
espiratione, junctis signis febris generalibus, ex in-
ammatione pleuræ oriunda. *Phrenitis* ex faciei & o-
ulorum rubore insigni in febre continua, itemque ca-
itis dolore insigni, delirio, quod sæpe *furiosum* est,
rta ex inflammatione cerebri. *Petechialis* ex maculis
atis, morsibus pulicum fere similibus, & cutis super-
ciei æqualibus, in toto fere corpore, facie tamen ple-
umque excepta, in quibus vero stigma sive punctum,
t in pulicum morsibus, non apparet, sexto vel septi-
o die ut plurimum se manifestantibus. *Morbilli* pa-
ulas sive maculas rubras habent paulo elevatas, sed
ne pustulis, cum febre & tussi plerumque juncta.
n *Variolis* vero post tales papulas sive maculas, pu-
ulæ lentis vel minoris pisi magnitudine in iis elevan-
r; nunc purulenta, nunc aquosa sive serosa mate-
a repletæ; priores *Variolæ veræ*, posteriores *spuriæ*,
ve *aquosæ*, vocantur. Variolæ veræ denique nunc
screta sunt, nunc *confluentes*: hæ, pejoris moris at-
ue sæpe valde *malignæ*; illæ autem plerumque me-
oris sunt indolis. *Purpura* vel *febris miliaris* distin-
litur ex maculis rubris vel papulis seminis milii aut
paveris magnitudinem, ut plurimum non exceden-
ous; quarum tamen hæ *purpuram albam*, *illæ pur-
ram rubram* constituunt. Quædam harum papula-
m haud raro liquidum perlucidum continent, &
nc morbus hic a nonnullis *purpura crystallina* appel-
tur.

Urticata vero febris dicitur, quando elevationes sive
pulæ puncturis urticarum similes cutem exasperant.
bris *scarlatina* cognoscitur, quando in febre acuta
culæ amplæ, rubræ, ad colorem scarlatinum acce-
ntes, in cute hinc inde prorumpunt, eæque mox pri-
s diebus, immo quandoque antequam febris percipia-
, quæ supra cutem non elevantur, & quidem et-
n in facie, ubi petechiales vix unquam prodeunt.
bris catarrhalis cognoscitur ex eo, quando ita dicti
arrhi, ut Coryza, raucedo, tussis, itemque capitis
vitas, juncta sunt; calor non solet esse adeo vehemens,
e sitis, attamen calor circa vesperam ut plurimum una

F 3 cum

cum ceteris ſymptomatibus increſcere ſolet, atque urina plerumque mox eſt turbida, ſed ſine ſedimento. *Febris bilioſa* vero ex prægreſſa ira, ſubſequente ſapore bilioſo in ore, æſtu magno, vomitu bilioſo, vel ſaltem conatu vomendi, cum præcordiorum anxietate, donec bilioſa materia vel ſponte vel dato vomitorio rejecta ſit.

Febres peſtilentes appellantur, quando febricula correpti ſubita virium proſtratione affliguntur; nam eſt ſpecies febris malignæ, cum variis aliis febrium malignarum ſupra indicatis ſymptomatibus, eiſque adhuc gravioribus magiſque inſolitis, multique ægrorum, quemadmodum in ipſa peſte, intra breve tempus, duos ſcilicet, tres, quatuorve dies, immo ſubinde adhuc citius inde moriuntur, atque utplurimum ſunt *epidemicæ*: ſique belli tempore in caſtris oriuntur, *febres caſtrenſes* appellari ſolent, atque ſpeciatim in Hungaria, *Febris Hungarica*, de qua mox plura. *Peſtis* vero ſive *Peſtilentia* ipſa innoteſcit, quando una cum ejuſmodi ſymptomatibus tumores hinc inde in corpore, qui *bubones* aut *carbunculi* dicuntur, erumpunt. *Epidemica febris* eſt, quando plures ſimul eodem tempore, eodem in loco vel regione, ex eadem fere Febre decumbunt, quæ quandoque benignæ, quandoque tamen malignæ ſunt. *Sudor Anglicanus* fuit febris olim admodum maligna in Anglia orta & obſervata, in qua ægri mox vehementi ſudore, & virium proſtratione corripiebantur, & multi intra unum alterumve diem, ut in peſte, ea interficiebantur. *Dyſenterica febris* eſt, ſi cum calore & pulſu p. n. vehementia tormina & æſtus in abdomine, cum frequentibus & dolorificis dejectionibus, eiſque vel cruentis, vel mucoſis, aut purulentis adſunt.

Febris ſtomachica vel *inteſtinalis* mihi eſt, quam fluxus alvi, & rejectio materiæ fæculentæ utplurimum valde fœtidæ comitatur, quam quidam *meſentericam* appellant.

Hungarica, quando ægri, præſertim in Hungaria vel ſaltem tempore belli Hungarici, febre peculiari maligna, cum ſubitaneo virium lapſu, vehementiſſimo capitis dolore, linguæ & faucium inflammatione, ar-

dore,

ore, nigritudine, atque ariditate afficiuntur, quam nonnulli barbaro vocabulo *prunellam* appellant, unde quamplurimi intra paucos dies pereunt. *Vulneraria*, quando calor & pulſus p. n. vulneri, abſceſſui vel operationi chirurgicæ graviori ſuperveniunt. *Eryſipellacea*, ubi febri eryſipellas; *inflammatoria*, ubi ei inflammatio notabilis alicujus partis, ſive externæ, ſive internæ, conjuncta eſt; vel ubi inflammationi, præſertim majori, febris ſupervenit.

Febris lenta ſive *hectica*, quando cum notabili corporis tabe calor lenis p. n. attamen continuus, cum pulſu celeriori ægrum perpetuo ac diu affligunt. *Phthiſica*, ubi in viſcere quodam, præſertim pulmonibus aut renibus ulcus eſt, una cum ſignis febris lentæ modo indicatis. *Lochialis* vocatur, quæ lochiis obſtructis ſupervenit. *Febris lactea*, quæ lactis difficilem proventum in novis puerperis comitatur: atque ex his febrium continuarum diagnoſin ſatis patere exiſtimo.

VII.

Ratione prognoſeos continuarum generatim probe notandum eſt antiquum atque veriſſimum *Hippocratis* monitum, (*a*) *in acutis ſcilicet nullas certas eſſe prædictiones, neque ſanitatis, neque mortis*: quia adhuc hodie ſæpius obſervatur, eos, qui nobis leviter ægrotare videntur, ſæpe inopinato mori, graviter vero decumbentes, præter omnem ſpem haud raro reconvaleſcere. Interea tamen *eæ, quas gravia comitantur ſymptomata*, periculoſiores utplurimum ſunt reliquis; ſpeciatim vero illæ *omnium periculoſiſſimæ eſſe ſolent*, ubi *ſubitanea eaque magna virium adeſt proſtratio*, ubi pulſus valde debilis, *reſpiratio anxia*, præcordiorum magna anxietas, urina tenuis, ignea, ſine ſedimento, *vigiliæ perpetuæ, inquietudo* & jactatio corporis continua, *floccorum collectio, tremores artuum & linguæ, ſubſultus tendinum* in manibus & circa carpos, quando pulſum explorare volumus, *mentis alienatio, pudoris neglectus* & corporis denudatio inſolita adſunt: *Pulſus* denique *myurus, fæcum & urinæ involuntaria* & *inſcia excretio*, *Prognoſis.*

F 4 ocu-

(*a*) Aphoriſmi 19. Sect. 2.

oculique caligantes, cum *perpetuis deliriis*, mortem indicant. Ita & si *urina* in his morbis prius tincta simul & semel *prorsus aquea* fit, & quidem subito, *deliria* brevi instare fere certissime significat, ac deinde plerumque mortem. *Optandum esset, ut æque valentia ac certa hic quoque haberemus remedia, quam in intermittentibus*; attamen hucusque ea adhuc desideramus. Interea tamen sciendum, plerosque, si rite tractantur, præsertim benignis aut saltem non adeo malignis laborantes, hodie a peritis & prudentibus Medicis restitui, atque *longe plures evadere quam mori*; licet quam plurimi adhuc optimis etiam Medicis, varias ob caussas, sæpissime tamen ipsorum ægrorum aut adstantium culpa, moriantur.

VIII.

Crisi plerumque terminantur.

Exitus vero harum febrium salutaris, quando *per notabilem quandam evacuationem*, ut hæmorrhagiam largam narium, sudorem fortem, urinam turbidam copiosam, cum sedimento largo, sputum multum, vel quandoque etiam alvi fluxum, &c. contingit, *Crisis* vocatur: quas evacuationes, *si sufficienti copia procedunt*, brevi euphoria & levitas sequuntur; sin contra, vel nulla, vel non satis larga aut sufficiens contingit, mortem vel saltem morbum diuturniorem aut mutationem in alium indicant. Et licet, ut modo dictum est, aliæ evacuationes criticæ accidant præter sudorem, quibus ægri servari solent, tamen quia plerique a febre sine sudore, non curantur, ut hic apta ratione, dum natura sæpissime hunc modum ostendit, producatur, serio studendum, fugiendumque ut plurimum omne, quod eum impedire potest: quia quando impeditur, sæpissime inde mors, interdum febres lentæ, aut innumerabilia alia mala gravia sequuntur. Scire vero juvat *sudorem plerumque non in principio, sed in statu vel potius jam aliqua facta morbi declinatione*, remittente nimirum aliquo modo caloris & pulsus vehementioris impetu provenire, atque utplurimum *nubecula in urina*, quam tunc coctam appellant, *indicari*, ideoque *ægri in principio* sive ante hoc tempus, ut olim pessimo sæpe consilio fecerunt, *ad sudorem non sunt cogendi*; multo minus valde calefacientibus bezoardicis, aut ale-

lexipharmacis dictis remediis, ut quondam curarunt, ractandi, *sed blandis ac lenibus diaphoreticis*, præser-im fixioribus, tincturis ac mixturis temperantibus aci-ulis & potiunculis diluentibus, ac æstum temperanti-us, sic certius reconvalescunt. Quia tamen etiam *cer-æ febres acutæ* materiam noxiam *per alvi fluxum* cum uphoria ægrorum expellunt, quæ in primis viis potis-imum hærere videtur, cavendum in his a sudoriferis, t sequamur ductum naturæ, qua de re uberius in Cap. . dicemus.

IX.

In curatione igitur plerarumque acutarum Medicus initio & incremento usque ad statum morbi mate-am noxiam, tamquam caussam febrilem, corrigere, æparare, & ad ejectionem disponere, ast in statu & eclinatione eam per convenientia loca, quæ decursus orbi plerumque indicare solet, eliminare debet. Ubi ero præ omnibus, melioris methodi caussa, notamus, *bres continuas ac continentes leviores, benignas, ut ephe-eram, synochum simplicem, febres catarrhales benignas, ticales, scarlatinas, vulnerarias, lacteas, variolas, & orbillos benignos* frequentissime salutariter decurrere, ussamque morbificam a natura sive motu cordis at-e arteriarum frequentiori subigi, hoc est, corrigi, endari, atque tandem quoque expelli, idque etiam pe sine medicamentis, præsertim si æger 1. *abstineat cibis* valde nutrientibus, maxime carnibus, & utatur lum jusculis tenuibus, vel omnino abstineat a cibis, æsertim si ab eis abhorret; 2. *potu utatur* sufficiente, equenti, diluente, aquoso, imprimis tepido, vel sal-m temperato; 3. quiete, & 4. frigoris evitatione; s enim utcumque observatis, multi ab his morbis o-nino & perfecte, sola sic dicta natura liberantur. d hæc si negliguntur, atque circa has res errores mmittuntur, aut incongrua remedia adhibentur, fe-exitus sæpe invertitur, morbique graviores, vel ipsa rs inducitur. *Curatio febrium leviorũ.*

X.

Ubi vero febris gravioribus stipata est symptomatibus, lori vehementiori temperando, & viscidæ vel acris teriæ *præparationi* magis studendum: in quem finem dan- *Curatio graviorum exi-*

git præparationem quæ fit I. potu apto. danda sunt *Diluentia*, ut potus sufficiens, aquosus, temperans, ex. gr. aqua simplex, pura, vel pane injecto alterata; vel decocta ex pane triticeo, aut hordeo, vel avena, vel decoctum hordei aut C. C. succo vel syrupo citri, vel spiritu vitrioli aut sulphuris, vel & spiritu nitri dulci sapore grate acido impraegnatum, & saccharo vel syrupo quodam suave redditum; vel *decoctum pomorum* fragrantium, aut cerasorum acidorum siccorum, aut *tamarindorum*, addito pauxillo sacchari q. s. ad gratiam, vel & *serum lactis*, &c. quibus subinde infusum Theæ tepidum, vel veronicæ aut scabiosæ, præsertim mane & circa vesperam interponi potest. Paulo potentius vero tenacitatem sive spissitudinem humorum, *in pejoribus ac malignis febribus subinde resolvunt*, infusa vel decocta sic dictarum *plantarum alexipharmacarum* & quidem temperatiorum: ut sunt herb. scordii, alliariæ, salviæ, millefolii, rad. scorzoneræ, caryophyllatæ, pimpinellæ albæ & similium, itemque horum *essentiæ* debiliores mane solum exhibitæ, quæ vero in ægris frigidioribus tantum sunt adhibenda & in calidioribus prorsus omittenda.

X I.

2. Pulveribus & potiunculis temperantibus. *Pulveres temperantes ac diaphoretici*, quales egregii parantur ex lap. cancrorum aut conchis, succo citri vel aceto destillato saturatis, atque salibus mediis æstum blande temperantibus: ut sunt nitrum depuratum, nitrum regeneratum, sal antimoniatum, Tartarus vitriolatus, arcan. dupl. &c.; vel pulveres temperantes compositi, in pharmacopoliis hinc inde prostantes, ex aquis temperantibus, borragin. bugloss., ceras. nigror. card. benedict. acetosæ, fumar. &c. ter. quaterve die ad ℈j. vel ʒß. exhibiti, ex quibus etiam idoneæ potiunculæ sive mixturæ fieri possunt, quæ vero quoque, præsertim si ægri pulveres aversantur, sine pulveribus dantur.

X I I.

3. Blandis acidis & 4. emulsionibus. *Blanda acida* ad acrimoniam alcalicam, biliosam aut sulphuream, & æstum temperandum, putredinemque alcalicam præcavendam, & quæ jam adest, destruendam: qualia, præter dicta salia media & nitrosa, sunt succus citri, tamquam acidum corpori nostro amicissimum;

num; ſyrupus citri, ribeſiorum, berberum, cerator. acidor. rubi idæi, mororum, & Tinctura roſarum, fl. papav. bellid. vel aquilegiæ, &c. Acida autem fortiora ſunt ſpiritus vitrioli, ſulphuris, nitri, clyſſus antimonii, ſpiritus nitri aut vitrioli dulcis; vel ℞ ex prædictis, cum quarta parte ſpiritus nitri dulcis, tamquam remedio perquam grato, &c. quæ decoctis hordei aut CC., ſi modo tuſſis abeſt, ad gratum acorem inſtillantur, vel etiam per ſe aliquoties in die exhibentur; itemque *Julapia* grata ex aquis, ſyrupis, tincturis & ſpiritibus modo laudatis, refrigerantibus blandeque refocillantibus, quæ ultima remedia pueris plerumque, aliiſque qui a pulveribus abhorrent, gratiora eſſe ſolent (*a*). *Emulſiones* tenues, ex amygdalis dulc. rec. piſtaceis, pineis, ſem. card. Mariæ, aquilegiæ, vel ſemin. 4. frigid. major. non rancidis, addito pauco ſaccharo ad gratam dulcedinem, pro acrimonia alcalica demulcenda & ſanguine temperando.

XIII.

Materia hæc febrilis corrigitur & expellitur quoque medicamentis diaphoreticis ſive alexipharmacis, quæ guttatim aſſumuntur, qualia ſunt, Mixtura ſimplex, Eſſentia ſcordii, helenii, angelicæ, contrayervæ, pimpinellæ, alexipharmaca, Tinctura bezoardica & ſimilia, mane potiſſimum cum infuſo aquoſo ad guttas xxx & vel xxxx exhibita; ex quibus vero priora ſunt temperatiora, poſteriora calidiora, adeoque temperatiora magis ægris calidioribus, poſteriora vero frigidioribus ſunt danda, atque magis in declinatione, quam in principio morbi, ubi calidiora remedia, præſertim in calidioribus, quam maxime ſunt vitanda, reliquo autem diei tempore iis temperantibus remediis eſt pergendum, quæ §. X. XI. & XII. commendata ſunt. Hæc diaphoretica ſive *alexipharmaca temperatiora;* illa vero, quæ ex vegetabilibus calidioribus parantur, & quidem cum ſpiritu vini, alexipharmaca ſive *bezoardica calidiora* appellantur.

5. *Eſſentiis & tinctur. diaphor.*

XIV.

(*a*) Obſ. in cholericis & melancholicis calor melius *nitro*; in ſanguineis melius *acidis* temperatur.

XIV.

De Venæ Sectionis usu in eis. Quod ad venæ sectionem attinet, ea locum habet in principio & incremento, quando æger est *plethoricus* & robustus, ubi *magnus æstus*, atque *pulsus fortis* aut vehemens adsunt; quibus in casibus sanguinis ad ℥vj. viij. & plures, pro ægrorum & symptomatum varietate, e vena educi potest ac debet; imo quæ etiam subinde repetenda, si modo dicta symptomata brevi non remiserint. Ubi vero ejusmodi rationes sive indicantia non adsunt, vel ægri valde debiles, vel calor lenis aut valde moderatus, ac pulsus languidus, V. S. omittenda est, præsertim si malignitas adest, & constitutio epidemica repugnat.

XV.

De Vomitoriorum usu. *Vomitoria* non nisi in febribus illis continuis indicantur, *ubi caussa hæret in ventriculo*, ut ubi vel *nimia repletio*, vel *ira* præcessit, (præsertim in biliosis) & nausea, amarities oris, vel sapor nidorosus, vel inanis vomendi conatus, vel dolores circa hypochondria, cum præcordiorum anxietate, ægrum affligunt; ubi vero lenia sint, & præcipue hic *hypecacoanna* est laudanda tanquam divinum præ ceteris remedium: quia alia, & præsertim antimonialia, facile hyperemesin aut hypercatharsin inducunt, aut vires nimis prosternunt, aliave mala concitant, quod hypecacoanna non facit, sed potius vim simul aliquam alexipharmacam, præsertim in malignis atque exanthematicis exerere solet. Sed ubi danda, mox, si fieri potest, in principio exhibenda; quandoque tamen etiam adhuc in progressu locum habent, imo necessaria sunt, præsertim si in principio neglecta fuerunt, symptomata vero prædicta continuant; hoc igitur in statu, si ægros ab iis, imo ab ipso mortis periculo, liberare volumus, quocunque adhuc morbi tempore cum fructu dari possunt, recordorque me ea aliquoties die demum decimo, duodecimo, imo decimo quarto morbi cum optato successu adhuc dedisse, ægrosque brevi postea convaluisse. *Quando vero nulla ejusmodi indicantia adsunt*, non promiscue, ut nonnulli suadent, exhibenda; quia tunc non nisi debilitant ac turbant, caussamque, quæ tunc non hæret in ventriculo, haud tangunt, multo minus tollunt.

XVI.

XVI.

De Purgantium usu.

Purgantia vero *fortiora*, in his morbis nunquam con-
ıcunt, quia debilitant, humores tenues expellunt,
orbi curſum naturalem invertunt, naturam in ſubi-
enda & expellenda cauſa morbi e ſanguine turbant,
ıcileque fluxus alvi periculoſos excitant. Attamen
nia ſæpe uſum habent. 1. in febrium illarum princi-
io, *ubi indicia adſunt* Saburræ noxiæ in primis viis
ærentis, ut *moleſtiæ* ſive *dolores circa hypochondria*,
urmura ventris, vel ipſa *diarrhœa*, &c. deinde 2.
cum primis in febribus *catarrhalibus*, aliiſque *epide-
icis ſtomachicis* aut *inteſtinalibus*, ubi ea conducere
bſervatum eſt; 3. in *prima variolarum invaſione*; li-
eratis enim ſic prius primis viis a materia vitioſa,
liqua deinceps tanto facilius corrigitur: imo in *ca-
tarrhalibus* ſolo fere purgante totum morbum ſæpius
ebellari, & quidem potiuncula, quæ ex tamarindis,
liis ſennæ, vel rhabarbaro & manna conficitur, vel
x ſale amaro catarctico, vel pilulis balſamicis Beche-
anis. *In principio* autem *variolarum* commode quo-
ue datur mercurius dulcis cum rhabarbaro, vel jalap-
a, aut decoct. tamarindorum. In progreſſu vero aut
atu febrium, præſertim *exanthematicarum*, & cum pri-
is *variolarum*, alvus purgantibus non eſt irritanda,
d ſi obſtructio alvi moleſta, clyſteribus tantum blan-
is emollientibus reſeranda; niſi epidemica forte con-
itutio id ſuadeat.

XVII.

Diaphoroſis quomodo procuranda.

Ceterum in tali febri, ſive venæ ſectione aut vo-
itorio, aut purgante opus, ſive eis opus non fuerit,
uando per remedia prædicta (N. X. XI. & XII.)
orbus ad ſtatum pervenit, vel calor aliquomodo tem-
erantibus illis, jam imminutus eſt, & in urina co-
ionis ſigna apparent, cutiſque humida percipitur,
tque inde conſtat, materiam morbi coctam, ſubactam
ad excretionem præparatam eſſe, tunc *medicamentis
iaphoreticis ſive excretionem promoventibus* huic indica-
ioni uberius ſatisfaciendum eſt. Hoc præſtant. 1. pul-
eres diaphoretici, ut Lap. Cancr. citrati cum antimo-
io diaphoretico aut bezoard. minerali & pauxillo, ni-
ri, ex aquis diaphoreticis, ut aqua fumar. card. bened.
ſcor-

ſcorzoneræ, flor. ſambuci, ſcordii, cinamomi, cord. frigid. galegæ, ulmariæ, ceraſ. nigror. acetoſitatis citri, vet totius citri, &c. &c. exhibiti, quibus in caſibus gravioribus, *ubi anxietates* præſertim adſunt magnæ, vel *deliria*, aut inflammationes, in quavis doſi pulveris camphoræ grana ij. iij. ad iv. magno cum fructu addi poſſunt, itemque pro ditioribus, lap. bezoardicus; quibus 2. ſubinde parca doſi, præſertim ſi ægri non facile ſudant, aut frigidioris ſunt conſtitutionis, & cum primis matutino tempore, interponi poſſunt *Eſſentiæ diaphoreticæ aut alexipharmacæ*, *aut Tincturæ blandæ bezoardicæ variæ*: ut vel ſola Eſſent. Scordii, vel Angelicæ ad gutt. xxx. vel cum pauca copia Eſſ. pimpinellæ alb. vel helenii, vel contrayervæ mixta; vel & harum loco mixtura ſimplex; aut ℞ bez. Vvedelii, vel & eſſ. alexipharmaca Stahlii, eadem vel adhuc minori doſi. *Parciſſime tamen his ultimis, utpote calidioribus, utendum, ubi magnus calor* adhuc in ægro percipitur, vel quando ægri natura ſunt calidioris temperamenti, reſque tunc præcipue pulveribus & aquis illis diaphoreticis & ad ſummum eſſentia ſcordii, vel mixtura ſimplici, interpoſitis moderate acidis, peragatur.

XVIII.

Quid in diuturnioribus faciendum. *Quia vero nonnullæ febres diuturniores, aut minus acutæ ſunt*, & per xiv. ac plures ſæpe dies ſeſe extendunt, methodo hac generali temperante ac diaphoretica modo deſcripta, mutatis pro ſymptomatum ac circumſtantium rerum varietate remediis ac formulis, uſque ad finem continuandum, niſi forte diarrhœa præſens, dolores circa hypochondria, excrementa valde fœtida, laxantia ſuadent. Quod ſi vero in *lentas & hecticas* degenerent, earum curatio infra peculiari capite tradetur.

XIX.

Diæta. *Ratione Diætæ* æger loco ſervetur temperato, *vitetur calor cubiculi & ſtragulorum nimius*, attamen & frigus; præſtat tamen, ut cubiculum aliquo modo magis ad frigus, quam æſtum nimium inclinet. *Potus* congruus, diluens, aquoſus, ſubacidus, gratus, ac pro ſiti moderanda ſufficiens, modo non ſit nimis frigidus, concedatur;

atur; hoc enim æger multum reficitur ac roboratur, ſtus minuitur, humores viſcidi diluuntur, temperanır, quies, ſomnus & ſudores promoventur: imo & *ſtatu morbi*, & adhuc magis *in declinatione*, quan͵ *vires fractæ* ſunt, etiam hauſtulus *vini rhenani*, *oſelliani*, vel rubri cujuſcumque temperati, vel ſolus el cum aqua mixtus, ægro non interdicatur, maxie ſi vinum appetat, vel ſaltem illud non adverſer, eive alias aſſuetus ſit. Pro *cibo*, juſcula tenuia vegetabilibus parata, præſertim farinacea, avena & hordeacea, ſucco citri, vel pauco aceto ſubacifacta, aut ex pomis parata, &c. item pruna, ceſa & poma cocta, parciſſime uſurpata, optime conniunt. *Carnes* vero quæcunque & quæ ex his pantur, maxime hic ſunt vitanda, natura hoc dictinte, quæ ab iis plerumque his in febribus abhorret. *ullus etiam cibus qualiſcunque ſit, ægro nauſeanti, obdatur*, quia ut HIPPOCRATES recte docet, *quo us hos ægros nutriveris, eo plus nocebis*; multum enim nibus in febribus præſtat *abſtinentia*, aut ſaltem ſi id appetant, aut aliquid ipſis porrigatur, ſemper ſit rciſſimus ac tenuiſſimus, & quidem, ut jam dictum, ex vegetabilibus paratur. Atque hæc curandi ra- mihi hactenus optima in his febribus perſpecta eſt: nſerantur tamen adhuc diligenter ſequentia.

Monita Medica & Symptomatum Curatio.

1. *Ut nimius calor, ita nimia refrigeratio*, ſive exterea ſit, ſive interna, per *potum* ſcilicet *nimis frigi- m*, in continuis, & præſertim in ſudore, ſumme xia eſt, adeoque & *lecti & induſiorum mutatio*, mane in exanthematicis.

2. *In omnibus acutis, & ſpeciatim quoque in malis, atque exanthematicis*, ut variolis, morbillis, purra, &c. *regimen blandum diapnoicum ſive diaphoretim*, ſed non coactum, atque legitima victus ratio, a cum quiete, *præcipuum curationis negotium abſolnt*.

3. *Evacuationes alvi* in his febribus in incremento

vel

vel ſtatu, *niſi natura viam demonſtret*, aut epidemica conſtitutio id doceat, ut plurimum ſunt periculoſæ, *ipſaque clyſmata* acriora tunc quandoque non ſatis tuto applicantur; primo autem initio, præſertim, *ubi repletio vel ira præceſſit*, lenia ex rhabarbaro vel ex decocto tamarindorum aut foliorum ſennæ cum manna, non nocent.

4. Sed *ſi alvi obſtructio* in incremento aut ſtatu moleſtias creat, vel *lotione emolliente* vel *decocto tamarindorum*, addito ſirup. acetoſitat. citri vel rubi idæi q. ſ. ad gratiam loco potus uſurpato, ſolvi poteſt, idque adhuc magis in declinatione, ubi etiam ſæpe lene evacuans, ut potiuncula ex foliis ſennæ, vel rhabarbaro, vel ex tamarindis & manna, aut etiam ſale amaro cathartico dari tuto poteſt.

5. Speciatim tamen *in malignis*, *petechialibus* & *caſtrenſibus*, præmiſſo leni ex *hypecacoanna emetico*, cauſſa maligna corrigenda eſt 1. *idoneis acidis*, ut potu ex decocto hordei vel radic. ſcorzoneræ, aut CC. citrato, cum ſyrupo ribeſiorum, vel rubi idæi ſuaviter temperato: vel potu ex aquæ part. iij. & vini part. j. pomis citri & ſaccaro grato reddito, vel & cereviſia tenui, cui aliquot guttæ clyſſi antimonii vel ſpiritus ſulphuris ad gratum uſque ſaporem acidum, inſtillandæ. Ita & 2. *infuſa ex herb. ſcordii* aut cardui benedicti, radicis ſcorzoneræ vel helenii, vel florum calendulæ ad modum Theæ ſubinde uſurpata, cum vel ſine ſyrupis laudatis acidulis egregie profunt. 3. *Rob. ſambuci* & *juniperi*, itemque *diaſcordium cum aceto* præſertim rutaceo ſubinde inter prædicta data, ſpecifice contra malignas proſunt. 4. Pulveres ex *antimonio diaphoretico* vel *bezoardico minerali*, aut conchis cicratis, cum nitro antimoniato & camphora, parca ſed ſæpius repetita doſi, ex potionibus illis vel aquis diapnoicis dati acre malignum egregie deſtruunt.

6. In *Febribus malignis* epidemicis, præſertim *petechialibus & catarrhalibus*, vel ubi alias ægri valde debiles, *Venæ ſectio* ut in peſte, *noxia plerumque eſſe ſolet*; adeoque, potiſſimum, ubi noxia jam deprehenſa eſt in aliis ægris, poſtea omittatur in ſequentibus, niſi *ingens forte plethora* id ſuadeat.

7. *In*

7. *In febribus exanthematicis, ut maculis petechiali-us & purpura,* itemque *variolis & morbillis, si non te erumpunt,* id quod inter alia anxietas circa præ-ordia indicare solet, *valde conducunt emulsiones diapho-ticæ (præmisso ex hypecacoanna emetico) ex seminibus quilegiæ, cardui Mariæ & napi* paratæ, quia hæc mina vim obtinent expellendi, sive, ut dicunt, ale-pharmacam; ita Essent. scordii, helenii, pimpinel-, vel cascarillæ, subinde ad gutt. xx. vel xxx. ex ehiculo apto, præsertim calido, exhibita, hoc in sta-valde conducit, non neglecto potu Theæ aliave lido superingesto. Vulgus nostrum frustulum *radicis lenii potui* ordinario horum ægrorum haud sine fru-u immittit, vel cum Thea commiscet.

8. *Ubi metus est exant hemata retrocessura esse, potus lidus* cum Essent. scordii, vel helenii, vel pimpinel-, aliave simili diaphoretica, corpore probe tecto o-imum est remedium, adhibitis simul, si graviora mptomata adsunt, *cantharidibus* in brachiis & pedi-us.

9. *Quando vero exanthemata jam retrocesserunt*, atque nc mors fere certa est metuenda, Essentia quoque exipharmaca, ut Essent. scordii, pimpinellæ, aliæve miles sæpius, simul cum infuso Theæ, scordii vel illefolii exhibeatur, atque *cantharides* sive *vesicatoria* rtia dorso, brachiis & pedibus applicentur, corpore frigore probe defenso.

10. *In malignis & peste ipsa*, dato prius laudato, opus est, emetico, nihil melius *conducit quam quies lecto, regimen* blandum *diapnoicum* continuum, ser-ando nimirum corpus in perpetuo calore, exhibendo-ue sæpius potum tepidum, aquosum, infusi Theæ, dic. scorzoneræ, herb. scord. salviæ, millefolii, ve-nicæ, &c. interponendo subinde ptisanas subacidu-s. Deinde, præsertim in malo graviori, etiam *subin-danda alexipharmaca temperata*, præsertim tempore atutino, parca sed sæpius repetita dosi, ut mixtura mplex, vel Essentia scordii aut alia quædam alexi-harmaca, & *pulveres diaphoretici* ex lapidibus cancro-um vel conchiis, succo citri præparatis, cum pauxil-nitri & camphoræ, qui pulveres vel alternatim cum

G essen-

eſſentiis ſumendi, vel horis ſolum pomeridianis, ſic tamen, ut Eſſentiæ magis frigidioribus, pulveres magis calidioribus temperamentis, exhibeantur: quibus etiam *potione ex aquis* diapnoicis cum antimonio diaphoretico, vel temperante quodam pulvere paratæ, magno cum fructu ſubinde interponuntur.

11. Quia in peſte, in *Bubonum legitima tractatione*, maxima felicis curationis peſtis pars conſiſtit, hinc opera danda, ut emplaſtro vel cataplaſmate emolliente mature extrahantur, ac maturentur, poſtea aperiantur, mundentur, & eſſentia vel balſamo vulnerario conſolidentur. Qui plura de his *Carbunculis peſtilentiabus* ſanandis noſſe vult, itemque de *præſervatione* ejus, evolvat Inſtit. noſt. chirurgic. Part. I. Lib. IV. cap. IX. ſeqq.

12. *Nocent vero plerumque in malignis & præſertim in peſte*, V. S. vomitoria ex antimonio, purgantia fortiora, omnia medicamenta vehementia, ut nimis calida, aut volatilia, opiata, valde camphorata, ac regimen quoque nimis calidum, quemadmodum fere omnes ſcriptores, qui in ultimis peſtilentiis vixerunt, teſtantur. Atque hæc ipſa etiam methodus in *ſudore Anglicano* optima quondam obſervata eſt.

13. In *febribus catarrhalibus*, mane, *præmiſſa* in principio ad materiam vitioſam evacuandam vel potiuncula mannata, vel pilulis lenibus; poſtea frigidioribus eſſentia quædam diaphoretica, vel liquor CC. ſuccinatus cum leni ſudoris regimine, ad materiam noxiam noctu ſubactam, expellendam, ex infuſo herbarum pectoralium calido exhibeatur, & reliquo tempore diei aliquoties pulvis quidem temperans, ſalinus, reſolvens, cum ſuccino & nitro ad materiam vitioſam uberius corrigendam, vel ex ſimili infuſo, vel ex aquis diaphoreticis detur; *calidioribus* vero ſoli pulveres & aquæ diaphoreticæ exhibendi. Ad *materiam acrem*, quæ *raucedinem* & *tuſſim producit* emendandam & incraſſandam *linctus pectorales* conveniunt; pro materia vero *tenaci* e pectore evacuanda oxymel ſquill. ex aquis pectoralibus dandum. In *alvo obſtructa* clyſma vel potiuncula laxans mannata adhibeatur. Simulac vero *mador percipitur*, & æſtus paullulum remittit, aquis & potiun-

potiunculis diaphoreticis una cum infuſo pectorali ſedulo continuetur.

14. *Bezoardica ſive alexipharmaca calidiora, ut ſalia volatilia urinoſa, ſpiritus volatiles alcalici, ſpiritus vini rectificatus cum radicibus aliiſve calidioribus deſtillatus, Eſſentiæ & Tincturæ e calidioribus paratæ, myrrhata, ligna ſudorifera*, aliaque medicamenta æſtum inducentia, quæ haud adeo pridem a Medicis plerumque hic in febribus acutis adhibebantur, valde noxia ſunt, & cumprimis calidioribus; ardorem enim augent ac ſitim, inflammationemque, anxietates, deliria, ſummas virium proſtrationes, & ſæpe mortem producunt.

15. In *Bezoardicis* vero *mere terreis*, qualia fere ſunt terræ ſigillatæ, Cornu Cervi uſtum, pulvis Pannonicus ruber, Mantuanus, bezoard. Sennerti, Anglicanus, &c. parum virtutis deprehenditur, niſi *forte in alvi fluxibus nimiis*: ubi tamen ipſis cortex caſcarillæ cum nitro jungendus, ſi bonus effectus inde ſperandus.

16. In *cauſo* & *ardore circa ventriculum* externe ſpiritus Vini camphoratus ſcrobiculo cordis cum linteis complicatis calide impoſitus, ſuperimpoſita *veſica aquæ vel lacte calido*, præſertim ſi in eo flores chamæm. cocti, repleta, egregie conducit: quia hic inflammatio ventriculi adeſſe ſolet, quam potenter reſolvit, maxime ſi camphora etiam interne ſimul exhibetur.

17. In *febre Hungarica*, præter remedia febribus magnis adverſa & modo commendata, conducit ſæpe *initio vomitorium*, idque potiſſimum ex hypecacoanna, quia ſæpiſſime ex prava Militum diæta ortum ducit: id quod ſubinde, ſi malignitas poſt primum non ſatis remiſit, repetendum.

Deinde, quia *fauces in ea* plerumque valde *inflammatæ*, aridæ, fuſcæ & ſiccæ ſunt, atque capitis dolor vehemens valde moleſtus eſſe ſolet, quæ mala ſæpius a nimio potu vini hungarici vel ſpiritus vini ortum ducere ſolent, non ſolum *Venæ ſectio in brachio* aut pede, ſed etiam *in venis jugularibus* & *raninis*, itemque gargariſmata ex decocto & ſucco herbæ ſedi majoris, vel endiviæ cum nitro depurato, vel antimoniato, aut lapide prunellæ, aut ſale ammoniaco, cum

ſyrupo mororum neceſſaria ac proficua eſſe ſolent. Ita & *mucilago ſeminis cydoniorum* aqua roſarum parata, cum ſyrupo mororum & nitro, faucibus & linguæ aridæ ſæpius illita, egregie opitulatur.

18. *Hæmorrhagiæ quæcumque in his morbis, & imprimis narium criticæ* præmature non ſunt ſiſtendæ: facile enim ægri his in morbis ſine noxa aut vitæ periculo duas ſanguinis libras amittere poſſunt; cohibitæ vero, citius quam par eſt, graviſſima mala, ut calorem majorem, dolores capitis vehementes, anxietates circa præcordia, præſertim vero deliria & phrenitidem inducere valent. Quod *ſi vero ſint nimiæ*, tandem ſiſti debent, & quidem externe aceto, vel ſolutione aluminis aut vitrioli, in aqua cum turundis in nares immiſſis; interne temperantibus, nitroſis. Multi quoque hic *bufonem* ſub axillis alligatum valde commendant.

19. *Vomitus*, cumprimis *in cauſo*, aut *febribusillioſis*, itemque in variis malignis, quia plerumque ſalutares aut criticæ hic ſunt evacuationes, per adſtringentia & opiata, ut ab imperitis ſæpe fieri ſolet, præmature non ſunt ſiſtendi, ſed potius in vomitu potus largus aquæ tepidæ, vel decocti tenuis hordei vel avenæ, vel herbæ cardui benedicti, addito pauxillo hypecacoannæ, ad materiam acrem probe eluendam & ejiciendam ſæpe ingerendus, donec ſponte remittant; attamen ſi nimis diu continuant, tandem theriacæ vel diaſcordi ʒj. ex aqua cinamomi, cydoniata ſemel iterumque data conducit.

20. *Alvi quoque fluxus* quicumque, *non mox adſtringentibus curandus*, ſed materia peccans per diluentia potius & blanda evacuantia, imprimis *rhabarbarina* & tamarindinata, deinde & abſorbentia ac nitroſa, partim evacuanda, partim corrigenda, ita poſt aliquod tempus plerumque ſponte ceſſat. Aut *ſi his* præmiſſis, *non remittat*, ægrique debiliores fiant, Diaſcordium Fracaſtorii, vel theriaca, ad ʒj. ut modo dictum eſt §. 19. vel pulvis caſcarillæ, a gr. iij. vj. ad xij. cum pulveribus temperantibus vel terreis, ut coralliis, CC. uſto, terra ſigillata, pulv. bez Sennert. vel anglicano vel pannonico rubro, ex aqua cinamomi cydoniata vel

vel aqua menthæ sæpius, donec cesset, exhibenda; aut Essent. cascarillæ & Essent. scordii aut diascord. propinanda; hæcque potissimum horis matutinis, illa a meridie & circa vesperum.

Crystallus montana præpar. ac nitro aut cascarillæ, aut utrique simul sociata, in diarrhœis excedentibus quoque egregia est, maxime si magis, quam antea, ad sudorem se componant ægri, eumque patienter ferant. Ita & *emulsiones* ex amygdalis dulc. & semine papav. alb. paratæ, ad ℥j. sæpius exhibitæ, non raro solæ has diarrhœas compescunt.

21. *In diarrhœis febrium quarumcumque & præsertim malignarum* (*a*), aut si tempus frigidum, præter jam dicta, opera danda, *ne æger e lecto facile surgat* ad alvum exonerandam; quia diaphoresis, hic adeo necessaria, impediretur, sed potius vas vel patina apta ægro in lecto decumbenti supponatur; vel si hæc desint, aut alias surgendi necessitas incidat, ut vestibus, stragulis, aliisve rebus a frigore probe defendatur, frigus enim hic valde noxium est, adeoque & potus semper vel calidus sit vel minimum tepidus. *Nitrum* deinde cum absorbente & pulv. cascarillæ junctum, atque parca, sed repetita sæpe dosi exhibitum, remedium hic, & præsertim etiam in *variolarum & morbillorum diarrhœa*, alias valde periculosa, est efficacissimum: imprimis si emulsio (N. XX.) laudata, addita ʒj. vel altera gummi arabici, ad acre in intestinis temperandum sæpius interponatur.

22. Si *Dysenteria* febri superveniat, eadem curandi ratio est adhibenda, vel & sæpius ægro Ess. rhabarbari cochleare unum, ad materiam noxiam evacuandam, donec malum remittat, exhibeatur, atque etiam ægro in lecto, si alvum deponit, vas subjiciatur; vel si surgere vult, vas aquam calidam continens supponatur, & stragulis vel vestibus probe contegatur; *Clysteres* ex lacte & theriaca hic quoque egregie prosunt; conf. simul

G 3 Cap.

(*a*) Quas sæpe salutares esse, præter alios cel. *Hoffmannus* egregie probavit, in Differt. de *diarrhœa in magnis salutari*, aliisque scriptis.

Cap. XIII. N. XIV. & seq. ubi speciatim de Dysenteria agitur.

23. *In singultu* febrium acutarum prodest *spiritus nitri dulcis* cum essent. quadam alexipharmaca ad gutt. xx. vel xxx. per intervalla ex infuso Theæ vel aqua diaphoretica datus, donec cesset.

24. *Ob vigilias aut capitis dolores* ægris non facile *opiata*, præsertim fortiora, exhibenda, quia obstructiones inferendo morbum plerumque reddunt graviorem, atque deliria, soporem, aliaque prava symptomata facile inferunt; febre enim, laudatis remediis mitigata, aut superata, symptomata hæc sponte cessant. E contrario *potus sufficiens*, *aquosus*, *acidulus*, medicamenta nitrosa, cinnabarina, & emulsiones tenues præsertim papaveratæ, hic multum valent. *Externæ* in principio dolorum capitis, spiritus vini camphoratus fronti & temporibus, vel per se, vel philonio Romano roboratus & cum splenio calide applicatus, prodest; in progressu autem acetum rosarum vel solum, vel cum nucleis persicorum aut amygdalis amaris rasis, impositum; vel & *emulsio* ex semine papav. & nucleis persicor. cum aqua solani parata, addita portiuncula *camphoræ* egregie conducit, vel & unguentum alabastrinum camphoraque roboratum temporibus illini potest. *Clysmata* etiam emollientia, ubi alvus simul obstructa, hic multum contra dolores capitis & vigilias prodesse possunt: ut & *cataplasma ex fermento panis* cum ruta, sinapi, sale & aceto plantis pedum impositum.

25. *In anxietate & cardialgia febrium petechialium* aliarumque *malignarum* affinium, præmissa hypecacoanna, theriacæ ℥j. cum salis absinthii & antimonii diaphor. a gr. xv. ex aceto bis vel ter post intervalla duarum vel trium horarum, si malum citius non remittat, apte exhibetur, subjunctis potiunculis diaphoreticis camphoratis.

26. *In capitis doloribus & deliriis harum febrium* præter modo dicta, etiam *sanguisugæ*, temporibus & post aures adhibendæ, itemque *vesicatoria* pone aures, brachiis, cervici, & suris pedum, item *sinapismi* brachiis & plantis pedum, revellendi atque avertendi fine, imponendi; interne vero *nitrum* & *camphora*, vel in pulvere

vere cum aliis temperantibus, vel in emulſione ſæpius, quovis ſcilicet bihorio aut trihorio, danda.

27. *Contra tuſſim* ſæpe moleſtam cumprimis *catarrhalium* febrium *infuſa aquoſa* ex ſpeciebus pectoralibus parata, calida ſubinde ſorbillata, itemque *emulſiones* ex amygdalis, ſem. card. bened. card. Mariæ, papav. alb. & aquis pectoralibus, ut ſcabioſæ, hyſſopi, tuſſilag. card. bened. confectæ, præſertim verſus noctem ſæpius datæ, egregie conducunt: ita & *linctus pectorales* ex oleo amygdalarum dulcium, ſyrup. violar. vel papav. err. & ſperm. ceti, addito pauxillo laudani liquidi, uſum hic habent non ſpernendum, ſi circa tempus, quo tuſſis maxime affligit, aſſumuntur. *Acida vero mineralia*, quæ ob vehementiam tuſſim facile augent, tunc ſunt vitanda.

28. Quando *faucium inflammationes* percipiuntur, ita ut *ægri de deglutiendi difficultate* conquerantur, mox *gargariſmata* leniter adſtringentia & reſolventia, rad. tormentillæ, biſtortæ flor. & fungis ſamb. flor. roſ. papav. rhead. aqua japon. nitro & pauco alumine, vel etiam ſale ammoniaco, addito ſyrupo mororum vel nucum, ſunt adhibenda. Externe emplaſtra diſcutientia, ut Empl. de meliloto camphorarum, vel ſacculi ex herb. aut florib. reſolventibus applicandi, itemque ſi alvus obſtructa, *clyſmata*, *vel ipſa lenia laxantia* ex tamarind. fol. ſenn. rhabarb. & *manna*, *revellendi fine*, naturæ exhibenda, antequam *aphthæ*, quæ plerumque in his caſibus periculoſiſſimæ ſunt, ſuperveniant, & quando *faucium tumores*, *ingruente febre*, *incidunt*, hæc laxantia optimo cum ſucceſſu mox in principio dantur.

29. Alias vero, ubi *anginæ indicia*, ut cum difficili deglutitione difficilis quoque *reſpiratio* incidat, Venæ ſectio larga & quidem primo vel in brachio, ſubjuncto idoneo purgante vel adhuc melius in pede; deinde, ſi malum non remittit, in *vena jugulari*, ac denique ſub lingua *in raninis*, ſi præcedentes non ſuffecerint, inſtituenda eſt, itemque *clyſmata* ſæpius applicanda, atque veſicantia extus variis partibus imponenda.

30. *Aphthæ* in febribus malignis, quæ peſſimi ſunt

moris & indicii, abſtergendæ Eſſ. ſuccini & myrrhæ; vel pimpinellæ, ope penicilli; vel & liquore myrrhæ per deliquium, interponenda gargariſmata ex decocto herb. plantag. aut veronicæ cum melle roſar. & ſyrupo mororum; vel ex aqua plantaginis phlegmate vitrioli acidulata.

31. *In continuis remittentibus* ante novam acceſſionem pulveres ſalinos antifebriles temperantes, vel adhuc magis, *corticem peruvianum* dare utiliſſimum.

32. *Sudores nimii* ſive *colliquativi* requirunt aerem cubiculi frigidiuſculum, integumenta lecti leviora ac tenuiora, potum frigidiuſculum, acidulum, ad quem & ſerum lactis & lac ebutyratum pertinent, Tinctura roſar. aliæque acidulæ, vel & horum loco ſpir. nitri aut vitrioli dulcis, ac denique terrea, ut terra ſigillata, corall. rubr. gemmata & præſertim ſpec. de hyacinth. cum nitro & pauxillo opii, vel & doſi diaſcordii.

33. *Vires debiles*, præſertim in *malignis* vel in ſtatu & declinatione benignarum, potiunculæ analepticæ, cum confect. elkerm. Tinctura coralliorum, emulſiones ex amygdal. dulc. piſtaceis, pineis, ſem. card. Mariæ, card. bened. aqua borrag. bugloſſ. roſar. cinam. flor. aurantior. lilior. convall. totius citri, cordial. frigid. perlat. & camphora roboratæ: itemque *poma citria*, *aurantia*, *ſineſia*, aliaque ſimilia quocumque modo exhibita; immo & ipſum *vinum* bonæ notæ modice ſumptum, præſertim ſi ægri illud appetunt, tam merum, quam aqua temperatum & pauxillo ſacchari edulcoratum, adjectis vel omiſſis orbiculis diſſecti pomi citrei, egregie refocillant. *Externe* carpis manuum & quandoque etiam cordi, aqua Anhaltina, Reginæ Hungariæ, carbunculi, itemque aceta varia, ut roſarum, lavendulæ, rutæ, caryophyllaceum, &c. tepide applicantur, quæ & naribus pro odoratu ſæpius adhibita roborant.

34. Contra *convulſiones*, in his febribus, quæ ſymptomata ſunt periculoſiſſima, prodeſt ſpiritus cornu cervi, vel liquor ſuccinatus, ſal CC. volatile, itemque pulvis ex ſale card. bened. nitro, cinnabari & camphora: quibus nonnulli etiam vel pauxillum opii addunt, vel theriacam interponunt.

35. *In*

35. *In Febribus, quæ gangrænam aut ſphacelum co-*
itantur, *interne* ad hæc mala compeſcenda, ex no-
ſſimis obſervationibus valentiſſimus ſæpe eſt *cortex*
ruvianus, eadem ratione, ut in vehementibus febri-
is intermittentibus, ſæpius & larga ſatis copia ex-
bitus.

36. *Poſt febres acutas omnes & præſertim exanthema-*
ćas ac malignas uſus lenium alexipharmacorum, quæ
nul ſtomachica ſunt, ut Eſſent. cort. aurant. gen-
an. pimpinellæ, angelicæ, helenii, card. bened. caſ-
rillæ, ſcordii, adhuc aliquandiu continuandus eſt:
i ſpeciatim quoqne cortex caſcarillæ vel in pulvere,
l in electuario, vel ejus extractum in pilulis egre-
am utilitatem præſtant. His etiam *lene laxans* ſub
clinatione, immo etiam in fine, antequam aerem
rſus ingrediuntur, cum fructu interponitur, ſic appe-
us ac vires citius redeunt, ægrique rectius reconva-
cunt.

37. *Si poſt acutas vires & appetitus redire nolint*,
rgans dandum, & poſtea ſtomachica ſubjungenda:
ia ut plurimum tunc appetitus, ob humores vitio-
in ventriculo hærentes, læſus eſt.

38. *Denique reconvaleſcentes* poſt quaſcumque tales
ores operam dent, *ne facile errores in diæta commit-*
nt; cnmprimis ne carnes, maxime duriores, aut pin-
iores, præſertim ſuillam, aliaque concoctu difficilia
nis cito comedant, aut etiam in levioribus copia
cedant. *Vitent etiam adhuc aliquamdiu aerem frigi-*
m, ventoſum ac pluvioſum, matutinum & veſperti-
m. Niſi enim hæc obſervent, facile in febres novas,
ſque ſæpe pejores, immo ſæpiſſime lethiferas; vel
tem in alios graves morbos relabuntur.

CA-

CAPUT IV.

De Febribus exanthematicis & ſpeciatim de Variolis ac Morbillis, quibus purpuratæ & petechialis ſubjunguntur.

I.

De exanthematicis ſpeciatim agendũ.

QUid Febres exanthematicæ ſint, & quidem nominatim *Variolæ* & *Morbilli*, quænam earum differentiæ ab aliis, ſupra jam Cap. III. n. VI. dictum, earumque etiam curatio generalis eodem Capite tradita eſt. Interea tamen earum frequentia, dum pauci homines ab his prorſus liberi manent, illarum diſcrimen ac valde dubius ſæpe eventus aliæque cauſſæ me permoverunt, ut de iis adhuc ſpecialius hic exponere conſultum duxerim.

I I.

Quatuor variolarũ tempora ſũt notanda.

Inprimis vero in Variolis melioris curationis cauſſa probe cum Sydenhamo notanda *quatuor earum tempora*, *invaſionis* ſcilicet, *eruptionis*, *ſuppurationis*, & *exſiccationis*, ut tanto accuratius, quid in quovis optime ſit agendum, obſervare queamus. Tempus igitur 1. *invaſionis* ſive *ebullitionis* materiæ p. n. aut malignæ vocatur primum morbi tempus, quando ægri languere aut male ſe habere incipiunt, ad tempus, quo maculæ rubræ in cute & præſertim in facie erumpere incipiunt, quo ægri prægreſſo plerumque levi horrore, plus minuſve calere ſolent, quo ipſo tempore nonnulli etiam *convulſionibus* atque *epilepſia*, cum primis infantes & pueri, ex improviſo ſæpe corripiuntur: hocque ebullitionis tempus trium quatuorve dierum ſpatio circumſcribitur.

I I I.

Tempus eruptionis & ſuppurationis.

Tempus vero 2. *eruptionis* vocatur, quando maculæ rubræ erumpunt & ſenſim ſenſimque in papulas elevantur, quod *ut plurimum a tertio* vel *quarto die* ad ſeptimum uſque durat in veris & diſcretis. 3. *Tempus ſuppurationis*, a die ſcilicet ſeptimo ad diem plerumque

unde-

decimum, quo papulæ rubræ in pustulas pure reple- transmutantur; & 4. *Tempus exsiccationis*, ab un- cimo plerumque ad decimum quartum vel decimum intum in veris & ordinariis. Sed in *spuriis sive aquo-* citius & suppuratio & exsiccatio contingere solent, i sæpe die octavo, nono, vel decimo omnino rursus siccatæ sunt, in anomalis vero sive irregularibus ac lignis eas die XVII. imo vigesimo nondum exsicca- esse memini, sed *Morbilli* citius, & fere ut vario- nothæ, intra novem vel decem dies periodum suam solvunt, & per squamulas exsiccati decidunt, *tussi nen plerumque fortiori*, quam in variolis, afficiun- r.

I V.

Caussa proxima horum morborum & speciatim vario- um est *materia quædam* p. n. sive *vitiosa in sangui-*, quam natura, inde irritata, in hoc actu separat que per cutem sub puris forma expellit, videturque n in utero matris cum sanguine infantibus commu- cari, quia infantes variolis & morbillis nati legun- r, aut eis sæpius primis post partum diebus vel heb- madibus corripiuntur, ubi aerem nondum ingressi & llo adhuc alio victu, quam lacte, usi sunt: & quia erique homines vel citius vel tardius semel eos susti- re coguntur. Interea tamen exempla etiam eorum ostant, qui bis, imo ter iis correpti fuerunt. *Caussa earum proxima.*

V.

Diagnosis horum morborum ex Cap. III. n. VI. jam tet. *Prognosis* etiam valde cum aliis febribus acutis nvenit (ibid. n. VII. & VIII.). Attamen specia- n hic adhuc notandum, quod, *quo citius erumpunt*, plerumque fiant copiosiores, quo vero *copiosiores*, plerumque, sicut in aliis exanthematicis, periculo- ores, atque utplurimum *confluentes*, quæ longe majus tæ periculum portendunt, vel saltem faciem imo & culos vehementius, quam discretæ, corrumpere solent. *uæ vero circa finem diei tertii, vel quarto demum pla- de proveniunt*, plerumque pauciores, discretæ & mi- ores evadunt. Hinc haud probandus est illorum mos, *ui variolas* aliasve quascunque continuas ac speciatim kanthematicas *vehementioribus & calidioribus expellen- tibus*, *Diagnosis & prognosis.*

tibus, itemque *calore magno hypocausti* ac *stragulorum* præmature expellere satagunt: quia his ipsis sanguis, jam quasi ebulliens, qui temperandus est, magis incalescit & corrumpitur, *atque ex levioribus & discretis pejores, confluentes & malignæ conficiuntur*. Præterea sciendum *epilepsiam*, quæ tempore invasionis sæpe pueros aggreditur, quamvis parentes aut amicos sæpe vehementer terreat, *plerumque nihil mali denotare*, & variolas utplurimum satis bene ei succedere. *Quando autem nimis copiosæ prodeunt*, præsertim in facie, aut *confluentes sunt*, *aut malignæ* gravioribus & inusitatioribus malis stipatæ, vel *collabuntur aut retrocedunt*, vel justo tempore non exsiccantur, periculosæ sunt; & contra, *minus periculosæ, si blande & tarde prodeunt*, & *discretæ & paucæ* sunt, atque sine gravibus symptomatibus.

VI.

Curatio per inoculationem.

In *curatione* igitur lenissima via per blanda temperantia, diluentia, & diapnoica, ut in aliis continuis, mihi & plerisque hoc tempore bonis practicis optima deprehensa est. Antequam vero de hac plura dicamus, pauca monebimus de ea curandi ratione, qua multi variolas periculosas, malignas & confluentes, *per ita dictam inoculationem benignarum*, præcavere studuerunt, & quam minime rejiciendam, sed potius maxime salutarem, *generique humano utilissimam esse existimamus*.

Nam omnino verisimile videtur, jam ab utero materno variolarum materiam sanguini admixtam esse, quæ semel in omni propemodum homine defervescere debet. Quod ipsum quo citius, sive quo minori ætate hoc fit in infantibus aut pueris, eo securius ab eo veneno utplurimum liberantur, atque eo melius evadunt. Quo autem diutius hæc pestifera materia hæret in sanguine, eo pejor ac malignior ea fieri videtur, dum observatur, *adultos plerumque longe gravius inde affligi quam pueros*, & quam plurimos illorum veneni vehementia vinci. Igitur quando variolarum benignarum insitio præstat, ut citius atque in ipsa infantia, præparato præsertim corpore, defervescere sanguinis istud venenum queat, dubium sane mihi non est, quin homines quam plurimi, præsertim nobiliores & Principes

quam

am aptissime non solum ab ipso mortis discrimine ; rum etiam a variis aliis gravibus malis , quæ malias sæpe comitantur, hoc ipso curationis genere dedi, atque faciei pulchritudo oculorumque integritas nservari queant, quæ alias quam sæpissime graviter duntur , immo visus acies haud raro maximo cum rorum damno ac molestia omnino tollitur.

Neque curandum, qnod timidiusculi hic opponant , in experientia frequens in Turcis & Anglia, in Germania vero, Hanoveræ, Onolsbaci , Pyrmonti , aliisle locis ejus utilitatem satis comprobaverit . *Quomo- autem hæc inoculatio sit instituenda* in Chirurg. noæ P. II. Cap. XV. docuimus.

V I I.

Cæterum in curatione vario modo, pro morbi variete & vario morbi tempore, est procedendum . Nam *blande* , hoc est , *sine gravibus malis invadunt & mpunt*, ægrique bene se habent, a medicamentis fe. omnibus, vel saltem calidioribus aut vehementioris expellentibus abstinendum , atque *totum hoc opus turæ recte agenti relinquatur*, suadendo solum regimen nperatum, quietum ac diapnoicum , legitimam vis rationem ex vegetabilibus, cum potu cerevisiæ teis, vel alio aquoso, ut decocto avenæ vel hordei , in aliis febribus levioribus , & inprimis etiam hic *drogalæ potum* ex part. iij. aquæ & part. j. lactis lde idoneum deprehendi , servando ægros extra leam, quamdiu ambulare possunt ac volunt . Alii pro tu valde commendant *decoctum milii*, nonnulli etiam *tium*; quæ etiam non contemnenda. *Curatio leviorũ.*

V I I I.

Quando autem opus eruptionis non legitime succet, sed ægri *anxietates* , *inquietudines* , & *æstum niwum*, aliave mala sentiunt, in *calidioribus* nimius imtus est cohibendus : & quia materia sive venenum riolarum tunc pejoris est indolis , ea corrigenda & nperanda per pulveres temperantes , cinnabarinos , l apud eos, qui pulveres aversantur , sicut infantes pueri sæpe facere solent, per tincturas refrigerantes, ℞ flor. papav. rh. vel aquilegiæ : quibus quarta vel inta pars spir. nitri. dulc. commode addi potest , item- *Quæ difficilius erumpũt.*

itemque per potiones & emulsiones similes, potum sufficientem idoneum (N. VII.) acidulatum, atque regimen frigidius. *Sed in frigidioribus variolæ* eruptionis tempore *difficilius erumpunt*, vel depressiores subsistunt: indeque ægri anxietates persentiscunt, atque vehementius ægrotant: stimulanda atque juvanda est natura *lenibus alexipharmacis*, ut radicis *helenii frustulo* cerevisiæ tenui, tanquam potui ordinario injecto, quod vulgi nostri est remedium, vel granis aliquot *myrrhæ* prædictis pulveribus additis; vel essentia scordii, helenii, vel alexipharmaca, aliquoties in die parca dosi cum potu calido, imprimis Thea pectorali exhibita, itemque *aquis diaphoreticis* & speciatim fumariæ, card. bened. aut flor. sambuci, vel etiam *emulsionibus* ex seminibus aquilegiæ, cardui Mariæ & napi, paratis. *Decoctum* ex ficubus & herbis diaphoreticis aut pectoralibus compositum, præsertim ubi forte simul tussis adest, egregium hic est, si aliquoties in die calide bibatur; ubi etiam in paullo graviori malo *vesicatoria* recte brachiis & pedibus applicantur. Cæterum *in mitiori sive medio statu*, quando variolæ non nimis facile erumpunt, blanda diaphoretica ex prædictis aquis & terreis citratis sive temperantibus pulveribus, cum syrupo acidulo gratis redditis, sufficere sæpe solent.

IX.

Ubi Vena secanda. In paulo pejori statu invasionis, *ubi calor & ebullitio sanguinis est admodum vehemens*, præsertim in juvenibus & adultis sanguineis, principio utilissime *sanguis larga satis copia detrahitur*: id quod præcipue in eis est faciendum, qui quotidie laute vivunt, vinumque simul & quidem larga copia bibunt, sicuti aulici, nobiles juniores, & magnates; alias plerumque fiunt confluentes, & ægri inde moriuntur. Ubi vero hæc indicia non adsunt, aut ægri defectu virium laborant, consultius intermittitur.

X.

Quando evacuantia danda. Sic, si *eodem tempore nausea, anxietas, aliave vomitum indicantia adsint signa*, tunc sicut in aliis febribus (Cap. III. N. XIII.), docuimus, præmissa, si æger est plethoricus, *sanguinis detractione*, vomitus radicis *hypecacoannæ* exitandus, vel si vomitorii usum res quadam

m vetant, aut indicia Saburræ crudorum humorum intestinis adsint, hi *leni purgante ex rhabarbari*, vel *apæ & mercurii* dulcis apta dosi, vel *decocto rhabari* in aqua vel sero lactis cum manna, vel *tamarinum* vel *passularum cum manna*, vel & Tinct. sive ma rhabarb. commode evacuari (*a*), hisque *tempetia*, *diluentia* ac *diapnoica* sive lenia expellentia, materia vitiosa acri corrigenda & expellenda, subgi, prudenterque per eruptionis & suppurationis tem- continuari possunt.

X I.

Quid in vehementiori invasione faciendũ.

Si invasionis atque eruptionis tempore *calor vehemen-*, sive nimia ebullitio in ejusmodi ægris percipitur; ter laudata temperantia, N. VIII. ad hanc modedam *acida* quoque remedia, Cap. III. N. XII. laua, in potu ordinario & in potiunculis data egregie sunt; eo autem post eruptionem imminuto, *diapis* & *potu sufficiente*, temperante, eruptionis & supationis tempore prudenter continuandum. *Epilepsia asionis tempore incidens*, nulla alia, quam lenia exentia, addita pauca cinnabari, tanquam nervino, uirit, eisque plerumque variolis provenientibus ce-

X I I.

Quid si retrocedere videntur.

i *variolæ* eruptionis vel suppurationis tempore *retrore videntur*, *vesicatoria* brachiis, pedibus & cervici applicanda, atque interne *alexipharmaca* sive exentia paullo fortiora, N. VIII. laudata, corpore e tecto, ex vehiculo calido sunt exhibenda: id d etiam, & quidem adhuc majori cura est facien-, quando jam retrocesserunt, alias certa fere mors i subsequitur.

X I I I.

Quomodo tussi medendum.

ussis in variolis, & cumprimis etiam *in morbillis* ementer sæpe affligens, temperatur, omissis primo is mineralibus, *infusis pectoralibus* ad modum her- Theæ, aliquoties in die, usurpatis, itemque emul- sioni-

(*a*) Multi quidem evacuantia quæcunque hic meit & prohibent; ego vero aliique præstantes Meea utilia deprehendimus.

ſionibus, aquis & eſſentiis diaphoreticis, N. VIII. quæ ipſa quoque tuſſi poſt variolas haud raro affligenti & phthiſin ſæpe minanti, optime opponuntur, ubi etiam *linctus pectorales* ex oleo amygdalarum dulcium & ſyrupis pectoralibus cum fructu his adjungi poſſunt.

X I V.

Quomodo oculi præſervandi. *Quoniam vero oculi in variolis ſæpe vehementer afficiuntur*, ut non pauci inde viſu vel omnino, abſceſſibus ſcilicet in ipſis ſubortis, vel ſaltem ex parte priventur, quando nimirum cicatrices & maculæ in cornea iis concitantur, ad mala hæc præcavenda & avertenda optime conducit, ſi *allii* a ſano homine *manducati vapor* in oculos ægrotantium aliquoties in die inſpiratur; vel ſi *ſplenia ſpiritu vini, camphora & croco impragnata*, imbuuntur, ad ignem deinde fere rurſus exſiccantur, oculiſque, aliquoties in die renovata, imponuntur. Ægri vero a ſplendore ſolis & ignis, *frictionibus* oculorum rudioribus & *ploratu* quoque ſibi cavere debent. Infantibus, præter vaporem allii, etiam utiliter *lac muliebre* ex uberibus in oculos aliquoties in die inſtillatur; vel in hujus defectu, *lac aliud tepidum, croco impragnatum*, eadem ratione adhibetur.

X V.

Qua ratione fauces? Præterea tam oculis quam faucibus a malis metuendis præſervandis, (nam hæ ſæpe intus valde intumeſcunt, ut ægri vix deglutire poſſint) egregie quoque conducit, *ſi quid croci & camphoræ*, linteolo incluſum, anteriori collo appenditur, atque per totum periculi tempus ibidem relinquitur, imo & dierum trium quatuorve intervallo renovatur. *Deinde ſi jam aliquis tumor fauces occupavit*, adhibendum *gargariſma* reprimens, ex radic. biſtortæ, floribus roſarum & malvæ cum ſyrupo mororum paratum, atque extus vel crocus vel theriaca cum camphora, collo circumdatur.

X V I.

Quid glutinatis palpebris. *Si palpebræ ob inflammationes ſunt glutinatæ*, ut ſæpe fieri ſolet, vi numquam ſunt divellendæ, quia inflammatio inde augeretur, & viſus læſio inde eſſet metuenda: hinc, ſi dolores aliave ſymptomata deſunt in ægris, qui judicio pollent, ita ſine damno relinqui poſſunt, donec ſponte diſſolvantur. Sed ſi dolores ac vehe-

:hemens pruritus in oculis urgeant, vel ægri infan-
s sunt vel impatientes, & oculos aperire volunt,
ferari possunt vel *saliva ægri* aut alterius hominis
ni ac jejuni, vel lacte tepido, & cumprimis cam-
ora & croco impregnato, si eis sæpe foveantur, do-
c a se invicem rursus recedant. Idem quoque præ-
tre potest *oleum ovorum* recens paratum & inflamma-
nis minuendæ caussa camphora roboratum.

XVII.

Alvi obstructio tempore eruptionis, immo & primis ppurationis diebus neque clystere, multo minus pur- *Quid alvo obstructa?*
nte est irritanda, quamvis per septem vel octo dies
ret, præsertim quando æger nullum inde percipit in-
mmodum. Sed si nimis diuturna, aut æger ventris
lores aliave incommoda inde sentiat, primo victu lu-
cante ex prunis vel pomis coctis, itemque decocto
marindorum, pauco saccharo edulcorato, loco potus
dinarii solutio est tentanda, quæ vero si parum suc-
dat, aut periculum sit in mora, *clystere emolliente*
solvenda.

XVIII.

Alvi fluxus contra, qui utplurimum valde periculo- *Quid ea nimis soluta?*
, cohibetur pulveribus terreis, ut pulv. pannon.
zoard. Sennert. vel Anglicano, cortice cascaril-
& nitro roboratis, in primis crystallo montana,
coralliis rubris præparatis, vel & CC. usto aut
ra sigillata, ex aqua menthæ vel cinamomi cydo-
ta, parca, sed sæpe repetita dosi data, ut in
nito 9. & 10. Cap. III. dictum est, curatur. *Dy-
teria* vel eadem ratione, vel interposito in ma-
graviori, præsertim vesperi, leni opiato ex dia-
rdio, vel laudano liquido, aliove simili, item-
e clysteribus ex lacte & theriaca subinde injectis,
atur, ea simul adhibita cura, ne ægri, quando
um exonerare volunt, e lecto surgant, quod ob
rigerationem, hic summe noxiam, probe vitan-
n. Atque illa ipsa quoque medicamenta interna in
nitu nimio, præmisso potu largo aquæ tepidæ, sæ-
repetitis modicis dosibus, optimo cum successu ad-
entur.

XIX.

Quid in hæmorrhagia narium?

Hæmorrhagiæ five profufiones fanguinis e naricibus, *plerumque hic funt falutares;* adeoque nifi forte nimiæ, non fiftendæ, fed fibi relinquendæ, donec fponte defìnant; fin *vero nimiæ*, ita ut æger valde inde debilitetur, eadem funt facienda, quæ Cap. III. monito 18. commendavimus.

XX.

Quid in deliriis & convulfionibus?

Contra deliria & convulfiones pulveribus temperantibus, nitrofis, cinnabaris & camphoræ aliquot grana, immo & pauxillum opii vel theriacæ addantur, atque emulfiones quoque cum camphora, aut potiunculæ ac tincturæ acidulæ his fæpe interponantur. *Veficatoria* deinceps furis & cervici applicentur, atque *clyfmata* revellendi & temperandi fcopo cumprimis ex fero lactis, nitro & melle, vel faccharo, vel aqua tepida cum nitro, injiciantur, & fubinde aliquot guttulæ fpiritus CC. vel liquor CC. fuccinati exhibeantur.

XXI.

Quid in virium defectu?

In virium defectu, quia variolarum receffus metuendus, dandæ effentiæ diaphoreticæ, alexipharmacæ, vel Tinctura coralliorum, & aquæ roborantes pro fibris languidis ftimulandis, hifque fubinde interponatur *hauftulus vini rhenani* vel alius generofi ac bonæ notæ, quale forte æger maxime appetat. (Conf. monitum 20. Capitis III.) Atque hoc ipfum *in tarda nimis fuppuratione & exficcatione variolarum*, quia hæ plerumque ob vires nimis proftratas contingere folent, fieri debet, ubi & myrrha pulveribus expellentibus cum fructu ad aliquot grana additur.

XXII.

Quid in lingua & narium vitiis?

Linguæ & labiorum fifsuræ demulcentur mucilagine feminis cydoniorum fæpe illitæ. Sed *in narium vehementi exulceratione* turundæ oleo ovorum imbutæ, in eas immittendæ, & fubinde renovandæ, ne inde forte, ut aliquoties vidi, inter fe concrefcant, & refpirationem poftea ac loquelam valde corrumpant.

XXIII.

Quid in nova cõfluentiũ febri?

In variolis confluentibus fuppurationis tempore, & cumprimis *circa undecimum morbi diem*, *nova quædam febris incidere*, eaque ipfa fæpe perniciofiffima mala, ac

: mortem ipsam haud raro concitare solet. In hoc
rum statu, ubi vehementissimæ anxietates aliaque
ssima symptomata plerumque oriuntur, *nihil magis
odest*, quam *si alvus lenibus purgantibus ducitur*: id
iod optime fit decoctis sive potiunculis ex tamarin-
s, vel rhabarb. aut foliis sennæ paratis, quorum apud
ultos unciis tribus, deinde mannæ ℥j. additur, unde
erumque magnum levamen sentiunt, aut prorsus ab
malis liberantur. Quod si vero his prima vice præ-
cta symptomata non valde imminuta sint; eadem
edicamenta semel iterumque sunt repetenda, donec
ri melius se habeant. Nam hic periculum a pur-
ntibus ejusmodi non est metuendum, ut quam plu-
ni hucusque sibi imaginati sunt, cum evacuando ma-
iam noxiam, morbi tempore in intestinis collectam,
regie prosint, iisque omissis vel neglectis, hi ægri
rumque moriantur. Conf. celeb. Angli *Freindii* Lib.
purgant. in nova variolarum confluentium febri ad-
endis, & *Dissertatio nostra de Manna* ejusque usu in
va hac confluentium febri.

XXIV.

Ad foveas & cicatrices turpes faciei evitandas non-
li suadent, ut ægri tempore invasionis *pediluvia te-
a emollientia* quotidie adhibeant, atque mox quoque
impetum a capite & facie avertendum, *vesicatoria*
chiis & pedibus eorum, revellendi caussa, applicen-
: quarum vero rerum periculum meis ægris hucus-
varias ob rationes suadere nolui. Attamen circa
m suppurationis pustulas majores *acicula aperiri ju-*
ut pus effluere atque partes subjectas erodere ne-
at. *Pustulæ exsiccatæ* eumdem in finem avelli, &
ulcerata deinde oleo amygdalarum dulcium vel
rarum, vel ovorum illini possunt, ita foveæ vel
æ vel saltem minus deformes remanent, præsertim
gri antea in regimine præscripto temperamento ser-
neque calidioribus medicamentis tractati fuerunt,
ote a quibus alias deformes cicatrices sæpissime pro-
intur. Pustulis exsiccatis eisque vel avulsis vel la-
, facies sæpius vapore lactis calidi, vel decocti ave-
foveatur, quod multum ad cutis æqualitatem & le-
tem producendam facit.

Quid ad turpes cicatrices evitandas?

XXV.

Quid morbo superato?

Morbo superato ægri semel iterumque, præsertim post pejores variolas, *antequam aerem ingrediuntur*, (quod non nimis cito fiat,) *probe sunt purgandi*, hisque purgantibus semper apta *mercurii dulcis* dosis est addenda; alias plerumque varia gravia mala & cumprimis ophthalmiæ, spina ventosa, tumores glandularum, & ulcera varia variolas sequuntur: id quod etiam *in oculorum inflammationibus* variolas sæpe excipientibus, est faciendum; quibus vero adhuc diaphoretica varia & imprimis infusa ex herba euphrasiæ, veronicæ, sem. fœniculi, ligno sassafras, sunt interponenda & subjungenda, haud omissis idoneis collyriis aliisque discutientibus, quæ in aliis oculorum inflammationibus prodesse solent.

XXVI.

Quomodo pejores præcavendæ?

Quando variolæ epidemicæ grassantur, magnates, nobiles, aliique honoratiores a Medicis desiderant remedia, quæ liberos præparent, ne, si forte eos aggrediantur, nimis copiose aut periculose a variolis corripiantur. Ordinavi sæpius & adhuc ordinare in ejusmodi casibus soleo, primo purgans, ætati & viribus aptum, ex mercurio dulci & rhabarbaro, vel jalapa, aut similibus; hocque præmisso, *Tincturam* quandam acidulam ex floribus rosarum, papaveris, bellidis vel *aquilegiæ* (*a*), mane & vesperi conveniente quantitate ex infuso Theæ, vel cerevisia, vel aqua quadam destillata assumendam, una *cum modica* & apta *victus ratione*: quibus observatis, plerumque factum est, ut liberi illi vel immunes prorsus a variolis manserint, licet in tota vicinia sævierint, vel leniter saltem ut plurimum eis correpti fuerint.

XXVII.

(*a*) Ex hoc genere quondam fuit celebris in Germania Tinctura antivariolosa *Dolai* & *VValdschmidii* . . .

XXVII.

De Morbillis.

MORBILLI (*a*) eadem ratione ac variolæ curan-
i, nihilque fere aliud requirunt, quam quia *tussis*
os *ægros utplurimum*, *aut potius semper*, *attamen modo*
nius, *modo vehementius affligit*, ut ter vel quaterve
die ægris detur infusum vel decoctum idoneum *pe-*
orale, & huic *linctus pectorales* subinde interponan-
r, conf. Cap. III. monitum 27. In nimis vehemen-
, noctu syrupus diacodii vel extracti papav. errat.
. j. vel alterum, vel aliud blandum opiatum, mo-
ca dosi dari potest, & *in fine morbi*, sicut in vario-
, *alvus purgetur*.

Quid Morbilli desiderent?

XXVIII.

De Febre Miliari, sive Purpurata.

FEBRIS MILIARIS SIVE PURPURATÆ (*a*)
ratio quoque potissimum in blando regimine tempe-
nte ac diapnoico consistit; adeoque potus sufficiens
ueus, acidulus, ut cerevisia tenuissima, vel deco-
um panis, vel hordei aut scorzoneræ citratum haud
gidum, & remedia temperantia, diaphoretica,
uentia sæpius, & cum primis N. VIII. hujus Ca-
tis jam laudata, primaria sunt: & quidem sic, ut
ane essentia blande diaphoretica, postea mixturæ,
tiunculæ, & pulveres diaphoretici, nitrosi exhibean-
r. Interea tamen *in maligna*, vel *ubi nausea* vel
xietas cardialgica adest, usus maturus *radicis hype-*
coannæ caussam horum malorum utplurimum egre-
e expellit, ut laudatis remediis temperantibus ac
uentibus curatio tanto commodius absolvi queat.

Quid febris miliaris?

(*a*) Horum Diagnosis vid. Cap III. n. VI. & Pro-
osis eod. Cap. n. VII. & VIII.

(*b*) Diagnosis & Prognosis peti possunt ex Cap. III.
VI. VII. & VIII.

Si *in puerperis purpura* a lochiis ſuppreſſis oriatur, ſanguis quoque e pedibus detrahatur, & pilulæ Becherianæ noctu ſimul exhibeantur, ad fluxum eorum, ſi fieri poteſt, reſtituendum. *Si non a lochiis ſuppreſſis*, venæ ſectio omittenda, & cetera laudata ſolum adhibenda.

XXIX.

De Febre Petechiali.

Quid Petechialis? *Petechiales & petechizantes febres* (*a*) eadem fere ratione per leniſſima diaphoretica, diluentia ac nitroſa optime curantur, cavendo ſudores coactos. *Ubi vero adſunt nauſea*, vel conatus vomendi, *reſpiratio anxia*, vel *anxietas* circa præcordia, principio lene *vomitorium*, præſertim ex rad. hypecacoanna, utiliſſimum, immo neceſſarium eſt; id quod etiam, ſi mala illa & præſertim reſpiratio anxia non remittunt, repetendum, eiſque diaphoretica lenia cum camphora interponenda & ſubjungenda.

Alvi fluxus, ſi adſit, præſertim moderatus, *per adſtringentia non eſt cohibendus* (*b*), ſed naturæ potius relinquendus, vel ejus ſucceſſus, quando forte natura ſegnior aut ad expellendum nimis debilis, leni laxante adjuvandus (*c*); & poſtea a prædicta curandi ratione non recedendum, ſicuti Capite ſequenti uberius exponemus.

Venæ ſectio locum non habet, niſi forte ubi magna adſit plethora, vel abuſus potionum calefacientium præceſſerit.

XXX.

(*a*) Harum Diagnoſis vid. Cap. III. N. VI. & Prognoſis N. VII. & VIII. (*b*) Vid. hac de re *Stahlii* Opuſc. Chym. Phyſ. p. 660. & ſeq. atque *Hoffmanni* Diſſert. egregia *de Diarrhœa in malignis ſalutari*. (*c*) Conf iterum ſi lubet, modo laudata *Hoffmanni*, itemque *Burchard*. Med. Roſtoch. utiliſſima Diſſertatio, de *Febr. Meſenter.* Ann. 1727 edita, ubi *uſum purgantium* leniorum *in his & ſimilibus febribus* egregie evicerunt.

XXX.

De Febre scarlatina.

In Febre, *Scarlatina* dicta (*a*), quæ per se quidem n adeo periculosa, & pueros fere solum aggreditur, ando levior, sola natura, præsertim si aptum regi-en accedat, sæpissime sine medicamentis curatur; sed paullo gravior, caussa morbi optime quoque corrigi-r & expellitur sufficienti potu diluente, temperante, dulo, potiunculis & mixturis temperantibus ac di-ntibus, ut & pulveribus temperantibus & blande phoreticis, quando ægri a pulveribus non abhor-nt, vitatis medicamentis & alimentis omnibus cali-ribus, quia ab his morbus redditur gravior, serva-ue eodem regimine & victu, ut in ceteris exan-ematicis ac speciatim variolis (*b*). Qua via macu-post aliquot dies sensim disparebunt, cuticula fere a per lamellas decidet, & ægri tunc reconvalescunt: o tempore purgandi, & postea adhuc per plures dies cubiculis, præsertim si tempestas frigida est, conser-ndi, ut transpiratio aliquamdiu libera conservetur, ote quod ad sanitatem integram recuperandam val-hic est necessarium.

Quid Scarlatina?

XXXI.

Quod si vero ægri aut parentes hoc negligant, post circiter hebdomadas *tumores ventris*, immo totius e corporis, sive *anasarca*, cum, vel sine febre cor-iuntur, immo & *tumoribus glandularum* aliisve sæ-s malis gravibus; *urina* simul solet esse fusca ac bida, & multi inde moriuntur. Cum vero novus morbus (quem quidam pro altera febris scarlatinæ iodo habendum esse censent,) ex retentis noxiis noribus in corpore ortum trahat, optime ei mede-remediis, quæ hos humores e corpore educunt: id

Qua via anasarca post scarlatinam curanda?

 quod

---

a) Diagnosis tradita est Cap. III. N. VI. (*b*) Ob-vare etiam hic juvat, *hæmorragias narium* in hoc rbo plerumque non nocere, sed potius prodesse dum hora eum reddit graviorem.

quod optime fit; 1. alvum ducentibus, iisque per intervalla repetitis; 2. quæ eos per urinam, utpote quam viam natura, urina illa fusca & turbulenta, indicare videtur, expellunt: quale præ ceteris est tinctura tartari bis terve in die ad x. xv. vel xx. guttas exhibita; vel & huic liquor terr. foliat. tartari aut spiritus nitri dulc. commode admisceri potest; 3. quando infantes aut pueri purgantia assumere renuunt, *clysteribus* quoque e decoct. fol. sennæ satis apte purgantur (*a*); *Sudoriferis* vero hic nihil efficitur, dum sudor vix ulla ratione obtineri potest. Interea tamen *partes tumidæ a frigore probe sunt defendendæ*: nam si valde frigent, sæpe instantis mortis indicium præbent. Si *febris combinata* est, quæ frequentissimum hujus mali solet esse symptoma, mixturæ & potiunculæ temperantes ex aquis diureticis paratæ, horis pomeridianis & vespertinis sedulo exhibendæ. Alia symptomata remediis suis propriis sunt oppugnanda.

XXXII.

Observatio ratione regiminis.

Denique in omnibus exanthematicis *refrigeratio*, *itemque lecti & indusii mutatio summe sunt noxia*, adeoque serio vitanda: nam hæc facile mortem, ut sæpe vidi, aut gravissima saltem mala inducunt. E contrario autem *nimius calor* quoque est perniciosissimus. *Tranquillus* vero *decubitus* in *moderato & æquali calore*, ad blandam & æqualem transpirationem semper conservandam, quam utilissimus est, atque quam maxime commendandus, nisi forte in lenissimis Variolis, morbillis, scarlatinis & urticatis, ubi *deambulatio in cubiculo temperato*, *clauso*, ipsis concedi potest, quamdiu ambulare volunt aut possunt.

CA-

(*a*) De hac febre scarlatina haud pridem peculiarem libellum evulgavit cel. Medicus Gothanus, Jo. *Storchius*, Gothæ 1742. 8. lingua vernacula.

CAPUT V.

De Febribus acutis stomachicis & intestinalibus quibusdam, mesentericis dictis.

I.

DEnique *peculiare adhuc genus est febrium acutarum* a plerisque Scriptoribus hucusque valde neglectum, quod ratione symptomatum & curationis multum a ceteris differt, attamen apto satis nomine nondum descriptum, & plerisque adhuc prætervisum esse mihi videtur. *Peculiare acutarum genus.*

II.

Differt autem a reliquis febribus acutis primo in eo, *quod alvi fluxus ipsam plerumque comitetur, sed innoxius*, immo potius *salutaris*, & *quem reprimere periculosum est;* deinde quod *non tam medicamentis temperantibus ac diaphoreticis*, quibus fere omnes reliquæ acutæ curantur, *multo minus sudoriferis* aut alexipharmacis calidis vinci queat, verum his exacerbetur, & ægri perdantur; *sed potius alvum blande ducentibus*, vel & *vomitum leniter moventibus, optime profligetur*. Adeoque falluntur ii, qui omnes acutas diaphoreticis potissimum aut sudoriferis curandas esse existimant aut docent. *Differentia a ceteris.*

III.

Priscis quidem *Medicis* hoc febrium genus *haud incognitum fuit*: nam manifesta ejus vestigia jam apud *Hippocratem* & subsequentes Græcos, immo & *apud Celsum* reperiuntur. Deinde etiam ex recentioribus *Duretus*, *Forestus*, *Sennertus*, *Riverius*, *Sydenhamus*, *Etmullerus*, *Baglivius*, Medici Ratislavienses, *Stahlius*, *Hoffmannus* ac *Lancisius*, ut alios nunc taceam, illud viderunt, & quidam brevius, quidam prolixius descripserunt. *A quibus observatum.*

IV.

A plerisque hæ febres *ad malignas relatæ* sunt, quia inusitata quædam ac gravia, vel mox in principio symptomata ipsas comitabantur, vel per curationem consue- *Ad malignas relatæ.*

tam

tam diaphoreticam & potiſſimum ſudoriferam eas inſequebantur, qua plerisque ægris *præcordiorum anguſtiæ*, *anxietates*, *dolores circa ventriculi regionem*, *virium proſtratio*, *deliria*, *exanthemata* varia, & præſertim *petechiæ*, aut *purpura* inducta; & in ipſum tandem mortis periculum ii ſæpe conjecti ſunt.

V.

Earum cauſſa & ſedes in primis viis. Febres autem hæ *in primis viis*, hoc eſt, *in ventriculo & inteſtinis potiſſimum*, *ſedem ſuam*, ob phœnomena §. 2. relata, *habere videntur*; vel ſi forte ſedes aut cauſſa quarundam earum in his, ſicut tamen veriſimile eſt, non ſit, tamen *materia ſive cauſſa ipſarum*, quæ in putrida colluvie conſiſtit, *per has vias optime*, experientia teſte, *evacuatur*; adeoque vel non in ſanguine ea hæret, ut plerarumque acutarum aliarum cauſſa, vel ſaltem per illas vias longe felicius, quam per cutem aut ſudorem, vel etiam ſanguinis miſſionem, natura ſæpe viam monſtrante, eliminatur, *utque ſic illa viſcera a ſaburra vitioſa*, *putrida* vel maligna, has febres inducente, *breviſſima ratione liberantur*, ſicut hoc etiam in febribus dyſentericis & dyſenteria ipſa optime fieri ſolet.

VI.

De nominibus earum. Nonnulli has febres *meſentericas* appellarunt, ut *Baglivius* (*a*) & ſpeciatim *Burchardus* (*b*) Med. Roſtochienſis quondam celeb. ſed nuper magna rei medicæ jactura defunctus; quia vel in meſenterio, vel circa illud ſedem ſuam ipſas habere exiſtimarunt. *Sydenhamus*, ſummus ille Medicus, ſimiles quoque febres deſcripſit in tractatulo de *Novæ febris ingreſſu*: attamen quia idoneum aliud nomen proprium ignoraſſe videtur, generali nomine *novæ febris* contentus fuit, & ſub hoc eas ſatis bene deſcripſit.

Mihi vero, quia raro forte in meſenterio earum cauſſa, aut ſedes eſt, dum difficile concipitur, quo in me-

(*a*) In Praxi Medica Lib. I. itemque Lib. de Fibra motrice Cap. XIII. & in Ep. II. oper. ejus annexa ad *Andryum*, mihi pag. 701. (*b*) In Diſſert. de *Febribus meſentericis* ſupra jam laudata.

esenterii loco illa hærere, aut etiam ex eo ope pur-ntium expelli possit, adeoque nomen *febris mesente-ææ* falsam ideam lectoribus & præsertim tyronibus con-tat, de meliori nomine cogitandum esse existimo, que donec forte aptius inveniatur, rectius eas *stoma-icas* vel *intestinales acutas*, a sede, quam revera ha-ent (*a*), vocari posse censeo; ita ut ad hoc genus nnes fere illæ febres acutæ, *quæ fluxu alvi stipatæ nt*, commode referri queant; quæ tamen deinde rur-s *varia nomina specialia* a variis ipsas concomitanti-is malis recipere, iisque in suas species distingui pot-unt. Absonum itaque videtur, *omnes acutas una ea-mque ratione*, ut recentiores plurimi voluerunt, *dia-oreticis vel sudoriferis*, vel etiam *venæ sectione*, *sa-re velle*; cum natura in his alias vias demonstret, usus alios quoque & quidem jam indicatos curandi odos comprobet, immo illis multum præferat.

VII.

Manifeste igitur ad hoc genus pertinent *dysentericæ petechiales* sive *petechizantes* (*b*), aliæve congeneres, malignas vulgo referri solitæ; præterea febres non-llæ *catarrhales* dictæ, itemque *continuæ quotidianæ* & am maxime *tertianæ*, ut & *febris semitertiana* sive *mitritæus*, quo nomine a veteribus eæ intelligi solent, i ægri vel quotidie, vel tertio quovis die, novam cessionem sive horrorem ac postea calorem experiun-r magis intensum, & ubi sæpe, *quando corpus in le-commovent*, *horrore quodam afficiuntur*, unde & φρ-ιχς, id est *horrificæ*, veteribus dictæ sunt, atque κ..δεχ.. & *hemitritæi* HIPPOCRATI synonyma sunt), quas veteres rursus pro symptomatum varietate plures alias, ut *Typhodem*, *Assodem*, *Elodem*, *E-pia-*

Species hujus generis sive varietates ejus & signa.

(*a*) Ita enim *Baglivius* quoque sentit, quando ait c. *febres omnes gravioribus symptomatibus stipatæ vel viscerum inflammationibus pendent, vel a pravis con-tis in primis viis*.

(*b*) Conf. si placet, *Stahl.* Opusc. Physico-Chymic. ed. p. 660. & seq.

(*c*) Teste *Burchard.* Diss. laud. p. 4.

pialam & *Lipyriam* ſubdiviſerunt: quæ vero *eſſentia omnes conveniunt*, ſed ſymptomatibus tantum nonnullis differunt, ſic, ut nimis ſubtilis illa diviſio entium præter neceſſitatem fere ſit multiplicatio, atque tyronibus minus utilis. *Hemitritæi* igitur quæ & *tritophyæ* veteribus dictæ, proprie ſunt *febres*, *quæ tertio quovis die horrore exacerbantur*, immo & alias ſubinde, ut jam dictum eſt, leviorem horrorem ægris concitant, ita ut *horroris illa frequens perceptio ſignum pathognomonicum hemitritæi conſtituat* (*a*): quare hi ægri corpus ſemper probe contectum amant; unde vero ii, qui ad ſudores proclives, facile in *ſudores*, nihil proficientes, sed potius *noxios* incidunt; id quod jam HIPPOCRATES notavit (*b*), dum dicit: *in phricode*, *qui ſæpe & multum ſudore diffluunt*, *miſerandi*. Nam mali hujus cauſſa non hæret in ſanguine, ſed in ventriculo & inteſtinis, atque *ſic non per ſudorem*, (quia noxius in eo obſervatur,) ſed *per alvum*, aut *os* quandoque, tanquam vias proximas, quas natura hic ſæpe indicat, e corpore eliminari deſiderat. Atque *hæ febres largi* ejuſmodi *ſudoribus præditæ*, *elodes* veteribus *dictæ*, & valde periculoſæ ab ipſis merito habitæ ſunt. Dum vero *regimine* ſive *diaphoretico* ſive *ſudorifero* materia noxia ex inteſtinis in ſanguinem propellitur, ſed ad tranſpirationem inepta eſt, *in cute hærens maculas ſæpe rubras*, vel *lividas concitat*, ſic inde fiunt *petechiæ*, quem ſtatum tunc, tanquam novam febris mali moris ſpeciem conſiderarunt; *aut malignæ aliæ* inde concitantur, immo *ipſæ peſtilentiales*; vel materia vitioſa *in nobiliores partes* ope bezoardicorum peſſima metaſtaſi transfertur, ut *Sydenhamus* & *Baglivius* etiam jam notarunt, *atque inflammationes in eis producit*, ſic ut, ſi ad cerebrum transferatur, *deliria* aut *phrenitidem*; ad pulmones, *peripneumoniam* vel *pleuritidem*; in aliis partibus alias

(*a*) Hujus horroris ſeu frigoris frequentem perceptionem *a vitioſis humoribus in primis viis hærentibus* eaque vellicantibus oriri cum *Burchard.* in citata mod. Diſſert. p. 5. haud ſine ratione exiſtimo.

(*b*) Vid. *Duretus* in Coacis prænot. p. 9.

ias producat, quibus ægri, orta gangræna, vel brevi gulantur, vel suppuratione facta, lenta tabe confiuntur. Quando autem hæc primarum viarum matea vitiosa non adeo mali moris est, & vel ad *nares*, *uces* aut *pulmones* transfertur, leviores inde proveunt morbi, quos *defluxiones* sive *catarrhos* vulgo apellant; vel febre juncta, *febres catarrhales*, materiae illa per hæc loca evacuatur; aut quoniam hæ deixiones *hæmitritæum* haud raro concomitantur, eam *bris catarrhalis* nomine salutabant, & quidem vel *begnæ* vel *malignæ* pro magis vel minus gravibus, quos corpore ægri edunt, effectibus.

VIII.

Tritophyæ vero febres proprie dictæ sunt, quæ quim quoque *tertio* sive impari die suas per horrores *hant exacerbationes*; verum minus certas, sed erraticas majore calore ægros affligunt, atque *ad ardentes* *st-causodeas* magis accedunt; ideoque gradu fere tanm ab ardentibus diversæ: hinc a recentioribus hææ sub eodem vocabulo *febris cholericæ* sive *biliosæ* mprehendi solent, a quibus, etiam haud raro *febres tridæ*, ob fœtorem conjunctum, dictæ fuerunt: at.e hæ omnes, quod caput fere rei est, *sæpe alvi flum habent comitem*, & in primis viis utplurimum sem obtinere videntur. Frequens præterea & *molestum* lde symptoma est horum morborum, *anxietas circa ecordia*, interdum sine, interdum cum *cardialgia*, o in statu *Assodes* a veteribus dicta est, unde teneores subinde *syncope* corripiuntur, a quo symptomate *res syncopales* etiam dictæ sunt, adeoque ob veheentia hæc mala *malignis annumeratæ*. Haud raro his oribus stomachicis atque intestinalibus *dolores hypoondriorum perquam graves* ac *molesti* superveniunt, i, præsertim *si tussis* accedit, *pleuritidem* sæpe menntur, & quidem ob cætera gravia mala simul jun-, *malignam*; ita ut minus cautis minusve exercitaejusmodi febris pro pleuritide habeatur, atque pro, sed malo cum successu, tractetur.

Aliæ adhuc differentiæ & signa.

IX.

Verum *omnia hæc symptomata a constrictionibus spasodicis, tam ventriculi, quam intestinorum*, cum tenuium,

Caussa harum variationum.

nuium, tum crassorum ab acri in iis contenta putrida materia irritatorum, quæ ad has admodum proclives sunt, oriuntur; quibus ipsis vero simul *respirationis organa*, ob nervorum nexum, *in consensum*, sicuti alias in spasmis hypochondriacis & hystericis fieri solet, rapiuntur; id quod non solum magna pituitæ tenacis ac fœtidæ copia, quæ vel clysteribus vel lenibus evacuantibus, sed maxime, quæ sponte natura, magna sæpe copia, cum fructu & haud raro integra morbi solutione expellitur, docet, sicut HIPPOCRATES id satis manifeste jam notavit, quando ait: (a) *quibus in febre dolore lateris oboriente, alvus multa aquosa & biliosa egerit; hi allevantur.*

X.

Omnes hæ Febres in fundamento conveniunt.

Quoniam *igitur hæ febres omnes re ipsa convenire & ejusdem fere naturæ esse*, atque non nisi certis symptomatibus variare, mihi variisque aliis, ex supra laudatis Scriptoribus videntur, omnes commode unico *febrium stomachalium & intestinalium acutarum nomine* comprehendi possunt, nec opus hic esse existimo, ut jam dixi, entia ac nomina præter necessitatem multiplicare, iisque tyrones confundere, & frequentem errandi occasionem præbere; nomine, ex mea sententia satis apto (saltem longe, ut opinor, *aptiori*, quam *mesentericarum* aut cetrorum omnium nominum hactenus prolatorum), ita enim juniores in his morbis & cognoscendis & curandis minus errabunt: quia sic certius meliusque scient, ubi eorum sedes, quænam sit caussa, & denique quid in eis sit agendum: *cum eadem omnium*, paucissimis pro ægrorum forte diversitate mutatis, *sit & indicatio & curandi ratio.*

X I.

Et per evacuantia curari desiderant.

Observatio enim nonnullorum supra laudatorum Medicorum præstantissimorum docuit, *earum naturam* ita constitutam esse, ut caussa sive *materia morbi per alvum utplurimum educi desideret*, & sponte sæpius a natura, licet nullo certo die, dum dies certi critici hic non dantur, etiam per hanc viam expellatur; *minime*

per

(a) Vid. Coacas prædict. T. I. p. 527. edit. Lind.

er *transspirationem*, ut aliæ pleræque acutæ, *multo mi-* us *per sudorem*; quippe quia his, ipso etiam STAH-IO teste (*a*), semper in deteriorem statum conji-untur, adeoque probe ab illis distinguendæ, quæ *vel* *r sudorem vel hæmorrhagiam critice solvuntur*: quod ero, quia paullo difficilius a junioribus Medicis diju-catur, *operæ pretium erit signa hic suppeditare*, eaque tis certa, *quibus has febres*, quæ evacuationes per al-im postulant, *a ceteris dignoscere* queant.

XII.

Sunt itaque omnes hæ febres tales; 1. ut ægri eis rrepti per vices horreant, sed incertis temporibus; *dentes*, *lingua* & *fauces viscida & spurca pituita*; speciatim lingua squalore sæpe luteo, fusco vel ni-icante, ipsis obsitæ sint, ita ut adstantes plerumque *toris oris*, ægri vero ipsi adversum saporem gustu in-percipiant; 3. *alvi fluxus utplurimum adest*, & *ex-menta*, *quæ per anum ejiciuntur* fœtorem sæpe pessi-um spirent; (*b*) 4. *hypochondria tensa sunt* & *sæpe ul valde dolent*, (sine dubio a copiosis & turgenti-s humoribus noxiis, in ventriculo & intestinis con-tis;) 5. *pavores frequentes* in somno incidunt, ut pter eos dormire aut quiescere nequeant, qui sen-lioribus etiam vigilando haud raro sunt molestissi-, ita ut ex levissima sæpe caussa concutiantur & ve-nenter expavescant: *atque hos pavores in febribus* tis quibuscumque haud sine ratione *pro certissimo in-o* habet BURCHARDUS mineram febris in in-inis hærere; quæ etiam ratio esse videtur, quare *pphyas* febres HIPPOCRATES *terrificas* dixerit, at-mali plerumque præsagii habuerit; (*c*) 6. *dolores* que plerumque adsunt *capitis & cervicis*, a spas-, ut videtur, oriundi; 7. *urina* initio morbi utplu-um *naturali similis* (forte quia caussa morbi tunc dum est in sanguine,) *in progressu turbida fit ac* *limo*

Earum diagnosis & 1. leviorũ.

(*a*) Libro & loco supra jam citatis. (*b*) Quæ o-a etiam *Baglivius* jam bene notavit in Prax. Med. Vid. *Duret*, Comment. in Coacas prænot. p. 20. Aph. 67. Sect. IV.

limosum sedimentum deponit, quod sæpius usque ad finem ita durare solet.

XIII.

2. Graviorum aut malignarũ cum prognosi.

Atque ex his signis primarum viarum febres acutas satis cognosci posse existimo. *Adsunt quidem sæpe adhuc alia, quæ vero non tam febres* hasce, *quam potius gravem* & periculosum earum *statum*, si adsunt, *indicare solent*; qualia 1. *sunt*, *summæ præcordiorum anxietates*; 2. *dolor ventriculi* aut *lateris* unius circa hypochondria *acutissimus*, pleuritidem mentiens; 3. *vires* valde *prostratæ* & lypothimiæ; 4. *ardor interne*, sed externe frigus; 5. *motus manuum tremulus*, subsultus tendinum, *mens vacillans*, *singultus*, *floccorum collectio* & *sudor frigidus*; quæ ultima simul materiam morbi malignam atque *summum vitæ periculum* indicant, atque simul ex his indiciis peti potest *præsagium*.

XIV.

Symptomata minus consueta.

Sunt & quædam *symptomata* hisce febribus familiaria, quæ vero proprie *non ex natura earum*, *sed potius* & plerumque, sicut in aliis multis, *ex malo ipsarum regimine*, ac præsertim *nimis calido*, vel *sudorifero* dum scilicet eo ipso, ut supra jam dictum est, *materia vitiosa* ex intestinis *ad sanguinem* ac partes nobiliores propellitur, sed exhalare forte e sanguine in cute ob spissitudinem vel aliam rationem nescia, hinc inde in ea hæret, & *maculas* aut *papulas* rubicundas aut lividas producit, quo casu tunc febris *petechialis* vel *purpurata* dici consuevit; vel *si ad aures* interne deponitur, *surditatem sæpe producit*; vel circa *glandulas parotides* vel *maxillares*, atque ibidem *tumores*, *inflammationes*, & *abscessus* pessimos concitat; si ad cerebrum transfertur, *deliria* & *phrenitidem*: atque sic prout in partem corporis magis vel minus nobilem impellitur, diversa necessario mala ac pericula, ut *pleuritidem*, *peripneumoniam*, *hepatis*, *lienis*, *ventriculi*, *intestinorum*, &c. *inflammationem producit*; quæ diversissimam caussam & morbum diversum indicare videntur, licet revera unus idemque sit morbus, & una eademque caussa, atque vix nisi loco affecto malisque accidentibus inde oriundis differat.

X V.

Quare ſi *hiſce in malis alvi fluxus ſupervenit*, *iſque* [p]er *medicamenta cohibetur*, ægri in pejus ruunt (*a*), [q]uia materia noxia excernenda retinetur; ſed ſi ſibi [r]elinquitur, dum cauſſa primaria in inteſtinis hærens [h]c e corpore expellitur, morbum plerumque minuit, [a]ut omnino ſolvit, quemadmodum HIPPOCRATES [g]eneratim *de febre lateris cum dolore combinata*, ſicut [p]aullo ſupra indicavi & *ſpeciatim de ſurditate* & *pano-* [*i*]*dibus*. (*b*) Gerard. *Columba* de feb. peſtilent. aliique [ſu]pra N. III. laudatis præſtantiſſimis Medicis *de pete-* [*ch*]*ialibus*, *meſentericis*, *epidemicis*, *catarrhalibus*, *horrifi-* [*ci*]*s*, aliiſque teſtantur. *Diarrhœam ſiſtere periculoſum.*

X V I.

Cum autem maligna ac vitioſa harum febrium, ut [m]ulta phænomena, (excrementa v. gr. ſaliva, ſudor, [fo]etida & ſubinde cadaveroſa) ſuadent, *materia non* [tan]*tum in halituoſa* quadam, ut *Stahlius* exiſtimavit (*c*), [ſu]bſtantia tantum, ſed ſæpe in *putrida quadam* pravo- [ru]m humorum colluvie conſiſtere videatur, in *ventri-* [*cu*]*lo aut inteſtinis*, vel in ambobus ſimul *collecta*, at- [qu]e attenta obſervatio & uſus docuerint, *eam correctio-* [*ne*]*m*; (ſaltem per hactenus nota atque uſitata *reme-* [*di*]*a*) ſæpius non admittere, *ſed evacuationem potius* [*pe*]*r alvum deſiderare*, quemadmodum etiam hoc in fe- [bri]bus a *vermibus oriundis*, qui quoque ut plurimum in [mu]lta putrida pituita nidulantur, & alii & ego fre- [qu]enter obſervavimus, *quæ febres revera ſæpe valde* ve- [he]mentes & *periculoſæ* ſive malignæ ſunt, hinc *niſi il-* [*la*] *materia vitioſa a natura ſponte ejiciatur*, ſicut id for- [ſan] ſæpius ob tenacitatem fieri nequit, præſertim in il- [lis], ubi calor non eſt adeo vehemens, ſed potius hor- [ror]es frequentes incidunt, *arte a Medico*, naturæ tunc [m]agiſtro, (cujus *prudentia & directio hic plus valet* [qu]*am natura*) ſed non violenta, verum blanda ratione *Evacuatio primarum viar. neceſſaria.*

I eva-

(*a*) Teſte experientia & ipſo *Stahlio* Opuſc. Chym. [M]ed. p. 612. & ſeq. (*b*) Aphor. 28. Lib. IV. & Epi- [der]n. Lib. I. (*c*) In Opuſc. Chym. Med. ubi Hiſtor. Fe- [bri]s epidem. Petechizant. exponit. p. 636.

evacuari debet. (*a*) Doctiſſime hac de re etiam diſſerit celeb. *Lanciſius*, quando ait: *In febribus novis*, *præſertim malignis*, *caſtrenſibus*, *petechizantibus*, &c. *Medicus diligenter naturæ motus obſervare debet*, & quidem ſic, ut *ſalutaribus faveat*, *noxiis obſiſtat*, ægrumque translatione ſaltem in chronicum morbum, (quod eſt hac in re, ut admodum frequens, ita ſummopere utile) ad ſalutis portum utcumque perducat. *Exinde fit*, *ut in hujuſmodi febribus raro purgantia*, *niſi ab initio*, & quidem cum abſente diarrhœa, quotidie remiſerint, aut alternis diebus rigore, aut ſaltem frigore exacerbentur, juvare ſolent: *tunc enim non levis materiæ febrilis portio circa hypochondria aut primas vias hærere ſolet*, quæ vel *emeticis*, *vel purgantibus evellitur*. Vid. doct. Lanciſii Epiſtola, in *Cochii* Epiſtolis Med. p. 23. de Febribus caſtrenſibus, contenta.

X V I I.

Alii alio modo curationem inſtituerunt. *Modus vero evacuandi materiam corruptam in febribus acutis* e corpore varius hactenus fuit apud Medicos, & quidem plerique hoc per *ſudorifera*, vel ſaltem *diaphoretica*, præſtare voluerunt. Verum uſus docuit, *rem hac ratione*, ſi in ventriculo vel inteſtinis materia noxia hæret, *haud feliciter* ſuccedere; ſed *potius eo ipſo eam in ſanguinem promotam*, *petechias*, *aphthas*, *phrenitidem*, *anginas*, *inflammationes*, & abſceſſus periculoſos, vel omnino *gangrænam*, *ſphacelum partium internarum*, ac mortem inductam eſſe: unde HIPPOCRATES jam *miſerandos illos* dixit, qui in *phricode multum ſudant*: quia hi ægri his ſolum debilitantur, cauſſa tamen per ea ex ventriculo & inteſtinis haud aufertur.

X V I I I.

Optime per primas vias evacuantia curantur. *Rectius vero*, & per viam longe breviorem *hoc fit per os vel per alvum*, natura hic ſæpe viam monſtrante, atque uſu quoque hanc curandi rationem confirmante.

Teſtes habemus egregios Medicos jam ſupra N. 3. laudatos, & ex parte etiam *Stahlium* (*b*), qui tamen ulti-

(*a*) Libro modo citato p. 639. ſeq. 647.
(*b*) Opuſc. Chym. jam ſæpius citatis.

timus, licet observaverit, *diarrhœam ægris* hujusmo- febribus laborantibus *non nocuisse*, itemque ægros ta- s longe melius se habuisse, quibus alvus fluxerit, iam quibus obstructa fuit, immo *empirici cujusdam nedium alvum ducens indicet*, quo quamplurimi febri- s *petechizantibus*, prout ipse eas appellat, sive *quo- lianis continuis*, *castrensibus* aut *epidemicis*, *acutis*, de- nbentes *optime curati fuerint*, tamen, quantum ex is scripto videre est, ipse lenia evacuantia, licet na- ra viam per alvum demonstraverit, isque naturæ du- um sequi alias ubique fere docuerit, iis porrigere au- non est; attamen circa finem illius scripti p. 687. ondet, se brevi aliquid editurum esse, quod *emetico- n & catharcticorum* eis in morbis usum uberius sit positurum; quod vero an factum sit, dubito, quia ad videre haud memini. Interea tamen & antea lau- ti Medici, & nonnulli alii postea, ductum naturæ sequentes, *felicem evacuantium*, & cum primis *le- m emeticorum & catharcticorum usum*, ejusmodi in rbis *tentarunt*, eumque longe saluberrimum depre- nderunt, inter quos præter nominatos etiam est CA- DLUS (*a*), aliique forte plures: cum primis vero IRCHARDUS in Differt. sua jam aliquoties lauda- de *Febribus mesentericis acutis*, hanc curandi viam phoreticæ & sudoriferæ haud sine ratione quam lon- ime prætulit, & nuperrime etiam adhuc DEGNE- IS in libro *de Dysenteria Biliosa*, in Febribus Dy- tericis. Quamvis autem fluxus alvi sponte iis super- niens *febres has intestinales* sæpe solvat, rectissime ta- n *Burchardus*, *eum in omnibus ægrotis sponte non ori-* naturamque ad noxiam materiem expellendam sæ- s haud satis validam esse monet, *aut nimis quando- a vitiosa* putrida materia irritatam, plus, *quam est*, *expellere*, atque sic ægris vires nimis exhauri- eosque hoc ipso sæpe perdere. Itaque *hisce in mor- plus valere Medici prudentiam*, *quam naturam*; sci- t ut languentem, quæ hic quod facere debet, non

I 2 fa-

(*a*) Sive *Carl.* Medicus Practicus egregius, & Da- Regis Archiater, in scriptis suis practicis.

facit, blandis emeticis, vel alvum moventibus remediis excitet, & e contrario nimis violenter expellentem ægrumque debilitantem, prudenter moderetur, ſicut id ex viribus ægri & pulſu dijudicare debet.

X I X.

Quibus remediis evacuatio inſtituenda.

Duretus antiquo medicamento purgante, *hiera picra* dicto, per aliquot dies in ejuſmodi caſibus *felici cum ſucceſſu* uſus eſt (*a*), cujus primarium ingrediens eſt *aloe*, quod & *Baglivius* hic valde commendat: ideoque & *alia aloetica* blanda remedia, ut pilulæ Francofurtenſes, Immanuelis, vel Becherianæ, hiſve ſimiles, vel alia idonea aloetica compoſitio hic adhiberi poterunt. Alii decocto vel *rhabarbari*, cum aut ſine *manna*, utuntur; vel horum loco apte quoque Tinctura ſive *Anima rhabarbari*, ad morem *Degneri*, ad cochleare j. vel ij. per intervalla, dari apte poteſt; infantibus vero gutt. 20. ad 50. BURCHARDUS *ſal anglicanum purgans* hic laudat, ejuſque ℥j. puerperæ cuidam optimo cum ſucceſſu exhibuit, quo ſedecim ſecuti ſunt ſedes, cum perfecta febris ejuſmodi inteſtinalis ſolutione, adeoque & aliis cum fructu dari poteſt. Alii ægro *mannam cum cremore tartari & nitro* feliciter dedit. Ego ſæpius potiuncula ex leni *decocto tamarindorum & foliis ſennæ cum manna*, feliciter uſus ſum, vel *& anima rhabarbari*, vel etiam pulveris rhabarbari ʒß. cum nitri ℈ß. vel in mulieribus, ubi forte menſes inſtant, pilulis etiam Becherianis: hiſque & ſimilibus evacuantibus *dolores ventriculi & hypochondriorum*, itemque *præcordiorum anguſtiæ* egregie hic tolluntur. Cum itaque *evacuantia* ejuſmodi lenia egregie hic proſint, *ſudorifera autem*, & *quæcumque corrigentia alia* hactenus tentata, *noxiam hanc materiam* in primis viis *non deſtruant*, haud male BAGLIVIUS indignabundus quaſi in eos, qui febres tales ſolis alterantibus curare volunt, invehitur Medicos, dicendo: *Quantum exardeo, cum video Medicos ad corrigendam & dulcificandam ſolum materiam occupatos; ſed de humore peccante foris eliminando non cogitare.*

XX.

(*a*) Vid. ejus Commentar. in Coacas prædict. p. 27.

X X.

Verum præter hæc lenia evacuantia, in eundem sco- um simul quoque *lubricantia* varia apte adhiberi at- ue illis interponi ac subjungi possunt: ut scilicet sunt otus *seri lactis*, *decoct. C. C. cum pomo citri* paratum, *ecocta ex hordeo* cum *pomo citri* & saccharo, vel ex *vena cum passulis* confecta; *decocta prunorum dulcium* ut *pomorum fragrantium* saccharo grata reddita; *emul- ones* ex amygdalis & pineis, aut semin. 4. frigid. si centia sunt, quæ omnia etiam roborandi vi pollent; mmo & *oleum amygdal. dulc.* quoque in iis, qui oleo- non aversantur, haud inepte ad acrimoniam in pri- is viis corrigendam & vias lubricandas subinde inter- onitur. Infusi herbæ *Theæ* & decocti *Coffeæ* potus te- dus, vel quod HIPPOCRATES jam commendavit, *rdei tosti*, ad modum Coffeæ paratum (quod eun- m fere saporem & virtutem habet) itemque *potiun- læ* diluentes ex *aquis temperatis*, & syrupo paratæ, que acidulæ redditæ, ad corrigendam materiam acrem, tridam, alcalicam commode etiam porriguntur. *Pul- res ex absorbentibus terreis*, cum *nitro & cinnabari* quo- ue cum fructu inter cetera iis quandoque dari possunt, i pulveres non aversantur; verum non ob scopum dia- oreticum, & sine regimine sudorifero, sed tantum ad bibendam & temperandam materiam vitiatam acrem, motus spasmodicos ac dolores hoc ipso mitigandos.

Quænam alia adhuc conveniant.

X X I.

Quod si laudata lenia evacuantia & lubricantia ad mores noxios extrudendos forte non sufficiant, atque er de *magnis præcordiorum angustiis*, *doloribus ventri- li & hypochondriorum* conqueratur, *clysteres* quoque nul lubricantes & demulcentes, qualia sunt decoct. enæ cum oleo olivar. vel lini, vel decoct. fl. cha- em. in lacte, cum oleo, melle aut saccharo, quod egium simul est antispasmodicum & anodynum, in am adhuc sunt vocandi, ut iis non solum exitus cor- ptorum promoveatur, verum etiam acris materia nperetur, ac spastici motus in intestinis & ventriculo mulceantur: quibus hisce in malis sæpe multum boni citur. Si qui vero penitus a clysteribus abhorrent, *sal anglicanum*, sicut N. XIX. dictum est, apte dari

Clysteres quoque utiles.

poteſt, quod raro ſpem noſtram deſtituet, quodque eo magis laudandum eſt, quia æſtum febrilem ſimul temperat, & *intra breve tempus plerumque alvum ſolvit*, ægroque ſic cito ſolatium præbet. *Clyſteres* tamen *omnium promptiſſimum & innoxium* maxime remedium conſtituunt, ſemel, bis, terve in die reiterandi, quoties gravia mala & cumprimis *anxietates* aut *dolores hypochondriorum* id urgeant. Verum *non ſint nimis acres*, ſed ut dictum, *emollientes potiſſimum ac demulcentes*.

XXII.

Quando materia morbi caput petit.

Quando impetus humorum vitioſorum verſus caput ferri videtur, id quod ex capitis dolore, rubore faciei, mentiſque alienatione, &c. intelligitur, pedes calidis fovendi, ſuperiores vero partes frigidiores & parum tectæ ſervandæ ſunt, atque ab omnibus calefacientibus ac ſudoriferis abſtinendum. *Riverius* tunc quoque induſia ſæpe mutare jubet; (*a*) quod vero vix ſuaderem. *Veſicatoria* præterea *ſuris*, & *rubefacientia*, ut fermentum cum ſale & ſinapi contuſo, atque aceto plantis pedum calide imponantur, ut ſic vehementius a capite revellant. Quem in ſcopum etiam, præſertim quia veſicatoria tardius agunt, *clyſmatibus* quoque ex decoct. prunor. cum foliis ſennæ, nitro imprægnatis revulſio a capite procurari debet, eaque ratione ſæpe quidam, qui jam deſperati videntur, præter ſpem adhuc reſtituuntur.

XXIII.

Quid in ſingultu faciendum.

Eadem fere ratione eſt procedendum, ſi *ſingultus* incidat; aut ſi his non cedat, *ſal anglicanum Epſamenſe* eſt propinandum, vel ſicut *Duretus* & *Baglivius* ſæpius cum ſucceſſu fecerunt, *Hiera picra*. *Potus Coffeæ* etiam in ſingultu ſanando ſingulari pollet virtute, eumque hic jam pro ſecreto commendavit BAGLIVIUS. Quando *ſingultus ab inflammatione ventriculi*, camphoræ gr. ij. vel tria pulveribus antiſpaſmodicis miſceri, & Spir. V. camphor. ventriculo extus imponi, cum fructu poſſunt.

XXIV.

(*a*) Prax. Med. Sect. II. cap. 2. p. 429.

XXIV.

Sanguinis miſſio, quam SYDENHAMUS fere pro-
iſcue in febribus commendat, apud nos raro & non-
ſi in valde plethoricis, aut qui vini copioſioris potui
editi ſunt, prodeſt, & quidem tantum in principio:
ando vero rationes eam inſtituendi adſunt, *prius clyſ-
ate leni alvus evacuetur*, & ſi ab hoc *dolores hypo-
ondriorum & præcordiorum anxietates* mitigantur, ab
a abſtineri poteſt; quando autem illa mala redeunt,
yſma quoque, quoties id accidit, *iterandum* (*a*).
ed *ſi ab adhibito clyſmate non mitigantur*, ad averten-
m inflammationem *mox in principio ſanguis e venis
ucatur*. Si enim hoc demum tertio aut quarto die fit
erumque magis nocet, quam prodeſt.

Quid de V.S. ſentiendū

XXV.

Quando natura ipſa in his febribus alvi fluxum facit,
nc & ab evacuantibus internis & clyſteribus abſtinen-
m, atque ſolis fere aqueis tepidis, diluentibus ac lu-
cantibus ſupra indicatis, ac potionibus ſatis largiter
uſtis, ea juvanda eſt. His *terrea*, *nitro adjecto*, in-
ponenda, ad acrimoniam noxiorum humorum imbi-
ndam & infringendam, atque inflammationes ſimul
ecavendas. Interea tamen *Tincturæ rhabarbari* quan-
que etiam cum fructu cochleare j. interponitur.

Quid faciendum ubi diarrhœa.

XXVI.

Quod ſi vero *natura fluxus alvi nimis vehementes* &
liquativos concitat, ita ut vires ægri valde proſter-
ntur, extrema frigida reddantur, aliaque prava ſym-
mata inde ſubſequantur, ægro *diaſcordii* ℥j. ex aqua
amomi ſine vino vel cydoniatæ ʒiſs. exhibenda,
od vires non ſolum roborat & fluxum moderatur,
& ſimul blandum ſomnum conciliat. Sed ſi alvus
e nondum conquieſcat, iterata vice poſt aliquod tem-
exhibitum raro ſpem Medici deſtituet, quemad-
dum præter noſtram experientiam, & SYDENHAM
BURCHARDUS. p. 29. ſancte etiam id confir-
nt.

Si alvi fluxus nimius.

(*a*) Hoc notabili exemplo illuſtrat & comprobat laud.
rchard. in Diſſ. cit. p. 26.

XXVII.

Ubi anxietates & ventriculi dolores. In *anxietatibus præcordiorum* & *doloribus ventriculi* atque *hypochondriorum* evacuantia, præsertim *rhabarbarina* §. XIX. laudata dari, atque *Clysteres* leniter evacuantes §. XXI. sæpius injici debent: ut sic materia noxia a superioribus evocetur & per inferiora educatur.

XXVIII.

Victus ratio. *Victus ratio* in his febribus, quia non sunt summe acutæ, *non sit nimis tenuis*, præsertim postquam jam aliquot dies præterierunt. Nam quia ad secundam, tertiam, quartam aut quintam etiam hebdomadem sæpius extenduntur & nonnumquam *in lentas tabificas terminantur*, in tempore *sufficienter cibis idoneis levibus sunt reficiendi*, præsertim si cibi fastidium abest, ut ad finem usque morbi perdurare possint. Interea tamen *in principio multum cibi non requirunt*, sed fracto aliqua ratione impetu, quando scilicet cibos non amplius aversantur; nam invitis *cibus non est obtrudendus*; at tamen tunc, quando fastidium præteriit, offerendus isque non sit adstringens aut difficilis digestionis, sed levis atque mollis. Et quamprimum solida etiam alimenta rursus appetunt & assumunt, in pastu quoque *haustulus vini generosi ipsis non est denegandus*; sed potius pro digestione juvanda ægrisque rursus roborandis commendandus.

XXIX.

Alius curandi modus per emetica. Superest denique ut & *alium adhuc modum humores noxios* & malignos ejusmodi in febribus & *imprimis in petechialibus* & congeneribus *evacuandi*, adhuc proponamus, quem haud pridem doctissimus D. WAGNERUS, Helmstadiensis, discipulus quondam noster per multos annos diligentissimus, nunc amicus carissimus atque *Medicus Lubecensis celeberrimus*, quique ob usum Rad. scillæ in asthmaticis morbis, aliaque scripta egregia jam satis clarus est: qui *consistit in matura, eaque* subinde *repetita*, ubi opus est, *vomitus excitatione*, & quidem non antimoniatis, sed *radice hypecacoannæ*: quam methodum etiam *ad malignas* atque *exanthematicas alias*, cujuscumque generis, *ne ipsa quidem puerperarum* & *puerilis ætatis purpura* cum febri mali moris *excepta*, summo cum successu & quam frequen-

[f]requentissime feliciter se adhibuisse, in litteris haud pri[d]em ad me datis, asseverat, ita ut nulla alia hos mor[b]os curandi via adhuc sit nota, quæ cum hac ipsa ra[t]ione felicis successus possit comparari; qui tamen mo[d]us hucusque a multis contemptus, immo valde no[x]ius proclamatus est.

X X X.

Meminit quidem *Riverium*, *Ettmullerum*, *Scretam*, [S]*pinum*, *Spiesiumque* nostrum, immo & *Stahlium* in [D]issert. de febri petechiali & congeneribus, aliosque *vo[m]itoria* subinde *commendasse*; verum ea tam angustis li[m]itibus inclusisse & tot cautionibus ac limitationibus [r]estrinxisse, ut vix Medici jam satis experti, multo [m]inus juniores aut tyrones certi inde esse potuerint, [u]bi vel iis utendum, vel ubi ab iis abstinendum, præ[s]ertim cum ea vitanda plerumque docuerint, ubi quam [m]axime utilia ac salutaria hæc ipsa deprehenderit. *A quibus jam laudatus.*

X X X I.

Ego quoque *emeticis semper in febribus acutis usus* [s]*um sum* ab eo tempore, quo ut Medicus castra fœ[d]eratorum in Belgio Anno 1707. & sequentibus secu[t]us sum, eaque non solum & postea, ubi vomitum in[d]icantia aderant signa, *etiam in ipsis puerperis* adhibui, [a]tque illa quoque adhibenda esse his in casibus in præ[l]ectionibus meis practicis auditoribus meis semper sua[si]. Interea tamen hoc in argumento ulterius progres[s]us est prælaudatus meus *Wagnerus*, qui summa jam [c]um laude ac gloria per plures annos medicinam Lu[b]eccensibus facit. *Ego diu jam emetica adhibui.*

X X X I I.

Modus vero ejus malignas febres curandi primum, [p]ræsertim cum Lubeccæ militum ultra centum fere si[m]ul febre & petechiali & petechizante correpti de[c]umberent, consistebat potissimum *in matura vomito[r]ii sufficientis portione exhibenda*, nec non interdum a[p]ud *plethoricos venæ sectionem* instituendo, administra[t]o deinceps regimine antiphlogistico ac diapnoico [p]er pulveres absorbentes nitrosos & similia reme[d]ia; qua ratione plerique ægri curati sunt; postea [v]ero his inductus exemplis alium eumque adhuc *me[li]orem modum excogitavit*, *qui in sequentibus consistit*. *Ubi magis cultus est hic modus.*

Ni-

Nimirum sumpsit Rad. Hypecacoannæ pro ægrorum diversitate ℈. vel ʒß. cum arcano duplicato probe tritæ, eique addidit aquæ cujusdam destillatæ, v. g. Card. bened. aut similis ℥iij. vel iv. Hujus mixturæ, quavis hora dimidia vel integra cochleare unum alterumve (interponendo subinde mixturam temperantem) donec effectus hypecacoannæ sequatur, exhibet; postea mixtura quadam temperante diapnoico diuretica continuat. Sed *si posthac intra horas circiter XII mala graviora, ut vertigo*, lipothymia & faucium mala, *non valde remiserint*, atque pulsus ac respiratio non sint liberiores, *cum primis vero respiratio* (utpote cujus difficultas merito in petechialibus & congeneribus pro *pathognomico signo præcipuo mali moris jure habetur*) prædictam potiunculam emeticam repetit, eamque toties pro re nata, exhibet, donec mox laudata indicia in melius conversum morbum demonstrent, *neque prius ab usu hypecacoannæ*, aliquot minimum grana mixturis morbo congruis addendo, abstinet, *donec signa malignitatis* (nam egregium simul est alexipharmacum) *omnino sint sublata*, & *morbus mali moris in benignum conversus*; id quod sæpe, si modo non nimis tarde Medicus advocatus fuerit, intra biduum obtineri solet. Immo si etiam *quarto die & quandoque tardius advocatus* fuerit, atque res jam quasi conclamata visa est, tamen hac curandi via quamplurimos, ut retulit, adhuc servavit, *qui antea neque Stahliana, neque Hoffmanniana* methodo; (quæ optimæ tamen hodie habentur) summa licet cura adhibitis, servari potuerunt.

XXXIII.

In exanthematicis eodē modo agendum. Atque sic quoque egit, *sive pauca sive multa exanthemata adfuerint: quia conversio morbi maligni per hanc methodum in benignum, caput rei est*, ubi istiusmodi symptomata nos a recto hoc tramite abducere non debent. Interea tamen, pro re nata, *interdum etiam Venæ sectionem, laxantia, clysmata* & *vesicatoria* simul adhibet; quibus vero, si ab initio ista per hypecacoannam curandi ratio rite in usum vocatur, raro, ut asseverat, opus esset, *atque sic hoc modo ab eo tempore fere omnes servavit.*

XXXIV.

XXXIV.

Febres denique etiam *exanthematicas*, *purpuram*, *pe-chiales* & congeneres *pro morbis mesentericis* sive *sto-achicis* WAGNERUS noster *habet*, in quibus sanan-s, præsertim si graviores, frustra laborari existimat, si ipsarum caussa in primis viis hærens atque veloci-r sæpius sese per sanguinem & totum corpus exten-ens, mature auferatur, ac prædicta ratione e corpo-eliminetur: id quod peculiari libro uberius expone-atque evincere fidem mihi dedit, quod, cum eru-tio, diligentia & vis judicandi ejus mihi bene sint erspecta, magnæ generis humani utilitati cessurum es-certus confido.

Exanthematicos morbos mesentericos esse.

CAPUT VI.

De Febribus lentis, & hecticis.

I.

FEbres lentas continuas eas esse febres, quæ calore naturali majore & pulsu celeriore per plures heb-mades, menses, immo annos perdurant, supra Cap. N. VI. diximus, atque græco vocabulo *chronicæ*, pius tamen quoque lentæ aut *hecticæ* appellantur; æsertim si labes visceris cujusdam, & cumprimis ul-s aut scirrhus in pulmone, hepate, liene, mesente-aliove viscere simul adsunt.

Quid sint.

II.

Signa diagnostica ex definitione patent; quibus ad-c illud, præsertim in ita dictis hecticis accedit, quod gri aliquot horas post pastum prædicta symptomata ullo vehementius & nova quasi accessione sentiant, m rubore genarum, sanis sanguineis fere simili, cum te pastum pallidi esse soleant; & corpus simul sen-n contabescat, viresque valde minuantur.

Diagnosis.

III.

Caussæ febrium lentarum & hæcticarum sunt variæ, n *remotæ*, quam proximæ. Hæ utplurimum sunt 1. *bstructiones* quorundam *viscerum*, ut pulmonis, hepa-tis,

Caussæ proximæ.

tis, lienis, pancreatis, glandularum, mesenterii, &c. vel 2. *abscessus* cum in partibus externis, tum internis; vel 3. *exulcerationes* quorundam viscerum aut partium, & imprimis pulmonum vel pleuræ, ut in phthisi & empyemate, vel in renibus, vesica, utero, &c. 4. *peculiaris acrimonia sanguinis* fervida, febriculam perpetuam lentam, & corpus depascentem efficiens.

I V.

Remotæ. *Caussæ antecedentes* & *remotæ* sunt sæpius febres tam continuæ quam intermittentes, & cumprimis male curatæ, præsertim per adstringentia, materia morbi nondum satis digesta, correcta, aut evacuata, quibus fit, ut humores viscidi, crassi, pituitosi, serosi hinc inde cogantur, quiescant, hæreant, atque sic *obstructiones* partium, præsertim nobiliorum, febrium harum caussas præcipuas, unde cor, dum reliquus sanguis libere has partes transire nequit, ad frequentiores contractiones sive motus concitatur, producunt. 2. In aliis eisque magis sanguineis stases hæ humorum sive sanguinis ad *abscessum* vergunt, dum in putredinem & pus fatiscunt, atque hujus irritatione febriculas ejusmodi faciunt. 3. Quotiescumque *ulcera* sunt in visceribus, ex similibus fere caussis, febres lentæ & hecticæ inducuntur. 4. Quando autem ab *acrimonia peculiari*, *fervida*, *irritante*, ac *depascente* proveniunt, hæc hominibus quandoque a parentibus aut nutricibus impuris, hecticisve connata est, quandoque tamen a *prava diæta*, potu, cumprimis vini, spiritus vini, aliorumque calidiorum potionum, aut ciborum, præsertim aromaticorum aut salsorum largiori & frequentiori usu, ortum trahit, vel etiam *a nimia libidine* & excessu in venere, quo sanguis vehementius incalescit, nimisque acris & fervidus redditur, quo febricula continua lenta excitatur, & corpus consumitur, cumprimis si illi homines simul, ut sæpe fit, prædictos errores in cibo & potione simul committunt, aut etiam medicamentis calefacientibus & venerem exstimulantibus abutuntur, aut forte etiam *iracundiæ* dediti sunt, quibus tanta acrimonia in corpore produci potest, ut hecticas sive lentas ejusmodi febres sæpius inducat, quas ultimas, (quando nimirum a venere nimia proveniunt) nonnullis *ta-*

bem

m dorsalem appellare solent; quia in dorso sive lum-
s simul dolores & insignem debilitatem sentiunt.

V.

Omnes febres lentæ & hecticæ non sunt sine periculo, *Progno-*
æsertim si jam diu durarunt, corpus & vires ægri *sis.*
n nimis consumserunt, sudores colliquativos, alia-
ie jam gravia mala induxerunt; præ omnibus tamen
magnum fovent periculum, quæ scirrhum vel ul-
s quoddam grave in viscere quodam nobiliori, præ-
tim in pulmonibus, conjunctum habent. Si vero ad-
c sunt *recentes*, aut alias adhuc levioribus malis co-
tatæ, si vires adhuc satis constantes, viscera satis sa-
& integra, vel saltem non nimium corrupta, de
rum curatione non est desperandum, si Medicus &
er simul bene suum faciunt officium. In *hæmorrha-*
s adstringentia, præsertim præmature adhibita, vi-
ndæ, aut si necessitas ea exigat, caute & cum potu
is copioso aquoso sunt exhibenda, alias facile hecti-
m producunt. *Juniores* homines hecticæ febres citius
ulant, quam seniores.

V I.

In *curatione* ad caussas semper probe est respicien- *Curatio*
m, & secundum has curatio prudenter est instituen- *si ab ob-*
. Adeoque si *congestiones sive obstructiones sunt in vi-* *structio-*
ribus aut glandulis, (N. III.) hæ, quia a viscido *ne.*
untur, diluentibus, incidentibus ac blandis diapho-
icis sunt digerendæ ac resolvendæ, ut *infusis vegeta-*
ium e radicibus vel herbis, vel utrisque simul, ut
. chinæ, schorzoneræ, cichorei, taraxaci; herb. tus-
ginis, scabiosæ, veronicæ, pulmonariæ, chærophyl-
&c. ad modum Theæ, bis terve in die ad viij. x. vel
usurpatis, itemque, essentia quadam diaphoretica,
iori, ut cort. aurant. scordii, helenii, card. bened. pim-
ellæ, bis terve in die, ex vehiculo tali aqueo præser-
calido exhibita; vel & loco essentiarum, liquore terræ
atæ tartari, qui egregie hic prodest, ex simili vehiculo,
erpositis circa vesperam bis *pulvere quodam temperante*
ncidente, ex lap. cancror. vel conchis acido citri vel
to vini aut destillato probe imprægnatis, ac tartaro
iolato, quibus, ubi æstus major, aliquid nitri com-
de additur: & subinde *pilulæ balsamicæ amaræ* apte
inter-

interponuntur. Multis ex his etiam prudens usus *aquarum medicatarum* cum apto regimine egregie prodest; de quibus §. X. plura.

VII.

Regimen. His adjungenda *frequens corporis exercitatio*, & inprimis *equitatio*, *potus sufficiens tenuis*, *aquosus*: ut præter infusa illa e vegetabilibus digerentibus, radicibus vel herbis parata, aqua simplex vel ptisana apta; *victus tenuis*, facilis digestionis, modice nutriens: ut omnis generis bona juscula, gelatinæ, emulsiones; fructus horæi cocti, pultes tenues; aliave lacticinia tenuia; vitando crassa, viscida, tenacia; difficulter digerenda, interponendo subinde roborandi caussa *haustulum vini* generosi, vel dulcis, præsertim si calor p. n. notabilis abest. Sed *si calor p. n. & sitis vehemens adsunt*, Tinctura flor. papaver. vel rosarum vel alia hujus generis, vel phlegma vitrioli potui commode instillari possunt.

VIII.

Si post intermittentes febres. Quod *si obstructiones hæ post febres intermittentes*, a saburra viscida non rite evacuata & subacta sint ortæ, prædictis adhuc penetrantiora amara, resolventia atque blande evacuantia sunt subjungenda, aut interponenda, ut pilulæ ex extract. absinth. card. bened. centaur. min. gentianæ, gumm. ammoniac. galban. myrrha & aloe; vel Becherianæ, aliæve his similes, quarum gr. xv. vel xx. semel aut bis in die exhibendæ, quibus ipsis febris male suppressa sæpe revocatur, quæ postea digerentibus amaris, salinis aliisque idoneis febrifugis rite curanda, ac denique stomachicis, roborantibus sive tonicis, martialibus, immo ipsis aquis medicatis martialibus, legitime usurpatis, noxii humores reliqui sunt corrigendi & evacuandi, ac tonus viscerum restituendus.

Iisdem in casibus si principio *indicia saburræ biliosæ in primis viis* adsint, egregie conducit *lenis vomitus*; vel saltem lenia purgantia; sed *si plethora*, aut *consuetæ sanguinis excretiones suppressæ* adsint, *detractio sanguinis*; si utrumque peccat, utraque etiam medela est adhibenda; venæ sectio tamen, si utroque opus, emetico est præmittenda.

IX.

I X.

Si *abscessus*, præsertim externi, in caussa sunt, stu- Si abscessus in culpa.
ndum, ut hi, simulac fieri potest, aperiantur, pur-
ntur & rursus glutinentur, alias remedia interna ni-
proficiunt; interea tamen, donec abscessus aptus
datur ad aperiendum, temperantia aliquod levamen
e queunt. Sed si *exulcerationes viscerum* febrem len-
n & hecticam continuant, tunc, ut ulcus pulmonis
e phthisis, de qua infra, curari debent, & solum
monemus, quod vomitoria & purgantia hic sint vi-
ıda, aut lenissima saltem, si forte iis opus, extama-
dis, rhabarbaro, vel manna porrigenda.

X.

Sed *si acrimonia sanguinis in culpa*, hæc temperan- Si sanguinis acrimonia.
, diluenda, ac demulcenda, pulveribus illis tempe-
tibus, supra N. VI. laudatis, & infusis aut deco-
vegetabilium, acrimonia carentium, §. VII. ad
eæ similitudinem, vel per se, vel pauco lacte adje-
, itemque *emulsionibus*, *gelatinis sero lactis*, vel *la-*
ebutyrato, & quam maxime etiam *aquis medicatis*
erensibus, cum vel sine *lacte*, & cumprimis caprillo
asinino temperatis, quibus plures, immo & ipsos
ntes sex, septem, octo, decem annorum ex Orci
si faucibus eripui. (*a*) Nonnulli *curatione* sive *diæ-*
lactea curantur, quando nimirum per aliquot heb-
ades non nisi lacte, pauxillo sacharo adjecto, ve-
ıtur, aut *lacte*, loco cibi & potus, utuntur, vel
ul, si lubet, pauco pane triticeo, vel pultibus ex
ylo, oryza, vel amygdalis paratis. Huc etiam re-
i potest decantata *cura avenacea Lovveri*, quando
ctum paratur ex avena, radice cichorei cum pau-
o nitri, & quotidie certa copia cum apta diæta bi-
r, de qua uberius legi meretur Frid. *Hoffmanni*
. de *Cura avenacea*. Quandoque, inprimis si *alvus*
ructa, aliave sunt indicantia, *lenia laxantia*, ut rha-
arum, vel tamarindi, cum foliis sennæ & manna
ibenda, atque *diæta* eadem servetur, quæ modo
mendata est.

XI.

(*a*) Conf. Fr. *Hoffmanni* Dissert. de *aquarum selte-*
rum usu cum lacte.

X I.

Quando caussa venerea. Quando *febris hectica a nimia venere aut gonorrhœa ortum traxit*, præter modo dicta, aut quando hæc parum sunt, *aquæ selterenses* cum lacte, vel ipsa *cura lactea*, quam vocant, purgatis prius primis viis, egregie prosunt. Quando autem *post salivationem male institutam* orta sit, decocta radicum & lignorum antivenereorum cum Tinctura antimonii, ad reliquias venereas penitus extirpandas, egregie conveniunt: quibus vero aptissime *lac* admisceri potest, si ægri ab eo non abhorrent. His quoque parca *mercurii dulcis* dosis magno cum fructu subinde & potissimum vesperi interponitur. Quod si vero reliquiæ illæ ablatæ & extinctæ sunt, *aquæ selterenses* aliæve temperatiores *cum lacte* vel etiam ipsa *lactea cura & diæta* (N. X.) ad vires & carnes ægris restituendas quam maxime valent.

X I I.

Si a scabie repulsa. Si a *scabie retropulsa* per unguenta quæcumque in tempestive adhibita, materia acris vitiosa per decoct radicum herbarum & lignorum diaphoreticorum, sca biei & morbis venereis alias dicatorum, una cum Ef sentiis diaphoreticis, præsertim fumariæ, helenii aut li gnorum, interpositis pulveribus ex antimon. diaphor adjecto pauco sulphure & mercurio dulci, accedent regimine diaphoretico, partim expellenda, partim cor rigenda; postea ea sunt facienda, quæ §. X. & XI diximus.

X I I I.

Si ab ira vel mœrore. Febris lenta aut hectica *si ab ira producta est*, pra missis salibus digerentibus, *vomitus* ad bilem noxiar evacuandam, præsertim ubi sapore amaro in ore se pro dit, optime prodest, aut saltem hujus loco, si qui forte vomitum vetet, evacuans aptum ex rhabarbaro postea temperantes pulveres, infusa vegetabilium ape rientium, liquor terræ foliatæ tartari, cura seri lacti vel lactis ebutyrati, immo & ipsæ aquæ selterenses c ptime conveniunt.

Si a *mœrore ac tristitia* ortum ducat, eadem, omiss saltem emetico, optime conveniunt: in utroque tame casu *cortex peruvianus* quoque magnas exerit vires, prudenter adhibetur.

XIV.

X I V.

Quandoque hæ febres etiam ab *inebriantium* & cum- *Si ab inebriătibus.*
rimis ex vini & spiritus vini *abusu* generantur; rur-
s seri lactis & ebutyrati usus est egregius, si satis
u & cum legitima victus ratione continuetur. Ita
aquæ medicatæ blandiores, præsertim selterenses, cum
el sine lacte tenui, per aliquot hebdomades haustæ,
c præstantissimæ sunt. *Ptisanæ* & *decoctum avenæ*,
m nitro paratum (cura vulgo *avenacea* dicta) ma-
æ quoque hic utilitatis.

X V.

Quod si a *sanguinis fluxibus naturalibus* aut saltem *Si a suppressis hæmorrhagiis.*
utaribus *suppressis oriuntur*, potus tenuis, attenuans,
medicamenta temperantia diapnoica conveniunt;
æ vero si non sufficiant, *venæ sectiones* justo tempo-
& loco sunt adhibendæ, & fluxus illi propriis suis
mediis sunt restituendi: ubi quoque aquæ medicatæ
præsertim martiales, multum boni præstant. Ita &
næ sectio in ejusmodi casibus præservando valde pro-
st, si per intervalla idonea instituitur.

X V I.

Variolæ male curatæ, vel & eæ, quæ per se fuerunt *Si post variolas.*
aviores, etiam sæpe febres ejusmodi post se relin-
unt: quo in casu, lenia, sed sæpius *repetita laxan-*
, ex mercurio dulci præsertim præparata, una cum
seri lactis, necessaria sunt ad reliquias earum val-
acres & rodentes sensim evacuandas & corrigendas:
ibus vero interponenda temperantia, diaphoretica
ria, & inprimis quoque infusa pectoralia cum essen-
similibus, aut *aquæ selterenses*, vel etiam his omni-
s frustra adhibitis, in his aliisve variis febribus he-
cis *corticem peruvianum* mature aliquoties in die ex-
bui, eoque paucorum quandoque dierum intervallo
res has fugavi, ciborum desiderio & viribus brevi
titutis.

X V I I.

Postquam in omnibus hisce casibus ad eum redierunt *Si ambulare rursus possunt.*
tum, ut ambulare aut foras prodire rursus queant,
ecedentibus *addenda roborantia*, ut vina dulcia in
tu modice sumta, nisi calor vehementior id prohi-
t, victus blande nutriens & facilis digestionis, sed

parcus aut modicus, Eſſ. cort. aurant. citri, corticis caſcarillæ, Mixtura tonica, immo & uſus frequens lactis ebutyrati, ſi æger illud non averſatur, cum blando, ſed *frequenti motu* aut exercitatione corporis, cumprimis *equitatione* aut iterata ſæpius *vectione* in rheda ſive curru.

XVIII.

Symptomatum medela. Si *tuſſis* in his febribus vehementius ægrotos affligit, præter infuſa pectoralia & Elixir. pectorale VVedelii cum parte octava Laud. liquid. Sydenh. remixtum, linctuſque ex oleo amygdalarum dulcium & ſyrupo papaver. conducit; ſed noctu cum pulveribus temperantibus, mp. de cynogloſſa, vel quam præſtantiorem adhuc deprehendi, mp. de Styrace gr. j. ad ij. iij. danda.

Æſtus nimius ſub exacerbatione temperatur ſucco citri, phlegmate vitrioli, vel clyſſo antimonii potui inſtillatis, itemque ſeri lactis vel lactis ebutyrati potu; ut & abſorbentibus citratis cum nitro ante acceſſionem datis.

Sudores nimii, quos *colliquativos* hic vocare ſolent; non vi ſupprimendi; ſed frigore moderato, terra ſigillata, coralliis rubris, ſpec. de hyacinth. cum pauco nitro, caſcarilla & opii granulo, interpoſito uſu ſeri lactis vel lactis ebutyrati, moderandi: quibus ipſis etiam, itemque *emulſionibus*, & gummi arabico, *Diarrhœa* ipſorum, quæ ſæpe periculoſa, ut & lacte chalybeato, pultibus, & conſervis roſarum, prudenter eſt refrænanda: cui ſcopo etiam diaſcordii ʒj. ex aqua menthæ vel cinamomi ſine vino, vel cinamomi cydoniata, egregio haud raro ſatisfacit.

Appetitus proſtratus excitatur hic amaris, ut Eſſentia cortic. aurantiorum, cardui benedicti, vel abſinthii, cum parte eſſ. caſcarillæ vel corticis peruviani remixtæ; vel *Extractis amaris* in aqua ſtomachica vel vino malvat. ſolutis, & aliquoties in die exhibitis: quibus & ſpiritus ſalis, vel nitri vel vitrioli dulcis pars fere quarta commode addi poteſt ad cibi deſiderium tanto melius excitandum.

C A-

CAPUT VII.

De inflammationibus.

I.

QUibus febres continuæ, acutæ, cognitæ sunt, ii facile etiam in inflammationum cognitionem at-ue curationem pervenire possunt; quoniam *in amba-us motus acceleratus cordis, pulsus, & sanguinis una um calore p. n. percipitur*; præsertim in inflammatio-ibus gravioribus, sive majoribus: ubi semper pulsus eler, calor præter naturam, aliaque varia febris acu-æ symptomata adesse solent; vulgare enim est dictum: *uod febris est in toto, at inflammatio in certa quadam arte*; febresque acutæ sunt fere inflammationes uni-ersales.

Transitus ad inflammationes.

I I.

Idea vero inflammationis consistit in congestione, tque majori minorive stagnatione sanguinis in certa uadam parte; qua fit, ut sanguis, dum per multa asa sanguifera obstructa transire nequit, & in motu io impeditur, reliquus per vasa libera vi & pressio-e cordis irritati, tanto celerius fluere cogatur: quo pso, (exemplo machinarum hydraulicarum) motus nguinis necessario acceleratur, atque æstus ceteraque mptomata inducuntur. A sanguine vero in parte af-icta congesto & stagnante fit, ut in omni notabili & isui exposita inflammatione in loco læso *tumor*, *ru-or*, *dolor*, *calor*, & plerumque etiam *splendor*, tam-uam *signa inflammationum pathognomica* observentur; uæ vero phœnomena ex prædictis facile intelligi pos-int, maxime si ad illud attendatur, quod in inflam-ationibus plus affluat per arterias, quam per venas fluere possit, sicuti etiam in chirurgiæ nostr. Institut. ocuimus.

Inflammatio, quid.

I I I.

Variæ admodum dantur inflammationum differentiæ: generatim *dividuntur in externas & internas*, qua-

Differētia externarū.

 rum

rum quælibet pro diversitate partis affectæ & gradus alia atque alia producunt symptomata. Inter externas *Erysipelas* dicitur, quando inflammatio insignis adest in cute, late se extendens, quæ pro partis varietate erysipelas faciei, colli, dorsi, manus, brachii, scapulæ, tibiæ, aut pedis appellari solet. *Phlegmone*, si inflammatio major partes cuti subjectas, præsertim pinguedinem simul occupat, estque gradus major inflammationis, quam erysipelas. *Furunculi* dicuntur inflammationes minores in cute & in pinguedine substrata, quorum minimi sunt *vari faciei*, quibus *gutta rosacea* in facie valde affinis est.

Ex his jam facile, quid sint inflammationes sive tumores inflammatorii *tonsillarum*, *uvulæ*, *parotidum*, *mammarum*, *glandularum axillarium* & *inguinalium*, (qui *bubones* dici solent,) *testium*, aliarumque partium externarum intelligi potest. Ita *ophthalmia* dicitur, si oculus; *odontalgia*, si dentis radices; *otalgia*, si meatus auditorius inflammatione laborant.

IV.

Internarum. INFLAMMATIONUM INTERNARUM ea, quæ cerebrum ejusve menynges occupat, *Phrænitis* appellatur; a qua vehemens dolor capitis, febris vehemens, rubor plerumque ingens faciei & oculorum, ac tandem delirium inducuntur. In *Angina* fauces & potissimum larynx inflammatus est, unde respiratio difficilis, suffocatoria, cum deglutitionis impedimento producitur. *Pleuritis* in pleuræ & plerumque simul partis vicinæ pulmonis inflammatione consistit, conjunctumque habet *dolorem vehementem lateris punctorium*, pulsum durum, respirationem difficilem ac dolorificam, & tussim molestissimam, sæpe sanguinolentam. Si pulmo totus vel magnus ejus lobus inflammatione laborat, malum *Peripneumonia* nuncupatur: in qua respiratio valde anxia, pulsus mollis & celer. Si renes, *Nephritis*; si hepar, *Hepatitis*; si diaphragma, *Paraphrenitis*; si aliæ partes internæ, ut *ventriculus*, *lien*, *intestina*, *vesica urinaria*, *uterus*, aut *cor inflammata sunt*, inflammatio nomen a parte affecta adipiscitur; ut *inflammatio ventriculi*, *lienis*, *intestinorum* &c. hæque omnes ex ardore & dolore,

e, majore minorive, in regione partis affectæ, febrique cuta præsente cognosci & distingui solent ac debent.

V.

Caussa proxima inflammationum est stagnatio sanguinis in certa quadam corporis parte; hujus vero *caussæ antecedens* est vel abundantia sanguinis, sive *plethora*, vel *sanguis nimis viscidus*, vel utrumque simul. *aussæ* vero *procatharcticæ* sive *occasionales* sunt, vel xternæ vel internæ; ut contusiones, luxationes, fracturæ, vulnera, ligaturæ fortiores, potus frigidus vel iud frigus, præsertim calente corpore admissum, excessus in vino, spiritu vini aliisque potibus spirituosis, ercitatio corporis sive motus nimius aut nimis vehe-iens, aliique diætæ errores. *Caussa.*

V I.

Quælibet inflammatio quadruplici modo finiri potest: nam stagnatio 1. vel *resolvitur*, & pars affecta istinæ integritati hac ipsa restituitur; & hinc resotio est omnium optimus finis & optima ejus curao; vel 2. si non resolvitur aut resolvi nequit, in *ppurationem* sive *abscessum* abit; quo in statu stagnans ateria corrumpitur ac putrescit, unaque cum vasculis, quibus hæret, hisque vicinis, quæ ambo in mateam putridam plus minusve acrem aut fœtidam abeunt, *uam pus appellant*: vel 3. in *Gangrænam*, quando dor & ardor fit vehementissimus, color, si pars affecta sui exposita est, rubicundissimus, intermixtis striis vescentibus aut nigricantibus, & vesiculis in parte afcta, cuticula a cute recedente oriundis, sero sive hore repletis; quæ signa summum inflammationis, cile in corruptionem sive putredinem aut sphacelum ituræ, gradum indicant; ita, ut *gangræna sit summus inflammationis gradus*. Quando vero, prægressis s gangrænæ symptomatibus, dolor & ardor in parte fecta subito remittunt, sive prorsus cessant, eaque llida, livida, vel nigra, frigida, insensibilis, fœti-, cadaverosa, flaccida & mollis evadit, cuticula cute recedente, vel etiam nigra, sicca sive arida andoque, tunc *sphacelus* appellatur, quo perfeam partis corruptionem, putredinem, sive morn Medici intelligunt, quæ sine ablatione corrupti *Prognosis.*

non curatur. Vel 4. pars inflammata, præſertim glandulosa, ut mammæ, glandulæ, ſalivales, parotides, tonſillæ, axillares, inguinales &c. in *Scirrhum* ſive tumorem durum & indolentem abit: qui tamen ſæpe, præſertim in mammis, ſucceſſu temporis malignam putredinem concipit, & morborum fere peſſimum, *cancrum* ſive rectius *carcinoma* producit.

V I I.

Continuatio prognoſis. Cæterum quo vehementiores initio ſunt inflammationes, eo difficilius reſolvuntur, & hinc eo periculoſiores; quia facile vel in ſuppurationem vel in gangrænam & ſphacelum abeunt; *ſuppurationes* vero & quidem externæ, in partibus pinguibus & carnoſis contingentes, corpore ceteroquin ſano, ac pure bono, curatu utplurimum ſunt facillimæ; in glanduloſis vero partibus, aut corporibus mali habitus, aut ſenibus, longe difficilus ſanantur, ac longe majorem diligentiam & curam requirunt. *Inflammationes internarum partium omnes quidem ſunt periculoſæ*; differunt tamen ſecundum vehementiam inflammationis, & partis affectæ diverſitatem ſive nobilitatem: *renum enim fere ſecuriſſima, & pulmonis quoque* adhuc ſæpe curantur; reliquæ ſunt periculoſiores, hepatis vero periculoſiſſima haberi ſolet.

Generatim tamen ſciendum, *omnes inflammationes internas, niſi reſolutione curentur, periculi pleniſſimas eſſe atque, utplurimum, mortem poſt ſe trahere*: nam ſi in ſuppurationem abeunt, pus commode evacuari, ulcuſque recte purgari aut curari nequit, quia manibus acceſſus denegatur; hinc in tabem aut hecticam ſive phthiſin aut conſumtionem corporis deſinunt. Si in *gangrænam* & *ſphacelum* abeunt, pars corrupta auferri nequit: hinc putreſcendo mortem brevi inducit. Si *in ſcirrhum tranſmutantur*, *hectica* aut cachexiæ & *hydropes*, utplurimum inſanabiles ſequuntur, vel omnino in carcinoma ſive cancrum abeunt.

V I I I.

Curatio generalis. In *curatione* omnium inflammationum, quia ab obſtructione vaſorum & impedito motu ſanguinis oriuntur, eo præcipue annitendum eſt, *ut reſolutio ſanguinis hærentis obtineatur*, ejus motus reſtituatur, atque

in

ordinem rursus redigatur: quod obtinetur optime, *eodem regimine iisdemque remediis diluentibus, tempe-ntibus, resolventibus, ac diaphoreticis*, quæ in febrium utarum curatione, capite tertio, N. X. ad XII. mmendavimus, non neglecta in malo graviori camora vel in pulvere, vel in potiunculis. 2. *Sanguinis issione*, primis præsertim diebus, in loco convenien- & præcipue in parte opposita instituta; quæ ubi ethora vel æstus urget, *subinde semel iterumque reite-nda*, satisque larga semper sanguinis copia, pro vi-um & plethoræ ratione, educenda, ut sic sanguinis npetus & affluxus copiosior in partem affectam avo-tur, amplior congestio prohibeatur, & jam facta im-inuatur: quæ *sanguinis missio*, præsertim in vehemen-oribus, & internis inflammationibus, consentientibus ptimis Medicis, tuto aut *salva conscientia omitti non* test. In *Erysipelate* tamen minore aliisve *levioribus flammationibus*, iisque præsertim externis, ea *sæpe us non est*.

I X.

Externarum resolutio.

In inflammationibus externis præter hæc, medicamen- quoque resolventia adhibenda sunt externa: ubi in equentissimo mihi est usu aqua calcis vivæ cum spi-tus vini camphorati parte quarta roborata, addito binde pauco sale ammoniaco, vel lapide medicamen-so Crollii, calide cum spleniis crassis sæpe imposita; l & spiritus vini solus, aut sale ammoniaco & pau- camphora impraegnatus; vel radic. bryon. irid. flor. gill. Salomon. herba absinth. scord. abrotan. sabin. ser-l. origan. majoran. salviæ, flor. chamomill. melilot. mbuci, sem. 4. carminat. &c. vel in pulvere sicco, cculo incluso, vel in quibusdam inflammationibus, *no vel aqua salsa decocta*, rursusque expressa, vel & m spleniis parti affectæ calide sæpe imponenda, quæ tentissime omnis quoque generis inflammationes re-lvunt. Plura externa in Institut. chirurgic. meis, i lubet, videri possunt. In nonnullis externis inflam-ationibus, præsertim in *furunculis*, *bubonibus*, *in-mmatione tonsillarum & mammarum*, &c. Emplastr. sperm. ceti, diachylum simplex de meliloto, item-e diaphoreticum Mynf. addita præsertim camphora,

egregie quoque resolvunt. Speciatim vero in *erysipelate* farina quædam calida, vel per se, vel cum cerussa, creta, pulvere liquiritiæ paucaque camphora remixta, externeque calide applicata, valde prosunt, vel pulvis contra erysipelas Mynsichti, eodem modo usurpatus, aut & ipsa aqua calcis vivæ cum spiritus vini camphorati parte quarta remixta, ante jam laudata, licet multi omnia humida hic promiscue, sed male, rejiciant, benefacit. Alia hic convenientia medicamenta in Chirurgicis nostris Institut. Lib. de Tumoribus cap. 2. n. 14. videri *possunt*.

X.

Suppuratio.

Si *vero resolutio tumoris inflammatorii obtineri nequit*, quod cognoscitur, quando inflammatio ultra quartum diem augetur, & dolor quotidie increscit, utplurimum *suppuratio* sequitur. Igitur a resolventibus abstinendum, & suppuratio contra est promovenda: id quod præstant, 1. omnis generis *medicamenta emollientia*, mucilaginosa & pinguia. 2. Medicamenta, quæ præter particulas emollientes etiam *stimulantes* possident: quibus fit, ut acri eorum stimulo impetus sanguinis ad locum affectum invitetur, vasa obstructa hoc ipso tanto citius rumpantur, & in pus convertantur: talia sunt, præter cataplasmata in chirurgia nostra his in malis commendata, (*a*) vel vulgatissima, attamen quam efficacissima, domestica, vulgo dicta, remedia, nimirum *cepæ sub cineribus assatæ*, vel *mel cum farina*, in cataplasma redactum, aut *mica panis triticei* similem in formam cum lacte cocta, admixto pauco butyro & croco, si lubet, calide sæpius applicata. Interdum loco horum, præsertim in minoribus inflammationibus, emplastra commodius applicare possumus; quo scopo *emplastrum diachylum* cum *gummis* sane præstantissimum est. Quibus medicamentis continuandum, donec maturatio facta; quæ ex mollitie partis, ruboris remissione & materiæ fluctuantis sub cute sensu, si digitis comprimatur, optime cognoscitur; vel etiam quandoque ex ipso pure sub cute vel cuticula jam apparente & visui sese manifestante.

XI.

(*a*) Lib. de tumoribus cap. III. n. 6.

X I.

Maturatione igitur facta *abſceſſus* (niſi hoc ſponte n factum ſit, ut ſæpe contingit) vel ſcalpello chigico, vel cauſtico *mature aperiendus eſt*, ne dolor to diutius ægros vexet, aut pus partes ſubjectas dat, aut corrumpat, & vel fiſtulam vel cariem ducat. *Abſceſſus aperiendus.*

Abſceſſus vero apertus melle vel unguento digerenmundandus, & poſtea vel hoc ipſo, vel apto balno quodam vulnerario, ut vulnus, ſenſim conſolindus.

X I I.

Quod ſi inflammatio neque reſolvi, neque ad ſuprationem deduci queat, ſed in *gangrænam*, immo *ſphaum abeat*, nulla ratione hæc mala melius cohiberi ſunt, quam ſi interne *cortex peruvianus* frequenter larga ſatis copia, ſicut in febribus intermittentibus tinacibus, continuatis, ſimul laudatis externis, æexhibeatur: hunc enim ſicuti in his febribus, ita in grangrena & ſphacelo ſiſtendis, *ſummum eſſe ſpecum*, non ſolum Angli, qui hoc primum obſervat, ſed & ego, præter alios præſtantiſſimos Medicos Chirurgos, aliquoties ſum expertus: interea tamen n ſemper expectationi ſatisfacit. *Quæ externe in hoc u* immo & in ſphacelo, ſcalpello & medicamentis t facienda, in Inſtitut chirurg. noſtris, ſi lubet, eri poſſunt. *Si inflammatio in ſcirrhum abeat*, quodo malum ſit curandum, infra, ubi de ſcirrhis, ponetur. *Quid in gangræna faciendum.*

X I I I.

In inflammationibus vero internis ſumma ope niti de-, *ne in ſuppurationem*, multo minus in gangrænam ant, quia utraque, ſicuti ſupra jam dictum, uttrimum lethifera eſt, ſed *reſolutioni* ſive diſcuſſioni qua ſola hi ægri rite curari poſſunt) *unice ſtudenn*. Quæ vero (ut jam in externarum curatione domus) optime obtinetur, 1. ſanguinis miſſione ſufente, mature inſtituta; & ubi ſymptomata exint, non raro repetita. 2. *potu largo aquoſorum*, dintium, reſolventium & refrigerantium, in curatiofebrium continuarum ſupra Cap. III. §. X. & ſeq. indi- *Quomodo internæ curandæ inflammationes.*

indicatorum, itemque 3. *medicamentis temperantibus* & diaphoreticis ex abſorbentibus citratis, lapid. cancror. præſertim & conchis citratis, itemque antimonio diaphoretico & nitro, in forma pulveris, potiunculæ, eſſentiæ, infuſi vel decocti. 4. *temperato regimine*, ut in iiſdem & febribus indicatum eſt acutis. 5. *clyſteribus* emollientibus, nitroſis, præſertim ubi alvus eſt obſtructa.

X I V.

De Phrenitide.

Speciatim phreneticis.

Speciatim vero in *phrenitide* his addenda ſunt 1. *epithemata* fronti applicanda, & quidem *primo ex repellentibus*, ut, ex aceto roſaceo, vel lavendulæ in principio; deinde vero 2. *ex reſolventibus*, ut ex ſpiritu vini camphorato crocato, calido in progreſſu; 3. pulveres camphorati nitroſi, Cap. III. §. 17. Poſtea etiam 4. ubi malum eſt vehemens, hirundines ad tempora & retro aures ſunt adhibendæ; vel 5. venæ ſectio, præſertim in vena jugulari eſt iteranda; *veſicatoria* ſuris & brachiis applicanda, fermentum panis cum aceto forti, pulvere ſeminis ſinapi, ſale nitro aliiſque acribus mixtum, plantis pedum calide impoſitum. Denique etiam irritatio interna narium ad hæmorrhagiam excitandam, vel ipſa *ſcarificatio narium* magnæ quoque interdum hic poteſt eſſe utilitatis. Vid. Stahlius de ſcarificatione narium Ægyptiaca.

X V.

De Ophthalmia.

Ophthalmiæ differentiæ, & levioris curatio.

OPHTHALMIA ſive oculorum inflammatio dividi primo poteſt *in leviorem*, *vehementiorem* & *vehementiſſimam* (quam *Chemoſin* vocant) eæque rurſus in *ſiccam* & *humidam*. *Sicca*, *levior*, *recens*, ſæpe aqua ſimplici frigida vel aqua roſarum ſola, vel collyrio modice refrigerante, ex aquis opthalmicis v. gr. aqua roſarum, plantaginis, florum cyani, vel calcatrippæ, cum

n pauxillo ſacchari Saturni, vel tutiæ vel lapidis aminaris, ſi eis ſæpe lavetur, curatur.
ſed humida curatu difficilior, immo ſæpe difficilli- eſt, præſertim inveterata, ut & in cachecticis, ſcor- icis, contagio venereo, & glandulis induratis aut ophulis infectis, aut annoſioribus, ubi ſæpe cæcita- n & ſpeciatim maculas oculorum ſive leucoma, rygium, vel unguem, caliginem, cataractam, aut ucoma, hypopyum, ſtaphyloma aut exulcerationem deſtructionem totius oculi producit. *Ophthalmia em eſt* vel *externa* tantum, vel quoque ſimul *inter-* hæc cognoſcitur, quando ægri difficillime vel pror- non lucem aſpicere poſſunt, & *longe periculoſior* eſt *a externa*.

XVI.

In *curatione* vero *humidæ* revulſionis gratia idonea *gantia* primum ſunt exhibenda, & ſubinde repeten- ; deinde in ægris calidioribus *pulveres temperantes*, olventes, ſalini, nitroſi, *diluentia*, temperantia, & nde diaphoretica interna conducunt; *in ſeroſis* vero e *phlegmaticis* aut frigidis præcipue Eſſ. ſuccin. li- or. ligni ſaſſafr. Tinctura antimonii tartariſata & ſi- lia reſolventia anticatarrhalia, cum *infuſis calidis ueis vegetabilium* reſolventium, præſertim *herbæ eu- raſiæ* & *veronicæ cum ligno ſaſſafras* aut *fœniculo*, nda ſunt. *Curatio humidæ internæ.*

XVII.

Externæ conducit collyrium ex aquis ophthalmicis tis, ut ex aqua euphraſiæ, fœniculi, florum cyan. ntaginis, roſarum &c. quibus parum tutiæ PPtæ vel pidis calaminaris PPt. aut ſacchari ſaturni, aut lapi- medicamentoſi Crollii, aut vitrioli albi admixtum , quo oculi ſæpe lavandi & abſtergendi, atque gut- a una vel altera ei ſubinde inſtillanda, immo, & enia eis imbuta, noctu præſertim, ipſi imponenda. el ſpiritus vini camphoratus ſimplex aut crocatus lin- s complicatis & ad ignem leniter rurſus exſiccatis, ulis inflammatis calide ac prudenter impoſitus, egre- e ſæpe conducit, qui & prædictis ſpleniis ſuper im- ni utiliter poteſt. *Lac croco largius imbutum*, ſi te- de ſæpe oculis inſtillatur, præſertim infantibus, vel *Externa.*

cum

cum spleniis calide sæpe imponitur, quoque est egre gium. Ita & *trochisc. alb. Rhas.* ℥ß. in aquar. oph thalmicar. ℥iv. soluti, valde prosunt, si, ut de ceteri collyriis supra dictum est, usurpentur. *In sanguineis* vel *evacuationibus sanguinis naturalibus aut artificialibu consuetis, suppressis*, etiam *venæ sectio*, præsertim ir malo graviori, primo in brachio vel pede, deinde ir jugulari vena instituta, vel & *scarificationes*, eæque s opus, repetitæ, valde prosunt.

XVIII.

Curatio vehementissima. *In vehementissima ophthalmia*, quam *Chemosin* vo cant, ubi adnata inflammata corneam suo tumore su perat, aur supra corneam se elevat, *sanguinis missi* eaque *larga*, immo *repetita* est instituenda, & deniqu sectio venæ jugularis, præsertim si aliæ sanguinis de tractiones jam præcesserunt, summe necessaria & utili est: immo & ipsa *scarificatio Hippocratica*, a VVool husio in usum rursus vocata, in palpebris & ipsa ad nata subinde hic prodest. (*a*) At in serosis aut phleg maticis præter purgantia, *vesicatoria* cervici, post au res, temporibus, pedibus, inter scapulas, aut quando que ipsi vertici adhibita, præsertim si satis magna sunt, multum sæpe præstant; vel horum loco farina sinapi, vel seminis erucæ, sacculo inclusa, in vino cocta, & cervici calide adplicata revellendo quando que conducit. *Corticis peruviani usus* in his malis haud raro multum quoque præstat, præsertim si febris simul adest.

XIX.

Si ophtalmia a caussa venerea. Quandoque *virus venereum* caussa est *ophthalmiæ per tinacioris*, id quod inde intelligimus, si vel morbus ve nereus præcessit, vel symptomata quædam venerea ad huc adsunt. Ita & si *glandulæ colli induratæ* simul ad sunt, (quæ *ophthalmia scrophulosa* dici solet) interna remedia antivenerea, ut decocta lignorum & mercu rialia rite sunt adhibenda, immo & externe collyrio ex aquis ophthalmicis & tutia vel lapide calaminari mercurii dulcis gr. j. vel alterum addendum, quo ocu li

(*a*) De qua vid. Chirurgia nostra, Part. II. cap. 52.

sæpius fovendi. In iisdem casibus sequens nodulus ercurialis quoque multum valet.

℞. mercur. præcip. rubr. ℈j. vel ʒß. ungu. rosat. ℥j. M. & includatur linteo tenui, ac fiat nodulus, qui in aqua rosarum aliave simili in vitro, loco temperato asservatus reponatur, eoque oculi ejusmodi sæpius detergantur.

XX.

Ad præcavendum hoc malum sæpius recurrens, extra roxysmum egregie conducunt *venæ sectio* circa æquictia & *scarificationes* atque *purgationes* subinde institæ, sæpius aut rarius, prout malum vehementius t frequentius esse solet. Nonnullis valde prosunt *fonuli* aut *setacea*. Quibus etiam ad humores corrigens & congestiones præcavendas, anticatarrhalia, ut . C. C. succinatus, Essentia succinii, lignor. cum nctura antimonii tartarisata, ex infuso vel decocto phras. & lign. sassafras, itemque pulveres diaphorei resolventes, immo & *mercurialia* quandoque *interenda*. Ægri bonam servent *diætam*, vitent aspectum is, ignis, nivis, aliorumque corporum splendentium; ent lectionem multam, præsertim minorum characrum, maxime nocturno tempore; vitent quoque fum, pulverem, aliasque res oculos irritantes, secunm scholæ Salernitanæ præceptum. *Præservatio sæpe recurrentis.*

XXI.

De Angina.

In *Angina*, (quæ N. IV. est congestio sanguinis & lammatio sæpe vehementissima in faucibus, præsern in pharynge & larynge, ut deglutitio & respira inde vehementer lædantur) *ante omnia revulsionis tia purgans*, ex potiuncula potissimum purgante, e narindis, senna & manna parata, exhibeatur, atque ero die clysma antiphlogisticum injiciatur, deinde ægressa purgatione, *largiter e vena brachii vel pedis ucatur sanguis*; & si post aliquot horas malum non reittat, vel adhuc augeatur, *venæ sectio* semel iterumque *Angina.*

repe-

repetenda, & præsertim *in vena quoque jugulari* alte[r] vel tertia vice instituatur, quæ hic magnæ est utilita[t]is, atque in malo graviori, quod prioribus non cedi[t] tandem etiam *raninæ* sub lingua incidantur : immo [a] *cucurbitulæ scarificatæ* parti femorum *internæ*, dorso[] collique lateribus impositæ, magnarum sunt virium[.] (*a*) Interea quantum fieri potest frequenter medic[a]menta diaphoretica temperantia & nitrosa ; ut pulv[is] temperans vel diaphoreticus noster exhibeantur, *potu[s]que tenuis acidulatus, & nitratus*, largus ægris com[]mendetur, quamdiu deglutire possunt. Quando ve[ro] non amplius aut vix deglutire possunt, *externa remed[ia]* quam solertissime sunt adhibenda: & quidem prim[o] quotidie semel aut bis alvus lotionibus temperantibus nitratis est ducenda.

Gargarismata præterea, fomenta & *emplastra* col[lo] imponenda, valde hic sunt necessaria: inter hæc *em[]plastrum de melioto camphoratum* est præcipuum ; v[el] hujus loco, præsertim ubi magnus in faucibus ard[or] est, spiritus vini camphoratus, & præcipue crocatus[,] calide cum linteis sub mento laryngi adplicatus, egr[e]gie prodest. *Gargarisma* vero ex decocto radic. bisto[r]tæ, tormentillæ, irid. Flor. caryophyllat. helen. [] herb. hyssopi, prunell. fl. malv. rosar. papaver. a[c] fungis sambuci &c. fieri potest, cum syrup. dianu[c]vel diamori: cui parum aluminis & nitri vel salis am[]moniaci addatur, quod etiam, si lubet, ope syring[æ] in fauces injici potest. *Pediluvia* tepida, *sinapismi* [] *frictiones pedum* hic quoque valde conducunt, & i[n] *summo malo*, ubi *suffocationis metus*, aspera arteria e[st] aperienda, sive *Tracheotomia* est instituenda, de q[ua] videri possunt Institutiones nostræ chirurgicæ: non quo[d] credamus, hujus ope anginam curari, sed ut temp[us] lucremur, quo diutius ægro respirationem conserv[e]mus, atque sic medicamenta resolventia continua[re] valeamus, donec æger liberius respiret, & a morbo l[i]berari queat.

XXII.

(*a*) Has maxime etiam laudat *Dekkerus* in Exerci[t.] pract. p. 244.

X X I I.

De tonſillarum & uvulæ inflammatione.

In tonſillarum & uvulæ inflammationibus eadem curandi methodus, niſi quod venæ ſectio in levio- malo non adeo ſit neceſſaria; quæ tamen nihilo- nus ad ſuppurationem aliaque graviora mala aver- da ſæpe utilis, ubi æger vel plethoricus, vel in- mmatio admodum vehemens. *Alvum vero ducere*, ſertim potione purgante ex tamarindis, foliis ſen- & manna, in leviori malo præſtat; quæ tamen am in graviori malo utiliter adhibetur. At ſi quar- vel quinto die prædictis remediis aliqualis imminu- mali nondum facta, & tumor perſiſtat, tunc reſo- io rarius obtinetur; hinc emollientibus gargariſma- us vel emplaſtris, præſertim diachylo cum gummis, o applicatis, aut cataplaſmatibus quoque emollien- us ſuppuratio potius promovenda, iiſque continuan- n, donec abſceſſus vel ſponte rumpatur, vel ſcal- lo aperiatur; quo facto gargariſma fiat ex infuſo decocto herbæ cujuſdam vulnerariæ, vel etiam in- ſimplici Theæ, cum melle roſarum, cui parum i addatur; quod æger calide ſæpius fauces colluat, ec reſtitutus eſt. Interea tamen ſciendum, me ius vidiſſe, ejuſmodi tumores poſt plures dies ſub ſuppurantium uſu adhuc reſolutos fuiſſe, ideoque eorum reſolutione non ſemper mox deſperandum licet ea quandoque lente & tarde fiat. *Tonſillarum & uvulæ tumores.*

X X I I I.

Quia vero moleſtiſſimum hoc malum in nonnullis e redit, *præſervatio optima eſt*, præter moderatam tam, venæ ſectio circa æquinoctia, vel in brachio, etiam in pede inſtituta. Alios vero etiam *ſacrifi- ones* ſubinde repetitæ, alios utrumque; alios vero *iculi* in brachio aut pede ab his malis immunes dunt: iis vero neglectis, facile redeunt. *Præſervatio horum malorũ.*

XXIV.

X X I V.

De Pleuritide.

Pleuritis & peripneumonia.

IN PLEURITIDE, PERIPNEUMONIA ET PARAPHRENITIDE, præter generalia N. VIII commendata, lateri ſive loco dolenti ſpiritus vin camphoratus linteis complicatis calide imponatur, aut *veſica lacte calido*, in quo flores chamomillæ vel ſambucci cocti ſunt, repleta; vel etiam ſacculi ſicci e vegetabilibus reſolventibus cum camphora, vel ex ſale aut farina calida, ſi priora forte ferre non poſſet utiliter applicantur; quæ *camphora etiam interne* hic efficaciſſima eſt, præſertim in malo graviori. *In pleuritide ſpuria* ſive *notha*, externas partes magis occupante, in qua vehemens ad tactum dolor adeſt, *Lancisius* jubet, prægreſſa venæ ſectione larga in brachio & inciſa prius cute ſupra partem dolentem, *duas cucurbitulas*, *loco dolenti applicare*, affirmatque hoc ipſo, incantamenti inſtar, ſæpe totum hunc morbum tolli, *immo & in vera ſive interna*, modo pulmones non ſimul ſint affecti, egregium eſſe auxilium aſſeverat. (*a*)

X X V.

Quando in abſceſſum abeunt.

Quando *pleuritis aut peripneumonia* non reſolvitur, ſed *in abſceſſum abit*, & pus per aſperam arteriam evacuatur, expectoratio eſt promovenda, & poſtea ulcus glutinandum. Prius fit 1. ſpeciebus pectoralibus lubricantibus ex rad. malv. liquirit. ficubus, dactylis, paſſulis & herbis pectoralibus compoſitis; quibus ſubinde olei amygdalarum dulcium, vel lini cochl. j. vel ij. interponatur; vel linctus pectoralis ex modo laudatis oleis cum ſpermate ceti & ſyrupo violarum paratus. His per aliquot dies continuatis, donec purulenta materia maximam partem eſt rejecta. *Conſolidatio eſt procuranda* infuſo ex herbis traumaticis & pectoralibus parato, aliquoties in die hauſto cum

(*a*) Vid. *Morgagni* Adverſ. Anatom. V. p. 83.

...m quo Mixturæ tonicæ, ex ſpiritu CC. & Tinctu- ... tartari compoſitæ, gutt.xxx. ad xxxx. in primo hau- ...lo ſunt ſumendæ; vel etiam Elixirii pectoralis We- ...lii eadem quantitas, vel etiam balſami pectoralis ...eibomii vel vulnerarii Locatelli apta doſis, donec ...cus rurſus clauſum ſit. Si *febris lenta* aut *hectica* ac- ...dat, curatio hujus vid. Cap. VI.

XXVI.

In VENTRICULI, INTESTINORUM, HE- ...ATIS, LIENIS, RENUM, VESICÆ & UTERI ...LFAMMATIONIBUS, externe loco dolenti vel *...ſica lacte calido repleta*, modo §. 24. laudata, in- ...mis ſi chamomilla in eo prius cocta eſt, impona- ...r; vel ſpiritus vini camphoratus crocatus, cum lin- ...s complicatis, calide ſæpius applicetur; cui adhuc ...culi ex herbis reſolventibus majoris efficaciæ cauſſa ...perimponi poſſunt. Præterea & clyſmata emollientia ... paregorica ex chamomilla præſertim, vel veronica ... lacte aut juſculo cocta, & ſemel, bis aut ſæpius in ... applicata, egregiam his in abdominis malis opem ...unt. In *nephritide*, *veſicæ aut uteri inflammatione* *...viori*, præter hactenus laudata, etiam *hirundines* ... applicatæ, egregie ſæpius proſunt, præſertim ſi *...morrhoides ſuppreſſæ* in culpa, vel molimina hæmor- ...idalia percipiantur, ad ſanguinem inde derivandum. ...erne eadem ſunt adhibenda, quæ §. VIII. genera- ... commendata ſunt, ſpeciatim vero *in ventriculi in- ...mmatione camphora* pulveribus digerentibus admixta ...entiſſima eſt.

Reliquæ inflammationes internæ.

Monita practica.

... *Venæ ſectio*, uti in pleriſque inflammationibus, *...de utilis eſt, ſi in principio inſtituitur*; ita e contra- ... noxia plerumque deprehenditur, ſi nimis tarde, ... ægro jam valde debili, adminiſtretur. Si vero æ- ... plethoricus, vires ſatis adhuc conſtantes, magnuſ- ... æſtus adſit, & malum laudatis remediis, ut ſæ- ... vidi, non cedat, etiam paulo tardius adminiſtra- ... his adhuc ſæpe prodeſt.

... In *levioribus inflammationibus* & ſubjectis non ple- ...ricis *ſanguinis* miſſio non ſemper eſt neceſſaria; *in*

L *ma-*

malignis vero plerumque noxia deprehenditur, adeoqu ab ea abstinendum.

3. In quacumque inflammatione *frigida extus au intus applicata utplurimum nocent*: quia sanguinem spi sum ac stagnantem magis coagulant & vasa obstruct fortius constringunt, atque sic inflammationem pejo rem reddunt. In *ophthalmia* tamen, & præsertim eju principio, aqua simplex vel collyria frigida recte ac si ne noxa adhibentur, nam experientia docuit, *ocul frigida plerumque magis esse amica, quam calida*; i statu vero fotus resolventes calidi vel potius tepidi ex decocto hyssopi, veronicæ, euphrasiæ, fœniculi & similium ophthalmicorum aut digerentium remediorum melius usurpantur.

4. *Medicamenta spirituosa calefacientia, & volatilia in inflammationibus interne nocent*; quia motum sangu nis & æstum augent; externe vero spirituosa, & cum primis spiritus vini camphoratus, egregiam vim reso vendi & refrigerandi obtinent.

5. Tumores inflammatorios externos *non nimis m ture aperiendos* esse censeo; quia immaturi majores d lores aliaque varia sæpe symptomata concitant. Att men etiam, ut §. XI. dictum est, non nimis tar incidendi. Verum simulac ex aliquali tumoris mollit aliquid puris inesse percipimus, tuto & optime aperi possunt, immo debent, licet totus tumor nondum mo lis aut suppuratus sit: ne fistulæ excitentur, aut o a pure vitientur, & ut æger citius a febre, anorex & vehementibus doloribus, quos hi tumores sæpe e citant, liberentur.

CAPUT VIII.

De hæmorrhagiis, sive fluxibus sanguinis.

I.

Hæmorrhagiæ quotuplices & caussæ.

HÆmorrhagiæ dividuntur *in spontaneas, violenta & artificiales*; at de prioribus nobis hic potis mum sermo erit: quæ *Stahlianis actiones videntur a mæ*

æ; magna prudentia susceptæ, quibus sanguinem quan-
tate, & non raro quoque qualitate peccantem, ad
ala illa, quæ a plethora potissimum, vel prava qua-
ate oriri solent, avertenda, expelleret: nobilis vero
n ab anima, sed a caussis physicis; *a sanguine scili-
vel quantitate vel qualitate peccante; vasaque ex ra-
nibus mechanicis fortuito rumpente*, sine animæ scien-
, concursu aut directione graves ob rationes prove-
re videntur;

III.

Harum SPECIES præcipuæ sunt *hæmorrhagia na-
m*, *hæmoptysis*, *hæmorrhoides*, *vomitus cruentus*, &
ciatim in mulieribus, *mensium atque lochiorum flu-
r*; itemque *hæmorrhagia uteri* in gravidis & aliis.
ibus etiam accenseri potest *fluxus varicum* in cruri-
, qui quandoque in quibusdam, sed longe rarius,
ervatur. *Species.*

II.

Ratione ætatis notandum, quod in *junioribus* maxi-
narium hæmorrhagiæ; in *media ætate*, hæmopty-
& vomitus cruentus; at in *provectioribus*, hæmor-
ides & mictus cruentus sæpius observentur: quæ si
a tempora servant, *periodicæ*, sin minus, *vagæ* vel
gulares nuncupantur. *Ætas.*

IV.

UBIECTA hæmorrhagiis obnoxia sunt maxime
horici, præsertim juniores, sanæ plerumque cete-
n & floridæ constitutionis, atque ingenii ut pluri-
m excitati; ut sunt cholerico sanguinei, & sangui-
melancholici; deinde & ii, *qui diæta lauta*, præ-
im calefaciente, aromatica & cumprimis *vinosa*
ntur; maxime vero omnium ii, qui ad iracundiam
ul sunt proclives. *Subjecta.*

V.

CAUSSA hæmorrhagiarum proxima utplurimum est
hora; quæ vero raro per se, (nisi in mensibus for-
& lochiis) sed tunc demum hæmorrhagias excitat,
ndo vehementius a spirituosis, aromaticis, volatili-
, calefacientibus, æstum ac motum fortiorem san-
i inducentibus, exagitatur; ut ab aere calidiore,
u corporis, aut ira vehementiore, abusu vini alio- *Caussæ.*

rumque inebriantium, vel & Venere nimia: quo fit, ut vasa sanguifera, ubi natura sunt debiliora, aut nimium dilatet, ut sanguinem transmittant, aut disrumpat; quod tanto facilius contingit, si sanguis simu acri, biliosa, aut scorbutica alcalina intemperie sive dyscrasia laborat.

V. I.

Stahlii sententia. Stahliani quidem *animam rationalem hæmorrhagiarum* harum, ut jam diximus, *caussam esse volunt*, quæ cum nimium sanguinis copiam, aut pravam qualitatem, corpori noxiam, cognosceret, *prudenti consilio deliberatione*, atque instituto *supervacuam aut noxiam sanguinis partem*, dilatato vel rupto quodam vase sanguifero, aut pluribus simul, ex corpore expelleret, illudque sic a nimia copia vel vitioso etiam sanguin noxisque inde metuendis liberaret.

V I I.

In dubium vocatur & refellitur. Sed præterquam quod anima ægri cognitionis hujus, consilii, & actionis prorsus ignara sit, si a prudentia animæ hoc dependeret negotium, evacuation illæ sanguinis *semper*, vel *saltem utplurimum*, *in loco tuto*, *& securo*, ut in naribus vel intestino recto, at que in mulieribus in utero contingerent. Verum cum sæpe in pulmonibus, ventriculo, vesica vel renibu fiant, atque inde ægri haud raro brevi tempore, im mo paucis horis aliquando pereant, vel saltem in de in vitæ periculum, aliumve morbum periculosissimum, ut ulcera pulmonis aut renum, ac phthis conjiciantur, ego prius existimo, sanguinem copia v acrimonia peccantem, & *vi cordis*, (quæ *nobis k natura est*) pressum, *vasa valde distendere*, expander atque tandem ob rationes mechanicas casu illo fortuit perrumpere vel erodere, ubi in hoc vel illo corpo forte debiliora sunt, minusque resistunt; hinc in h per nares, in illis per pulmones, in aliis per vent culum, renes, vesicam, vel hæmorrhoidalia vasa sa guinem effundi. *Si enim hæc res ab animæ arbitrio, pr dentia, atque directione dependeret*, anima hominum s pientium *semper per loca secura*, & ubi sanguinis flux minimum vel nullum incommodum produceret, sangu nem abundantem vel noxium expelleret. Verum e co

tra-

...rio videmus, in hominibus etiam ſapientiſſimis, im-o in ipſis Medicis prudentibus, qui, quid noxium, ...tis didicerunt & intelligunt, ſæpe hæmorrhagias con-...a animæ ipſorum voluntatem, & quidem in locis ...ud raro periculoſiſſimis contingere, ubi anima ipſo-...n vellet, optaret, ac deſideraret, *ut per nares vel ...eſtinum rectum ſanguis excerneretur*, qui tamen relu-...ante & invita anima per pulmones, ventriculum, ...nes aut veſicam ſæpius expellitur. Verum anima o-...nibus ſuis viribus & conatibus, quantopere etiam ve-..., hæmorrhagias periculoſas, in loca minus periculo-... dirigere aut relegare nequit; hinc veriſimilius eſt, ... in machina noſtra corporea etiam ex cauſſis mere ...yſicis & mechanicis contingere, vimque cordis for-...to perrumpere vaſa, ſicuti torrens oras vel aggeres ...s debiliores, quæ in hoc vel illo homine natura ſi-... forte fortuna debiliora ſunt. CELSUS enim jam ...dum dixit, & experientia quotidie id confirmavit, *...llum eſſe hominem, qui non partem aliquam præ cete-... habeat debiliorem*. Stultiſſima enim eſſet anima, ...æ, dum poſſet, ſanguinem non per loca tuta ex-...leret, & conſulto loca periculoſa, immo periculo-...ſima eligeret.

VIII.

Quæ *per pulmones*, *ventriculum*, *renes* aut *veſicam* ...ntingunt hæmorrhagiæ, *periculoſæ ſunt*, ſicut & ...*morrhagiæ uteri gravidarum*; reliquæ vero modera-... contingentes, ſive per nares, hæmorrhoides vel ...erum fiant, nullam noxam, ſed egregium ut plu-...mum corpori emolumentum afferunt: morbos enim ...ltos a plethora alias oriundos, revera præcavent, ...ltoſque jam factos minuunt ac tollunt, adeoque ... quiete & moderato victus regimine ſibi relin-...endæ, & non, niſi inſignis debilitas id exigat, ...nediis ſunt cohibendæ. Immo quamvis etiam ...inde largæ admodum ſint, atque imperitis ma-...um injiciant terrorem; tamen non mox, hoc eſt, ...te notabilem debilitatem cohibendæ: quia haud fa-...e vitæ periculum inde metuendum, dum pauciſſi-... inde moriuntur, & copia ſatis imminuta, ſponte ...rumque tandem conſtrictis denuo vaſis rurſus ceſſant.

Prognoſis.

Contra, quando præmature ſiſtuntur, graviſſima ſæpe mala, & cumprimis hæmorrhagias in aliis locis, vel inflammationes, hecticam, phthiſin, cachexiam, hydropes &c. inducunt. Quo magis hæmorrhagiæ benignæ & certis periodis redeuntes, eo minus periculi inde metuendum.

I X.

Curatio extra paroxyſmũ pro copia minuenda.

In curatione *duplex tempus eſt reſpiciendum*, vel extra paroxyſmum, quo recrudeſcentes ſanguinis noxios aut enormes fluxus præcavere ſive avertere ſtudemus; *vel ipſius paroxyſmi*, in quo præſentes ſanguinis nimiæ vel noxiæ profuſiones moderandæ & cohibendæ ſunt. Proponemus primo curam, quam præſervandi fine *extra paroxyſmum* adhibere convenit; ubi, quia ſanguinem *quantitate peccantem* utplurimum corpus gravare cognoſcimus, convenienti modo imminuendus erit. Hinc huic indicationi ſatisfaciendum 1. *per hæmorrhagias ſive ſanguinis detractiones attificiales*, & præcipue per *ſanguinis miſſiones*: extra paroxyſmum, maxime circa æquinoctia, aut ubi res in majori plethora, aut ſæpius recurrente hæmorrhagia, ita poſtulat, ſæpius ac larga ſatis quantitate inſtitutas, &, ut in plethora dictum eſt, loco conveniente adminiſtrandas; vel in quibuſdam etiam, qui venæ ſectionem adeo frequentem forte averſantur, per interpoſitas *ſcarificationes* vel *hirudines*. 2. per *frugalem* ſive parcam ac refrigerantem *victus rationem*: in qua non ſolum nimia alimentorum quantitas, ſed & acria & potiſſimum aromatica, nimius carnium uſus, vini abuſus, ſpirituoſa atque calefacientia ſunt vitanda. 3. per *motum corporis moderatum*, ſed frequentem extra paroxyſmum inſtitutum: ubi ambulatio, *vectio in curru*, & *equitatio* moderata commendanda. & 4. *per lene purgans quandoque uſurpatum*; ubi præcipue potiuncula ex tamarindis, foliis ſennæ, rhabarbaro, cremore tartari & manna conducit; vel ſal amarum purgans, in aqua vel ſimplici vel minerali, apta copia ſumptum.

X.

2. Pro qualitate corrigenda.

Ratione qualitatis ſanguinis biliosi, acris, alcalini & volatilis corrigendi, *abſorbentia*, ut lapides cancrorum conch. ppt. mater perlarum, &c. *præſertim ſucco citri*

ri impregnata, itemque his juncta salia media ac trosa, aut pulvis meus temperans, vel similis alius, rca dosi, sed sæpius, quando orgasmus sanguinis id igit, ex aquis temperantibus vel simplici exhibeantur. *nducit & lenium acidorum*, ut Succi citri, ribesiom, berberum, mororum, cerasorum acidorum, gratorum, &c. eorumque syrupi, itemque aceti, cappam, citreorum, limonum, acetosæ, & similium, m in cibis, quam in medicamentis *modicus usus*; æ & aquis illis vel decoctis hordei commode immiri possunt.

His subinde, ut jam antea diximus, *blanda laxan-* § IX. laudata *interponenda*, vitando acria, alcali-, spirituosa, sulphurea, resinosa, aloetica, myrrha-, crocata & similia; *potus vero diluens*, *aquosus*, *suf-ens*, cum vel sine blando acido admixto, assumens. Huic denique intentioni etiam egregie inserviunt *uæ medicatæ*, præsertim leniores, ut Selterenses, Emnses, VVildungenses, Spadanæ, & similes, legitime rpatæ, cumprimis *sanguinis detractione præmissa*, l etiam loco harum *seri lactis usus* bis in die ad li. 1. vel duas aliquandiu continuatus.

X I.

In ipsius hæmorrhagiæ paroxysmo, *eæ*, *quæ* per innoa loca *moderate contingunt*, nulla prorsus indigent cuione; sed tantum quietem & abstinentiam a caleientibus & acribus requirunt. *Eas vero*, *quæ largio-*, *non conducit adstringentibus mox supprimere*: quia rtim vasa & glandulæ in primis viis, mensenterio, lmone aliisque partibus ab his constringuntur, obuuntur, atque hectica, phthisis, cachexia, hydrops iaque mala facile inducuntur, partim a sanguine hoc tento, cohibito aut represso omnis generis morbi fae proveniunt; verum præstat potius *initio orgasmum nguinis fere* semper hic præsentem, potu aquæ simicis, vel succo citri impregnatæ, vel seri lactis & te laudatis §. X. temperantibus, nitrosis, absorbenbus citratis, & cinnabarinis pulveribus, sæpe pro nessitate abhibitis, compescere, & singulis vel alternis bris, aut etiam sæpius, si res exigit, ℈j. vel ʒß. ex *Curatio in paroxysmo levioris.*

aqua ſimplici vel aquis refrigerantibus idoneis exhibere, & hauſtum frigidæ ſuperingerere.

Interponi his etiam cum fructu poſſunt *emulſiones* ex amygdalis, ſem. 4. frigid. & papav. albi paratæ, & niſi hæmorrhagia valde urgeat, ſolis hiſce temperantibus frequenter adhibitis continuandum, & ad fortiora adſtringentia ob prædictas rationes non accedendum, niſi magna id exigat neceſſitas.

X I I.

Vehementioris. *Quod ſi vero hæmorrhagia ſit vehementior*, & his non cedat, ægerque inde *valde debilis evadat*, tunc demum blanda *adſtringentia* & *opiata*, modica copia, prædictis temperantibus jungenda: quæ cumprimis optimum effectum edere ſolent, ſi verſus noctem potiſſimum exhibeantur, quamvis & interdiu dari queant.

Inter *moderata vero & ſecuriora adſtringentia*, præcipua hic ſunt vel Mixtura tonica, ex Tinctura tartar. & ſpir. C. C. vel pulveres ex *corialis rubris*, vel *lapid. hæmatite*, aut specieb. *de hyacintho*, quæ dimidia circiter portione modo §. XI. laudatis pulveribus temperantibus miſcentur, & cuivis doſi extr. papav. rh. vel mp. de cynogloſſa gr. j., vel quod perinde eſt laudani opiati pars grani quarta, aut in robuſtioribus gr. ß. additur, quibus etiam Tinctura flor. papav. vel roſar. rubrar. potui aquoſo iſtillata, vel Tinctura coralliorum, vel Tinctura terræ japonicæ, vel martis Ludovici, aut lapidis hæmatit. in graviori malo cum vehiculo aquoſo data, quandoque interponenda.

Huc etiam referri meretur celebris *pulvis ſtypticus Heurnii*, (*a*) ex adſtringentibus & anodynis conſtans: quem multi jam magno cum ſucceſſu in omnis generis hæmorrhagiis, præſertim *hæmoptyſi*, *uterique nimiis fluxibus*, adhibuerunt, qui ita ſe habet.

℞. Sem. hyoſcyami albi, ſem. papav. albi ā ℨj. lap. hæmatit. ppt. corall. rubr. ā ʒß. camphoræ ℈ß. M. detur ſubinde ad ℈j. vel ʒß. ex aqua ſimplici vel deſtillata, aut julepo acidulo.

XIII.

(*a*) In Comment. in Aphor. Hippocrat. Deſcript.

XIII.

Vehementissimæ.

Si tamen ingens ægri debilitas, animi defectio, & hæmorrhagiæ continuatio *fortiora* adhuc requirat, tunc præter remedia externa, *potiuncula adstringens*, ad celebris *Sylvii* modum parata, valentissima est, ut:

℞. Aq. burs. pastoris ℥ iij.
equiset.
plantagin. ã ℥ j.
cinam. cydon. ℥. j.
aceti destill. ℥ß. ad ℥. j.
corall. rubr. ppt.
lap. hæmatit. ã ʒ j.
syrup. granator. ℥. j. (vel myrt. vel corall.)
laud. opiat. gr. j. aut in fortior. gr. ij. M.

e qua potiuncula quavis dimidia hora, donec hæorrhagia remittat, cochlearia duo vel tria exhibeanr, continuato simul potu aquoso, acidulo. *Simulac ro fluxus sanguinis remittit*, ab ea aliisve adstringenbus rursus abstinendum, ne nimia adstrictio noxam ducat, & supra laudatis temperantibus & potu aquofrigido negotium absolvendum est.

HELVETIUS cum MYNSICHTO *usum aluminis* l simplicis vel cum modica sanguinis draconis porone mixti, sæpius repetitum ad ℈j. vel ʒß. tanam præstantissimum his in morbis desperatissimis ecificum, una cum potu largo aquoso & cumprimis *cocti seminis lini*, in peculiari de hæmorrhagiis libel gallico, valde commendat, atque stupendos fere us effectus recenset. (*a*) Interea tamen cum hoc rquam forti adstringente interne cautissime procedenm esse judico, ne graves noxæ inde subsequanr.

XIV.

(*a*) Traitè des Pertes de sang.

XIV.

Quid cohibita hæmorrhagia faciendum.

Poſtquam hæmorrhagia fortior cohibita eſt, ægerque inde valde debilitatus, primo ab adſtringentibus deſiſtendum, atque iſte roborantibus (vulgo cordialibus) ſive analepticis temperatis refocillandus eſt : ut aquis in julepis cordialibus temperatis, emulſionibus gratis, ex amygdalis, pineis, piſtaceis; vel lacte cum aqua roſarum mixto; vel juſculis carnium, præſertim pullorum aut gallinarum, ſucco citri vel limonum, vel aurantiorum acidorum, imprægnatis, itemque juſculis ex avena, hordeo & oryza paratis, ut & gelatinis ex pedibus vitulinis, C. C. aut ebore confectis; cerevifia item tenui tepida, cum vitello ovi in ea ſoluto, & ſimilibus, quæ etiam aliquo modo noxas ab adſtringentibus forte inductas, & acre atque auſterum ipſorum rurſus corrigunt. His ſubinde hauſtulus vini, præſertim rubri, tenuioris, adſtringentis, vel meri, vel aqua probe diluti, interponi poteſt, ſi æger illud deſideraverit.

XV.

Medicamenta externa.

INTER EXTERNA REMEDIA (quæ adſtringentibus internis, præſertim fortioribus, fere præmittenda, & ſi ſufficiunt, quia in viſceribus nihil mali concitant, præferenda ſunt) conducunt 1. *ligaturæ* paullo fortiores, carpis & malleolis applicatæ. 2. *lapis hæmatites* magnus aut *jaſpis* manibus vel ſub axillis detentus. 3. fruſtrum *radic. iridis paluſtris* vulgaris ſub lingua detentum. 4. *bufo exſiccatus* ſub axillis aliquamdiu comprehenſus. 5. *pulvis ſympatheticus Dighæi*, cujus ℥j. vel ij. in ℥j. vel ij. aquæ calidæ ſolvuntur, ſanguinis ægri aliquot guttulæ immittuntur, & ſuper leni igne bacillo ligneo aliquamdiu agitantur.

XVI.

De Narium Hæmorrhagia.

In narium hæmorrhagia.

Speciatim vero in *Narium hæmorrhagia* nimia, præter modo laudata egregium adhuc eſt remedium *ſpiritus vini rectificatiſſimus*, vel *ſpiritus vini camphoratus* naribus fortiter attractus; item *ſolutio aluminis & vitrio*

rioli, vel seorsim vel commixti, in aqua, aut *pulveris sympathetici* in aqua plantaginis aut phlegmate vitrioli, simili modo usurpata, & cum turundis ex linamentis naribus immissa, vel & per siphonem injecta. Ita quoque *cucurbitulæ* fortiter trahentes, cruribus & femoribus sæpius admotæ, brevi sæpe revellendo, præsertim in sexu fœminino, sistunt has hæmorrhagias; atque in provectioribus *hirundines*, ano appositæ, præsertim si ægri jam antea hæmorrhoidibus laborarunt, vel re ipsa tunc congestiones circa intestinum rectum sentiunt, utilissimæ sunt.

Numus major argenteus, uncialis aut similis, frigide fronti alligatus, itemque *lintea*, *aqua frigida* vel *aceto* imbuta cervici, vel etiam in viris *scroto* aliquoties *applicata*, cito quoque sæpius eas compescunt. Alii ejusmodi frigida cervici & quidem ægro inscio atque ex improviso, affundunt.

Quidam vero *stercus suillum* recens naribus aliquamdiu admotum vehementer laudant; id quod vulgo concedi potest.

XVII.

Præservationis gratia, ut jam supra N. IX. generatim dictum est, *Venæ sectio circa æquinoctia*, aut sæpius in anno, præsertim in pede aut brachio, summe est necessaria. Deinde *diæta* utantur parca, & refrigerante; vitando calefacientia, vinosa, spirituosa, & quandoque bis terve in hebdomade ad fervorem sanguinis, si adest, temperandum, pulvis absorbens, citratus, nitrosus, sive temperans noster, detur, pediluvium temperatum, tepidum subinde adhibeatur, & *motus corporis* frequens, sed *moderatus*, non omittatur. Nonnullis singulis mensibus idoneum *purgans* ex temperantibus §. IX. conducit. Verno vel æstivo tempore, *usus seri lactis* vel *aquarum medicatarum temperatarum*, si per aliquot hebdomades cum idoneo regimine continuetur, quoque est egregius, præsertim si ventriculus id commode ferre potest. *Præservatio hæmorrhagiarum.*

XVIII.

In hæmoptysi moderata sufficiunt sæpe orgasmum temperantia: ut nitrum cum absorbente quodam citrato & cinnabari, vel pulvis temperans noster, aut simi- *Hæmoptysis.*

ſimilis, quavis hora vel bihorio, donec ceſſet, exhibita, ſervata ſimul quiete & victu refrigerante. In *vehementiori* vero non ſolum ſæpius hæc exhibenda, ſed eis etiam *lene opiatum*, ut laudanum opiatum, vel mp. de cynogloſſa, vel extractum papaver. errat. admiſceatur; ubi & ſem. hyoſcyami albi, his cum fructu addi, vel pulvis ſtypticus *Heurnii* cum largo vehiculo aquoſo exhiberi poteſt; Ael & mr. tonica ad gutt. 30. vel 40. In *vehementiſſima* vero *potio Sylvii adſtringens*, §. XIII. itemque ſpecies de hyacintho cum laudatis modo opiatis mixtæ ſæpius adhibendæ, donec remittat; ubi & *pulvis ſympathematicus Dighæi*, modo §. XV. deſcripto, externe adhibitus, præſentaneam ſubinde opem fert. Ita & *Venæ ſectio* in malo graviore revellendi fine utiliſſima eſt, præſertim in pede; vel hujus loco *cucurbitulæ* ſuris, & femoribus adhibitæ, præſertim in ſexu feminino, aut hæmorrhoidibus obſtructis laborantibus. *Alvus interea*, niſi ſponte ſit aperta, *victu emolliente* ex prunis, ceraſis & pomis una cum paſſulis coctis, vel *clyſteribus emollientibus* & refrigerantibus, vel & lenibus laxantibus *ſemper aperta ſervetur*. Simulac vero hæmoptyſis remittat, ab adſtringentibus & opiatis quoque deſiſtendum, atque temperantibus & emulſionibus, immo & *potu lactis* puri, aut aqua remixti, vel *aquæ frigidæ ſirupo acido*, v. gr. granatorum impræguatæ, vel *decocti ſeminis lini* §. XIII. continuandum, donec omnino ceſſet. Sed *poſtquam omnino remiſit*, *partes læſæ* in pulmonibus *rurſus ſunt* conſolidandæ, ne facile ulcus pulmonum ſive phthiſis ſubſequatur. Quem in finem bis in die Eſſentia traumatica VVedelii, vel mr. ex ſpiritu C. C. & tinctura tartari, una cum infuſis herbarum & radicum pectoralium ac traumaticarum, quales ſunt *ſpecies noſtræ pectorales*, aut ſimiles interpoſitis temperantibus conducunt.

XIX.

Præſervatio hæmoptyſis. *Præſervatio* eadem hic eſt, quæ in præcedenti §. IX. & VII. propoſita fuit, imprimis *ſanguinis frequens detractio* eſt inſtituenda, & deinde quoque, præſertim ubi hæmorrhoides jam adfuerunt, aut molimina eorum adſunt, *hirundines* ano ſubinde applicatæ ſunt uti-

tilissimæ. Ita & usus *seri lactis*, vel *lactis ebutyra-*, vel *aquar. selterensium* cum lacte hic est egregius. *Balsamica* vero vulgo hic adhiberi solita, ut terebinthina, balsam. sulphuris, Peruvianus, Copaivæ, & ex his parata, aliive similes, & præsertim aloetica ac myrrhata, atque hinc etiam ipsæ pilulæ balsamicæ Becheri, Stahlii, aliæque similes, hic vitanda esse censeo; quia sanguinem commovent, cujus motus potius temperandus. *Corticem peruvianum* cum pulvere absorbente Vvedelii, partibus æqualibus remixtum, in hoc morbo, tam curandi, quam præservandi gratia, valentissimum ac certissimum suaque experientia sæpius confirmatum esse remedium, hoc ipso, quo hæc scribo, die, per litteras me certiorem fecit doctiss. D. VVAGNERUS, Lubecensis.

X X.

De Vomitu & Mictu cruento.

Vomitus cruentus eandem fere curandi rationem requirit: inprimis vero MICHELOTUS (*a*), omnibus frustra exhibitis, potum largum aquæ frigidæ, succo granatorum impraegnatæ, utilissimum deprehendit. Post paroxysmum vero mox lene laxans ex rhabarbaro & præsertim ejus decocto vel essentia exhibeatur, ad effusum in ventriculo sanguinem evacuandum: quod post unum alterumve diem repetendum. Deinde *herbæ millefolii* aut *arnicæ* usus hic egregius est, sive in essentia sive in infuso tenui temperato, loco theæ, sive utroque modo adhibeatur: qui tamen non sit nimis frequens aut nimis diu continuatus.

Vomitus & mictus cruentus.

XXI.

(*a*) In Act. Acad. Nat. Curiosor.

X X I.

De Mictu cruento.

Mictus cruentus eadem fere ratione & curatur & præservatur, ſicut generatim §. IX. & ſeqq. docuimus ; venæ ſectio vero hic ſemper in brachio ; revulſionis gratia, eſt inſtituenda.

X X I I.

De Hæmorrhoidibus, Lochiis & Menſibus nimiis.

Hæmorroides & menſes nimii.

Hæmorrhoides nimiæ, menſes & lochia nimia eodem modo tractanda, ut §. XI. XII. XIII. & XVIII. dictum : ubi & cumprimis *uſus moderatus infuſi millefolii* præſtantiſſimus eſt. Speciatim vero *in menſibus nimiis*, cucurbitula *magna ſub mammis* applicata ab HIPPOCRATE revulſionis cauſſa haud ſine ratione commendatur ; ſed verecundiores hoc non facile admittunt. Si vero hæc profluvia moderate fluunt, ita ut vel non, vel ſolum parum debilitent, non indigent medicamentis, ſed ſolum diæta temperata & quiete ; ita a multis morbis præſervant & liberant. Sed quando a Medico hic aliquid agendum requiritur, præſertim ſi paullo fortius fluant, præter orgaſmum temperantia interdiu uſurpata, verſus noctem quandoque *lene opiatum* ſimul exhibeatur. Stahliani doſin pilularum polychreſtarum Beccheri aut Stahlii, aliarumve ſimilium, per aliquot dies quotidie aſſumendam, donec remittat, valde commendant. Quæ vero, quia expellentibus, hic valde ſuſpectis, ut ſupra §. X. dictum eſt, conſtant ; exhibere hactenus nolui, quia ſiſtentia non pellentia ſatis idonea & tuta proſtant, quam plurima, quæ propterea, tanquam magis ſecura illis præferenda eſſe cenſeo.

Moni-

Monita Practica.

1. Ubicumque hi ægri jam nimis debiles, ab *opiarum* largiori uſu eſt abſtinendum, & potius roborantibus temperatis, emulſionibus, gelatinis, lacte ebutyrato, ac ſimilibus utendum: alias debiliores fiunt, in deliria & mortem prolabuntur.

2. *Lintea*, quæ a nonnullis ad hæmorrhagias, præſertim narium, ſiſtendas, *aqua frigida vel aceto imbuta hepati imponuntur*, ſumme noxia ſunt deprehenſa: nam quamvis ob frigus fluxus hos ſæpe compeſcant; tamen ob eandem cauſſam facile hepatis inflammationem, obstructionem vel ſcirrhum producunt, vel ipſam etiam hydropem.

3. *Hæmoptyſi* vel *vomitu cruento laborantibus*, niſi aliud quid urgeat, *emetica* non ſunt exhibenda.

4. *Adſtringentibus*, præſertim in *hæmorrhoidum, menſium & lochiorum nimio fluxu*, numquam vel certe non facile abutendum: nam obſervatum eſt, etiam millefolii aliorumque mitiorum adſtringentium largiorem uſum facile illos fluxus, magno cum periculo ægri ſæpe penitus ſupprimere, quos moderari tantum convenit.

5. *In declinatione hæmorrhagiæ cujuſcumque nimiæ medicamenta roborantia* & leniſſime adſtringentia, ut mixtura roborans ex ſpiritu C. C. & Tinctura tartari, vel Tinctura antimonii tartariſata, bis terve in die ad gutt. XXX. ad XL. ordinanda; vel Tinctura martis cydoniata, aut Tinctura vitrioli martis Zvvoelferi, ad tonum partium debilium rurſus roborandum egregia ſunt: ubi & infuſa herbarum traumaticarum, ut veronicæ, bellidis, agrimoniæ, alchimillæ, millefolii, virgæ aureæ, ſaniculæ, pyrolæ, piloſellæ, plantaginis, &c. ad modum Theæ modice uſurpata, ſubinde interponenda. Deinde *poſtquam ægri rurſus paulo robuſtiores facti*, *lene laxans*, ut potio laxans temperata; vel pulvis rhabarbari, cum pauco nitro, vel cremore tartari; vel decoct. rhabarbari; vel Sal catharcticum Anglic. aut Seidlicenſe, apta quantitate ex aqua ſimplici aut ſero lactis vel ex aqua medicata idonea exhibendum.

6. *Qui*

6. *Qui nimiis hæmorrhagiis valde debilitati ſunt*, *a lectione multa* diu abſtineant, & a luce ſplendida ſib caveant; quia alias *viſus* inde vehementer læditur, & facile quoque vertigo concitatur.

7. *Sanguinis miſſiones extra paroxyſmum* ad *præcavenda* ſanguinis profluvia ſpontanea, certis temporibus inſtitutæ, plus præſtant, quam in paroxyſmo, ad ea curandas, celebratæ: adeoque ſtato tempore, bis, te quaterve in anno, pro ægri diverſitate, præſervand ſine valentiſſimæ ſunt.

8. Qui hæmorrhagiis obnoxii, *vitent calefacientia* vinum, ſpiritum vini, aromata, aloen, myrrha, & ex his parata; iram, venerem nimiam, ſaltationes & motus quoſcumque vehementiores; ſed temperantiæ & moderationi ſtudeant in omnibus ſuis actionibus, it immunes ab his malis ſe reddere poſſunt.

CAPUT IX.

De Hæmorrhagiis ſive fluxibus ſanguinis ſuppreſſis.

I.

Cauſſæ. Licet hæmorrhagiæ multa ſæpe incommoda & pe ricula inferant; plura tamen eaque longe gravic ra, immo & frequentiora inferre ſolent eædem ſu preſſæ, ſive ſuppreſſio hæc fiat ſponte, a cauſſa qu dam interna, ut a nimia ſpiſſitudine ſanguinis; ſi ab adſtringentium, in curatione hæmorrhagiarum adh bitorum, perverſo uſu, ſive a refrigeratione, potu fr gido, victu craſſo, vel obſtipante, animi affectib aliave ex cauſſa.

I I.

Symptomata. Inter hæmorrhagias vero, quas hic *ſuppreſſas* voc mus, conſiderari merentur *hæmorrhagiæ narium*, *me ſium*, *lochiorum & hæmorrhoidum ſuppreſſio*: unde nnis generis *graviſſima* ſymptomata ac morbi oriri ſ lent. Et quidem ſpeciatim ab *hæmorrhagia narium ſu preſſa*, gravia mala vel in capite oriuntur, ut *dolor*

capi-

pitis, morbi oculorum, aurium, dentium, inflammanes faucium, tonsillarum, uvulæ, erysipelas faciei, catis externi, *Phrenitis*, &c. vel in thorace, ut *palpitio cordis, anxietates præcordiorum, respiratio difficilis, emoptysis, pleuritis, peripneumonia, pthisis, & febres utæ* variæ. A suppressione mensium, *spasmi & does in ventre*, atque speciatim in *ventriculo, intestinis, pate, liene, item dolores capitis, spasmi, pressio & gustia præcordiorum, respiratio difficilis, nausea, votus simplex & cruentus, hæmoptysis, hæmorrhagia nam, gravitas artuum, lassitudo, cahexia, chlorosis, emata, hydrops, affectus spasmodici & convulsivi, ssio* ita dicta *hysterica*, sive uterina, *epilepsia uteri, animi deliquia hysterica, ulcera pedum, articulorum ores & morbi arthritici, hæmorrhoides, mictus cruen, morbique alii.* A lochiorum suppressione *angustiæ ecordiorum, capitis dolores, fastidium ciborum, vigi, febres acutæ* præsertim *purpuratæ* aut *miliares, dea, convulsiones, inflammatio pleuræ, uteri, aliarum partium*. Hæmorrhoidum suppressionem sequuntur nia ea symptomata, quæ a mensium suppressione ri modo diximus, & speciatim quoque sæpe *icterus* esertim *niger, apoplexia, malum hypocondriacum, lancholia, mania, vomitus cruentus, arthritis, pogra, ischiaticum malum., nephritis, mictus cruen, renum exulceratio, calculus*, & omnium frequenime *asthma, œdema* atque *hydrops*. Reliquæ hærrhagiæ suppressæ eadem fere symptomata producunt.

III.

Prognosis.

Quo diutius hæ suppressiones durarunt, eo pejora rumque inducunt symptomata, atque eo difficilior et esse curatio: præsertim si aliæ sanguinis idoneæ cuationes, sive naturales, sive artificiales, non subuantur. Facilius tamen fluxus mensium suppressus, m reliqui, restituitur. Ab omnibus vero his fluxi- supressis præter jam §. 2. indicata mala, haud o *mors subitanea* producitur.

IV.

Curatio hæmorrhagiæ suppressæ generalis.

n CURATIONE, pro diversitate fluxus suppressi, ia ratione procedendum est: interea tamen *in qua- suppressa hæmorrhagia* respiciendum ad qualitatem,

crasin sive dispositionem sanguinis: qui, *si nimis serosus*, pituitosus vel frigidus, conducit per octiduum circiter aut diutius quotidie alvum blande movere, vel pilulis aloeticis, Francofurtensibus, Immanuelis, Becherianis, Stahlianis, aliisve similibus balsamicis; vel vino medicato, & simul bis in die circa meridiem & circa vesperam Essentia quadam attenuante ac roborante, ut gentianæ, trifolii fibrini, corticis aurantiorum, rad. pimpinellæ, lignorum, vel alexipharmaca Stahlii, aut diaphoretica nostra, aliave simili ad guttas XXXX. ad LX. uti.

V.

Si a spisso sanguine. Si suppressio a *sanguine nimis spisso* oriatur, prædictis modo medicamentis insusa aquea ex herbis aperientibus atque attenuantibus optimo cum fructu ad modum Theæ interponuntur: ut *infusum rosmarini*, salviæ, capilli veneris, melissæ, veronicæ, betonicæ, theæ, cum cortic. citri vel aurantiorum, &c. quibus jungendus *motus frequens* sufficiens, ipsa *saltatio*, *vinum* ad hilaritatem usque, sed non ad ebrietatem, potum, & diæta conveniens modica atque attenuans.

VI.

Si calor p.n.junctus. *Sin vero cum suppressione adsit simul sanguinis motus nimius ac calor p. n. sive orgasmus*, post evacuationem alvi lenes, hic nitrosis & absorbentibus citratis sæpe laudatis est temperandus, & postea eo mitigato mixtura ex spiritu C. C. & Tinctura tartari subjungenda; atque simul diæta moderata, temperans, cum motu frequenti, observanda.

VII.

De hæmorrhagia narium suppressa.

Externe *nares herba mari Syriaci*, vel *millefolii* ad hæmorrhagiam stimulandæ; vel in ipsis naribus, ad morem Ægyptiorum, *scarificatione* sanguis proliciendus. Atque vel eadem etiam methodus adhibenda *in eis, qui quidem nnmquam vel raro hæmorrhagia narium laborarunt, symptomata tamen antea recensita, quæ a narium hæmorrhagia suppressa alias proveniunt, patiuntur*

oriun-

oriuntur enim hæc a congestionibus sanguinis circa caput, sive ab ita dictis moliminibus hæmorrhagiæ narium, sive ab impedita hac hæmorrhagia & plethora, quando abundans & circa caput congestus sanguis ob vasa nasi interna indurata, vel robustiora, vel quamcumque etiam aliam caussam exitum invenire & vasa narium aperire aut perrumpere nequit.

V I I I.

Sanguinis detractio necessaria.

At si prædicta ratione suppressa narium hæmorrhagia revocari non potuit, & antea nominata mala non emittunt, vel saltem valde minuuntur, vel etiam illis remediis tam diu immorari nolumus, quia sæpe periculum in mora est, *promptiorem plerumque opem fert sanguinis detractio per venas;* quæ vero deinde ad mala inde metuenda verno minimum & autumnali tempore repetenda est: immo in nonnullis valde plethoricis, quos symptomata supradicta §. 2. valde affligunt, etiam ter quaterve in anno iteranda, vel etiam *scarificationes* subinde interponendæ; alias vel varii graves capitis morbi supra nominati, vel & pectoris, & quidem speciatim facile *hæmoptysis* & *phthisis* vel *pleuritis* aliaque inde oriunda mala, *sequuntur*.

X.

De Mensibus suppressis.

Mensiū suppressor. curatio.

In mensium suppressione I. humores viscidi sunt attenuandi, *infusis* aqua calida paratis, ex aptis vegetabilibus, ut rad. cichorii, pimpinellæ albæ, aristolochiæ rotundæ, ari, vincetox. graminis. 5. radicum aperientium, caryophyllatæ, herb. rosmarin. capill. veneris, marrubii albi, fumar. chamæd. melifs. veronic. heder. terrestr. hyssopi aut similium cum quibus bis in die *essentia quædam attenuans*, sanguinemque ad uterum determinans, ut Essent. rosmarini, aristolochiæ rotundæ, succini, tinctura tartari, vel antimonii tartarisata, justa dosi exhibeatur: quibus attenuandi fine *pulveres ex salibus mediis*, *digestivis* vulgo dictis, vesperi jungantur, ut ex tartaro vitriolato, arcano duplicato, nitro antimoniato, sale absinthii, &c.

vel *pilulæ balſamicæ* Beccherianæ aut Stahlianæ, aut aliæ ſimiles, ex gummatibus & balſamicis uterinis (qualia ſunt ammoniacum, ſagapenum, galbanum, gummi hederæ, myrrha, aloe, opobalſamum, balſamum Copaivæ, terebinthina) & ſuccis inſpiſſatis ſive extractis plantarum amararum ac balſamicarum, ut gentianæ, cardui benedicti, abſinthii, centauri minoris, ſumariæ, cochlear &c. paratæ: hiſque aliquamdiu continuandum, donec menſtruorum alias conſuetum tempus fere appropinquet.

X.

Tunc II.) ſex vel octo dies ante conſuetum menſtruorum tempus talia adhibenda ſunt, *quæ paullo fortius attenuant*, atque excretionem menſtruorum promovent: qualia ſunt: 1. *balnea* ſive inſeſſus, *pediluvia* ac *frictiones pedum* quotidie aut alternis tunc diebus uſurpanda. 2. *Vina medicata* per epicraſin purgantia, ex ſupra §. IX. indicatis radicibus & herbis, additis foliis ſennæ, radic. rhabarb. & fibris hellebori nigri, cum ſale tartari, vel tartaro vitriolato, mane uſurpata: quibus humores pituitoſi attenuantur, ſanguiſque ad uterum determinatur. 3. *Emmenagoga* ſive ſpecifica ita dicta menſes pellentia: qualia ſunt infuſa ex fortioribus moventibus, ut ex pulegio, roremarino, ſabina, adhatoda; florum roſmarini, cheiri, calendulæ &c. aqua, aut in frigidioribus vel pituitoſis, *vino parata*, ſemelque aut bis in die uſurpata. Præterea *omnia ex myrrha, aloe, borace, ſuccino, ſabina & croco* confecta: ut myrrha vel ſuccinum in pulvere, ſine, vel quod valentius, cum borace, apta doſi quotidie vino, præſertim calido, vel aqua pulegii, cheiri, liliorum convall. meliſſæ, aut cinamomi aſſumta; troch. de myrrha, item Eſſent. myrrhæ, vel per ſe, vel cum Eſſentia ſuccini, vel ſabinæ, vel ſpiritu ſalis ammoniaci mixta; ita & Elixirium proprietatis vel per ſe, vel cum ſpiritu ſalis ammoniaci, Eſſent. croci, *pilulevæ balſamicæ* antea laudatæ, & ultimis diebus paullo largiori doſi exhibitæ. Nonnulli *olea deſtillata* pellentia, quæ vehementia immo fortiſſima ſunt, commendant: ut oleum deſtillatum ſuccini, ſabinæ, roſmarini, cinamomi, &c. quia vero hæc nimis vehemen-

menter exagitant & commovent sanguinem, præsertim majori dosi exhibita, hæc aliaque vehementiora pellentia vel non, vel saltem cautissime, parca dosi, & non antequam venæ sectio fuerit præmissa, atque aqueis sanguis probe dilutus, exhibeantur; alias ob nimiam vehementiam, calorem, inflammationes, hæmoptysin, vomitum aut mictum cruentum aliave mala inducunt.

X I.

Si tẽpus menstruorũ incertũ.

Si vero tempus menstruorum incertum est, tunc medicamentis prioris classis, attenuantibus scilicet & leniter pellentibus §. IX. tam diu continuandum, donec ægræ dolores in abdomine, lumbis, & circa pubis vel uteri regionem percipiant, quo tempore medicamenta posterioris classis sive fortius pellentia, §. X. adhibenda. Sed si ejusmodi tormina, uti haud raro contingit, non sentiantur, in junioribus emmenagoga versus novilunium, in annosioribus versus plenilunium danda, juxta versiculum:

Luna vetus vetulas purgat; nova luna puellas.

Quando vero gravia symptomata, vel in capite, vel thorace, vel abdomine, & inde metuenda *pericula urgent*, atque prædictis nihil effectum est, tunc etiam ad majora mala, hæmoptysin verbi gratia, vomitum cruentum, & similia præcavenda, *Vena in pede secanda*; id quod ultimo triduo ante tempus menstruum consuetum, aut si hoc ignoratur, in annosioribus, luna decrescente sive post plenilunium, in junioribus vero, post novilunium, sive luna crescente commodissime fieri solet. Cavendum tamen, ne *in puellis de graviditate suspectis*, aliisque, ubi symptomata non valde urgent, præsertim etiam in puellis, junioribus, nimis cito aut facile administretur; quia sæpe deinde idem auxilium cum molestia earum repetere coguntur.

X I I.

A venæ sectione sæpe inchoandum.

In valde plethoricis tamen, aut ubi gravia quædam symptomata urgent, initium curationis fieri apte potest Venæ sectione, subjunctis postea prioris & posterioris ordinis medicamentis emmenagogis: qua quidem methodo plerumque citius curantur, verum facile postea nova obstructio repetionem venæ sectionis exigit.

Interea tamen etiam sciendum, quod facta sanguinis missione, *solis sæpe pilulis Becherianis vel Stahlianis* aut similibus aloeticis ac myrrhatis scopus obtineri possit, si ultima hebdomade ante tempus menstruum vesperi quotidie adhibeantur: quæ tanto certiorem effectum edunt, si una cum *pediluviis* vel insessibus, infuso quodam emmenagogo, similique Essentia idonea ex §. IX. supra laudatis usurpantur: & *si forte prima vice effectum quæsitum non præstant*, subsequentibus mensibus, postquam semper per XIV. circiter dies a medicamentis abstinuerunt, eodem tempore, eodemque modo repetantur, non neglecto *motus corporis* frequenti, pedum fricationibus, ac diæta conveniente.

XIII.

Menses nimis parce fluentes.

Atque hac ipsa etiam methodo *menses nimis parce fluentes*, ut largius fluant, tractandi sunt, itemque *eæ puellæ*, *in quibus justa ætate menses nondum fluxere*, attamen omnis generis molestias aut prava inde symptomata patiuntur; quibus etiam in casibus *aquæ medicatæ* & cumprimis *martiales*, ut pyrmontanæ, Egranæ, Sualbacenses, Spadanæ & similes egregium plerumque effectum præstant.

XIV.

Mala ex mensibus per ætatem cessantibus.

Quibus mulieribus menses per ætatem cessant, & incommoda inde oriuntur, quæ alias a mensibus obstructis oriri solent, *tunc minime pellentia eis sunt adhibenda*; sed potius *detractione sanguinis artificiali* opus est: & si tales mulieres antea valde fuerint plethoricæ, & otiosæ sint, venæ sectio verno & autumnali tempore postea est instituenda; aut pro malorum vehementia sæpius, eaque deinde, ad seram usque senectutem, præsertim in pede reiteranda, *phlogosesque vagæ* sive ebullitiones sanguinis, quæ has mulieres ut plurimum vehementer afficere solent, usu frequenti pulverum temperantium, vel absorbentium, citratorum, nitri ac cinnabaris temperandæ sunt: in quem finem pulvis temperans noster egregius est; itemque *aquæ medicatæ*, præmissa sanguinis missione, legitime usurpatæ.

XV.

X V.

In diæta vitentur omnia, quæ difficulter digerun- *Victus regimen.*
r, cruda, crassa, farinacea, flatulenta, leguminosa,
iida; adstringentia, obstipantia, & acida; *potus sit*
uis & sufficiens, alvusque semper victu lubricante
potu sufficiente, vel si hi non sufficiant, leni la-
nte, ut sale quodam amaro catharctico, aperta ser-
tur. *Motus vero corporis frequens* in curatione omnium
rum morborum, a suppressione mensium ortorum,
mme utilis est atque necessarius, mœror vero, tri-
tia ac terror vitandi.

X V I.

De Lochiis suppressis.

In SUPPRESSIONE LOCHIORUM potissimum *Suppressio lochioru.*
servandum est, utrum omnino suppressa, an solum
minuta sint. Si *tantum imminuta*, & febris non-
m adsit, pellentia lenia, ut Essent. myrrhæ, suc-
ni, croci, scordii, vel seorsim, vel inter se mixta,
parca dosi cum infuso Theæ, vel aliis similibus
ueis calidis aliquoties in die exhibita prosunt: vel
co horum Elixir. proprietatis Paracelsi; aut quæ ad-
c præstantiores a plerisque habentur, pilulæ balsami-
: Beccherianæ vel Stahlianæ, vesperi, ad grana xx.
otidie usurpatæ. *Sed si febris jam adest*, medica-
enta temperantia, huic contraria, danda sunt. *Si*
ro lochia penitus suppressa sunt; & quidem jam per
quot dies, fere semper febris adest, adeoque non
to pellentia, præsertim fortiora, adhibentur: quia
brem periculosam vel producunt, vel jam præsentem
gent atque omnia deteriora reddunt, verum præstat
nc ad febrim potissimum respicere, & orgasmum
nguinis, præmissa venæ sectione in pede, præsertim
plethoricis ac junioribus, pulveribus temperantibus,
sorbentibus, citratis, nitrosis, & potiunculis dia-
oreticis, potuque aqueo, ut in febribus acutis,
mperare, iisque, observato regimine diaphoreti-
, continuare, donec ægræ melius se habeant: ubi
uxus subinde redit, subinde vero non redit, &

ægræ tamen ſæpius convaleſcunt; ſed ſi venæ ſectio in principio non eſt inſtituta, plerumque non amplius prodeſt. *Victus* inſuper *puerperis hic conveniens*, ſit tenuis & parcus; vitentur animi affectus, præſertim mœror, triſtitia, terror, ira, temperatumque aeris regimen probe obſervetur: ubi vero notandum, quod moderatus vini generoſi hauſtus ſubinde datus, præſertim in aſſuetis, ſi illud appetant, & calor non nimis vehemens ſit, hic non noceat, ſed ſæpe multum ad fluxus hujus reſtitutionem faciat: qui ubi rediit, quiete, tenui victu, moderamine animi, leni pellente, & apto regimine conſervandus.

X V I I.

De Hæmorrhoidibus ſuppreſſis.

Hæmorrhoidum ſuppreſſio. HÆMORRHOIDUM SUPPRESSIO requirit primo ſanguinis imminutionem *per Venæ ſectionem* in pede, ſoluta prius alvo, ſi obſtructa eſt, vel per clyſterem ex decocto veronicæ aut chamomillæ in lacte, vel leni quodam laxante. Deinde, facta Venæ ſectione ſanguinis qualitas vitioſa eſt corrigenda: & quidem ſi orgaſmus ſive æſtus percipitur in ægro, abſorbentia citrata, nitroſa cum cinnabarinis mixta, inprimis pulvis temperans noſter, & lenia acidula ipſi opponantur. Sin vero ob ſanguinem viſcidum ſuppreſſæ, eadem, quæ in menſibus ſuppreſſis N. IX. hujus capitis ad ſanguinem digerendum atque attenuandum commendata ſunt, hic quoque uſurpanda. Denique vero, *poſtquam humores correcti ſunt, opera danda, ut lenibus ſtimulantibus ſive pellentibus fluxus revocetur;* ubi primo interne omnia eadem proſunt, quæ ad menſes pellendos ſupra §. 8. & 9. laudavimus: & ſpeciatim omnia medicamenta ex aloe, myrrha, croco, & helleboro nigro parata, ut Eſſentiæ eorum, Elixir. proprietatis, Eſſentia ſuccini, pilulæ Francofurtenſes, Immanuelis, Beccherianæ & Stahlianæ & ſimiles; item ſuccinum cum borace, & vina medicata laxantia; quibus vero, ſi æſtus percipiatur, temperantia ſubinde, præſertim veſperi, ſunt interponenda.

XVIII.

XVIII.

Externe conducunt *suppositoria* ex aloe & myrrha, & enemata acriora, frictiones ani frequentes pan- s asperis, vel foliis ficus; pediluvia & insessus sæpe hibiti, ac denique, his omnibus irritis, aut ubi pe- :ulum in mora, *hirundines* ano applicatæ, utpote hic am efficacissimæ. *Externe quid faciendum.*

Motus corporis, præsertim equitatio, aut vectio in rru, *vinum* etiam generosum *paulo largius subinde umtum*, ad hunc fluxum restituendum magnæ quo- e sunt virtutis. E contrario ab *abusu pellentium tiorum internorum*, præsertim ubi obstructio ab ad- ngentibus orta est, sedulo cavendum, ne sangui- n nimis commovendo graviora mala excitent: quem- nodum in mensium obstructione quoque jam indica- nus.

Fluxu autem restituto, sibique aliquamdiu relicto, iibenda sunt lenia roborantia, ut tincturæ martia- variæ, cydoniata, scilicet pomata, Ludovici, voelferi, &c. vel Mixrura roborans ex spiritu C. C. tinctura tartari, vel Essent. millefolii, ejusque in- im modice postea aliquamdiu usurpata egregie con- unt.

XIX.

n illis, ubi *hæmorrhoides numquam fluxerunt & ta- symptomata adsunt hæmorrhoidum metuendarum*, si- *molimina*, ut vocant *hæmorrhoidum*, ut *hæmorrhoi- cæcæ*, dolores ani & circa os sacrum, eæ, meo lem judicio, non facile promovendæ aut excitan- , ut multi volunt, nisi graves forte causæ id exi- t: quia postea, præter morbi spurcitiem & mo- am, ab earum fortuita obstructione, innumera e mala oriuntur. Quapropter in leviori adhuc præstat ægro prius, præmissa Venæ sectione in bio, laboriosum frequentemque *corporis motum* cum *a parca*, *tenui*, ac *refrigerante*, sedulo commenda- ita sæpe illa symptomata transeunt. Vel si his uti , aut ob vitæ genus non possit, aut etiam hæc sufficere videantur, vel malum jam sit gravius, o frequens *usus pulverum temperantium*, ac deinde *uinis missio* adhibenda: quæ deinceps subinde; præ- *Si hæmorrhoides nũquam fluxerũt.*

sertim circa æquinoctia, aut si opus est, *sæpius*, *præsertim in brachio* est iteranda; vel etiam in quibusdam *scarificationes* illarum loco substituendæ aut interponendæ sunt; ita enim, plethora atque ebullitione sanguinis imminutis, & hæmorrhoides præcaveri, & symptomata inde oriunda minori molestia ac periculo curari possunt, cum primis si moderatam & convenientem victus rationem æger simul probe observet.

Monita Practica.

1. In omnibus hæmorrhagiis obstructis, *præsertim mensibus ac hæmorrhoidibus*, *prudenti Medico*, *ad fortissima pellentia non facile progrediendum*, & inprimis a majori ipsorum dosi abstinendum: quia ob vehementiam, quæ insigni acrimonia & calore consistere videtur, facile nimium sanguinis motum, æstum, inflammationes, hæmoptyses, vomitum aut mictum cruentum inducunt, immo subinde ipsam apoplexiam.

2. Hinc *si fluxus moderatis pellentibus restitui non possunt*, præstat sæpius, præsertim in tenerioribus, a curatione abstinere, & naturam sibi aliquamdiu, præsertim si nihil urgeat, relinquere, quam intempestiva pellentium fortiorum abusu ægris noxam inferre. Observandum enim est salutare illud axioma medicum:

Si prodesse non possis, cave, ne noceas.

3. *Si in lochiis suppressis fortiora pellentia adhibentur*, febres periculosissimas acutas, & *inprimis miliarem* sive *purpuratam*, puerperis sæpe ac facile concitare solent: unde pleræque pereunt.

4. *Sanguinis tamen detractiones in hæmorrhagiis quibuscumque suppressis*, præsertim pertinacioribus, aut ubi periculum inde metuendum, *præstantissima* & sæpe maxime *necessaria sunt remedia*, *fortioribusque pellentibus longe præferenda*: atque si malum non omnino tollunt, levius tamen ac tolerabilius illud ut plurimum reddunt, ut postea aliis idoneis remediis tanto facilius curari queat.

CAPUT X.

De Congestionibus, & Doloribus.

I.

MOrbi, qui congestiones dicuntur, sunt morbi, in quibus sanguis, vel serum in certis partibus *vel* *arum imbecillitatem*, vel *ob humorum in corpore* *dantiam*, vel *ob ejus crassitudinem*, vel *propter va-* *has caussas simul*, copiosius, quam par est, sensim eritur sive accumulatur, dum minus refluit, quam it: ut inde molestiæ, tensiones, spasmi, tumores dolores in his partibus concitentur, eique sæpe ve-entissimi, qui pro varietate partium varios morbos ucunt. Quando vero partium tonus sive earum motrix nondum nimis destructus est, a congestis oribus irritantur, ob fabricam suam elasticam ar-osissimam renituntur, spasmodice constringuntur, e hoc mirabili artificio eos propellere vel ejicere ntur, idque vel per sanguineam vel serosam quan- excretionem. Quod ubi a natura obtinetur, ma- plerumque cessat, vel saltem minuitur; sed si ob cumque impedimenta hæc ejiciendi molimina non edunt, fibræ partium nerveæ nimis tensæ, dolores, mos, ita dictos catarrhos, sæpe etiam tumores, & is generis affectus dolorificos, arthriticosque pro-nt; qui vero sæpius tandem in partium debilita- & quandoque nervorum resolutiones sive paralyti- affectus desinunt, nisi in tempore curentur (*a*). *Congestiones quid.*

I I.

ifferunt vero congestiones vel 1. *ratione loci*; mo- enim fiunt *in capite*, unde dolores & gravitates ca- pitis, *Differentiæ.*

---

a) *Stabliani* hæc omnia prudenti animæ directioni ribunt; quam vero probare nequeunt; melius au- ex mechanicis rationibus explicari potest.

pitis, dolores & inflammationes oculorum, aurium dentium, faucium, vertigo, morbi soporosi & apopleᴄtici, &c. proveniunt; modo in *thorace*, unde angustia præcordiorum, difficilis respiratio, palpitatio cordis, hæmoptysis; modo *in collo*; modo *in abdomine* ut in hepate, liene, (unde congestiones, inflammationes & abscessus in his partibus, itemque malum hypochondriacum & hystericum) renibus, vasis venæ portæ, & præcipue vasis hæmorrhoidalibus, unde *hæmorrhoides cæcæ & dolentes*, dolores lumborum, malum ischiaticum, & in mulieribus malum hystericum; *modo in artubus*, unde *arthritici dolores*, *rheumatismi*, *podagra*, *chiragra & gonagra*, atque *œdemata* pedum, &c. proveniunt.

Vel 2. differunt *ratione ætatis*: in junioribus enim, experientia teste, congestiones ut plurimum contingunt *in capite*, ubi sanguis noxius ob agilitatem partiumque vigorem superiora petit per nares exitum quærere & hæmorrhagiam narium intendere videtur: unde facile in his oriuntur *cephalalgia*, *coryza*, *ophthalmia*, *odontalgia*, *otalgia*, aliaque aurium vitia, ut & faucium tumores, nisi fluxus sanguinis per nares eos ab his malis præservet. In *ætate media pectus præcipue afficiunt*, & evacuationem sanguinis in pulmonibus quærunt; qui si ob caussam quamcumque exitum non invenit, *tussim*, *dyspnœam*, *asthamata*, *pleuritidem*, *vomicam*, *aut phthisin producit*; in *senioribus* vero congestiones in *abdomine* & *articulis* maxime contingunt, ubi sanguis nimius exitum per intestinum rectum vel vias urinæ affectat, & hæmorrhoidum fluxum vel mictum cruentum molitur, unde affectus catarrhales, vulgo *catarrhi frigidi dicti in lumbis & coxis*, *podagra*, *arthritis*, *rheumatismus*, *lumbago*, *ischiaticum*, *hypochondriacum*, *hæmorrhoidale*, *& in feminino sexu hystericum malum*, &c. ortum sæpe ducunt.

III.

Caussa. Caussa earum ut plurimum est *abundantia sanguinis aut seri*, *sive plethora*, hujusque caussæ omnes, ut *diæta lauta*, *vita otiosa*, evacuationes naturales sanguinis suppressæ, aut artificiales neglectæ, refrigeratio & trans-

ranſpiratio ſuppreſſa, itemque animi affectus vehemen-iores, & cumprimis quoque partis læſæ debilitas.

V I.

Congeſtionibus ſæpe ſuccedunt obſtructiones, perfe-ſtæ ſtagnationes, dolores, inflammationes, ſuppuratio-es, abſceſſus, œdemata, corruptioneſque plurimæ, nde pro partis varietate varia & quamplurima in uavis parte mala proveniunt, & quando inveteratæ int, ob tonum partium a digeſtione diuturna læſum, ifficulter ſæpe curantur, aut tamen levi de cauſ- revertuntur. Si regimine & medicamentis calidio-bus, aut opiatis ſive narcoticis, præſertim præma-ure, tractantur, periculoſiſſimos ſæpe morbos indu-int. *Congeſtiones pectoris & capitis* reliquis ut plu-mum *ſunt periculoſiores*: quia illæ facile hæmopty-n, peripneumoniam, vomicam, phthiſin, inflamma-onem, aſthma, catarrhum ſuffocativum, aut ſuffoca-onem; hæ autem haud raro apoplexiam & paralyſin nſuumque morbos inferunt. Sic & eæ, quæ ætate congrua contingunt, perquam mali quoque ſolent eſ- moris. *Progno-ſis.*

V.

Quod ad curationem attinet, diſtinguendum erit *tem-us paroxyſmi*, ſive quando ægri ipſis his morbis corre-ti ſunt, & tempus, quo ab his morbis liberi ſunt, at-ue de præſervatione eorum cogitant, quia ob partes ebilitatas facile eiſdem morbis rurſus corripiuntur, at-ue ſic ſæpe inde ægrotant. Igitur in *paroxyſmo* horum orborum generatim conducunt ea, quæ congeſtum ſe-um & ſanguinem partim a loco affecto abducunt & vellunt, partim reſolvunt atque in naturalem mo-m redigunt: qualia ſunt, 1. in plethoricis & cali-oribus ſanguinis miſſio: quæ vero in frigidioribus aut roſis in paroxyſmo ſæpe plus nocet, quam prodeſt. quæ alvum leniter ducunt, quemadmodum *blanda xantia*: ſicuti ſunt pilulæ tartareæ, pilulæ franco-rtenſes, balſamicæ, Beccheri, Stahlii, aliæve ſi-iles, vel de ſuccino Cratonis: quæ in robuſtiori-is aliquot granis reſinæ jalapæ, diagrydii, aut extr. ellebori nigri, acui poſſunt; aut potiunculæ vel lveres laxantes, &c. vel horum loco quandoque *Curatio generalis.*

cly-

clysteres emollientes substitui possunt. 3. *pulveres dia-phoretici*, ex absorbentibus citratis, salibus mediis cin-nabarinis, nitrosis & antimoniatis, sæpius per diem exhibiti; quibus *ubi dolores sunt vehementiores*, aut per-tinaciores, & prædicta non sufficiunt, nocturno tempo-re, anodyna, moderata dosi, ut laudanum opiatum vel mp. de styrace vel de cynoglosso itemque emulsio-nes anodynæ jungenda sunt.

4. *Essentiæ diaphoreticæ*, ut scordii, succini, pimpi-nellæ albæ, lignorum, helen. aristoloch. rot. Mixt. sim-pl. tinctura bezoard. matutino præsertim tempore in lecto, cum infusis aqueis calidis, expectato deinde blando sudore, ac postea servato temperato victus re-gimine, interponendæ; nimis volatilia vero & calidio-ra fugienda.

V I.

Præservatio generalis. *Extra paroxysmum* præservationis gratia *Venæ sectio-nes* circa æquinoctia, vel sæpius adhuc in valde san-guineis institutæ & postea constanter repetitæ, item-que in nonnullis *scarificationes* certis temporibus inter-jectæ, maximi sunt usus, quibus vero *laxantia* leni-vel præmittantur, vel subjungantur: ut sunt vina me-dicata, aut infusa laxantia, aut pilulæ leniores qua-cumque modo §. V. & alias jam sæpius indicatæ, vel & salia amara cathartica, aut aquæ medicatæ leniter purgantes. In paroxysmo vero, ut supra jam dictum est, sanguinis missiones, nisi in valde sanguineis & ca-lidis, aut ubi alia peculiaris ratio eas urgeat, haud facile adhibendæ.

Victus denique ratio in his morbis *magnæ est utilita-tis*, potissimum vero opus est, ut ægri hi *parce edant*, a nimia satietate sibi caveant, impigri sint ad mo-tum, affectus animi moderentur, & sufficienti potu te-nui utantur; a crasso vero ac spirituoso & præsertim nimia ejus copia sibi caveant. Vitent quoque *medica-menta calidiora* & volatilia, regimenque nimis cali-dum aut valde coactum; corpus tamen contra frigus probe semper muniant; & in statu temperato conser-vent, ne transpiratio facile lædatur; nam frigus eis ut plurimum est noxium.

Fricationes corporis, præsertim pedum, itemque pe-

dilu-

diluvia temperata subinde adhibita, in his affectibus magnæ quoque sunt utilitatis. *Ita* vero *tristitia*, *mœror*, *intemperantia* in victu ac venere, desidia, nimiæ curæ ac solicitudines, itemque studia nimia, præsertim severiora, aut diutius protracta fugiantur.

V I I.

De Capitis dolore.

Speciatim vero jam considerabimus, quid in præcipuis congestionum ac dolorum speciebus, præter methodum generalem, agendum sit, incipiendo a capite, ubi CEPHALALGIA primum occurrit, utpote quæ sæpissime a congestione sanguinis in cerebro oritur, & sæpe cum tinnitu aurium vel gravitatis sensu, quandoque cum vertigine aliisve malis conjuncta est. *Cephalalgia.*

V I I I.

In *curatione* ejus præ omnibus alvus, si adstricta est, conveniente evacuante, quale ex N. V. vel VI. peti potest, solvatur: postea laudati pulveres, essentiæ & infusa diaphoretica ac resolventia N. V. proposita eadem methodo adhibeantur. Externe spiritus vini camphoratus, crocatus fronti calide applicatus, vel temporibus & vertici largiter illitus, hosce dolores brevi subinde, maxime si interna præmissa sunt, digerit & discutit. *Ejus curatio.*

I X.

In aliis, præsertim qui *calidioris sunt temperamenri*, egregie sæpe prodest unguentum alabastrinum temporibus illitum. *Pediluvia* quoque temperata & frictiones pedum revellendi & resolvendi fine hic egregia sunt. *Si menses, vel hæmorrhoides, suppressi*, convenientibus remediis capite præcedenti indicatis, revocandi erunt, ubi *Venæ Sectio* in pede ut plurimum valde egregia. *Parca diæta & frequens corporis motus* magis hic prosunt tam præservandi quam curandi scopo, quam ingens sæpe medicamentorum farrago. *Salia volatilia*, spirituosa suaveolentia sive fragrantia, & balsama cephalica sive apopletica vulgo dicta, *quæ naribus hic* ad-

admoveri & a multis valde commendari solent, multi adversa sunt, caputque turbando sæpe plus nocent quam prosunt, præsertim frequentius aut immoderatiu adhibita. *Idem de oleis destillatis*, præsertim succini & similibus intelligendum. *In plethoricis* aut in iis, *in quibus hæmorrhagiæ consuetæ suppressæ*, si prædicta medicamenta parum sunt, sanguis mittatur, isque in larga satis copia, ac præsertim in pede; in junioribu vero sanguinis missio rarius est necessaria, neque etian in his nimis cito instituenda; nisi magna eam requi rat necessitas. Si *cephalalgia ab hæmorrhoidibus suppressis* oriatur, præter modo dicta, *hirudines* ano applicatæ, utilissimæ sunt.

X.

De Otalgia.

Otalgia atque aurium affectus. *Otalgia*, *tinnitus aurium*, & *auditus difficilis* eande agnoscunt caussam: (nisi forte ab externa læsione o ta sint) hinc in *Otalgia*, quæ sæpe inflammatione habet comitem, interne eadem conveniunt evacuanti diaphoretica resolventia, diluentia, quæ in cephalalg N. VIII. laudata sunt. Externe Spiritus vini camph ratus, præsertim crocatus, calide ad aliquot guttas cu gossypio auri imponatur, & post aures etiam illinatu qui in otalgia potentissime resolvit, atque sic metuen dam suppurationem & ulcus auris sæpissime impediti Vel Oleum *amygdalarum amararum* cum pauca can phora gossypio vel linteo carpto eodem modo adhib tum, super imposito in usu utriusque *sacculo calido* e herbis resolventibus, ut rad. irid. Florent. herb. sa viæ, pulegii, serpilli, origani, flor. chamomillæ, se carvi, fœniculi, cum camphora. In sanguineis etia missio sanguinis ut plurimum necessaria est. Quan *vero his congestio aut inflammatio resolvi nequit*, & suppurationem spectat, *cataplasma leniens* & *emolliens ex mica panis cum lacte & croco* coctum, vel *cepæ s cineribus assatæ*, aliave similia calide sæpius admove da, donec sponte rumpatur; vel *si abscessus oculis p tet*, scalpello aperiri queat. *Pediluvia* quoque & f ctio-

ctiones pedum hic etiam valde prosunt. *Præservandi fine* eadem, quæ in cephalalgia aliave quacumque congestione præservanda N. VI. hujus capitis laudavimus, hic quoque conducunt.

X I.

De Tinnitu & susurro aurium.

In Tinnitu & susurro aurium revellendi scopo primo alvus ducenda, deinde pulveres temperantes diaphoretici, & Essentiæ resolventes, vulgo *anticatarrhales* dictæ, ut succini, lignor. rosmarini, diaphoretica, alexipharmaca, &c. aliquoties in die exhibeantur, eisque infusum Theæ, veronicæ vel betonicæ cum flor. rosmarini, salviæ aut lavendulæ & lign. sassafr. interponatur: & quidem ita, ut matutino tempore & circa meridiem Essentiæ, circa vesperam vero & noctu pulveres laudati interne usurpentur. *Tinnitus aurium.*

EXTERNE Essent. succin. vel sola vel cum castor. cum paucis guttis olei succini vel chamomillæ remixta, ad guttas j. vel ij. tepide cum gossypio mane & vesperi auri immittatur. Vel *ambra* & *moschus* vel *castoreum* ad gr. j. vel ij. in gossypio, vel etiam solum balsamum Peruvianum; vel olea carminativa, ut anisi, fœniculi, carvi aut chamomillæ, eodem modo usurpata, multis egregie prosunt: non neglectis *pediluviis* & *fricationibus pedum* ac *capitis* frequentibus. *Vapor decocti florum lavendulæ vel rosmarini* cum vino facti, auri per infundibulum admissus, multis etiam optime hic profuit. Quo pertinacior vero aut magis inveteratus est hic affectus, eo magis ac potissimum in plethoricis *V. S.* præsertim in *pede*, interpositæ *scarificationes* & repetita *purgantia* ad revellendum & utilia & necessaria sunt.

X I I.

De Auditu difficili.

In *auditu difficili* eadem fere curandi ratio optima est: speciatim vero, præter modo recensita valde hic *Auditus difficilis.*

conducit ℞. Sal vol. CC. ℈j. medull. castor. optim. gr. vi. ol. succin. gutt. ij. M. F. massa, de qua lentis aut pisi magnitudo cum gossypio mane & vesperi auri applicetur. Vel

℞. Ess. succin. ʒj.
castor. ʃʒj.
ol. dis. chamomill. ℈ß.
succin. gutt. j. M. & cum gossypio tepide bis vel ter quotidie adhibeatur.

Si a mensium fluxu suppresso, sicuti apud mulieres aut puellas sæpe contingit, hæc mala oriantur, debitis remediis ac diæta hic restituendus & in ordine conservandus. Si ab hæmorrhoidibus suppressis, hæ revocandæ, vel hirundines ano applicandæ; vel Venæ sectiones ac scarificationes in horum locum substituendæ. Quando ab *obstructione meatus auditorii*, ea quæ obstruunt, idoneis instrumentis sunt auferenda (*a*). In *senibus*, quibus sæpe ob virium debilitatem auditus læditur, itemque in malo valde inveterato, vel connato aut hæreditario, aut ubi externa læsio, ut tympanum ruptum morbum inducit, medicamentis ut plurimum nihil efficitur; interea tamen senibus ac debilibus roborantia, cephalica & ambrata pro capite & viribus roborandis hic sæpe conveniunt. Interdum tamen post multos annos auditum amissum sponte sine medicamentis & ex improviso nonnullis rediisse aliquoties expertus sum: adeoque non mox desperandum. *Sanguinis missiones*, *scarificationes* & *purgantia* subinde usurpata; atque ordinata ac moderata diæta, vitando abusum vini aliorumque inebriantium, cum motu frequenti, itemque *aquæ medicatæ* æstivo tempore legitime haustæ, tam *ad præcavenda*, *quam ad sananda hæc aurium vitia* quam plurimum, immo sæpe plus conferunt, quam omnia quævis alia medicamenta, ut in me ipso sæpe edoctus sum, qui ultra viginti annos per intervalla his malis conflictatus fui.

XIII.

(*a*) Qua de re conf. Instit. chirurg. nostræ.

XIII.

Odontalgia.

ODONTALGIA vel poſt dentis eroſionem, per quam acria ex alimentis vel aer in cavum dentis irruunt, ejuſque membranam internam & nervum afficiunt; vel a congeſtione ſanguinis circa dentium etiam ſanorum radices & alveolos oritur. Illa vix conſtanter tollitur, niſi dens eroſus ſive vitioſus manu chirurgica, ſi tuto id fieri poſſit, evellatur, vel acidis mineralibus erodatur. Sopitur tamen quoque ſæpe vel applicata provide guttula una vel altera aquæ fortis aut ſpiritus vitrioli in cavum dentis eroſi, vel *olei piperis*, *caryophyllorum*, aut *lini quaiaci*, vel per ſe ope penicilli immiſſi, vel cum opio & camphora in forma pilulæ denti cavo intruſi, & ſubinde, ſi dolor non cedit, repetiti. Quandoque egregie prodeſt Eſſentia ſuccini vel ligni quaiaci, vel nitri portiuncula denti immiſſa, præſertim ſi interna mox laudanda ſimul adhibeantur; vel ſi hæc parum proficiant, tollitur ſæpe *apto ferro candente*, denti cavo admoto: & ne malum facile redeat, *cavum dentis cera*, *maſtiche*, *plumbo* vel *auro*, ſi fieri poſſit, *apte repleatur*, quo ingreſſus peregrinorum avertatur. *Odontalgia.*

XIV.

Ubi vero dens non eroſus, ibi ad ſanguinis congeſtionem, tanquam cauſſam primariam, reſolvendam & orgaſmum temperandum, *pulveres temperantes*, *diaphoretici*, *antiſpaſmodici*, ex tartaro vitriolato, nitro & cinnabari, ex aquis diaphoreticis, ſingula hora vel bihorio, exhibeantur, corpus ab aere & frigore præſervetur, atque infuſum Theæ cum ligno ſaſſafras vel quaiaco ſæpius ſorbilletur, ſic intra aliquot horas hos dolores ſæpe ſuperavi. Interea tamen ſimul *decoctum florum chamomill. cum lacte* paratum calide ſubinde in ore detineatur, & ſacculi ex herbis reſolventibus, præſertim chamomilla, cum vel ſine camphora, genis imponantur. In valde plethoricis, aut ubi conſuetæ ſanguinis evacuationes neglectæ vel ſuppreſſæ, *ſanguinis*

missio egregie prodest. Præter antea laudata, *sal anglicanum* vel *catharcticum amarum* in ore detentum & sensim liquefactum congestiones has sæpe solvere & dolores hos quoque haud raro sedare solet. Nonnullos ab hoc dolore liberat, si dentes *ligni frustulo*, *fulmine tacti*, vel *e cœmiterio deprompti aliquamdiu fricent*, & cumprimis donec gingivæ aliquid sanguinis fundunt, &c. Si his non cedat, id quod tamen plerumque fieri solet, versus noctem lenia opiata prædictis pulveribus antispasmodicis admisceantur: mane vero, revulsionis gratia, *idoneum purgans* exhibeatur, & postea Essentia succini cum Essentia pimpinellæ remixta, pulveribus illis interponatur. *Genæ dolenti exterius & spiritus vini camphoratus* cum fructu tepide applicatur, præsertim si deinde prædictus sacculus ex floribus chamomillæ, vel ex farina & camphora calide superimponatur. *Ustio antitragi auris*, sæpius, ut varii auctores testantur, pertinaciorem odontalgiam subito sustulit, id quod tamen non semper præstat; itemque *Vesicatorium* vel ex cantharidibus vel rasura radicis armoraciæ flexuræ cubiti in latere affecto applicatum. *Alvus in hoc morbo semper aperta*, quantum fieri potest, servetur, & non facile dens integer, ob varia inde metuenda mala evellatur. *In declinatione* parum tincturæ odontalgicæ Mynsichti, VVedelii, Laccæ vel Essent. ligni quaiaci ore subinde detentum egregie prodest dissipando, gingivamque laxam roborando, ne tam facile redeat.

X V.

De Vertigine.

Vertigo. VERTIGO sæpe a congestione sanguinis in capite *apud plethoricos* oritur, vel apud eos, qui evacuationes sanguinis artificiales consuetas omiserunt, vel in quibus consuetæ sanguinis evacuationes spontaneæ substiterunt, vel & in eis, *qui multis studiis caput valde debilitarunt*, haud raro tamen *etiam a cruditatibus*, aut pravis humoribus, præsertim biliosis, *ab ira prægressa* aliave de caussa in ventriculo hærentibus. Si *a priori caussa*, evacuantia, laxantia, Venæ sectio in pedepedi-

pediluvia, pulvoresque resolventes, temperantes, cinnabarini, nitrosi, una cum infuso herbæ Theæ vel Betonicæ, curationem ut plurimum absolvunt. Sed si *suppressiones fluxus consueti sanguinis* in caussa, hi, si fieri potest, modo in capite IX. §. 4. & seq. proposito, restituendi sunt. Sin vero hoc fieri non possit, missiones sanguinis in loco eorum substituendæ. *Externe* Spiritus vini camphoratus vel solus, vel cum spiritu cornu cervi mixtus, vertici & temporibus sæpe illinatur; naribus vero aqua Reginæ Hungariæ vel Anhaltina, vel spiritus lavendulæ, aliusve similis, cum vel sine sale volatili oleoso, aut spiritu C. C. subinde admoveatur. Idem faciendum externe, *si a nimiis studiis malum ortum traxit*: ubi vero simul moderatio in studiis probe observanda, cum modica diæta & motu frequenti; *haustulus quoque vini in pastu præsertim*, aliaque roborantia modice usurpata, optime conducunt. A nimiis vero volatilibus & fragrantibus spiritibus, aut balsamis ita dictis cephalicis & apoplecticis externe adhibitis multi eruditorum magis læduntur; hinc caute hæc tentanda.

Si vertigo a cruditatibus ventriculi ortum ducat, hæ per digestiva sive salia media primum præparentur ac solvantur, & deinde vel per os vomitu, vel si quid vomitum vetat, per alvum evacuentur. Postea stomachica roborantia, cephalica, usus modicus vini generosi in pastu, pro ventriculo & cerebro roborandis, motus sive exercitatio corporis, & diæta parca atque aromatica subjungantur. *Usus aquarum Pyrmontanarum* aliarumque ejusmodi martialium hic quoque egregie benefacit.

X V I.

De Phthisi.

PHTHISIS, sive ulcus pulmonis cum tabe, tussi, rejectione materiæ purulentæ & non raro sanguinolentæ, febri hectica, spirandi difficultate, vel a præcessa hemoptysi, vel a congestione & suppuratione sanguinis in pulmonibus oritur; quæ, si perfecta & inve- *Phthisis.*

veterata, vix unquam; incipiens quidem interdum; attamen raro & difficulter curatur. Indicationes primariæ hic sunt: ulcus mundare & consolidare, congestiones resolvere & avellere, tussim & febrem moderari, & vires conservare.

Igitur *præmissis* & subinde repetitis *lenibus laxantibus*, præsertim ex tamarindis, foliis sennæ & manna paratis, vel magnesia alba aut rhabarbaro pro affluxu nimio a pectore revellendo, maxime conducunt, 1. *Infusa & decocta ex radicibus & herbis pectoralibus*, temperatis expectorantibus, resolventibus atque traumaticis: ut radic. liquirit. malvæ, chinæ, cichorii, pimpinellæ, irid. Florent. helenii, herbis veronicæ, scabios. capilli veneris, hyssopi, pulmonariæ, tussilaginis, virgæ aureæ, solidaginis saracenicæ, &c. cum passulis, dactylis, jujubis & ficubus; vel spec. pectoral. dispensatorii Brandemburgici vel Augustanorum, cum herbis pectoralibus prædictis, vel species nostræ pectorales, bis aut ter in die, ut infusum Theæ, usurpata. 2. *Salina resolventia*, abstergentia, & temperantia, ut tartarus vitriolatus, & lapides cancrorum vel conchæ succo limonum vel citri saturati, &c. cum pauco nitro ex aquis pectoralibus bis in die, & potissimum vesperi assumpta. 3. *Blandissima balsamica* hic subjungantur: ut Elixir. pectorale Wedelii ad guttas xxx. vel xl., vel balsamum peruvianum, aut balsamum de Mechâ, aut opobalsamum in forma elæosacchari, sed parcissima copia, ne febrem augeant; id quod etiam observandum in usu balsam. Locatelli vel Meimobii. Tutius vero 4. interponuntur *Gelatinæ* ex C.C. & ebore paratæ, itemque *emulsiones temperantes* & *roborantes* ex amygdalis cum pistaceis, pineis & semine papaveris albi. 5. *Contra tussis vehementiam*, si emulsio non sufficit, *lene opiatum* circa vesperam cum lapidibus cancrorum citratis, aut pulvere temperante quandoque exhibeatur, ut massa pilul. de styrace, vel de cynoglosso a gr. ij. iij. ad v. vel laudani opiati gr. j. Quidam cum STAHLIO hic valde laudant *extractum tabaci* longiori coctione paratum ad gr. iij. vel iv. mane in lecto assumtum. 6. *Pediluvia tepida* sæpe revellendi caussa cum fructu adhiberi possunt. 7. Circa æquino-

ctia,

ctia, immo in nonnullis ſæpius, *larga Venæ ſectio*, ſi vires permittunt, in pede inſtituatur. 8. *Uſus chærofolii* in cibis ſit frequens; *ſalita*, vero, *ſpirituoſa*, nimis *calefacentia* & *acida*, præſertim ex *mineralibus* parata, nocent. 9. Ubi *phthiſis in ſexu muliebri a menſium ſuppreſſione* oritur, hi reſtituendi ſunt, aut ſi in puellis junioribus nondum apparuerunt, eorum proventus, modo ſupra Cap. IX. §. VIII. propoſito, promovendus, quorum beneficio fit, ut plures feminæ a phthiſi & hectica curentur quam viri. 10. *Quando ægri tales poſt uſum ejuſmodi remediorum melius ſe habent*, & ambulare rurſus poſſunt, medicamentis continuo non ſunt obruendi; ſed ſufficit tunc aliquandiu, *bona ac parca diæta & motus frequens*, ſed moderatus ambulando, equitando, curru vehendo; quandoque tamen infuſum quoddam pectorale loco Theæ cum aliquot guttulis Elixirii vel Eſſentiæ cujuſdam pectoralis, verb. grat. ex extracto veronicæ, in aqua pectorali ſoluto, mane apte adhiberi poteſt; veſperi vero *pulveris temperantis* ℈j. vel ʒß. cum vel ſine china, præſertim quando forte calorem paullo auctiorem ſentiant, donec forte nova mala, nova rurſus remedia deſiderent: ſic prædicto regimine plus ſæpe efficitur, quam continua aut ingenti medicamentorum farragine. Conducit etiam egregie alvum vel victu idoneo vel lenibus remediis ſemper ſervare laxam, niſi per ſe reſpondeat.

11. *Aquæ Emſenſes & Selterenſes*, præmiſſis laxantibus, præſertim *cum tertia vel quarta parte lactis* quotidie mane per aliquot hebdomades calide hauſtæ, multis in malo recenti vel ſaltem non adeo vehementi, egregie profuere, præſertim ſi ambulare adhuc poſſunt; aquæ martiales, ut *Pyrmontanæ*, *Egranæ*, *Swalbacenſes*, *Spadanæ*, &c. phthiſicis huc uſque quidem a pleriſque funeſtæ habitæ fuerunt; attamen obſervationes recentiores me alioſque docuerunt, quod in malo recenti aut leviori iis tuto & cum fructu etiam uti queant, ſi modo tepide & modice bibantur; frigidæ vero, ob frigus pectori inimicum nocent. Cura denique ita *dicta lactea*, præſertim lactis aſinini, vel caprilli, vel ſeri lactis, itemque lactis ebutyrati quandoque valde etiam nonnullis conducit, ſi diu ſatis cum

bona diæta & corpore rite præparato, continuatur. Eadem fere methodus medendi, omissis balsamicis, optima quoque est *in hectica, quæ sine ulcere pulmonis est*, vel etiam *cum ulcere renum* conjuncta.

XVII.

De Vomica, & Empyemate.

Vomica & empyema. *In* VOMICA pulmonum eodem fere modo curatio quoque est instituenda; inprimis vero per infusa vel decocta expectorantia atque traumatica cetera remedia antea laudata, ulcus abstergendum, mundandum & consolidandum interpositis subinde *lenibus alvum ducentibus, præsertim ex manna, vel ex magnesia alba*, ad affluxum ad pectus avertendum, Venaque in plethoricis in pede idoneo tempore secanda. Reliquum per laudata decocta pectoralia, blanda *balsamica*, & bonam victus rationem perficitur, vel & per *aquas medicatas* §. XVI. cum lacte.

EMPYEMA sine matura incisione sive paracentesi thoracis curari non potest; (de qua vid. Institut. nostr. chirurgic.) interne iisdem adhibitis, quæ in phthisi & vomica modo commendavimus.

XVIII.

Malum Hypochondriacum.

Malum hypocondriacum. *Malum Hypochondriacum* plerumque consistit in congestione sanguinis abundantis & spissioris in hypochondriis, sive in visceribus cum Vena portæ communicantibus: unde in eis stagnationes, distensiones, molestiæ, dolores, spasmi, flatus, obstructiones alvi, animi morositas, tristitia & ipsa sæpe melancholia, cum variis aliis miris atque inexplicabilibus subinde symptomatibus, oriuntur, ubi sanguis abundans in vasis venæ portæ & cumprimis hæmorrhoidalibus congestus, prædicta symptomata inducit, maxime si per vasa hæmorrhoidalia exitum invenire non potest.

XIX.

X I X.

Quod ad *curationem* hujus morbi attinet, in *paroxysmo*, nisi alvus jam sit aperta, enemate aperiatur emolliente, vel leni purgante, præsertim salino, ex sale amaro cathartico, anglico vel bohemico, eodemque, quoties diutius, quam par est, obstructa est, aperta servetur. *Deinde ad humores viscidos resolvendos*, & symptomata minuenda salia media digerentia sive *digestiva* dicta, ut tartarus vitriolatus, tartarus tartarisatus, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, vel sal absinthii cum cinnabari & lapidibus cancrorum acido tartari vel citri saturatis, vel pulvis temperans noster, quotidie ter quaterve ex aquis idoneis exhibeantur; vel etiam liquor terræ foliatæ tartari a guttis xl. ad lx. mane cum infuso Theæ aliove simili, propinetur, atque aliquamdiu cum parca diæta, potu tenui, sufficiente, & exercitatione corporis continuetur. Quæ vero si non sufficiant, ad paroxysmum minuendum, *Essentia millefolii vel adianthi albi*, horumque *decoctum* sive *infusum* ad modum Theæ prudenter exhibeantur, ita brevi plerumque magnum ægri levamen percipiunt. *Cura in paroxysmo.*

X X.

Extra vero paroxysmum, vel in malo graviori etiam in paroxysmo aut eo saltem aliquomodo remittente, 1. Quantitas sanguinis crassi est imminuenda per Venæ sectionem, præsertim in pede; quæ deinde circa æquinoctia, vel in valde sanguineis, sæpius repetenda. Vel utilissime etiam hic sanguinis quantitas, natura sæpe cum successu monstrante viam, imminuitur *per hirudines* ano applicatas, in primis quando æger jam antea forte hæmorrhoidibus laboravit, vel dolores circa lumbos & os sacrum percipit. 2. *Sanguis viscidus & spissus est attenuandus*: quod optime fit primo idonea *diæta*, ut cibo parciori, tenui & facilis digestionis, potu diluente sufficienti, & motu frequenti, sed moderato, *quæ optima sunt hypocondriacorum remedia*. Quibus tamen addi possunt *pulveres & infusa* ex vegetabilibus, præsertim radicibus & herbis incidentibus atque attenuantibus, ut radicibus iridis Florentinæ, cichorei, caryophyllatæ, taraxaci, pimpinell.alb. vincetoxic. apii, ari, &c. *Extra paroxysmum.*

&c. herb. fumariæ, ſcolopendriæ, linguæ cervinæ, hepaticæ, capilli veneris, adianthi albi, card. bened. meliſſæ, flor. millefolii, cum lenibus aromaticis, ut cinamomo, caſſia caryophyllata, cort. cuilaban, ſantalo citrin. ſchœnanth. aniſo ſtellato, lign. ſaſſafr. &c. Præterea cum his infuſis aſſumi poſſunt tinct. tartari, tinct. antimonii tartariſata, liquor terræ foliatæ tartari, Eſſentia corticis aurantiorum, pimpinellæ, ſcordii, gentian. helen. abſinth. & ſimilibus, interpoſitis, præſertim veſperi, antea laudatis ſalibus digeſtivis; quibus vero ſubinde *lene laxans*, vel ex infuſo rhabarb. & foliis ſennæ, vel ex pilulis gummoſis *Sylvii*, tartareis *Bontii* vel *Quercetani*, vel *Beccheri*, polychreſtis noſtris, aut Sal Anglicanum, vel amarum catharcticum, apta doſi, quando res ſic poſtulat, interponendum.

XXI.

Symptomatibus gravioribus ſic debellatis, tandem, ad *tonum* partium denuo *roborandum*, lenia martialia, ut tinctura vitrioli martis, tinctura martis cydoniata, vel mixtura ex ſpiritu C.C. & tinctura tartari, vel etiam crocus martis, vel ipſa limatura martis ſubtiliſſima a gran. v. ad VIII. aut cum elæoſacchar. ℈ß. aut cum extractis amaris mane & circa veſperam exhibita, præ omnibus autem fere *aquæ martiales medicatæ*, ut Pyrmontanæ aliæque ſimiles, legitime uſurpatæ, hic conducunt. Immo etiam hæc martialia in malo graviori ſæpe jam cum ſucceſſu uſurpantur, & apud Germanos valde celebres ſunt, nomine *curationum martialium*, (*Stahlcurenn.*)

XXII.

Præſervatio mali hypochondriaci. *Præſervatio optima* hujus mali conſiſtit in parca diæta, potu tenui ſufficienti, aquoſo, inprimis etiam ſeri lactis, (*a*) motu frequenti, temperantia in ſtudiis præſertim lucubrationibus, & Venæ ſectione circa æquinoctia; quæ, qui rite obſervat, non facile malo hypochondriaco rurſus afficietur. In multis etiam *uſus legitimus aquarum medicatarum*, æſtivo præſertim tempore,

(*a*) Hoc etiam ſua experientia confirmat cel. Frid. *Hoffmann.* Diſſert. de ſeri lactis virtute aliiſque multis in ſcriptis.

ore, multo cum fructu qnandoque interponi, immo ƒpe præſentibus etiam ſymptomatibus uſurpari poteſt.

X X I I I.

De Malo hyſterico.

Malum hyſtericum ſive *paſſio hyſterica* idem fere eſt ı mulieribus, quod in viris malum hypochondriacum, ed illas, tanquam corpora teneriora, vehementius af- igit, & ſpeciatim eis ſæpe conſtrictionis pectoris & uffocationis ſenſum, (unde & *ſuffocatio uterina* ſive *yſterica* dicitur) *multos ſpaſmos*, motus convulſivos, unde *epilepſia uterina*) *anxietates majores*, *nauſeam*, *onatum vomendi*, *vomitum* ipſum aliaque graviora ſym- tomata inducit.

Paſſio hyſterica.

X X I V.

Oritur quoque præcipue, ut mihi ſaltem videtur, a ongeſtione ſanguinis in abdomine, & ſpeciatim viſce- bus hujus cum vena portæ nexis, exitum per ute- um vel vaſa hæmorrhoidalia non invenientis: hinc adem ſymptomata inducit, eademque fere ac mali ypochondriaci & prognoſis & curatio eſt. *Interdum amen quoque obſervatur menſibus rite ſe habentibus*, & inc forte ab humoribus acribus primarum viarum, paſmos illos excitantibus, ortum trahere videtur.

Cauſſæ.

X X V.

In paroxyſmo, præſertim ubi ſenſus ſtrangulationis el ſuffocationis, vel motus convulſivi epileptici, vel nimi deliquia adſunt, medicamenta fœtida & volati- a, ut ſpiritus C. C. liquor. C. C. ſuccinat. Eſſent. aſtorei, vel ipſum Caſtoreum, pennæ perdicum, vel uſtum corii aut cornu accenſum, ad eas excitandas aribus admoveantur, & guttæ aliquot prædictorum piirituum fœtentium vel per ſe, vel cum liquido quo- am aqueo ori infundantur: ubi & vellicationes pilo- um, naſi, aurium, atque frictiones pedum ac ma- uum cum pannis aſperis, vel excutiis e ſetis porci- is confectis, utiliter adhibentur, donec ad ſe re- eant.

Curatio in paroxyſmo.

XXVI.

XXVI.

Extra paroxysmum. *Extra paroxysmum* eodem fere modo ut in malo hypochondriaco, §. XIX. & XX. procedendum; ita tamen ut Essentiis vel pulveribus salinis & cinnabarinis semper aliquid castorei addatur, nisi ægra id forte, ut subinde fit, aversetur. Deinde opera danda, ut mensium fluxus, si adhuc sunt in congrua ætate, restituatur. Sed si non amplius sint in ea ætate, qua menses restitui queant, aut si malum vehementius, Venæ sectio in pede instituatur, & postea Venæ sectiones æquinoctiales, & subinde adhibitas purgationes lenes, præsertim pilulis lenibus uterinis balsamicis, vel sale amaro cathartico præservandi fine non prætermittant, observata simul legitima victus ratione.

XXVII.

Cautela. *Emetica* his exhibere, aut purgantia fortiora, summe periculosum esse sæpius observatum est. *Calidiora* quoque medicamenta, Elixiria uterina, olea distillata ejusmodi, itemque salia volatilia oleosa valde etiam hic plerumque sunt noxia. *Absorbentia* sive *terrea* a cretacea medicamenta, nullam quoque his in mali utilitatem afferunt: quia acidum hic vel non peccat vel saltem caussa præcipua non existit; sic & *martialia* a quibusdam adeo decantata, forte ob vim stypticam & difficilem digestionem etiam hic sæpe vel nihil efficiunt vel omnino nocent, præsertim si non quam cautissime usurpentur; interea tamen quibusdam egregie prosunt, adeoque caute tentanda. Verum *aquæ minerales*, *martiales*, præsertim si prius Venæ sectio in pede præmittitur, atque modicæ & non nimis frigide bibuntur, ac motus sufficiens subjungitur, optimos sæpe effectus præstant; *debilioribus* vero, præsertim si *frigidæ* ac nimia copia, aut neglecto motu hauriantur, sæpe nocent; sed hæ debiliores quoque optimo cum successu aquis medicatis temperatioribus quæ salia media blanda, sine martialibus & vitriolicis particulis, continent, ut sunt Emsenses aut Selterenses, præsertim calide haustæ, uti possunt, qui egregie sanguinem diluunt, attenuant, resolvunt & fluidum reddunt. Ratione diætæ idem ipsis quoque observandum, quod in malo hypochondriaco propo-

sui-

nimus. Denique sciendum hoc malum in quibusdam tam pertinax esse, ut omnium remediorum vim fere eludat, & vix nisi tempore & patientia vinci queat.

XXVIII.

Obstructiones Hepatis & Lienis.

Obstructiones hepatis & lienis.

Obstructiones sive infarctus hepatis & lienis eandem caussam ac præcedentes duo morbi agnoscunt, ideoque hæc mala eodem etiam fere modo curanda, interponendo simul sæpe modicam *mercurii dulcis* portionem; vel & *saponis* veneti usum copiosum. In mulieribus præcipue ad menses; in viris vero ad hæmorrhoides obstructas respiciendum, ut earum fluxus, si fieri possit, restituatur, vel si nondum adfuerit, excitetur. Sed si hoc fieri non possit, & symptomata urgeant, Sanguis Venæ sectione, hirudinibus ano applicatis, aliisque evacuationibus artificialibus evacuetur. Externe *emplastrum diasaponis*, vel de gummi ammoniaco, de cicuta, diaphoret. Mynf. vel diachylon cum mercurio roboratum, calide lateri ægro sive dolenti applicandum, & quandoque oleo capparum, vel unguento dialtheæ calide fricandum. *Venæ sectio in pede, potus sufficiens temperatus, motus* corporis frequens, & cumprimis *equitatio*, ac diæta moderata ac tenuis, itemque *aquæ medicatæ* ac balnea temperata, præcipua horum morborum, si curationem adhuc admittunt, sunt remedia.

XXIX.

Scirrhus Hepatis & Lienis.

Scirrhus hepatis & lienis.

Scirrhus hepatis & lienis inveteratus nullam admittit medelam, hinc præstat eum intactum relinquere. Recens vero, præmisso laxante idoneo & Venæ sectione in pede, eodem regimine ac victus ratione, iisdemque remediis §. XXVIII. indicatis, subinde adhuc cura-

curatur, resolventibus nimirum radicibus, herbis, sub forma infusi, salibus, digestivis, gummatibus, &c. interne & externe adhibitis, quibus & mercurius dulcis moderata dosi resolvendi fine utiliter vel admiscetur vel interponitur, vel & sapo venetus. Sæpius etiam *aquæ medicatæ*, si rite usurpantur, hic magnam quoque adhuc utilitatem afferunt, quia potenter sanguinem spissum resolvunt & obstructiones aperiunt.

X X X.

De Atrophia.

Atrophia. *Atrophia* vi vocis quidem *quamcumque corporis tabem* significat: attamen hodie speciatim & proprie sumi solet *pro ea tabis specie, quæ ab obstructione glandularum in mesenterio oritur*, atque ut plurimum a congestione sive ab infarctu glandularum ejusdem præcipue in infantibus sive pueris, provenit, ab humoribus viscidis ibi congestis ac quiescentibus; hinc eorum venter plerumque multum tumere & inflatus esse solet.

In *curatione* igitur requiritur 1. Pro cruditatibus primarum viarum evacuandis, laxantia moderata, eaque in progressu curæ subinde repetita: quibus semper parum mercurii dulcis admisceatur. Infantibus junioribus pulvis jalapæ cum tartaro vitriolato vel mercurius dulcis, vel syrupus de cichor. cum rhabarbaro hunc in finem apte exhibetur; cui, si hic nimis debilis, pulveris jalapæ aliquot grana addantur. Adultioribus etiam Sal Anglicanum vel amarum catharcticnm Germanicum vel Bohemicum, vel pilulæ, eæque præsertim mercuriales, cum fructu dari possunt.

2. Attenuantia, digerentia sive resolventia eadem quæ in malo hypochondriaco §. XIX. & XX. vel modo §. XXIX. laudata sunt, infusa nimirum, pulveres & essentiæ: ubi etiam cum primis *specificum* sive *pulvis antatrophus* Scretæ, (*a*) aliusve similis egregius est. U

℞. rad.

(*a*) Descriptio hujus pulveris vid. in *Lentilii* Miscell. Med. pract. part. III. p. 59. *Kœnig*, Select. Re med. pag. 67.

℞. rad. irid. flor. ℥ß.
ari
tart. vitriolat.
fulig. ſplend.
lap. 69. ppt. a. ʒij.
ſacchar. alb. ℥iß. M.

e quo aliquoties in die doſis idonea exhibeatur. Si nfantes adhuc ſugunt, nutricibus quoque talia remedia imul ſæpe exhibenda, bonaque diæta ab ipſis ſeranda.

Externe, quia abdomen eorum plerumque valde tuet & durum eſt, conducit emplaſtrum diaſaponis, el de ammoniaco toti abdomini imponere, illudque binde oleo laurino calido probe fricare ſive inunge. *Balnea* quoque aquæ dulcis tepida, ex aqua pluiatili aut fluviatili, vel ſimplicia, vel cum herbis aomaticis parata, multa cum corporis & artuum fricaone, dum in balneo ſedent, ſæpe uſurpata, itemque equens motus in curru puerili aliave idonea machia, his ægris egregie conducunt.

XXXI.

Si atrophia hæc, ut ſæpe fit, ſimul *a vermibus* oriar, hi anthelminticis amaris, & ſpeciatim ſemine ſanonici ſive cinæ cum melle exhibito, aut vino Hiſpaco infuſo, vel myrrha, vel radic. filicis, ſummitatias abſinthii, floribus tenaceti cereviſiæ injectis, vel, ui hoc præſtat, *mercurio dulci*, & laxantibus ſenſim eſtruendi atque expellendi.

XXXII.

De Rhachitide.

Rhachitis (quæ atrophia eſt cum ſpinæ & articulom deformitate) cum ex eadem cauſſa, cui ſæpe aliuid venerei admixtum eſt, oriri videatur, (*a*) iiſdem etiam *Rhachitis.*

(*a*) *Hunc morbum tam novum non eſſe*, ut vulgo editur, alias in ſchediaſmate docui, quo oſtendi, *intes olim pro a diabolo ſuppoſitis habitos*, revera nihil ud, quam *infantes rhachiticos* fuiſſe, Anno 1725.

etiam remediis attenuantibus, resolventibus & aperientibus speciatim vero infusis vegetabilium laudatorum, tinct. antimonii tartarisat. tinct. vitrioli martis Ludovici, pulvere antatropho Scretæ, vel pulvere ex salibus digestivis, rad. ari & iridis Florent sicut §. XXX. commendavi, vel & ex illis & semine anisi, fœniculi, cinamomo & croco martis sulphurato parato, interpositis subinde lenibus laxantibus mercurialibus, cu- randa: quibus *externe* spiritus aut linimenta nervina pro spina dorsi inungenda, ex spiritu rosmarini, serpilli, matricali, aqua Anhaltina & similibus adjungantur, non omissis, ubi opus est, *idoneis machinis* pro spina dorsi & cruribus curvis emendandis. In *diæta* crassa, cruda, farinosa, legumina, & præ omnibus nimia repletio vitentur, curruque puerili, vel alia commoda ratione sæpius moveantur, non neglectis *balneis* frequentibus tepidis & fricationibus congruis, in atrophia antea laudatis: quam methodum etiam recens scriptor medicus (*a*) peculiari scripto *de Atrophia infantum* valde laudat: præsertim si frictiones in balneo semper fiant manu humida, farina triticea prius imbuta, pro sordibus & obstructionibus foraminulorum cutis abstergendis atque aperiendis.

XXXIII.

De Calculo.

Calculus. CALCULUS & *renum* & *vesicæ* utplurimum quoque ortum suum trahere videtur ex congestione & stagnatione sanguinis crassioris in renibus; unde tandem calculus, primo renum, deinde & vesicæ emergit, atque gravissima symptomata, ut dolores, nauseam, vomitum, obstructionem urinæ, convulsiones, inflammationes, &c. producit. Vesicæ tamen calculus etiam sæpe, præsertim in pueris, oritur in vesica, salvis renibus, quando particulæ terrestres & viscidæ sive glutinosæ ibidem hærent atque concrescunt.

XXXIV.

(*a*) *Chudenus*, scilicet celebris Medicus, olim in Marchia veteri, nunc in Ducatu Luneburgico.

XXXIV.

In *Curatione* primum semper respiciendum utrum paroxysmus adsit, an a paroxysmo æger liber sit, atque propterea curatio varianda. In *paroxysmo calculi*, sive renalis sive vesicæ, ante omnia alvus per clysteres ex decocto florum chamomillæ vel veronicæ cum lacte & melle vel saccharo paratos solvatur, iique per aliquot dies, si malum non remisit, licet alvus non sit obstructa, spasmos leniendi caussa, quotidie repetantur; ita dolores plerumque egregie demulcentur. Nonnulli, præsertim in calculo renum, magnum levamen sentiunt, si mox in principio paroxysmi fol. sennæ ℥ß. vel cum aqua vel cum cerevisia tenui ℔ß. leniter & per momentum decoquunt addito pauco saccharo vel mannæ, mane per unum alterumve diem ebibunt. Alias mox post clysterem vel etiam post operationem purgationis finitam, exhibeantur *pulveres temperantes* ut *antispasmodici*, ex tartaro vitriolato, nitro depurato, lapidibus cancrorum, acido citri saturatis, & cinnabari nativa, vel antimonii vel etiam ipsa vulgari, parati; de quibus singulo bihorio ℈j. vel in robustioribus ʒß. donec calculus expulsus, vel dolores remittant, ex aqua vel decocto convenienti, ægro porrigatur. His *diluentia* & *lubricantia* calida, ut *infusum* Theæ, virgæ aureæ, hederæ terrestris, Coffeæ, Rad. cichorii, liquiritiæ, malvæ, altheæ, pareiræ bravæ aut seminis lini interponantur, (*a*) ut & *emulsiones dilutæ* ex amygdalis dulcibus & semine papaveris albi; quandoque lubricantia atque emollientia, ut olei amygdalarum dulcium vel olei papaveris albi vel olei lini subinde cochlear. j. ij. vel tria in robustioribus exhibeantur; item *decoctum nephriticum Foresti*, aut aliud ex vegetabilibus pectoralibus & lubricantibus paratum, quale nostrum est decoctum pectorale, egregie prosunt: e quibus quandoque haustum vel cyathum unum alte-

Curatio in paroxysmo.

O rum-

(*a*) *Infusum seminis lini* cum pauco saccharo ac lacte mirabiles præstare effectus in doloribus leniendis, asseverat quoque *Sydenham*. Cap. de Calc. & *Middleton*. lib. de Lithotom. pag. 5.

rumve assumant. In doloribus vehementissimis *anody-na* parva dosi, ut præter sem. papaveris albi in emul-sionibus laud. opiat. aut mp. de cynoglosso laudatis pul-veribus adjungantur. Vel *liquor terræ foliatæ tartari* cum quinta parte *laud. liquid. Syndehami* mixtus, & ad gutt. L. vel LX. subinde datus. Vel si *extract. flor. papav. rh.* vel sem. papaver. albi ℥j. in liquore terræ foliatæ tartari ℥ß. vel ℥j. solvatur, & eadem ratione per intervalla exhibeatur, egregie his dolores leniun-tur, & tamen calculi simul blande promoventur. Hoc papaveris extractum in frequentissimo usu loco opii est supra jam sæpius laudato D. *VVagnero*, Medico Lubec-censi famigeratissimo, qui illud *opium Europæum* voca-re, & egregios effectus in quamplurimis morbis e-præstare solet. *Externe*, *balnea aquæ dulcis*, alia-ve emollientia, ut *oleum lumbricorum* terrestrium, vel *scorpionum*; aut sacculi ex emollientibus herbis ac se-minibus confecti, vel cepæ assatæ, regioni dolenti ca-lide sæpius applicentur.

XXXV.

Calculorum exiguorum curatio. *Si calculi exigui*, tunc, his aliquamdiu præmissis, *lenia pellentia* subjungenda vel conjungenda: ut præter modo laudatum liquorem terræ foliatæ tartari, tinct. tartari, vel tart. vitriol. vel sal ammon. ad ℈j. vel ʒß. subinde data, vel fructus alkekengi, cynosbati, baccæ juniperi, nuclei persicorum vel amygdalæ ama-ræ, VI. vel VIII. quotidie semel, bis aut ter come-sti, vel in emulsione dati; (*a*) aut semen lithosper-mi sive milii solis & violarum, vel in pulvere vel in emulsione, una cum balneis tepidis emollientibus & regimine temperato, exhibeantur. In *calculis vero ma-gnis* a pellentibus abstinendum, & solum lenientia ad-hibenda. Denique *remittente paroxysmo*, quia ventricu-lus in eo utplurimum debilitatur, stomachica tempera-ta rursus sunt usurpanda.

XXXVI.

(*a*) Ut ℞. nucl. persic. N. XVIII. amygdal. dulc. N. VI. aquæ fragr. ℔j. F. Emulsio, add. sacch. perlat. q. s. ad grat. sapor. D. sæpius haustulus, quæ etiam egregie *in urina suppressa* prodest.

X X X V I.

Extra paroxyſmum.

Extra paroxyſmum ſanguinis quantitas imminuatur
per Venæ ſectiones tempore æquinoctii, aut in ſangui-
ıeis ſæpius inſtitutas, quæ valde hic egregiæ; & ſi for-
e *hæmorrhoides ſuppreſſæ*, hæ reſtituantur, aut hirudi-
ıes ano applicentur; ſin vero in mulieribus menſes ob-
tructi, hi propriis ſuis remediis ſunt curandi. Quovis
orro trimeſtri ſpatio aut pro rerum varietate ſæpius,
nfuſum laxans ex foliis ſennæ, rhabarb. manna ac tar-
aro ſolubili porrigatur. Quotidie pro ſanguine viſcido
iluendo & attenuando bis utatur *potu Theæ*, *Coffeæ*,
eronicæ, *hederæ terreſtris*, *virgæ aureæ*, vel *conſolidæ*
aracenicæ, cum quo ſubinde mane lig. terræ foliat.
artari gutt. L. aſſumantur. *Potus* reliquus ſit cerevi-
a tenuis bene defæcata, vel *aqua* pauco vino mixta;
ut decoctum hordei cum liquirit. paſſulis & aniſo vel
œniculo; cui moderatus vini tenuis uſus, ſi habetur,
: æger ei aſſuetus eſt, interponatur. *Vitet* denique ni-
niam repletionem, & alimenta flatulenta, tenacia,
ruda, viſcida, farinoſa, nimis calefacientia, iram,
eneremque nimiam. Singulis hebdomadibus ſemel bis
ro ſanguine incidendo & temperando, circa veſperam
tatur pulvere temperante, in curatione jam indicato,
ui egregie præſervat. Ita & *uſus aquarum medicata-
um* legitimus vere vel æſtate in calculis minoribus
xpellendis perquam eſt egregius. *Medicamenta* vero
alculum præſertim majorem *frangentia* nondum certe
ognita ſunt, quamvis in Anglia nuper multum rumo-
s remedium mulieris cujuſdam, cui *Stevens* nomen,
ro calculo curando & frangendo concitaverit; (*a*)
inc ubi calculus major in veſica hæret, medicamen-
s vix & *non niſi ſectione*; in renibus vero nulla forte
tione tolli poteſt, niſi natura in dorſo in renum re-
one ſponte ſuppurationem aut abſceſſum moveat,

O 2 per

(*a*) Conferri tamen meretur exemplum calculi ma-
ris in veſica fracti, quod in Act. Anglican. deſcripſi,
: quo vim frangendi calculum in veſica non impoſſi-
lem eſſe cognovi; licet ille magis ſponte aut vi na-
træ, quam medicamentis fuerit comminutus.

per quem educi queat, qua de re vid. Inſtit. noſtræ chirurgicæ.

XXXVII.

De Hæmorrhoidibus cœcis.

Hæmorrhoides cœcæ. *Hæmorrhoides cœcæ* ſunt congeſtiones & ſtagnationes ſanguinis abundantis, in vaſis laxis inteſtini recti, hæmorrhoidalibus dictis, ubi ſanguis abundans congeſtus varia eaque gravia ſæpe ſymptomata, cum primis vero dolores modo minores modo majores inducit. Duplici modo ſe exhibent: nam vel ſub *figura tuberculi* aut *veſiculæ*, ſanguine atro repletæ, varicum inſtar circa anum ſe manifeſtant, & ſæpe non adeo vehementer dolent, immo quandoque fere indolentes ſunt, interdum tamen ſatis inſigniter dolent, & quoniam ad varicum naturam accedunt, *hæmorrhoides varicoſæ* dici poſſunt; *vel durum inflammatorium tumorem;* ceu furunculum valde dolentem, profundius plerumque in ano ſive in ipſo inteſtino recto hærentem, conſtituunt, qui ægros miſere ſæpius & quandoque ad animi uſque deliquium excruciat, atque facile in ſuppurationem & fiſtulam ani abit; hinc *hæmorrhoides inflammatoriæ* cœcæ & *dolentes* vocantur, a prioribus multum diverſæ; cum illæ in ſuppurationem aut fiſtulam vix unquam abeant.

XXXVIII.

Curatio varicoſarum. In *prioribus* ſive *varicoſis* veſicula ſive tuberculum vel digeritur vel ſponte ſe aperit aut rumpitur, ac plus minuſve ſanguinis effundit, fiuntque ſic ex hæmorrhoidibus cœcis fluentes; & vulnuſculum vel ſponte rurſus glutinatur, vel curatio nil niſi ſpiritum vini balſamica eis ſuperimpoſita requirit. Vel ſi non ſponte rumpatur tuberculum, neque digeratur, ſed ægro incommoda, præſertim in fæcibus deponendis creet, ſcalpello vel hirudinibus ſanguis in eis ſtagnans educendus; aut ſi in criſtatam vel verrucoſam, ut quandoque contingit, naturam mutentur, vel per ligaturam vel per idonea rodentia remedia, vel etiam per ſcalpellum aut forficem auferendæ, & per balſamica

n deinceps curandæ sunt. Vid. Instit. chirurg. P. II. Cap. 67.

XXXIX.

In hæmorrhoidibus inflammatis, primis quatuor diebus resolutio omni modo est tentanda: id quod fit 1. Venæ sectione in pede, vel etiam in brachio, eaque larga, præsertim, ubi manifesta adest plethora aut calor ac dolor magnus. 2. Potiuncula laxante ex tamarindis, foliis sennæ, cremore tartari & manna; vel clystere emolliente; purgantia vero resinosa & aloetica aliave calidiora sunt vitanda. 3. *Pulveribus temperantibus*, resolventibus, nitrosis, cinnabarinis sæpius datis, ut in aliis inflammationibus. 4. *Potu diluente*, aquoso, copioso, & emulsionibus, in aliis inflammationibus usitatis & laudatis: ubi etiam *infusum tenue millefolii* præ ceteris hoc in casu anodynum & resolvens specificum habetur præstantissimum. *Curatio hæmorrhoidũ inflammat.*

Externe spiritus vini, cum vel sine camphora, calide cum linteis complicatis adhibitus, aut aqua calcis vivæ cum spiritu vini camphorato eodem modo usurpata egregie resolvunt ac leniunt. Ita quoque hic convenit celebre unguentum de linaria, vel oleum amygdalarum dulcium vel lini, vel verbasci, vel ovorum sæpius illitum, vel unguentum nutritum ex oleo solani vel rosarum cum aceto litargyrisato paratum. *Globulus* quoque vel glans *ex butyro non salito*, tamquam suppositorium ano immissus, egregie etiam hic duras partes emollit & dolores lenit. VALENTINUS his in doloribus fumum sive suffitum *murium ita dictorum majorum* ano exceptum valde commendat, (*a*) qui etiam sæpe non est contemnendus.

XL.

Si vero resolutio obtineri nequeat, vel tardius advocatimus, *suppuratio cataplasmatibus emollientibus* lacte paratis est promovenda: quæ simulac aliquo modo facta, scalpello est aperienda, deinde locus læsus, ut alius abscessus, mundificandus & consolidandus, cavendumque, quantum fieri potest, ne nimis tarde aperiatur, ne pus profundius partes vicinas *Si in suppurationem abeunt.*

O 3 ero-

(*a*) In Polychrest. Exoticis.

erodendo in fistulam ani mali moris degeneret, quæ tristissima sæpe symptomata, & mortem quandoque ipsam inducit: qua de re vero uberius legi potest Chirurgia nostra, ubi de fistula, & abscessibus ani agitur. Part. II. Cap. 168. 169.

XLI.

Præservatio. *Præservatio* sanguinis missionibus, præsertim circa æquinoctia, scarificationibus, aut hirudinum ad anum applicatione, usu prudenti pulverum, aliorumque remediorum temperantium, ambulatione frequenti & convenienti, victusque ratione optime obtinetur, vitando abusum vini, aliarumque rerum calidiorum, itemque veneris & equitationis fortioris.

XLII.

De Arthritide, Podagra & affinibus.

Arthritis, Podagra, Chiragra. *Arthritis*, *Podagra*, *Chiragra*, & *Ischiaticum malum*, morbi valde affines, a sanguinis quoque abundantia, ejusque in certis locis congestionibus potissimum provenire solent, quando copiosius, quam par est, in locis dolentibus accumulatur. Nam videmus homines victu copioso & lauto utentes, & non satis sese exercentes, insimul baccho & quandoque etiam veneri abutentes, eosque quibus hæmorrhoides vel suppressæ vel ubi rite succedere nolunt, præcipue hisce malis affligi. Natura enim abundantes & noxios humores per extrema & cutis spiracula expellere, seque ab onere hoc liberare videtur.

XLIII.

Præservatio horũ morborum. Adeoque *præservandi fine*, cui potissimum in his morbis studendum, simplicissima & pauca remedia: primo victus moderatus, parcus, temperans ac diluens, frequensque exercitatio, ambulatio, vectio atque equitatio, sunt necessaria. Deinceps subinde & præsertim circa æquinoctia sanguis est per Venas subtrahendus, id quod etiam in valde sanguineis interjecto tempore vel eadem ratione, vel si lubet, per scarificationes & cucurbitulas variis in corporis partibus adhibitas, utiliter fieri potest, præmisso præsertim medicamento idoneo

eo alvum blande ducente. Abstineant præterea abusu ini, Veneris, & ira, potuque utantur tenui, vel auoso vel ex cerevisia tenui, & in æstate utantur per uas vel tres hebdomades *aquis medicatis*.

X L I V.

Ad curandos vero arthriticos morbos & speciatim ARTHRITIDEM, facit quam maxime victus tenuis, otus aquæ, inprimis calidæ, ut Theæ, vel decocti adic. polypodii, chinæ, sarsaparillæ, liquiritiæ, aliaum radicum aut herbarum aperientium; Essent. ariolochiæ, pulveres deinde temperantes, antispasmoici, quies in lecto, corpore bene tecto, traspirationis el blandi sudoris expectatio, & speciatim partibus olentibus probe contra frigus munitis: vitando extere omnia frigida, pinguia, unguenta, emplastra, præertim glutinosa. E contrario partes dolentes tantum ulvinaribus involvantur, aut sacculis herbis resolvenbus, vel farina fabarum, tritici, lupini, orobi, aliae simili repletis, calide circumdentur; cetera enim eraque, quantopere etiam pro specificis a thrasonibus empyricis laudentur, plus plerumque nocent quam rosunt, noxiamque materiam repellunt. *Curatio arthritidis speciatim.*

X L V.

Atque hæc eadem prorsus etiam in PODAGRA cuanda sunt observanda & facienda; ea adhuc adhibita autela, ut quando ingruentem novum impetum sive aroxysmum sentiant ægri, quod, ut sæpius observavi, bi fastidium & insolita artuum lassitudo potissimum dicare solent, mox sordes sive cruditates e primis is idoneo *emetico*, vel si quid vomitum vetat, *purante* ejiciantur, subjuncto altero die mane & post mediem sudorifero blando: ut essentia quadam diaphoretica & inprimis Essentia aristolochiæ, cum largo auæ vel decocti calidi potu, ac speciatim decocti rac. chinæ, atque abstinentia a cibis, minimum solis, aut difficulter digerendis; vesperi vero pulveris emperantis vel antispasmodici ʒß. ex aqua diaphoreca semel vel bis utantur, ita enim haud raro morus instans, sive paroxysmus in prima, ut ajunt, hera suffocatur, prævertitur, atque omnino exstirpatur, el saltem valde minuitur. *In accessione podagræ quid faciendũ.*

XLVI.

In paroxysmo.

In *paroxysmo* vero rursus omnium optime conveniunt 1. *abstinentia* aliquot dierum, vel saltem victus admodum tenuis & parcus; 2. *potus aqueus*, largus, ac præsertim calidus, cumprimis decoctum radic. chinæ sæpe jam laudatum, ac simul 3. præsertim matutino tempore, Essentia *aristolochiæ* vel longæ vel rotundæ, vel clematidis, pro malo per diaphoresin aut blandum sudorem expellendo; interpositis 4. subinde, præsertim si febricula urget, *pulveribus* illis *diaphoreticis* ac *temperantibus*, pro febre non prorsus supprimenda, sed moderanda, observato semper & cumprimis matutino tempore, in lecto, regimine blando sudorifero; vitatis 5. omnibus, *quæ materiam noxiam repellere possunt*, ut frigore, & remediis quibuscumque externis, solis pulvinaribus & sacculis laudatis exceptis, quæ diaphoresin non impediunt, sed promovent & conservant.

XLVII.

Podagræ ab acri vel penuria ortæ curatio.

Podagra tamen, quod probe observandum, non semper a sanguinis abundantia, ut multi male docent, oritur, sed haud raro quoque in emaciatis debilibus & haud plethoricis, verum quorum sanguis acribus ac biliosis salibus scatet, observatur, qui forte sæpius vel vino aliisve potibus spirituosis se obruerunt, vel cibis salsis aut acribus nimis delectati, vel iræ nimis dediti fuerunt, vel nimia venere vires exhauserunt, vel etiam hæreditate a parentibus acrem ejusmodi ac vitiosum sanguinem acquisiverunt; ubi *alia longe ratione & præservatio & curatio est instituenda*: & *quidem non per sanguinis missiones*, aliave evacuantia fortiora aut frequentiora, quæ humores minuunt, & quæ ad præcedentem podagræ speciem avertendam facere solent, verum *per blande demulcentia*, acrimoniam humorum temperantia, corpus macilentum ac debile blande nutrientia & vires restituentia: inter quæ præter alimenta blanda, principem sibi locum vindicat *conveniens lactis usus*, sive *cura*, ut vocatur, *lactea*, eique usui præ ceteris & *Hippocrates* lib. de articulat. & CELSUS lib. IV. Cap. 24. & GALENUS L. Alim. 7. meth. 6. & PLINIUS lib. 28. & Fr. HOFFMANNUS, diss. de *lactis asini-*

i *usu* & *diss.* de *Podagra præservanda*, aliique *lac asinum* commendant, quod ter in die a libra una ad libras duas assumunt, quamvis & a *vaccino* egregios effectus in hoc malo notaverim.

XLVIII.

De Ischiatico malo.

Ischiaticum malum, quia a congestione sanguinis abundantis & viscidi in vasis circa anum ortum trahit, eodem prorsus modo, ut §. XLVI. docuimus, optime curatur, & cum hoc in malo natura sanguinis circa intestinum rectum congesti exitum per vasa hæmorrhoidalia moliatur, præservandi gratia, aut ejus fluxus idoneis medicamentis, præsertim si alias & sæpius forte jam fluxerint hæmorrhoides, est instaurandus; vel hirudines ano applicandæ; vel si id fieri non possit, vel ob certas rationes Medico vel ægro hunc fluxum excitare haud opportunum videatur, sanguis abundans, vel venæ sectione vel cucurbitulis sæpe detrahi debet, ceteraque omnia ea sunt facienda, quæ ad quoscumque morbos, a plethora sive abundantia sanguinis oriundos, præcavendos sæpe jam proposuimus. Conf. potissimum Cap. I. §. VIII. ad XII. *Curatio mali ischiatici.*

CAPUT XI.

De Cachexia & cachecticis affectibus.

I.

CACHEXIA sive cachectici affectus *sanguinis pravam qualitatem*, eamque *maxime pituitosam* sive serosam ac viscidam, una sæpe cum nimia copia indicant, eorumque præcipui sunt cachexia ipsa, κατ' ἐξοχὴν sive proprie ita dicta, *œdema*, *chlorosis virginum*, *hydrops*, *leucophlegmatia*, *anasarca*, *ascites*, & *hydropes particulares*, *capitis*, *pectoris*, *pericardii*, *scroti*, *ovarii*, &c. gradu & loco diversi, & se invicem vel comitan- *Quid affectus cachectici & qui.*

mitantes, vel subsequentes: quibus vero cachecticis morbis jure adhuc addi possunt *icterus*, *scabies*, *scorbutus*, *morbi venerei*, *& fluor albus* in mulieribus; quia pravæ sanguinis qualitati ortum debent.

I I.

Subjecta. Obnoxii sunt his morbis cachecticis prioris ordinis proprie ita dictis, maxime phlegmatici & sanguinei, præsertim viri quibus hæmorrhoides, & mulieres quibus menses vel suppressi, vel nimis fluxerunt; senes item præ juvenibus, itemque in quibus febres intermittentes vel neglectæ vel male curatæ, aut incongrue cohibitæ aut nimis tarde curatæ sunt; aut etiam qui malam victus rationem in intermittentibus servarunt, ut *& quibus scabies incongruis remediis*, præsertim sulphureis, aut mercurialibus externis, corpore nondum satis purgato, curata, & sic quasi repulsa fuit.

I I I.

Caussa. *Caussa proxima cachexiæ* sunt humores phlegmatici, pituitosi, viscidi, abundantes, partiumque solidarum relaxatio ac debilitas, quam multæ aliæ, tanquam *causæ antecedentes & remotæ*, prægredi possunt: ut refrigeratio nimia, quies nimia, prava & crassa diæta, aut nimis refrigerans; *potus nimius* quicumque vel aquosorum vel spirituosorum, imprimis spiritus vini, adeoque & *crapula frequens*; *hæmorrhagiæ* itidem quæcumque nimiæ, obstructiones in hepate, pulmonibus, liene, utero, aut alio viscere, hæmorrhoides & menses suppressi, phthisis, asthma, & alia.

I V.

Prognosis. *Quo pejor caussa*, eo periculosior atque difficilior est curatio, & hinc sæpe affectus sunt valde contumaces aut prorsus insanabiles. Qui tamen a caussis externis refrigeratione aut refrigerantium abusu, itemque a febribus intermittentibus, & potu in eis nimio ortum duxerunt, visceribus adhuc integris, itemque quando ægri adhuc sunt juvenes, facilius quam ceteri, curationem admittunt. *Quo majori in gradu* sunt hæc mala & quo magis inveterata, eo difficilius curantur. Ægri *quo seniores*, eo morbi hi curatu difficiliores. Si post pedum œdema reliquum etiam corpus & præcipue interiora quoque afficiuntur, malum est, & ex *cachexi*

hy-

ydropes, *asthma*, aliaque mala oriuntur. Ubi vero *vi-ſera* adſunt *corrupta*, hoc eſt, vel ſcirrho vel ulcere bſeſſa, eaque jam inveterata, plerumque nulla, vel ltem difficilis & rara, ſupereſt curatio.

V.

In *curatione* cachexiæ generatim *pituitoſa* ſive *viſci- a ſanguinis & humorum qualitas attenuanda eſt & cor- genda*, parteſque ſolidæ laxæ ſeu debiles roborandæ. lud fit 1. per *ſalia alcalica fixa & media*, vulgo *di- ſtiva* dicta, ut ſunt ſal abſinthii, card. benedicti, &c. rtarus vitriolatus, arcanum duplicatum, tartarus tar- riſatus, terra foliata tartari, nitrum antimoniatum, c. in forma pulveris; vel arcanum tartari, aut tin- ura aperitiva Mœbii, vel liquor terræ foliatæ tarta- , in forma liquida, bis, terve in die apta doſi ex- bita. *Curatio cachexiæ*

2. Per certa quædam corpora *gummoſa*, ut gummi nmoniacum, galbanum, hederæ, itemque myrrhata, oetica, & ſuccinata, maxime in forma pilularum: ſunt *pilulæ balſamicæ* Beccherianæ, Stahlianæ aliæ- ne ſimiles, noctu præſertim per aliquod tempus da- e.

3. Per *herbas ac radices amaras & aromaticas*, ut erb. abſinthii, card. benedicti, centaurii minoris, ifolii fibrini, fumariæ, roſmarini, ſalviæ, capilli ve- eris, itemque per herbas antiſcorbuticas dictas, ut nt cochlearia, naſturtia omnia, cardamine, acrivio- ſive cardamindum, lepidium ſive piperitis, draco her- a ſive Draconia, ſedum vermiculare acre, armora- a ſive raphanus marinus; ut & radices attenuantes, pimpinellæ albæ, helenii, vincetoxici, gentianæ, chorii, barbadanæ, ariſtolochiæ, rhabarbari, ari, quin- ue aperientes, ſub forma infuſorum, decoctorum, aut ni medicati.

4. Per *ligna ita dicta antivenerea* ſive exſiccantia ut gnum quaiaci, ſaſſafras, juniperi, ſantalum citrinum, ncta uni alterive e radicibus modo laudatis, ſub in- ſi vel decocti forma.

5. *Aromatica*, ut cinamomum, cardamomum, cala- us aromaticus, caryophilli, ſchœnanthum, piper, ngiber, zedoaria, galanga, macis, bacc. juniper. ſem.

4. car-

4. carminativa, dauci cretici, corticis citr. & aurantiorum, cascarillæ, chinæ, in infusis pulveribus, trageis, item pulvis stomachal. Birkim. & cachectic. Quercetani, Tragea aromat. Augustanorum, species diacinamomi, diagalangæ, &c.

6. *Tincturæ atque Essentiæ attenuantes & resolventes*, ut tinctura tartari, tinctura antimonii tartarisata, Elixirium proprietatis, Essentia lignorum, ligni sassafras, succini, scordii, fumariæ, trifolii fibrini, pimpinellæ albæ, helenii, alexipharmaca, absinthii, cardamomi, corticis aurantiorum, rhabarbari.

7. Omnia *extracta amara, roborantia & aromatica*, ut absinth. card. bened. cascarill. millefolii, gentianæ, cent. min. trifol. fibrin. galangæ, calam. aromatici; vel in forma electuarii, vel pilularum, præsertim cum aloe, myrrha aliisque gummatibus mixta; vel etiam in aquis idoneis stomachicis vel vino hispanico soluta, admodum Elix. visceralis celeber. *Hoffmanni*.

V I.

Evacuantium usus. Postquam sic horum aliquamdiu continuato usu pituitosi humores attenuati sive correcti, supervacanea abundans & resoluta eorum pars *evacuanda*; vel per infusa aut vina laxantia, vel per pilulas varias sæpe jam & adhuc §. V. modo laudatas. Quæ vero in robustioribus resin. jalapæ vel scammonii vel diagrydii, elaterii, trochisc. alhand. aut gummi guttæ aliquot granis pro ægrorum diversitate acui possunt, & subinde corrigentibus medicamentis interponi. Huic etiam scopo egregie haud raro satisfaciunt *emetica*, ex observatione præstantissimi *Sydenhami*, *Werlhofii*, nostra aliorumque, præsertim in iis, qui facile vomunt: ubi inprimis *aqua benedicta Rulandi* ab ℥iß. ℥ß. ad ℥iij. humores abundantes, tam sursum quam deorsum, optime expellit, maxime si alternis diebus, vel etiam pro virium ratione longioribus intervallis repetitur: cum primis si observamus malum a prioribus dosibus minui.

V I I.

His (§. V. & VI.) aliquamdiu usurpatis, si æger inde melius rursus se habet, ultimo *tonus partium* debilitatus *denuo roborandus* est, & quidem interne per blan-

blanda martialia, aromatica, & amara, ut tincturam vitrioli martis Zvvelfferi, tincturam martis cydoniatam, limaturam martis cum elæosaccharo vel extractis amaris, (*a*) crocum martis aperitivum cum salibus herbarum; vel per Mixturam tonicam, & spiritu C.C. cum tinctura tartari remixto, vel ex Essentia absinthii composita cum Essentia chinæ aut cascarillæ, vel & vina medicata amara & roborantia, quibus itidem cort. peruv. admiscendus, aliaque similia. Ita & *usus aquarum mineralium*, præsertim martialium aut thermarum legitimus ac circumspectus, ubi viscera adhuc integra sunt, & æger se movere valet, sæpe perquam egregius est; *alias vero ubi viscera corrupta*, aut æger jam nimis debilis, potius omittenda, ne ægrum, quem servare non possumus, occidisse videamur.

VIII.

Externe fricationes pedum sæpe instituantur, iique, si indecore intumescunt, fasciis, expellentibus dictis, idoneo modo involvantur, vel aptis machinis ex corio vel linteo ad modum tibialium constructis, de quibus vid. Institut. nostræ chirurgicæ, Tab. 36. Fig. 11. coerceantur. *Remedia externa & diæta.*

Diæta sit parca, facilis digestionis & leniter calefaciens; vitentur cruda, crassa, frigida, fructus horæi, acida, & refrigeratio. Conducunt vero calor moderatus, aromata, potus vini generosi in pastu vel meri, vel medicati, & motus frequens corporis.

IX.

Si *cachexia a febribus intermittentibus inveteratis, vel male tractatis oriatur*, primo ad humores noxios evacuandos lenia laxantia, ut pilulæ tartareæ, extract. panchym. Crollii, pilulæ nostræ polychrestæ, Beccherianæ, aliæve similes dandæ, ac deinde medicamenta antifebrilia, salina & amara, quo & tandem cortic. aurantiorum, cortex peruvianus & cascarillæ pertinent, sæpius usurpata, maxime conducunt, & præsertim etiam vina medicata, quæ præter alia amara, modo laudati cortices ingrediantur. *Chachexiæ a febribus.*

X.

(*a*) Confer. Cap. X. §. XXI.

X.

Ab hæmorrhoidibus aut mẽsibus suppressis.

Si ab hæmorrhoidibus suppressis, tunc præmissis attenuantibus & evacuantibus §. V. vel VI. speciatim hæmorrhoides pellentibus supra Cap. VI. §. IX. & XVI indicatis, curatio est instituenda, & si hæmorrhoides ab his non revocentur, & tamen eas revocare velimus, *hirudines ano applicandæ*, vel venulæ tumentes scalpello aperiendæ, aut si hoc nolimus, earum loco Venæ sectio in pede est instituenda, quæ deinde præservationis gratia circa æquinoctia repetenda, subjunctis postea modo §. VII. laudatis remediis, idoneo victu & motu frequenti.

Cachexia a mensibus suppressis vel inordinatis quoque requirit, ut fluxus eorum restituatur atque in ordinem redigatur: quod qua ratione fieri debeat, dictum est Cap. IX. N. VIII. & sequentibus: quibus postea modo dicta roborantia sive tonica cum eodem regimine subjungenda.

X I.

Si ab hæmorrhagiis nimiis.

Si ab hæmorrhagiis nimiis prægressis cachexia oriatur, temperata blanda analeptica, emulsiones, gelatinæ, & juscula, maxime vero moderata diæta adhibenda, ne copiosioribus alimentis chylus crudus indigestusque nimia copia generetur: quapropter & blanda stomachica ac roborantia, præsertim amara, itemque mixtura tonica sunt suadenda, vitando calidiora aromatica & spirituosa, ne novus orgasmus aut ebullitio in sanguine excitetur, quæ alias novam facile hæmorrhagiam concitaret. Vinum rubrum bonæ notæ aqua temperatum subinde modica copia roborandi fine concedi quoque potest.

X I I.

Si a scabie repulsa.

Si *a scabie repulsa*, purgantia mercurialia & diaphoretica, sæpe jam laudata, alternatim adhibenda, speciatim vero inter diaphoretica Essentia helenii & fumariæ, itemque decocta lignorum, sive infusa eorum pugillaria calida, cum leni sudoris, matutino præsertim tempore, regimine, reliquis palmam præripiunt. His denique Mixtura tonica aliave roborantia subjungenda.

XIII.

XIII.

De Chlorosi.

In cachexia virginum sive CHLOROSI eodem fere modo procedendum, ut §. V. ad VIII. in cachexia generatim diximus: attenuantibus scilicet, evacuantibus, roborantibus, bonaque diæta, & motu corporis. Speciatim vero si a *mensibus suppressis* oriatur, post idonea attenuantia & evacuantia, danda sunt tempore instantium mensium menses moventia Cap. IX. §. VIII. et seq. adhibenda sæpe pediluvia, immo & V. S. in pede versus tempus menstruum, præsertim in plethoricis. Quandoque, cumprimis si viscera adhuc sunt sana, potus legitimus *aquarum mineralium*, præsertim martialium, vel etiam *thermarum* usus, immo *& curatio per limaturam martis* subtilissime tritam, cum amaris vel aromaticis instituta Cap. X. §. XXI. valde conducit; sin vero hæc non sufficiant, aut ægræ ea adhibere nequeant, matrimonium in hoc morbo remedium est ut plurimum certissimum & probatissimum. *Chlorosis.*

XIV.

De Oedemate.

Speciatim vero in ŒDEMATE curatio interna per attenuantia, amara & resolventia, ut in cachexia §. V. ad VIII. incipi debet, & deinde laxantia sæpius interponi; vel etiam pro re nata mox laxantia & attenuantia conjungi possunt, vel sub forma infusi aut vini medicati laxantis, vel pilularum balsamicarum Beccheri aut similium, pedesque *fasciis* simul involvendi, vel peculiaribus tibialibus coercendi, eæque matutino semper tempore denuo firmandæ, si ægri eas sine incommodo & præsertim sine spirandi difficultate ferre possunt, atque a frigore probe defendendi. *Aquarum martialium*, vel & *thermarum* legitimus usus hic quoque perquam est egregius. *Oedema.*

Sed si *post febrem intermittentem oriatur œdema*, roboran-

borantia amara & aromatica, interpositis subinde laxan-tibus continuanda, pedes sæpe fricandi, corpusque mo-tu frequenti probe exercendum. Quod si autem febri simul adhuc adsit, præter dicta ipso cortice peruviano præmissis tamen præmittendis, & febris & œdema, im-mo & hydrops febris superveniens, sunt curanda. (a)

Oedema a fluxibus suppressis.

Si ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis, hi de-bitis remediis, Cap. IX. §. VIII. ad XVI. propositis sunt restituendi, & si malum nondum inveteratum Venæ sectio in pede apud plethoricos locum quoqu habere potest; sin vero jam inveteratum, aut ægr valde jam debiles, Venæ sectio nocet, immo quando-que sphacelum in pede, ut ipse vidi, & mortem in-ducit.

Monitũ de externis remediis.

Cavendum, *ne œdema facile solis externis*, præse-tim frigidis aut adstringentibus, aut emplastris tracte-tur; quia his humores vitiosi ad nobiliores & interna partes facile repelluntur, atque asthma, hydrops, in-flammationes internæ, polypi cordis, catarrhus suffo-cativus, apoplexia & mors sæpe inducuntur. Medica-menta vero externa maxime idonea in Institutionibu chirurgicis nostris indicata sunt Part. I. Lib. IV. Cap XVII. p. 347.

X V.

De Hydrope.

Hydrops anasarca & ascites.

In HYDROPE, sive *Leucophlegmatia*, aut *Anasar-ca* sit, sive *Ascites*, curatio iisdem fere remediis e instituenda, quæ in curatione cachexiæ generali §. V ad VIII. hujus capitis indicata sunt: nam & hic hu-mores pituitosi & abundantes partim corrigendi, par-tim evacuandi sunt, partesque debilitatæ tandem ru-sus roborandæ. *Evacuatio* tamen abundantium hum-rum, urgente malo, sæpe præmittenda est correctio-ni,

(a) Conf. filii mei νῦν ἐ ἁγίοις Diss. de quarta & hydrope cort. peruv. curatis, Anno 1740. Hel-stadii impressa.

ni, aut conjungenda, aut saltem per intervalla interponenda.

Maxime vero hic notandum, quod ex *Sydenhamii* observatione evacuatio sæpe, præsertim si ægri haud difficulter vomunt, egregie per *emetica* obtineatur, & imprimis per *aquam benedictam Rulandi*, apta, attamen satis larga dosi ab ℥ij. scilicet ad ℥iij. alternis diebus aliquamdiu, vel & pro virium ratione tertio quovis die mane exhibitam: interpositis deinde semper amaris, roborantibus, tonicis, ac diureticis laudatis: ita enim quotidie fere aut post singulum usum aquæ illius benedictæ tumores & ventris & pedum minui sæpe observantur. Ergo ubi hunc modum ægro prodesse conspicimus, (nam non sempe succedit) continuandus erit. *Curatur subinde emeticis.*

X V I.

Sed si hic curandi modus minus arrideat, aut æger nimis difficulter vomat, aut eo uti nolit, vel etiam adhibitus nihil proficiat, pro diversa *dispositione ægri vel ad sudorem vel diuresin facilem, vel ad alvum latam*, evacuatio nunc melius per sudorem, nunc per purgantia instituitur: atque hic in primis valet illud dictum HIPPOCRATIS, *quo natura vergit, ducenda.* Maxime vero in *anasarca* sudorifera vel sola, vel roborantibus combinata, egregie sæpe prosunt, præsertim e decocto ligni quaiaci, vel sassafras sine vel cum radice bistortæ & cinamomo, vel cortice aurantiorum vel baccis juniperi, (quæ simul diuretica sunt) aliisque gratis aromatibus parata, cum regimine sudorifero: quorum virtus multum augetur, si simul semper cum hoc decocto Essentiæ lignorum, pimpinellæ vel alexipharmacæ apta dosi assumatur. *Alii modi.* *Quandoque sudoriferis.*

X V I I.

Si *urina* adhuc bene & facile procedit, curatio per *diuretica* institui potest, ac *diuretica vino rhenano*, in pauperibus autem cerevisiæ tenui infusa; ut radix vincetox. levistici, asparagi, petroselini, rusci, ononidis, baccæ juniperi, alkekengi, &c. optime prosunt, si sæpius in die ℥ij. vel ℥iij. bibantur; vel *lixivia*, præsertim illud quod SYNDEHAMUS in hydrope commendat, *Curatio per diuretica.*

 dat,

dat, quoque conducunt: (*a*) itemque *salia media diu-retica* subinde exhibita, vel liquor terræ foliatæ tarta-ri, Tinctura antimonii acris, vel aperitiva Moebii, u. & succ. raphani vulgaris vel marini, qui armoraci- dicitur, vel cum saccharo vel vino remixtus, sæpequ- assumtus.

Electuaria quoque ex conservis & extractis amaris a- modum *Sydenhamii* parata, corrigendo humores vitio-sos, urinam movendo atque partes laxas roborando sæ-pe sunt egregia.

Si *æstus aut sitis vehemens ægros affligit*, salibus illi- diureticis mediis nitrum jungi & subinde præsertim vesperi exhiberi debet.

XVIII.

Curatio per pur-gantia. Quando *ægri alvum habent laxam*, *aut alias faci- purgantur*, medicamenta alvum ducentia eaque paull- fortiora, ut elaterium, vel gummi guttæ, aliave res-nosa purgantia, quo cumprimis etiam pertinent *pilul- hydropicæ Bontii* a ℈ß. ad ℈j. exhibitæ, (*b*) sufficien-ti copia sæpius danda, cumprimis si illa commode f- runt & levamen inde sentiunt, interpositis tamen i- subjunctis antea laudatis amaris, roborantibus, diureti-cis, martialibus. Nonnulli hic etiam eundem in finem infusum *radicis bryoniæ* valde commendant. Alii su-cum radicis *iridis palustris luteæ*, (*c*) alii vero pulv-rem *gratiolæ* ad ℈iß. vel ℈ij. mane ex vino. *Lenib- vero purgantibus* plerumque nihil boni his in morb- effici solet. Conf. *Sydenham.* de Hydrope, qui aut fo-titer aut numquam hic purgandum esse statuit.

XIX.

(*a*) Quod ita se habet. ℞. Ciner. genist. ℔. j. i- funde vini Rhenani ℔. iv. frigide, stent per noctem, postea liquoris filtrati ℥iij. mane & vesperi hora qua-ta vel quinta bibantur.

(*b*) Vide earum præparationem in *Junchenii* lexic. Chym.

(*c*) Commodam ejus præparationem & usum c- *Werlhofius* observ. de febrib. p. 60. docuit.

X I X.

Curatio hydropis a febre.

Si *hydrops a febre intermittente ortus eſt*, vel febris intermittens ſimul adhuc continuat, tunc utramque, graviſſimum quamvis malum, divini *corticis peruviani legitimo uſu* ſæpe ſimul tolli poteſt, non neglecto tamen & aliorum roborantium idoneorum recto uſu. Qua de re vid. filii diſſert. de quartana & Hydrope per corticem peruvianum curatis, An. 1740. edita.

X X.

Diæta Hydropicorū.

Diæta ſervanda bona, *motus* corporis, quantum fieri poteſt, præſertim quando ſe movere adhuc poſſunt, frequenter inſtituatur; alimenta aromatibus ſint condita, *vinum generoſum*, cumprimis rhenanum, modice uſurpetur, præſertim herb. abſinth. bacc. junip. & cortic. aurant. immo & cortice peruviano ac caſcarillæ impraegnatum; ubi vero in pauperibus loco vini, *cerevisia diuretica* bonæ notæ ſumi poteſt. Cereviſia vero recens & feculenta omniſque potus refrigerans & nimius itemque ſpiritus vini vitetur. Si vero his non cedit, in *aſcite* mature ad *paracenteſin*, eſt confugiendum, de qua vid. Chirurgia noſtra, non neglectis tamen interea & poſt eam remediis idoneis & apta victus ratione, ut modo præcepimus.

X X I.

Hydropes particulares.

Hydropes particulares, ut hydrocephalus, hydrops pectoris, hydrocele, &c. interne eodem modo tractandi ac cachexia vel hydrops univerſalis. Reliqua vero, & præſertim externa, ſi interna illa parum proficiunt, ex Chirurgiæ noſtris inſtitut. peti poſſunt.

X X I I.

De Tympanite.

Tympanitis.

In TYMPANITE, quia humores pituitoſi, relaxatio toni viſcerum & flatus in cauſſa ſunt, qui inteſtina & flaccida & ventrem adeo diſtendunt, roborantia ſive tonica & carminativa, reſolventibus, amaris & ſalinis in hydrope laudatis miſcenda vel interponenda, ut Eſſent. cortic. aurant. flor. chamomill. Eſſent. & ſpiritus carminat. &c. item limatura martis cum ex-

tractis amaris, ad modum Sydenhamii pro tono partium roborando, vel in forma pilularum vel Electuarii valde hic conducit. Singulo triduo vel quatriduo laxans vel e pilulis lenioribus, utpote balsamicis aliisve similibus, vel pulvere e jalapa & mercurio dulci, vel sale amaro cathartico exhibeatur: hisque per duas tresve hebdomades aut diutius prout necessitas exiget, continuetur; postea vero prælaudata tonica sive roborantia, servato eodem regimine ac diæta ut in cachexia & hydrope, subjungantur. Abdomini, olea destillata & balsama carminativa calide sæpe illini debent; vel emplastrum de cumino aut de baccis lauri, vel diasaponis imponi potest. *Si alvus obstructa* negotium facit, vel indicato purgante vel clystere carminativo, quoties opus est, solvatur.

XXIII.

De Ictero.

Icterus. ICTERUS est cachexiæ species, in qua biliosæ particulæ copiosius quam par est, per sanguinem totumque corpus, ac speciatim faciem & oculos diffunduntur, vel ob viarum biliariarum in hepate obstructionem, vel hepatis spasmodicam constrictionem, unde transitus bilis ex vena portæ in ductus biliarios impeditur, eaque hinc per venam cavam ex hepate ad cor abire cogitur, unde per totum corpus diffunditur, cutemque, oculos & urinam potissimum colore flavo tingit.

XXIV.

Ejus curatio. In *curatione* bilis & sanguis tenax ac viscidus iisdem remediis, ut in cachexia, §. V. ad VIII. dictum est, attenuandus ac resolvendus, maxime salibus digestivis, Essentiis amaris, & infusis radicum & herbarum attenuantium aquosis, ad modum Theæ usurpatis, quibus ipsis etiam constrictio hepatis moderatur, & icterus plerumque optime tollitur. Speciatim vero præter modo indicata, hic egregie prosunt radic. rhei, curcumæ, chelidon. majoris, dulcamaræ, (*a*) pimpinellæ albæ herb.

(*a*) Hæc radix valde commendata est a *Pekkero* i. Exercit. pract.

herb. marrubb. alb. hepaticæ nobilis, linguæ cervinæ, capilli veneris, cardui benedicti, *Anima* seu *Essentia rhabarbari*, aqua poratæ cochleatim usurpata, & denique *millepedes* vel in pulvere, vel electuario, vel succus eorum expressus, cum regimine diaphoretico, ita enim particulæ sanguinis & bilis viscidæ ac stagnantes resolvuntur, atque per ductus biliarios & cutim sensim expelluntur. Idem etiam obtineri potest legitimo *usu aquarum medicatarum*, quæ hic quoque valde egregiæ. *Sapo* tandem bene præparatus & purus, ac præsertim venetus aut hispanicus a ʒß. ad ʒj. bis terve in die exhibitus, non omissis infusis aqueis laudatis, tam in ictero, quam aliis cachexiis atque obstructionibus, ob vim ejus attenuantem, resolventem ac diureticam, valde hic prodest. Ita etiam *cortex peruvianus* cum salibus neutris sive mediis, tanquam insigne specificum in hoc morbo a quibusdam valde laudatur. Vid. *Camerarii* de hoc argumento peculiaris dissertatio.

X X V.

Si alvus hoc in morbo, ut plerumque fit, non rite succedit, *dum feces albæ*, *duræ & siccæ*, ut in canibus plerumque esse solet, rhabarbarum vel in pulvere vel in Essentia aquosa, vel in decocto sive potiuncula, sive vel cum foliis sennæ, datum optime prodest: id quod etiam reliquis remediis, præsertim si morbus ab ira ortus est, sæpius interponendum.

Quando icterum *æstus & sitis febrilis comitatur*, salibus digestivis, nitrum & antimonium diaphoreticum, addenda, potusque sufficiens aqueus temperatus commendandus.

Vomitoria purgantia fortiora, *sudorque*, tam per medicamenta calidiora, quam per regimen coactus, plerumque nocent; lenis vero sudor seu transpiratio paulo auctior, mane, præsertim in lecto, aqueis præsertim calidis producta confert.

Diæta tenuis ac parca, quæ in aliis cachexiis convenit, cum *potu sufficienti tenui*, itemque *motus corporis* frequens hic valde sunt necessaria, *ira* vero ac *tristitia*, ut & quies nimia, sunt fugienda.

X X V I.

De Scabie.

Scabiei cura. SCABIEM quoque, (quæ cachexiæ species est cum acrimonia) interne eadem fere remedia sanant, quæ contra cachexiam in universum §. V. ad VIII. proposita sunt: inprimis vero Essentiæ, pulveres & decocta vel infusa diaphoretica, ac speciatim Essentia fumariæ, helenii, scordii, alexipharmaca, succini, lignorum, ligni sassafras, Tinctura antimonii tartarisata, lapides cancrorum, antimonium diaphoreticum, antimonium crudum, & flores sulphuris parca dosi remixti, decocta radicum & lignorum, speciatim radicis lapathi acuti, cum regimine diaphoretico, non sudatorio, præmissis atque interpositis purgantibus ad materiam vitiosam evacuandam, quæ semper *mercurius dulcis* ingredi debet, egregie hic conducunt: hisque aliquamdiu, observata simul bona diæta, continuatis, levior scabies, sine externis etiam adhibitis remediis, sæpe cedit.

X X V I I.

Pertinacioris. Quod si vero hoc non fiat, *sed scabies* pertinacior sit, atque prædicta remedia per dies circiter quatuordecim adhibita fuerint, *externe* vel unguento ex sulphure & axungia porcina, vel quod fere melius adhuc est, unguento mercuriali partes affectæ, imprimis articuli, quotidie semel vel bis calide inungi, & mane rursus vel sapone, vel furfuribus ex amygdalis, præsertim amaris, vel decocto avenæ, vel aqua calcis vivæ, vel lixivio antimonii diaphoretici, aut lixivio sulphuris aqua calcis vivæ parato, aut decocto radicis lapathi acuti, vel enulæ, vel herba saponariæ aut scabiosæ admixto pauco nitro antimoniato, tepide ablui possunt continuatis interea prædictis purificantibus medicamentis internis, donec malum omnino cedat.

X X V I I I.

Ferinæ curatio. In *scabie maligna*, inveterata *sive ferina* interne etiam, præter dicta, medicamenta mercurialia, alterandi fine, ut mercurius dulcis, parca dosi, mane & vesperi,

peri, vel solus vel cum sulphure antimonii remixtus, cum fructu dantur; vel si ægri sint habitus *scorbutici*, succi recentes herbarum antiscorbuticarum, ut cochleariæ, nasturtii, acetosellæ, numulariæ, &c. cum juscu-lis carnium vel sero lactis mane dati & aliquandiu continuati, valde hic sæpe prosunt, quibus Essentia fumariæ cum spiritu cochleariæ parata, ante meridiem & circa vesperum optime jungitur.

XXIX.

Curatio scabiei venereæ.

In *venerea scabie* frequens & moderatus usus mercurii dulcis mane scilicet & vesperi, cum vel sine sulphure antimonii, purgationes mercuriales sæpe repetitæ, decocta lignorum ac radicum laudata, cum regimine diaphoretico paullo fortiori, præsertim mane in lecto, prædictæ essentiæ & unguentum aliquod mercuriale plerumque sufficiunt. Si vero malum gravius, aliaque adhuc morbi venerei symptomata adsint, curatio ut in ipsa lue venerea adhibenda.

XXX.

Vitanda in scabie.

In *omni scabie vitandum* est frigus, cibi salsi, aromatici, acres, caro suilla, aliaque sale vel fumo indurata, & nimia repletio, caveantque ægri, ne malum, partes prurientes sæpius aut vehementius scalpendo, exacerbent.

XXXI.

Retropulsæ tractatio.

Quando *a scabie intempestive retropulsa symptomata oriuntur*, ut capitis dolores, difficilis respiratio, anguſtiæ præcordiorum, febres, epilepsia, asthma, &c. frigus vitandum; calor moderatus externus & remedia diaphoretica cum decoctis lignorum in lecto sunt adhibenda, ut essentia quædam diaphoretica, & pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, arcan. duplicat. cum parca copia mercurii dulcis & floribus sulphuris. Quod si vero ægrum *calor* simul *febrilis* scabie repulsa invasit, loco sulphuris pulveribus prædictis nitrum nitri admiscendum. *Numquam igitur curatio affectuum scabiosorum externis*, præsertim mercurialibus aut sulphuratis incipienda, quia scabiem repellunt, & varia periculosa symptomata, immo ipsam mortem sæpe, præsertim in infantibus & debilioribus producunt.

Sanguineis & ſucculentis præſertim, ſcarificationibus alias jam aſſuetis, *ſcarificationes* quoque in ſcabie valde proſunt, quæ malum jam ad cutem propulſum melius educunt, quam Venæ ſectio.

XXXII.

De Scorbuto.

Scorbutus quid. SCORBUTUS eſt cachexiæ ſpecies, in qua ſanguis ſpiſſus, quaſi coagulatus ſive grumoſus & ad motum ineptus videtur, atque ſingularem corruptionem, & quaſi putredinem, cum acrimonia, *modo alcalica* ſive calida, *modo acida* ſive frigida, *modo ſalſa*, concipit: unde dolores, maculæ rubræ aut lividæ in artubus, ulcera mali moris, fœtida, cruentationes & eroſiones gingivarum ac dentium, os fœtidum, debilitas & laſſitudo totius corporis, anxietates circa præcordia, aliaque ſymptomata proveniunt.

XXXIII.

Ejus diviſio & cauſſæ. *Dividi*, mea quidem ſententia, optime poteſt in *alcalicum* ſive calidum; *acidum* ſive frigidum, & *ſalſum*, ubi ægris ſapor ſalſus ſemper in ore adeſt. *Cauſſa ſcorbuti calidi* ſive *alcalini* eſt nimia copia ſalium alcalinorum in ſanguine, eoque calidioris temperamenti homines corripiuntur, itemque illi, qui in calidiores, remotiores regiones iter per mare faciunt: ubi ſalia ſanguinis per calorem nimium in alcalica tranſmutantur, quæ deinde effectus ſcorbuti producunt. E contrario *ſcorbutus frigidus* ſive *acidus* in frigidioribus potiſſimum regionibus dominatur, & non ſolum harum incolas, ac præſertim qui circa maritima loca habitant, invadit, verum etiam qui navibus longinqua itinera per mare in boreales regiones faciunt; ubi tamen præcipue illos affligit, qui otio indulgent & corpus non ſatis motu aut laboribus exercent: quibus cauſſis cibi craſſiores & potus aſſumti in ipſis quaſi aceſcunt, atque ſic acrimoniam acidam, una cum viſcido, in ſanguine producunt. *Scorbuti ſalſi* cauſſa videntur quam maxime cibi ſalſi, & cumprimis frequens ac nimius uſus ſalis, itemque carnium & piſcium ſale mari-

marino conditorum, qui ſenſim efficiunt, ut ſal ſalſum ſive muriaticum in corpore ac humoribus prædominium adipiſcatur.

XXXIV.

Diagnoſis & prognoſis.

Præter ſigna generalia in §. 32. indicata, *alcalicus* ex calore p. n. rubore faciei, oris & labrorum; frigidus ſive *acidus* ex ſapore, ſudore & ructibus acidis, labris & oris parte interna pallida, alba vel cœruleſcente, pallore & frigore corporis cognoſcuntur. In *ſalſo* vero ſcorbuto ſapor ſalſus fere ſemper in ore adeſt. Quo leviora vero vel graviora ſymptomata adſunt, eo facilius vel difficilius curatur.

XXXV.

Curatio generalis.

In *curatione*, generatim viſcidum & acre corrigendum, atque impurum per ſudorem & urinam expellendum. Quem in finem generatim proſunt decocta & infuſa aquoſa, diaphoretica, in ſcabie laudata, & inprimis decoctum radicis cichorii, lapathi, bardanæ, ſcorzoneræ, ſaſſaparillæ, chinæ & ligni ſaſſafras, ſi modo corpus contra frigus probe muniatur, in perpetua tranſpiratione conſervetur, ac frequenti motu exerceatur. Cibus vero parcus ac potus tenuis, aquoſus ſive temperatus ſufficienti quantitate aſſumatur, præſertim in ſcorbuto calido & ſalſo. *Aquarum tandem* vel *medicatarum* vel & *ſimplicium puriſſimarum uſus* legitimus, per plures dies aut hebdomades continuatus in quocumque ſcorbuto *præſtantiſſimus* eſt: quia optime diluunt viſcidum atque omnem acrimoniam egregie corrigunt, temperant, atque eluunt, ita tamen, ut in ſanguineis, calidioribus & robuſtis, prægreſſa Venæ ſectione, magis acidularum, Pyrmontenſium nimirum, Sualbacenſium, Egranarum, Spadanarum, &c. in frigidioribus vero & debilioribus aquarum temperatiorum, ut Selſenenſium; vel Thermarum, ut Emſenſium, vel Wisbadenſium, Carolinarum, Aquiſgranenſium, uſus, & quidem in his calidus, in illis frigidiuſculus fere præferendus videatur.

Curationes per aquas.

XXXVI.

Curatio ſpecialis ſcorbuti calidi.

Speciatim vero in iis, qui calidioris ſunt temperamenti, ſive *ſcorbuto calido laborant*, utpote in quibus acrimonia alcalica peccat; præter remedia temperantia & diluentia generalia, conducunt quoque & alia mode-

moderata *medicamenta acidula*, ut acetosa, acetosella, succus citri, aurantiorum, pomorum sinensium, cerasa, fraga, rubi, ribesia aliique fructus horæi, maturi, grate acidi. Præterea *tincturæ acidulæ*, ut rosarum, florum bellidis, aquilegiæ; papaveris rhead. itemque condimenta & embammata acidula, ac denique nitrum & nitrum antimoniatum, cum pulveribus temperantibus succo citri aut limonum, vel aceto saturatis subinde data; vitando omnis generis calefacientia & spirituosa, atque imprimis antiscorbutica calidiora, ut cochleariam, nasturtium, raphanum rusticanum sive armoratiam, sinapi, aromata, & inde parata. Prodest hi etiam egregie *potus seri lactis*, lactis ebutyrati, præsertim verno tempore, mane quotidie ad libram unam vel alteram hausti; vel & *aquæ medicatæ* aliæve puræ frigidæ, legitime usurpatæ.

XXXVII.

Scorbuti frigidi. In *frigidioribus* vero, sive *qui frigido scorbuto* laborant, qui septentrionalibus valde familiaris est, populis, & in quo *acidum* ac *viscidum* præcipue peccare videntur, stricte sic dicta *antiscorbutica acriora*, sive *alcalica*, ut cochlearia, nasturtium, lepidum, beccabunga, chelidonium minus, sedum acre vermiculare raphani quicumque & præsertim rusticanus dictus, si napi, cepæ & alium in substantia, jusculis medicatis & in cibo conveniunt. Ex præparatis vero imprimis hic conducit vel spiritus cochleariæ, vel Essentia fumariæ cum spiritu cochleariæ parata, aliquoties in die usurpata, itemque amara quæcumque & præparata ex eis, vel in forma infusi, aquosi vel vinosi, essentiæ vel extracti: ut fumaria, trifolium fibrinum, carduus benedictus, chærefolium, radic. cichorii, lapathi acuti, chinæ, sassaparillæ, vel etiam in forma decocti interpositis subinde lenibus laxantibus. Præterea etiam ex *prædictis herbis antiscorbuticis, acribus, succus recens expressus*, ad cochlearia duo vel tria conducit, vel cum jusculo carnis tenuioris prius coquantur jusculi medicata fiunt efficacissima, si quotidie per aliquod tempus, subjuncto motu, matutino tempore, usurpantur. Speciatim vero & *cochlearia* & *nasturtium* vel in succo, ut modo dictum est, vel tenuiter tantum diffe-

cta,

ta, cum vel ſine pauco ſaccharo, utiliſſime ſæpe ab is comedi poſſunt: quibus omnibus vero aliquamdiu um debito regimine & diæta continuandum. Eſſentiæ gnorum; ligni ſaſſafras & tinctura antimonii tartariata hic quoque, ut in pleriſque ſanguinis impuritatius, valde egregiæ ſunt.

XXXVIII.

In ea denique *ſcorbuti ſpecie*, quæ *ſalſa* dici ſolet, *bi ægri continuo ſalſum ſaporem in ore* percipiunt, præer aquas medicatas modo laudatas, aut ſimplices alias uriſſimas, rite præparatæ *aquæ calcis vivæ* legitimus ſus internus ac diuturnus, a libra una ad duas eam uotidie mane, immo & circa veſperam bibendo, pro ummo ſpecifico merito habetur, vitando ſimul abuſum lis, carneſque & piſces ſalitos. *Scorbuti ſalſi.*

XXXIX.

Contra ſtomacacen ſive gingivarum eroſionem ac cruentationem, una cum laudatis internis medicamentis, exerne utiliter adhibetur Tinctura gummi laccæ, qua ingivæ mane & veſperi leniter fricantur; vel Eſſena myrrhæ aut ſuccini; vel mel roſarum ſpiritu ſalis el ſucco citri leniter acidulatum, vel *ſal culinare* leiter contritum, quo dentes eadem ratione bis vel ter n hebdomade blande fricantur, quod ultimum etiam entium ſordes ac putredinem egregie expurgat. Ita *myrrha* ſæpius manducata & aliquandiu in ore deenta, immo & ſi dentes ea fricantur, contra hæc ris vitia perquam utilis eſt; vel electuario ex myrna, ſanguine draconis, radice biſtortæ, nuce moſchaa & pauco alumine crudo vel uſto, cum melle roſao parato, gingivæ ſubinde graviter detergantur. *Salia* etiam ejuſque infuſum aqua vel vino, præſertim ubro utiliter pro abſtergendis ſæpe gingivis putridis um fructu adhibentur. Si *myrrha* & *terra japonica*, el *roſmarinum* & *muſcus pruni ſylveſtris* in vino ruro decoquuntur, eiſque gingivæ ſæpius eluuntur, egregie quoque eas mundant ac gingivas firmant. *Stomacaces.*

XL.

Ad maculas ſcorbuticas abigendas, interne laudata iaphoretica, infuſa nimirum calida radicum, herbaum & lignorum, Eſſentia alexipharmaca, lignorum, *Macularũ ſcorbuticarum.*

M. S. pulveres diaphoretici cum evitatione frigoris lenique subinde sudore mane in lecto excitatio, adhibenda, & si forte post horum usum aliquandiu continuatum non evanescant, externe aqua calcis vivæ, calide quotidie pauco spiritu vini camphorato acuata ablui possunt; vel etiam unguento ex mag. marcasitæ mercurio præcipitato albo & unguento rosato, vel etiam ex duobus ultimis solis paratum his maculis vel peri inungi.

XLI.

Diæta scorbuticorum. In *Diæta*, scorbutici calidi, omnia calefacientia, acria, salsa, aromatica, & spirituosa; *frigidi contra* acida refrigerantia, utrique vero crassa & quæ difficulter concoquuntur, nimiamque alimentorum copiam vitare debent: & quoniam *sæpe plethora concurrit*, præsertim in calido, Venæ sectio vere & autumno & præservandi & curandi scopo utiliter adhibetur. *Frigidi etiam vitent*, quantum fieri potest, *aerem frigidum &* humidum, quærantque contra calidum & siccum, atque aromatibus & antiscorbuticis in cibis, ut zingibere, sinapi, cinamomo, cardamomo, caryophyllis, mace, nuce moscata, pipere, armoracia, nasturtio, cochlearia, aliisque moderate calidis modice utantur; *calidiores* vero contrarium observent.

XLII.

Scorbutus & L. V. non confundenda. Denique *vitanda est scorbuti & luis venereæ confusio*: hæc enim, licet varia signa ac symptomata cum scorbuto habeat communia, tamen antiscorbuticis plerisque, præsertim acrioribus, non curatur, sed potius exacerbatur; ille vero, & cumprimis alcalicus sive calidus, plerumque per mercurialia, præsertim fortiora, itemque per purgantia ac sudorifera valentiora redditur deterior. Ubi vero complicata sunt lues venerea & scorbutus, ut sæpe fieri solet, illa suis medicamentis prius aggredienda atque expurganda, & postea quoque scorbutus, nisi jam simul, ut sæpe fit, illius remediis sublatus sit. Tandem adhuc indicare volui, quod *bona diæta* §. 41. indicata, *motus frequens corporis*, & *potus sufficiens temperatus*, præsertim aquosus, præcipua sint scorbuticorum tam ad præservandum quam curandum remedia atque asyla.

XLIII.

XLIII.

De Morbis Venereis.

MORBI VENEREI præcipui sunt *Gonorrhœa*, & a dicta *Lues venerea* cum suis symptomatibus, ad uas ceteri omnes referri possunt. GONORRHŒA ero est vel *benigna* vel *maligna* sive *virulenta*. *Beniona* dicitur fluxio seminalis materiæ ex urethra, quæ ne dolore & inflammatione; sed potius a laxitate, ebilitate, sive *atonia glandulæ prostratæ*, *vesicularum minalium*, *aut ductulorum* in urethra MORGA-NI, vel ab exulceratione post gonorrhœam virulentum relicta provenit; oriturque vel sine contagio imaro venereo, a nimio coitu, nimiis pollutionibus, it aliis nimiis seminis profusionibus quibuscumque; el post gonorrhœam virulentam vel frequentiorem, el diuturniorem, non satis curatam, veneno licet enereo destructo aut sublato. *Virulenta* contra, sive *aligna* inflammationem, dolorem & exulcerationem urethra, a contagio venereo sive coitu cum impura ve lue venerea affecta contractam, pro caussa hat, dolores hinc acerbos creat, cum ardore vehemenin urethra, præsertim quando ægri urinam emitnt, atque materia excreta purulenta, virescens & iandoque sanguinolenta existit. Superveniunt sæpe *flammatio & tumor præputii*, *tumores testiculorum dorifici*, *bubones* in inguinibus, (*poulains* Gallis) ulcein præputio, aut glande penis, *chancres* vulgo dia, *priapismus*, *phimosis*, *paraphimosis* aliaque mala, nmo haud raro *ipsa lues venerea*, præsertim si vel egligitur, vel non rite curatur. Atque ex his *diagno- & differentias utriusque gonorrhœæ*, una cum parte ognoseos patere existimo, & hoc solum hic adhuc dimus, quod *gonorrhœa benigna inveterata utplurimum fficilius quam maligna & recens curationem admittat*, partes læsas nimium quantum relaxatas ac debilitas, adeoque & ab hac curationem nostram auspicabiur, atque de benigna deinceps acturi sumus.

Morbi venerei & 1. Gonorrhœa.

XLIV.

XLIV.

Curatio virulentæ. In *curatione igitur virulentæ* ad expurgandum viru venereum incipiendum a *potu frequenti* ptiſanæ tenuio ris, temperantis, ſirupo dialtheæ parum edulcoratæ atque idoneis *purgantibus*, iiſque aliquoties repetitis vel ex pulv. jalappæ idonea copia, vel extract. par chym. Croll. vel ex pulpa Caſſiæ. (quibus ſemper me curius dulcis, tanquam præſtantiſſimum gonorhϾæ an tidotum, apta portione, admiſcendus) conſtantibus Deinde ulterius pro corrigenda ac deſtruenda mater virulenta bis in die vel ſæpius *decoctum* ex radicib antivenereis, ſed abſque regimine ſudorifero, aſſuman ac ſimul cum hoc præſertim in frigidioribus, Eſſent & Tincturæ, quæ in ſcabie & ſcorbuto laudatæ ſunt propinentur. Inprimis vero hic valent Tinctura an monii tartariſata, Eſſentia lignorum, pimpinellæ alb & Succini. *In calidioribus* vero ac *ſanguineis* pro dol re, priapiſmo moleſtiſſimo, & ardore mitigando *ſa guis mittendus*, & pulvis temperans ex lapidibus ca crorum citratis, conchis aceto præparatis, nitro camphora compoſitus ſæpius exhibendus, eiſque inte poſito ſubinde, quovis, verbi gratia, triduo, conv niente purgante, per duas circiter hebdomadas vel di tius, pro ſymptomatum gravitate continuandum, d nec fluxus ſeminalis vel purulentus, dolor aliaque ſy ptomata valde remittant, vel omnino ceſſent.

XLV.

Quid ſubacto veneno venereo agendũ. Quod ſi vero, ardore & dolore ceſſante, flux tamen materiæ albæ blandæ adhuc continuet, id qu virus ſubactum & deſtructum indicat, tunc *ſpecif fluxum hunc ſiſtentia*, præſertim os *ſepiæ* ſæpius par doſi exhibeatur, & vel cum Eſſentia balſamica v balſamo copaivæ aliquandiu continuetur, donec om no ceſſet. Servanda vero ſimul diæta tenuis, vitan venus, vinum, ſpiritus vini, motus vehementior omnis exceſſus. Pro *ordinario potu* inſervit vel ptiſan vel ſimplex decoctum hordei aut avenæ, præſertim ſi rupo dialtheæ modice edulcatum.

XLVI.

Quid in malo cõtumaci. *Quod ſi malum contumacius*, cuivis doſi pulveris ſis ſepiæ, ſacchari ſaturni, gr. i. ij. vel in robuſtio bu

us tria admisceantur, aut *pilulæ Blancardi* contra gonorrhœam, ex gumm. elemi, mastichis ā ʒij. & terra catechu ℈j. constantes, a ℈ß. ad ℈j. vesperi quotidie vel alternis diebus cum fructu usurpantur, immo ex prædicto pulveri adjungantur *Injectiones in urethram* principio lenientes, ex lacte vel decocto hordei aut avenæ cum melle rosarum; circa finem vero adstringentes & roborantes, ex aqua plantaginis & calcis vivæ cum saccharo saturni, vel lapide medicamentoso Crollii, aut pauco spiritu vini camphorato remixta cum fructu adhibentur.

XLVII.

Bubones & ulcera venerea, præputii & testium tumores, aliaque hujus morbi symptomata, interne eodem, ut gonorrhœa recens, modo tractanda; externa vero curatio ex Chirurgia nostra prolixius peti potest: interea tamen præcipua hic trademus. Igitur si *inflammatio vel tumor præputii*, quæ sæpe vel *phimosin* vel *paraphimosin* constituere solent, adest levior, egregie discutitur, si spiritus vini vel simplex vel maxime camphoratus, tepide sæpius illinitur, cavendo, ne partes forte erosæ eo tangantur, eoque ipso dolores vehementiores moveantur, aut fomentum cum splenio sæpius applicetur ex aqua calcis vivæ, pauco spiritu vini camphorato roborata, addita cerussæ præparatæ, vel lithargyrii portione. *Sin vero jam vehementior*, aut prædicta parum sunt, unguentum album camphoratum, remixto pauco mercurio vivo, aut præcipitato albo, sæpius illinatur, & subinde decocto calido ex emollientibus & resolventibus cum lacte parato aliquamdiu fomentatur, vel eidem tepidæ penis per aliquod tempus immittatur, donec tumor dispareat. *Tumores præputii, & testium.*

XLVIII.

In glandis aut præputii erosione sive ulcere (*chancre*) aqua calcis vivæ pauco mercurio dulci vel præcipitato albo roborata, subinde abstergatur, & deinde oleum ovorum & philosophorum, partibus æqualibus mixtum, applicetur, quod *oleum philosophorum etiam fungosas* *rum ulcerum excrescentias*, consolidationem impedientes, quia lenissimum septicum est, tollit. Ita & unguentum ex mercurio vivo, terebinthina, quantum suf- *Ulcera penis.*

sufficit, subacto, & unguento rosato paratum, aliav unguenta ex mercurio confecta egregie hic conducunt

XLIX.

Bubones. Si ex gonorrhœa nimis cito per adstringentia sup pressa *bubones* aut *testiculorum tumores* orti, illa purgatio nibus sæpe repetitis ope mercurii dulcis decoct. ligno rum, & Essentia succini, alexipharm. vel pimpinel alb. revocanda, & postea, ut §. XLIV. propositum est, curanda. *Externe* vero bubones sæpe fricandi un guento mercuriali gryseo, atque Emplastr. diachyl. cum mercurio vivo roboratum superaddendum. *Si vero ja in abscessum vergunt*, emplastro diachylo cum gummis vel de meliloto suppurandi, atque in Chirurgia docu mus, aperiendi ac persanandi.

L.

Testiculorum tumores. *Testiculis vero tumidis* vel aqua calcis vivæ cum sp ritu vini camphorato & cerussa, splenii beneficio ca de imponenda, vel cataplasma ex mica panis cum l cte & croco cocta paratum; vel decoctum oryzæ sp sum cum lacte, aliudve simile supra dandum; & tumor valde rursus imminutus est, reliquum emplast de ranis cum mercurio vel diaphoretico *Mynf.* vel cumino, optime resolvitur; usurpatis simul intern modo §. præcedenti laudatis.

L I.

Gonorrhœæ benignæ curatio. In GONORRHŒA BENIGNA, quæ difficili plerumque, ut dictum est, sanatur, quam maligna ad difflandum serum superfluum partesque laxas rob randas, conducunt frequens motus corporis, decocta l gnorum cum radice tormentillæ vel bistortæ ac pim nellæ albæ parata, & essentia lignorum, pimpinel albæ, succini, alexipharmaca, aliquoties in die ha sta, interpositis subinde laxantibus mercurialibus & sp ciatim pilulis nostris polychrestis, aliisve similibus Quibus post aliquod tempus, si prædicta non su ciant, fortiora roborantia & moderate adstringentia a jungenda ac subjungenda: ut pulvis ex osse sepiæ croco martis, vel pilulæ Blancardi contra gonorrhœa supra §. XLIV. laudatæ, itemque Tincturæ martia aut Mixtura tonica, ex Tinctura tartari cum spir C. C. remixta; vel & infusum vinosum ex roboran

bus,

us, ut radic. biſtortæ, tormentillæ, pimpinellæ cum ortic. aurantiorum, ac præſertim etiam caſcarillæ conectum. *Externe* injectio roborans ex aqua calcis vivæ um pauco ſacchari in urethram, vel ex aqua calcis ivæ, vel plantaginis cum pauco ſpiritu vini camphoato ſupra jam laudata, valde etiam hic conducit. *Diæta* ſimul ſit parca, ſiccans & roborans; bibant ſubnde vinum *Pontac* dictum, vel aliud ſimile modice dſtringens; vel etiam illud cum aqua mixtum divitius pro potu ordinario concedi aut ſuaderi apte poteſt. Denique etiam opus eſt, ut ægri illo tempore a enere abſtineant, donec curati ſint, atque etiam poea frequentiorem venerem diu evitent.

L I I.

De Lue venerea.

LUES VENEREA eſt cachexiæ ſpecies, in qua rum ſanguinis ſingularem craſſitudinem & acrimoam, ut plurimum, a contagio per impurum congreſm ſuſcepit: unde ſtagnationes, dolores capitis & arum præſertim noctu ingraveſcentes, artuum laſſitudies, maculæ rubræ & cruſtæ ſive & ſcabies in variis rtibus, præſertim in facie, fronte, & capite, tumos, eroſiones & ulcera partium mollium æque ac durum, inprimis in partibus genitalibus, labris, pala-, faucibus, & naribus, eveniunt, ita tamen, ut hom ſymptomatum modo minor, modo major copia ſit. *Sæpius ſequitur gonorrhœam*, vel in mulieribus *fluorem album virulentum*, intempeſtive ſuppreſſum glectum; vel quod frequentius, *bubones* aut *ulcera nerea* (*chancres*) in partibus genitalibus neglecta t male tractata; unde fermentum ſive virus veneum totam maſſam ſanguineam ipſaſque partes ſolidas icit ac lædit. *Lues venerea.*

L I I I.

Dividi apte poteſt hæc Lues *in leviorem & vehementem*. LEVIOREM vocamus gradum, ſi malum tanmmodo in humoribus adhuc exiſtit, & laſſitudine rpore, doloribus capitis & artuum, nocte ingraveentibus, tetro faciei colore, maculis lividis, ſcabie *Ejus diviſio.*

capitis aut frontis, vel etiam bubonibus, aut levior
bus ulculculis in partibus genitalibus vel faucibus, &
se manifestat. *Sin vero partes solidas*, ut fauces, uvam
palatum, nasum, penem & præcipue ossa palati, na
aut cranii jam invasit, & quidem jam vehementius
ita ut vel uva exesa, vel septum nasi aut palatu
erosum, vel omnino jam perforatum, tumoresque hi
inde sive nodi venerei, & graviores aliæ exulcerati
nes oriantur, *gradus hujus morbi est vehementior*, pe
culosior, curatuque longe difficilior: immo quo plu
& pejora adsunt symptomata & læsiones, quo diuti
jam duravit, quo corpus magis extenuatum ac co
sumtum, & quo magis jam vires destructæ, eo dif
cilius curatur, aut quandoque, præsertim ob viriu
defectum, prorsus est insanabile. Qui a juventute si
a matre, sive a nutrice impura jam infecti sunt,
mnium difficillime, aut prorsus non curantur.

L I V.

Curatio gradus levioris.

In *curatione* igitur Luis venereæ virus venereum
expellendum, destruendum, & cachexia illa peculia
corrigenda: id quod in leviori, vel saltem non ad
vehementi gradu, *sine salivatione* & solum attenuan
bus, sudoriferis, maxime decoctis lignorum, ut lig
sassafras, quajaci, juniperi, radicis sarsaparillæ, cl
næ, bardanæ, pimpinellæ albæ, ut & herba sapor
riæ, mane & circa vesperam, vel sæpius larga sa
copia datis, præmissis & interpositis sæpe purganti
mercurialibus, haud raro obtineri potest; cum quil
tamen decoctis Tincturæ antimonii tartarisatæ, Esse
tiæ lignorum vel pimpinellæ, &c. majoris efficac
caussa apta dosis semper exhibeatur, adjuncto regimi
diaphoretico aut blande sudorifero, mane vel in lec
lo, vel quod nonnullis magis placet, in stuphis a
arculis sudatoriis. Certius tamen & melius succe
curatio, si simul singulis vel alternis diebus parva
sis mercurii dulcis vel panaceæ mercurialis exhibetu
vel & quotidie unguento mercuriali tarsi ac malle
pedum, itemque flexuræ cubiti probe fricantur, iisq
prudenter continuatur, (vitando salivationem) do
symptomata sublata sint. *Frigidioribus*, plegmaticis
succulentis temperamentis pro decoctis illis magis

gna;

na; *calidioribus* vero & macilentioribus, radices & her-
as laudatas, tamquam temperatiores, præſcribere ſo-
o, & pro potu ordinario decoctum ſecundarium ha-
um radicum, vel & ptiſanam.

L V.

In graviori aut inveterato malo, maxime ubi partes nitales, fauces, palatum, naſus, frons, immo oſſa m eroſa, tumores duri & dolores oſteocopi fixiores, c. adſunt, *ſudorifera hæc cura ſæpe non ſufficit*, ſed l fortior uſus mercurialium, verum abſque *ſalivatio-*, attamen ad inſtantem uſque ſalivationem, vel ipſa *livatio mercurialis* requiritur, quæ medicamentis vel ternis vel externis ſolis, vel ambobus combinatis, que vel leniori vel fortiori modo, excitari poteſt. *rique præmittenda* una aut altera *lenis purgatio* mer-rialis, uſuſque aliquot dierum decocti lignorum ac dicum primarii & ſecundarii, modo laudatorum, lar-s, itemque diæta moderata tenuis, atque in pletho-is quoque ſanguinis miſſio.

Gradus gravioris,

L V I.

Sique deinde *internis ſalivationem excitare lubet*, ercurii dulcis (qui inter *mercurialia ſecuriſſimus* mi- videtur,) gran. V. VI. VIII. vel X. pro ſubjecto-m diverſitate, bis, terve in die, ſub boli, pilula-n, vel pulveris forma ægris exhibeantur, donec tu-r faucium & gingivarum, anima fœtida, exſpuitio brior, aliqualis eroſio linguæ, labrorum, genarum, gingivarum, dentiumque vacillatio, tanquam lenis vationis ſigna appareant; quæ ſi incidunt, ab uſu rcurii deſiſtendum, & interea decocta & ptiſana a continuandum, donec fluxus ſalivæ ſufficiens ſen-i ſequatur; & ſi poſtea quotidie libræ duo vel libræ s circiter intra horas XXIV. exſpuantur; ſufficit: ue ſic per hebdomades tres, quatuor, quinque vel , donec ſymptomata, maxime dolores, tumores & era, valde ſint imminuta, aut prorſus evanuerint, tinuetur, exhibendo ſubinde, ſi minui ſalivatio vi-ur, circa veſperam, aliquot grana mercurii dulcis panaceæ mercurialis: atque hoc modo ſalivatio per longum tempus continuanda: nam brevi tempore graviori malo curatio plerumque abſolvi recte ne-

Quomodo ſalivatio inſtituenda.

quit, ſed malum ſi non ſatis diu continuatur facile poſ hanc curationem recrudeſcit.

LVII.

In nonnullis laudata *mercurialia ſalivationem hau producunt*, ſed parum ſunt, præſertim in robuſtiori bus; quibus in caſibus, ſi aliquamdiu fruſtra adhibit fuerunt, ſingulæ doſi mercurii dulcis aut panaceæ, *tu pethi mineralis* gran. ij. vel iij. admiſceo, ſic plerum que brevi inde ſuccedit; ſed his deinde in caſibus ii dem remediis etiam ſalivatio, ſi minui incipit, e continuanda, quamdiu malum eam exigit.

LVIII.

Quid poſt ſalivationē agendū. *Poſtquam ſic ſymptomata maxima ex parte vel in t tum evanuerunt*, decocta ſudorifera aliquamdiu cum r gimine diaphoretico ſunt continuanda, ad malum r dicitus exſtirpandum, interponendo ſimul ſubinde ve peri pauca grana mercurii dulcis, ad lene ſalivation veſtigium adhuc aliquamdiu conſervandum, donec mnia mala ſublata ſint.

LIX.

Quomodo per externa excitetur. *Si vero externis ſalivationem inſtituere placet* medic mentis, unguentum mercuriale, ex mercurio crudo axungia porcina paratum, inungitur primo quotid bis aut ter calide tarſis pedum, malleolis & ſuris, ſi gula vice fabæ aut phaſeoli magnitudine: & quide melius ab ægro ipſo quam ab alio, ad ignem vel fc nacem, linteo poſtea involvendis, & ſi poſt alteru tertiumve diem nulla adhuc ſalivationis ſigna adſunt etiam flexuris cubiti, immo & parotidibus ſub au bus, æger mercurium inungat, partes unguento i probe ac calide fricando, *donec ſalivatio ſequatur ſu ciens*; ubi ab inunctione abſtinendum, quamdiu ſali ſatis fluit: quæ vero fricatio cum unguento mercur li, quoties ſalivatio minuitur, veſperi iteranda, in lutis ſemper partibus inunctis per lintea & faſcias, que ſic circumſpecte continuandum, ut antea dictum donec malum ſublatum eſt.

LX.

Quomodo utraque ratione. *Quando internis & externis remediis ſimul ſalivat nem producere volumus*, quotidie ſemel vel bis par doſis mercurii dulcis exhibetur, & ſimul ſemel vel

fri-

icatio pedum & crurum vel & cubitorum, si lubet, ıſtituitur, eiſque continuatur, donec ſalivatio ſequa-ır. Nonnulli etiam ſpinam dorſi unguento mercuria-fricant; verum quia hoc facile varia damna produ-re poteſt, & antea §. 59. deſcripta ſatis efficax eſt, hoc abſtinendum eſſe cenſeo.

L X I.

Interea dum hæc fiunt, atque durante etiam ſaliva-ne, os ſæpe aqua calida aut *gargariſmate* emolliente iatur, *potus* aſſumatur ſufficiens, aquoſus, diluens, mane & a meridie decoctum aliquod radicum & li-orum huic morbo contrariorum, reliquo diei tempo-vel decoctum hujus ſecundarium, vel ptiſana aut coctum hordei cum paſſulis, vel cum liquiritia & nine aniſi aut fœniculi paratum, immo & cereviſia uis bonæ notæ, quandoque, ſi eam anxie deſide-it, concedi poteſt, itemque Thea & Coffe: ſed ſi er forte, ut ſæpe contingit, temporis tractu fiat de-s, interponi ſubinde poteſt mixtura ex aquis cordia-us, vel emulſio ſimilis, itemque gelatinæ roboran-: ſique æger a lacte non abhorret, decoctis prædi-ſemper aliquid lactis calidi admiſceri, immo lac n pane triticeo calide pro cœna, immo & pro pran-cum fructu dari apte poteſt, præſertim macilentis debilibus. *Quid durante ſalivatione faciendū.*

L X I I.

Diæta ſit parca & tenuis, ex ſolis fere juſculis, ac, plus appetant, cibis mollioribus ſive facilis dige-nis conſtans; vitentur vero aromata, ſalſa, acida, da & craſſiora, caro ſuilla, lardum, legumina, o-duriora, repletio nimia, ac frigus, corpuſque ſem-in aere temperato ac leni diaphoreſi conſervetur, ndiu ſalivatio durat, corpuſque & mens ſint tran-la. *Diæta.*

L X I I I.

Si *ſalivatio oriatur nimia*, & fauces nimis quan-intumeſcunt, ita ut periculum ſuffocationis inde nineat, mox vel clyſma forte, vel purgans aliquod o vehementius, ſed ſine mercurio, ad affluxum ad es nimium revellendum, exhibeatur; idque, ſi, repetatur, donec rurſus detumuerint. *Cautela.*

2. *Quando una salivatio morbum non omnino sustulit* aut ob ægri impatientiam vel debilitatem satis di[u] continuata non est, post aliquod tempus, vel etia[m] redeuntibus venereis symptomatibus, repeti potest[,] præsertim si æger robustus, & salivatio prior faci[le] successit.

L X I V.

De usu salivationis in aliis morbis.

Denique notandum, *salivationem non solum cont[ra] morbos venereos prodesse*, verum etiam in multis al[iis] morbis pertinacibus & gravibus, ut amaurosi, catar[a]cta, ulceribus rebellibus, scabie pertinaci, tumoribus [...] &c. sanandis adhiberi posse.

L X V.

Symptomata morbi venerei.

Scirrhi, *Tophi sive nodi venerei* sub usu laudatoru[m] medicamentorum antivenereorum & cumprimis saliv[a]tionis, plerumque digeruntur ac dissipantur, præsert[im] si nondum inveterati, & si sub ea simul empl. vig[o] cum duplo vel triplo mercurii, vel diachylum c[um] mercurio superimponitur, & unguento mercuriali t[ra]ctantur. Sin vero dissipatio, uti quandoque conting[it,] obtineri non possit, *tophi scalpello aperiendi*, *merc[urio] præcipitato rubro*, *unguentis admixto*, *mundandi*, ac [po]stea, ut ulcus, consolidandi. *Scirrhi* vero quando [re]solvi nequeunt, si tuto id fieri potest, & ægri ab [iis] liberi esse volunt, exscindendi.

Ulcera venerea externa curatione generali sæpe si[mul] sanantur, sine peculiari sæpe ad ea attentione. In[...] ea tamen melius agimus, si ea simul mundantur m[er]curio præcipitato rubro, unguento basilico vel *diges[tivo]* modice intermixto, vel aqua phagedenica, & dein[...] unguento mercuriali, vel essentia lignor. vel succi[ni] myrrhæ aliave simili sanantur.

Ulcera faucium venerea, præter curationem intern[am] sæpius abstergenda decocto lignorum, Essentia suc[cini] & myrrha imprægnato; vel decocto herbæ cujusc[un]que vulnerariæ, melle rosarum & spiritu vitrioli im[præ]gnato, vel etiam hoc melle & spiritu subinde solo[.] [Si] vero *malum ossa palati arrosit*, oleum caryophyllor[um] cum oleo ovorum temperatum, sæpe adhibendum.

Ulcera nasi venerea requirunt, ut turundæ, [a]q[ua] calcis vivæ, mercurio dulci impregnatæ, sæpius [...]

bua[...]

uantur, & in nares immittantur; vel ut unguento nercuriali subinde quoque illinantur, curatione simul nterna laudata rite adhibita, utpote sub qua ut plurimum glutinari solent.

Verrucæ & excrescentiæ venereæ circa partes genitales piritu vitrioli vel salis, vel pulvere herb. sabinæ, cum nercurio præcipitato rubro vel lapide infernali, si præicta curatio accedat interna, auferuntur, sine hac vero perfecte vix curantur.

L X V I.

De Fluore albo.

FLUOR ALBUS *mulierum* quoque cachexiæ species st, & quasi *coryza uteri*, sive *gonorrhœa mulierum*, tque hinc quoque in *benignum* & *malignum* sive venereum, aut virulentum dividi solet. *Fluor albus ejusque divisio.*

In *benigno*, serosa magis aut mucosa & plus minus odens est materia effluens; sed sine aliis indiciis luis enereæ; *in maligno* vero sive *venereo*, purulenta, videscens, flavescens, versicolor, magis fœtida, & mas erodens effluit, aliisque luis venereæ sæpius comitur symptomatibus, temporeque mensium fluere non termittit; quæ vero in benigno tunc intermittere let.

L X V I I.

Ratione curationis *fluor albus benignus*, præsertim ui jam diu duravit, ob partes nimium quantum rexatas curatu difficillimus est, attamen ad eum tolndum in plethoricis revulsionis gratia Venæ sectio stituatur in brachio; quæ vero in pituitosis nocet, eoque intermittenda. In utroque autem casu *ad seri pervacui*, quod hic peccat, *evacuationem & revulsiom curatio* idoneis purgantibus, admixtis serum corrintibus vasaque simul roborantibus, est inchoanda, *primis vero vino quodam medicato*, quotidie apta coa per aliquod tempus, ex herbis & radicibus uteris balsamicis & aromaticis parato, ut herba melissæ, smarini, marrubii, abrotani, radic. aristolochiæ, ciorii, caryophyllatæ, helenii, pimpinellæ, levistici, *Curatio interna benigna.*

barbari, hellebori nigri, & foliis sennæ parato; vel pilulis balsamicis Beccherianis; aliisve similibus, per plures dies apta dosi usurpatis. Postea autem pro cachexia viscida & lympha corrigenda tonoque partium relaxatarum rursus roborando, diuturnus usus Essentiæ succini, cui parum Essentiæ myrrhæ additum sit, præstantissimus est, si quotidie bis vel ter assumatur ex infuso aqueo herbæ melissæ, vel rosmarini, vel millefolii, &c. vel his & similibus combinatis. His utrumque ob scopum interponantur adhuc sæpius pilulæ balsamicæ Beccherianæ, aut aliæ similes. Denique quando multum hic fluxus imminutus est, & prædictis omnino tolli nequeat, id quod tamen haud raro contingit, interne loco præcedentium, paullo *fortiora roborantia* & quidem martialia præstantiora ac probatiora, u[t] Tinctura vitrioli martis Zvvœlff. Tinctura martis aperitiva Ludovici, Tinctura martis cydoniata, aut crocu[s] martis aperitivus loco priorum usurpanda.

L X V I I I.

Curatio externa. *Externe* vero ex herbis nervinis, uterinis & subastringentibus balnea sive *insessus*, immo in malo rebelliori, *injectiones* quoque cum vino rubro ex similibu[s] paratæ, in vaginam uteri aliquoties in die fieri possunt: ut ex roremarino, hormino, matricaria, mentha, melissa, pulegio, salvia, millefolio, cum radicibus bistortæ, tormentillæ & pauco alumine; vel & e[x] aqua calcis vivæ; ita & *aquæ medicatæ martiales*, v[el] *thermæ* externe & interne per satis longum tempus [&] rite usurpatæ, hoc in malo cum fructu ut plurimum [si] venerea labes abest, adhibentur.

L X I X.

Diæta. *Diæta*, sicut in cachexia generatim dictum est, [ita] hic probe observetur: in primis vero vitentur lac, acida, fructus horæi, farinacea, pinguia & omnia qu[æ] pituitam generare possunt, itemque potus nimius Theæ Coffeæ, cerevisiæ, ut & venus nimia, &c. alias omnia medicamenta in pertinaci aut rebelli hoc malo frustranea sunt.

L X X.

Fluoris albi maligni curatio. FLUOR ALBUS MALIGNUS sive *venereus*, [&] gonorrhœa virulenta in viris, quia eandem caussa[m] agno-

gnoscit, curandus; aut si ipsam luem veneream conitetur, ut hæc quoque tractandus: ubi vero simul *njectio ex aqua calcis vivæ* cum mercur. dulci in vaginam uteri aliquoties in die immissa, egregie hic munat, roborat & sanat. Si tamen, destructo veneno veereo, ob partes affectas sive patientes a morbo valde elaxatas ac debilitatas, fluxus aliquis, sicut post goorrhœam virulentam sæpe quoque fieri solet, remaeat, quia hic tunc, ut benignus considerandus, etiam adem, quo modo hunc curare præcepimus, ratione, §. LXVII. est sanandus.

CAPUT XII.

De Obstructionibus.

I.

SI transitus rerum fluidarum aliarumque quarumcunque in corpore humano contentarum, quæ moveri, fluere, propelli aut expelli debent, quocunque modo in vasis, canalibus, ductibus, intestinis, vesica aliisque viis ac partibus corporis humani impeditur, *Obstructio* appellatur, unde, ut omnis generis morbi proveniant, necesse est; sicuti ex fluxibus sanguinis, præsertim mensium aut hæmorrhoidum suppressis, obstructis, aliisque supra jam Cap. IX. p. 138. expositis, intelligi potest. *Nunc vero alias adhuc obstructiones*, quæ in corpore humano contingunt *considerabimus:* ubi sciendum est, liberum in corpore motum sive transitum, ut quis sanus sit, desiderare sanguinem aliosque humores utiles & excrementitios, itemque spiritus, bilem, genituram, salivam, lac, aerem, flatus, fœces, urinam, fœtum & secundinas in partu, &c. Hoc vero ut rite fiat, partes, quæ transitum concedere, & res, quæ transire debent, recte sint constitutæ, necesse est, atque ut caussa sive vis propellens & expellens sit satis valida. Quando igitur liber itus aut reditus rerum propellendarum impeditur, obstructio aut saltem motus vel transitus remota & varia inde pendentia sym- *Quid obstructio.*

pto-

ptomata proveniunt: caussaque erit vel in movente vel in viis, vel in re transmittenda, vel in variis hi simul.

I I.

Earum caussæ, I. angustatio vasorū. *Vasa & viæ*, dum ad transitum ineptæ fiunt, vel *angustantur*, *collabuntur*, *obstruuntur*, *comprimuntur*, vel *concrescunt*, & sic, quod transmittere debent, transmittere non possunt.

Angustantur autem a rebus variis: nimirum vel a *tartarea* vel *gypsea substantia*, intus parietibus vasorum adnata, verbi caussa, viæ bilis in hepate; vel a glutinosa aut viscida materia, sive a *pituita*, intus obducuntur certæ partes, ut nares, bronchia & aspera arteria, sicut in coryza, tussi, dyspnœa & asthmate; vel *a spasmis* prædictæ partes respirationi inservientes contrahuntur, unde eadem mala; vel *angustantur a tumoribus & inflammationibus*, ut fauces a tonsillis intumescentibus; itemque subinde in *urethra a cavernosa* ejus substantia turgescente, (*a*) qua urinæ libera excretio sæpe impeditur; vel a *rebus p. n. excrescentibus*, sive tuberculis & carunculis; ut a *polypo narium*, *caruncula urethræ*, *vaginæ* uteri, *intestini recti*, &c.

I I I.

2. Collapsus. *Vel collabuntur vasa* a sanguinis aut *humorum defectu*, post hæmorrhagias largas, fluxus alvi longos, inediam diuturnam, &c. unde tabes vel atrophia; vel a *spirituum defectu* nervi concidunt, in deliquiis animi, affectibus soporosis, comate, caro, lethargo, apoplexia, paralysi, marasmo senili, &c.

I V.

3. Obstructio. *Obstruuntur* vero *vasa* sanguifera sæpissime a rebus transmittendis; ut a *sanguine viscido tenaci*, aliave materia spissa, ut in tumoribus varii generis, in *glandulis induratis* quibuscumque, earumque *schirris* & *scrophulis*; vel canales & meatus a *corporibus solidis*, ut ductus biliarii a calculis; vel terrea sive gypsea substantia; *meatus auditorius*, a cerumine duro, a pilis

vel

(*a*) Vid. Instit. chirurg. nostr. Cap. 138. p. 886.

vel calculis illapsis aut intrusis; *ureteres* & *urethra*, itidem *a calculis* vel sanguine crasso, in vel post mictum cruentum; *nares* a polypo; *bronchia*, *aspera arteria*, ab illapsis rebus solidis quibuscumque; *œsophagus*, a deglutitis ossibus, spinis piscium, vel nucleis, v. gr. prunorum ibidem subsistentibus; vel *corporibus excrescentibus* aliisque rebus; *sinus cerebri & vasa majora cordis*, immo ipsum *cor* a *polyposis* concretionibus; *mammæ* a sanguine vel lacte nimis spisso; *testiculi* a liquido genitali vitioso; *alvus* plerumque a fæcibus durioribus, quandoque etiam a calculo, (*a*) *nucleis cerasorum* copiose cum cerasis comestis: in quibus omnibus, quo major est obstructio, eo major inde oritur noxa. Huc etiam pertinet *fœtus nimis magnus* vel monstruosus, uterum tempore partus ita occludens, ut expelli nequeat; id quod etiam de *secundis nimis magnis* post partum, intelligendum.

V.

Comprimuntur vasa a *ligaturis fortioribus*, ut in fracturis, luxationibus, vulneribus, ut humores ea transire nequeant, atque inde tumores, inflammationes, gangræna, scirrhi, &c. oriuntur; vel *ab humoribus extra vasa sua* p. n. *effusis*, ut in cerebro & thorace: unde apoplexiæ dispnœa, suffocatio, syncope, &c. & sæpe mors proveniunt. Quandoque *certæ partes* magna ex parte vel omnino p. n. *coalescunt*, aut in utero materno jam sunt coalitæ; ut *partes genitales* & obscœnæ in ita dictis *atretis*, de quibus in Instit. chirurg. ita ut id, quod transmittere debent, transmittere nequeant, *vel etiam a læsionibus externis* quædam partes subinde vel integræ, vel ex parte *concrescunt*: ut oculi & nares a variolis, vel ambustione; vel vagina uteri post partum difficilem, facta inde gravi quadam laceratione, vel *vulnere aut ulcere harum partium male curatis*; id quod & *in ano* quandoque ab ejusmodi læsione factum esse recordamur. 4. *Compressio vel coalitus.*

V I.

(*a*) Novi exemplum, ubi nobili in vicinia magnus calculus, anum pertinaciter obstruens, ope ferramentorum feliciter extractus est.

V I.

4. *A spirituum defectu.* *In partium moventium aut spirituum culpa* residere quoque potest caussa variarum obstructionum, si *fibræ partium nimis sunt flaccidæ*, & *sanguis aut spiritus vel deficiunt*, vel narcoticis rebus oppressi; sicut observatur *in morbis soporosis*, comate, caro, apoplexia, paralysi, ischuria senili, virium languore quocumque, in senibus aliisque debilibus, & inprimis quoque *in parturientibus* in partu longo ac difficili; quo etiam pertinet *fumus carbonum* in cubilibus locisve clausis quibuscumque.

V I I.

Curatio obstructionum generalis. In *curatione* igitur obstructionum generatim *illud quod hæret*, sive stat & *quietum est*, *in motum est concitandum*, & caussa sive *remora vias angustans* vel *obstruens*, aut motus impediens, investiganda ac tollenda; id quod pro caussarum diversitate diverso modo fieri debet. Si enim *vasa colapsa*, distendenda; *si constricta* aut *compressa*, relaxanda; si *obstructa*, aperienda; si p. n. *concreta*, incidenda, &c.

V I I I.

De Dyspnœa & Asthmate pituitoso.

Dyspnœa & asthma. In spirandi difficultate sive *dyspnœa* vel *asthmate* ab humoribus viscidis, quod *asthma pituitosum* vocant, & ex rejecta multa pituita dignoscitur, *infusa* aut decocta cum aqua *ex resolventibus herbis & radicibus pectoralibus* composita, ut ex herba veronicæ, hyssopi, radic. fœniculi, ari, enulæ, semine anisi, fœniculi, &c. mane & circa vesperam assumta, egregie conducunt; itemque *infusa* ex iisdem radicibus & herbis cum vino parata, & vel in pastu vel circa pastum usurpata, ut & Essent. helenii, pimpinellæ, succini, Elixir. pectorale Wedelii, spirit. salis ammoniaci anisat. balsam. sulphuris anisat. cum prædictis infusis data; ita & species diaireos, vel *pulvis pectoralis* dictus, ex lapid. cancrorum cum sperm. ceti & sacchar. cand. compositus, adjectis aliquot guttulis olei anisi, egregie resolvit, si sæpius a ℈j. ad ʒß. exhibetur. Aut

gum-

ummi ammoniacum, vel in pilulis, vel in potiuncula, qua hyssopi vel veronicæ ac vino rhenano solutum & æpius ad ℈j. vel ʒß. exhibitum, vel in celebri *po-iuncula asthmatica Bruneri* datum. (*a*) Quandoque *ooch ad asthma* usitatum bene prodest; quibus vero mnibus subinde *purgantia* idonea sunt interponenda, el quandoque etiam *emeticum* ad humores noxios per uperiora ejiciendos, immo & *vesicatoria* in suris aut uribus adhibita in hoc malo sæpe sunt valentissima; temque *pediluvia*, atque, si fieri potest, *frequens mo-us* corporis simul instituatur. Multis etiam *aquarum edicatarum usus* his in malis egregie prodest, præ-ertim si calide vel saltem tepide bibantur. Nonnulli *ulverem radicis squillæ* hic valde commendant & mi-a inde prædicunt, qui etiam sæpe egregius est. Vid. e hac cumprimis sæpius jam laudati WAGNERI bserv. clinicæ. Quod si forte paullo *vehementior paro-ysmus asthmaticus* ægrum aggrediatur, quavis hora et-m *oxymellis squillitici* ℥ß. vel cochlear. j. cum fru-u exhibetur, donec ℥iß. vel ℥ij. nisi citius remit-at, assumtæ sint. *Præservandi* gratia valde conducunt, nticuli in pedibus, purgantia idonea per intervalla xhibita, sanguinis missiones in plethoricis, & aquæ edicatæ cum motu & exercitatione frequenti.

IX.

De Asthmate sanguineo, flatulento, spasmodico & scirrhoso.

Si asthma est sanguineum, quod *a nimia sanguinis* ac æsertim *spissi copia*, in vasis pulmonum hærente, ori- videtur, *missio sanguinis* utilissima ac summe neces-ria est, præmissis & subjunctis laudatis modo §. VIII. infu- *Asthma sanguineum & flatulentum.*

(*a*) Quæ ita se habet. ℞. gumm. ammoniaci pu-ssimi ʒiß. ʒij. solv. in aqua hyssopi ℥iv. & vin. rhe-an. ℥ij. M. dentur sæpius cochlearia tria, donec re-irandi difficultas remittat,

infusis aut decoctis pectoralibus, guttis, pulveribus, potiunculis & ceteris. *Quando a flatibus*, ventriculum & intestina valde distendentibus, atque diaphragma & pulmones ita prementibus, ut libere ac recte respirationem perficere nequeant, quod *Asthma flatulentum* appellare solent, servata primo moderata victus ratione, flatus discutientia sive *carminativa*, ut aquæ carminativa officinar. aqua anisi vel carvi vel cortic. aurant. spirituosa, ad cochlear. j. ij. vel iij. Essent. carminativa Wedelii, Cortic. aurant. spiritus nitri dulcis, vel carminativus aut anticolicus de tribus, a gutt. 30. ad 50. per intervalla exhibita, egregie prosunt. Ita & *pulvis flaved. cort. aurant.* a ʒß. ad ʒj. cum vini ℥j. vel ℥ij. calefactus aut leviter coctus, addito pauxillo sacchari ad gratiam, vel iidem cortices vino vel cerevisia infusi valentissime etiam flatus expellunt, & viscera simul roborant; immo & *clysteres* ex carminantibus adhibiti magnum quoque sæpius, præsertim si alvus obstructa, his ægris levamen afferunt.

X.

Asthma spasmodicum. Si *asthma* a *bronchiis spasmo constrictis*, sive angustatis, quod *asthma spasmodicum* appellatur, provenit antispasmodica, temperantia, cinnabarina, nitrosa ac succinata, & inprimis etiam liquor. C. C. succinatus pulvis antispasmodicus, pulvis Marchionis, cum spec. cephal. Michaelis, immo & cum his pediluvia, & vesicatoria pedibus sunt adhibenda.

Asthma scirrhosum. Si *a scirrhis* in pulmonibus, quod *asthma scirrhosum* dici potest, resolventia, ac diluentia, §. XII. laudata, itemque aquæ medicatæ, immo & *mercurialia* lenia, diu usurpata egregie prosunt, atque in sanguineis venæ sectio quoque subinde est adhibenda.

De Ictero. De *Ictero*, quia sæpius ab obstructione vasorum sive ductuum biliarium ortum trahit, hic quoque jam agi posset; verum quia jam Cap. XI. de cachexia §. 23 de eo actum est, nolumus idem hic repetere.

X I.

Fauces angustæ. *Si viæ angustantur ab inflammationibus* aut tumoribus, ut fauces, in *tonsillarum* & *pharyngis inflammatione*, inflammationes hæ, sicut supra Cap. VII. §. XX. & XXI. docuimus, sunt resolvendæ. Si a *corporibus*

us excrescentibus, *tumoribus duris*, aut *schirris*, quæ nedicamentis in Institut. chirurg. nostris, locis debitis, ndicatis, tolli aut resolvi nequeunt, manu chirurgica, tuto id fieri licet, auferendi.

X I I.

De Alvo obstructa.

In *alvi obstructione* sive segnitie, *flatulentia & coli-r*, a virium defectu, conducunt roborantia, ut vinum enerosum, aquæ, spiritus & essentiæ roborantes, car-inativæ & blande aromaticæ, spiritus nitri dulcis, iritus carminativ. de tribus, sive *anticolicus*, & *clysata* aut *suppositoria*. In hac alvi *segnitie* præter di-a, spiritus etiam torpidos & *fibras languidas* intesti-orum excitant *purgantia* leniora; ut aqua amara ca-arctica Seidlicensis, Carlsbadensis, Wisbadensis alia-similis; vel *sal* quoddam *amarum catharcticum*, ut hemicum vel anglicanum, aut mirabile Glauberi, ua calida vel simplici vel minerali quadam solutum haustum; vel *potiuncula quædam laxans* ex tamarin-s, foliis sennæ & manna, ut *Managettæ*, vel *Syden-mii* aliave similis, itemque Electuar. de tamarindis, m fol. sennæ paratum, justa quantitate datum. *Alvi obstructio, flatus & colica.*

Si alvus a fæcibus durioribus obstructa, victu hume-nte ac lubricante ex prunis, cerasis aut pomis co-s, cum vel sine passulis aliisque similibus, potu co-osiori, præsertim etiam Coffeæ, cum vel sine pau-lo lactis admixto, *lotionibus alvi* sive clysmatibus, ollientibus, itemque modo laudatis blande alvum ventibus aquosis aut salinis.

Si *nuclei cerasorum* copiosius comesti alvum pertina-er obstruunt, ut quandoque observatum est; vel *cal-us* major in intestinis natus, ut aliquando continge-supra §. IV. jam indicavi, uncinulis in chirurg. str. Tab. 27. fig. 10. aut Tab. 33. fig. 17. itemque cipibus calculariis Tab. 28. aliisve idoneis instrumen-ejiciendi.

XIII.

XIII.

De Ileo.

Iliaca passio. In ILEO, (quod pertinacissima est alvi obstructio cum vomitu vehementi, nausea, atque acerbissimi ventris doloribus) quod vel a fæcibus induratis, ve ab inflammatione intestinorum, vel, quod frequentissimum est, ab hernia umbilici aut inguinum aut scrot *incarcerata*, ut vocant, producitur, pro caussæ varieta te etiam curatio est varianda. Adeoque si *a fæcibu induratis* oriatur, lenia laxantia exhibenda, & præser tim *sal cathar̃cticum Anglican.* vel Bohem. cum aqu selserensi aliave medicata datum; vel *decoctum ex fo liis sennæ*, tamarindis & manna, paratum ac partit vicibus exhibitum, egregie sæpius prodest, præsertim quando sequenti ratione præparatur & usurpatur.

℞. Tamarindor. ℥j. fol. sennæ elect. ʒvj. crem. ta tari, ʒj. ebull. in s. q. aquæ simplicis per momentu horæ, Colaturæ ℥vj. add. mannæ calab. vel sirup. r sar. solutivi ℥j. de quo æger primo capiat ℥iij. & p stea, si alvus inde post bihorium non movetur, qu vis bihorio rursus ℥j. donec alvus solvatur. Sed sim *clysteres* emollientes ac paullo acriores, ex lacte & s pone veneto parati, injiciantur, aut præmittantur aut si hi parum, *fumus Nicotianæ* peculiari fistula quæ *clyster tabacalis* appellari solet, in anum impulsi valde hic sæpe conducit.

Quando ab *inflammatione intestinorum* iliaca pass oritur, id quod ex febre & ardore in intestinis cogn scitur, interne potus tenuis, aqueus; pulveresque mixturæ temperantes & antispasmodici nitrosi & ca phorati, sicut in aliis inflammationibus, sunt exhibe di. *Externe* eadem sunt facienda, quæ in inflammati ne intestinorum commendavimus, & cumprimis, *sp ritus vini camphoratus* cum linteis complicatis, vel *v sica* aqua vel lacte calido, in quo flores chamomil cocti, repleta, ventri imponenda; non neglecta in sa guineis matura Venæ sectione. Quando vero *ab hern incarcerata* ileus oriatur, *sanguinis missio* quoque util sima

ima est, & deinceps intestina prolapsa, ubicumque
oc vitium sit, una cum loco prolapsus, spasmodice
onstricto, externis medicamentis emollientibus, præ-
ertim unguentis & cataplasmatibus, vel vesica lacte
ut aqua calida repleta, itemque clysteribus similibus,
unt emollienda atque intestina deinde, manibus, si
eri potest, blande reponenda; aut si his reponi ne-
ueant, *fumus Nicotianæ* fortioris, prædicta fistula,
rgiter per anum immittendus, donec æger ad desi-
endum stimulum sentiat, quo ipso intestina intus ita
imulantur, ut se contrahant & angustiora fiant, at-
ue sic in ventrem sæpe retrahantur. Sed si & hoc pa-
um esset, *ad ferrum confugiendum*, & post maturam
cisionem tegumentorum communium & loci prola-
us, qui est vel annulus musculorum abdominis, vel
cus arteriæ cruralis, nimis constricti, vel in hernia
nbilicali, ipse umbilicus, antequam intestina sphace-
corripiantur, sunt restituenda; de qua uberius vid.
nirurgia nostra cap. de bubonocele & hernia scroti
carcerata; quo facto prædicta symptomata plerum-
e mox cessare solent, quo tamen in statu blandum
xans ad intestina a saburra collecta liberanda commo-
subjungitur.

XIV.

De Dysuria & Ischuria,

SIVE

Urinæ ex parte aut omnino suppressa.

Dysuria & *Ischuria* sunt morbi affines iique valde lesti ac dolorifici, atque a caussis quamplurimis ori- possunt: hinc quoties quis hoc malum prima vice tit, in veram caussam Medicus quam curiosissime uirere, eaque perspecta, remedia cuivis speciei pro- a adhibere rite debet. Si vero jam sæpius ea la- avit, caussa plerumque jam magis cognita esse so- . Oriuntur vero sæpissime vel a *calculo*, vel *ab in-* *nmatione renum*, vel *cervicis vesicæ*, in sanguineis, *Caussæ.*

R item-

itemque in iis, quibus *hæmorrhoides* aut *menses* vel sup-
pressi, vel qui moliminibus hæmorrhoidum urgentur;
vel *ab urethræ spongiosa sive cavernosa substantia*, a
sanguine abundante ibidem congesto, *nimis distenta* &
quasi inflata, ita ut urinam vel difficulter, vel omni-
no non transmittat. In aliis urina *a spasmo cervici*
vesicæ, vel ab *acri urina*, vel a *sanguine* ob quamcun-
que caussam ibidem *congesto*, concitato retinetur; in
aliis vero ob *vesicæ* ipsius *resolutionem* sive paralysin,
quando urinam expellere nequit, supprimitur; vel
caruncula, quam vocant *urethræ*; vel a tumore, *ab-*
scessu aut ulcere, in *glandula prostata*; vel ab eadem
hac *prostata justo majore* atque indurata, sicut & MOR-
GAGNUS, (*a*) & ego quoque jam aliquoties obser-
vavimus. Ita & a *mictu cruento* urina haud raro v[el]
supprimitur, vel difficulter saltem & non nisi magn[o]
nixu ac dolore expellitur, quando scilicet *sanguis co[n]-*
cretus urinæ iter occludit.

X V.

Signa diversarum specierum. Ut vero hæ caussæ atque inde natæ *diversæ speci[es]* horum malorum suis signis probe a se invicem disti[n]-guantur, summa ope Medicum niti decet. Quando [e]nim *ab inflammatione renum*, dolor potissimum & a[r]dor in eorum regione cum febre urgent; *si a calcu[lo]* *renum*, dolori renum vomitus accedere solet; quæ du[o] indicia jam a *Baglivio* pro signis pathognomonicis ca[l]culi renum haud male habiti sunt; sin vero *a calcu[lo]* *vesicæ*, dolor vehemens est in vesica, & per urethra[m] ad extremam usque glandem se extendit; mucus a[c] pus cum urina pallida excernitur, digitoque in anu[m] immisso sæpe sentitur; certissimum vero signum cath[e]ter in vesicam immissus & in corpus lapideum impi[n]gens præbet. Quoties a *calculo* in *urethra* hæ no[xæ] oriuntur, hic vel tactu per digitos, vel specillum a[c] catheterem quoque detegitur. Si *ab inflammatione c[er]-vicis* vesicæ, tumor & dolor in perinæo percipiuntu[r] quando locus hic tangitur, & adhuc melius eam c[o]gnoscimus, si digito in anum immisso eoque versus [ve]sicam

(*a*) In Advers. Anat. II. p. 3.

sicam sursum reflexo, tumor ibidem a Medico, ab ægro autem dolor ardens & premens percipiuntur, atque catheter in urethram immissus circa collum vesicæ impedimentum deprehendit, ut ulterius progredi nequeat. His signis in graviori malo sæpe accedit tenesmus, ani constrictio, anxietas præcordiorum, frigus extremorum, vomitus & pulsus febrilis. Quod *urethræ cavernosa substantia sanguine nimis sit inflata*, inde intelligimus, quando urina suppressa, fistulam argenteam in urethram vix vel non nisi difficillime immittere possumus, præsertim si ægrum multo sanguine abundare cognoscimus. *Quod spasmus in collo vesicæ* adsit, ex eo dijudicamus, quando prædictæ causæ desunt, attamen spasmodica constrictio circa collum vesicæ ab ægro percipitur, & catheter commode ad cervicem vesicæ usque, sed non ulterius, ad vesicam scilicet, dimitti potest, nullo præsente calculo vel in urethra vel in vesica. Si *urina acris* hunc spasmum inducit, dijudicamus hoc ex urina valde fœtente, præsertim si ægri vel senes sunt, vel scorbutici, & in urina multæ particulæ salinæ, & quasi gypseæ se manifestant. An autem *caruncula* in vesicæ collo urinæ iter obstruat, præsertim cum multi ex recentioribus eam prorsus negent, sicut prolixius hac de re in Chirurg. nostris Institut. Part. II. Cap. 138. p. 885. disputavi, quam difficillime certo scire possumus. *Abscessum* vero *in glandula prostata* loco carunculæ sæpius urinæ fluxum impedire ex *Benevoli* observationibus (*a*) eodem in libro asseveravimus. Quod vero *scirrhus glandulæ prostatæ* sit caussa urinæ suppressæ, durus, at vel indolens tumor in perinæo, vel saltem non multum dolens indicat.

XVI.

Si *canales* uriniferi *obstruuntur a corporibus solidis*, et *pelvis renum*, *ureteres*, *vesicæ cervix*, aut *urethra calculo*, eoque nuper orto, aut recens saltem e renibus in ureteres aut vesicam delapso, ita ut urina vel difficulter exeat, vel omnino suppressa sit, *isque adhuc parvus*, propellitur & expellitur sæpe diureticis *Curatio dysuriæ & ischuriæ a calculis.*

R 2 variis,

(*a*) In libell. *de caruncula urethræ*.

variis, supra pag. 176. & seqq. ubi de calculo egimus, indicatis; quibus hic adhuc addam *decoctum rad. eryngii*, itemque *pulverem præstantissimum* ex pulv. antispasmod. ℈j. & lap. cancror. ppt. ʒß. compositum; vel & ejus loco *sal cathart. Anglic.* aut *Bohemic.* ad ℥j., vel cum eryngii radicis decocto, vel cum aquæ selserensis haustu sæpius assumtum. Sed si dysuriæ aut ischuriæ caussa *calculus major est vel in vesica vel urethra* hærens quam ut per hanc expelli, aut medicamentis solvi possit, *pellentia*, præsertim *fortiora* hic *summe noxia*, adeoque vitanda, isque potius heroica sectione excidendus est, sicut in Institut. Chirurgic. Part. II. Cap. 139. & seqq. prolixe satis docuimus. Quod si vero æger sit vel nimis debilis, vel nimis senex, ut difficilem & periculi plenam hanc curationem per scalpellum sustinere commode nequeat, aut etiam illam ob quamcunque rationem admittere nolit, *palliativa* tantum sic dicta *cura* tunc locum habet; quæ consistit primo in eo, ut quoties calculus major urinæ iter occludat, hic *cathetere repellatur*, ut urina exire queat; deinde ut *dolores ægris leniamus*: id quod fit *interne*, *antispasmodicis* modo laudatis, & simul medicamentis lenientibus, lubricantibus, oleosis & blandis anodynis; *externe* vero clysteribus laudatis, unguentis, linimentis ac balneis emollientibus ac lenientibus, de quibus supra jam pag. 177. proposuimus. His in doloribus vehementioribus addi possunt *injectiones lenientes* in vesicam ex ol. olivarum, lini, papav. albi vel amygdal. dulc. vel & ex decocto sem. lini, aut rad. malvæ in lacte, addito pauxillo butyri recentis.

XVII.

Curatio si ab inflammatione aut plethora. Si urinæ difficulter fluentis aut omnino suppressæ caussa est *inflammatio renum vel vesicæ*, *diuretica*, præsertim *calidiora*, summe quoque *sunt perniciosa*; imo vel ipsæ etiam *aquæ minerales* egregie alias diureticæ, haud satis tuto tunc adhibeatur. Verum potius hoc in malo danda sæpe sunt *remedia refrigerantia*, *nitrosa*, *salia media*, lapid. canc. vel conchæ acido citri vel tartari saturatæ, addito singulæ dosi *camphoræ* gr. j. vel altero, quæ efficacissima hic sunt cum diluentibus aqueis refrigerantibus, ut *decocto vel infuso*

radic.

radic. petroselini, eryngii, herbæ theæ, hederæ terrestris, fragar. aliarumque similium, vel & *aquis destillatis* petroselini, fragariæ, alkekengi, exhibita; itemque *Emulsiones* ex sem. 4. frig. cum lap. cancror. antimon. diaph. & nitro vel ex semine violariæ (quæ & alvum & urinam simul utiliter movet): quibus adjungendæ *fomentationes*, & præcipue *vesica lacte* vel aqua calida repleta, aut *cataplasmata* emollientia & resolventia, renum vel vesicæ, immo & perinæi regioni, si inflammatio in hoc loco, itemque *balnea* ipsa; præ omnibus vero *sanguinis missio* hic est instituenda, quæ cæteris fere omnibus palmam hic præripit, præsertim in ægris plethoricis & calidioribus: quæ & *omnibus eis in casibus* est adhibenda, *ubi sanguis abundat*, & cumprimis etiam *in hæmorrhoidibus* ut *mensibus obstructis*, hæc mala inducentibus, quando nimirum sanguis hic retentus circa vesicam congeritur, & urinæ excretionem sæpe molestissimam & crebro redeuntem concitat, quæ in senibus raro prorsus tolli possunt. Interea tamen studendum, ut suppressæ æ sanguinis evacuationes suis remediis, ex Cap. IX. restituantur; vel si hoc fieri nequeat, sanguinis missiones earum loco sæpius iterandæ substituantur, & aperientia ac resolventia simul adhibeantur, ut pulveres ex lap. cancror. citr. arcan. duplic. tartaro vitriolato & nitro, ut & liq. terr. foliar. tartari vel *aquæ medicatæ*, interpositis subinde salibus amaris catharcticis, vel pilulis balsamicis Beckeri* aliisque similibus, præsertim in sexu fœminino.

XVIII.

Ab urethra nimis tumente.

Ita etiam si urina ob *urethræ substantiam spongiosam*, sanguine in ea largius congesto, *nimis tumentem* & quasi inflatam, reddi nequeat, *Venæ sectio* quoque largè primarium rursus hic est remedium, quia sanguinem huc inde revocat & educit, immissis deinde per quod tempus *candelis* aptis *cereis*, aut *stylis plumbeis*, rei tenujoris amplitudinem habentibus, ad urethram nimis augustatam rursus diducendam & ampliandam. Quando urina hoc in casu valde urget *catheteres* etiam, qualis ille est, qui in Institut. chirurg. nostr. Tab. XXVII. fig. 7. sistitur, tunc adhiberi apte possunt;

ordinarii vero & consueti illi, qui eadem tabula fig. 3. 4. & 5. exhibentur, & circa extremum utrinque foraminibus oblongis præditi sunt: quia hæc inflata urethræ substantia in hæc foramina se ingerit, atque motu ejus inde male afficitur, aut omnino laceratur, noxii hoc in casu deprehenduntur.

XIX.

A spasmo. Quando *spasmus cervicis vesicæ* difficultatis reddendi urinam caussa est, pulveres temperantes & antispasmodici, ex aquis vel infusis diureticis, supra §. 17. commendatis, interpositis *emulsionibus* aut *oleis lenientibus* v. gr. amygdal. dulc. olivarum, rec. papav. albi vel lini, ut & externe *cataplasmatibus*, *unguentis*, *clysteribus* atque *balneis* emollientibus ac demulcentibus, ibidem laudatis, immo & lenia *opiata*, si vis mali exigat, hic maxime prosunt.

Ab urina acri. Si spasmus *ab acri urina proveniat*, serum acre scorbuticum partim blandis purgantibus, partim idoneis diaphoreticis est evacuandum atque divertendum; reliquum vero corrigendum 1. *absorbentibus* sive *terreis* ut lapid. cancror. matre perlar. creta præpar. antimon. diaphor. succino præparato; 2. *decoctis* lenientibus rad. chinæ, sarsaparillæ, malvæ, altheæ; 3. *emulsionibus* & *oleis demulcentibus* modo laudatis, quo & *sirup. de althea* referri recte potest; 4. in doloribus vehementioribus, ipsis moderatis *opiatis*: non omissis unguentis, cataplasmatibus, clysteribus & balneis prædictis lenientibus.

XX.

Si a paralysi. Sed si hoc vitium *a paralysi* aut resolutione ipsius corporis vesicæ ortum trahit, sicut *in senibus* præsertim id haud raro incidit, (quæ species leviores, in[i]mo subinde nullos movet dolores), primo *frictiones* & *fomentationes* ventris ac perinæi remediis roborantibus, nervinis, spirituosis diligenter sunt adhibenda; *cataplasmata* quoque ex cepis aliisve roborantibus & stimulantibus vesicæ superimponenda; *clysteres* ex herbis ejusdem naturæ ac nervinis in intestinum rectum injiciendi, non neglectis remediis antiparalyticis ac roborantibus internis, ipsoque vino generoso rhenano aut mosellano. Interea tamen, *quando urina se*

nimis

nimis urget, ne vesica nimium inde distendatur atque resolvatur, mature hæc *fistula idonea argentea*, quam *catheterem* vulgo vocant, prudenter per urethram in vesicam immissa, educenda, hocque negotium, si urina postea ex arbitrio reddi nequit, bis vel ter in die, prout res id exigit, iterandum, continuatis laudatis internis atque externis; donec successu temporis vesica eam rursus virtutem recuperet, ut sponte urinam pro lubitu rursus expellere valeat; id quod sæpè post aliquot demum hebdomades contingere memini, ita ut hi ægri posthac hoc modo perfecte fuerint restituti.

XXI.

Quod si *in mictu cruento* sanguinis pars in vesica, ut quandoque fit, concrescat, atque cervicem ejus, ut viam urinæ obstruat, sanguis hic spissus & concretus est resolvendus & expellendus; id quod faciunt 1. *infusa calida herbarum* digerentium ac simul urinam pellentium cum aqua, ad modum Theæ parata, & cum primis herbæ hederæ terrestris, arnicæ, chærefolii aut veronicæ, &c. 2. *Tinctura tartari* vel liq. terræ fol. tartari, cum infusis his apta dosi assumpta. 3. *pulveres digerentes*, ex lap. cancror. succ. citri aut limonum saturatis, sperm. ceti, tartaro vitriolato, nitro & cinnabari parati, atque ex aqua chærefolii aut petroselini subinde dati. 3. *cepæ assatæ* regioni pubis & perinæi calide superimponantur, vel *cataplasma* ex farina tritici in lacte cocta, addito butyro & pauxillo croci, aliudve, ex rad. lilior. alb. herb. malvæ, altheæ & flor. chamomillæ paratum, ad spasmum colli vesicæ relaxandum; vel etiam *vesica lacte calido*, in quo flores chamomillæ aut meliloti cocti fuerunt. 5. *clysteres emollientes & resolventes*, ex floribus chamomillæ in lacte coctis, addito oleo vel butyro recenti. 6. Si forte hæc omnia parum essent, & urina nimis ægrum torqueret, *cathetere* hic sanguis in vesicæ collo hærens repellendus vel perrumpendus, & per eum urina ejicienda.

A mictu cruento.

XXII.

Ulcus in vesica etiam haud raro suppressæ urinæ causa est; id quod *ex urina purulenta ac fœtida*, doloreque vesicæ sæpe vehementissimo, haud aliter, ac si calculo vesicæ ægri laborent, cognoscitur. *Hoc ulcus in*

Ab ulcere vesicæ aut urethræ.

senibus, sicut *Hippocrates* jam notavit, vix unquam in junioribus vero non nisi *difficillime curatur*, præser- tim si inveteratum, & vesica jam nimis inde exesa atque corrupta est. Interea tamen, vitatis primo om- nibus acribus & stimulantibus, *infusa radicum & her- barum* vulnerariarum, absorbentia §. 19. oleosa & mu- cilaginosa, blanda balsamica, cumprimis *balsamum d Meccha* in elæosaccharo, & moderatus *usus mercurii* præsertim ubi venerea subest caussa, sæpe quampluri- mum hic præstant. Immo & post hæc *aquæ minerales* tam simplices, quam cum lacte tepide ac per plure hebdomades potæ, itemque ipsæ *thermæ*, ut Emsenses Carolinæ aliæve similes hæc ulcera quandoque una cur dysuria adhuc persanant. Quibus omnibus vero & *in- jectiones* ex decocto herbarum traumaticarum, ut agri- moniæ, hyperici, plantaginis aut millefolii, mille ro- sarum temperato præparatæ & per fistulam æneam ve argenteam in vesicam immissæ, subinde interponantu vel horum loco *lac cum sirupo dialtheæ* aut butyro re- centi, vel & oleum hyperici injici possunt. Si *dysuri* ab *ulcere urethræ in gonorrhœa*, hoc ita curandum, u in gonorrhœa docuimus.

XXIII.

Si in gravidis aut puer- peris u- rina sup- pressa.

Si *urina in gravidis*, ultimis præsertim mensibus *difficulter succedat*, *vitanda diuretica*, quia fœtum præ- mature expellere facile possent; verum quia hoc v tium tunc plerumque a collo vesicæ, ob uterum vald turgidum, compresso, oriri solet, remedium ipsis sæp est, sola ventris gravidi utraque vel alterutra manu altum elevatio, vel si hæc parum est, *catheteris* prov da in vesicam immissio, atque per hunc urinæ facta missio. Ita si *puerperæ in partu*, præsertim diuturno difficili, urinam mittere non possunt, atque vesica d stenta partum adhuc difficiliorem reddat, catheter qu que hic & ad urinam & ad partum promovendum summe necessarium & optimum est auxilium.

XXIV.

A pro- stata tu- mida.

Denique si a *glandula prostata nimis tumida* atq indurata, vel ab ipso *scirrho hujus glandulæ* urinæ ber exitus prohibeatur, ea, quæ ad ejusmodi tumor & scirrhos digerendos infra §. 29. & seqq. tam intern quam

nam externe commendavimus, quam solertissime adibenda sunt.

Quod si vero malum his non cedat, & urina prorus atque ita supprimatur, ut & catheteri via ad vecam omnino praecludatur, cum in hoc ultimo, tum aliis praecedentibus ejusmodi casibus, vesica ferro teti, triangulari cuspide donato, & tubulo argenteo inuso, quod *Troicar* Gallis vocatur, (*a*) vel ab infeori, quae curatio *punctura perinaei* appellatur, vel a periori parte, quam *vesicae puncturam* Chirurgi noinant, prudenter perforanda, factaque perforatione, rrum e tubulo educendum, sed hic in vulnere & vea relinquenda, urinaque per hunc dimittenda, & excidat, funiculo circa ventrem firmandus, os dede hujus fistulae sive tubuli turunda vel subere claundum, & per hunc postea pro lubitu & quoties opus , urina emittenda, donec caussa ischuriae sit sublata. riculosum quidem & molestum est auxilium, sed cum icum saepe sit, non omnino contemnendum. Ubeus hoc de auxilii genere evolvi possunt Institut. Chirg. nostr. Cap. 144. Part. II. p. 1005. Ita & si *a runcula*, vel ab *abscessu*, aut *ulcere*, vel *tumore* in ethra lotium supprimatur, remedia e Chirurgiae Cap. 8. Part. II. petenda sunt.

X X V.

In Dysuria & Ischuria senum, morbis hic vix unam omnino tollendis, sed tantum leniendis, praeter *aleptica*, prosunt liq. terrae foliatae tartari, aut tinra tartari, vel sola vel cum spiritu nitri dulci rexta; item *emulsiones* ex semine violarum cum aqua aerefol. petroselini, fragariae, saxifragiae, admixta uca aqua cinamomi cum vino paratae, vel emulsios ex nucleis persicorum factae, & saepius haustae. *sterne allium* vel *cepae* sub cineribus assatae, & chaefol. in forma cataplasmatis, aut ol. scorpionum, juper. succini in forma linimenti pubis & perinaei reoni, excitandi & stimulandi fine, applicanda. In *churia senum plethoricorum* & laute viventium, vel hae- *Dysuria & ischuria senum.*

(*a*) Quod videri potest in Institut. Chirurgic. nos Tabul. XXIV. figur. 1. & Tab. 32. fig. 3.

hæmorrhoidibus suppressis laborantium, præter dicta *missio sanguinis*, sicut in aliis plethoricis, sæpe urina egregie solvit; dum sanguinem in collo vesicæ cong stum revellit. Sed si hæc non sufficiant, & symptom ta urgeant, *cathetere* vel ipsa *punctura vesicæ*, si nim rum urina in vesica hæret, educenda; *sin vero cau* urinæ suppressæ *in renibus*, hæ operationes chirurgi non sunt adhibendæ, quia eis urina e renibus edu nequit. Sed præter laudata interna, *regio renum sa oleo scorpionum, juniperi & succini* illini & cataplasn emolliens deinde imponi possunt: ubi & *clysteres* em lientes ac balnea egregiam sæpe opem præstare soler *In malo autem inveterato*, vix ulla superest curatic Vid. Hipp. aphor. 31. Sect. VI.

XXVI.

De Morbis sive Obstructionibus vasorum a viscido generatim.

Obstructiones ab humoribus viscidis.

Si obstructiones vasorum ab humoribus lentis, vis dis, spissis, grumosis, coagulatis, ut in *tumoribus gl dularum, scrophulis, dyspnœa & asthmate a vasis p monum obstructis, polypo cordis*, &c. illi sunt attenua di, resolvendi & fluxiles reddendi: id quod iis ma me remediis fit, quæ *supra in cachexia curanda* C XI. laudavimus; præcipue vero infusis, decoctis, essentiis herbarum, lignorum & radicum, diaphore cis; omnis generis medicamentis amaris; salibus al licis, mediis, digerentibus sive *digestivis* vulgo dicti & maxime quoque *aquis medicatis*, non omissis p gantibus & sanguinis missione. Præterea etiam nota dum, quod *in morbis a viscido, obstructionibus va vasorum & nervorum atque cachecticis affectibus*, humoribus tenacissimis, oriundis, *mercurialia* quoq prudenter adhibita, absque, vel & quandoque cum citata *salivatione*, sæpe egregie conducant; immo pius summe sint utilia ac necessaria: ut in *cephal* & *hemicrania* pertinaci, *amaurosi* ab obstructione n vorum opticorum, in *cataractæ* initio, vel saltem n inveterata; *epilepsia*, affectibus *catarrhalibus diuturnio bus*,

, aut sæpe recurrentibus, præsertim *ophtalmiis* ejusdi, *affectibus paralyticis*, *scorbuto viscido & frigido tumaci*, *lue venerea*, *scabie inveterata*, *quartana re-li*, *ulceribus cacoethicis*, *cariosis*, *spina ventosa*, *plica onica*, *obesitate nimia*, *& fluore albo pertinaci*, aliisè in affectibus rebellibus; qua de re prolixius vide-potest STAHLII dissertat. *de salivatione mercuriali is præter luem veneream morbis rebellibus exstirpandis i*, & dissertat. nostr. de *Amaurosi* salivatione curata.

XXVII.

De Glandulis induratis, Scirrho & Cancro.

Speciatim vero ad obstructiones ab humoribus visci- etiam merito referuntur *glandularum tumores*, *scir-* & tandem *carcinomata* sive *cancrosi* affectus, qui o-es ab obstructione vasorum & præsertim in glandu-, ab humoribus crassis, viscidis, tanquam caussa pro-qua, suam originem ducunt; quibus vero in *can-sis affectibus peculiaris & quasi venenata acrimonia ens*, cujus natura hactenus perspici & curari non-m potuit, accedit, qua dolores rodentes sæpe vehe-ntissimi & partium læsarum ac vicinarum erosiones e ulcera concitantur. *Glandularum tumores, scirrhi & cancri.*

XXVIII.

Cognoscuntur hæc mala ex tumoribus duris; plerum-e mobilibus & initio indolentibus; quo in statu *ndulæ induratæ* dicuntur; sed quando hæ non brevi eruntur, aut suppurantur, sed potius negliguntur & gis adhuc indurescunt, *glandulæ scirrhosæ* sive *scir-* appellantur, & si hi, præsertim in mammis, ro-e incipiunt, *carcinomata* sive *cancri incipientes* vel *ulti*, sed si jam diu durarunt, *cancri occulti invete-i*; si vero cutis & vicina tandem inde eroduntur que exulcerantur, *carcinomata & cancri aperti* sive *lcerati* dici solent; quorum priores tumores medica-entis raro ac difficulter digeruntur & curantur; po-riores vero vix unquam & rarissime. Immo secun-m præceptum *Hippocratis* (*a*) *melius est cancros oc-cultos* *Diagnosis & prognosis.*

(*a*) Aphor. 38. Sect. VI.

tultos intactos relinquere, quia medicamentis commo plerumque deteriores fiunt, & ægros citius inter ciunt.

Glandulæ colli induratæ, quia *in pueris* a voracita & prava victus ratione oriuntur, hac emendata atq correctis humoribus corruptis, motu fortiori, ipsa æt te ac tempore, naturæ vi, plerumque rursus digeru tur. Interea tamen hoc sæpe non fit, verum e contr rio glandulæ hæ induratæ haud raro successu tempo augentur vel multiplicantur, præsertim circa collum atque auctæ *scrophularum* (Gallis *Ecrouelles*), imr si adhuc majores fiunt, *strumarum nomen* adipiscuntu licet hæ haud raro glandulæ induratæ non sint, s *tumores potius tunicati* sive *saccati*, varios humores pi vos continentes, qui mirum sæpe in modum excr scunt, atque varia mala ægris inducunt.

Denique hic adhuc observandum, quod *plerique h mines solis externis remediis duros hosce tumores* digere *ac curare* velint; verum cum hæc sola vix interna humorum vitiosam intemperiem corrigere valeant, h ratione curati in pejorem plerumque statum abeunt adeoque ab *internis potius remediis* auxilium & pete dum & sperandum esse existimo.

XXIX.

Curatio glandularum durarum 1. decoctis. Remedia vero, quæ glandulis induratis emolliend ac dissolvendis maxime opportuna esse censemus, sur

1. *Infusa* & *decocta* ex radicibus, lignis & herb resolventibus parata, bis terve in die usurpata: ut rad. sarsaparillæ cum ligno quajaco; vel ex radic. sa saparillæ, chinæ & ligno sassafras; vel ex radic. *scr phulariæ* aut *vincetoxici*, quæ in Ephem. Nat. Cur. De I. An. 1. Obs. 57. valde laudantur. Ita *decoct. lig quajaci* cum radic. liquirit. vel infusum aut decoctu *herbæ rosmarini* cum saccharo, ad glandulas colli t mescentes digerendas recte commendantur a D. *Kuc iero*, Medico Lipsiensi, (*a*) quod cumprimis etia valet,

(*a*) In dissert. *de glandulis colli puerorum tumefacti* Lipsiæ in 4.

et in puellis mox adultis, quibus menſtrua adhuc iciunt; cum quibus vero omnibus ſubinde apta doſis ſt. antimon. vel eſſent lignorum aut ſuccini data otium hoc tanto melius expedit.

X X X.

Præter hæc quoque 2. *pulveres* ſanguinem hunc vi- um attenuantes, exhibendi: inter quos celebris eſt *vis ad ſtrumas Auguſt.* cui vero cinnabaris vel mer- ii dulcis gr. j. vel alterum in quovis præbio apte i poteſt. Ita & *antimonii crudi pulvis* huic pulveri ſtrumas commode ſubſtituitur, præſertim ſi ipſi in vis doſi gr. j. vel alterum mercurii dulcis adjungi- , qui egregie glandulas puerorum in collo & mi- es ac recentiores *ſcrophulas diſſolvere ſolet*. *Pulvis lepedum* a ℈ſs. ad ℈j. cum gr. j. vel altero mer- ii dulcis *probatiſſimi quoque eſt uſus*, cum in *exter- um glandularum tumoribus*, tum & in viſcerum tu- ribus duris, præſertim ſi quovis triduo vel quatri- interjecto idoneum purgans mercuriale interponi- . Ita & *pulvis radic. ari cum* mercurio dulci datus, entiſſimus eſt in *tumoribus* induratis *internis* & *ex- is* diſſolvendis, a quibuſdam etiam *æthiops minera-* valde commendatur, quamvis a *Boerhavio* in che- ſua tamquam corpus iners rejiciatur: quæ vero re- dia omnia diu ſunt continuanda, præſertim in malis inveteratis, vitata moleſta ſalivatione; alias bre- tempore parum vel nihil efficere ſolent. *2. Pulveribus digerentibus.*

X X X I.

Conveniens ſimul his in malis *victus ratio eſt* obſer- da, vitando omnia *alimenta auſtera*, *cruda*, *craſſa*, *ulenta*, difficulter digerenda, olera hyberna, legu- ia ac ſimilia; itemque voracitatem ac nimiam et- alimentorum teneriorum aut leviorum copiam; m frigidum & inſalubrem, *mœrorem*, *triſtitiam*, *ium otium*, &c. ſed contra corpus ſæpe exer- nt. *Victus ratio.*

X X X I I.

EXTERNE pro ſcopo glandulas & ſcirrhos recentes olvente hic conducit fotus *ſpiritus vini calidi* ſim- is, cum ſpleniis ſæpe ſuper impoſitus; vel *ſpiritus i camphoratus & crocatus*, aliquoties in die reno- vatus. *Remedia externa.*

vatus. Ita & *emplaſtra reſolventia*, ut ſunt empl. ranis Vig. cum mercurio, de meliloto, diaphor Mynſ. diachylum, aliaque in Inſtitut. chirurg. no p. 337. commendata, calide his tumoribus imponi prædictus fotus, ſi lubet, vel & *ſacculi digerentes* ca de ſupperaddi apte poſſunt, *vel ex herbis* & flori fragrantibus, vel *ex cineribus calidis*, vel ex ſale arena compoſiti; hinc & *Deidier* in mammis ſcirrho valde commendat *arenam maris calidam* (*a*); cui ro forte arena vulgaris cum ſale æquipollet. *Vapo acidi* a quibuſdam etiam vehementer laudantur, *quibus quoque uberius Inſtitut. chirurg. noſtr. videri p ſunt.*

XXXIII.

In quibuſdam ad glandulas & tumores ſcirrho diſcutiendos egregium quoque eſt *oleum philoſophor & balſamum ſulphuris Ruland.* ſi aliquoties in die calide ac probe fricentur, ſupradato poſtea *emplaſtr fotu* vel *ſacculo* ex modo commendatis. Illorum l etiam valde efficax eſt *Linimentum* ex oleo deſtilla to, ſaponis, petroleo albo, axungia humana & guento martiali Auguſt. paratum, cui poſtea empla ex gummi ammoniaco, vel de ſapone vel de mel to, vel de ſperm. ceti, aut de ran. Vigon. cum m curio ſuperimponendum, factaque his emollitione e plaſtr. oxycroceum cum diaphor. Mynſ. ſufficere a verat *Mittermayer* (*b*), ſi modo interna ſupra lau ta ſimul diligenter aſſumantur.

Si a labe venerea, ut ſæpe fit, iſtiuſmodi tumo oriuntur, *unguenta mercurialia* utiliſſima & valent ma ſunt, ſi eis ſæpius calide & diu probe fricentu quæ vero & in aliis proſunt, ſi interna non ne guntur.

Si vero omnia hæc, ut haud raro contigit, par eſſent, *ſcalpello* ſæpe *excindi poſſunt*, quando locus mali conditio extirpationem admittunt; qua vero re conf. Inſtitut. noſtræ chirurg. P. I. lib. IV. Cap. item P. II. Cap. 98.

XXXIV.

(*a*) Lib. de tumor. p. 127. (*b*) In diſſert. de ſ mis Bungenſium.

XXXIV.

Cancri curatio.

Quod si vero scirrhus extirpari nequeat, aut ægri extirpationem ejus admittere nolint, is tamen *dolere* incipiat, *inæqualiter* tumeat, augeatur, venæ circa illum, ut sæpe fit, intumescant, & sic malum *carcinomatis*; quod vulgo *cancrum* & quidem *occultum* appellare solent, (*a*) indolem assumat, studendum est, ut *dolores*, quia tolli prorsus vix possunt, quantum fieri potest, *ægris leniantur* ac *tolerabiles* reddantur; id quod tamen difficillime ac raro, præsertim in mammarum cancro, utpote frequentissimo, obtineri potest, ut jam dudum expertissimus *Hildanus* monuit, (*b*) optandumque est, ut meliora aut valentiora his in malis cognita essent remedia, quæ huic scopo satisfacerent, quam quæ hucusque ad nostram cognitionem pervenerunt; cum e contrario a quamplurimis potius remediis, ut §. 28. jam diximus, exacerbentur, atque incrementa sumant. Interea tamen *interne*, præter temperantiam & aptam victus rationem, *decocta* lignorum, vel horum loco decoct. *cortic. ulmi*, & foliorum saniculæ, (*c*) *pulveres antispasmodici* & *nervina*, primo sine anodynis aut opiatis, sed si illi non sufficiunt, cum extractis papaveris aliquot granis, vel horum loco emulsiones papaverinæ, aut Essentia croci vino malvatico parata, & vesperi ad gutt. 30. & plures sensim data; vel hujus loco laud. liquid. Sydenhami a gutt. 15. ad plures sensim ascendendo, egregie satisfaciunt; vel denique & massa pilul. de cynoglosso cum pulveribus antispasmodicis, a gr. j. ad plura ascendendo; aut denique ipsum, si prædicta parum valent, *laudanum opiatum*, quia natura sensim huic vel illi

Cancri curatio interna.

(*a*) Plura hac de re in Institut. chirurg. n. p. 242. legi possunt. (*b*) Lib. de Gangræna, Cap. VII. (*c*) Quod *Harris* in dissert. chirurg. sua X. valde commendat.

illi assuescit, ita ut mutatione remediorum subind opus sit, si aliquid levaminis ægris præstare velimus His *lenia purgantia* & cumprimis extract. *hellebor. nig* *cum mercurio dulci* a RIVERIO etiam feliciter usu patum (*a*), interponenda, & in plethoricis, vel u consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ, *sanguinis a tractio* subinde instituenda, pro ægrorum & rerum quæ circumstant, diversitate.

XXXV.

Remedia externa cancri occulti.

Extrinsecus super *scirrhum dolentem* aut *cancrum inc pientem*, vel saltem adhuc *clausum*, *lamina plumbea* mercurio impraegnata imponatur, qua subinde in no nullis dolores per aliquod tempus egregie leniuntur vel loco hujus varia *emplastra* & *unguenta saturni* commendantur, quæ vero, quia jam Institut. chirur nostr. p. 340. nominata vel descripta sunt, ne actu hic agere videar, lectorem ad illas remitto. Matu vero *Carcinomatis extirpatio* præcipuum hic est rem dium; quamvis hoc malum etiam post hanc sæpe r deat, ut sæpius expertus sum, & nemo certam cur tionem spondere possit.

XXXVI.

Si cancer exulceratus.

In cancro exulcerato, qui ut plurimum vehementis me dolet & fœtet, præter ea, quæ in institut. Ch rurg. nostr. ad hoc malum leniendum commendavimu *Harrisius* adhuc laudat *terebinthinam* splenio illitam quæ etiam subinde revera aliquid præstat. Ita & *p vere ligni sancti*, *sarsaparillæ* & *santali citrini* ma mam cancrosam se curasse scribit, loco antea citato parte solum a frigore defensa; qui vero pulvis for quasdam, certe non adeo multas liberabit; parte læsam etiam tenui *lamina plumbea & splenio spiri vini imbuto*, obtegi suadet. Alii *succum tabacci* rece expressum, tam mundandi, quam consolidandi fine la dant. Alii *succum bellæ donnæ*, alii *folia* & *decocti* ejus & externe & interne magnifaciunt (*b*), veru fine

(*a*) Obs. 97. Cent. I. & *Scultet*. in Armam. Ch Obs. 55.

(*b*) Qua de re videri potest dissert. de *Bella don* Halæ edita.

ne fructu hæc adhibita fuisse novi. In quibusdam *aqua calcis cœrulea* aliquid levaminis præstitit; in quibusdam *unguent. nutritum*, ex aceto lythargyr. cum oleo rosarum, vel solani paratum; in aliis *spirit. vini* simplex linamentis impositus. Si vero hæc omnia parum sunt, *ferrum* sæpe, præsertim si mature adhibeatur, sanat. Verum ab omnibus his certam curationem non esse expectandam, usu didici. Si *emplastro* tegendus & ea ægra ferre potest, optima sunt *saturnina*, & inprimis illud de minio camphora roboratum.

XXXVII.

Ubi *obstructiones & inflammationes a ligaturis fortioribus*, ut in fracturis, vulneribus, hæ sunt solvendæ & moderatius adstringendæ, adhibito simul fomento digerente ex spiritu vini calido vel aqua calcis cum spiritu vini camphorato. *Quando ab effusis humoribus in capite*, sive calvaria, & hi resolventibus medicamentis, in Chirurgia nostra, cap. de capitis vulneribus, laudatis, tolli non potuerunt, perforatione sive *trepanatione*, ut vulgo vocant, cranii; sed si *qui in thorace effusi*, & præsertim pus in *empyemate*, aut sanguis in vulneribus pectoris, *paracentesi* sunt educendi, de quibus operationibus vid. Institut. nostræ chirurgicæ. *Obstructiones a vasis cōpressis.*

XXXVIII.

Extranea aures vel nares obstruentia, ut pisa, fabæ, pilli, volsellis uncinulisve eximenda, id quod etiam in calculo urethræ fieri debet. *Polypi in naribus*, hærentia in œsophago, *prolapsa solida in asperam arteriam*, tubercula sive *tumores* e vagina uteri aut intestino recto *excrescentes* & vias naturales obstruentes, tamque ita dicta *caruncula in urethra*, manu quoque chirurgica sunt auferenda. *Obstructæ aures, nares, œsophagus.*

Si *viæ naturales*, ut palpebræ, aures, nares, anus, vagina uteri, urethra p. n. *sunt coalitæ*, ut in ita dictis *atretis*, scalpello sectione provida sunt aperiendæ. Omnium denique obstructionum, ut brevis sim, quæ manum chirurgicam requirunt, curationes ex Institut. chirurgic. nostris peti possunt, quæ in ejusmodi malis volvendæ.

XXXIX.

Partus difficilis est quoque species obstructionis; dum fœtus in partibus genitalibus hæret, eas obstruit & transire nequit; verum de hoc quoque ample sat in Instit. Chir. egimus & nonnulla adhuc infra, ub de morbis mulierum Cap. XVI. acturi sumus, prop nemus.

CAPUT XIII.

De Fluxibus sive Fluxionibus, iisque maxime serosis.

I.

Quid fluxus. FLuxus p. n. opponuntur obstructionibus, atque p eos *intelligimus quascumque profusiones aut affusi nes p. n. sanguinis aliorumve humorum sive utilium,* *ve excrementitiorum, corpore humano*: unde debilitas v rium aliaque symptomata, immo, nisi in tempore te succurratur, sæpe mors, sequuntur. Quoniam ve de fluxibus sanguinis plerisque supra Cap. V. jam actu est, reliquos hoc in capite proponemus.

II.

Contingunt variis in partibus. Contingere solent tales fluxus in capite, thorace abdomine, partibusque genitalibus utriusque sexus, & in tota peripheria corporis. *In capite* contingunt *fl xus lacrymarum* nimius sive *lachrymæ involuntariæ*, *oc lus lacrymans* quoque dictus & *epiphora*, atque dei de *rhyas*, *coryza*, ptyalysmus sive sputatio aut *saliv tio* nimia, &c. In *thorace*, tussis humida, rheuma, ve catarrhus pectoris, cum vel sine difficili respirati ne, vel *raucedine*. In *abdomine*, diarrhœa, dysent ria, eaque vel cruenta vel biliosa, vel purulenta; enteria, cœliaca passio, cholera, vomitus, fluxus h paticus, diabetes, urinæ incontinentia, pollutio noctu na nimia, gonorrhœa & fluor albus: sed de his du bus ultimis quoque jam Cap. VIII. ubi de cachectic affectibus egimus, dictum est. In *corporis peripheria* sudor nimius & *ulcera serosa* occurrunt.

III.

I I I.

CAUSSA horum fluxuum generatim *vel in humoribus* hæret, vel in *partibus solidis*; in humoribus, quando vel quantitate, vel prava quadam qualitate, aut motu turbato peccant. A *quantitate excedente* oriuntur sæpe diarrhœæ serosæ ac biliosæ, dysenteriæ, vomitus, cholera, sudor nimius, omnis generis catarrhi, tussis, coryza, præsertim si transpiratio ob quamcunque caussam fuit suppressa, vel crapula præcessit. *Caussæ.*

A *quantitate humorum*, maxime spirituum, *deficiente*, proveniunt debilitates, animi deliquia, urinæ & fæcum incontinentia, ut & *sudor frigidus* debilium atque morientium, vel & *calidus* quandoque nimius, sive colliquativus, ut in hecticis & phthisicis.

A debilitate spirituum & inde pendente partium debilitate, observantur etiam, præter modo dicta mala, lacrymæ involuntariæ, diarrhœa, lienteria, cœliaca passio, diabetes, gonorrhœa benigna in viris, fluor albus diuturnus & rebellis in quibusdam mulieribus.

Prava qualitas & quidem *acrimonia humorum*, præsertim biliosa, sæpe excitat vomitum, diarrhœam, dysenteriam, choleram; *acrimonia* serosa, partim eadem, partim *tussim*, *raucedinem*, *coryzam*; unde & *ulcera* serosa, scorbutica ortum suum trahunt. Ab *acrimonia venerea*, gonorrhœa, fluor albus virulentus, ulcera venerea, fistulæ, caries, spina ventosa aliaque mala producuntur.

A motu turbato spirituum atque humorum, ut a terrore, metu, ira, oriuntur subinde, præter varias hæmorrhagias, diarrhœa, vomitus, cholera, alvi & urinæ fluxus, uteri hæmorrhagiæ, immo abortus ipse in gravidis. Quo gravioribus vero comitati sunt symptomatibus, eo majus adest periculum.

I V.

In curatione harum fluxionum generatim ad diversas caussas semper probe est respiciendum: ut *si vasa & fibrus debiles*, roborantia, tam ex diæta, quam pharmaceutica, sunt adhibenda; *si humores acres aut biliosi*, per contraria sunt corrigendi, alterandi, atque etiam evacuandi; si *quantitate* excedunt, purgantibus, *Curatio generalis.*

 dia-

diaphoreticis, diureticis, vel & pro re nata vomito riis, ficut fæpe in diarrhœa & dyfenteria opus, fun expellendi. Si *a motu turbato fpirituum*, hic quiete nervinis & anodynis in ordinem eft redigendus.

V.

De Coryza.

Speciatim coryza. Speciatim in CORYZA, fi fortior, (nam levior fi modo conveniens victus ratio fervatur, naturæ re linquenda) primo purgantia & poftea diaphoretica anticatarrhalia funt exhibenda, & imprimis Effenti quædam diaphoretica mane, & vefperi pulvis quidam diaphoreticus. His præmiffis, *externe* omnia ex *majora na* confecta naribus modice attracta vel inuncta diffi pant & roborant; vel *femen nigellæ* cum pauca cam phora remixtum & naribus fubinde admotum, item que *balfama cephalica*, aut *falia volatilia urinofa* e dem ratione adhibita; fed cavendum, *ne folis extern* & quidem nimis cito, eam aggrediamur: quia abu dans & noxium, quod expellendum, his ipfis repel tur, vel fiftitur; unde dolores capitis, vertigo, ali que graviora mala inde oriri folent. *Diæta* fit parca temperata, vitandufque aer humidus & frigidus; quar vis iter fæpe aut motus fortior in quibufdam, ut fæ expertus fum, hunc morbum folvat.

V I.

De Oculo lacrymante.

Oculus lacrymans. OCULUS LACRYMANS, fi a debilitate glandu lacrymalis oriatur, conveniunt primo roborantia exte na, ut fpiritus vini, vel aqua Reginæ Hungariæ, qua fimplici, vel aqua fœniculi, valerianæ aliave mili temperata, & fuperioribus palpebris aliquoties die illita. Interne, ferum abundans purgantibus eft vacuandum & revellendum, acrius vero balfamicis anticatarrhalibus eft alterandum & corrigendum, Effent. fuccini & lignorum, ut & decoctis lignorum atque

tque simul revellendum, *veficatoriis*, vel & pro re
ata, *fonticulis*. Sed *fi ductus nafalis eft obftructus*, aut
auffa hujus mali fit *fiftula lacrymalis*, vel aliud chi-
rgicum vitium lacrymantem oculum faciat, ex Chi-
rgia auxilium petendum. Vid. Chirurgia noftra, Cap.
e oculo lacrymante. Si *caruncula lacrymalis* vel ro-
entibus medicamentis *erofa*, vel fectione improvida
blata, vel aliam ob cauffam deficit, quod vitium *rhyas*
ppellari folet, malum eft immedicabile; ficut & fi *a*
nectute oriatur.

V I I.

De Sputo nimio.

In *ptyalifmo*, fputo aut *falivatione nimia*, præfertim *Ptyalif-*
im faucium magno tumore, humores revellendi & *mus.*
r alias vias, maxime autem per alvum, funt eva-
andi, atque vafa falivalia nimis laxa in ore roboran-
: quapropter hic purgantia, fed fine mercurio, &
ftea fudorifera, anodyna atque gargarifmata adftrin-
ntia requiruntur.

V I I I.

De Tuffi humida, & raucedine.

TUSSI *humidæ* & *raucedini*, purgantia, & præfer- *Tuffis*
n potiuncula purgans ex fenna, manna, aliifque, *& rau-*
lubet, parata, ac deinceps diaphoretica & pectora- *cedo ab*
medentur: quæ tamen pro ratione cauffæ five ma- *acri.*
iæ peccantis varianda. *Quod fi enim materia reje-*
fit acris ac tenuis, incraffantia, oleofa & mucila-
nofa danda: ut faccharum candum, vel faccha-
m hordeatum, vel fuccus Glycyrrhizæ vel *maffa*
floralis ex cremore hordei, faccharo, gummi ara-
o aut tragacanthæ in formam morfulorum reda-
, de qua fæpius fruftulum in ore diffolvitur, ac
fim deglutitur; vel rotulæ diatragacanthæ, aut
chifci becch. albi, vel ol. amygdalarum dulc.
um aut cum firup. flor. papav. vel violar. tem-
ratum; *jufcula* mucilaginofa ex hordeo, ave-

na, oryza, fagopyro aut similibus parata; *infusa pe-ctoralia*, ex radic. liquirit. ficubus, dactylis, passulis & herb. pectoral. composita, ut sunt spec. pectorales no-stræ, Dispensatorii Brandeb. aliæve similes, atque si tussis vehementior, *anodyna*, ut massa pilularum de styrace vel de cynoglosso, vel laud. opiat. parca copia, vel Rotulæ becchicæ opiatæ disp. Brandeb. vel *emulsio-nes* ex sem. papav. albi, vesperi exhibita.

I X.

Tussis a caussa viscida. *Sin materia tussis est viscida & tenax*, resolventia, attenuantia, abstergentia, lenibus dulcibus remixta o-ptime conducunt; ut radices & herbæ pectorales atte-nuantes: rad. scilicet helenii, pimpinellæ, irid. floren-aris, herb. veronicæ, hyssopi, scabiosæ, tussilaginis, cum sem. fœnic. anisi & anisi stellati, in forma infusi, v-decocti, atque præter hæc inprimis etiam *sperma ceti* in jusculo calido, vel decocto Coffeæ aut pectorali s-lutum, vel cum lapid. cancr. & saccharo in pulvere redactum, atque aliquoties in die apta dosi adhibitum cui etiam aliquot guttulæ olei anisi instillari commod-possunt. Ita & spec. diair. vel in pulvere vel in rot-lis, Elix. pectorale Wedel. Essent. helenii, pimpinel-læ albæ, spirit. salis ammoniaci anisati, sirup. de er-sim. Lobelii, egregie hic prosunt, præmissis & inter-positis, pro re nata, idoneis *purgantibus* ad pituitam abundantem a pulmonibus revocandam atque evacuan-dam. In *sexu feminino*, quia mensium sæpe obstructi & redundans ad pectus sanguis tusses producit ac -vet, horum fluxus, ut supra Cap. IX. docuimus, - restituendus; interea tamen hic *pediluvia* revellendi -ne prosunt, sed imprimis *Venæ sectio in pede* quoq-multum confert, & diuturnam tussim inde ortam, al-frustra adhibitis, sæpe sanat. Confer. Histor. Morb. Uratislaviensium.

X.

De Diarrhœa sive Alvi fluxu.

Diar-rhœa. DIARRHŒA, quia sæpe est fluxio sive excre-naturæ salutaris materiæ alicujus abundantis aut vi-

ta:

e, præſertim ſi æger inde non debilitatur, & cibi faſtidium deeſt, *principio non eſt ſiſtenda*; ſed vel abſtinentia curanda; vel *potius evacuatio* ſupervacui aut noxii *juvanda*, potu ſcil. calido diluentium temperantium, ut aquæ calidæ aut tepidæ, Theæ, Coffeæ, juli tenuis e carne quacumque, decocti hordei vel venæ, immo ſubinde leni laxante ex rhabarbari pulvere aut decocto, vel ejus eſſentia, vel potu aquarum mineralium temperantium, ut Selſerenſium, aut purgantium, ut Egrenſium, Pyrmontanarum, &c. ad libras ij. vel iij. tepide hauſtarum. Poſtea vero *ſtomachica* roborantia ſpecifica, ex mentha, cydoniis & cinamomo parata, ut aqua menthæ cum vel ſine vino, aqua cinamomi ſimplex & cydoniata vel vinoſa, itemque theriacalia, ut theriaca vel diaſcordium a ʒß. ad . per intervalla data optime opem ferunt, obſervata ſimul quiete corporis & calore temperato. Si in forma guttarum remedia deſiderentur, omnis generis Eſſentiæ ſtomachicæ, & cumprimis Eſſ. Nucis Moſch. cinamomi, terræ japonicæ, theriacæ vel diaſcordii hic conducunt. *Diarrhœa* tamen etiam *motu corporis*, *vectione cumprimis in curru* aut *equitatione*, immo *& ſudore provocato* haud raro egregie compeſcitur, nam una excretione aucta, altera imminuitur: quam ob cauſam & *vomitorium*, atque inprimis hypecacoanna ſæpe fluxus ventris pertinaciores, ut HIPPOCRATES (*a*), CELSUS jam dudum notarunt, atque recentiorum obſervationes quamplurimæ confirmarunt, compeſcere haud raro ſolet. *Externe* balſama ſtomachica ex ol. N. M. expreſſ. & oleis deſtillat. ſtomachicis, ut menthæ, abſinthii, chamomillæ, maſtichis, carvi, fœniculi & balſamo peruviano; vel ex theriaca & oleo Nuc. moſch. parata, ventriculo ſæpius illinantur, ſuperimpoſito etiam in malo graviori Empl. vel ex theriaca, vel de cruſta panis, vel de tacamahaca, aut ſacculis ſtomachicis, ex herb. menth. chamomil. rad. Zedoar. Galangæ, ſem. carv. aneth. fœniculi ſupradatis, aut cruſta panis toſti, cum ſpiritu vini calido vel vino hiſpanico

(*a*) Aphor. 15. Sect. VI.

nico impraegnata, ac nuce moschata aliisque aromati-
bus conspersa; vel cataplasmate ex pane mellito, aro-
matibus roborato, & vino hispanico ebrio; vel & ca-
taplasmate ex frumento saraceniço, quod *Mayz* vulg
appellari solet, in formam pultis redacto. Quae ipf
etiam medicamenta & interna & externa roborantia
hypercatharsi adhibita, optime conducunt.

X I.

De Vomitu, & Hyperemesi.

Vomitus. *Vomitus*, quia saepius etiam est naturae excretio sa-
lutaris humorum noxiorum praesertim in ventriculo ha-
rentium, cavendum quoque ne mox adstringentibus au
opiatis cohibeatur; verum studendum potius, ut ej
ctio eorum *potu aquae tepidae*, aut jusculi tenuis fr
quenti promoveatur; vel ipso etiam, si res id exigit
leni emetico & cumprimis radice hypecacoannae, nam
hic saepe verum est dictum vetus, *vomitus vomitu cu-
ratur*. Postea vero eadem roborantia interna & extern
sunt adhibenda, quae modo in diarrhoea §. X. commen
davimus. Atque eodem etiam modo *Hyperemesis* siv
nimius vomitus, a medicamento purgante vel emetic
fortiori ortus, est curandus.

X I I.

De Cholera.

Cholera. In *cholera*, in qua vomitus & diarrhoea simul affli-
gunt, & morbus ex his duobus quasi compositus est
quia caussa fere eadem, saltem paullo vehementior
eodem fere modo procedendum: ab initio nimirum h
excretiones adstringentibus aut opiatis non mox coh
bendae, sed potius largo potu aquae calidae, ut *Cels.*
jam docuit; vel jusculi carnis tenuis calidi, quod *Sy-
denhamus* tantopere commendavit, vel decocti avenae
materia irritans, acris, quae plerumque hic biliosa
est diluenda, corrigenda atque evacuanda; poste
vero, cessante cholera, quiescendum, ac ventricul

rur-

rsus internis externisque roborantibus ac stomachicis,
odo in diarrhœa §. X. laudatis, vino item generoso
nplici vel aromatibus, præsertim cinamomo aut ma-
impraegnato, aliisque idoneis, aquis, essentiis & eli-
riis stomachicis roborandus ac restituendus, servata si-
ul diæta modica.

X I I I.

De Lienteria, & Cœliaca passione.

In LIENTERIA, ubi assumta nondum digesta per
vi fluxum excernuntur, id quod ventriculum debilem
valde læsam ciborum concoctionem indicat, præmis-
& interjecta evacuatione per *rhabarbarina*, ventri-
li coctio stomachicis roborantibus, vino generoso,
nplici & aromatibus roborato §. XII. aqua cinamo-
, cortic. aurantiorum, stomachali quacumque, car-
nativa, vitæ Matthioli, pulveribus & trageis sto-
chalibus, essentia absinth. compos. Zedoar. galan-
, aliisque idoneis externis internisque, quæ §. X.
diarrhœa laudata sunt, est promovenda ac resti-
enda; servata semper parca diæta, adjunctoque mo-
corporis frequenti, ambulatione, equitatione, ve-
one. In COELIACA PASSIONE, ubi chylosa
teria sæpe per alvum rejicitur, id quod vasa lactea
intestinis obstructa denotat, eadem conducunt, sed
ia media his interponenda, ad vasa lactea obstructa
sus aperienda.

Lienteria & cœliaca passio.

X I V.

De Dysenteria.

In DYSENTERIA, quæ vel *cruenta* vel *alba* sive
osa, & in qua aliquid acre, quod intestina erodit,
ammat & corrumpit, (quodque propterea evacuan-
m & corrigendum) ad hanc materiam acrem irritan-
n temperandam, corrigendam & ex intestinis eva-
ndam, exhibendum 1. vel *lene evacuans per inferio-*
ex pulv. rhabarb. cum pauxillo nitri, inprimis ubi
æstus

Dysenteria.

æſtus adeſt, vel ex anima rhabarbari, ad cochlear. vel ℥ß. exhibita, vel ex infuſo vel decocto rhabarb cum fol. ſenn. & tamarindis; vel etiam mox in prin cipio *emeticum*, præſertim ſi per nauſeam, preſſion ſenſum, & anxietatem circa præcordia, vel vomend conatum indicatur, ex rad. hypecacoannæ, quæ h ſecuriſſima ad grana XX. XXV. ℥ß. vel ℈ij. (*a*) vel & *potus aqueus calidus copioſus* aſſumtus: de qu infra pluribus.

2. Poſt 6. vel 8. circiter horas ab aſſumpto prim purgante vel emetico, *pulveres acrimoniam* & *æſtum* ſi quis adeſt, *temperantes*, ut pulvis ex lap. cancr. v conch. citratis, cryſtallo montana præp. & nitro, ſi gulo bihorio vel trihorio ex aqua quadam diaphoret ca, cum pauxillo aq. cinamomi cydon. roborata, v potu conveniente ſunt porrigendi; vel horum loco m gno cum fructu, præſertim ſi nullus adeſt calor p. n pulvis *gummi arabici* aut tragacanthæ ad ℨj. ſæpe e dem modo exhiberi poteſt; quæ gummata ob vim ter perantem & demulcentem in multis hic valde ſu egregia.

X V.

Quomodo dolores mitigandi.

Si vero dolores vehementes inteſtinorum ſive *tormi* valde urgeant, optime proſunt, præter modo lauda gummata 3. *oleoſa*, ut ol. amygd. dulc. vel olivarum vel ſem. lini aut papaveris, vel per ſe quodlibet, v ſaccharo remixtum, ſed larga doſi, ſingula ſcilicet v ce ad ℥j. ℥jß. vel ℥ij. & quidem aliquoties in d data, quia parca doſis parum proficit; quæ olea ſim acrimoniam rodentem egregie temperant, parteſq eroſas demulcent ac rurſus ſanant, ita ut multi e vu go ſolis hiſce oleis & ſaccharo ab hoc gravi morbo liberent. Ita etiam pulveribus illis temperantibus *le anodynum*, præſertim veſperi, contra illos dolores apte admiſceri poteſt.

Præterea 4. *Clyſteres* vel ex decocto ſeminis lini, v ex

(*a*) *Infantibus* & pueris pro ratione ætatis tant aliquot grana exhibentur, eaque ſubinde totus morb tollitur, vel ſaltem minui ſolet.

lacte & oleo ac theriaca, vel sero lactis & theria-, vel ex solo oleo olivarum aut lini, in malo vehementiori, sunt injiciendi, & quidem, si dolores urnt, aliquoties in die, quæ & *tenesmo*, symptomati c sæpe molestissimo, egregie medentur. Ventri deque vel eadem applicari possunt, quæ §. X. in diarœa laudavimus; vel *sacculus* imponatur e semin. car-, anethi, & flor. chamomillæ; vel, ubi inflamationis in intestinis signa adsunt, *spiritus vini camor.* calidus cum theriaca ope linteorum complicatom.

XVI.

Loco *potus* ordinarii *cerevisia haud bibenda*, præsern frigida, aut fæculenta, quia hac ipsa omnia redntur pejora; sed potius his ægris suasi, ut utantur *cocto*, C. C. vel hordei succo citri imprægnato, vel enæ, vel ichtyocollæ, vel sero lactis, vel *aqua selensi*, addito semper pauco lacte, quando ægri ab c non abhorrent, & quidem primis diebus larga co- & sæpius bibant, ad acria temperanda, eluenda & mulcenda. Sic *juscula* etiam *vitulina*, gallinacea, rvecina, præsertim incocto semine carvi, si æger jula non aversatur, haud raro egregie hic prosunt; de his §. XXIV. plura. *Potus idoneus.*

XVII.

Quoties alvum deponere cogitur æger, patina aut vas ud huic usui idoneum in lecto ei subjiciatur, ne surre cogatur, ob frigus his ægris summe noxium evindum, præsertim quando in loco non satis temperadecumbit. Sed si hoc præsto non sit, aut æger surre malit, extra cubiculum haud prodeat, verum peratæ sellæ semper insideat, cui caloris caussa vas supnatur aqua calida (in qua *verbenas* decoqui suadet ELSUS) impletum, lateresque calidi pedibus subjintur, ne frigore lædantur, corpusque in perpetuo ndo calore, vestibus probe defensum, ad transpiranem, quæ hoc in morbo plerumque imminuta, retuendam, conservetur; omne enim frigus, quia transrationem lædit, hic valde nocet & tormina auget: nc & *potus semper sit calidus*, aut saltem tepidus, teturque frigidus qualiscumque quam solertissime. *Qui alvus deponenda.*

XVIII.

XVIII.

Degneri modus curandi dysenteriam hypecacoanna.

DEGNERUS, Medicus clarissimus Neomagensis qui in vehementi dysenteria epidemica haud pride vixit, atque utilissimum librum cum multis egregi observationibus hoc de morbo nuper edidit, initio ubi signa *vomitum* indicantia aderant, radicem *hyp cacoannæ* optimo semper, ut asseverat, cum succes exhibuit; verum non solum in principio, sed etia quovis morbi tempore, ubi indicia, noxiam quanda in ventriculo adhuc hærere materiam, se exhibebant nisi forte virium defectus aut aliud quid id vetabat eam a ℈ß. ad ℈ij. dedit, & si hæc materiam flava aut viridem sursum vel deorsum evacuabat; alvi fl xus ut plurimum inde minuebatur & ægri plerumq intra paucos dies reconvalescebant.

XIX.

Essentia rhei.

Sed si adhibita hypecacoanna alvi fluxus cum cete malis continuabat, ad materiam vitiatam acrem, ta quam illorum caussam, uberius & evacuandam & co rigendam, horis XII. elapsis, *essentiæ rhei aqueæ si animæ rhabarbari* cochleare dimidium vel integrum pro ægrorum diversitate, ipsis dedit, idque singu IV. vel VI. horis repetiit, donec malum imminutu fuit; atque de hac præterea affirmat, materiam n xiam non solum omnem hac ipsa blande evacuari verum etiam intestina debilitata egregie roborari; im mo simul, quando dolores ægros vehementer div xant, eam quoque præstantissimum illis esse anod num.

XX.

Non in omnibus autem curationis *initium ab hypec coanna fecit*; sed ubi vel non indicabatur, vel morb jam invaluerat, *initium* quocumque morbi tempo *cum modo laudata rhabarb. essentia fecit*, atque pr stantissimos inde fere semper vidit effectus; ægri qu que, ut asseverat, hoc remedio evacuante non debil tantur, sed fluxus potius sub usu ejus continuato se sim, una cum ventris doloribus, imminuebatur, sæpe sine aliis remediis adhibitis plane cessabat, ægr que optime inde, nisi jam, quando accederet, prorsu desperati essent, sanati sunt.

XXI.

XXI.

De simarubæ viribus.

Sed præter evacuantia hæc, si malum his omnino
lli non potuit, *remedia quoque corrigentia & roboran-
a* in usum vocavit, inter quæ præ ceteris novum spe-
ficum, nimirum *decoct. corticis* exotici, *simarubæ* di-
i, quod celebris JUSSIEUS jam antea in Acad. Reg.
ar. 1729. valde commendaverat, extollit, cujus ʒij.
libris circiter ij. aquæ, ad residuum ℥viij., pro tri-
ıs cyathis, coquuntur, quæ ordinaria dosis est, quæ
uxum hunc sistit. Si tamen hi tres cyathi hoc pri-
a vice haud præstent, iterandum est illud decoctum,
a plerumque post sextum haustum fluxus cessat, æ-
ique ut plurimum jam ab altero cyatho multum le-
ıminis sentiunt. Attamen illud nunquam adhiben-
ım esse præcipit, nisi evacuatis & liberatis prius pri-
is viis a materia acri rodente, tanquam caussa hujus
orbi, per prædicta evacuantia. Vel etiam omni biho-
o vel trihorio ℥j. vel ℥ij. hujus decocti ægris biben-
ıs dedit, ad plenam usque curationem, per aliquot
es. *Effectus ejus blandos & lenes esse docet, sine ali-
ıa evacuatione*, & dysenteriam, præsertim cruentam,
b ejus usu fere semper sensim decrevisse. Immo *si
hibitus hic fluxus*, ut fieri quandoque solet, aliquan-
o redierit, repetito ejus usu intra triduum denuo i-
ıum curatum fuisse. *Lenit* (inquit) *corrigit & robo-
t*, ob amaritiem blandam, quam possidet. Si quibus
por ejus est adversus, addito sirupo quodam verb.
at. papaveris &c. emendari commode potest; in sub-
antia vero ventriculo molestus est. Si *decoctum hoc
sideratum effectum non præstabat*, forte ob materiam
on satis evacuatam, tincturam rhei laudatam bono
ım successu ei admiscuit.

XXII.

Cascarillæ & terræ japonicæ usus.

Denique notat DEGNERUS, *ægros fuisse*, attamen
aucos, *ubi prædicta omnia desideratam opem non præ-
abant*, & præsertim ubi tonus intestinorum nimis
uantum debilitatus erat, atque tunc se *ad fortiora
dstringentia*, *corticem* scilicet *cascarillæ*, ipsum pro-
essum esse: ubi autem primo non *cascarillæ pulve-
m*, sed plerumque ejus tincturam sive *essentiam cum
marubæ decocto mixtam*, propinavit. Non raro etiam
hanc

hanc tincturam cum tinct. rhei, partibus æqualibus i
ne decocto simarubæ dedit, atque bonum inde effectu
vidit. Notat autem simul *decoctum simarubæ major*
vires in fluxu cruento, quam biliofo, mucofo aut pur
lento, (quem vulgo *dysenteriam albam* vocant) ex
ruisse; quo vero in casu *huic decocto cascarillam* util
ter admiscuit. Verum & hac nihil proficiente, ta
dem ad *terram japonicam* dictam, sive ad succum *c*
techu, tanquam fortius adstringens, progressus est, eum
que vel in pulvere vel in tinctura reliquis adstringen
tibus admixtum tutissimum deprehendit.

XXIII.

Radix salab. Quoniam vero *in doloribus oleosa* a multis ob na
seam peculiarem sumi nequeunt, loco oleorum supr
§. XV. laudatorum, *Degnerus* contra vehementes dol
res aliud specificum, *radicem* scil. *salab*, quæ orchid
persicæ species esse dicitur, & naturæ mucilaginosæ e
valde laudat: cujus ℥j. subtilissime pulverizatæ in aqu
℥viij. infunditur, & leni calore extrahitur; postea p
linteum expressa quiete in *gelatinam* abit pulcherrimam
de qua contra dolores singulis duabus vel tribus hor
cochleare dimidium vel integrum, prout dolorum v
hementia est, sumitur, qua egregie eos leniri, & in
testina ulcerata sanari prædicat. (*a*)

XXIV.

Victus & regimen. DIÆTA ex *Degneri* consilio, *acrimoniæ alcalicæ s*
contraria, adeoque fere ut in febribus ardentibus mo
derata *acida* tantum abest ut noceant, ut potius tut
moderata copia omni cibo addi possint, & imprim
succus citri sive limonum, aut ipsum etiam acetum
Pro potu optime adhibetur *decoctum hordei* vel CC. *cu*
succo citri, vel *decoctum album Sydenhamii*, vel *ich*
thyocollæ, item Thea, Coffeæ, aut horum loco *deco*
ctum sem. Carvi, quod egregium hic est anodynum
cum

(*a*) Inquirendum an non idem effectus vel a nostri
orchidibus, quæ quoque mucilaginosæ sunt, vel etian
a mucilagine radicis *symphyti* coctæ, vel *malvæ*, ve
althea vel seminis *lini* aut *cydoniorum* vel *ichthyocollæ*
aliisve similibus obtineri queat.

m & sine lacte; vel etiam illorum loco & variatio-s caussa *lac ebutyratum & serum lactis*; (*a*) quibus borandi gratia subinde *haustulus boni vini rhenani* vel *osellani*, præsertim si æger illud appetat, interponi test. Sed hæc omnia moderatis haustibus & non fri-de sunt bibenda. *Absint cerevisiæ*, præsertim fæculen- & frigidæ; nam hæ sæpe æstate, ex mea sententia, senteriæ caussæ sunt, eamque magis & sæpius, quam ictus horæi, ut sæpius vidi, producunt. *Vina dulcia* æcumque, *canariensia*, *hispanica* & *gallica*, immo & *bra*, & speciatim illud quod *Pontac* vocatur, aliave nilia adstringentia his ægris nocere DEGNERUS oque notavit, præsertim initio morbi, sicut omnia a adstringentia. *Quies* servanda & *calor moderatus*, §. XVII. jam docuimus, cubiculo temperato, ve-ous tegumentisque procurandus; *motus* vero ac *frigus* præsertim *potus frigidus*, aut *incessus per pavimenta idea* aliaque *frigida*, nudis præsertim pedibus, sum-sunt noxia.

XXV.

Morbo multum imminuto aut omnino superato, condu-it *roborantia*, & tonum intestinorum restituentia; ut c. de hyacintho, corall. rubr. terra japonica, terra llata, cort. cascarillæ, crocus martis adstringens; nt. absinth. cort. aurant. cascarillæ, millefolii, ova duritiem cocta, cum pauco aceto in pastu, vinum rum aliudve generosum, & *si intestina valde erosa runt*, oleum lini vel amygdalar. dulc. vel olivarum cochlear. j. vel gummi arabici ʒß. subinde inter-endum, factaque curatione, exacta & moderata vi- ratio per aliquot adhuc hebdomades requiritur, ndo noxium cibum atque potum, & cumprimis et- frigus; alias facile morbus cum periculo redit, osque perimit. *Quid morbo superato faciendum.*

XXVI.

Præservationis gratia bona est servanda diæta, & de- quotidie mane, ex *Degneri* consilio, *tincturæ rhei* nl. j. assumendum. Ita & essentia millefol. cum es-sent. *Præservatio dysenteriæ.*

---

a) Quod *Baglivius* & *Degnerus* quoque valde lau-t.

ſent. ſcordii, vel eſſent. pimpinellæ aut alexipharmac egregie conducunt, ſi quotidie bis, matutino ſcilic & veſpertino tempore, apta earum doſi utamur; *co pus a frigore*, ubi opus, probe defendamus, cereviſia fæculentam aut non probe coctam, fructuſque horæo præſertim magnam eorum copiam vitemus, & mod ratam diætam ſervemus. *Hauſtus vini rhenani gener* in paſtu etiam ad malum hoc avertendum egregie pr deſt, & apud ægros *ſaliva non eſt deglutienda*, neq etiam *edendum* aut *bibendum*. Quibus nullum eſt n gotium apud ægros, eos vitent, quia dyſenteria fæ valde contagioſa.

XXVII.

Monita adhuc quædam medica circa dyſenteriam.

Monita practica. 1. *Nulla dyſenteria periculo vacat*; adeoque nu quam flocci facienda; qua in re multi peccant, m lum, initio præſertim, nimis leve exiſtimando, illu que ſic negligendo, vel adhuc magis inepto vitæ gimine augendo.

2. *Haud facile ſponte cedit*, & *natura ſola in e curatione* ut plurimum ſtat poſt principia, & *parum v let*; artis vero præſtantia & Medici dominium ſu naturam hic egregie eminet; quia evacuando & cor gendo in tempore materiam noxiam & acrem, t quam cauſſam mali, morbum plerumque feliciter nat.

3. Omnes, *qui hoc morbo pereunt*, ex *ſphacelo in ſtinorum moriuntur*; quare hic omni modo præcav dus.

4. *Adſtringentia* in principio & ſpeciatim terrea, terra ſigillata, japonica, corallia, C. C. uſtum, c ſtallus montana, croci martis, tincturæ martiales, i mo & vinum, *Pontac* dictum, aliaque ejuſmodi, cent, adeoque vitanda; quia retinendo vitiatos in ſtinorum humores eorum inflammationes, dolores, ulcerationes, itemque febres, aphthas aliaque mal immo ipſam mortem inducunt, in fine tamen, ſi

§. XXV

. XXV. dictum est, roborandi caussa adhiberi apte possunt; ubi ex DEGNERI sententia observatione *simaruba*, *cascarilla* & *terra catechu* reliquis roborantibus palmam hic præripiunt, & securissima sunt.

5. E contrario *diluentia*, *potus aqueus*, *copiosus*, *calidus*, initio largiter haustus, ut cumprimis hydrogalæ, seri lactis, lactis ebutyrati, lactis ipsius, aquæ elserensis cum lacte, decocti hordei vel citrati, vel d modum coffeæ parum tosti, vel ichtyocollæ, cum el sine gummi arabico, aliive similes, tam egregie æpe prosunt, ut multi fere solis his, mox in principio largiter adhibitis, servato simul apto victus regimine, restituti sint.

6. Ita & *salia omnia*, intestinis erosis, nocent: neue *mineralia* quæcunque hic magni sunt usus; sed *vegetabilia* & nonnulla ex *animali regno* hic prævalent.

7. Omnia *drastica purgantia*, immo & *aloetica*, ac peciatim quoque *Beccherianæ pilulæ*, sive simplices, ve correctæ, ex DEGNERI & mea experientia, nihil boni præstant: quamvis hæ ultimæ a nonnullis in oc malo valde commendentur.

8. Neque *gummata resinosa*, & nominatim mastiche, olibanum, aut *balsamica*, aut balsamus peruvianus, terebinthina &c. a multis olim hunc fluxum sistendi fine proposita, neque *sudorifera*, præsertim calidiora, magnam virtutem hic exerunt.

9. *Rhabarbarum tostum*, a non paucis hic adeo laudatum, minus valet in hoc morbo, quam simplex pulvis & essentia ejus; quia torrendo vires ejus potius minuuntur quam augentur.

10. *Opiata* & inter hæc etiam *theriaca* ac *diascordium* in dysenteria Neomagensi nocuerunt; aliis vero locis, evacuata prius & correcta probe materia noxia, aliis admixta, sæpe profuerunt. Hinc caute observandum, ubi ea vel prosint vel noceant.

XXVIII.

De Diabete.

In *Diabete*, cum scilicet urina eaque plerumque cru- *Diabetes.*

 da

da ſuper potionis modum, cum ægri languore excerni-tur, id quod plerumque *ob renes debiles* & nimis quan-tum laxos contingere ſolet, præſertim in iis, qui po-tu quocunque, annis præcedentibus ſe *nimium* & *ſæ-pius repleverunt*, roborantia, blande adſtringentia, in-primis ſpecies de hyacintho cum croco martis, & ano-dynis maritata, vel terra japonica aut ejus eſſentia tinctura martis cydon. vel tinctura vitrioli martis, & vinum rubrum, aqua temperatum, modica quantitat- proſunt; potus vero ſit parcus, & nimius quicumqu- vitandus. *Exercitatio* quoque & fricatio corporis fre-quens egregie hic conducunt: quia partes roborant, & transſpirationem augendo ſerum a renibus divertunt.

X X I X.

Urinæ incontinentia.

Urinæ incontinentia. *Urinæ incontinentia* recens, quia *Sphincterem veſicæ d-bilem* pro cauſſa agnoſcit, roborantibus & nervinis ex-ternis atque internis, martialibus, aromaticis ac ſpiri-tuoſis, balneis martialibus & nervinis, vino rubro v- alio generoſo modice uſurpato, curanda; atque exte-na præcipue regioni pubis & perinæi imponenda. V- ſi hæc parum ſint, &, ut haud raro fit, nihil effi-ciant, congruis *inſtrumentis* (de quibus in chirurg- noſtra) cohibenda.

X X X.

De Pollutione nocturna.

Pollutiones nimiæ. In *pollutione nocturna nimia*, ſi a *ſanguine* abundan- *acri ac fervido* originem ducit, præter venæ ſectione- & diætam tenuem, refrigerantem aut temperantem ac potum aquæ, blanda acida, ut cremor tartari, h-paticum rubr. Dreſdenſe, temperantia citrata, n-troſa, cum pauco ſaccharo ſaturni & camphora pr-ſunt, vitanduſque, quantum fieri poteſt, in ſomno d- cubitus ſupinus. Si *vero debilitas jam inſignis adſit*, *pollutiones tamen*, ut ſæpius obſervavi, *continuent*, c-

ratio-

atio ſæpe eſt perquam difficilis; quia refrigerantia & enuis diæta adhuc magis debilitant, pleraque vero roorantia pollutiones provocant & augent, atque hinc urſus debilitant; unde novi quoſdam in ſummam cororis maciem, debilitatem cerebri ac memoriæ inidiſſe. His vero, quia acrimonia ſtimulans mali cauſa fuit, præmiſſis modo dictis, *cura lactea* per aliquot ebdomades adhibita egregie profuit: poſtea ſuaſi alimenta roborantia ex bonis juſculis & lacte, ſed ſine romatibus aliiſve acribus, itemque *emulſiones* ex amydalis & ſeminibus frigidis, quibus malum tandem ſubtum eſt. Quibus vero *pollutiones a ſeminis nimia coia oriuntur*, matrimonium eſt optimum remedium.

XXXI.

De Fluxibus a motu turbato.

Si a motu turbato ſpirituum, fluxiones oriantur, ut fluus alvi poſt *terrorem*, *triſtitiam* & *metum*, ſpirituoſa, oborantia, infuſa aquea calida, motus corporis, imo in ſanguineis ipſa ſæpe venæ ſectio conveniunt; *oſt iram* vero *fluxus ventris* aut *vomitus*, quia ſalutas ſunt bilioſæ acris materiæ evacuationes, non mox nt ſiſtendi, neque ſpirituum motus calefacientibus ccitandus; ſed potius placandus temperantibus, abſorentibus, nitroſis & cinnabarinis: ut pulvere tempente, vel pulvere marchionis ac ſpecifico cephalico Iichael: ex aqua temperata aſſumptis, & denique hiete. *Vitandæ* contra ſunt *mox poſt iram evacuationes rtiores*, præſertim *emetica* aut *purgantia fortiora*, quia irbatum nimiſque exagitatum motum ſanguinis & ſpituum adhuc magis, ideoque nimis turbant; itaque ndem ob cauſſam vitandus cibus, aut *potus*, maxime *irituoſus*. *Lene tamen evacuans ex rhabarbaro* præſerm, aliove ſimili, aliquamdiu poſt aſſumptum non not: & quando poſt aliquod temporis ab ira intervalm, amarities in ore, dolor ac pondus circa ventrilum, nauſea, conatus vomendi, aut ipſa jam febris ercipiantur, *lene emeticum*, ad majora mala a bile tiata in primis viis hærente præcavenda, utiliſſimum

Fluxus a motu turbato.

esse cognovi : quamvis nonnulli id *pro veneno* proclament. Vid. F. HOFFMANNI dissert. de *emetico aut purgante post iram veneno*.

XXXII.

De Sudore nimio.

Curatio, si ab humorum copia.

Sudor nimius raro per se morbus est, verum plerumque non nisi aliorum morborum effectus vel symptoma est : quandoque tamen *sudor copiosus salutaris est excretio* sive crisis, qua natura a multis noxiis humoribus aut saltem a supervacaneis sese liberat, sicut in catarrhalibus, febrilibus, aliisque nonnullis malis fieri solet: ubi ægri hoc ipso vel a malis liberantur, vel saltem insigne levamen sentiunt ; *quandoque autem symptoma est*, quo ægri incredibiliter debilitantur atque extenuantur, quemadmodum hoc in hecticis, phthisicis, febribus quibusdam malignis, aliisque quibusdam morbis observare licet, quibus in casibus etiam *colliquativi* dici solent.

XXXIII.

Sudor copiosus & nimius.

Quando forte *a nimia humorum abundantia* oritur nullo modo est impediendus : novi enim sic plures, qui quotidie fere mane in lecto fortissime, sine omni incommodo aut noxa sudarunt, qui ceterum sani vixerunt, leves & agiles inde fuerunt, atque ad magnam ætatem hujus beneficio pervenerunt, & qui male se semper habuerunt, quando ille sudor consuetus matutinus non rite succederet, aut ob quamcumque causam impediretur aut interrumperetur. Igitur ejusmodi sudor neque stragulorum rejectione, neque refrigeratione, neque medicamentis quibuscumque adstringentibus aut opiatis est cohibendus, si tamen ille hominibus istis molestus esset, & imprimis illis noxius esse posset, quibus noctu sæpe aut summo mane, antequam hic sudor finitus, surgendum & in aerem frigidum exeundum esset, sicuti verbi divini Ministris, Medicis, &c. iis præter parciorem diætam in cibo & potu, suaderem, ut sæpius

pius repetita *purgantia*, ut sic humores illi abundantes per aliam viam e corpore eliminentur; aucta enim una vacuatione, imminuitur altera, adeoque & hanc ob caussam *diuretica* his prosunt.

X X X I V.

Sudor nimius hecticorum & phthisicorum sive tabidorum noctu quoque potissimum eos affligens numquam levamen eis affert; sed potius mirifice illos debilitat, adeoque symptomaticus est, atque non nisi curato morbo, cujus symptoma est, curari potest, de quorum curatione supra Cap. VI. & Cap. X. §. XVI. egimus. Interea tamen aliquo modo ipsum minuunt & calorem temperant, primo *tegumenta leviora*, deinceps *pulveres temperantes*, ex conchis vel lapidibus cancrorum citratis & nitro parati atque circa vesperam semel bisve exhibiti; vel spec. de hyacinth. cum pauxillo nitri, adjecto uno alterove grano mass. pil. de cynoglos. & interjecto *potu sufficiente seri lactis* vel simplicis vel cum herb. bellid. & acetosæ aut acetosellæ parati, aut *lactis ebutyrati*, vel & *emulsionis tenuioris*: quibus si non cedit, atque fluxus alvi adhuc supervenit, res conclamata esse solet. *Si in hectica aut tabe.*

X X X V.

Sudores largi in fine *paroxysmorum febrium intermittentium*, itemque in crisibus febrium acutarum boni moris, non sunt impediendi; sed quia critici & salutares tranquillo decubitu, potu temperato sufficiente, & potiunculis diaphoreticis ac temperantibus promovendi. *Si in & post febres.*

Quando autem ægri *post superatas febres intermittentes multum sudant*, ut sæpe fieri memini, interdiu bis vel ter ess. quædam amara cum quarta parte essent. cortic. cascarillæ, noctu vero dosis spec. de hyacinth. cum mass. pil. de cynogloss. gr. j. vel ij. data egregie sudores hosce moderantur & tandem compescunt.

Sudores copiosi, iique præsertim *frigidi*, febribus acutis & præsertim malignis, itemque inflammationibus viscerum partiumque internarum, ut & gangrænæ & sphacelo supervenientes, ut plurimum certam brevique secuturam mortem indicant, nullisque remediis cedunt.

XXXVI.

De Ulceribus.

Ulcera serosa. *In ulceribus serosis*, serum abundans & acrius, *purgantibus*, cumprimis *mercurialibus* & balsamicis, itemque diureticis & diaphoreticis, ac nominatim essentiis & decoctis lignorum aut herbarum traumaticarum ; est evacuandum ac divertendum, lymphæque corruptio & acrimonia similibus, itemque succinatis, myrrhatis, pilulis Beccherianis, aliisve ejusmodi balsamicis corrigenda; immo *quandoque ipsa salivatione* per hydrargyrum, servando simul aptam victus rationem, & vitando acria, salsa, potumque nimium, ulcera hæc optime curantur. De externis medicamentis, conf. Chirurgia nostra P. I. L. V. C. III.

CAPUT XIV.

De præcipuis sensuum morbis.

I.

Quomodo oriantur. SEnsuum organa objectorum motus nervis recipiunt, atque ope horum, si rite sunt constituta, ad cerebrum & animam transferunt ; quando vero vel in mechanica organorum fabrica sive in partibus ipsorum solidis aliqua læsio contingit, vel in humoribus, aut in spiritibus aliquod vitium oritur, sensus unus aut plures vel prorsus abolentur, vel solum imminuuntur, vel depravantur, prout læsio illa & impedimentum actionis majus vel minus est : quandoque enim non tantum organum in una vel pluribus partibus simul læditur, sed vitium adhuc vel humorum vel spirituum accedit.

II.

Caussæ generatim. Quo minor est spirituum copia & in organa sensuum influxus, eo minor est sensatio ; hinc in *animi deliquiis* & *apoplexia* a virium defectu, vel omnes vi-

ple-

plerique pereunt ſenſus. Ita & quo humores magis vel minus circa organa vel nervos ſenſuum accumulantur & quieſcunt, eo magis vel minus læduntur ſenſus. Ita & a læſione organi ſenſorii, verbi gratia, vulnere oculi, vel ruptura aut læſione membranæ tympani, viſus vel auditus vel omnino deſtruitur, vel minuitur.

III.

Speciatim vero *cæcitas* oculo inducitur vario modo: iam *viſus* tollitur in AMAUROSI *ſive gutta ſerena* (ubi nullum fere vitium in oculo apparet & æger tamen haud videt) quando ſpiritibus a cerebro per nervum opticum ad tunicam oculi retinam tranſitus ob quamcumque cauſſam denegatur: quo caſu oculus ipſe quidem ſæpe ſanus &, ut jam diximus, fere ſine labe apparet, attamen æger cœcus eſt. *Speciatim viſus vitia.*

SUFFUSIO *ſive* CATARACTA plerumque ab humore cryſtallino opaco, ut in ſcriptis meis de cataracta evici, ut plurimum albicante ſive gryſeo aut margaritis ſimili inducitur; rariſſime vero a corpore membranaceo in humore aqueo genito, ut olim putarunt, oritur.

GLAUCOMA ex mea ſententia a *vitreo humore opaco* originem ducit, quæ proinde opacitas, glauca, ut veteres docuerunt, profunde in oculo apparet; cum in ſuffuſione corpus opacum pupillæ ſive uveæ parti poſteriori ſit proximum.

Amblyopia ſive viſus debilis, generatim, vel a ſpirituum defectu atque non ſufficienti per nervum in retinam influxu, ut in ſenibus aliiſque, vel a ſtudiis nimiis vel ab aliis cauſſis valde debilitatis, vel ab humoribus, aut tunica cornea non ſatis pellucidis, provenit; ſive hoc fiat in ſenibus ob ſenectutem, ſive in junioribus a cauſſis externis ſive internis, quibuſcumque; ab utroque vero caligo ſenum originem ducit.

Strabiſmus, vel a muſculorum oculi inæquali tractione ſive hæc a ſpaſmo, aut epilepſia, ſive a paralyſi muſculi cujuſdam ortum trahat; vel a puncto axis viſoriæ in tunica retina læſo.

OPHTHALMIA in inflammatione atque rubedine tunicarum oculi & cumprimis tunicæ albugineæ conſiſtit.

UNGUIS, *pannus*, & *pterygium* in membrana p. n. exterius corneæ adnata eamque obtegente, consistit.

LEUCOMA sive *albugo* ut plurimum a spissiori materia intra lamellas corneæ vel in superficie ejus hærente, vel & a cicatrice in cornea proveniunt.

NYCTALOPIA ut plurimum *a pupillæ nimia dilatatione*, ut in die satis constringi nequeat, ortum trahit, quo fit ut organum visus a nimia radiorum copia obruatur, ut sicuti noctuæ, interdiu videre nequeat.

Contrarium contingit in HEMERALOPIA, ubi vesperi vel in loco obscuro *pupilla nimis constricta* satis dilatari adeoque recte videre nequit.

MYOPIA vel a *cornea*, vel ab humore crystallino *nimis convexis*, vel ab oculis, consuetis aut usitatis justo majoribus, ut leges opticæ docent, oriri potest. PRESBYTOPIA vero a contraria caussa provenit; ad utraque vero vitia etiam totius oculi singularis conformatio, ut v. gr. nimis brevis aut nimis longa, &c. plurimum facere potest. Plura oculi vitia in Chirurgia nostra videri possunt.

I V.

Auditus læsi caussæ & vitia varia.

Quod ad *auditum* attinet, tollitur hic vel nervo auditorio omnino obstructo, vel destructo, vel membrana tympani læsa, pertusa vel lacerata ex vulnere vel ulcere, aut ossiculorum auditus & labyrinthi corruptionibus variis, abscessibus, ulceribus, obstructionibus: unde surditas provenit, licet caussæ ejus sæpe ob situm absconditum perspici nequeunt.

DIFFICULTAS vero AUDITUS oritur vel a spirituum paucitate, vel a partium auris internæ ac præsertim membranæ tympani vel relaxatione, vel induratione, aut in partium labyrinthi obstructione, ut in senibus, literatis, aliisque debilioribus; vel ab humorum decubitu aut congestione, ut in plethoricis, nervum auditorium, aliasque organi auditus partes lædente; vel a meatus auditorii obstructione a cerumine aliisve corporibus peregrinis: unde pro diversitate læsionis levioris aut gravioris auditus magis etiam minusve lædi solet.

V.

Speciatim vero *tinnitus*, *sibilus* & *susurrus aurium* oriri videntur vel ab obstructionibus quorumdam vasculorum

m in membranis tympani, cavi tympani, vel la-
inthi; vel a motu p. n. aeris in cavo tympani con-
ti; unde & quando *fragores* illos, qui a quibusdam
præsertim surdastris in auribus sæpe, quasi sclopetus
loderetur, percipiuntur, provenire verisimile est.

V I.

Gustus læsiones, atque *sapores inusitati* salivæ salibus egrinis, vel particulis biliosis immixtis debentur; vel mnino *gustus tollitur*, aut salivæ nimis viscidæ, aut. uæ nervis obstructis vel alia quadam ratione læsis, um erit adscribendum. *Gustus & olfactus læsus.*

ta & *olfactus sublatus* nervorum olfactoriorum obstrunem vel læsionem pro caussa agnoscit.

V I I.

FOETOR *corporis* a sero corrupto & præsertim ejus iculis oleosis aut sulphureis corruptis & quasi puactis, dependet; nominatim vero *fœtor narium* exrationi in narium membrana interna, sed maxime ossibus nasi spongiosis, ut in *ozœna*, vel *cancro* ipso etur; fœtor oris vero a putrilagine gingivarum aut tium, ulcere pulmonum, cruditatibus nidorosis in triculo hærentibus, vel a vermibus ventriculi, vel ercurialium medicamentorum usu & actione ortum it, qui fœtor peculiaris in ipsa salivatione ægro- maxime percipitur. *Fœtor corporis aut oris.*

V I I I.

TUPOR partium & *tactus abolitus* ab obstructione *paralypsi* nervorum cutaneorum, aut ab ipsorum cortione alia qualicumque provenit; dum sic spiritus transire nequeunt, adeoque nec sensus tactus fieri est. *Stupor.*

I X.

ensus quoque interni varias patiuntur læsiones, & quin primo vel omnino abolentur, ut in perfecta *apoia*, *epilepsia*, & *lipothymia* graviori; vel minuun-, ut in hoc morbo levius affligente, vel in *memoimminuta* aut prorsus abolita; vel depravantur, ut udicio læso ac deliriis. Considerabimus hic primo EMORIÆ DEBILITATEM sive *oblivionem*, quæ piritibus vel imminutis aut debilitatis, in senibus pe, aut post febrem acutam, aut a venere nimia, *Memoria læsa.*

aut

aut a ſtudiis nimiis , aliave cauſſa ſimili quacumq oriri ſolet; vel ab impedito aut confuſo eorum mo in cerebro, vel a læſione quadam ipſius cerebri, ut a ma ſuas functiones in eo perficere recte nequeat.

X.

Deliria. Deinde notanda DELIRIA , quæ ſenſus interni ſpeciatim *judicii graviſſimæ ſunt læſiones* , & inordi tum ſpirituum motum in cerebro indicant, eumque nimis auctum, vel nimis imminutum. Nam in *fe bus* & *mania* vehementius commoti & efferati ni aut furentes quaſi ſunt; in *melancholia* vero non ſ mobiles, ſed quaſi nimis fixi & depreſſi , vel ob mores nimis viſcidos , vel propter obſtructiones in rebro, aliaſve cauſſas. Ita & *deliria oriuntur* in ple que ægris a morbo vehementi, aut longo, *vigiliis* p ſertim nimiis valde debilitatis , utpote, quæ peſſ moris eſſe *Hippocrates* indicat.

Sed CATALEPSIS a ſumma eorum fixitate motu ad certum tempus impedito dependere videtu dum ægri hi in eadem per aliquod tempus manent ſitura, in qua, dum morbo hoc prehenduntur, fueru

X I.

Vigiliæ. VIGILIÆ NIMIÆ motum ſive exagitationem miam ſpirituum in cerebro , adeoque organorum ſuum quietem læſam, a quacumque cauſſa, ſive a lore nimio, ſive exagitatione & tenuitate humorum ve ab animi affectibus vehementioribus , ſive a dol bus inductum conſequuntur , dum in ſomno ſpir quieſcunt. Curæ & medicationes ſeveræ ob eanden tionem vigilias concitant , ſed *nimia ventriculi re tio* vigilias quoque aut ſaltem ſomnum turbulentum valde interruptum producit.

X I I.

Morbi ſoporoſi. SOPOR *contra nimius ſive affectus* SOPORO quo & *apoplexia* pertinet, ab impedito libero mot quidi nervoſi ſive ſpirituum per cerebrum & nervo organa ſenſuum proveniunt, ſive hoc impedimentu *ſulphure narcotico* in ſanguine exiſtente , ſicut in o tis, aliiſque narcoticis continetur, oriatur ; *ſive a bilitate ſpirituum* & inde pendente vaſculorum cer collapſu; ſive a *plethora* in corticali cerebri ſubſta

mo

dullarem ejus partem comprimentem; ſive *a ſero* & guine *nimis viſcido*, idem efficiente, vel medulla- n cerebri ſubſtantiam intrare non potente; ſive *ab ſione ſanguinis vel ſeri* intra cranium, a cauſſis ex- nis & internis, caſu ab alto, fractura cranii, ſive a noribus intra cranium obortis dependeat.

OMNIA ſive *inſomnia turbulenta* a motu turbato rituum ob cauſſas quaſcunque provenire exiſtimo; ndo vero ideæ in ſomno profundo fortius adhuc agi- tur, INCUBUS, immo *ſomnambulatio* ſive *noctam- atio* inde oriri ſolent.

X I I I.

n *curatione* horum morborum generatim ad cauſſas o ſemper eſt attendendum, operaque danda, ut in ituum defectu hi augeantur, in motu peccantes in inem redigantur, & ut in organa ſenſuum ſpiritus re fluere & agere poſſint, atque impedimenta a- nis horum, quæcumque illa ſint, quantum fieri eſt, removeantur, organaque læſa corrigantur, aut ilitata rurſus roborentur. *Curatio generalis.*

X I V.

Viſus debilis & Amauroſis.

Generatim vero in *viſus læſionibus* ac ſpeciatim in SU DEBILI, aut GUTTA SERENA ſive AMAU- SI incipiente aut ſaltem adhuc recenti, a *ſpirituum ilitate aut paucitate*, vel *ab humoribus viſcidis* aut um *decubitu* ſive congeſtione in vel juxta nervos op- os provenientibus, *medicamenta*, *quæ ſpiritus au- t*, *viſcidoſque humores* partim *attenuant*, par- revellunt, evacuant atque diſſipant, interne t adhibenda: uti ſunt, (*præmiſſis & interjectis ido- r purgantibus*, *immo & ſubinde ſi vomitus indicantia unt emeticis*) *omnis generis cephalica* (*a*) aromatica, car- *Viſus debilis & amauroſis.*

(*a*) *Galenus* ſcite dixit: *Qui oculos curare vult, curet us caput* ſive *cerebrum*, & qui hoc vult curare, cu- prius corpus reliquum.

carminativa, attenuantia, & inprimis herb. euphrasi veronicæ, hyssopi, flores rosmarini, salviæ, cyani, se anisi, fœniculi, radix valerianæ, fœniculi, lignum s sasfras, cinamomum, millepedes, in forma infusi & p veris usurpata, ubi & *succus millepedum recens expressi* peculiari per aliquot hebdomades ratione, quotidie s licet in numero eorum ascendendo, assumptus egre sæpe proficit, immo & *mercurialia*, & ipsa subinde *livatio*, consideratis probe rebus circumstantibus, ca sis & subjectis, caute adhibita, sicut aliquoties vid valde prosunt, observato simul apto victus regi ne (*a*). *Si hæc vitia ab hæmorragiis* consuetis *suppr sis* præsertim hæmorrhoidibus aut mensibus, evac tionibus sanguinis usitatis neglectis, efficiendum ut læ in ordinem rursus redigantur; vel si hoc fieri fac non possit, missiones sanguinis artificiales eis substitu tur. Sed *si a neglecta venæ sectione vel sacrification* hæ denuo instituantur.

X V.

Externe prosunt revellendi fine *fonticuli* variis in cis excitati, *vesicatoria*, *setacea*, præsertim in phlegn ticis, vel *cucurbitulæ* & venæ sectio iu plethoricis: s ciatim etiam hic sæpe conducunt cauteria vel fontic in sutura coronali aut in cervice; vel *setacea in at bus* facta, itemque *pediluvia* tepida frequenter adh ta. *Oculis ipsis* applicanda *roborantia*, ut aqua fœni li, flor. cyani, valerianæ, euphrasiæ, rosarum, spiri vini, aqua Reginæ Hungariæ, sal volatile oleosum S vii, vel decoctum aut infusum rad. fœniculi in vin quæ omnia vel per se vel etiam cum sacculis ex her roborantibus & semine fœniculi paratis oculis sæpius illinenda vel super imponenda. Conducunt etiam humores noxios ab oculis abducendos *errhina* naril attracta, & cumprimis pulvis rad. iridis Flor. vel stan. equinæ, itemque spiritus C. C. aut sal vola oleosum naribus subinde admotum aut bregmati stillatum. *Inveterata* autem *amaurosis* ut plurimum sanabilis.

XVI

(*a*) Vid. dissert. nostra de Amaurosi salivatione cura

X V I.

Suffusio sive Cataracta.

Atque hæc omnia etiam prosunt in SUFFUSIONE CATARACTA incipiente aut recenti, quæ ab noribus crassis, spissis sive viscidis, in humore crylino hærentibus, oriri solet; quia eos attenuant, lvunt, fluxiles rursus reddunt ac spiritus augent, ut hac ratione quandoque pellucidus rursus redda-, visusque restituatur; quod si vero hoc obtineri ueat, vel *cataracta* jam sit *inveterata* aut *matura* perfecta, manu chirurgica per acum est supprida. Sed de his omnibus prolixius legi potest curacataractæ & amauroseos in tractatione nostra de cacta prolixe tradita, & speciatim etiam de curatione asionis per acum Institutiones nostræ chirurgicæ. *Cataracta sive suffusio.*

F V I I.

De Maculis volantibus.

MACULÆ sive IMAGINES ante oculos VOLANS, quæ ab obstructis nervi optici aut retinæ fibril- vel a venulis ibidem p. n. nimis dilatatis mihi i videntur, difficillime tolluntur, præsertim si jam inveteratæ, & haud raro vel amauroseos vel cactæ sunt prodromi; interea tamen in principio plee ea ad obstructiones illas reserandas optime hic unt quæ §. XIV. & XV. modo proposuimus & comdavimus, easque tunc sæpe vel tollunt, vel mint, vel saltem pejora mala præcavent, præsertim onveniens vitæ regimen instituitur. *Imagines oculorum volantes.*

X V I I I.

De maculis in Cornea.

Maculæ in cornea, UNGUIS, *pterygium*, *leucoma*, *rismus*, sive *visus luscus*, aliique morbi manuum opem *Maculæ in cornea.*

opem requirentes, qui in oculo occurrunt, quomo tractandi, ex chirurgia noſtra, ubi prolixe de iis ctum eſt, videri poteſt.

XIX.

Myopia, & Presbytopia.

Myopia & Presbytopia. MYOPIA nonniſi vitris concavis emendatur, autem omnino niſi ætate majore ſubinde curatur. in PRESBYTOPIA, quæ quoque vix ſanari pote perſpicilla convexa, una cum medicamentis cephali & roborantibus, trageis, eſſentiis, infuſis aquoſis vinoſis, decoctis, ut & collyriis confortantibus §. XI indicatis, adhibenda ſunt, ut viſus tanto diutius c ſervetur.

Auditus debilis. *Auditus læſiones*, & cum primis tinnitus aurium que auditus difficilis, quomodo curandi, vid. Cap. N. XI. & XII.

XX.

Guſtus, & Olfactus læſus.

Guſtus, & Olfactus læſus. Guſtus, & Olfactus plane aboliti, præſertim ubi ca ſa non patet, vix aut difficillime ut plurimum reſtitu tur; interea tamen §. XII. modo laudata remedia e cuantia, reſolventia, roborantia, cephalica & antica rhalia ſæpe haud ſine ſucceſſu adhibentur, quia obſ cta vaſa & nervos egregie aperiunt. Ubi vero *gu ſolus depravatus*, & cauſſa non adeo obſcura, max in morbis cognitis, ut febribus, occurrat, ſublato m bo præcipuo tollitur & hoc ſymptoma. Ita *ſapor a rus* in febribus & extra febres, qui bilis copiam in v triculo indicat, tollitur *febrifugis*, *emeticis*, purga bus, acidis: *ſapor nidoroſus*, qui ab humoribus pu dis oritur, ſucco citri, aliiſque acidis, addito ſubi evacuante: ſapor ſalſus, aqueis, & præſertim ac mineralibus, atque aqua calcis vivæ: *acidus* abſort tibus, terreis, ſalibus alcalicis, magneſia, pulvere ſorbente VVedelii &c. imminuitur.

XXI

X X I.

n *fœtore corporis*, qui ab humoribus corruptis ortum et, putrilago humorum est emendanda, balsamicis, scorbuticis, purgantibus, sudoriferis, & speciatim octis radicum & lignorum, horumque essentiis. Speim in *fœtore* & *putrilagine gingivarum*, tinctura lacc nf. cum tinctura flor. aquileg. maritata, est egregia, ingivæ eis sæpius fricentur, itemque myrrha & alu ustum reliquis pulveribus dentifriciis additum. & *sal vulgare* hic egregie prodest, si dentes & gine eo subinde fricentur. *Fœtor corporis vel oris.*

n *Narium fœtore* ab ozæna, ulcus est curandum, easi a lue venerea orta, vel eam comitetur, vix nisi curialibus aut ipsa salivatione mercuriali tolli pot- Externe hic prosunt aqua viridis Hartmanni, a- mercurialis, aliaque quæ in nostra Chirurgia cap. ozæna videri possunt. *Narium.*

X X I I.

stupore artuum, qui ab obstructis nervis cutaneis videtur, præmissis purgantibus, revellentibus, præm mercurialibus, nervina ac spirituosa externe & rne, atque inprimis interne spiritus C. C. liq. C. C. in. sal volatile oleosum, externe spiritus formica-, lumbricorum, salis ammoniaci, matricalis, item- fricationes frequentes partium læsarum; sinapismi, oraciæ rasæ aut cantharidum applicatio, fustigatio- cum urticis recentibus & balnea ex nervinis vel mis naturalibus, sicut in paralysi, conveniunt. *Stupor artuum.*

X X I I I.

De Delirio acutarum.

delirio febrium acutarum quid sit faciendum vi- potest supra pag. 65. & 66. *Delirium febrile.*

X X I V.

MANIA, quæ delirium est cum furore & auda- spiritus efferati mitigandi, venæ sectione larga, e subinde repetita; emeticis & purgantibus præm ex helleboro paratis, decoctis aqueis, refrigeibus & temperantibus, præsertim herbæ anagalli- quod hic ut specificum valde laudatur; vel aqua *Mania.*

sim-

ſimplice pura ſucco citri vel nitro largiter impræg- ta, emulſionibus papaverinis cum camphora roborat vel & aliis blandis opiatis cum humectantibus ſive coctis datis; præterea *balneis* & *pediluviis*, immo iam ſubinde in nonnullis *fuſtigationibus*: quæ ipſa q- que in *amore inſano & furore uterino* haud raro c- ducunt: quo autem ultimo in malo matrimonium c- juvene vegeto ut plurimum optime prodeſt.

XXV.

De Melancholia.

Melancholia. In MELANCHOLIA ſpiritus ſegnes vel depr- (præmiſſis tamen alvum evacuantibus, & in ſang- neis Venæ ſectione) ſunt excitandi, humores craſſi difficulter mobiles incidendi & reſolvendi: id quod moderato uſu vini generoſi, motu corporis frequen- infuſis herbarum attenuantium, reſolventium, aro- ticarum aut cephalicarum, ut betonicæ, ſalviæ, - liſſæ, roſmarini, additis cort. citri, vel cinamomi, - liiſve ſimilibus, loco Theæ uſurpatis, ſalibus vola- oleoſis, ſpir. C. C. lig. C. C. ſuccinato, eſſent. c- momi, cort. citr. cort. aurant. herbæ & flor. roſm- ni, aromatica, ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſo, - ſertim oleis gratis cephalicis impprægnato, & inde parato balſamo vitæ, ad modum Scrœderi vel H- manni, ſpecieb. lætific. diamargarit. calid. cinnaba- blandis martialibus, aliiſque anticachecticis; qu- grata ſpectacula & colloquia, muſica, ambulatio in hortis amœnis, peregrinationes, aeris & regi- mutationes jucundæ aliæque mentis recreationes - addendæ. Nominatim vero in *melancholia hypoc- driaca*, primæ viæ & imprimis ſanguinis congeſtio in vaſis venæ portæ ſunt reſpiciendæ: hinc ſangu- miſſiones, moderata diæta, infuſa calida planta- laudatarum aliarumque ſimilium attenuantium, - veres & eſſentiæ reſolventes atque antiſpaſmodici, - ſunt egregii, vel & *aquæ minerales* eæque marti- legitime uſurpatæ, & præſertim varias ob cauſſas - fontes ipſos, ſi fieri poteſt, addito & motu corp-

fr-

quenti, sed moderato, ad humores & spiritus atte-
andos, corrigendos atque excitandos, sæpe sunt præ-
ntissimæ.

XXVI.

De Incubo, Noctambulis, & Catalepsi.

Qui *somniis turbulentis* & *incubo* laborant, itemque *Noctambulatio & catalepsis.*
ctambuli sunt, aut *catalepsi* correpti, quia ab ea-
n fere caussa oriuntur, eodem etiam fere modo,
missis pro rerum circumstantium varietate evacuan-
us & sanguinis missione, observata probe parca vi-
s ratione, curandi.

XXVII.

De Rabie Canina sive morsu Canis rabidi atque Hydrophobia.

n *rabiosi canis morsu*, (qui *hydrophobiam* sæpe *Morsus canis rabiosi & rabies canina.*
ı aliis gravissimis symptomatibus, brevique tunc
plurimum mortem inducere solet) prægressa im-
sione in aquam frigidam, si fieri potest, interne
phoretica, præsertim theriaca cum aceto aut vi-
, vel essentia scordii cum spiritu vitrioli simpli-
aut dulci parum acuata apta dosi, subjuncto fre-
nti potu aqueo calido, cumprimis infuso salviæ
scordii, & regimine sudorifero mature sunt exhi-
da, sæpius iteranda, diuque continuanda: quibus
m *scarabæus majalis* contritus subinde interponi
est, qui ut summum specificum contra hoc ma-
a multis laudatur. *Externe* præ omnibus vulnus
pello mox incidatur atque dilatetur, & vel ore,
modum Psyllorum apud veteres, exsugatur, vel cu-
itulæ ad sanguinem infectum atque venenum ra-
canis in morsu cum vulnere communicatum ex-
endum, applicentur, vel theriaca & aceto calido,
aqua salsa aut forti muria, probe eluatur; aut,
d præstantissimum a multis habetur, *ferro candente*
atur, ac denique ulterius tractetur, sicut in Chi-

rurgia noſtra capite de vulneribus venenatis, doc
mus. Ubi *Hydrophobia*, ſive aquæ aut potus me
jam adeſt, raro malum curationem admittit. Inte
laudata ſunt adhibenda.

XXVIII.

De Vigiliis nimiis.

Vigiliæ nimiæ. In *Vigiliis* involuntariis *nimiis* (§. XI.) quæ
multis morbis ægros afficiunt, vel & ſine aliis m
bis multos miſere affligunt, cauſſa nota, ſi fieri p
eſt, omni modo removenda, & ſpiritus nimium ex
tati atque exagitati placandi ac demulcendi *emul*
nibus, præſertim papaveraceis, aut eſſentia croci c
vino malvat. parata a gutt. XX. ſenſim ad plures
ſcendendo, vel parca doſi laudani liquidi *Sydenham*
vel theriacæ, vel pilula una aut altera de cynogloſ
vel extracto flor. aut ſemin. papaveris, non negle
morbis concomitantibus. *Extra morbos* vero *curæ*
meditationes ſeveræ præſertim veſperi, ſunt vitand
motus frequens corporis inſtituendus, nimiaque ven
culi repletio nocturna fugienda. Ubi *dolores in ca*
ſunt, hi antiſpaſmodicis, temperantibus ac diaphor
cis ſunt leniendi, atque cauſſa eorum auferenda, &
hæc non ſufficiunt, blanda *opiata* his adjungenda.
ſenum vero vigiliis potiſſimum curæ & ſollicitudi
nimiæ ablegandæ: e contrario tranquillitas animi,
borantia & ſpirituoſa, & cumprimis modicus uſus
ni generoſi, præſertim veſperi pleriſque conveniu
immo & medicamenta *ambrata*, ut ſpec. diambr.
moſchi, confect. alkerm. completa, theriaca, præ
tim cum vino, & ſimilia. *Potus* vero *aquei cali*
quicumque, & inprimis Coffeæ, a meridie & c
veſperam, omnibus iis, qui dormire nequeunt,
que vigiliis involuntariis excruciantur, maxime
vitandi.

XXIX.

XXIX.

De Memoria debili, & Oblivione.

Memoriæ debilitati prospici solet victu modico & ro-orante, medicamentis roborantibus, carminativis, aro-aticis, cephalicis, Tragea aromatica Aug. specieb. dia-namom. pulv. stomach. Birckm. aliisque similibus, em spiritu magnanimitatis, sive formicarum compos. aurenbergii, spir. lavendulæ, rosmarini, balsamo vitæ hrœd. & Hoffm. sale volatili oleoso &c. interne & terne usurpatis. Præterea & præsertim in senibus, nfect. alkerm. completa vel anacardina &c. elæosac-ar. cinamomi cum cinnabari nativa, vel antimonii; e pulvis aureus Zellensis &c. his in regionibus usi-tissimus: cavendum tamen, ne in usu horum, præ-tim ab hominibus calidioribus, copia excedatur, a-s hi ægri in febres vel maniam, stultitiam aut fa-tatem haud raro incidunt. *Memoriæ debilis curatio.*

In senibus hoc in morbo aliisque capitis debilitati-s, medicamentis plerisque *ambra*, si eam ferre pos-t, utiliter plerumque admiscetur, adeoque & *spe-diambræ* & *diamoschi* tunc conducunt: ut pulvis, essentia ambræ cum fluidis roborantibus aliis: *Ex-te* vero aqua apoplect. Regin. Hung. spirit. lavend. sama cephalica, salia volatilia sicca vel fluida & uphæ roborantes adhibenda, *vitando simul caussas*, potionem aut venerem nimiam, vigilias volunta-, meditationes nimias, & quæ alia forte huic ma-occasionem dederunt.

XXX.

De Apoplexia.

d sensuum læsiones etiam quam maxime pertinet *plexia*, adeoque hic de gravissimo & periculosissi-hoc morbo adhuc acturi sumus. Est vero Apople-generatim morbus in quo ægri sensibus & motu subito, nunc sensim privantur. Dividenda igitur *Apoplexia quid & quotuplex.*

est apoplexia 1. in *levem*, quando prægressa vertigine aut dolore vel gravitate ac debilitate capitis, vel etiam sine his, quidam sensus & motus, vel in totum vel ex parte, reliquis adhuc integris, pereunt: qui in casu etiam sæpe motus linguæ & loquela læduntur. Quando autem in alterutra tantum corporis parte motus vel solus, vel simul sensus & motus læduntur, *hemiplegia* vocari solet. 2. In *vehementiorem* sive *fortiorem*; quando correpti vel prægressis modo dictis malis, vel etiam sine his, sensibus & motu amissis, superstite tamen respiratione & pulsu, ut plurimum cum stertore subsequente, prosternuntur; & denique in *vehementissimam*, quæ est, quando subito & uno quasi momento ægri, sine sensu & motu superstite, mortui, quasi securi percussi, aut fulmine tacti, procidunt. Ex quibus signis & diagnosis ac differentia sunt petenda. Quamvis vero *apoplexiam haud raro verti[ginem] præcedat*, tamen inde non mox concludendum aut pertimescendum, ut multi faciunt, quasi ex quavis vertigine apoplexia sequeretur: quia multi hac diu laboraverunt, ubi tamen nulla apoplexia secuta est; & vice versa multi apoplexia sunt correpti, quam nulla vertigo præcessit.

XXXI.

Caussæ apoplexiæ. *Caussæ* antecedentes apoplexiæ sunt variæ; proxima vero *sæpissime est ruptura cujusdam vasis* vel sanguiferi vel serosi aut lymphatici in cerebro, unde humores in calvariam effunduntur, qui cerebrum & nervos comprimunt, eorumque functiones vel lædunt vel omnino tollunt: quemadmodum hoc in dissectis cadaveribus quamplurimis observatum est (*a*). Vel caussa proxima quoque esse potest *obstructio vasorum in cerebro* & præsertim corticali ejus substantia, vel *a sanguine nimis crasso & viscido*, sicut præsertim in plethoricis sæpe contingit, ubi facies & oculi ægrorum rubicundi & sanguine quasi distenti esse solent; / *ab humoribus pituitosis* sive *serosis viscidis*, prout ægris

(*a*) Qua de re videri potest *Wepferi* liber de Apoplexia & *Lancisii* aliorumque de Mortibus subitaneis

gris phlegmaticis sive frigidis, præsertim senibus, qui usmodi humorum abundantia, cum in primis viis ex arva diæta, vel læsa ventriculi concoctione, tum in asis sanguiferis & toto corpore laborant; ex qua diversitate & fundamento Apoplexia ratione caussæ in *sanguineam* & *phlegmaticam* vulgo & haud inepte di.di solet, quæ divisio etiam in curatione suam habet tilitatem. Denique hic morbus etiam a *spirituum & rium defectu* & inde orto vasorum cerebri ac nervoum collapsu, oriri potest, id quod præcipue in seniis, deinde vero etiam in iis accidere existimo, qui el studiis nimiis vel etiam venere nimia, aliisve de ussis spiritus nimis absumserunt. Priori caussæ promæ, apoplexiæ scilicet sanguineæ, occasionem si- caussam procatarcticam sæpe præbet *crapula* sive pos vini nimius, aut spiritus vini aliorumve inebrianam; hinc multos novi, qui inter vel brevi post convia apoplexia correpti & mortui sunt; vel *ira* aut *otus quidam vehementior*, &c. quæ omnia ad vasa in rebro perrumpenda satis idonea sunt. *Apoplexiæ* vero *legmaticæ* sive pituitosæ caussa antecedens sive occa- esse potest voracitas sive nimia ventriculi, præsern cibis viscidis ac tenacibus repletio, corporis & inmis capitis refrigeratio; aer frigidus & humidus, quæcumque humores serosos viscidos adhuc magis gere possunt.

XXXII.

Ex prædictis jam satis patere potest *Morbum hunc nium acutissimum & periculosissimum esse*, & quin quo vehementior, eo majus vitæ est periculum; eoque promptissimum exigit auxilium, quod vero, caussæ diversitate, varium esse debet. In *gradu io sive vehementissimo* nulla est curatio, sed *in pri. vel altero*, præ omnibus, ad ægros hos excitandos nducit omnis generis remedia *volatilia*, *spirituosa* & orantia naribus diligenter admovere, qualia sunt . salis ammon. simplex vel vinosus, spiritus C. C. liquor C. C. succin., vel etiam spiritus lavendu-, rosmarini aut similes; *salia præterea volatilia plicia* & oleosa, sive ea sint fluida sive sicca, vel æ spirituosæ, ut aqua Reginæ Hungariæ, analti- *Prognosis & cura.*

na, apoplectica, &c. exhibitis simul interne aquis ce phalicis spirituosis, & spiritu salis ammon. C. C. li quor. C. C. succin. Balf. vitæ Schrœderi aut Hoffman ni ac similibus; quibus addendæ sunt fricationes ca pitis, pedum, manuum, immo in malo graviori totius corporis commotio & agitatio, præsertim si æ ger a duobus aut pluribus personis robustis hinc ind per cubiculum diu multumque trahitur atque retrahi tur; quo ipso nonnullos rursus restitutos esse & eg vidi & alii scriptores testantur. Inter hæc vero i plethorica apoplexia, quam primum fieri potest, *la giter sanguis*, modo ex brachio, modo ex pede, mod ex jugulo, immo etiam ex ipsa arteria temporum edu catur.

Quando his nondum excitantur, *scarificationes* cu cucurbitulis etiam in sincipite & occipite, itemqu post aures instituantur, quibus ipsis ægri sæpius in a tero gradu excitati & a mortis periculo liberati sunt quæ omnia vero mature & in principio adhibeantur quia si tarde hoc fiat, nihil plerumque efficiunt.

Clysteres etiam *acriores* in intestina excitandi & r vellendi caussa injiciantur, itemque *vesicatoria* fort ex cantharidibus vertici, cervici, dorso ac suris eu dem in finem superimponantur, iisque quam solertis me donec excitentur, continuetur. In leviori etia leniora ex his remedia sunt adhibenda.

XXXIII.

In *apoplexia phlegmatica*, *frigida* sive *pituitosa* a *serosa*, præsertim si convivium, crapula aut rep tio præcessit, atque æger adhuc deglutire potest, *en ticum* valens est exhibendum, ceteraque omnia hac nus dicta, sola forte sanguinis detractione omissa, r plethora aut evacuatio sanguinis consulta suppressa si tam externe quam interne sunt facienda. *Ustio pl tarum* pedis aut bregmatis a quibusdam etiam va hic commendatur, adeoque si illa brevi nihil e ciunt, etiam hanc tam in hac quam sanguinea hibere consultum est. Vid. Chirurg. nostr. Tab. X Fig. 11.

XXXIV

XXXIV.

Si *apoplexia a solo virium defectu oriatur*, (quæ in-rdum etiam magis pro syncope, lipothymia aut ani-i defectione est habenda) tunc neque missiones san-iinis, neque emetica prosunt, sed sola excitantia & borantia §. XXXII. optime conducunt.

XXXV.

Æger excitatus roborantibus, postea donec vires pri-nas, quantum fieri potest, recuperet, curandus, qua re vero uberius, ubi de paralysi acturi sumus, pro-nemus. *Quid post paroxysmum.*

XXXVI.

Quia vero ii, qui semel apoplexia laborarunt, faci-denuo ea rursus corripiuntur, in plethoricis *optimum æservans est sanguinis missio*, quovis trimestri spatio stituta; præterea modica & temperans victus ratio, edicamenta temperantia & blande roborantia, absti-entia a studiis, curis & meditationibus gravioribus, nticulus aut setaceum, & usus aquarum medicatarum gitimus, remedia sunt præstantissima. *Præservatio.*

XXXVII.

De Paralysi.

Paralysis, quia plerumque apoplexiæ soboles est, e-sque quasi reliquiæ, eam hic mox subjungemus. *Est ro Paralysis morbus*, in quo una alterave pars corpo- humani & haud raro dimidia ejus pars omni motu subinde etiam sensu tactus privatur. Quando igitur tegrum latus paralysi laborat, apoplexia plerumque ægressa est; quando vero certum quoddam tantum embrum & nominatim brachium vel pes, dolores & tarrhi ut plurimum præcesserunt, partesque paralyti- ut plurimum molles, laxæ & flaccidæ tactu perci-untur. *Linguam* etiam, musculos penis erectores, & hincteres haud raro quoque paralyticos fieri sæpius servatur; quo primo casu homines vel difficillime quuntur, vel prorsus loqui non possunt; in posterio-bus vero vel penem non erigere, vel urinam aut ex-ementa retinere nequeunt. *Tremor & stupor partium aralyseos levioris species mihi esse videntur.* *Paralysis quid & quotuplex.*

XXXVIII.

Caussa & prognosis. Ortum omnia hæc mala, me quidem judice, vel a nervis partium læsarum obstructis vel nimis quantum relaxatis tanquam caussis proximis obtinent. Quod ad *prognosin* attinet, curatu sane semper est perquam difficilis, & præsertim in senibus, aut quando malum jam inveteratum est; interea tamen quando adhuc recens est, & æger vel puer vel juvenis curationem sæpe adhuc admittit; quamvis aliquando adhuc senes sexagenarios, immo septuagenarios, ceterum robustos ac vegetos post insultus apoplecticos non adeo graves aparalysi pedis & brachii rursus curatos viderim.

XXXIX.

Curatio eaque I. interna. Igitur quando post apoplexiam primi aut secundi gradus ægri ad se redierunt, verum paralysis vel alterius lateris vel certarum solum partium, pedis, aut brachii, aut linguæ, sicut ut plurimum fieri solet, inde relinquitur, ad nervos læsarum partium adhuc obstructos, aut nimium relaxatos, aperiendos & roborandos *interne aperientia*, *roborantia* & *nervina* sunt suadenda; ut infusum *herbæ salviæ* ad modum theæ, aliquoties in die haustum, quod admodum egregium hic est, vel herbæ betonicæ, rosmarini, chamædryos aut chamæpytyos aliarumve herbarum cephalicarum vel per se vel cum herba basilici, flor. rorismarini, salviæ, lavendulæ, vel & cinamomo mixtæ, præsertim ægris frigidioribus & phlegmaticis, ubi humores pituitosi & viscidi peccant; cum quibus infusis etiam *balsam. vitæ Schraderi* vel *Hoffmanni*, vel bonum quoddam *sal. vol. oleosum Syvii*, aut aliud simile, vel essentiæ aut tincturæ quædam aromaticæ, item ligni aloes & ambræ, apta quantitate iis commode exhibentur. Horum loco, præsertim in ægris *calidioribus*, spiritus C. C. vel liq. C. C. succin. vel mixtura roborans aut tonica, ex spir. C. C. & tinct. tart. parata recte dantur. *Aqua salviæ* tam simplex, quam inprimis cum vino destillata, etiam hic valde salutaris est, si subinde vel sola ad cochl. j. vel ij. exhibetur, aut remedia laudata cum hac aqua loco vehiculi porriguntur. *Elæosaccharum cinamomi* vel caryophyllorum per se, aut cum cinabari, margaritis, & ambra in pulverem redactum, atque roborandi caussa, ad ϶ß. vel ultra senibus & frigidioribus ali-

quoties in die datum, egregie prodest; quam ob ussam *pulvis cephalicus*, *Zellensis* dictus, qui pro ar- no ibidem venditur, atque ex his constare videtur, am in Saxonia nostra valde celebris & frequenti in inter Magnates est. *Specificum* quoque *cephalicum* ich. & pulvis March. tanquam diu usitata ac lauda- nervina sæpe egregie prosunt, iisque etiam si ægri bram ferre possunt, aliquot grana ambræ, immo i quoque cinamomi & caryophillorum, prout res igit, cum fructu addi possunt. Ita etiam *species de am.* optime roborant & obstructiones a viscido ortas olvunt atque aperiunt. In quibus vero ægri *calor n. percipitur*, iis pulveres temperantes cinnabarini, antispasmodici & temperandi & resolvendi fine pro- it. In nonnullis *cautus mercurialium usus* ad obstru- ones has pertinaciores tollendas efficacissimus est; mo & *aquarum medicatarum* vel tepidus vel calidus s contra hæc mala multis egregie jam profuit. Qui- s omnibus vero, prout res exigit, subinde evacuatio alvum & in plethoricis Venæ sectio aut cucurbitu- siccæ & cruentæ interponendæ.

X L.

Externe *litus & fricationes spirituosi* ac nervini ad- endi ex spirit. lumbric. formicar. C.C. serpilli, ros- rini & lavendulæ, aut ex aqua Regin. Hung. & haltina, vel *pro pauperibus* spirit. vin. aut simplex rectificat. aut & juniperin. in quibus frustum sapo- veneti vel hispanici aliusve boni dissolutum est. l partes læsæ fricari apte possunt *unguento nerv.* oleis till. nervin. & aromat. imprægnato, ut ol. destil. cini, salv. rosmarin. lavendul. origan. majoran. & ilibus. *Balnea* denique tepida ex ejusmodi herbis ata, eaque *formicis* injectis roborata, ad nervos tructos reserandos eosque nimis laxos roborandos va- tissima quoque sunt, sicut & *balnea ex thermis* na- alibus, vel aquis medicatis martialibus tepefactis & fat longum tempus usurpatis, quibus postea frica- nes modo laudatæ adhuc superaddi possunt. *Verbe- ones* membrorum læsorum *cum urticis* recentibus ad nulandum atque alliciendum spirituum ad partes as influxum in quibusdam etiam valde condu- cunt; *2. externa.*

cunt; itemque *cucurbitulæ* ſiccæ & cruentæ, im-
mo & *veſicatoria* & rubefacientia iiſdem partibus ad-
hibita.

XLI.

Paralyſis linguæ aut penis aut ſphincteris.

Speciatim *in paralypſi linguæ*, præter commendat-
generalia, elæoſach. cinam. vel caryophyllorum in lin-
gua detinendum & liquefactum ſenſim deglutiendum:
Aqua ſalviæ cum vino deſtillata & ſæpius in ore de-
tenta linguas has egregie roborat. *Maſticatio* frequen-
cinamomi, caryophyllor. cubebar. aut rad. pyrethri a-
ſimilium valde quoque hic prodeſt, & baſis linguæ e-
tus ſub mento ſpiritibus & unguentis illis nervinis §.XI
ſæpius in die probe fricanda.

In paralyſi muſculorum penis indeque nata coeun-
& generandi impotentia, quia erigi nequit, itemq-
in *paralyſi ſphincteris veſicæ* aut ani, latera radicis p-
nis, regio pubis & perinæi, non neglectis internis, i-
dem externis ſæpius inungenda: quibus in caſibus e-
iam *balnea* modo laudata tam artificialia, quam nat-
ralia, valde proficua ſunt.

XLII.

De Syncope, Lipothymia, & Animi defectione ſive deliquio.

Quid ſint hæc mala.

Sub his nominibus omnibus illud malum intelli-
gitur, quando homo vel ex virium defectu, præſ-
tim ex hæmorrhagiis, vel ex ſubitaneo & veheme-
terrore, horrore aut metu, immo & viſu alicujus
ſibi adverſæ, ut v. gr. aſpectu ſanguinis humani, v-
neris, venæ ſectionis, aliuſve actionis chirurgicæ
læſionis paulo gravioris, ſenſibus & motu, vel ex p-
te vel in totum privatur, cum faciei ſummo pall-
inſtar mortui, pulſu vel ſumme debili, vel nullo; (
ubi vero vel vellicationibus & commotionibus,
medicamentis volatilibus aut ſpirituoſis aliiſve rebus
mili

(*a*) Quidam Stahliani mira de animæ habitu in
morbis ſibi fingunt, numquam probanda.

libus ut plurimum excitantur; & rursus ad se re-
int, quo ipso hæc mala ab Apoplexia potissimum
tinguuntur.

XLIII.

Duplex ejus gradus commode statui potest; nimirum *levior*, vel *gravior*. *Levior* mihi dicitur, quando n pallore faciei, visu turbato, vel & aurium tinni-, immo & quandoque vertigine, vires ita vacillant, ægri sensibus magnam partem privati, procidant; i vel mature decumbant, vel ab adstantibus susten-itur, vel mox roborante remedio vel ori & nari-, vel ambabus simul admotis aut ingestis reficiant. *Gravior* vero, quando per aliquod tempus sine o-i sæpe sensu, immo & sæpe sine omni motu de-mbunt, respiratione etiam & pulsu valde debilibus, tamen remediis spirituosis naribus admotis faci-s quam in apoplexia, perceptionis sensum manife-nt. *Diversitas sive gradus.*

XLIV.

Caussæ pleræque jam §. 41. indicatæ sunt: quibus huc addi possunt morbi hysterici; dum fœminæ mul-hoc morbo laborantes sæpissime animo, sine alia ussa manifesta, linquuntur; id quod a spasmis pro-hire videtur. Nonnullæ vero tantum vel plerumque hc, quando rerum fragrantium suaveolentium odores ribus hauriunt, ut rosarum, liliorum, tuberosarum, rum aurantiorum, ambræ, moschi, zibethi, benzoes tensæ, vel styracis, aliorumque similium: atque hæ othymiæ hystericæ vocari solent. Nonnulli vel nimiis diis vel nimia venere delassati, vel inedia quoque hausti hisce malis corripiuntur. *Caussæ.*

XLV.

Diagnosis ex §. XLII. & seqq. peti potest. Quod ro ad *prognosin* attinet, ut plurimum ea plus terro- quam periculi habent, nisi forte ex nimiis sangui- profusionibus, præsertim vulnerum, aut viribus n ab alio morbo prorsus consumptis, aut vehemen-simo terrore ortum ducant; dum plerique ægri cir-instantem mortis horam, si forte ad lectum emen-ndum, vel aliam ob caussam elevantur & in sellam locantur, animo linquuntur, ubi sæpe mortem in-stan- *Diagnosis & prognosis.*

ſtantem indicant. Reliquæ & præſertim leviores ani defectiones minus fovent periculi, & ſolo plerumq remedio quodam roborante, ore aſſumpto, vel narib quoque tantum admoto, reſuſcitantur.

XLVI.

Curatio levioris. Itaque ſi cui lipothymia incidit, *quando vena i inciditur*, aut ab aſpectu ſanguinis, vulneris, ulceri fracturæ, aliuſve morbi cujuſcumque, vel in conſpe operationis chirurgicæ, præſertim gravioris & horri cæ, ut amputationis mammæ, brachii, femoris, c culi ſectionis, &c. quæ ſpecies lipothymiæ ab horro & metu, immo ſola imaginatione haud raro proven ſolent, dum nonnulli venæ ſectionem ſine lipothym aſpicere nequeunt; ſæpe ſola & matura mutatio cu culi vel loci clauſi cum aere libero, dum quis lipoth miam accedere ſentit, remedio eſt. Illi vero qui ja gravius affecti, ut ambulare adeoque & locum muta non amplius poſſint, ſolo odore aquæ Reginæ Hung aliuſve ſimilis aquæ vel ſpiritus; vel & vini aut a ti fortioris, immo & ſola conſperſione aquæ frigidæ faciem, vel & hauſtulo vini generoſi plerumque re ciuntur; vel & aquæ cinamomi vel cedronellæ (a cum vino paratæ, aliuſve cardiacæ ſimilis; quar plurimæ ſunt in officinis; & præſervari, ſi ante ve ſectionem aliquid aſſumunt, & curari ab ejuſmodi m lis horrificis ut plurimum poſſunt; præſertim ſi hom cui vena ſecanda, antequam ſectio inſtituatur, ſu lectulum deponitur, vel mox, ſi ex pallore inuſita faciei & ſudore faciei animi defectionem inſtare inte gimus, ſuper lectulum vel ſcamnum, aliumve loc aptum promovetur.

XLVII.

Curatio gravioris. *In gravioribus animi deliquiis*, ubi modo laudata niora *cardiaca* ſæpe parum ſunt, *valentiora* adhib convenit; ut ſunt ſpiritus ſalis ammoniaci aquo vel vinoſus, qui naribus, temporibus & pulſibus extus

cum

(*a*) Multi hanc herbam *meliſſam Turcicam*, a *Moldavicam* appellant, unde aqua cardiaca fragrant ſima & efficaciſſima parari poteſt.

n fricatione ſunt admovendi; vel ſal volat. oleoſ. vii eadem ratione uſurpatum; immo & intus hæc nedia ad gutt. XL. vel L. per intervalla exhibenda, ſpiritus iis excitentur, augeantur, ac roborentur. ngendæ his ſunt aquæ ſpirituoſæ, ut cinamomi aut r. aurant. aut cedronellæ, aut cheiri cum vino, vel hauſtulus vini generoſi, itemque vellicationes & frictiones extremorum, naſi, aurium, capitis, pillorum, . donec exſuſcitentur & ad ſe redeant. Spiritus quoque C. C. & liquor. C. C. ſuccinat. eadem, ut modo aliis ſpiritibus diximus, ratione, cum fructu adhiberi poſſunt; immo & elæoſaccharum cinamomi, vel e cum cinnabari paratus pulvis cardiacus cellenſis ingeſtus, cum vel ſine vehiculo ſpirituoſo, multos animi deliquiis reſuſcitat & vires reddit; id quod *Balſ. vitæ Schrœderi* vel *Hoffmanni* aliaque ſimilia eſtare ſolent.

XLVIII.

Curatio hyſtericæ lipothymiæ.

Si fœminæ & præſertim eæ, quæ alias jam *hyſteri- paſſionibus* obnoxiæ fuerunt, lipothymiis corripiun-, quæ tunc *hyſtericæ* vel *uterinæ* dici ſolent, vitan- omnia ſuaveolentia, & potius omnis generis fœtida ibus ſunt admovenda, & cumprimis caſtoreum, aſſa tida, pennæ perdicum accenſæ, corium, cornu vel ten accenſum, vel & ſpirituoſa fœtida, præſertim malo graviori, ut ſpir. C. C. liq. C. C. ſuccin. ſpir. tor. comp. Pharmacop. Londinenſis, Eſſentia Caſto- vel aſſæ fœtidæ, quæ ultima etiam gutt. XXX. ad vel LX. intus in his malis danda, non omiſſis vel- tionibus & fricationibus partium prædictarum, §. VII. qua de re etiam jam actum ſupra p. 185.

XLIX.

Si a ſanguinis fluxibus.

Si a ſanguinis fluxibus nimiis, ſive vulnerum ſive a- rum partium, hi ex chirurgia ſunt compeſcendi, riſque talia exhibenda, quæ cito ad vaſa nimis eva- ta tranſire eaque mature rurſus replere poſſunt: ut cula, lac, emulſiones, gelatinæ, quibus aquæ ſpiri- ſæ & hauſtulus vini generoſi ad ſpiritus augendos inde interponenda, donec hæc mala præterierunt. æ remedia etiam optima ſunt, quando animi deli- ia in morbis quibuſcumque, ubi vires valde detri-

tæ,

tæ, a spirituum & humorum bonorum defectu ortu
trahunt.

L.

De Epilepsia.

Epilepsia quid & ejus symptomata. EPILEPSIA, Romanis *morbus comicialis*, est se suum externorum internorumque subitanea plerumq abolitio, cum prostratione corporis & motibus musc lorum, partiumque his nexarum, totius fere corpori violentis & invitis, alternatim facta contractione & r missione, a caussa quadam cerebrum aliasve partes n vosas vehementer pungente vel irritante. Accedunt h malis, dum ægri corripiuntur, ut plurimum pollicu intra manum & digitos contractio arctissima, terribi sæpe vociferatio sive clamor inconditus, spuma, imm quandoque simul sanguis ex ore prorumpit, oculi artus mirifice quandoque convertuntur aut inflectunt caput & brachia sæpe terræ vehementer allidunt, p dibus calcitrant, ventrem & pectus arcus in modu vel alia sæpe ratione, more quasi gesticulatorum, co vertunt, linguam sæpe mordendo perrumpunt & an atque profunde respirant; quæ mala tamen omnia quibusdam, immo in eodem ægro, sæpe nunc sunt niora nunc graviora, atque etiam in aliis, pro caus sive irritationis forte natura aut vehementia, fortic aut leviora. Neque etiam semper adsunt, sed per a cessiones, post incerta temporis intervalla, nunc br viora, nunc longiora, affligunt ac redeunt: immo i sæ illæ accessiones quoque nunc breviores, nunc lo giores sunt. *In pueris* quoque ut plur. *omnia sunt n tiora*, quam in adultis. *Quando ejusmodi paroxysm remittit*, ægri iis fere sunt similes, qui ex profun somno, post gravem præsertim crapulam, evigilant caput ipsis dolet, quasi somnolentum, grave ac turb lentum est, ita ut reminisci, recte cogitare aut jud care mox nequeant, & vix aut difficulter sciunt, u sint, aut quid factum sit; totum corpus summe dela satum plerumque ita est, ut mox post paroxysmu surgere & ambulare haud valeant, quia motibus ill
vio-

olentis quaſi confracti, & vires conſumptæ ſunt. Qui-
m horum ægrorum brevi *ante acceſſionem novum ven-
rum paroxyſmum* præſentiunt, atque tunc, ſi ſapiunt,
l ſuper lectum, vel alium locum ſecurum caute ſe
mittunt, ne a lapſu improviſo ſe lædant, & ſpecia-
n caput durius ad lapides allidant, vel omnino la-
u per præcipitia ſe interficiant; plerique autem ſu-
to & ſine ejuſmodi perceptione, ubicumque ſunt,
pſternuntur, atque vehementer ſæpe caput ſibi læ-
nt, vel lapſu prorſus enecantur: atque ex his etiam
ijus morbi *diagnoſis* haud obſcura erit.

L I.

Epilepſia varias habet differentias, eſt enim vel *idio-
thica*, vel *ſympathica*; *recens* vel *inveterata*; a cauſ-
vel externa vel *interna* producta; modo in *infanti-
s*, modo in *adultis*; modo ex vitio *cerebri*, modo
ntium, modo *ventriculi* aut *inteſtinorum*, modo uteri.
uſſa *proxima*, ut mihi videtur, eſt ſemper *cauſa quæ-
m irritans*, pungens, vellicans, ſicut id vel ſola ſe-
ca oſſis acuta cerebrum pungens, evincit, vel in in-
ntibus dens gingivas urgens; vel in inteſtinis aut ven-
culo vermes nervos vellicantes. *Stahliani quidem ad
imam confugere*, ejuſque prudenti actioni & directio-
truculentiſſimos omnes illos effectus (§. L.) ad-
ibere volunt; verum præterquam quod illi motus o-
nes, neſcia immo & invita anima, contingunt, (nam
nes illi motus ſunt involuntarii) ſtultiſſima eſſet il-
anima, quæ motus adeo horrendos, enormes, per-
ioſos & ſæpe funeſtos inſtitueret, dum leniori ſæpius
do ſe expedire poſſet.

Differentiæ epilepſiæ & cauſſæ.

Idiopathica ſive eſſentialis rarior eſt ſympathica, &
ab humoribus vitioſis aut a ſcabie retropulſa, aut
ulceribus intempeſtive clauſis a cerebrum delatis at-
e in certa quadam ejus parte hærentibus ac pungen-
us; vel ab oſſiculis aliiſve partibus p. n. intra cra-
m excreſcentibus, vel & quandoque ab animi qui-
dam affectibus, ira ſcilicet vehementi, aut terrore,
bus in cerebro gravis aliqua læſio concitari & ejuſ-
di mala produci poſſunt. *Sympathica*, vel cum aliis
rbis complicata, quæ & *ſymptomatica* dicitur, ab
tatione quoque, ſed alia in parte, quam capite hæ-
rente,

rente, provenit; adeoque ad caussam illam irritanten removendam in curatione est cogitandum.

L I I.

Prognosis. *Idiopathica*, morbus plerumque est diuturnus, & dif ficilius plerumque curatur; sympathica quia illius caus sas speciales in cranio hærentes, tam facile perspicer & eruere, quam hujus, immo sæpe prorsus deteger non possumus. Et si forte etiam quandoque caussan sciremus veram, ut v. g. ossicula aut alia corpora p n. in cerebro pronata, tamen ea tollere non valemus quo fit, ut epilepsia sæpe nullis cedat remediis, lice nonnulla pro certissimis *specificis* decantentur, sed *pror sus insanabilis* sit, immo nullum tale dari existimo nisi ad caussam simul respiciatur. Ita *quo magis est in veterata*, eo difficilius curationem admittit; quo ver *recentior*, eo major adhuc spes est.

L I I I.

Curatio idiopathicæ. In *curatione* igitur *idiopathicæ* & præsertim recentio ris, respiciendum ad caussam prægressam: quæ si fort *abundantia sanguinis*, ut in juvenibus, vel *consueta san guinis* hæmorrhagia *suppressa*, sanguinis *missio*, imm & *purgatio* sæpe conducit, & postea ille consuetus san guinis fluxus suis remediis est restituendus, interpositi & subjunctis pulveribus & spiritibus illis cephalicis a nervinis, mox indicandis. Sed si epilepsia *ab ulcere* quo dam intempestive clauso, vel *a scabie* præsertim cap tis aut faciei, aliisve impuris humoribus retropulsis ortum traxerit, hi a capite rursus sunt revellendi, p cucurbitulas, vesicatoria, fonticulos, purgantia, præ sertim ea, quibus mercur. dulc. admixtus, diaphoret ca & sudorifera sunt avellendi, & per alia loca eva cuandi, eisque epilepsia sæpe curatur. *Si a febre* inte mittente *intempestive suppressa*, eadem revellentia evacuantia ad materiam vitiosam a capite avocandan conveniunt; quibus postea si febris redit, ea, quæ f bri rite curandæ supra proposuimus, aliaque roborant cephalica sunt subjungenda. *Si ab ira* producta est sanguinis detractio, & quæ vehementiorem ejus m tum bilisque acrimoniam temperant, ut salia temper ta media, nitrum & cinnabaris, pulvis antispasmodicu celebris, specif. cephal. Michael. cum nitro, pulv

epi-

lept. Marchion. vel solus vel cum prædictis mixtus, aque nervina, observata simul animi tranquillitate, nducunt. *Spiritus vitrioli philosophicus*, spiritus nitri vitrioli dulcis, itemque liq. anodyn. Hoffmanni, quoque egregie prosunt. Denique & tam in hac cie, quam etiam in aliis, ubi humores biliosi alii noxii in ventriculo hærent, *Vomitorium* sæpe est addum salutare. *Sin a terrore* ortum duxit, quo humo- condensari & ad stasin disponi solent, præter venæ tionem, blande dissolventia, ut sunt pulveres anti- smodici, spir. C. C. liq. C. C. succinat. cum infuso æ aut aliarum herbarum cephalicarum, vel aquis phoreticis, ut fl. tiliæ, sambuci, acaciar. ceras. nigr. amomi, hirundinum præsertim cum castoreo præpa- a, &c. danda. Quando a *festuca*, *spina*, aliave re erna pungente oritur, extractio harum primarium remedium.

L I V.

De specificis.

Si hæc omnia parum sunt, omnis generis *pro speci- s* habita medicamenta, in quibus nihil noxii depre- ndimus, (quia semper cavendum, ne, quando pro- sse non possumus, ægro noceamus) *empirica* etiam ta, quorum quam plurima laudantur; adhiberi pos- t: ad quæ referuntur lumbrici terrestres, ungulæ is, radix pæoniæ, cranium humanum, violenta præ- tim morte peremptum, cor & cerebrum hirundinum, talpæ, hepar lupi, ossa in ventriculo vel intestinis i reperta. Essentia dulcis Hallensium, *specificum Stah-*, oleum animale *Dippelii* & alia, quamvis & hæc alia sæpius frustra adhibita esse sciam. Sunt quæ- m epilepsiæ, a leviori forte caussa ortæ, verb. grat. rore vel ira leviori, vel scabie modica productæ; quæ a dentitione aut variolis concitantur, quæ sæ-, ut subito & facile ortæ sunt, ita etiam facile rur- cessant, & naturæ vi subiguntur: si jam contra smodi epilepsiam unum ex similibus specificis dictis t exhibitum, & epilepsia postea cessat, huic caussa latæ epilepsiæ a nimis credulis & imperitis adscri- solet, quæ sponte cessavit, vel sola natura sublata . *Fonticulus suturæ coronali* inustus a quibusdam et- m huc refertur, de quo Chirurg. nostra videri potest.

Quidam *stercus pavonis* aliaque *stercora* contra hun morbum etiam commendant; ego vero hæc cum tot pharmacopœja stercorea auctoribus suis relinquo.

L V.

Curatio sympathicæ. *In sympathicis* & *symptomaticis* major plerumque a promptior curandi spes est: nam quæ *initio variolarum* oritur, exhibitis remediis temperantibus, cessare solet quæ remedia, non omissa cinnabari, etiam in *epileps febrium aliarum* acutarum curanda optime prosunt *Quæ a vermibus*, medicamentis mercurialibus, & qu ceterum vermibus sunt contraria, plerumque superatur Erat viri cujusdam honorati filia novem annos nata diu vermibus & simul epilepsia misere conflictata quam, (multis remediis antea a quamplurimis frust adhibitis) pulveris chin. ℥j. & merc. viv. ℥ij. cu conserva & sirupo in electuarium redactis, ac per st ta tempora, ut in febre exhibitis, ita ut numqua redierit, feliciter profligavi. Quando *epilepsia a dent tione* provenit, & remedia, quæ ad hanc promove dam alias maxime idonea, frustra adhibita sunt, in mo & spir. C. C. dosis gutt. IV. vel V. aliquoti data nihil proficiat, vel *venæ sectio in brachio* ex Sy denham observatiooe, vel *incisio transversa* super den tibus exitum molientibus instituta morbum hunc sæp tollit.

Si *a lacte* in ventriculo *corrupto* & acido facto in i fantibus lactantibus *oritur epilepsia*, hoc partim pu gantibus idoneis est evacuandum, partim terreis absc bentibus est destruendum: quo factum esse existimo ut dum terrea in hoc casu sæpius contingente, egr gie proficiunt, postea tam multa ex terreorum famil etiam in aliis speciebus, ab aliis scilicet caussis ortis pro specificis declarata sint, quando forte aliquoti ejusmodi infantes ab epilepsia liberarunt; id quod t men in aliis plerumque non faciunt.

Quoties epilepsia *a mensibus suppressis*, hi sunt r stituendi, aut si *cum hysterica passione* complicata hac curata, etiam ejus epilepsia symptomatica i dem antihystericis, vel & haud raro matrimonio to li solet.

LVI.

L V I.

In *paroxysmo* & speciatim hystericæ epilepsiæ, spiri- volatiles cephalici ac nervini & cumprimis spir. C. vel liq. C. C. succin. naribus admoveri, immo præsertim in infantibus, vertici instillari ac tempo- us & pulsibus illini, vel & cum spleniolis imponi sunt, donec ad se redeant. Multi manus & polli- ægrorum fortiter constrictos vi diducendos esse vo- t ac jubent; meo autem judicio præstat hoc inter- tere, eosque ita relinquere, donec paroxysmus præ- it, ne natura in hoc actu turbetur: quia alias no- accessio citius plerumque & sæpe adhuc vehemen- , quam antea, redire solet. Superato paroxys- , æger quiescat, donec vires sibi satis restitutas tiat. *Quid in paroxysmo.*

De ceteris morbis, *convulsivis* dictis, in sequenti ca- plura proponentur.

CAPUT XV.

De Motus læsionibus.

I.

MOtus in corpore humano diversimode lædi pos- sunt: modo enim *aucti* sunt, modo *imminuti*, lo prorsus aboliti, vel *depravati* aut *inviti*, vitium- sive caussa vel in humoribus sive fluidis, id est, anguine & spiritibus, vel in partibus solidis, sive vendis hærebit. *Motus læsi quotuplices.*

I I.

aussæ motus præter naturam aucti, ut convulsionis, epsiæ, &c. non a prudenti animæ directione prove- t, ut *Stahliani* volunt, dum anima, quod hoc fa- , ignorat, immo dum non facit, etiam, quod fa- , scire nequit; verum sunt res irritantes quæcum- materiales, ut *sanguis & humores quantitate vel litate noxia peccantes*, salia peregrina diversa, ver- , dentes prorumpentes, festucæ ossium pungentes, a quibus omnibus, si fibræ aut partes nerveæ cor- *Caussæ motus aucti.*

poris humani rudius afficiuntur & irritantur, spiritu quoque vehementius exagitantur, partesque solidæ inde inordinate moventur: qui tamen motus inordinati pro partis & caussæ diversitate, valde variant, & inde modo leniores sunt, modo vehementiores. Ita *spiritus cum impetu* ob quamcumque caussam in musculosas partes lati, *spasmos*, *convulsiones*, *epilepsiam*, vomitum, diarrhœam, priapismum, sive satyriasin, &c. inducunt.

III.

A quantitate vero sanguinis nimia, vel ab ejus spissitudine *oritur sæpe palpitatio cordis*, *syncope*, *difficilis respiratio*, *suffocatio*, & præsertim etiam suffocatio uterina, aliique ita dicti affectus hysterici. Ab *irritatione* & cumprimis per acria, pro partium diversitate, ubi irritatio fit, sequuntur *sternutatio*, *tussis*, *singultus*, *ructus*, *vomitus*, *nausea*, *spasmus*, *convulsio*, *epilepsia*, *fames immodica*, sive *canina*, aliaque mala.

IV.

Caussæ motus imminuti.

Caussæ motus imminuti vel *deficientis* sunt & humorum & spirituum vel defectus, vel paucitas, vel turbatio, vel obstructiones nervorum, ut in *virium defectu*, *animi deliquiis*, *apoplexia*, *paralysi*, universali & particulari, *tremore*, *impotentia* virili, *aphonia*, *linguæ paralysi*; vel *læsiones organorum*, ut in fracturis, luxationibus, vulneribus & dissectionibus musculorum, tendinum, nervorum. Ita & *anorexia* a motu ventriculi imminuto, quando cibos vel prorsus non, vel non satis exagitare, comminuere, atterere, digerere, & expellere potest, ortum sæpe trahit. A *turbato* sive depravato *motu spirituum*, *vertigo*, *vomitus*, *spasmi*, *convulsiones*, *epilepsia* & *deliria* proveniunt.

V.

Curatio generalis.

In CURATIONE horum morborum generatim *tendendum ad caussas & partem læsam*, ne neglecto eo ad symptomata tantum respiciamus: idcirco *studendum*, *ut prius caussa* rite investigetur ac tollatur, & postea simul ad symptomata, præsertim si urgeant, respiciendum. De variis *motus læsionibus*, *præsertim ubi sensus simul læsi*, ut *apoplexia*, *epilepsia*, *animi defectionibus*, &c. jam capite XIV. egimus; nunc vero de a-

ad-

huc motuum læsionibus, quæ supersunt, & ubi sen-
plerumque integri persistunt, exponemus. Ut primo

V I.

De Spasmis & Convulsionibus.

Inter hos primo considerabimus *motus spasmodicos*, *spasmi*, *nervorum distentiones*, sive *convulsiones* et- n appellantur. *Spasmi* dici solent, quando pars quæ- n corporis humani, vi musculorum præter volunta- n contractorum, vel constringitur, vel extenditur & rumque cum dolore riget, vel & singulari eaque rabili sæpius ratione intorquetur. Hujus species sunt æcis vocabulis insignitæ, *Emprosthotonus*, *Opisthoto-* & *Tetanus*; quibus *spasmus cynicus* sive *Risus Sar- ius*, immo & *Priapismus* sive *Satyriasis*, tamquam smi particulares, addi possunt. *Convulsio* vero pro- e vocatur, quando partes, ut in epilepsia, alterna- n contra animæ voluntatem eaque prorsus invita, do contrahuntur, modo extenduntur. *Quid sint & ejus species.*

V I I.

In caussis spasmorum & convulsionum assignandis *Stah- ni* rursus *ad animam*, tanquam ad commune ipso- n asylum, confugiunt, eique omnes illos motus, e horrendos ac periculosos, sicuti in epilepsia, tan- m caussæ adscribunt, quæ magna deliberatione cor- i suo tantas & sæpe valde ridiculas, nunc vero per- rescendas deformitates, in bonum ac salutarem ejus m concitaret. Verum hoc a vero æque alienum in lepsia mihi esse videtur, sicut id, ubi de hac supra p. XIV. multisque aliis occasionibus jam innuimus; sed ius certos humores vel quantitate vel qualitate pec- tes, vel etiam sæpe res solidas peregrinas, vel p. in iis genitas, motus hosce anomalos & perniciosos rumque producere existimamus: qui, *si vehementes*, tum abest, ut commoda, sed potius gravissima sæ- mala ac damna, immo & ipsam haud raro mortem pori inducant. *Caussæ horum.*

V I I I.

Si spasmi aut convulsiones leves, & vel in digitis suris tantum, ut sæpius fit, incidunt, sæpe vel s & simplicibus frictionibus hærens forte viscidum aut *Curatio spasmi levioris.*

acre morbofum, quodcumque illud sit, in parte illa
rurfus promovetur ac propellitur, atque fic fimul fpa
mus curatur. Alias fæpe juvat, fi faliva, præfertim
hominis jejuni, vel fpiritu vini, vel lavendulæ, ve
aqua Reginæ Hungariæ aliave fimili pars affecta pro
be fricatur.

I X.

Gravioris. Quando autem fpafmi funt vehementiores atque hi
haud cedunt, inquirendum, *an non nimia fanguinis a
bundantia* in culpa, *aut menfes*, *hæmorrhoides*, *nariu
hæmorragia* aliæve confuetæ fanguinis vel naturales v
artificiales evacuationes fint *fuppreffæ*, aut neglectæ
His enim perfpectis, vel *fanguinis detractiones artifici
les*, convenienti loco & tempore, funt inftituendæ, a
que menfes vel hæmorrhoides obftructi in ordinem, fi
ut Cap. IX. docuimus, redigendi; ita fæpe his reftit
tis, omnes fpafmi & convulfiones abiguntur.

Sed *fi his vinci nequeunt*, verum *vehementiores adh*
& pertinaciores funt, ad remedia nervina & epilept
ca valentiora, quæ capite præcedenti §. 53. ad 56.
epilepfiam, fecundum cauffarum diverfitatem, cura
dam commendata funt, confugiendum, cum epilepf
atque fpafmorum ob cauffarum fimilitudinem eade
fere fit curatio. *Externe* adhibentur fæpe feliciter fpi
tus nervini, ut formicarum, lumbricorum, C. C. aq
Reginæ Hungariæ, Anhaltina, cum & fine fapo
veneto, fi cervici, fpinæ dorfi, naribus, partibus af
ctis fricando fæpius adhibeantur. *Si partes nimis ri
dæ* funt, fricationes per emollientia fubinde meli
profunt; ut unguentum nervinum, dialtheæ, mart
tum, vel pinguedo caponum, leporina, humana,
xi, caftorei, pedum bubulorum, vel per fe, vel ol
penetrantibus naturalibus aut deftillatis nervinis, qu
lia funt petroleum, oleum deftillatum fuccini, rut
rofmarini, falviæ, vel fimilia alia, impraegnata, q
bus partes læfæ diligenter fricandæ. *Aquarum falu
rium ufus legitimus*, una cum *balneis* temperatis,
fervato fimul convenienti victus regimine, vitatifq
affectibus animi gravioribus, ira præfertim, mœrore
triftitia, in morbis fpafmodicis longe quoque valent
fimus eft; ficut de horum genuino ufu mox infra ub
rius

s proponemus. Quid *in spasmis vulnerum* sit facien-
m, e Chirurgia nostra p. 85. peti potest.

X.

De Maxillæ spasmo.

In spasmis particularibus, specialia quædam adhuc nt observanda. Ut, si *spasmus est in maxilla inferio-*, ut ægri os aperire adeoque & cibos manducare ne-eant, sicuti sæpe in vulneratis, ubi peregrina in lneribus, aut ubi nervi læsi sunt, aut ubi acria, ut riolum, aliave similia ad sanguinem cohibendum lneri immissa fuerunt, contingit, pro caussarum di-rsitate diverso modo ad eas auferendas est proceden-m; qua vero de re, quia jam in chirurg. nostris erat. Cap. LXXVII. præcepimus, ne eadem hic no-s sint repetenda, L. B. ad hunc locum ablegamus. uod *si sponte*, sive a caussa interna *hic maxillæ spas-s in infantibus*, ut sæpe vidi, contingit, ut pluri-im moriuntur, & vix ullum servatum vidi, licet datissima remedia nervina, & antispasmodica inter-atque externe quam solertissime adhibita fuerint. *Spasmi particularis in maxilla.*

X I.

De Spasmo cynico.

In *spasmo cynico*, qui & *Risus sardonius* dicitur, si te, ut sæpe fit, a venenis assumptis, præsertim ci-tæ, aut œnanthes venenata specie proveniat, hæc amprimum fieri potest, emetico e corpore expellan-, & postea ad reliquias in ventriculo destruendas, ue ventriculum vi sua summe refrigerante inde læ-n roborandum, vinum generosum, ex veterum jam servatione, idque cum primis calidum vel per se, cum pipere vel Zingibere subinde potum, reme-est. *Si ab aliis spasmorum caussis*, alia antispasmo-a & nervina, tam interna quam externa Cap. præ-l. §. 53. ad 56. laudata, sunt adhibenda; & inpri-s etiam emplastrum ex empl. de betonic. & bacc. *Spasmi cynici.*

lauri cum oleo fuccini paratum, circa aures & tempo ra applicatum, egregie etiam hic prodeft.

X I I.

De Sternutatione nimia.

Sternutationis. In *fternutatione nimia*, quæ ab acribus in naribu hærentibus & membranam harum nerveam vellicanti bus, oritur, ea *lacte calido*, naribus fæpius haufto, luenda, temperanda atque demulcenda, donec remitta & denique omnino ceffet. Si forte lac deficiat, aqu tepida ei fubftitui, ejufque etiam vapor ad nares cu emolumento admitti poteft.

X I I I.

De Tuffi convulfiva.

Tuffis convulfiva. In *Tuffi convulfiva*, præter infufa & decocta ex fp ciebus pectoralibus ac nervinis parata, & ad modu Theæ aliquoties in die haufta, liq. C. C. fuccin. pu verefque ex nervinis & cinnabari compofiti, ut fpec cephalic. Michael. pulvis epilept. Marchionis, & pu vis antifpafmodicus, cum lenibus anodynis, ac præ pue maffæ pilular. de ftyrace vel cynogloffo gr. j. v altero, egregie conducunt, haud neglecta fanguinis m fione & alvi expurgatione, fi cauffæ prægreffæ aut m la præfentia ea indicent.

X I V.

De Cordis palpitatione.

Quid fit ejufque differentiæ. Hoc malum, quia etiam in motu cordis aucto, tamen invito, & fpafmodice quafi vehementius cont cto confiftit, de eo hoc in loco quoque acturus fum Motus hic fæpe tam vehemens eft; ut *e longinquo diri*, & ab abftantibus quoque afpectu thoracis fa videri queat. Quandoque hoc vitium *a motu corpo paullo fortiori*, præfertim quando homines loca accli

alcen-

tendunt, & potissimum in *plethoricis* & *hypochondria*-oritur; quandoque a *terrore*, quo sanguis a partibus ternis subito versus cor repellitur, ita ut hoc, sanine quasi obrutum, per multiplicatos ictus & conictiones illud nimium sanguinis, quod ei molestum, umque irritat, rursus a se removere cogatur, quo sim in ordinem redacto, palpitatio plerumque cesse rursus solet. (*a*) Quando autem *vel motu vel rore* vehementiori, vel caussis ob quamcumque ranem sæpius redeuntibus, præsertim in plethoricis vel am ab aliis occasionibus pars sanguinis in cordis venculis vel vasis ejus majoribus, in *speciem polypi* coit, mo cum cordis ventriculis conglutinatur vel concret, sicuti quam sæpissime in horum cadaverum seone inventum est, qui vivi palpitatione cordis diu nflictati fuerunt, *palpitatio inde oritur fere continua*, que vel levior vel vehementior, prout polypus ille nor vel major est, adeoque vel minus vel majus guini transeunti obstaculum facit. Quandoque & la cordis aut huic vicinorum vasorum majorum conmatio, ut v. gr. *aneurisma arteriæ aortæ*, vel *osseæ t lapideæ quædam partes*, aliæve res p. n. in corde t vasis vicinis natæ, palpitationis sive motus hujus i caussæ sunt; quibus vero in casibus morbus hic, ia causas hasce tollere haud valemus, ut plurimum anabilis existit. Interea tamen etiam *sæpe a sola* fe*nimia sanguinis copia ortum trahit*; id quod inde inci potest, quia in nonnullis sola sanguinis per ves detractione morbus hic, ut sæpius observavi, tolli et.

X V.

Igitur *initium curationis*, *præsertim in plethoricis*, aut , ubi consuetæ sanguinis excretiones, ut menses, morrhagia narium, vel hæmorrhoides suppressæ, aut tatæ sanguinis detractiones neglectæ sunt, *faciendum* *Curatio I. per sanguinis missionem.*

(*a*) *Stahliani* hunc morbum *etiam animæ directioni scribunt*; verum quia consistit in motu, qui anima invita, ab hac, ut caussa efficiente ac dirigente ovenire nequit.

dum a *venæ sectione*; quæ vero, quo in loco vel pa-
te corporis instituenda, ex eis intelligi potest, q-
Cap. I. de *Plethoræ morbis*, itemque Cap. IX. *de h-
morrhagiis suppressis* restituendis hac de re proposuimu-
quæ etiam, si malum forte redeat, præservandi cau-
vere & autumno, immo & haud raro sæpius in an-
repetenda; & ubi fluxus mensium vel hæmorrhoidu-
obstructus, hi idoneis suis remediis, ex eodem cap-
petendis, sunt restituendi.

XVI.

2. Per alia remedia. Præter hanc *remedia temperantia salina nitrosa & ci-
nabarina*, ac speciatim pulveres temperantes atque a-
tispasmodici, dum motum nimium cordis temperan-
atque sanguinem crassum ac spissum incidunt fluid-
remque reddunt, egregie hic proficiunt, præsert-
quando hi ægri etiam calore p. n. urgentur: atq-
hanc ob rationem *Wedelius* quoque pulverem suum a-
sorbentem sæpius in hoc malo exhibitum, multis
locis & præsertim in Opiologia magnopere prædica-
Infusa aquea herbæ theæ, *melissæ*, *veronicæ*, *flor. p-
mulæ veris*, vel pomorum citri, dum humores spis-
& justo fervidiores diluunt ac temperant, multi-
quoque hic prosunt, præsertim si essentiæ scordii, c-
dui benedicti, cort. citri vel aurant., cum pauxi-
spiritus nitri dulcis, vel & liq. terræ foliatæ tartar-
apta copia, mane & circa vesperam eundem in fine-
simul assumantur. *Pediluvia* denique temperata, *mo-
corporis* moderatus, sed frequens, vectio, *equitatio*, -
ctus modicus, *potus tenuis* & sufficiens, cura seri lact-
immo & *aquæ medicatæ*, præsertim *martiales*, cura-
& præservandi scopo, cum primis hypochondriaci-
quam utilissima sunt.

Atque hæc ipsa etiam in *polypo recenti* vel dissolve-
do & curando, aut metuendo avertendo, si quid h-
Medicina valet, primaria esse remedia existimo.

XVII.

De Singultu.

Singultus caussæ. *Singultus* est affectus spasmodicus *ventriculi*, & -
mul septi transversi, a re quadam irritante in eo h-
ren-

nte tunicamque ejus nervosam vellicante, ortus, qui ro quandoque *levem tantum in victu errorem* pro nssa agnoscit, adeoque vel sponte sua brevi sæpissime finit, vel assumpto potus haustu, ad materiam acrem mperandam & diluendam, cessat. *Interdum vero est ge gravior*, & caussam habet vel graviorem quanm *ventriculi læsionem*, vel *venenum* assumptum, vel *lnus* aut *inflammationem* ventriculi, intestinorum, veæ, septi transversi aut alius cujusdam visceris in abmine; immo ex inflammationibus etiam externis & de nata *gangræna* ac *sphacelo pedis singultum* quoque quoties *vidi gravissimum*, qui plerumque tunc morn instantem, vel saltem appropinquantem indicare; in & *in febribus acutis*, & præsertim malignis, *freens singultus*, sed sæpessime *funestus* esse solet.

X V I I I.

Pro caussarum igitur diversitate vario etiam modo stituenda est *curatio*: ut *si senes*, vel alii *debiliores* st pastum largiorem, præsertim *quando durioribus* *flatulentis cibis usi sunt*, vel cibos avidius deglutirunt, singultu corripiuntur, *haustulus vini generosi*, *spiritus vini*, *vel aquæ spirituosæ*, anisi fœniculi, nthæ, vel cort. aurant. aliarumve stomachicarum, m ut plurimum sanat. Ita & *pulvis stomachicus Bir-* & *Tragea aromatica Augustan.* aliive ejusmodi pulres stomachales, admixto cortice peruviano, cum no generoso sumpti, egregie hic prosunt. Eadem nedia, *si singultus a refrigeratione* quacumque corpo-, vel potu aut cibo nimis frigido, incessu per pavinta lapidea nudis pedibus, ortum ducit, benefaint; ubi simul *olea stomachica destillata* ventriculo ili, & *sacculus ex stomachicis herbis*, vel *emplastrum* *cataplasma stomachicum* ei superimponi apte posnt. *Curatio si a diætæ erroribus.*

X I X.

Quando ab aliis caussis & speciatim *ab acidis humous* in ventriculo hospitantibus provenit, medicamenacidum *absorbentia*, terrea, itemque oleum tartari r deliquium dare convenit. *Si febri acutæ*, vel *inmmationi ventriculi* aut alterius cujusdam visceris suvenit, malum est periculosissimum. Interea tamen *Si ab aliis caussis.*

pul-

pulveres nitrosi, *camphorati*, itemque spiritus nitri du-cis, cum essentia quadam alexipharmaca sæpe dati quandoque juvant; ubi tamen etiam diascordii ℨj. a ℨij. circa vesperam cum fructu exhibetur. Si *a gangræna & sphacelo* provenit, plerumque, ut §. 17. jam di-ctum, insanabilis est; interea tamen præter ea, qu sphacelo speciatim contraria sunt, ut cum primis e cort. peruvianus, & quæ modo contra inflammation internas commendavimus, primaria remedia mihi es videntur. Idem & judicandum & faciendum est, *singultus vulneribus partium internarum*, vel & *calcu* aut *herniæ sectioni* incidat; licet plerumque mors br vi sequatur. Quando *a venenis assumptis oritur*, acri monia veneni aqueis multis & lacte est eluenda temperanda, oleosis demulcenda, & ceteroquin i procedendum, sicuti capite de venenis infra docu mus.

X X.

De Priapismo.

Priapis-mi. In *priapismo* sive *satyriasi*, (qui etiam in fortic spasmodica musculorum erectorum penis contractione ab acri, præsertim venereo, ut plurimum inducta pr venire solet, idque ut plurimum in juvenibus robusti vegetis, sanguineis) conveniunt contra hoc malum *lar sanguinis missiones*, & præsertim etiam *ex ipsa vena p nis*, *purgationes fortiores* ex non calefacientibus nec r sinosis paratæ; *pulveres temperantes nitrosi*, *cum cam phora* & tantillo *sacchari saturni*, sæpius ex aqua sir plici vel lactucæ aut menthæ dati. *Potus* sit aqueus acidulus, refrigerans, servata simul diæta tenui, refri gerante, vitandoque omnia calefacientia, stimulanti & bene nutrientia.

Si infectio venerea concurrat, specificis huic malo o positis, cum primis mercurialibus, hæc expugnanda.

XXI.

XXI.

De Tremore.

Tremor est motus tremulus sive depravatus & invi-
s, manuum potissimum & capitis, interdum etiam
dum, immo & quandoque linguæ atque ipsius cor-
. Malum est, quod *senibus frequentius* accidit, quam
eris & juvenibus; atque in illis potissimum a defe-
a spirituum provenire videtur. Interdum tamen & in
: observatur, cum primis *ex terrore*, atque hinc nato
equali aut *non sufficienti* in musculos spirituum influ-
; & *interdum etiam ex plethora*. Potus etiam nimius
ffeæ ad tremorem inducendum in multis perquam
neus observatur; in quibusdam *a potu nimio* & fre-
enti *crapula*, in aliis *a nimia venere*, in nonnullis
his simul ortus est; a quacumque vero harum caus-
um proveniat, curatu sæpe perquam difficilis, immo
iam inveteratus, ut plurimum impossibilis est. *Quid & unde.*

XXII.

Interea tamen qui a tremore liberari, vel saltem *Curatio.*
rius inde affligi desiderant, *largiorem potum Coffeæ*,
pulam & venerem nimiam vitare debent. E contra-
ad nervos debilitatos roborandos utantur quotidie
rba melissæ aut salviæ, loco infusi theæ, vel & eæ-
n cum china in cerevisia aut vino infundantur, &
pastu, vel circa illum bibantur. Cum infuso illo
lissæ aut salviæ assumere etiam possunt *essentiam ros-
rini*, & cort. peruviani, vel liquorem C. C. succi-
tum, bis vel ter in die, & vesperi pulvis quoque
tispasmodicus usurpandus, præsertim ab iis, qui ca-
em p. n. sentiunt, aut vino multo usi sunt.
Externe cervix & spina dorsi sequenti vel simili lini-
ento roborante fricandæ.

℞. spir. formicar.
lumbricor. ā ℥ij.
salis ammon.
Cornu Cervi ā ℥ß.
vel ℞. Aqu. Anhaltin. ℥vj.
sapon. venet. ℥j. M.
pro eodem scopo.

In

In plethoricis sæpe *Venæ sectio* prodest, *in senibu* haustus vini vel simplicis generosi vel roborantibus il lis exaltati in pastu; & *in mulieribus* ad mensium ne gotium est respiciendum. *Pediluvia* frequentia, item que *thermæ* & aquæ aliæ medicatæ rite usurpatæ, cun sobria victus ratione contra hoc malum etiam vald sunt proficua.

XXIII.

De Motibus imminutis aut abolitis generatim.

Motus imminuti vel aboliti. Motus imminuuntur vel omnino abolentur sæpe ve in toto fere corpore, vel in certis tantum ejus parti bus. In toto corpore eos aboleri in *apoplexia* & *anim deliquiis*, jam præcedenti capite diximus, & quæ re media tunc prosint, proposuimus; igitur jam de *qu busdam aliis adhuc morbis tractabimus*, ubi motus co poris imminuti vel depravati sunt, & speciatim d *languore*, *marasmo* ac *vertigine senili*, *paralysi linguæ aphonia*, sive *loquendi difficultate* & *impotentia virili*

XXIV.

De Languore & Marasmo itemque Vertigine senili.

Languor, marasmus & vertigo senilis. Cum hic *languor* & motus impedimentum a spir tuum ac virium decremento ortum ducant, hi omn modo sunt augendi atque excitandi, analepticis, st machicis, cardiacis, cephalicis, nervinis, & quider interne, *vino mero generoso* in pastu, hoc enim propte ea *lac senum* appellari solet; eoque vel simplici, v gratis aromatibus impraegnato; vel *aquis spirituosis*, aqua cinamomi vinosa, cort. aurant. vel citri; vel qua melissæ, florum cheiri, vel lilior. convall. vinosa aut naphæ, cum vel sine *confectione alkermes*, eaq in viris, qui *ambram* ferre possunt, completa; ite *succolada*, emulsionibus cum aquis cardiacis paratis *gelatinis* analepticis, *ovis* sorbilibus, vel vitellis ovoru in jusculis aut cerevisia calida solutis; præterea *speci bus*,

, *pulveribus & trageis*, ut tragea aromat. Auguſt.
ciebus diacinamomi, diagalangæ, diambræ & dia-
ſchi, immo & ipſa china chinæ; præterea *eſſentiis*
maticis, cinamomi, caryophyll. cardamomi, cube-
. cort. aurant. ligni aloes, ambræ, balſamo vitæ
ffmanni, *elæoſacch. cinamomi ambrato*, vel pulvere
halico Zellenſi, cum margaritis & ambra roborato.
Externe naribus, cordi & pulſibus adhiberi apte ſæ-
s poſſunt aquæ ſpirituoſæ, ut aqua Regin. Hung.
haltina, vel apoplectica, aut ſpiritus lavendulæ,
ſpir. ſalis ammon. vinoſus, uno alterove oleo de-
ato ſuavi cephalico, pro lubitu impraegnatus, vel
ſal volatile oleoſum Sylvii aliudve ſimile. Nonnul-
balſama cephalica quoque roborare ſolent, ut apo-
cticus vel cephalicus uſitatus, balſ. cinamomi, ca-
phyll. ligni rhodii, lavendulæ, ſuccini, majoranæ
ve ſimilia. Atque hæc omnia etiam *in vertigine*
m, a defectu ſpirituum dependente, benefaciunt,
non *in ſanguinea*, vitando ſimul curas, meditatio-
ac ſtudia ſeveriora, animuſque ad tranquillitatem
diſpoſitus.

XXV.

De Linguæ paralyſi, Loquelæ læſione & Aphonia.

uia *hæc mala plerumque ab apoplexia oriuntur*, præ- *Curatio.*
a jam ut plurimum ſunt ea, quæ in illa utilia aut
ſſaria eſſe ſolent, & inprimis *excitantia volatilia*
na & externa, itemque *ſanguinis detractiones*. Quod
ero hæc nondum inſtituta, aut hæc vitia ſine præ-
a apoplexia orta ſint, *venæ ſectio*, præſertim in
horicis, in brachio, pede, vel & in ipſa vena ju-
ri, aut raninis recte inſtituitur. Deinde vero *ad*
tus ad linguam alliciendos atque *advocandos* pro-
maſticatio omnis generis acrium aut aromaticorum,
ardamomi, cubebarum, amomi, piperis, rad. py-
ri, nicotianæ, vel ſeminis ſtaphidis agriæ; vel
ſaccharum cinamomi, caryophyllorum aut carda-
ni, vel *pulvis aureus Zellenſis*, aliave iſtiuſmodi
ulantia linguæ applicata, ore diu detenta, atque
tan-

tandem deglutita. Cort. peruv. & ſuccus naſturt. quat. etiam hic proſunt. Pro potu ad modum her theæ egregie quoque confert *infuſum herbæ ſalviæ* *roſmarini*, bis terve in die cum liq. C. C. ſuccin ſufficienti copia ſumptum. *Aqua ſalviæ cum vino* *ſtillata* in faucibus ſæpe detenta, & loco gargariſm tis ſimul uſurpata, valde etiam linguam debilem borat. *Acetum ſcilliticum*, ſi ut gargariſma hic ad betur, & externe etiam ſub mento radix linguæ aliquoties in die probe fricatur, valens quoque con hoc malum eſt remedium: ubi tamen etiam *ſpiritus* *vini* in paralyſi commendati adhiberi cum fructu poſſu

X X V I.

De Impotentia virili.

Impotentia & ejus cauſſa. *Impotentia* virilis eſt vel *perfecta* vel *imperfecta*: que denotat generandi potentiam vel magis vel mi læſam, conſiſtens præcipue & ut plurimum in *def cta penis erigendi facultate*, ſive *flacciditate* aut *pa lyſi muſculorum penis erectorum*, quæ plerumque mium & cum primis præmaturum veneris abuſum cauſſa agnoſcit, quo ſpiritus ac vires juventutis ni conſumuntur, atque muſculi prædicti ſic nimis de tantur. Interea tamen *etiam ab aliis cauſſis impoten* induci poteſt; ut ſi cui vel *ab ictu* aut *conquaſſat* externa *teſticuli deſtruuntur*, vel ab inflammatione, p ſertim venerea, in *ſchirrum corrumpuntur*, vel *abſc* aut tabe diſſolvuntur, vel in *celotomia exciduntur*, *ictu ſcopleti* per glandes plumbeas aliove vulnere te culi aut penis omnino auferuntur, vel etiam ſi *mentulam* non *in glande apertam habent*; quo fit ut men cum debito vigore ad uterum & ovula mulie projici nequeat. Denique *qui nimis phlegmaticum* *frigidum* habent ſanguinem, vel *triſtitiæ & mœro* vel *ſtudiis*, curis atque ſolicitudinibus *nimiis* indulge vi generandi ſæpe vel omnino, vel ſaltem magna parte privantur, præſertim ſi jam per ſe debilis & gidæ ſint intemperiei, unde & hi impotentes jar veteribus *frigidi* appellati ſunt.

XXVII

XXVII.

In curatione, *ubi partes ad generationem necessariæ perditæ* sunt, quia hæ restitui nequeunt, nulla quoie est curatio; interea tamen, qui uno adhuc sa- testiculo instructi sunt, atque erectio & genitura non deficit, ceterumque sani ac vegeti sunt, sæ-, ut aliquot novi exempla, æque fœcundi ac proli-i existunt, quam qui vel maxime duobus instruun-r. Ita e contrario illi, *quibus testiculi abscessu* vel *rrhis* indissolubilibus *corrupti sunt*, ut plurimum quo-e sunt insanabiles. *Quædam curationem non admittunt.*

XXVIII.

Quibus vero erectio deficit, & malum nondum in-teratum est, idque *vel mœrore* diuturno *vel studiis*, *is* & solicitudinibus nimiis, *victu nimis refrigeran-* vel & hujusmodi medicamentis, aut *veneris ex-su*, vel aliis in victus regimine erroribus, immo *& morbis longis*, quibus vires nimis detritæ sunt, uctum est, requiritur primo, *ut illæ caussæ*, mœ- scilicet, tristitia, studia & curæ nimiæ vitentur, rbi quibus inducta est, tollantur, atque ab errori- illis abstineatur, alias omnia medicamenta sunt stranea. *Quædam vero admittunt.*

XXIX.

Deinde *in nimiis emaciatis*, & iis, *qui vires per ni- studia, mœrorem, nimiam venerem aliasve caussas auserunt*, conducunt bona *nutrientia*, ut omnis gene- *jusculа roborantia* præsertim cum vitello ovi, ova lia, gelatinæ, frequens *usus lactis*, cum pauxillo a- cinamomi, vel ipso cinamomo impraegnati, ipsa *ac diæta lactea*, potus *succuladæ* bonæ & leniter maticæ, ut & nutriat, & simul musculos languidos ide stimulet vimque erectionis restituat, ex quo damento etiam hic laudantur *radices orchidis* sive rii, & *electuaria* inde cum aliis roborantibus com-ta, ac præsertim zingibere, rad. pimpinellæ, nuce chata conditis aliisque similibus cum conf. alkerm. pleta; vel & *electuarium diasatyrii*, quod jam du- hunc in finem a veteribus commendatum fuit, a- adhuc idoneis remediis pro lubitu roborandum. Vel *quæ medicatæ cum lacte* haustæ. Ubi etiam in pa- *Curatio in emaciatis.*

ſtu & aliis horis medicis hauſtus vini generoſi vel ſim-
plicis vel gratis aromatibus ac roborantibus exaltati,
inter quæ & cortex *caſcarillæ* atque *peruvianus* meri-
pertinent, egregie conducit.

X X X.

In cachecticis. Qui vero non emaciati ſunt, ſed contra *pingues*, *ca-
chectici* aut *frigidi* temperamenti, & potiſſimum ſi ni-
mia *laxitas in toto* corpore ac ſpeciatim in muſculis e-
ctoribus peccat, *ſtimuluſque ad erectionem deficit*, h-
ſtimulantia ſpirituoſa, acria & aromatica ad ſpiritus
vires ſuſcitandas maxime conveniunt, quæ ſpecifico n-
mine *aphrodiſiaca* vulgo appellari ſolent; ad quæ p-
ceteris pertinet vinum generoſum, piper, ſinapi, n-
moſchata condita, zingibes & rad. pimpinellæ albæ co-
dita. Borax & ſtincus marinus, ſub varia forma aſſu-
pta; in primis vero *ſinapi* vel *piperis* craſſo modo co-
tuſi ℥ſs. aut ʒj. cum hauſtu vini generoſi, hora a-
decubitus tempus ſumpta, egregie ſtimulant. Profu-
his præterea *eſſentia aphroſidiaca Vvedelii*, vel eſſen-
aromatica bona, eſſentia ambræ, immo & *eſſentia ca-
tharidum* exaltata; vel *ſpiritus* ita dictus *magnanimi-
tis*, vel ſolus, vel cum modo laudatis eſſentiis mixtu-
quin & cautus uſus ipſius *pulveris cantharidum* in fri-
dis, ubi erectio vel nulla, vel valde languida, in p-
veribus vel electuariis roborantibus, ad gr. ij. iij. & t-
dem plura, non eſt omnino rejiciendus. *Vinum gene-
ſum martiale* cum aromaticis *corticeque peruviano* co-
poſitum & bis vel ter in die ad aliquot uncias hauſtu-
magnæ quoque hic eſt virtutis.

X X X I.

Externa & diæta. *Externe* muſculi penis, ſcrotum & perinæum *ſpi-
formicarum*, lumbricorum, lavendulæ, roſmarini, a-
anhaltina, ſale volatili oleoſo Sylvii roboratis; vel
unguentis nervinis oleis deſtillatis nervinis imprægna-
aliquoties in die probe ſunt fricandi. Immo & *bal-*
atque *inſeſſus* ex herbis aromaticis parata; vel & i-
thermæ aut aquæ *medicatæ martiales* hoc modo uſur-
tæ multum hic proſunt. *Diæta in macilentis* aut he-
cis ſit nutriens, facile digerenda, lactea, ubi & oſtr-
rum & limacum frequens eſus valde commendatur.
frigidis cachecticis & obeſis vero *ſit magis aromatica*

ſal-

lsa, quibus & oſtreæ cum pipere aliiſve gratis aro-atibus ſæpe comeſtæ optime conveniunt. *Motus fre-uens* corporis & præſertim *vectio* & *equitatio* his ægris ioque egregie conducit.

XXXII.

De Articulorum rigore.

Quoties junctura oſſium alias mobilis *riget* ſive mo-m amiſit, quod vitium Græci *Anchyloſin* vocant, otus hic, ſi fieri adhuc poteſt, eſt reſtituendus. Ori-r vero hoc vitium ſæpe a *fractis*, *contuſis* vel *vulne-tis oſſibus*, præſertim circa extrema, ubi ad ea rur-s glutinanda quiete diuturna articulorum opus eſt, b qua vel a liquore articulorum naturali ſenſim ſpiſ-ſcente ac tandem inſpiſſato, motus articuli imminui-r, vel prorſus aboletur; vel a ſucco oſſeo, ex oſſibus fractis in juncturam ſe inſinuante extrema oſſium ane conſervent. *Rigoris cauſſæ.*

XXXIII.

Si *motus difficultas ſolum ex longiori quiete* & humo- articulorum, ob motus defectum ſenſim aliquatenus ncreto oritur, *emollientibus ac reſolventibus fomentis*, *guentis*, oleis & axungiis animalium calidis junctura ida ac dura frequenter eſt fricanda, & a medico vel niſtro flectendo hinc inde probe commovenda, do-c motus ſenſim ſenſimque reſtituatur. Quod ſi hæc rum ſunt, *balnea* quoque, tam artificialia ex emol-ntibus & digerentibus, quam naturalia, ſive *ther-*, inter quæ *Vvisbadenſes*, *Aquiſgranenſes* & *Caroli-* fere eminent, ſatis diu ſunt adhibenda, ita ſæpe piſſatus in articulo humor rurſus diſſolvitur & mo-tas ejus naturalis, ſi non in totum ac perfecte, ta-n magna ex parte reſtituitur. Sed *ſi ex oſſium diſ-ctorum ſucco*, in articulum ſenſim effuſo ibidemque niter concreto oſſium extrema conferbuerint, vel ri- nimis vehemens, aut malum, a quacumque etiam ſſa ortum, jam valde ſit inveteratum, vel & *ex po-ra nodoſa* productum, ut plurimum inſanabile eſt, ſaltem perquam difficulter & nonniſi iiſdem modo *Curatio.*

commendatis remediis curatur, aut solum aliqua tantum ratione emendatur.

X X X I V.

Motus læsus a vulnere, fractura. Si denique *motus læsio a vulneribus*, *fracturis*, *luxationibus*, *tumoribus*, *inflammationibus*, aliisve similibus morbis ortum traxit, hæc mala omnia ut in chirurgia nostra docuimus, rite sunt curanda; ita his, tanquam caussis motus læsi restitutis, motus etiam plerumque redit.

CAPUT XVI.

De ventriculi & intestinorum morbis.

I.

DE variis quidem ventriculi & intestinorum morbis jam hinc inde in antecedentibus egimus, ut de *ventriculi inflammatione* p. 120. *de vomitu simplici* cap. XIII. §. XI. & *cruento* p. 134. de *singultu* cap. XV. §. 17. &c. verum cum quidam adhuc haud levioris momenti, de quibus hactenus nondum egimus, supersint; atque ab actione integra vel læsa ventriculi magna pars & sanitatis & morborum dependeat, operæ pretium erit, ut de præcipuis reliquis hoc in capite etiam adhuc agamus, & quidem primo.

I I.

De Anorexia sive cibi desiderio ablato.

Anorexia quid? & differentia. *Anorexia* est ille morbus, quando homines cibos non appetunt, vel nullo ejus desiderio afficiuntur; hinc latinis *cibi desiderium imminutum* aut *ablatum* vel *appetentia cibi læsa*, vulgo *appetitus prostratus*, *imminutus* vel *destructus* appellari solet.

Anorexiæ essentialis. Est vero ea morbus vel *per se existens* sive *essentialis*, a ventriculi actione læsa aut ablata proveniens, & sine aliis morbis ortus; vel cum aliis morbis, iisque quamplurimis, ut symptoma, combinatus. *Quando*

ano-

norexia per se morbus est, ut plurimum *a prava diæta*, *imia voracitate*, & inde natis crudis atque indigestis umoribus in ventriculo hærentibus, coctionemque ciorum impedientibus provenit; qui se sæpe vel pondes ac pressionis sensu in ventriculo produnt, vel flatis multis, vel ructibus copiosis, nidorosis, aut amaris, el pituitosis & acidis, vel nausea & conatu vomendi el variis horum malis simul, immo vomitu sæpe ipso ontaneo se manifestant. Ita etiam *in senibus*, qui lanorem in toto fere corpore persentiscunt, cibi appetena, vel ob spirituum defectum, vel ob humores effœs, vel ob vim contractilem & motum ventriculi niis debilitatum, aut prorsus destructum, sæpe ita deescit, ut nihil quicquam appetant; unde sensim sennque vires ita minuuntur, ut fere sine alio morbo reant, præsertim *si vigiliæ* involuntariæ accedunt, id od *mori sine morbo* appellari potest.

I I I.

Longe vero sæpius, ut symptoma, *in quamplurimis rbis* incidit, & nominatim *in febribus acutis*, *inflamationibus gravioribus*, *asthmate*, *hydrope*, *hypochondria*, *& melancholicis morbis*, *arthritide*, *podagra*, *vomi*, *dysenteria*, aliisque quamplurimis; ubi vel humoita corrupti, vel spiritus ita suppressi, sicut in manis, ut ad cibi desiderium excitandum vel ad cibon concoctionem perficiendam prorsus inepti sint; natura forte alibi in morbo aliquo gravi superan- & expellendo ita occupata est, ut omnes suas viilluc dirigat, easque interea ventriculo, donec hom superavit, subtrahat. *Hæc anorexia symptomatiut plurimum non curatur*, nisi morbo primario prius acto ac superato; attamen hoc victo, cibi desidei sponte plerumque redire solet. Igitur *de anorexia pathica* sive *essentiali* curanda præcipue hic actusum. *Anorexia symptomatica.*

I V.

Quando igitur ventriculus cruditatibus repletur, atmateria turget, sive *conatus vomendi adest*, non unico medicamento vomitorio hic morbus tolli-; vel solum aliquod remedium stomachicum ad ma- penitus profligandum illi subjungendum. Si vero *Curatio 1. per evacuantia.*

 ejus-

ejusmodi conatus abest, primo ad humores illos crudos incidendos & digerendos *salia amara*, ut vel salia plantarum amararum, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, sal digestivum Sylvii, aut similia in forma pulveris per unum alterumve diem aliquoties in die a ℈j. ad ʒß. exhibenda; vel sub forma fluida, liq. terræ foliatæ tartari, ad guttas LX. & plures; hisque post ea *idoneum purgans vel ex pilulis amaris*, vel ex *sale amaro* anglicano aut bohemico aliove simili superaddendum.

V.

2. *Per roborantia.* Ventriculo atque intestinis expurgatis, *essentiæ* vel *elixiria amara & aromatica stomachica*, ad tonum ventriculi roborandum ejusque vim contractilem restituendam, aliquoties in die ad guttas 50. 60. & plures ægro exhiberi, hisque pulveres stomachici, ut tragea aromatica, August. pulv. stomach. Birckmanni, spec pro morsulis Imperat. vel species diagalangæ, diacinamomi, vel de tribus piperibus ad ʒj. pro dosi, ve per se, vel cum vehiculo vinoso interponi debent. *Calamus aromaticus* conditus, itemque *Zingiber* conditum *essentia piperis*, itemque essentia *piperis hispanici* sive capsici, vel & *elixirium vitrioli* Mynsichi, aliave similia, præsertim ubi alcali vel biliosum peccat, ad cibi desiderium excitandum, ut & *infusa radicum & herbarum amararum* & aromaticarum *cum vino*, sub specie vini absinthitis parata, egregie quoque hic valent præsertim si justus *vini generosi usus in pastu* accedat vel & post pastum haustulus cujusdam *aquæ spirituosæ* stomachicæ, quæ vulgo *aquæ vitæ* vocari solent, subjungatur.

V I.

3. *Ubi acidum peccat.* *Ubi cruditates acidæ* in ventriculo peccant, medicamenta acidum *absorbentia*, ut conchæ præparatæ, lapides cancrorum, mater perlarum aut corallia præparata per aliquot dies sunt exhibenda, & postea *idoneo purgante*, vel ex pilulis aloeticis aut amaris aliis, vel ex rhabarbaro, vel ex sale amaro catharctico e corpore eliminentur. Utrique scopo & acidum absorbendi & evacuandi, *magnesia* etiam valde apta est, si per aliquot dies mane justa copia usurpatur. Cruditatibus

eva-

acuatis, ad *tonum relaxatum instaurandum* remedia nara & aromatica, præcedenti numero V. commenta, prodesse apte possunt, verum remedia quoque *artialia* & cumprimis tinctura vitrioli martis Ludovi-, vel tinctura martis cydoniata, aliquoties in die usurta, vel & *croci martis* cumprimis aperitivus Stahlii, t *limatura martis* subtilissime trita, cum elæosaccha- cinamoni. data egregie etiam hic benefaciunt. Usus gitimus *aquarum medicatarum martialium* utrique sco- & evacuandi & roborandi sæpe quam optime etiam tisfacit, præsertim si *motus frequens* corporis accedat: ibus plerumque ciborum desiderium quam valentissie excitari videmus, non neglecto haustu vini generosi pastu, vel *aquæ vitæ* cujusdam ante vel post pam. *Vitandus* hic est *fumus tabaci* præsertim copios, *usus spiritus vini nimis frequens* & copiosus, prærtim matutinus, diæta itidem inordinata, alimenta ra ac difficulter digerenda, pinguia, flatulenta, stua & lucubrationes nimiæ quoque vitanda.

V I I.

De Nausea.

Nausea est ille morbus, quo ægris non solum nulm est desiderium cibi, sed potius *fastidium* ejus: iare idem fere est morbus ac præcedens, atque ex dem etiam caussis oriri videtur, attamen gradu ilm superat. Est quoque *morbus vel per se*, *vel symoma* multorum aliorum morborum, atque in curatio- quoque parum a præcedenti differt. *Nausea quid?*

V I I I.

Quando per se morbum constituit, studendum, *ut tiosi humores* e ventriculo *ejiciantur*; id quod, prærtim si conatus vomendi simul adest, *vomitu excita-*, si nihil vetat, optime ac brevissima via fieri sot. Sed si quid vomitum impedit, similia *purgantia* hibenda, qualia §. IV. & VI. commendata sunt. is eadem subjungenda *stomachum roborantia*, cum vi- generoso, quæ §. V. & VI. proposuimus. *Externe* entriculo applicata, & inprimis *balsama stomachica* ex eo Nucis moschatæ & oleis destillatis parata; vel *Curatio essentialis.*

emplastra, ut de crusta panis, de tacamahaca, vel stomach. Galeni sæpe etiam aliquid boni hic præstant.

I X.

Symptomaticæ. Si *in febribus acutis*, præsertim *malignis*, *epidemicis* *petechialibus* vel petechizantibus, nausea eaque cumprimis cum vomendi conatu adest, saluberrimo consilio atque optimo cum successu *vomitoria* & cumprimis ex radice hypecacoannæ exhiberi, supra jam Cap. V. de *Febribus stomachicis acutis* prolixe ostendimus. Ita etiam *in principio multorum aliorum morborum* & specia tiam ab *ira prægressa* ortorum, ubi nausea cum conatu vomendi adest, itemque in *dysenteria*, præsertim epidemica & castrensi, *vomitoria & utilia ac necessaria esse*, multis in locis hactenus asseveravimus, subjunctis postea illis remediis, quæ natura illorum morborum eorumque symptomata, resque circumstantes aliæ indicabunt, servata simul diæta tenui.

X.

De Bulimo sive Fame canina.

Bulimus quid? *Bulimus* est morbus mox præcedentibus contrarius quo ægri fame fere insatiabili & perpetua vorandi cupiditate afficiuntur, atque nisi cibis potiri possint, sæpe animi deliquiis corripiuntur. Vocatur etiam *orexis* sive *fames canina*, *lupina* vel bubula.

Ejus caussæ. Oriri solet vel *a vi contractili musculosæ tunicæ ventriculi nimis* elastica sive *aucta*, qua cibi justo celerius expelluntur, atque sic tunicæ nerveæ parietum ventriculi fortius inter se atteruntur, unde sensus famis excitatur; vel oritur *ab humoribus nimis acribus* in ventriculo hærentibus, quibus eadem tunica justo vehementius stimulatur, atque perpetuæ fere famis sensus inducitur. In quibusdam ejusmodi ægrorum *os dextrum ventriculi* post mortem *nimis amplum* repertum est quo factum, ut cibi justo celerius expulsi, vel & sponte quasi elapsi sint.

X I.

Curatio si a fibra nimis elastica. Si hic morbus *a fibris ventriculi nimium elasticis* sive motu ejus contractili nimis aucto oritur, illæ relaxandæ

ac debilitandæ: id quod fieri poteſt *uſu pinguium oleoſorum* copioſo, ut carnium pinguium, lardi, pin-
dinis porcina, oleoſorum, pane calido, butyro,
guedine porcina vel oleo largiter impraegnato & ſæ-
s comeſto; præterea uſu lactis & lacticiniorum, præ-
im pultium ex farina & lacte, & oryza, milio,
deo, fagopyro, fabis, piſis, lentibus, amygdalis a-
que ſimilibus farinoſis & oleoſis cum juſculis pin-
bus vel lacte paratis. Ita & *ſuccoladæ* cum lacte
fectæ potus frequens, additis farinoſis & ſaccharatis,
pane triticeo cum ſaccharo cocto, hic multum valet.
His denique, ſi parum ſint, *opiata* addenda & ſpe-
tim theriacæ ʒj. vel altera ſingulo veſperi aſſumpta,
egie etiam huic malo mederi ſolent.

XII.

Quando *ab humoribus acribus* oritur, præter pinguia, *Si ab humoribus acribus.*
ſa & opiata, ſpeciatim hic prodeſt *largus uſus ab-
entium*, terreorum, & ſigillatim, ſi *acidum* peccat,
egium remedium hic eſt *oleum tartari* per deliquium,
uttis XXX. ad LX. aliquoties in die vehiculo aqueo
juſculo aſſumptum, *tinctura tartari* aliave ſimilia
lica, & præſertim etiam *limatura martis* larga ſatis
ia ſæpius aſſumpta. In nonnullis *ſpiritus vini potus*,
primis matutinus, famem nimiam egregie tem-
t, ita ut ſæpe jam multis anorexiam induxerit.
us tabaci frequens ad famem imminueudam mul-
quoque facit. Ubi vero *os dextrum ventriculi ni-
amplum*, ut cibos retinere nequeat, malum ut plu-
um eſt inſanabile.

XIII.

De Siti nimia.

ami nimiæ mox ſubjungemus *ſitim nimiam*, quæ *Sitis nimiæ cauſſæ.*
ndoque etiam per ſe morbum conſtituit, nunc & ple-
que eſt comes aliorum morborum. Quando eſt mor-
per ſe, vel ab *acribus alcalicis*, vel *ſalſis* aut *bi-*
cruditatibus in primis viis, aut ab iiſdem in ſa-
& ſanguine exiſtentibus, oritur, qui ſtatus *in-
eries bilioſa ſive calida* appellari ſolet, atque ægri

calo-

calorem & ſiccitatem p. n. ſentire ſolent; vel & *a* *humoribus nimis ſpiſſis* iiſque forte ſimul ſalſis, ut ore & œſophago pro his humectandis ſatis ſecerni n queant, provenit.

X I V.

Curatio. Sive autem ab humoribus alcalicis & ſalſis tenuibus ſive ſimul viſcidis ſitis nimia oriatur, conducit prim *potus ſufficiens aqueus*, nitro præſertim, vel ſucco cit vel tinctura florum bellidis, aliuſve ſimilis, aut ſpi tu quodam acido impragnatus & ſufficienti copia ſa chari gratior redditus, ex quibus variæ potus ſpeci facile parari poſſunt. Ita & ex aquæ ℔. ij aceti vi vel deſtillati ℥j. vel ij. cum ſaccharo ad gratiam a dito aptus potus fieri poteſt, itemque ſi loco aceti cremor tartari vel nitrum ſumitur, & pro ſitis ratio ſatis bibitur. Aliquando virginem nobilem *uſu ſeri l* *ctis copioſi*, mane & veſperi, cum cremore tartari, he bæ acetoſæ & acetoſellæ parati, a moleſtiſſima ſit ardore & ſiccitate faucium inveterata liberavi. *Si* *febribus acutis*, aut *inflammatoriis*, vel *tertianis* veh mens ſitis ægrum affligat, potus modo laudati acidu & nitroſi larga ſatis copia ſæpiuſque hauſti, itemq gelatinæ & julepi aciduli optime proſunt; qui fere tiam in aliis morbis quibuſcunque huic ſcopo optim conveniunt.

X V.

De Apepſia, & Dyſpepſia.

Quid ſint, earumque cauſſa. *Apepſia & Dyſpepſia* ſunt morbi ubi quidem cib rum deſiderium non deficit, verum cibi vix, vel p rum, vel difficulter admodum in ventriculo digeru tur; unde doloris & ponderis ſenſus cum ructibus flatibus copioſis, ut inde neceſſario cruditates & hum res corrupti in ventriculo generentur, qui alioru quamplurium morborum ac ſymptomatum cauſſa fi poſſunt. *Oriri* ſolent hæc mala ut plurimum a *pra* *diæta*, atque ſpeciatim nimia ciborum, præſertim p guium & oleoſorum *ingluvie*, cumprimis ſi vita dentaria aut otium nimium accedant; quibus non ſolu

or gastricus corrumpitur, ac nimis viscidus reddi-
, verum & vis elastica ac motus tonicus fibrarum
triculi vehementer relaxantur ac debilitantur, ita
hac ratione ventriculus quamplurimorum morborum
unda fiat mater, præsertim ubi studia severa conti-
& lucubrationes multæ accedant.

X V I.

d hos vero morbos curandos, primo *corrupti hi hu-*
es, (præmissis præsertim, si opus, per aliquot dies
ous digerentibus) vel *vomitu* sunt expellendi, vel
uid vomitum prohibeat, purgantibus §. VI. indica-
Postea, *servato moderato victus regimine*, vitatis-
alimentis difficulter digerendis, omnis generis *sto-*
hica & *roborantia* (§. V.) ad anorexiam commen-
& hic diligenter adhibenda. *Motus* quoque insti-
ur *frequens*, ambulando, vehendo & equitando, ab-
endumque a nimia quiete nimiisque studiis & cum-
nis lucubrationibus, aut mox ante vel post pastum
tutis. *Usus aquarum medicatarum martialium* legiti-
cum apta victus ratione in his malis quoque quam
caciſſimus est. Curatio.

X V I I.

De Ventriculi ardore.

rdor ventriculi, quem barbari *sodam* quoque appel-
, est molesta ardoris cujusdam circa cordis scrobi-
um, sive sinistrum ventriculi os perceptio, qui ar-
inde per œsophagum ad os usque se extendere so-
cum pressionis aut spasmodicæ constrictionis sensu,
do per brevius, modo longius temporis spatium du-
, & per intervalla plerumque, modo breviora mo-
longiora rediens. *Caussas* huic malo in nonnullis
bent *cibis pingues*, præsertim vervecinæ, ac specia-
, si mox aut brevi saltem post, potus frigidus &
primis cerevisia superingeritur; in aliis ab *assum-*
acidis, vel saltem acescentibus producitur. In qui-
dam *ab aromaticis* aut spirituosis, in aliis denique
humoribus biliosis, ac sigillatim in hominibus cho-
cis concitatur. Malum hoc *in multis admodum le-* *Quid & ejus caussa.*

ve

ve est, atque plerumque brevi tempore sponte transi ita ut vix Medicina egeat; in aliis vero longe per nacius est, & tam sæpe redit, ut ægris fiat quam m lestissimum, iique propterea auxilium a Medicis eff gitare cogantur.

XVIII.

Curatio. Adeoque in curatione *ad caussam semper probe resp ciendum*, & si *ab acido* ipsum induci intelligimus, *a sorbentia* & nominatim lap. Cancror. præp. mater pe larum aut conchæ præparatæ C. C. præp. Crysta montan. præp. aliave similia, admixta quarta vel qui ta quasi parte pulveris nucis moschatæ, ad ℈ß. p dosi vel per se assumpta, vel ex aquis destillatis, v theæ aut coffeæ aliove calido vehiculo data, egreg prosunt. Vulgus etiam *creta* vel sola, vel cum nu moschata mixta, contra hoc malum cum fructu u tur: sed cavendus usus ejus nimius, quia ob vim st pticam ventriculo & intestinis adversatur, interea t men *species diacretæ Mynsichti* magnum nomen, promptum auxilium, quod hic sæpe præstant, adep sunt. *Oleum tartari per deliquium* ad guttas XX. v XXV. ex thea, coffea vel jusculo aut cerevisia cali sumptum in momento etiam plerumque ardorem lum extinguit, id quod & tinctura tartari & spirit C. C. vel utraque commixta ut plurimum egreg præstat. *Sin a biliosis humoribus* ortum ducat, spir nitri dulcis a guttis XXX. ad L. ardorem & dolore tollit, si cum aqua, præsertim vero, si cum thea v coffea assumitur. Quando *a cibis pinguibus* & hau frigido superingesto provenit, *haustulus spiritus v boni*, vel aquæ stomachicæ vinosæ eum ut plurimu compescit. *Vitandæ simul sunt caussæ*, quæ eum quolibet producere solent, & *purgantia* subinde inte posita ad humores vitiosos e ventriculo educendos h quoque multum, cum præservandi tum curandi scop prosunt. In *sanguineis*, quia congestio sanguinis c ca ventriculum sæpe ad ardorem hunc excitandum cit, *missio sanguinis* circa æquinoctia cum moderata v ctus ratione multum ad eum avertendum facit.

XIX.

XIX.

De Cardialgia.

Cardialgia est dolor minus vel magis vehemens cir- scrobiculum cordis, cum anxietate, nausea & sæpe atu vomendi, immo vomitu ipso combinatus. *Caus-* ejus sunt vel *humores vitiosi* in ventriculo hæren- , ventriculum sic sigillatim os ejus sinistrum, quod *dia* appellari solet, vellicantes ac rodentes, tam ra febres intermittentes, quam & sæpe in eis, qui- ventriculus ad eos ejiciendos, seque ab illis libe- dum ad spasmodicas contractiones, plus minus vio- tas, adigitur, unde non solum hic dolores, ve- & nausea atque haud raro vomitus valde mole- atque anxius concitantur; sæpius tamen cardial- quoque est sine vomitu. Vel oritur etiam cardial- quandoque a *flatibus* atque humoribus noxiis ab a- entis non satis concoctis oriundis; vel subinde quo- *a vermibus* in ventriculo provenit: vidique fœmi- , quæ ex hac cardialgia, quæ vehementissima & convulsionibus stipata erat, brevi periit, in cujus triculo magnum lumbricorum acervum & cardiam e intus arrosam inveni. Frequenter etiam a *con- onibus sanguinis circa ventriculum*, in ramis venæ tæ apud sanguineos, & speciatim hypocondriacos ue hystericas, producitur; ubi subinde vomitum ntum eumque haud raro periculosum post se tra- . Quandoque & in *febribus acutis* & præsertim ma- is ac *stomachicis* nobis dictis (vid. supra cap. V.) dit ejusmodi cardialgia, & quidem sæpius cum vo- u aut saltem conatu vomendi molestissimo, quo ra a perniciosis humoribus in ventriculo hærenti- se liberare studet. *Cardialgia & ejus caussæ.*

XX.

uratio igitur pro caussarum diversitate varia est, & o facilior, modo difficilior, immo quandoque cillima aut prorsus impossibilis. *Si a ciborum reli- s* paullo acrioribus, aut non satis bene digestis, que oriundis *flatibus*, *oritur*, horis præsertim ma- *Curatio.*

tuti-

tutinis, & jejuno adhuc ventriculo, *sæpe potui cali* *theæ* vel *coffeæ* solo, vel decocto *flor. chamomillæ*, a guttulis aliquot essentiæ corticis aurantiorum vel ali cujusdam stomachicæ simul assumptis cedit; vel etia si *aquæ cujusdam stomachicæ* spirituosæ, ut anisi, fœn culi, corticis aurantiorum, cinamomi, carminativæ a vitæ Matthioli cochlear unum vel alterum assumitu Ita & *pulvis corticis aurantiorum* ℨj. vel florum *ch momillæ*, cum pauco croco in vini ℥j. vel ℥ij. cale cti & adjecto pauxillo sacchari assumptus hic val prodest. (*a*)

Quando vero *nimiam ventriculi repletionem* & cu primis alimentis difficulter digerendis, aut pinguib factam pro caussa habet; vel ubi *ira* pastum vel pr cessit, vel mox secuta est, ad hæc e ventriculo p viam brevissimam ejicienda, *lene emeticum* dari debe præsertim ubi jam nausea & conatus vomendi adsun cui post temporis aliquod intervallum *potus frequens* largus *aquæ tepidæ* subjungendus, ut acria hæcce no non solum hac temperentur, verum & viscida ac nacia, fluida atque mobilia reddantur, ventriculus m lius ea eluatur, atque vomitus hoc ipso commod promoveatur. *Quando autem æger jam vomit*, vomi rium, ne nimius vomitus, qui *hyperemesis* vocatu hic inducatur omitto, & solum frequentem ac larg potum aquæ tepidæ, ad ventriculum eo melius purg dum vomitumque ægris facilitandum, assumendum pero; qui adhuc magis promovetur, si *folia* quæd *cardui benedicti* in illa aqua tepida per breve tem macerantur, vel drachma dimidia salis cujusdam *di stivi*, amaricantis, ut tart. vitriolati arcan. duplic. lis absinthii, aliusve similis, in vomitu præsertim i ni, ubi materia vitiosa ob tenacitatem a ventric avelli adeoque expelli nequit, semel iterumve exhi tur. His postea *ventriculum roborantia*, quæ §. V. VI

(*a*) In ejusmodi cardialgia *utilissimam* sæpe dep hendi seq. *potiunculam*. ℞. aq. card. ben. vel mel iij. aq. vitæ Matthioli ℥j. elæos. macis vel cort. aur ℨj. D. cochl. j. vel ij. aliquoties, donec cesset.

laudavimus, una cum motu frequenti & modica ta subjungenda.

XXI.

Curatio vehementioris.

i vero *cardialgia a congestionibus sanguinis* & inde is spasticis ac valde dolorificis ventriculi constrictio-us, sicut haud raro in hypocondriacis ac hystericis ninibus fieri solet, ortum habet, *Vomitoria*, quia e nihil quicquam mali in ventriculo hæret, *non ducunt*; sed iis potius hi spasmi ac dolores in ven-ulo, jam per se atrocissimi, ita interdum exacer-itur, ut simul motus convulsivos ac tremores hor-dos per totum corpus concitent, atque sic cardial-n omnium vehementissimam, qua ægri haud raro erficiuntur, inducant. Hinc præstat primo *ad san-nem hic congestum* revocandum & abducendum *lar-* satis ejus *copiam per venas extrahere*, mox vero ul ægro *medicamenta antispasmodica* & cumprimis veres antispasmodicos, resolventes ac temperantes, tart. vitriol. nitro, cinnabari, lapid. cancrorum ci-tis aut similibus, vel cum potu aqueo calido, vel n aqua fœniculi, melissæ, menthæ sæpius porrige-quibus etiam spir. C. C. cum tinctura tartari re-ta, ad guttas L. LX. & ultra subinde aptissime in-onitur. His si *enema emolliens & anodynum* inte-is injectum & *vesica lacte* vel aqua calida, (in bus florum chamomillæ manipuli duo incocti sunt) eta ventriculo calide imposita adjunguntur, sæpissi-hæc cardialgiæ species optime mitigatur ac tandem itur, relicta tamen ut plurimum ingenti virium ilitate, a qua sæpe non nisi longo temporis spa-liberari possunt. *Equitatio* tamen multum hic dest.

XXII.

Curatio si in febribus vel a vermibus.

n cardialgia, quæ in *febribus* acutis *stomachicis*, itis quinti, affligit, cumprimis, si eam nausea co-etur, vel lene *evacuans ex rhabarbaro*, aliove blan-laxante dandum, vel & ipsa *rad. hypecacounnæ* mo-dosi exhibenda, hisque deinde remedia temperan-febribus acutis apta, sunt subjungenda. Quando *dialgia a vermibus* in ventriculo inducitur, diffi-er quidem ea cognoscitur; attamen si vermes hic

adesse

adesse per signa quædam cognovimus, curatio contr
hos potissimum erit instituenda, sicut suo loco mo
docebimus.

XXIII.

De Flatuum & Ructuum molestiis.

Flatuum caussa I. Flatuum & ructuum copia multis tam molesta es
ut medicam opem implorare cogantur. Ut plurimu
pro caussa agnoscunt *debilem ventriculum* non bene co
coquentem, & *cibos crudos*, ac *flatulentos*, nominat
fabas, pisa, lentes, brassicam, rapas, raphanos, carn
duras aut pingues, atque in universum *nimiam ve
triculi* cibis quibuscumque *repletionem*, quos ventricul
digerere satis nequit, hinc hi in cruditates ac pitu
tam, hæ vero in flatus degenerant, præsertim dum t
nus ventriculi & intestinorum illa pituita ita debilit
tur, ut aer vi sua elastica majus spatium affectet, a
que sic sæpe non sine magno incommodo per os sup
rius & inferius prorumpat; vel, si prorumpere n
possit, *ægris magnas anxietates*, spirandi difficultate
aliaque mala inducat.

XXIV.

Caussa 2. Altera flatuum caussa sunt *congestiones sanguinis
vasis venæ portæ* & præsertim ventriculi atque intes
norum, in sanguineis, hypochondriacis atque hyste
cis, quibus intestina, dum sanguis venæ portæ hep
commode transire nequit, ad motus spasticos irrita
tur, a spasmis tandem diuturnis debilitantur, ton
eorum relaxatur, ita ut aer contentus vim elas
cam exerceat, ventriculum & intestina valde diste
dat, diaphragma & pulmones urgeat, unde si ob cau
sam quamcumque expelli nequeant, *angustiæ atque a
xietates præcordiorum*, *spiritus difficilis*, *dolores colici
cardialgia*, & per consensum ventriculi cum capite
dolores capitis, *vertigo*, *vigiliæ* aliaque mala indu
cuntur.

XXXV.

Curatio prima. In curatione autem *hæ duæ flatuum caussæ ac sp
cies probe a se invicem distinguendæ*; quia ut plurimum ic
quod

od in hac prodeſt, in altera nocet. *Igitur in ſpecie* XXIII. *quæ a cruditatibus ventriculi oritur*, evacua- atio primarum viarum per idonea purgantia §. IV. VI. præ omnibus requiritur; ſordibus vero evacua- , *ſtomachica roborantia*, aromatica, amara & carmi- tiva §. V. exhibenda, in forma gutturum, pulveris infuſi, præſertim vinoſi. Speciatim vero hic *eſſen. carminativa VVedelii*, ſpiritus nitri dulcis, ſpiritus minat. de tribus ſem. aniſi, fœniculi, carvi, ſac- ro obducta, pulv. flaved. cortic. aurant. cum vino ido, vel & poſt paſtum aquæ ſpirituoſæ aniſi, car- fœniculi, corticis aurantiorum, menthæ, vel vitæ tthioli cochlear. j. vel ij. deglutiri cum fructu poſ- t. Si præterea *modicam ſervant diætam*, flatulentos, nimios cibos, una cum *vita ſedentaria* vitant, & tra *corpus ſæpe exercent*, a flatuum incommodis li- antur, ſeque etiam eodem regimine ab illis quam caciſſime præſervare poterunt.

X X V I.

Curatio in febribus vel a vermibus.

Quod ſi vero *a congeſtionibus ſanguinis in vaſis ve- portæ* §. 24. & inde nata laxitate ventriculi atque ſtinorum flatuum incommoda *oriantur*, quam mo- am hodie *flatulentiam hypochondriacam* appellare ſo- , & vel conſuetæ ſanguinis evacuationes naturales preſſæ vel artificiales neglectæ fuerint, illæ, ſi fie- poteſt, reſtituendæ, vel *ſanguinis miſſio* inſtituen- atque *ſi alvus obſtructa*, *clyſtere* emolliente, vel do laxante eſt aperienda, poſtea medicamenta an- aſmodica, in cardialgia §. XXI. commendata, dili- ter uſurpanda. Quæ ſi parum ſunt, ad *martialia edia* ſecura, tam ad fluxus ſuppreſſos reſtituendos, m ad tonum inteſtinorum ac ventriculi inſtauran- , tamquam ad ſacram anchoram, eſt confugiendum: r quæ primaria ſunt *tinctura vitrioli martis Ludovi-* tinctura martis helleb. VVedel., præcipue vero *li- ura martis ſubtiliſſime trita*, ad gr. VI. VIII. X. vel elæoſacch. cinam. vel cum extract. plantarum ama- m ſumpta, vel & crocus martis antimon. Stahlii pulveribus ſtomachicis, aromaticis vel elæoſaccha- diu ſatis uſurpata; vel & *aquæ martiales medi-* , cum victu conveniente & frequenti corporis

motu; quæ in utroque caſu fere præſtantiſſimæ, ſunt uſurpandæ.

XXVII.

De Colico dolore.

Quid colicus dolor. Poſt cardialgiam & flatus nunc etiam de *colico dolore* ſpeciatim adhuc acturus ſum, *qui eſt dolor* plus minus *vehemens*, partim in ventriculo, partim in inteſtinis, atque interdum adeo atrox, ut ægri non ſolum vehementer clamare cogantur, ſed &, ſicut in cardialgia §. XXI. diximus, motibus convulſivis ſubinde corripiantur ac doloris atrocitatem vix perferre valeant, atque iis ipſis quam vehementiſſime intra breve tempus ita ſæpe debilitentur, ut ſe vix commovere aut erigere valeant, atque diuturnus languor iis inde inducitur, qui paralyſin quandoque poſt ſe trahit, & ejuſmodi vehemens dolor a *Riverio*, *Sydenhamo* aliiſque *colica Pictonum* appellari ſolet. Quoniam vero *ſæpe mali ſedes eſt in inteſtino colo*, doloris colici vel *colicæ* nomen obtinuit.

XXVIII.

Ejus cauſſæ. *Cauſſæ* ejus ſunt 1. *cruditates pituitoſæ* una *cum flatibus* a prava diæta, ſicut de his modo diximus, ortæ. *humores bilioſi*, acres, in cholericis, vel iis, qui ira vehementer perciti fuerunt, geniti. 3. *congeſtiones ſanguinis* in plethoricis, hypocondriacis & iis, qui hæmorrhoidalibus morbis obnoxii ſunt, atque ille ſanguis per venam portæ commode tranſire, vel per hæmorrhoidas exitum ſibi facere nequit, unde hæc *colica hæmorrhoidalis* vocari ſolet, hincque ſpaſmi & dolores illi concitantur. 4. *inflammatio ventriculi & inteſtinorum* dolores quoque colicos atrociſſimos in abdomine producere ſolet. *Occaſionem* ſæpe his doloribus præbet *potus frigidus*, corpore præſertim calente aſſumptus; inceſſus per pavimenta frigida, lapidea ac humida, *pedibus nudis*, fructus *horæi frigidi* copioſius comeſti, *ſanguinis excretiones conſuetæ ſuppreſſæ*, vel non rite ſuccedentes; hinc fœminæ menſibus inſtantibus vel ſuppreſſis, vel non rite fluentibus, ſæpe dolores colicos modo leviores, modo atrociores perſentire ſolent.

XXIX.

XXIX.

In curatione igitur ad causarum diversitatem probe t respiciendum: si enim *a cruditatibus* §.28. *ex diætæ roribus natis*, aut biliosis vitiatis humoribus orta est, que alvus obstructa, *clysma* ex speciebus emollienti- is & carminativis, addito ol. chamomillæ, nitro & elle *injiciendum*, quo ipso sæpissime præsentaneum imadvertitur auxilium; postea vel etiam ubi æger ysma admittere nolit, *purgans ex rhabarbaro*, vel *sa- amaro* catharctico, ad noxios illos humores elimi- ndos, dari debet. *Quando autem ægri hi vomitu si- ul*, ut sæpe fit, laborant, ut quicquid detur vel as- mant, sursum rursus ejiciant, *clysmata* tunc sunt *ite- nda*, & natura in expellendis humoribus vitiosis po- frequenti aquæ tepidæ, vel infusi foliorum cardui nedicti, aut *florum chamomillæ* est juvanda, quod imum simul egregium anodynum est. *Opiata* vero, æsertim in principio, sunt vitanda; *sacculi* contra *egorici* ex floribus chamomillæ & semin. 4. carmi- t. vel *vesica aqua vel lacte calido* repleta, in qui- flores chamomillæ vel matricariæ cocti sunt; ven- calide sunt imponendi. Interne postquam prægres- purgante, vel vomitu spontaneo primæ viæ pur- æ sunt, *aquæ carminativæ & spiritus* ejusdem na- æ §. 25. indicati, sæpius, donec dolores remit- t, sunt porrigendi, ubi etiam sequens mixtura de utilis est. *Curatio si a prava diæta.*

℞. aqu. fœniculi
chamomil. ā ℥iij.
essent. cort. aurant.
spirit. nitri dulcis ā ʒj.
sirup. cort. aurant. ℥ß. M.

qua detur quavis hora, & dolore paululum remit- e, quovis bihorio cochl. j. vel ij. *spiritus salis am- iaci anisati*, vel *essentia millefolii* cum essentia ale- armaca ad guttas L. vel LX. data, hic etiam sæ- egregie prosunt: ita *infusum* quoque *florum chamo- æ & millefolii* loco theæ sæpius haustum in dolori- hisce leniendis valentissimum est. *Corpus simul a re*, quia perniciosissimum hic est, semper *probe de- utur*.

X X X.

Curatio biliosæ. Quando *dolores colici ab humoribus biliosis* concitati sunt, ut plurimum perquam atroces esse solent: quo igitur in casu, præter remedia *evacuantia*, præsertim ex *rhabarbaro* parata, & clysmata sæpius injecta, *vena secanda, ac pulvis antispasmodicus* ex aquis aut infusis modo §. 29. laudatis, cum fructu sæpius exhibetur, atque *spiritus anticolicus de tribus*, aut liquor anodynu[s] mineralis Fr. Hoffmani subinde dati, hic egregie bene faciunt. *Oleum amygdalarum dulcium* recens fibras val[i]de irritatas ac spasmis contractas potenter quoque demulcet, si ad ℥j. vel ℥ij cum vehiculo calido aliquo[-] ties per intervalla datur.

X X X I.

Ejus, quæ a congestionibus. Sed si *a congestionibus sanguinis* oritur, & vel men[-] sium vel hæmorrhoidum negotium turbatum est, stu[-] dendum ut hoc suis remediis in ordinem redigatur[.] Qua de re videatur Cap. IX. Ut vero interea, dum re[-] stitutio illorum fluxuum, (nisi forte instent) non tam facilis est, ægris dolores leniantur, atque malum tole[-] rabilius reddatur, *opiata* atque *narcotica* ab hos dolo[-] res tollendos hic minime adhibenda; quia hæc obstru[-] ctiones illorum fluxuum adhuc pejores ac pertinacio[-] res reddunt, atque ægros vel in gravissimos alios mo[r-] bos, vel in ipsum vitæ periculum conjiciunt; nequ[e] *carminativa calidiora*, ut spiritus vini, aquæ carmina[-] tivæ inde paratæ, essentiæ calidiores, olea destilla[ta] carminativa aut aromatica, danda sunt; quia stimu[-] lante & calefaciente virtute dolores manifesto augent, atque intestinis inflammationes facile inducunt; veru[m] potius *venæ sectio* est instituenda, *clysmata* §. 29. sun[t] injicienda, & *pulveres antispasmodici* vel per se, v[el] in potiunculis sæpius sunt ingerendi, atque externe [e]a quoque quæ §. 29. commendavimus, ventri applica[n-] da. *Præservandi gratia* iis, qui sæpius jam his mal[is] conflictati fuerunt, *sanguinis detractiones* postea bis v[el] sæpius in anno sunt instituendæ, sæpe *equitandum*, [&] ut menses vel hæmorrhoides rite succedant, studendum.

X X X I I.

Curatio inflammatoriæ. Colicus dolor, qui *ab inflammatione ventriculi* a[c] *intestinorum inducitur*, & ex ardoris sensu in abdomin[e]

calo-

lore p. n. pulſu febrili celeri, & ſiti cognoſci ſolet, nge pejor eſt illo, qui a ſimplici congeſtione ortum tra-t, atque omnium fere *atrociſſimus* atque periculoſiſſi-us, minuſque adhuc *opiata* aut *carminativa calidiora* rt; ſed potius requirit *venæ ſectionem largam*, ut eræque graviores inflammationes internæ; eamque ud raro ſemel iterumque repetitam; quia viſcera af-cta, hac omiſſa, facile alias in gangrænam & ſphace-m mortiferum abeunt; & deinde eadem remedia, æ pag. 120. ad inflammationes internas curandas ppoſuimus, ſunt adhibenda.

Olei amygdalarum dulcium vel *olei lini* uſus (§.) ad dolores hoſce atrociſſimos leniendos ab ℥j. ad . ſubinde exhibitorum, quamplurimis etiam quam xime prodeſt. Miror hanc ſpeciem ſatis frequen-n a multis auctoribus Medicis ſilentio prorſus eſſe etermiſſam.

XXXIII.

De Vermibus ſive Lumbricis.

Vermes ſive *lumbrici* ventriculi quoque & inteſtino-n morbum peculiarem faciunt, quo ſæpe graviſſi- inducuntur ſymptomata, dolores ſcilicet ac ro-es ventriculi atque inteſtinorum atroces, convul-es, epilepſia, atrophia, & haud raro mors: at- frequentius in infantibus ac pueris obſervantur, m in adultis, quamvis & in his ſæpe negotium ſſunt. *Vermium ſymptomata.*

XXXIV.

Eos adeſſe dijudicamus ex frequenti dolore roden- & pungente in abdomine: ægri plerumque palli- aut liveſcentem faciei habent colorem, (quam- & hic in quibuſdam ſit ſanis ſimillimus) infantes omno ſæpe terrentur atque expaveſcunt, plerumque voraces & pane delectantur, ſpiritus male olet at- peculiarem prorſus eumque adverſiſſimum obtinet rem; adeſt ſæpe nauſea, quaſi vomendum ipſis eſ- atque os multo phlegmate ſubinde repletur; haud vertigine etiam afficiuntur, atque in naribus digitis *Signa vermium.*

ſæpe ſcalpunt: venter in infantibus plerumque tumi-dus eſt, & per alvum multum pituitæ tenacis albican-tis interdum rejiciunt; quidam epilepſia, alii febricu-la, quam *verminoſam* appellant, corripiuntur; certiſſi-me vero omnium, quando homines ægri vermes ve per os, vel per alvum ſemel aut ſæpius jam rejece-runt, eorum præſentia dignoſcitur.

XXXV.

Vermium ſpecies. *Tres præcipue* dantur eorum ſpecies: quarum prim illa eſt, quæ lumbricorum terreſtrium ſimilitudinen obtinet, & quæ hinc proprie *lumbrici*, vel & *verme teretes* appellantur: alteram *vermes plani* ſive *lati*, qu ex multis quaſi juncturis ſive partibus planis conſtanti ſeminibus cucurbitæ aliquo modo ſimilibus, conſtituunt quos propterea *lumbricos latos* ſive *planos* itemque *cu-curbitinos* appellant, atque decem & plurium ulnarun quandoque longitudinem habent; (*a*) tertia ſpecie *vermiculis in caſeo obviis* haud abſimilis eſt, & ut plu-rimum tantum in inteſtino recto deprehenditur, ub ægris moleſtiſſimum pruritum ac teneſmum ſæpe con-citare ſolent. Interdum & *aliæ adhuc inſectorum a vermium ſpecies* in corpore humano obſervatæ ſunt quæ per os & anum excretæ fuerunt; quos vero M-dici ad peculiaria vermium genera, qui uſum, for nullum præſtat, nondum, quód ſciam, retulerunt, ſe tantum ut inſolita & rara inſecta corporis noſtri ann tarunt. Ita & nos *de modo, quo generentur*, & qua r tione in corpus humanum perveniant, non hic diſp tabimus; ſed potius modum, quo interficiendi atqu ex eo ejiciendi ſint, in uſum ægrorum iis afflictorum conſiderabimus.

XXXVI.

Curatio I. per amara. Utrumque præſtant primo omnis generis *amara*, ve mibus plerumque adverſa: ut *abſinthium* & cumprin ejus atque *centaurii minoris* ſummitates, præterea he ba *ſcordii* & flores *tanaceti*, itemque ſemen *cinæ* ſi ſantonicum, *cortex peruvianus* & *caſcarillæ*, quæ cer vi-

(*a*) Vid. *Spigelius* de lumbricolato, *Andry* de la G neration des Vers, & *Clerici* Hiſt. Lumbricorum, eorum figuræ & longitudo videri poſſunt.

ſiæ aut vino, præſertim malvatico vel canarienſi in-
ndi, & aliquoties in die aliquot cochlearia, vel ab
dultis aliquot hauſtuli ſumi debent. Eodem modo &
dic. *filicis* & *filipendulæ* cum ſucceſſu uſurpari poſ-
int. *Aloe*, *myrrha*, ſemen *cinæ* & *corallina* valentiſſi-
a quoque adverſus omnis generis vermes corporis
umani ſunt remedia, quæ vel in pulvere ex aqua
aminis, fumariæ, ſcordii vel abſinthii, vel ſi ægri
ulveres adverſantur, cum *melle* in forma boli aut ele-
uarii bis vel ter in die ſumenda. *Succus naſturt. a-
uat.* rec. matutino tempore per aliquot dies, larga
tis copia ſumptus, vermibus quibuſcumque & ſpecia-
m *planis* maxime adverſatur.

XXXVII.

Præterea *martialia* & ſigillatim *limatura martis* lum- *2. Per martia-lia & acida.*
icos & aſcarides exturbant, ſi larga ſatis copia ægris
er aliquod tempus exhibentur. Ipſæ etiam *aquæ mar-
ales*, & ſpeciatim Pyrmontanæ, vermes quoſcumque
pellere ſolent. *Acida* quoque *remedia*, ut ſpiritus vi-
ioli, vel ſulphuris, Elixir. vitrioli Mynſichti, Eli-
r. propriet. Paracelſi & ſimilia vermibus etiam valde
nt inimica, ſi per aliquod tempus apta quantitas æ-
is ex aquis laudatis exhibeatur: immo & ipſum *vi-
m* merum ægris his, tam adultis, quam pueris, in
ſtu datum, vel etiam cum laudatis vegetabilibus in-
ſum, & horis medicis hauſtum ad vermes deſtruen-
os conducit.

XXXVIII.

Denique & remedia ex *hydrargyro* parata vermibus *3. Per mercu-rium.*
nt inſenſiſſima, & cumprimis commode adhiberi pot-
t, poſtquam uncia dimidia vel integra in aquæ gra-
inis, abſinthii, fumariæ, aut ſcordii, vel etiam vul-
aris, libra una, in vaſe vitreato per horam quaſi di-
idiam coquitur; agitando interea ſæpius hoc hydrar-
yrum bacillo ligneo, quæ aqua poſtea in vitro ſer-
anda, & infanti vel puero aliquoties in die cochlea-
e unum, adultis vero duo vel tria danda, quod de-
octum adhuc valentius redditur, ſi ei ſirupi de ci-
hor. cum rhabarb. ℥j. vel ij. adduntur. Eamdem et-
am virtutem obtinet *hydrargyrum*, ſi eadem ratione
is vel tre in die *cum lacte decoquitur*, atque infanti-

bus ac pueris, qui lacte delectantur, mane a meridie & circa vesperam, adjecto pauxillo sacchari, aliquot un- ciæ calide devorandæ exhibeantur. Præterea supra jam cap. XIV. monui, me *electuario* ex *cortice peruviano* *mercurio vivo*, conserva quadam & sirupo parato puellam a vermibus & epilepsia satis jam inveterata & ubi multa frustra prius adhibita fuerunt, liberasse. Denique & *æthiops mineralis* ad aliquot grana sæp datus, & qui hoc adhuc præstat, *mercurius dulcis* præ- stantissima sunt anthelmintica, cujus ultimi granulum dimidium vel unicum infantibus, adultis vero gra- num unum vel duo, cum pulveribus supra laudatis vel etiam cum extractis amaris in forma pilulæ uniu vel plurium, bis in die dari commode possunt; atqu sic sæpe fit, ut ab omnibus illis laudatis remediis ver- mes & teretes & lati non solum interficiantur, ve- rum etiam quandoque integri vel destructi expellan- tur: ad quod igitur in usu horum attendere deben ægri adulti, in infantibus vero & pueris eorum paren- tes vel ancillæ.

XXXIX.

4. Per purgantia. Si vero nulli vermes ab his remediis expelli obser- vantur, opus est, ut *tertio vel quarto quovis die pur- gans* quoddam illis interponatur: pro quo autem tali eligenda sunt purgantia, quæ simul vermibus sunt ad- versa. Huic igitur scopo *mercurius dulcis cum aloe*, ve *scammonio* aut *diagrydio*, aut *resina jalapæ*, aut *trochi- scis albandali*, vel in pulveris vel pilularum forma, a- ptissimus est, observando, ut cuilibet ægro, pro ætati & virium ratione, apta horum quantitas exhibeatur. Ita etiam aliquoties observavi, quod, dum ægris, tam pueris, quam adultis, de quibus, an vermibus labo- rarent, ignoraveram, ob alias caussas & morbos pilulas ex mercurio dulci, resina jalapæ & extracto panchyma- gog. Crolii paratas, per aliquot dies continuos exhibue- rim, magna copia lumbricorum, immo integri eorum nidi expulsi & rejecti fuerint.

XL.

5. Per remedia externa. *Externa* quædam *remedia* quoque his in malis non prorsus rejicienda sunt, præsertim quia infantes & pueri occurrunt, qui nulla remedia interna assumere volunt.

Huic

ic igitur scopo inserviunt *fel bubulum*, quod ventri terve in die calide probe inungendum, vel hujus o oleum colocynthid. vel unguent. de arthanita sive cyclamine, vel ol. absinth. coct. cum ol. destillat. inthii & tanaceti roboratum, vel & *succus recens icis cyclaminis*, qui a veteribus valde hic commenur: quibus interne *decoctum mercurii cum lacte* comde addi potest, quia hoc non ut medicamentum, ut alimentum assumunt.

X L I.

De Ascaridibus.

i *ascarides* in intestino recto nidulantur, id quod molestissimo pruritu circa anum & in intestino re-, ut & ex tenesmo sive frequenti desidendi stimu-quam maxime vero ex observatis & visis ejusmodi iolis, vermiculis in caseo generatis similibus, in orum excrementis dignoscitur, ad eas interficiendas expellendas conducunt *primo laudata martialia* §. 37. *purgantia* mercurialia §. 39. ac deinde *clysmata* ina *ex anthelminticis*, ut decocto ex herb. absinth. cinæ, myrrhæ & hydrargyro in aqua parato, olei absinthii cocti vel alterius olei ℥iſʒ, vel ℥ij. & in anum tepide injici potest. Vel & *clyster olo oleo* olivarum vel lini, vel amygdalarum, ae simili paratus aliquoties injiciendus, qui omnes rides interficit, dum nulla ejusmodi insecta olea erre aut in iis vivere possunt, sed ab iis cito inciuntur. *Ascaridum curatio.*

X L I I.

De Tenesmo.

enesmus est molestus ac sæpe dolorificus desidendi ulus in intestino recto, quo tamen parum vel per alvum excernitur. *Excitatur* sæpe *ab ascaus* in hoc intestino habitantibus; vel *ab acri* in dysuria aut stranguria, vesicam & intestinum *Tenesmus, quid & caussæ.*

num rectum, ob arctum nexum vehementer stimulant vel & *a calculo in vesica*; vel *ab acri* materia quæ *dysenteria* intestinum rectum irritat ac rodit, & der que in *hæmorrhoidum negotio*, quando sanguis noxi vel abundans in hoc intestino congeritur, vasa ibide valde distendit atque exitum ibi molitur, quo, præt dolorem, tenesmus sæpe inducitur molestissimus.

XLIII.

Ejus curatio. Quando *tenesmus ab ascaridibus* oritur, tunc sublat & enecatis iis, ut §. 40. docuimus, & hic tollitur *Si ab acri urina*, hujus acrimonia, ut Cap. XII. §. 1 dictum, est temperanda. Si *a calculo in vesica*, n curatur nisi hoc ablato; imitigatur tamen externe cly matibus emollientibus & lenientibus cum lacte parati vel suppositorio ex butyro non salito, in anum sæpi demisso. Interne simul ea sunt exhibenda quæ ad ca culi vesicæ dolores mitigandos supra pag. 176. com mendavimus. *Si ab hæmorrhoidibus cœcis* vel *instan bus*, eadem enemata & suppositoria, quæ modo lauc vimus, conveniunt, vel & oleum amygdalarum du aut liliorum alborum, aut verbasci, vel unguentum linaria aut nutritum, quæ dolentibus partibus illine da; vel *fotus emolliens* & *leniens* ex foliis hyoscyan vel flor. verbasci cum lacte coctus ano imponendus. *in dysenteria* incidat, calor eum optime lenit; hi quoties alvus exoneranda, aut tenesmus urget, *vas qua calida* impletum iis supponatur; vel *clysma em liens* cum lacte paratum, adjecto oleo olivarum, lin papaveris albi, verbasci, hyperici vel liliorum alb rum cum vel sine theriaca, subinde applicetur; & splenium decocto herbæ hyposcyami vel altheæ, a florum verbasci & chamomillæ cum lacte imbutum ano superimponatur, & pro doloris modo sæpius r teretur.

CA

CAPUT XVII.

De Morbis sexus fœminini præcipuis.

I.

Unt, præter morbos hactenus propositos, sexui utrique plerumque communes, quidam adhuc *morsexui fœminino*, & quidem 1. virginibus, aut fœmi non gravidis; vel 2. gravidis; vel 3. parturientis; vel denique 4. puerperis *proprii*: quorum quidem nnullos jam supra variis in locis exposuimus; verm sunt adhuc quidam mulierum morbi, de quibus ctenus nondum egimus, & qui seorsim adhuc hic nsiderari merentur. *Morbi hi quotuplices.*

I I.

In *virginibus*, *viduis*, & *mulieribus* non gravidis *sæmenstrua deficiunt*, aut *obstruuntur*, sive *supprimun*, vel non satis, & tunc sæpe cum dolore excerntur, vel non debito tempore & tardius veniunt; l *nimium fluunt*, aut etiam justo citius redeunt; de omnis generis mala eaque sæpe gravia symptoata oriuntur: quæ si *ab obstructione* aut non satis go ipsorum fluxu proveniant, ut capite IX. p. 141. cuimus, emmenagogis, venæ sectione in pede, peuviis, balneis, fricationibus pedum frequentibus, ac otu, &c. curanda; *sin vero nimis fluunt*, fluxus temrantibus aliisque idoneis remediis est moderandus; emadmodum hac de re capite VIII. pag. 133. jam tum est: sicut & de *hysterico malo* p. 169. de *chlosi* pag. 192. & *fluore albo* pag. 221. *Menstruorum vitia.*

I I I.

De Sterilitate mulierum.

Sterilitas fœminarum, quandoque non harum, sed virum subinde culpa contigit, quando ejusmodi vitia in s observantur, de quibus supra, Cap. XV. §. 26. diximus; *Sterilitatis fœminarũ caussæ.*

ximus; sed si talia absunt, ut plurimum caussa est mulieribus, & *dependet vel a mensibus* ob caussa quamcumque *non rite succedentibus*; vel ab iisdem *n mium* & perpetuo fere *fluentibus*; vel *a cachexia*, *flu re albo*, aliave corporis aut uteri prava constitutione vel *a vaginæ vitio*, quando hæc vel nimis arcta, au concreta, vel tumore, membrana morbosa, aliove m lo obsita vel clausa est. Potest etiam oriri ex *ore ut ri interno coalito*, aut *tubarum Fallopii*, vel *ovarii v tio*, aliove uteri malo interno, atque in sensus non in currente; quæ propterea ut plurimum nec cognosci nec curari queunt.

IV.

Curatio ejus. In curatione igitur ad caussas probe respiciendum nam si a *mensium anomalia*, hi secundum methodum Cap. VIII. & IX. propositam, in ordinem sunt red gendi; *sin a fluore albo* aliove malo corporis habitu hæc vitia sunt curanda, ut Cap. VIII. proposuimus ubi inprimis pilularum Beccherian. diuturnus usus, un cum decocto ligni sassafras aut guajaci, cum eff. su cini ac scordii, vel & *aquæ minerales* ac *thermæ*, in terne & externe adhibitæ, multum sæpe præstare so lent, si legitime usurpantur.

Quando vitium adest in uteri vagina male constructa sive ea sit nimis arcta, sive concreta, aut carunc lis vel tumore obsita, arte chirurgica hæc vitia sun tollenda.

Si *vitium simile in ipso utero*, *ovario aut tubis Fa lopianis*, quia nec visui nec manibus accessus datur plerumque est immedicabile. *Aquæ medicatæ* tamen tam frigidæ, quam potissimum *thermæ*, sæpe tam in mensium anomaliis, quam fluore albo, & malo corpo ris habitu, quam & in malis nobis prorsus occultis cor rigendis, ut modo dictum est, multum haud raro bo ni præstant, & mulieres multæ, ut experientia sæp docuit, post earum usum conceperunt, quæ diu ante fuerunt steriles.

V.

V.

De Gravidarum noxis.

In *gravidis* vero multis quam plurima quoque occ-runt symptomata; quorum pleraque, *primis* potissi-m *mensibus*, ex sanguine menstruo retento, atque inde nata plethora, mihi oriri videntur: *ut cibi* etentia *læsa* aut imminuta, vulgo *appetitus prostra-*, aut *depravatus*, quem *picam* & *malaciam* vocant, nque *nausea*, & *vomitus frequens*, in aliis *animi de-uia*, *dyspnœa*, *hæmorrhoides*, *hæmorrhagia uteri*, & rtus, &c. Alia vero *ultimis mensibus*, a mole sive gnitudine fœtus, secundarum, & aquarum, quibus us innatat, sensim increscentium, variasque corpo-actiones lædentium, proveniunt: inter quæ, præ-enarrata, *tumores pedum*, *varices*, *tensiones abdomi-*, spirandi difficultas, *obstructio alvi*, *flatuum mole-* ac tormina, *hæmorrhoides dolentes aut fluentes*, *dif-ltas urinæ & alvi fere præcipua sunt:* quæ omnia e chanicis rationibus deduci, atque ex eis satis com-de explicari possunt. *Gravidarum mala quæ & earum caussæ.*

V I.

In *curatione* igitur symptomatum *primorum mensium*, cumprimis *nauseæ*, *vomitus*, *anorexiæ*, vitandus vi-s inordinatus ac nimius; & e contrario, conducunt ta modica, potus tenuis, motus moderatus, at fre-ns, blanda roborantia, stomachica, carminativa & diaca, cum blandis acidis, ut essentia cortic. aurant. gentianæ cum spiritu nitri dulcis, elix. viscerale ffmanni, vel etiam in calidioribus & biliosis, spir. ri dulcis solus, vel elixir. vitrioli Mynsichti. Con-in paullo frigidioribus, aqu. cinamomi, cinam. cy-. aliave cordialis, & in pastu haustulus vini gene-confert. *Curatio eorum, quæ primis mẽsibus.*

In *animi deliquiis*, *dyspnœa*, *hæmorrhagia uteri*, &c. *tio sanguinis* in brachio instituta, hæc symptomata nuere solet; quæ vero in valde plethoricis, si res git, post aliquod tempus semel iterumque interdum etenda. Nonnullis etiam in primis mensibus, præ-

fer-

ſertim ſi victus inordinatus præceſſit, aliave *ſigna ad ſint cruditatum in ventriculo*, lene medicamentum a[lvum] *vum ducens*, immo & ſi *vomitus indicia* adſunt, *em[e]ticum* etiam blandum conducit, & roborantia poſte[a] his ſubjungenda. *In appetitu depravato*, *ſi terrea app[e]tunt*, hoc acidum peccare in ventriculo indicat: hin[c] terrea, attamen ſecuriora ſive blandiora, ipſis ſunt dan[da]; contra *ſi acida*, alcali aut calor peccat, adeoqu[e] acida ipſis etiam modice ſunt concedenda & ſuadenda. Denique ſi *ſalſis* aut *aromaticis* delectantur, pituita[m] in ventriculo abundare hæc ſignificant; hinc præmiſſ[is] lenibus & aptis *purgantibus*, qualia ſunt pilulæ Becche[ria]næ aliæque ſimiles, vel rhabarbarina, vel *aquæ* a[ut] *ſalia amara* laxantia, &c. vel etiam pro indicantiu[m] ratione, blando *emetico*, ſalia media, medicamenta a[mara] & aromatica, ad cruditates has viſcidas deſtruen[das], ipſis ſunt exhibenda, obſervata ſimul apta victu[s] ratione.

VII.

Quæ mediis & ultimis. In ſymptomatibus, *quæ mediis* & *ultimis menſibus* a mole & magnitudine fœtus atque uteri & ſæpe ſi[mul] adhuc a plethora proveniunt, ac ſpeciatim *in tu[]more pedum ac varicibus*, ut & *dyſpnœa* ac *palpitation[e] cordis*, in ſanguineis conducit maxime *miſſio ſanguin[is]* in brachio, deinde blanda diaphoretica & diuretica quotidianæ *fricationes pedum*, motus moderatus, ſe[dentarius] frequens corporis, diæta modica, atque antea §. VI indicata *remedia roborantia*, vitando ſimul otium, ne[]ceſſaria ſunt; *in pituitoſis* vero venæ ſectio omittenda.

VIII.

De Alvo obſtructa Gravidarum.

Alvi obſtructio. Speciatim propter *alvum obſtructam*, præ omnibu[s] *potus ſufficiens*, aqueus vel tenuis, ut theæ, coffeæ [] cereviſiæ tenuis, vel aquæ cum pauco vino eſt com[]mendandus, ac præterea *victus mollis*, humidus, le[]niens, vitando ſiccum, adſtringentem, durum, flatu[]lentum, neceſſarius eſt; & ſi hæc ex fonte diætetico de[]ſumpta forte non ſufficiunt, *clyſma* emolliens ſubinde

adhi-

ibendum, aut leniſſimum remedium alvum ducens, go *laxans* dictum, ut *Potiuncula* ex tamarindis, ſoſennæ & manna vel *magneſia*, vel *pilulæ* blande rientes, ut *Beccherianæ* aliæque ſimiles, vel *ſal* quo- *amarum* purgans modica, attamen ſufficienti copia exhibendum.

I X.

De Flatuum moleſtiis.

n flatuum moleſtiis, & inde ſæpe natis *torminibus*, *etatibus* aut *dyſpnœa*, præter victum modicum, & ationem alimentorum flatus inducentium, modoque VIII. dicta aperientia ac laxantia, *ſtomachica* & *ninativa* antea §. VI. laudata atque imprimis eſſencortic. aurantiorum, eſſentia carminativa Wedelii, tus nitri dulcis, vel carminat. de tribus, aqua emnum, cort. aurant. vel carminativa quantitate mo- ſubinde ſumpta, egregie conveniunt. *Flatus.*

X.

De Urinæ difficultate.

n *urinæ difficultate*, elevatione ventris gravidi, quia us cervicem veſicæ comprimit, plerumque ſuccurri poteſt; ut, & præſertim ſi hæc non ſufficit, *ca- aſmate* ex *chærefolio* & *cepis aſſatis* pubi impoſito, que liq. terræ foliatæ tartari, vel tincturæ tartavel & ſubinde ſolius aquæ petroſelini aut chærefo- vel *emulſionis* ex nucleis perſicorum vel amygd. r. cum aquis his paratæ, potu prodeſſe poſſumus; *etica vero fortiora*, quia facile ſanguinem nimis itant ac fœtum pellunt, ſæpe nocent. In malo ra graviori, *catheterе* potius urinam e veſica emo- præſtat. *Urinæ difficultas.*

X I.

De Ventris tensione.

Dolor abdominis. In *tensione & dolore cutis atque musculorum abdom* *nis*, a fœtu & utero vehementer extensorum induct atque hinc multis perquam molestis, externe ad *h* *partes emolliendas ac leniendas*, pinguia, oleosa & emo lientia, ut unguent. dialth. vel ol. amygdal. dulc. a liliorum alborum, butyrum recens, aut *pinguedines v* *riæ* blandiores, ut caponum, anserum, medulla pedu vitulinorum aut bubulorum, abdomini sæpius calide i lita, optime prosunt.

X I I.

De Hæmorrhoidibus dolentibus.

Hæmorrhoidum vitia. *Hæmorrhoidum cœcarum dolores* & *tumores* pulveribu temperantibus aut antispasmodicis & potui tenui, quoso interne; sed *externe* sanguinis missioni, applic tisque eis, quæ pag. 181. ad hæmorrhoides inflamm tas aut dolentes commendavimus, ac speciatim etia *decocto foliorum hyoscyami* vel *sem. lini* cum lacte al quoties applicato, egregie cedere solent. Sed si *hæmo* *rhoidum adest fluxus*, hic similiter moderandus laudat pulveribus temperantibus, venæ sectione in brachio usu moderato infusi herbæ & flor. *millefolii* ac quie corporis: qua de re uberius consilium ex pag. 13 peti potest.

X I I I.

De Uteri hæmorrhagia, & Abortus metu.

Uteri hæmorrhagia, & abortus. *Hæmorrhagia uteri*, & inde metuendus *abortus*, per culosissimus gravidarum affectus, vel a *plethora* & o gasmo sanguinis, vel ab *ira* aliisve affectibus anin gravioribus, vel a *solutione placentæ ab utero*, lapsu saltu, ictu vel alia quacumque de caussa, sive intern

sive

ve externa facta, dependet, ubi sanguis sæpe tam
rga copia ex utero profluit, gravidæque haud raro
revi tam insigniter inde debilitantur, ut sæpius, ni-
in tempore adhuc auxilium feratur, ob sanguinis
inc fluxum enormem pereant. Igitur *si ab orgasmo*,
el *plethora*, vel etiam ab *ira* oriatur, conducit præ
nnibus quies corporis & animi, pulveres vel mix-
ræ temperantes, sanguinis missio in brachio, aer
potus moderate frigidus, & abstinentia ab omni-
is calidis & calefacientibus aut spirituosis, ut & ab
a ac venere. At *in malo graviori*, potio Sylvii ad-
ingens, pulv. stypticus Heurnii, immo alumen i-
um ad modum *Mynsichti* & *Helvetii* paratum, a-
ive adstringentia & opiata moderata, qualia supra
g. 128. de fluxibus sanguinis nimiis comendata sunt,
nveniunt, quibus ipsis etiam tunc *abortus sæpe præ-
vetur*.

XIV.

Si vero ab his hic sanguinis fluxus non remittat, *Curatio chirurgica.*
centam ab utero solutam esse indicat, quæ huic nul-
ratione rursus agglutinari, adeoque nec medicamen-
fluxus hic cohiberi potest: hinc, quia gravida sem-
r inde redditur debilior, & quidem, ut aliquoties
n observavi, brevissimo subinde temporis spatio, at-
e hoc in statu metuendum, matrem cum fœtu bre-
esse perituram, sicut plura ejusmodi novi exempla,
*tus una cum secundinis, sive vivus adhuc sit sive
rtuus*, perita manu mature & caute *educendus*, quo-
mque etiam gestationis tempore hoc fuerit, sicut in
irurgia nostra peculiari capite (*a*) id uberius do-
imus; quo solo sæpe mulieres hæ, si justo id ad-
c fiat tempore, servantur; nam alias mater & fœ-
s simul certo pereunt; vel si feliciter adhuc res
o matre cedit, & sanguis ac dolores partus fœ-
m immaturum expellunt, *abortus fit*, atque fœtus
rit.

(*a*) Part. II. Cap. 154.

X V.

De Abortu facto.

Quid facto abortu faciendum.

Abortus vero jam factus nullam admittit curatio- nem, dum fœtus, isque ut plurimum jam mortuus in uterum refundi nequit; verum quia mulieres a præ- gressa eaque sæpe adhuc durante sanguinis per uterum profusione, præsertim si secundæ in utero restiterint, *valde debiles sunt, & adhuc magis debilitantur*, ita ut cum sanguine animam simul haud raro emittant, ad hunc fluxum compescendum & vires resarciendas opor- tet primo, si *secundæ haberi possunt, eas extrahere;* de- inde ut strenue in lecto, in loco moderate frigido, con- quiescant; postea ut analepticis, aquis scilicet roboran- tibus atque modice adstringentibus, & nominatim aqua cinamomi cydoniata, aq. melissæ, vel emulsionib. car- diacis, aut *pulveribus temperantibus* cum coraliis aut spec. de hyacintho; itemque tinctura coralliorum, in- fuso millefolii, jusculis nutrientibus, haustulo vini ci- cumprimis rubri, reficiantur.

X V I.

De Abortu præcavendo.

Quomodo abortus præcavendus.

Quando alia, quam hæmorrhagia uteri, indicia in gravidis *abortus metuendi aut futuri, per vehementia to- mina aut dolores* partus *spurios*, nulla adhuc apertura uteri oris interni præsente, in ventre ac lumbis se ma- nifestant, intus carminativa, extus aqua embryonum vel in pauperibus spiritus vini ventri cum splenio aut pane mellito calide, dum ægra super lecto decumbit, imponenda, atque *clysmata* emollientia & carminativa una cum quiete corporis adhibenda sunt. Si hæ mulie- res sunt *plethoricæ*, etiam venæ sectio hic conducit. Si caussa horum malorum *est ira*, temperantia & nervina cum quiete prosunt; sin *a passione hysterica*, antihyste- rica & antispasmodica danda. Quando *a tussi* vehemen- tiori metuendus abortus, tussis curanda, contra quam

no-

ctu *pilulæ de styrace* vel de cynoglosso ad pauca gradatæ, proficiunt. *Febres acutæ* etiam sæpissime sunt rtus caussæ; ubi vero raro præcaveri potest, & cudum hic maxime remediis febri debitis, ut minim, mater servetur, quæ alias sæpe simul cum fœtic perit. Ubi vero jam *uteri* adest *hæmorrhagia*, id d §. XIII. agendum præcepimus, est faciendum. Ad vero, *quæ jam semel aut sæpius abortum passæ sunt*, abortu præcavendas, quia hic *sæpissime a nimia sanis copia*, exitum moliente provenit, graviditate facirca finem secundi aut tertii mensis, quando forlias antea abortum fecerunt, *sanguis* e brachio mitlus, & temperantia, una cum modicis adstringenti-, ut coralliis, per aliquod tempus adhibenda; quæ m postea singulo trimestri, vel in valde sanguineis, ulo bimestri spatio, iteranda, servata modica diævitatisque calefacientibus, motibus quibuscumque & tibus animi vehementioribus. *Abortus* etiam in quiam fit *ex nimia vel gravidæ, vel fœtus debilitate*; in casu caussa debilitatis investigata removenda, atinternis & externis alimentis ac medicamentis rontibus §. XV. & modo laudatis, præcipue vero aq. ssæ ac cinam. vel aqua embryonum interne & exe ægris his succurrere, & si morbi alii hujus debiis caussæ sunt, eos prius vel simul curare oportet. achexia quædam *abortus frequentioris caussa*, hæc antibus, cachexiæ cuilibet contrariis, & speciatim n *aquis medicatis* aut thermis, quæ hic præstantissunt, curanda.

X V I I.

De Partu difficili.

puerperis *partus difficilis* potissimum occurrit, qui natris, vel obstetricis, vel infantis culpa contingetest ac solet. *Matris culpa*, si apertura uteri facta tu rite sito, *vires* tamen ac *dolores ad partum* seu m expellendum necessarii, ei deficiunt vel prorsus t, præsertim si aquis jam ruptis omnes dolores etn robustis cessant, fere semper partus difficilis &

Puerperarum mala.

ſitus fœtus p. n. eſt metuendus; præterea ſi *vitium i* *partibus* ejus genitalibus adſit; vel *ſi parturiens vir* & *niſus ad expellendum* fœtum, ut quandoque ob va rias cauſſas contingit, adhibere nolit. Haud raro e iam *alvus adſtricta* partum reddit difficilem.

XVIII.

Si dolores & vires deficiunt. *In virium ac dolorum naturalium defectu*, quand fœtus in ſitu diſpoſitus eſt naturali, & apertura ris interni uteri adeſt, id quod ab obſtetrice vel M dico digito eſt explorandum, (*a*) exhibenda ſæpi ſunt corroborantia, analeptica & leniter pellentia ut ſunt primo *hauſtulus vini* generoſi, cum vel ne cinamomo aut mace, vel frigidus vel & pro nata, calidus, ſemel iterumque, ſi negotium non ſu cedit, repetendus; vel *aquæ pulegii*, *meliſſæ*, *lil rum alborum*, *cinamomi*, *florum cheiri*, *lilior. c vall. perlarum &c. cum pauxillo elæoſacchari* aut rupi cinamomi vel caryophyllor. aut confect. alk mes incompleta; vel cum talibus aquis, ſi maj ſtimulo opus eſt, detur *apta doſis pellentis medicam ti*, *ut hepatis anguillæ* pulvis, vel boracis, cinam mi, myrrhæ, aut antherar. liliorum alborum; n neglecto potu conveniente, eaque poſt horam una vel alteram, ſi partus non ſequatur, ſemel iteru que aut ſæpius repetatur: naribuſque ſpiritus aut quæ roborantes cephalicæ ſubinde admoveantur, nec tandem partus ſequatur. *Cavendum tamen* *abuſu* aut largiori calefacientium ac pellentium rum uſu, quia eis puerperis febres acutæ ac *pur ratæ* ſæpius inducuntur, adeoque caute cum iis m candum. *Clyſteres* ſtimulantes etiam ſubinde, præ tim alvo obſtructa, multum hic valent, adeoque fortiori ſtimulo opus, & hi non omittendi. *Manus ſtetricis* vel Medici periti in vaginam uteri immiſſi & oſſis coccygis repreſſio, multum ad dolores e tandos & partum promovendum facere quoque eſt. *Ubi vero dolores veri ſunt vegeti*, & ſitus fœ bonus, res naturæ relinquenda.

Quan

(*a*) Vid. Chir. noſtræ Inſtit. Tab. XXXIII. fig.

Quando puerpera vires ad expellendum fœtum adhibere it, vel precibus atque exhortationibus, vel interdum, immorigera, minis etiam ad officium suum est adi- ıda.

Si eas adhibere nolit.

X I X.

Si vitium in partibus mulieris genitalibus, & os uteri nimis angustum vel durum, ut sæpe solet in pri- paris, præsertim senioribus, vel nimis siccum, fo- ıs vel linimentis emollientibus, butyro vel oleo ius inungendum, vel vapore balnei relaxandum, tisque & manibus prudenter immissis sensim di- endum ac dilatandum, eisque fœtui exitus promo- dus. Sin *tumor*, *caruncula*, *membrana vaginam* clau- s, vel coalitus in vagina adsint, manu chirurgica scalpello hæc curanda.

Si vitium in partibus genitalibus.

X X.

æpe quoque obstetrix est caussa partus difficilis, præ- im quando gravidas parturientes *præmature*, tempo- nimirum graviditatis nondum expleto, nullis adhuc s partus doloribus præsentibus, & cumprimis *nul- tiam adhuc facta apertura oris uteri interni*, digitis oranda, (*qua sola dolores veri a falsis certe distin- ntur*) ad labores impellit aut cogit: unde solum, umma diu & frustra ad pariendum adhibita, mu- s vires consumunt ac debilitantur, & tamen, na- invita, suis conatibus nihil efficere possunt; eo- ipso & fœtus & mater, culpa imperitarum ejus- i, quam sæpissime interficiuntur, vel saltem in va- morbos & vitæ periculum conjiciciuntur. Hinc, modo dicta partus requisita & cumprimis *justa a- ra oris uteri nondum adsunt*, a laboribus potius ab- ant, & præsertim si justum etiam pariendi tempus um adsit, nulla pellentia danda, sed quieti ejus- i mulieres gravidæ committantur; deinde analepti- carminativis, aquis præsertim roborantibus §.XVIII. aqua melissæ menthæ, embryonum, cortic. au- vel cinamomi, cum vel sine vino, vel jusculis n reficiantur, tempusque partus naturale ac debi- & gravida & obstetrix cum patientia expectent; tiumque hoc non præcipitent. *Natura enim hic duci*, non cogi.

Obstetricis vitia.

X X I.

Fœtus vitia.

Si fœtus cauſſa partus difficilis, iſque vel ob ca put nimis magnum, vel ob monſtruoſam figuram, vel quod frequentiſſimum, *ob ſitum ineptum ſive præter na turam*, tunc medicamenta *pellentia* non modo *ſunt fru ſtranea*, ſed omnino noxia: quia periculoſa ſanguin profluvia, inflammationes internas & febres acutas præſertim purpuratas, ut ſupra jam diximus, §.XVII ſæpe concitare ſolent; verum plerumque *fœtus tunc p pedes* perita manu, ſive vivus ſive mortuus ſit, matu re ac prudenter *invertendus & educendus*, ſicut in In ſtitut. chirurg. noſtr. Cap. de Arte obſtetricia, abund docuimus. *Si vero integer haberi nequit*, antequam p treſcat, per fruſta potius quam cautiſſime, ne mat lædatur, extrahendus.

Poſt partum quemvis laborioſum puerperis, quia pl rumque valde ſunt debiles, & animi deliquiis ſæp tunc afficiuntur, hauſtulus vini aut cereviſiæ calidæ, a aquæ analepticæ §. XVIII. eſt exhibendus, atque, u opus, ſemel iterumque repetendus.

X X I I.

De Fœtu in utero mortuo.

Quid cum fœtu mortuo faciendum.

Quando *fœtus in utero mortuus* eſt, ſtudendum, antequam putreſcat, & mulieri hoc ipſo gravia ma inducat inde ejiciatur. Si tamen *extra partus tempus* membranis fœtus nondum ruptis, & *aquis nondum fuſis*, *moritur*, naturæ res relinqui commode poteſ quia fœtus membranis integris, & aquis adhuc inc ſis, ob aeris denegatum acceſſum, non putreſcit: na ſuo tempore ſponte partus dolores veri oriuntur, q bus peregrinus ille hoſpes tandem expellitur. Si *v in partu moritur*, poſtquam membranæ fœtus jam ptæ ſunt, accedente aere cito putreſcit, & mala p ſima, niſi brevi emittatur, concitat. Ita *ſi in ſitu naturali*, *& partus dolores adſunt*, hic cardiacis prud ter ſuſtentandi, donec his ipſis vel ſponte, vel obſ trice juvante protrudatur. *Sin vero hi dolores deſun* vel etiam fœtus eſt in ſitu p. n. optimum conſili

eſt,

t, ut quam primum vel *manibus*, vel ubi hæ non ſſiciunt, *ferramentis*, de quibus videnda eſt Chirurа, educatur.

XXIII.

De Secundis relictis.

Si *poſt fœtum editum ſecundæ* non mox ſequantur, ias tamen obſtetrix tunc ut plurimum apte educere teſt ac debet, ſed adhuc in utero hæreant, puerpe-, antequam hæc ediderit, non facile e ſella dimitnda; ſed vel conatibus & niſibus parturiendi contiatis eas expellere ſtudeat, obſtetrice ejectionem mabus leniter adjuvante: vel ſi hæ ſic fœtum brevi n ſequantur, ſicut tamen ſæpe fieri ſolet, & partunti adhuc vires ſunt, *manu* mox, in uterum, *juxta ctum funiculi umbilicalis ad placentam uſque* immiſ-, eaque prehenſa, vacillando ac blande motitando, utero ſolvenda, & ſi fieri poteſt, caute educenda: *vero nimis arcte utero adhæreat*, ut ſine vi ac lacetione earum aut uteri inde ſolvi nequeat; vi haud ellendæ aut dilacerandæ, quia *evulſio violenta* ſæpiſne inflammationem & *gangrænam uteri* & *febres peſnas* & cumprimis etiam *purpuratas* hiſce puerperis incit; verum potius per aliquod tempus, horulam rte dimidiam expectando, manum vero in utero, ne ejus ſe claudat, ſervando, ſponte ab utero ſeparar, ut ſine vi tandem educi queat. Ita & ſi *mox poſt rtum nimis debilis ſit puerpera*, prius potu, juſculo l aquis roborantibus, refocillanda, & quies aliqua ſi concedenda, donec vires aliquas recuperaverit, ubi nc, ſi ſponte interea ſub doloribus poſt partum non odierint, manu & digitis blande motitando ſolven- & protrahenda. Sed ſi fœtu nato *ſecundæ ſolæ* ob peritiam obſtetricis intus remanſerint manuque mox ea, ſicut fieri debuiſſet, eductæ non ſint, uterie os jam denuo clauſum ſit, ut manui aditus n amplius pateat, eadem *medicamenta*, *quæ menſes et partum promovent* §. XVIII. (quia hæc & ſecuns pellunt) & hic adhibenda, ubi cumprimis etiam

Secundæ relictæ.

pilulæ Beccherianæ fingulo vefperi fumptæ valde pro-
funt, eifque fecundinæ emolliendæ : id quod fubinde
feliciter adhuc obtinetur; fæpius vero ob neglectam ea-
rum maturam extractionem in utero *putrefcunt*, febres
aliaque mala accedunt & *puerperæ inde moriuntur*, ve
minimum in iftiufmodi *febres*, præfertim *inflammatoria*
& *purpuratas*, incidunt periculofiffimas.

XXIV.

De Doloribus poft partum.

Dolores poft partum.

Si *doloribus poft partum corripitur puerpera*, qui fæp
vehementes funt, & *vel a parte fecundarum vel inte-
gris etiam fecundis relictis*, vel a magnis *fruftis fangui-
nis in utero concretis*, vel a *partu difficili* prægreffo
vel *a lochiis non rite fuccedentibus*, vel etiam *a flati-
bus* concitari folent, præfertim *fi venter mox a partu
fafcia idonea* vel *longo mantili*, *non probe fuit ligata*
vel *frigori* qualicumque fe expofuit, ligato prius de-
center ventre, conducit potus diluens, aqueus, cali-
dus, ut thea cum croco, infufum flor. chamomillæ
vel feminis carvi, loco theæ hauftum, vel jufcula cum
femine carvi cocta, vel flores chamomillæ aut abfin-
thii aut flav. cort. aurantiorum ʒj. cum jufculo calido
aut cerevifia cocti ac haufti, quod primum *Forefti* fuit
fpecificum, vel & effent. florum chamomillæ, effent.
cortic. aurant. cum fpiritu nitri, vel effent. carmin.
Wedelii, aliaque ejufmodi cum infufo aliquo prædi-
ctorum calido fumpta, corpore contra frigus probe de-
fenfo. *Oleum amygd. dulc.* ad ℥j. vel ℥ij. ex vehicul
calido fubinde ufurpatum, multis optime quoque con-
ducit. *Si calor p. n. fimul fentiatur*, detur fæpius pul-
vis temperans, ex lap. cancr. cinnabari, nitro & cro-
co; vel potiuncula temperans, non omiffis in malo
vehementiori pro re nata, *clyfmatibus* emollientibus &
carminativis, ut & *facculis* carminativis, aut *vefica
aqua vel lacte calido*, in quo flores chamomillæ cocti
repleta, ventri imponendis. Ceterum *præftat primis
diebus alvum effe obftructam*, lochiis rite fluentibus
quam nimis laxam, *quæ valde hic fufpecta* eft

adeo-

eoque & *purgantia fortiora* hic vitanda: blanda ta-
en, ut pilulæ Beccherianæ ac similes non nocent.
Haud raro *etiam hi dolores oriuntur post violentam se-
ndarum ex utero evulsionem*, ita ut uterus inde in-
ammetur, & febres acutæ pessimæ hac ratione indu-
ntur. Sed de his mox §. XXVI. plura.

X X V.

De Lochiorum vitiis.

Quomodo *lochiorum nimius fluxus* eorumve *suppressio* nt tractanda, Cap. VIII. & IX. jam docuimus. Hoc solum hic adhuc addo, quod *si cum febre acu- locbia fluant cum doloribus*, hæc ut plurimum uteri sionem, præsertim a placenta vi evulsa, indicare, am inflammatio, gangræna uteri & mors sæpe se- uuntur.

Lochia peccantia.

X X V I.

De Febribus acutis Puerperarum.

Quando vero *ex suppressis lochiis*, ob frigus admis- m, vel *animi affectus*, ut sæpe fit, vel & *ex evulsis* r vim secundinis, *febres acutæ*, *purpura puerperarum*, e *febris miliaris*, *inflammationes internæ*, *ut pleuriti- r*, *peripneumonia*, *phrenitides*, *anginæ*, *hepatis*, *ven- culi*, *uteri*, *mammarum*, aliarumve partium nobilio- m *inflammationes*, oriuntur, conducunt, ut in aliis bribus acutis & inflammationibus, pulveres temperan- s, resolventes, diaphoretici, acido citri saturati, cin- barini, nitrosi, essentiæ diaphoreticæ, ut scordii & bci, diluentia aquea, potus largus aqueus, potiuncu- diaphoreticæ & moderate cardiacæ, aliaque in fe- ibus continuis & inflammationibus internis supra com- endata. Sæpius etiam lene *emeticum* ex hypecacoan- , si caussæ, ut ira prægressa, aliæve id exigant, uti- er exhibetur. *Clysmata* quoque ano, *fomentationes* ro *ope vesicæ* aqua vel *lacte calido repletæ*, partibus lentibus aut inflammatis, vel *cataplasmata* in uteri flammatione *ad gangrænam præcavendam* ex rad. præ-

Febres acutæ & inflammationes internæ.

ſertim ſymphyti, ſigilli Salomonis & althæa, in lixivio fortiſſimo aut vino coctis, eidem calide ſæpius applicata proſunt (*a*); atque in *plethoricis*, præſertim *ubi lochia ſuppreſſa* ſunt, in principio *ſanguinis miſſio in pede* eſt inſtituenda, & lochia leniter pellentia, ex ſuccino aut myrrha temperantibus ſunt addenda.

XXVII.

De Febri lactaria.

Febris lactaria. *Febris lactaria*, quæ circa tertium vel quartum diem, lacte ad mammas congeſto, oriri & per unum alterumve diem durare plerumque ſolet, vel ſponte ſolius naturæ actione, ope ſudoris tranſit, vel diaphoreticis quoque & diluentibus aqueis, præſertim calidis, modo §. XXIV. indicatis, ac regimini diaphoretico ut plurimum cedit, præſertim ſi ſimul diæta ſervatur tenuis, & infans mammis ſæpius admovetur. Quando autem puerperæ non lactant, tenui diæta & diaphoreticis res potiſſimum eſt expedienda, lac ſimul, ſi quod adeſt, leniter ſubinde, ne ſubſiſtat & coeat exprimendo.

XXVIII.

De Mammarum inflammatione.

Mammarum tumor. *Mammarum tumor & inflammatio*, qui a lacte ſtagnante, primis plerumque poſt partum diebus, imm[…] & haud raro tardius oriri ſolet, interne, iiſdem remediis diaphoreticis, quæ §. XXIV. commendata ſunt, externe vero, reſolventibus, maxime ſpiritu vini cum linteis, calide ſæpe applicato, vel empl. diachyl. ſimpl[…] vel

(*a*) *Hoc cataplaſma* in Actis Nat. Cur. vol. II. pag. 329. & a Cel. *Werehoſio* in doctiſs. ſuis obſ. de febrib. pag. 294. contra uteri gangrænam valde laudatur; prod[…] eſt tamen quoque hic *cataplaſma* ex flor. chamomillæ, meliloti & ſambuci in vino vel lacte coctum.

vel de sperm. ceti, addita camphora, aliisque in Chirurgia (*a*) laudatis, sæpe resolvitur, cumprimis si lac subinde vel ab homine vel caniculo exsugitur, vel manibus leniter exprimitur. Si vero inflammatio jam ad *suppurationem* spectat, tumor quantocyus emollientibus, vel cataplasmatibus, vel emplastro diachylo cum gummis, maturandus, postea aperiendus, pus ejiciendum, abscessus unguento digestivo depurandus, & tandem balsamicis, ac nominatim balsamo peruviano aut de Meccha, rursus consolidandus.

X X I X.

De Papillis dolentibus & fissis.

Papillæ dolentes & fissæ lactantium curantur vel balsamicis, ut oleo ovorum & ceræ, vel mucilag. sem. cydon. sæpe illitis; vel sæpius insperso pulvere gummi arabici; vel aqua Reginæ Hung. superimposita, aliisve in Chirurgia nostra laudatis. *Papillæ fissæ.*

X X X.

De Lactis abundantia & defectu.

Lactis abundantia nimia, præsertim ubi fœtus mortuus, vel puerperæ lactare nolunt, minuitur victu tenui, parco, sudoris largi tolerantia, eaque lenibus sudoriferis sustentata, itemque purgantibus ac lochia pellentibus, ut pilul. Beccher. & Elixir. propr. quibus addi potest lap. galactites in dorso appensus. *Lactis vitia.*

Defectus vero *lactis curatur* victu humido multo ac bene nutriente, ut omnis generis bonis sorbitionibus & jusculis, lacte, præsertim cum flor. sambuci cocto, ovis sorbilibus, gelatinis, emulsionibus, cerevisia calida cum vitellis ovorum & saccharo, stomachicis quoque & digestionem promoventibus atque cumprimis pulveribus ex

(*a*) Cap. de Mammarum inflammatione.

ex *seminibus carminativis*, anisi, fœniculi, carvi & saccharo, sæpius assumptis; *frictione* quoque *mammarum* frequenti, appenso lapide galactite, aut mercurio vivo ad mammas: quæ ultima tamen, si quid præstant, stimulo magis sive blanda irritatione ad mammas, quam alia quadam occulta facultate, id efficere videntur.

XXXI.

De Urinæ incontinentia post partum.

Curatio. Hoc malum a læsione, laceratione, debilitate, relaxatione vel paralysi cervicis vesicæ oriri solet, & malum est molestissimum atque simul ut plurimum per medicamenta curatu difficillimum. Interea tamen *roborantia*, & *traumatica* principio sæpe aliquid proficiunt, ut infusa herbarum traumaticarum, Essent. traumat. Wedel. tinct. terræ japon. chinæ & cascarillæ, immo & tincturæ martiales; item externe *fotus herbar.* illarum cum vino rubro, vel aqua ferrariorum facti, sæpius applicati. *Balnea* etiam & cumprimis *thermarum*, vel ex *aquis martialibus* parata, egregia sunt; quæ tamen simul & interne hoc in malo usurpari cum fructu possunt. Quod si vero hæc omnia parum sint, *machinis chirurgicis* vitium hoc adhuc leniri sæpe potest: qua de re videantur Instit. chirurgicæ.

XXXII.

De Mulierum morbis chirurgicis.

De ceteris morbis mulierum, quæ manum vel scalpellum chirurgi requirunt, quales sunt *vagina uteri concreta*, *procidentia uteri*, *partus difficilis* ex situ fœtus p. n. *fœtus mortuus*, *secundæ* fœtum sponte non sequentes, *calculus vesicæ*, *cancer mammarum*, aliisque in chir. Instit. nostris satis prolixe egimus, sicut etiam jam supra Cap. XII. de *Cancro* medice tractando præcepimus.

MO-

MONITA PRACTICA

Circa Morbos Mulierum.

1. In morbis mulierum ſemper quærendum, *an menſes rite fluunt*, & ſecundum horum conſtitutionem curatio eſt inſtituenda.

2. *In fœminis extra matrimonium viventibus*, & *de pudicitia aliquo modo ſuſpectis*, cavendum, ne, dum de menſium obſtructione conqueruntur, & conſilium deſiderant, eis forte gravidis per medicamenta pellentia, vel venæ ſectionem in pede abortum concitemus.

3. Idem obſervandum in *mulieribus gravidis*, ne modo dictis abortum ipſis procuremus.

4. *Gravidis ad abortum pronis*, bona diæta, & miſſio ſanguinis matura in brachio, magna ad eum avertendum ſunt remedia.

5. *Ad roborandum fœtum & gravidam debilem*, conducit ſubinde hauſtulus vini generoſi, vel aquæ meliſſæ vel cinamomi cum vino, aut embryonum, cochlear unum vel alterum; atque in hyſtericis, aquæ hyſtericæ vel epilepticæ Langii.

6. *Contra diarrhœam & tormina gravidarum*, a quibus abortus ſæpe metuendus, eadem modo dicta, & veſperi parum theriacæ aut diaſcordii conducunt.

7. *Tuſſi gravidarum*, præter alia contra tuſſim laudata pectoralia, M. P. de ſtyrace paucis granis noctu data, medetur.

8. *Dolores partus veri* a ſpuriis apertura oris uteri interni optime diſtinguuntur.

9. *Parturientibus nulla pellentia danda*, niſi *os uteri internum percipitur apertum*, & fœtus ſit *in ſitu naturali*; alias nocent.

10. *Frigus quodcumque* & parturientibus & puerperis eſt *peſtiferum*.

11. *Si fœtus per tres quatuorve dies in partu hæret*, ut plurimum mortuum eſt, præſertim ſi fœtet, aut cuticula a cute recedere obſervatur.

12. *Puerperæ, ut graviter vulneratæ tractandæ*: hinc

quie-

quiescant per 8. vel plures dies in lecto, tenuem servent diætam, vitent calefacientia & carnes, primis præsertim diebus: ita a multis morbis se præservabunt. In fine lenis purgatio conducit.

CAPUT XVIII.

De Morbis Infantum ac Puerorum & I. de morbis a meconio retento, torminibus, vigiliis, ictero, epilepsia, &c.

I.

Infantū recens natorum mala a meconio.

INfantes *recens nati*, *ob meconium*, pituitam, aliasve sordes in primis viis hærentes, nisi mature ejiciantur, sæpe *torminibus* sive *doloribus ventris* & inde concitatis perpetuis fere *clamoribus*, *singultu*, *ictero*, *vigiliis*, *inquietudine*, *pavore*, *terrore*, & sæpe *convulsionibus atque epilepsia* ipsa corripiuntur: quibus malis multi infantes, nisi tempore ipsis succurramus, pereunt: quapropter, quia *omnia hæc mala plerumque ab eadem hac caussa dependent*, eadem etiam potissimum ratione, expurgando scilicet retentum hocce meconium, curari sæpe possunt. Ad quod vero expellendum, egregie conducit primum illud lac tenue sive aquosum puerperarum recentium, si ipsæ lactant infantem, quod *colostrum* appellatur, si illud infantibus sugendum conceditur, quod instar seri lactis ad illud expurgandum optime confert; vel si hæ mulieres non lactent, dum, ut ditiores solent, vel lactare nolunt, aut non possunt, jejunium duodecim circiter horarum his infantibus convenit, & interea *semel iterumque exhibitum lene alvum laxans*, ex pulveribus jalapæ gr. ij. aut rhabarb. gr. iij. aut iv. cum vel sine granulo, pro malorum diversitate, mercurii dulcis, vel in forma pulveris, vel cum sirupo rosarum solutivo, vel sirupo de manna, aut de cichor. cum rhabarb. aliove simili, in forma linctus. Vel horum loco *vinum dulce* etiam cum melle dari apte potest, quod infantes quoque purgare, atque sic meconium evacuare solet; & si hæc forte non sufficiant,

nt, atque infantes clamare pergant, auri fulminan-
gr. j. & *clysmate* e sero lactis, vel decocto avenæ;
n melle & sapone parato, harum sordium exitus est
omovendus.

Nonnullis in locis in hunc scopum infantibus *olei ygdal. dulc.* ℥ß. *cum pauxillo sacchari penidii* exhi-
it; cui vero priora, tamquam valentiora, præfero.

I I.

De Morbis Infantum ab alvo obstructa & flatibus retentis.

Si infantibus post hæc successu temporis, ut sæpe tingit, *fæces alvi fiant duriores*, atque inde *alvi ob-ctio* & *flatuum retentio* ejusmodi, qualia modo enar-imus, concitet symptomata, vel prosunt clysmata ollientia & carminativa, vel & eadem (§.1.) laudata nedia, donec alvi sufficiens sit facta evacuatio, & tea subinde ad *acre* sive *acidum a lacte corrupto* or-n, obstructionemque haud raro producens, corrigen-n atque absorbendum, pulvis aliquis absorbens ex chis vel lapidibus cancrorum, aut matre perlarum, n pulvere seminis anisi, quod hic egregium, mixtus, dica copia ipsis sæpe porrigatur, quibus varia & sima illa mala, *ab acido lactis corrupti* plerumque venientia, ut plurimum optime curantur. *In malo ementiori* etiam *matres lactantes, vel nutrices*, ex-gari & postea medicamentis acido & flatibus con-iis, quæ modo commendavimus, aliisque morbo ersis uti, atque ab acidis in victu quoque, ut & a ulentis cibis abstinere debent. *Vitanda vero* quam xime in infantibus, & præsertim his in malis sunt *ta*, (nisi magna ob doloris vehementiam urgeat essitas, & *præmisso clysmate* aut *purgante*) itemque *a quæcumque*, quæ etiam a matre lactante vel a ice, ut modo diximus, tunc serio sunt fugienda; n *omnibus in morbis infantum, tam ratione victus n medicamentorum, simul ad nutricem* est respicien-a. *Mala ab alvo obstructa.*

III.

I I I.

De Morbis a lacte corrupto.

Morbi a lacte corrupto. Infantes præterea, quia lac fugunt, aut & fimul ut multis in locis mos eft, cibis vel pultibus nutriuntur lacteis, *a lacte in ventriculo ob quamcumque caus-fam corrupto*, coagulato & acido reddito, & modo dicta & varia adhuc alia fæpe patiuntur fymptomata: *fæces enim alvi fiunt virides*, acres, acidum fpirantes & fubfequuntur inde frequenter *vomitus*, *tormina ventris fæviffima*, *alvi fluxus*, *inflationes abdominis*, *anxietates*, *clamores*, *metus fuffocationis*, *convulfiones*, *pavores*, *epilepfia*, aliaque: quæ vero mala optime rurfus curantur, primo per evacuationem & poftea per correctionem cruditatis five materiæ corruptæ, acidæ. Illud fit 1. idoneis *purgantibus* §. I. eifque fi opus per intervalla repetitis; 2. medicamentis *acidum abforbentibus*, ut terreis & *carminativis* blandis, modo §. I. laudatis; 3. *clyfmatibus* antea §. I. quoque jam indicatis; 4. *oleo amygdalarum dulcium* interne fubinde dato; 5. *oleis & facculis carminativis* externe abdomini adhibendis. Quibus ipfis etiam *epilepfia* in hac ætate & ab eadem cauffa tunc fæpe proveniens, optime profligatur; quam ob rationem *pulvis Marchionis* forte, *fpecif. cephal. Mich.* cranium humanum, ungulæ alcis aliaque adhuc multa acidum deftruentia five abforbentia, tantum inter medicamenta antepileptica nomen adepta funt, quia ob virtutem acido contrariam, illud his cafibus deftruunt, præfertim fi pulveribus prædictis *pulvis lumbricorum terreftrium* admifcetur, & fic, destructa cauffa, etiam curatur epilepfia: atque hanc ob cauffam *fpiritus* C. C. ad gutt. iij. iv. v. quoque hic haud raro valde prodeft, & inter præcipua antepileptica habetur.

Epilepfia a lacte corrupto.

IV.

IV.

De Pavore in somno.

Speciatim *pavores infantum prodromi sæpe sunt epile-* *Pavoris curatio.*
iæ, atque convulsivi motus, a caussa irritante, in-
cti esse videntur. Oriuntur sæpissime in somno, at-
e valde suspectum est symptoma; si tamen in vigi-
ntibus incidunt, adhuc pejoris esse solent indolis. In
noribus infantibus *utplurimum a lacte corrupto* & aci-
vehementiori in ventriculo mihi oriri videntur; in
ultioribus vero etiam a vermibus induci possunt.
ıando igitur *a lacte corrupto*, iisdem remediis, quæ
III. modo commendavimus, curanda; sin vero *a*
rmibus, hi ut mox infra §. XXIX. & seq. docebi-
ıs, tollendi.

V.

De Vigiliis nimiis Infantum.

Hæ vel *a torminibus*, vel *ab alvo obstructa*, & fla- *Vigiliarum.*
ıs ac *doloribus* inde inductis, ortum ducunt; & si-
i sanitas infantum præcipue ex bono ac tranquillo
nno dijudicatur, ita contra ex perpetuis vigiliis,
ratu & clamoribus eos ægrotare haud temere cre-
e possumus. Vigiliæ igitur vel *ex corrupto lacte in*
triculo & intestinis oriuntur, vel si alvus simul est
truca, etiam sæpe *a flatibus*. In his malis igitur
e omnibus semper alvus aperta, an clausa sit, vi-
ıdum, & *si clausa vel adstricta*, clysma iis primo
deinde adhuc *purgans* exhiberi debet, prout supra
imus §. I. & III. postea, purgatione facta, ad
imoniam lactis corrigendam, & flatus dissipandos,
orbentia & carminativa antea laudata §. III. ac
ciatim *pulv. sem. anisi* sæpe danda, adhibitis simul
erne ventri oleis carminativis; & nisi tormina hinc
iantur, ut quiescere possint, clysteres repetendi.
ıibusdam post purgationem *olium amygdalarum dul-*

cium ad ℥ij. aliquoties datum egregie benefacit, & tormina, vigiliarum cauſſas, demulcet; in malo graviori, ſi hæc parum ſunt, & *convulſiones metuuntur*, aquæ epilep. Langii pauxillum, vel ſpiritus ſalis ammoniaci aniſatus, vel ſpir. C. C. vel liq. C. C. ſuccin. ſolus, aut cum pauxillo eſſ. caſtor. mixtus ad guttas V. vel VI. ſubinde eſt exhibendus. *Ad opiata* vero & theriacalia non facile accedendum, niſi neceſſitas tandem ea urgeat. *Nutrices* ſibi *caveant ab acidis & flatulentis*, itemque a frigore: e contrario purgantia & carminativa, ut eſſent. carmin. vel ſpiritus ſalis ammoniaci aniſatus & antiſpaſmodica potius iis ſæpe ſunt porrigenda.

VI.

De Singultu infantum.

Curatio ſingultus. Hoc malum etiam ſæpe vehementer infantes affligit ac debilitat, atque *ex pituita acri* & potiſſimum *acida* circa ventriculi orificium ſuperius hærente, atque hoc una cum diaphragmate per conſenſum irritante, provenire videtur. *Ad hoc vero acre corrigendum* atque hac ratione ſingultum tollendum, *abſorbentia terrea* ſæpius data conducunt; & ſpeciatim ex *Joelis* commendatione, in quovis ſingultu pulv. ex corall. præp. & C. C. uſto, addito vel pulv. aniſi aut ol. aniſi vel caryophyllorum, aut macis gutt. j. vel ij, vel & in malo vehementiori, circa noctem pauxillo *theriacæ*, egregie prodeſt. Quod ſi vero malum ſit pertinacius, pituita illa acris, rad. hypecacoann. gr. j. aliove idoneo *emetico* ejicienda.

VII.

De Aphthis.

Aphthæ quid. *Aphthæ* ſunt cruſta quædam albicans, os vel ex parte vel totum intus, labra ſcilicet, gingivas, genas, linguam, palatum & fauces obducens immo per œſopha-

agum & inteſtina omnia ad anum uſque ſæpe ſe ex-
ndens, ubi vero periculoſiſſimæ ſunt & infantes
erumque conſumunt. A multis cum *Celſo* pro *ul-
ibus* habentur, atque in adultis quoque haud raro
ſervantur. *Earum natura & cauſſa* mihi nondum ſa-
perſpectæ eſſe videntur; interea tamen a vitioſa
morum conſtitutione eas provenire veriſimile eſt.
ctis nutricum vitio hoc malum plerumque adſcribi
et; ſed vidi infantes, qui dum matres lactare
n poterant, neque nutrices ipſis dabantur, ptiſa-
potu & cibis molliſſimis alebantur, & tamen aph-
s correpti ac mortui ſunt. Linguæ motum, lactis
nammis ſuctionem & deglutitionem difficilem red-
nt; hinc infantes mammas ſugere recuſant, & in-
eti ſunt; forte ob dolores, quos infantulis movent.
lor p. n. etiam ac *reſpiratio aucta* in eis ut plurimum
oque percipiuntur, qui de calore interno ſive *febri-
a* teſtantur. *Si paucæ* ſunt, ſæpe adhuc tolluntur;
ſi copioſæ, difficile ſanantur.

VIII.

nterea tamen in curatione fervoris humorum & a- *Curatio.*
noniæ correctioni atque evacuationi erit ſtudendum,
m in finem infanti dari poteſt ſirup. de cichor.
n rhabarb. ℥ij. cum pulv. jalapæ gran. ij. vel iij.
& mercur. dulc. gr. j. aut ij. Poſtea quotidie ma-
animæ rhabarb. exhibeatur cochleare unum par-
um, & poſtea *pulveres* & *mixturæ* vel & julepi
perantes pro febricula & calore p. n. interno mode-
lo porrigendi.

xterne commendatur *raparum* in aqua decoctarum
us expreſſus, addito tantillo ſacchari vel mellis,
ertim roſati, quo ope linteoli ac digiti aliquo-
in die os intus abſtergatur, quod & aqua ſalviæ
oſarum, addito melle, commode fieri poteſt; aut
nelle roſarum ſolo, vel cum ſirupo mororum mix-
cui parum ſpiritus vitrioli, ut efficacius reddatur,
endum, ſæpius mundetur; vel *melle roſarum* muci-
ne *ſeminis cydon.* ſoluto, ope penicilli vel linteoli
robe extergatur. *Oleum myrrhæ* per deliquium,

 addi-

addito pauxillo facchari vel mellis, eodem modo usurpatum, quandoque benefacit.

Nutrici, præmisso purgante, *anima rhabarbari* largiter danda ac simul *absorbentia*, acido citri vel aceto saturata, itemque essentia alexipharmaca ratione febriculæ cum infuso theæ aut cum cerevisia tenui exhibenda.

I X.

Aphthar. curatio in adultis. Adultis, qui aphthis laborant, interne quoque *anima rhabarbari*, essent. trifolii fibrini, tinctura antimonii aliaque diaphoretica & antiscorbutica sæpius danda. Externe, *pro gargarismate* & ore colluendo ipsi conducit *decoctum veron.* vel alterius similis herbæ vulnerariæ cum vino, addito melle rosato, & pauxillo spiritu vitrioli ad lenem acorem; vel *serum lactis* cum lap. prunellæ, & postea partes affectæ melle rosato cum spiritu vitrioli largiter impraegnato sæpius illinendæ. Sunt qui os sæpe his in malis *colluendum* vel abstergendum suadent *aceto* vel simplici vel *destillato*; a melle rosato impraegnato, quod etiam quibusdam benefacit.

X.

De Intertrigine infantum.

Intertriginis curatio. Est *excoriatio partium genitalibus vicinarum, inguinum* præcipue ac *scroti*, ut & in rimis sive plicis colli, sub axillis aliisve subinde locis, ab *acrimonia urinæ ac sudoris producta*, infantibus ingratum pruritum, immo dolores, clamores, vigilias atque inquietudinem concitante. *Ad hoc vitium tollendum*, partes ita affectæ abluantur aliquoties in die aqua tepida, & postea inspergantur pulveres exsiccantes, ut farinæ volatilis in sartagine ferrea parum tostæ & probe exsiccatæ; vel cretæ, C. C. usti, lap. alabastr. & cum primis tutiæ, lapid. calaminaris & cerussæ, qui nodulo ex linteo paulo laxiori inclusi locis affectis sæpe inspergantur.

Si malum est gravius atque vera exulcerattio adest

præ-

ædictis pulveribus addatur aliquid sacchari saturni,
l loco horum unguento de cerussa camphorato par-
; læsæ inungantur. Ita etiam si parum *vitrioli albi*
aqua simplici vel plantaginis solvatur, eaque inter-
go ulcerata aliquoties abluatur, egregie eam siccat
sanat.

X I.

De Naribus obstructis infantum.

Nares infantum sæpe a *muco crasso* ita obstruuntur,
difficulter *respirare*, *sugere ac deglutire* queant; cum
has actiones rite perficiendas nares apertæ & aeris
r per eas transitus requirantur: hinc infantes *inde*
de fiunt inquieti & clamant, quia hoc ipsis est per-
m molestum; *ad quod* vero *vitium curandum*, præ-
idoneum *purgans*, revellendi caussa datum, solutio
ioli albi gr. ij. vel iij. in aquæ majoranæ ℥ß. post
ationem cum linteolo naribus per intervalla immit-
r, vel loco hujus

℞. aq. majoran. ℥j.
vitriol. albi
elater. ã gr. ij. M.

odem modo applicetur: quæ mixtura *liquor errhi-*
est Wedelii, humores viscidos sine sternutatione e-
ie liquans & educens. Si simul externe oleum
gdal. dulc. oleo destillato majoranæ imprægna-
, *radici & alis nisi illinitur*, resolvuntur inde
es narium, & respiratio tandem libera rursus red-
r.

X I I.

De Achoribus, Favis, Crusta lactea.

ntelliguntur his nominibus *exanthemata scabiosa ca-* *Vitia*
in infantibus, & si ea sunt in facie, speciatim *hæc*
a lactea appellari solent, quæ impurum & acrem *quid*
uinem pro caussa habere videntur, quem natura *sint.*

hic expellit, & qui, antequam erumpit, sua irritatio-ne haud raro epilepsiam inducit. *Subinde a vitio ma-tris vel nutricis* oriuntur, vel ab horum prava diæta, vel etiam *a victus erroribus ipsorum infantum*, præser-tim jam paullo adultiorum, quando pluribus alimen-tis, & sæpe mali succi, obruuntur, quam commode concoquere & subigere possunt. Si hæc mala vel spon-te vel ineptis remediis, præsertim externis repellenti-bus, tractata recedunt, aut nigricantem induunt colo-rem, res est periculosissima: quia infantes gravibus malis ac præcipue asthmate vel epilepsia corripiuntur, & inde ut plurimum moriuntur.

XIII.

Curatio. In *curatione* igitur hic naturæ ductum sequi debe-mus: adeoque præ omnibus vitandum, ne medicamen-ta externa, præsertim repellentia, adhibeantur; se *potius internis agendum*, quæ sanguinem corrigunt a temperant, noxiumque per diaphoresin sensim expel-lunt. Hinc, *expurgatis prius primis viis*, pro hoc sco-po exhibenda & nutrici & infanti essentia alexiphar-maca, vel ess. fumar. lignorum & tinctura antimon-bis mane, & a meridie pulveres aliquoties ex lapidi-bus cancrorum vel conchis præparatis cum antimonio diaphoretico, succino & cinnabari; quibus, si suspi-cio impuritatis venereæ subest, mercurii dulcis exigu portio addenda, interpositis subinde lenibus purganti-bus, præsertim si alvus non respondet. *Quando hæ mala retrocedere* videntur, vel re ipsa jam retrocesse-runt, aut nigrescunt, quod pestiferum esse modo dixi-mus, liquore C. C. succinato ex vehiculo calido sæp assumpto, dataque essentia alexipharmaca nutrici, effi-ciendum, ut rursus expellantur; ubi simul *frigus evi-tandum*, & infantes calore probe fovendi, donec rur-sus prodeant.

XIV.

Externe omnia omittere ac negligere præstat, qua incongrua, & præsertim unguenta *e sulphure* vel *mer-curio* parata, aut lotiones repellentes ac frigidas adhi-bere: quia his ad viscera interna repelluntur, & v mors vel alii morbi graves his ipsis concitantur:

tamen

men tandem, mundantibus internis diu usurpatis, terne aliquid desideratur, *oleum ovorum recens*, vel *tyrum recens* non salitum, vel *medulla ossium* vituli-rum, vel *cremor lactis* ad emolliendas crustas & ul-ra sananda adhiberi optime possunt. *Malum sæpe est rtinax*, atque patientia tunc & parentum & Medi-rum indiget; *nutrici* vero tunc subinde purgantia ioque, quotidie autem per satis longum tempus ale-pharmaca & sanguinem purificantia danda sunt, vi-isque bonum regimen servare debent.

X V.

De Tussi & Respiratione difficili cum catharro.

Ex *frigore* vel *prava aeris constitutione* infantes sæpe malis afficiuntur, quibus serum faucium, bronchio-m, & asperæ arteriæ vel acrius vel spissius redditur, que hæc ipsa symptomata concitantur; quibus ple-nque etiam *coryza*, immo & *febricula* juncta sunt. ia igitur a frigore & transpiratione læsa plerumque untur, in curatione studendum ut abundans materia xia per alvum primo educatur, postea transpiratio phoreticis restituatur, & lympha vel acris vel spis-corrigatur. *Caussæ harum.*

X V I.

Igitur primo *idoneum purgans* & infanti & nutrici, Curatio. esertim si & hæc tussi laboret, detur; deinde *infu-n specierum pectoralium* cum saccharo canto, ut thea, ique aliquoties in die exhibeatur; præterea Elixir. ctorale Wedelii, vel spiritus salis ammoniaci anisa-, vel utraque mixta, vel & essentia alexipharma-apta copia cum hoc infuso assumantur. His inter-nantur subinde *pulvis pectoralis* ex sperm. ceti re-ti (quod hic prestantissimum) pulv. bez. aut Mar-onis cum flor. sulphuris, vel etiam lapid. tantum crorum, rad. irid. florent. & saccharo canto para-, qui vel cum thea vel aqua aut julepo pectorali ndus. Aut loco hujus pulveris *linctus* quoque *pecto-*

ralis ex sperm. ceti, oleo amygdalarum dulcium re-
cente, liq. C. C. succinato & sirupo pectorali confe-
ctus saepius exhibeatur. In *graviori* pectoris *catarrho*
asthmate & *ronco pulmonis* spiritus salis ammoniaci
vel liquor C. C. succinatus solus, repetitis saepe vici-
bus, ad guttas V. VII. vel plures datus, haud raro
huic malo tollendo sufficit; qui & *nutrici* tunc opti-
mo cum successu exhibetur. Immo *in nimia pituitae*
copia in pulmonibus, & inde nato *suffocationis metu*
etiam lene *emeticum*, ex tartari emetici, vel sulphuris
antimonii quarta parte gr. valentissimum est, & pro
deploratis fere habitos ex orci quasi faucibus jam sae-
pius eripuit; cui *clysteres* quoque deinceps apte sub-
jungi possunt. *Pulvis* denique *seminis anisi* & iridis
florent. cum saccharo canto ac pauxillo sperm. ceti re-
centis, cui & olei anisi guttae aliquot commode ad-
miscentur, saepe exhibitus, hic etiam valde prodest.

X V I I.

De Diarrhoea infantum.

Caussa & curatio. Hac in diarrhoea, aeque ac in adultorum, natura
aliquid supervacanei, vel acris & noxii, quod intesti-
na nimium irritat, expellere satagit. Oritur hoc vi-
tium saepe a *nimia aut frequentiori lactis serosioris* &
acrioris suctione; vel *ob laesam a frigore transpiratio-*
nem, atque ad primas vias translationem. Ergo hic
alvi fluxus minime mox adstringentibus aut opiatis co-
hibendus, sed potius vitiatorum humorum excretio eva-
cuantibus primo juvanda ac promovenda, deinde robo-
rantia & modice adstringentia his subjungenda. Utri-
que scopo, ut in diarrhoea & dysenteria adultorum
Cap. XIII. §. X. & XIV. *rhabarbarum* vel in pulve-
re, vel in essentia, apta dosi datum, omnium opti-
me convenit, & cumprimis essentia sive *anima rha-*
barbari, per aliquot dies mane & circa vesperam dan-
da, donec alvi fluvus remittat. His interponi apte
possunt pro acrimonia, quae hic ut plurimum a lacte
corrupto acida est, corrigenda, *absorbentia terrea*, &
prae-

æſertim ſubadſtringentia, ut corallia, C. C. uſtum, yſtall. mont. præp. &c. quæ ſimul tunc diaphoretim virtutem exerunt, quæ & *nutrici exhibere* conſulm eſt. In malo graviori, ubi hæc parum ſunt, vel lveribus illis aliquot grana pulveris *corticis caſcarillæ* di, vel decoctum hujus aut etiam *corticis peruviani* te, vel extracti horum part. j. in aquæ plantaginis, enthæ aut cinamomi cydoniatæ part. IV. ſoluti, ad ttas l. lx. vel cochlearis unius parvuli ſingulo triho- vel quadrihorio danda. *Externe balſama ſtomachica* oleo nucis moſchatæ expreſſo, oleis deſtillatis carnativis & ſtomachicis impraegnato, ventriculo totie abdomini calide ſæpius inungenda. *Nutrix* a frire ac nimio potu abſtineat, atque modica ac temrante utatur diæta.

XVIII.

De Urina ſuppreſſa, ejuſque difficultate.

Urinæ difficilis excretio aut ejus omnimoda *ſuppreſſio* infantibus (*a*) ab humoribus viſcidis, lactis vel arum rerum vitio ortis, & renes obſtruentibus, vel veſicæ tono relaxato, vel ſphincteris ejus ſpaſmodi- conſtrictione oriri videntur: unde dolores, convulnes & alia mala ſæpe proveniunt. Quare humores ſpiſſi ac viſcidi incidendi & fluxiles reddendi, to- s veſicæ laxatus roborandus, atque ad conſtrictionem citandus ac ſtimulandus, & ſpaſmodica cervicis veæ conſtrictio antiſpaſmodicis & emollientibus relanda. *Cauſſæ & effectus.*

XIX.

Præſtare hoc poſſumus primo *ſalibus mediis*, ut taro vitriolato, arcano duplicato, &c. vel per ſe ad ʒ. datis, vel cum *ſemine lycopodii* æquali copia, quam diuretico & antiſpaſmodico in pueris præſtantiſſi- *Curatio.*

(*a*) De adultorum jam ſupra p. 251. egimus.

tissimo, quæ ex *aqua petroselini*, *cheræfolii*, vel *alkekengi* data, & si opus, post temporis intervallum repetita, optime prosunt: atque his subinde haustulus solius aquæ petroselini aut ceterarum laudatarum aquarum interponendus, quibus haud raro solis sæpius usurpatis urinæ fluxus restituitur. *Emulsio ex amygdalis amaris ex nucleis persic.* cum aqua petroselini aliave simili facta, est quoque hic valde egregia. *Pubis regio* infantibus his frequenter *calide fricetur* oleo scorpionum, oleo juniperi, succini & anisi roborato, eique postea *cataplasma ex cepis assatis* superimponatur calide; vel ex cepis, allio, herba cheræfolii & petroselini; quibus etiam oleis renum regio, quando forte caussa in his latet, calide fricanda; atque hæc etiam remedia *in calculis parvis expellendis*, valde proficua sunt. Si denique hæc omnia parum sunt, & symptomata urgent, *cathetere* apto urina e vesica est emolienda; id quod longe facilius fit in puellis quam pueris. Plura de *urina adultorum suppressa* vid. supra Cap. XII. §. XIV. p. 201.

XX.

De Atrophia sive Tabe itemque Rhachitide infantum.

Caussæ & sedes. Hi morbi ut plurimum apud infantes *ex chylo & sero viscido*, in mesenterio congesto, glandulas mesenterii obstruente, atque ne chylus ad sanguinem rite pervenire queat, impediente, oriuntur: hinc venter partim a *tumore glandularum mesenterii obstructarum*, partim a *laxitate intestinorum*, a multa pituita inducta, plerumque vehementer intumescit, reliquæ autem *partes tabe quasi consumuntur*. Quoniam vero de his morbis supra pag. 150. & seq. jam actum est, plura hic de iis non proponemus.

XXI.

De Dentitione difficili.

Menfe fexto, feptimo & fequentibus *dentes* ut plurimum infantibus ex alveolis fuis per gingivas prodire incipiunt; ubi autem fæpe ob *dentitionem difficilem*, præfertim quando dentes canini erumpere debent, oriuntur, *gingivarum tumor* & *inflammatio*, unde *dolores*, *clamores*, *vigiliæ*, *febres*, *convulfio*, *epilepfia* & fæpe mors confequuntur. Quando igitur ejufmodi fymptomata in illis incidunt, arduum profecto fæpe eft divinare aut conjectura affequi, unde aut qua ex cauffa hæc mala oriantur, cum & ex aliis fæpe proveniant, ex qua ratione curatio recte inftituenda: eoque factum mihi effe videtur, ut veteres jam conquefti fint atque exclamaverint, *difficile effe infantibus mederi*; quia quid, aut ubi, aut unde patiantur, nobis dicere vel revelare non poffunt. Hinc quam fagaciffime, quantum fieri poteft, ponderanda ac perpendenda funt omnia phænomena, donec ex iis vel certe, vel verifimiliter minimum, utrum mala illa a detentione difficili, an a lacte corrupto, an alia ex cauffa ortum trahant, perfpiciamus. *Dentitionis fymptomata.*

XXII.

Indicantur vero ea mala *a dentibus exitum molientibus provenire*, fi infantes multum clamantes (quo quippe clamore dolores fuos nobis fignificare folent) *digitos fæpe in os intrudunt*, *papillas nutricum* vel digitos alterius perfonæ intra eorum maxillas infertos, fortiter mordent, fi faliva folito largius ex ore effluit, in gingivis maxillarum, ubi dentes primi erumpere folent, tubercula inæqualia & digitis & oculis, itemque calor p. n. & in ore & in toto corpore, ac fpeciatim in pulfu percipiantur. Accedit quod fimul fæpe fubito fine cauffa externa expavefcant, & præfertim in fomno, atque ut plurimum *alvi* fimul *fluxu laborent*; quod ultimum tamen longe melius eft quam fi alvus, ut haud raro fit, fit conftipata. *Signa.*

XXIII.

XXIII.

Curatio. Quando igitur ex his aliisve indiciis mala illa a dentibus concitari judicamus, ea non melius curantur, quam iis, *quæ dentium eruptionem promovent*, hoc est, quæ gingivas duras, crassas ac tumidas emolliunt & atterunt, inflammationem earum resolvunt, caloremque p. n. blande temperant; ut sunt *interne pulveres* & *mixturæ aquosæ*, *temperantes*; *externe* vero oleum amygdalarum dulcium cum sirupo violarum, aut papaveris rhœad. vel sirupus florum papaveris, vitrioli spiritu leniter impraegnatus, si sæpe gingivæ iis fricentur. Interponantur his ea *quæ gingivas atterunt*, ut sunt *corpora dura*, glabra, sicut *dens lupi*, *crystallus* vel *agathus politus*, vel frustum *matris perlarum* læve, aliave similia, quæ infantibus sæpe in manus dentur, ut ea in os ingerant, vel ad mandendum ea in os ipsis immittantur. Ita & *frustum cutis recentis lardi* sic usurpatum utrique scopo sæpius egregie satisfacit. Specifice multi hic commendat ac laudant *cerebrum leporis* cocti, aut *sanguinem cristæ galli* recentis pro gingivis his ipsis illinendis.

XXIV.

De Epilepsia infantum.

Epilepsiæ curatio. Epilepsia infantum recens natorum ut plurimum vel *a meconio* non satis expurgato, vel post hæc a *lacte corrupto* & acido, ut jam supra §. I. & III. diximus, vel a *dentitione difficili*, vel ab imminentibus *variolis*, vel *a vermibus* oritur. Si *a meconio*, curanda ut §. I. si *a lacte corrupto*, ut §. II. & III. docuimus; sin vero *a dentitione difficili*, facienda primo ea sunt quæ §. XXIII. modo proposuimus, sed præterea *epilepsiam* & *convulsiones inde sæpe oriundas* egregie & avertit & minuit, immo sæpe tollit, præmissis & interpositis prædictis, spiritus C. C. vel liquor C. C. succinatus, tamquam egregia *nervina* & *antispasmodica*, ad aliquot guttas aliquoties in die exhibiti, qui & vertici, cervici, temporibus atque naribus cum fructu sæpe adhibendi; itemque *pulveres absorbentes*, supra §. II. & IV.

lau-

audati, ac speciatim pulvis ex lumbricis terrestr. pulis item Marchionis, & specificum cephalicum Mich. on omissis, præsertim *si alvus obstructa*, lenibus purantibus & clysmatibus sæpius jam indicatis, eisque lvus semper aperta, quod hic utilissimum est, serveur. Quando vero his symptomata non cedunt, *tumor ingivæ*, ubi dens erumpendus latet, *scalpello*, ad denem usque subtus latentem transversim incidendus, id uod sine periculo fit & sæpe omnia tollit symptoma; quo etiam in casu, quia inflammatio in gingivis deesse solet, *venæ sectionem, ut efficacissimum & quasi nfallibile* remedium hic laudat celebris *Sydenhamius*; quod tamen non semper esse experientia edoctus m. Quando *epilesia a vermibus* ortum habet, vermes estruendi, sicut cap. XVI. § 33. & seq. itemque ina in hoc capite §. 29. proposuimus; ea vero, *quæ nminentibus variolis* incidit, non adeo est pertimeenda; quia eis erumpentibus sponte cessat. Adeoque ihil aliud requirit, quam ipsæ variolæ, blande scilit temperantia & eruptionem promoventia, sicut hac e re uberius supra Cap. IV. & speciatim pag. 67. & 8. proposuimus.

X X V.

Quod si vero illa mala §. XXII. *clamores* nimirum, *igiliæ*, *febres* &c. non a dentitione oriuntur, plerumue a *lacte corrupto* vel & a nimia eorum *repletione*, ræsertim cibis incongruis facta, provenire solent. Si *lacte corrupto*, curatio ut §. II. & III. dictum est ıstituenda; sin autem *a nimia repletione* ventriculi & uditatibus inde ortis, eæ *purgantibus*, *ac clysmatibus* el etiam, pro malorum diversitate, blandis *emeticis* vacuandæ & postea pulvere seminis anisi, anima rhaarbari aliisve stomachicis & carminativis remediis inernis & externis ventriculus roborandus. *Mala a nimia repletione.*

XXVI.

XXVI.

De Ophthalmia infantum.

Curatio interna. *Ophthalmia* ſæpius quoque infantes affligit, eoſque haud raro, vel *ſuppuratione* inducta, vel *cornea alba* & *opaca* facta, cœcos reddit, niſi ſumma cura tunc tractetur, atque in infantibus varias ob cauſſas numquam periculo vacat. Oritur *ſæpe a vitio lactis nutricis*, nimium forte acris, vel & hac ipſa ſcorbutica aut & quandoque venerea labe affecta. Adeoque in *curatione* tam *nutrici*, quam infanti danda ſunt medicamenta idonea, tam *purgantia*, quam *alterantia*, catarrhis, ſcorbuto aut morbo venereo propria, & quidem purgantia hic cum mercurio dulci ſemper maritentur. Ex *alterantibus* vero conveniunt eſſ. alexipharm. eſſentiæ & decocta lignorum, infuſum herbæ euphraſiæ cum raſura ligni ſaſſafras, ad modum theæ ſæpius hauſtum, pulveres diaphoretici ex lap. cancror. ſuccino præparato, antimonio diaphoretico, radice valerianæ, ſemine aniſi, fœniculi &c. compoſiti, quibus ſubinde, præſertim ubi ſcorbuti vel luis venereæ ſuſpicio eſt, aliquid mercurii dulcis recte additur.

XXVII.

Curatio externa. Externe oculi defendendi, ne ab acri lympha erodantur, & ſtaſes ſanguinis hic factæ reſolvendæ: id quod commode fieri poteſt *collyriis ex aquis ophthalmicis*, & cumprimis euphraſiæ, flor. cyani, valerianæ, fœniculi, chelidon. majoris, calcatripæ &c. Si unciæ uni vitrioli albi, vel ſacchari ſaturni gr. ij. & camphoræ ſem. melon. tritæ gr. j. vel ſpir. vini camphorati ℨj. addantur, eiſque ſæpe oculi tepide eluantur atque abſtergantur. Quidam his aquis *amyli albi*, *tutiæ* vel *lapidis calaminaris* præparati aliquot grana addunt, vel & *aliquid aloes*, iiſque eadem ratione utuntur. In quibuſdam caſibus parum pulveris mercurii dulcis addo. Præterea *amuleta* ex radic. imperatoriæ aut valerianæ cum camphora ſæpe etiam hic multum proſunt, & in malo pertinaciori *veſicatoria* cervici

aut brachiis, immo & in paullo adultioribus, ipsi
rtici feliciter adhibendum; vel & si omnia hæc pa-
n sunt, *fonticulus* in brachio excitatur.
Si *adhuc ubera sugunt*, attamen ad annum acce-
nt, vel eum jam superarunt, sæpe eos fere sponte
pertinacibus oculorum inflammationibus curatos vi-
, postquam solum a nutrice, licet sanissima visa sit
ue etiam revera fuerit, remoti fuerunt. *Diæta* quo-
e hic magni est momenti, adeoque tam a nutrice,
am pueris probe observanda.

XXVIII.

De Maculis oculorum, Nebula, Albugine.

Hæc vitia, de quibus jam cap. XIV. egi, etiam *Curatio.*
e in infantibus ex ophthalmia in tunica oculi cor-
oriuntur, & vel eam comitantur, vel etiam se-
a inflammatione adhuc restant, atque visum vel
parte vel ex integro tollunt. Ita etiam sæpissime
variolis, vel etiam post has, bene licet superatas,
dunt. *Si inflammatio adhuc adest*, iisdem remediis
rnis potissimum & externis §. 36. & 37. est conti-
ndum, *purgantiaque* idonea sæpius interponenda,
etiam externe trochiscos alb. Rhas. ℥ß. in aquæ
sdam ophthalm. ℥iij. solutos, egregios deprehen-
itemque aquam ophthalm. Quercet. ex croci me-
aliquot granis in aquæ ophthal. ℥j. infusis, para-
, oculisque sæpius instillando & abstergendo adhi-
m. *Si maculæ illæ albæ sine inflammatione restant*;
ter aquas has quotidie *pinguedo viperarum* bis vel
oculis ad gutt. j. vel ij. instillanda, vel *pinguedo*
piscis, aut *sperma ceti liquidum*; quibus ipsis sæ-
si non nimis densæ sunt, tolluntur. *Quando a va-*
s ortæ, & adhuc recentes sunt, frequens purgatio
mercurio dulci instituenda, atque deinceps inter-
& externa modo laudata quam solertissime adhi-
da; si vero hæ *maculæ jam inveteratæ*, vix aut
tolluntur, & acrioribus potius oculus omnino de-
itur, quam emendatur. Sciendum enim, *quod ma-*
la

la hæc ſæpe admodum ſint pertinacia, quæ moram & patientiam parentum & ægrorum requirunt, qui monendi, ne mox, ſi malum brevi haud cedat, ad agyrtas confugiant, qui vitia hæc ſæpe acribus valde medicamentis aggrediuntur, atque vi quaſi ea eradicare volunt: verum eis oculos ſæpe omnino corrumpunt. *Ita nec Medicus mox ad acriora* eamdem ob cauſſam accedat, ſed blandis patienter continuet, vel & quandoque per aliquod tempus a medicamentis externis prorſum abſtineat; neque deſperet prorſus de mali curatione, quando oculi fabrica nondum deſtructa eſt: nam tempore haud raro ſponte hæ maculæ in pueris diſſipantur, & præſtat tranquilla poteſtas quod violenta nequit; *natura enim hic non vult cogi* ſed blande duci.

XXIX.

De Vermibus ſive Lumbricis.

Vermes quotuplices & effectus. Quando infantes magis adoleſcunt & alimentis craſſioribus nimiſque copioſis, pane ſcilicet, farinoſis, carnibus, caſeo, ſaccharatis, crudis & difficulter digerendis veſcuntur, præſertim ſi debilioris, frigidioris & pituitoſi ſint temperamenti, altero, tertio & ſequentibus annis VERMES ſive LUMBRICI ſæpe in ipſorum ventriculo & inteſtinis generantur, iique ut plurimum, teretes, *lumbrici* ob ſimilitudinem dicti, (rarius *lati*, vel *aſcarides*) qui plerumque multæ pituitæ involuti, in ventriculo aut inteſtinis, cum multis gravibus ſymptomatibus haud raro hærent. Rarius vero in infantibus robuſtis & vegetis obſervantur, ſed plerumque, ut jam dixi, in debilioribus, frigidioribus, teneris, pituitoſis. *Efficiunt vero vermes* irritatione ſua, roſione ac morſu *dolores ventris*, *nauſeam*, *vomitus*, *diarrhœas*, *animi deliquia*, *pallorem*, *pulſum debilem*, *inæqualem*, *intermittentem*, *pruritum narium*, *tormina & clamores*, *borborygmos*, *febres*, *tabem*, *inſultus epilepticos* &c. ſicuti jam ſupra cap. XVI. §. 23. & ſeq. ubi de vermibus adultorum actum eſt, indicavimus.

At

at consumptione chyli producunt in infantibus sæpe *voracitatem*, *debilitatem*, *maciem*, *alvum adstrictam*, immo quandoque *ipsa intestina perforant*, & abdominis cavum ingrediuntur, sicut aliquoties in cadaveribus eorum incisis observavi : quo ipso tumores ventris, atroces cruciatus, epilepsiam aliaque sævissima mala & plerumque mortem ipsam inducunt.

X X X.

Cognoscuntur ex ætate, temperie frigida, pallido ut plurimum faciei colore (quamvis hic sæpe fallat) palpebris lividis, concavis, pruritu narium frequenti, voracitate, terroribus in somno, ceterisque §. 29. enarratis symptomatibus, & cumprimis quoque *singulari spiritus sive oris fœtore* aliisque supra cap. XVI. § 34. adductis signis ; quam maxime tamen etiam quando semel iterumque vermes vel per os vel per anum ab ipsis exiisse observati sunt. Quoniam igitur tam gravia mala, immo ipsam mortem infantibus & pueris sæpe inducunt, non negligendi, sed mature efficacibus remediis sunt curandi. *Diagnosis eorum.*

X X X I.

In *curatione* igitur pituita, tanquam nidus eorum, atque simul ipsi sunt destruendi, enecandi atque expellendi : id quod in adultis optime fieri cap. XVI. §. 36. & seq. docuimus, variis *amaris*, *martialibus*, *mercurialibus*, ac *purgantibus*, ex quibus vero Medicus hic seligere studeat, quæ infantibus ac pueris commodissime ingeri possunt : ut sunt *decoctum mercurii* in aqua vel lacte, aliquoties in die ipsis ad uncias aliquot datum ; porro *infusum seminis cinæ* vel *florum tanaceti* in vino malvatico aut canariensi, ad cochlearia duo vel tria pro dosi aliquoties in die ; præterea *semen cinæ* cum melle subactum ; vel *mercurii dulcis* gr. j. cum saccharo aut pulvere quodam grato aut insipido exhibitum, quibus simul *externa* cap. XVI. §. 37. nominata addi, atque *purgantia* §. 38. recensita deinde interponi ; immo & *clysteres ex lacte*, præsertim quando purgantia sumpserunt, ad eos deorsum invitandos, injici debent, servata semper diæta modica. *Curatio.*

XXXII.

De Variolis & Morbillis.

Capite quarto, pag. 65. & seq. satis actum est, adeoque lectorem ad illud remittimus. Hic solum adhuc monere volui, quod in infantibus *variolæ sæpius cum epilepsia incipiant*, quæ vero hic nihil mali denotat aut infert, sed eis vel sponte vel ope diaphoreticorum erumpentibus, cessat.

DE HERNIIS infantum, ac speciatim *umbilici*, *inguinum* & *scroti*, infantibus & pueris valde frequentibus, de *hydrocephalo*, *calculo vesicæ*, *ani procidentia*, *ranula linguæ* aliisve infantum morbis, manuum auxilium desiderantibus, vid. Institutiones nostræ chirurgicæ.

MONITA

Quædam practica circa morbos infantum.

1. *Difficile est mederi infantibus*: primo quia, quid patiantur, quidve doleat, & ubi, dicere nequeunt; deinde quia medicamenta vix aut ægre assumunt.

2. In morbis infantum quibuscumque primorum dierum præcipue explorandum, *an meconium satis sit expurgatum*; quod si non sit, hoc quam primum adhuc est expurgandum.

3. Subsequenti tempore in eorum morbis *ad lac corruptum* & acescens, postea *ad dentitionis tempus*, & denique in paullo adultioribus *ad variolas* & *vermes* est attendendum.

4. Ininfantum morbis semper, *an alvus sit aperta*, inquirendum, & ut sit, probe curandum.

5. *Ad nutricem semper* simul respiciendum, eique & diæta & remedia morbo præsenti congrua sunt ordinanda.

6. In *febribus acutis*, temperantia, ut in variolis, ipsi

ſi danda, atque aliquid camphoræ appendendum. utrices quoque temperantibus & in victu vegetabilis utantur; a carnibus vero abſtineant.

7. In *intermittentibus*, primæ viæ purgandæ, poſt-eſſ. rhab. ſæpe detur: & ſi hæc intra aliquot dies n fugatur, decoctum forte cort. chinæ frequenter hibeatur.

CAPUT XIX.

De Venenis.

I.

V Enenorum cognitionem eorumque curandi rationem, quia tam multi eis pereunt, Medico ſum- neceſſarias eſſe exiſtimo, etiamſi hæc doctrina in riſque libris practicis prætermiſſa & neglecta ſit. *quid venena ſint*, aut quid per ea proprie intel-tur, quamvis pleriſque, & cumprimis præcipitan- judicantibus, facile videatur, tamen prudentibus magnam eorum diverſitatem, & cumprimis quia ta, immo pleraque eorum certa ratione atque pru-ter adhibita, præſtantiſſima etiam ſunt, aut fie-oſſunt medicamenta, multa e contrario nobiliſſi- medicamenta, ſiniſtre aut imprudenter adhibita, poſſunt ac ſolent venena; definitionem perfectam, quæ omnibus conveniat, jam dudum atque ad- hodie multis eruditis difficillimum viſum eſt, que donec quis forte perfectam exhibeat, ſequens riptio pro aliqua eorumdem idea formanda ſuffi- poterit. *Veneni definitio difficilis.*

II.

telligo autem per venena, corpora naturalia, quæ a mole intra corpus noſtrum aſſumpta, vel alia ne, ut per morſus aut vulnera, aut ſub fumi aut ris ſpecie ipſi applicata ſive ingeſta, nunc brevi, tardius, gravia eaque ſæpe horribilia ſymptoma- principes corporis noſtri actiones lædentia, inver- *Quid venena.*

tentia, & mortem ipſam frequenter inducunt. Græci toxica, immo & *pharmaca*, ſed addito plerumque ad jectivo *deleteria*, vocantur: quia pharmaca etiam me dicamenta ſignificant.

III.

Diviſio eorum. Dividuntur hinc 1. in *celeria* & *tarda*; 2. in *roden tia*, *corrodentia*, ſive *cauſtica*; 3. in *acida* & *alcalica* 4. in *obſtruentia*, vel ob vim vaſa minora vehementiu *adſtringentem*, vel ob qualitatem humores noſtros ſa nos *nimis inſpiſſantem*, ut per ſubtiliores ductus arte rias & nervos fluere nequeant; 5. in *narcotica* ſive *ſtu pefacientia* ac *ſoporifera*; 6. in *mineralia*, *vegetabilia* & *animalia*; 7. quædam etiam horum venenorum, di poſſunt *naturalia*, ut plerumque ſunt venena vegeta bilium & animalium, atque nonnulla etiam ex mine ralibus; quædam vero *artificialia*, quæ vel per igne ſive artem chemicam, ut pleraque mineralia, vel *me chanica* quadam ratione conficiuntur, ut *adamas*, *cry ſtallus*, aut *vitrum* rudi modo contuſa & ingeſta, qu ob ſpicula ſua acuta, pungentia ac ſcindentia ventr culum & inteſtina lædunt, vulnerant, ac deſtruunt vel *apex cultelli*, culter ipſe, *aciculæ*, aliæve ſimil res mechanice præparatæ atque vel imprudenter v caſu deglutitæ. Quædam vero eaque ſumme pernici ſa venena *putrefactione* etiam generantur. Quæ ven na *ex regno minerali*, natura vel arte producuntur *acidæ ut plurimum ſunt indolis*, ut ſpiritus ſulphuris vitrioli, aqua fortis &c. magna copia ſumpti, merc rius ſublimatus, præcipitatus, butyrum antimonii, alia §. VIII. quæ vero *venena regno vegetabili vel an mali* ortum debent, ut plurimum *alcalicæ ſunt nat ræ*: ita ut nullum nunc vegetabile acidum mihi ſu currat, quod venenatæ ſit indolis, ſed *omnia veget bilia venenata alcalica ſunt*, eaque vel *rodentis* ſi *cauſticæ indolis*, ut aconitum, helleborus, euphorbium tithymalus aliaque plura §. VIII. recenſenda; vel vim *inſpiſſantem*, ſive *obſtruentem* vel *narcoticam* n xia deprehenduntur, adeoque vegetabilia acidi ſap ris tuto tam in eſca, quam in medicamentis adhib ri ſolent.

8. Ve-

8. Veteres etiam a qualitate vel nimis *calefaciente* t *frigefaciente* venena in *calefacientia* & *frigefacientia* iserunt; quæ divisio, licet a quibusdam ut inutilis orsus rejiciatur, certo tamen modo & certis in ma- retineri potest, dum quædam refrigerantibus, alia efacientibus remediis curanda. Prisci quamplurimis enis *qualitates occultas* adscripserunt; quarum ve- naturam maxima ex parte hodie satis manifeste nonstrare possumus, ut ex sequentibus uberius pa- it. Quoniam vero omnia illa venena gravia ma- & quam sæpissime ipsam mortem concitant, de ecipuis una cum eorumdem medendi ratione hic ic acturus sum.

I V.

Antequam vero ulterius hoc in argumento progre- , diversa hæc venena §. III. *adhuc paullo inti- s hic* perscrutanda atque *exponenda esse existimo*, natura eorum & quomodo agant, melius perspe- in curatione eorum, ad ductum sanæ rationis, to curatius, ac certius progredi queamus, cum ve- s variique adhuc recentiores in eis curandis em- co fere tantum modo, & sæpius sine omni ratio- egerint, & quidquid antecessores contra hoc vel il- venenum laudaverunt, id & ipsi ad eorum du- n commendaverint.

Natura eorum exponenda.

V.

ODENTIA igitur venena sunt corpora acria, a vel solida, gradu quidem acrimoniæ diversa, ita tamen acria, ut in ventriculum & intestina, sub cibi, potus aut medicamenti nomine delata, etiam casu aut per errorem ingesta, particularum m figura acuta, rigida, ancipite, pungente & ente, hæc viscera irritent, pungant, vellicent, t, inflamment, erodant, exulcerent, ac tandem *ræna* & *spachelo* inductis corrumpant ac destruant. quia in partibus internis fere ut *medicamenta ca externa* in cute agunt, hæc venena *interna ro- a, corrodentia, caustica* & *adurentia* dicuntur. Ita- *effectus illorum in corpore* humano sunt, ut pri- rritatis, & arrosis ab eis fibris faucium, œsopha-

Rodentia quomodo agant.

gi, ventriculi atque inteſtinorum nerveis, oriantur in hiſce partibus ardor, inflammatio, dolores acutiſſimi, nauſeæ, ſpaſmi, vomitus, ſingultus, convulſiones, tremores, fluxus alvi feroſi, ſubinde cruenti, quandoque & purulenti, ac fœtidiſſimi, pro illorum venenorum varietate. Deinde autem, *quando partes eorum in ſanguinem penetrarunt*, non ſolum acrimonia ſua, irritando vaſa ſanguifera, varias in œconomia corporis & præſertim cordis, arteriis, pulſu, reſpiratione, ac ſenſibus turbas & febres concitant, verum ſanguinem & ſerum pervertendo, coagulando ac deſtruendo, graviſſimis ſymptomatibus, doloribus, anxietatibus interitum tandem corpori inferunt.

V I.

Sunt vel acida vel alcalica.

ACIDA *vel* ALGALICA hæc §. V. *rodentia ſunt venena*, utraque acerrima, atque eadem fere ratione & ſolidas & fluidas corporis noſtri partes afficiunt; tamen, quia contrariam fere curandi rationem exigunt, probe a ſe invicem ſunt diſtinguenda: dum *acida alcalicis*, *alcalica vero* venena *acidis* potiſſimum remediis deſtruuntur.

V I I.

Natura acidorum.

VENENA igitur ACIDA pleraque, ſi non omnia, ſunt *artificialia*, ut *ſpiritus omnes acidi*, ex mineralibus parati, juſto majori copia aſſumpti, ut ſpiritus ſulphuris, & qui hujus ſoboles ſunt, ſpiritus vitrioli & aluminis, item ſpiritus nitri ac ſalis, & quæ rurſus ex his fiunt, aqua fortis, aqua regia, oleum vitrioli, butyrum antimonii. Præterea *ſales metallici* ut mercurius ſublimatus, mercurius præcipitatus, albus, ruber, viridis, turbith minerale, arcanum corallinum, vitriolum, præſertim veneris, argenti, qui lapis infernalis vocatur, aliaque ex his producta acriora, quæ partes quas attingunt, ſua acrimonia lædunt, irritant, erodunt, diſcindunt, deſtruunt & ſpeciatim *ſales metallici horrendas nauſeas*, *vomitus*, *anxietates*, *tremores*, *convulſiones*, peſſimaque alia mala inducunt.

V I I I.

Alcalicorum.

ALCALICA *vero venena* ſunt partim *naturalia* par-

partim *artificialia*. *Naturalia* in vegetabili potissimum regno deprehenduntur, ut *aconitum* sive *napellus*, *helleborus* uterque, *cicuta* (*a*) & *œnanthe succo viroso*, croceo (*b*), *laureolæ sive mezeri baccæ*, *grana cocci-gnidii* etiam dictæ, scammonium, tithymali, euphorbiæ, apocyna, colocynthis, helleboroides Boerh. cristophoriana, ranunculi & clematitides urentes, nicotiana, fungi quidam acres venenati, corona imperialis bulbi hyacinthi, colchici &c. Quo & certo modo *arum*, *arisarum* atque *omnia fortiora purgantia* & *emetica* referri possunt, si nimia copia ingeruntur: quia in omnibus his sapor acris, *sal acre alcalinum* indicans, linguam, fauces, œsophagum, immo & ventriculum & intestina acrimonia sua arrodens & inflammans percipitur. Deinde adhuc varia *venena* sunt *alcalica sponte* vel *arte producta*, ut primo *quæ putrefactione oriuntur*, ex oleis putrefactis olivarum, amygdalar. multisque aliis, itemque ex putrefacto butyro, lardo, pinguedine aliisque animalium partibus ac humoribus putredine corruptis, quæ assumpta acerbissima sæpe mala concitare solent.

Deinde *quædam venena alcalica ignis vi producuntur*, ex sale alcali, (ut cineres sunt clavellati) & calce viva, quæ *lapides caustici* appellari solent, externe in chirurgia sæpe utiles. Præterea ad venena alcalica etiam pertinent *nonnulla animalia*, & præsertim insecta, ac nominatim *cantharides*, quæ interne sæpe gravia mala inducunt, ac denique *morsus animalium*, *venenatorum* vulgo dictorum, ut scorpii, apum, vesparum, aranearum, serpentum, speciatim viperarum & canis rabiosi.

IX.

Mechanicorum.

Tandem ad venena *rodentia* & scindentia, *mechanica illa* §. III, *adamas* scilicet, *crystallus* & *vitrum* rudius

(*a*) De *cicutæ* effectib. vid. *Vvepffer* de cicuta aquatica. (*b*) De hac vid. notabilis observ. in *Vvielii* obs. Med. 43. quæ gustata brevi duobus mortem intulit.

dius contusa, aciculæ, cuspis cultelli & similia etiam referenda; quæ vero quomodo agant, supra jam indicavimus, curatuque sunt difficillima.

X.

Obstruētia venena quæ? Ad OBSTRUENTIA VENENA pertinent *gypsum*, *calx* aliaque corpora calciformia, *creta*, *præparata ex plumbo*, ut plumbum ustum, *litargyrium*, *cerussa*, *tutia*, *lapis calaminaris*, *minium* & similia, item *saccharum saturni* & *vinum lithargyrio impregnatum* aliaque ex *plumbo* vel saturno, aut & ex *stanno* producta: quæ vasa & præsertim lactea, aliaque in ventriculo & intestinis absorbentia, una cum glandulis harum partium vehementer adstringunt, obturant, eoque ipso dolores colicos acerbissimos, convulsiones, debilitates, paralyses, animi deliquia, tabem & atrophiam aliaque funesta mala inducunt: immo & *fumus & pulvis plumbeorum* respiratione attracti, asthma, tabem aliave mala metalla hæc tractantibus (*a*) & figulis (*b*) concitare solent. Ad obstruentia etiam a nonnullis *mespila immatura* aliaque similia fortiter adstringentia referunt. Deinde corpora illa, *quæ vim habent humores nostros nimis inspissandi*, ut oscula vasorum minorum & speciatim lacteorum aliorumve absorbentium in primis viis transire nequeant: sicut sunt *fungi quidam venenati*, glutinoso viscido succo abundantes, *viscum* arboreum varium, *semen psyllii*, sanguis tauri & similia varia.

X I.

Narcotica quæ? Inter NARCOTICA & stupefactiva sive *soporifera* primarium est *opium* adeo decantatum, deinde *hyoscyamus*, *solanum* & inprimis *furiosum*, *Bella donna* dictum, *stramonium* sive *datura*, *cynoglossum*, *mandragora*, *lolium*, *lupulus*, *cannabis* &c. *spiritus vini* & omnia *inebriantia*; in quibus sal alcalicum, acre, idque volatile, cum narcotico sulphure prædominatur, quod non tam vi rodendi, ut cetera §. VIII. nocet, verum motus

(*a*) Vid. *Stockusius* in libello de lithargyrii fumo noxio. (*b*) *Timæus* in casib. Med. Lib. VII. cas. X. & *Ramazzini* de morb. artif.

as in sanguine auctos, postea nimios, atque ope hominum primo hilaritatem, vires auctas, stimulum in venerem, tandem soporem, sentiendi facultatem ablatam, deliria, stuporem, spasmos, convulsiones, fatuitatem, aliosque pravos effectus producere videtur; id quod uberius ex curatione horum malorum probatur: dum *efficacissima remedia* contra soporem aliosque effectus opii, solani, hyoscyami, lolii & ebrietatis, sive ea vino sive spiritu vini, sive etiam cerevisia inducta fuerit, sint acida, ut *acetum*, *succus citri*, cremor tartari, aliaque *fere quaecumque*, larga satis copia assumpta.

X I I.

ANIMALIUM VENENA pleraque morsu potissimum nocent, ut *serpentum*, *viperarum*, *scorpionum*, *tarantulae*, *aranearum*, *apum*, *vesparum*, *canis* aliusve animalis *rabiosi*, quando scilicet ipsorum saliva venenata, dentibus adhaerens, cum ipso sanguine per vulnus morsu factum communicatur, *quod venenum non acidae*, *sed alcalicae* & speciatim *saponaceae* esse indolis, varia suadent phaenomena, & praecipua eorum, *viperae* nimirum & *animalium rabiosorum*, funestissima inducunt symptomata, immo saepe mortem. *Cantharides* vel justo majori copia intus usurpatae, vel extus ad vesicas excitandas largius aut diutius adhibitae, in quibusdam *dolorem vesicae*, ut ipse observavi, & quandoque ipsum lotium cruentum *cum gravibus doloribus* inducunt; id quod a sale alcalico valde acri ac volatili, quo omnia ejusmodi insecta abundant, deducendum est. *Ova barbi piscis comesta*, licet piscis ipse sine noxa assumatur, vehementia tormina, choleram aliaque veneni purgantis fortioris assumpti symptomata inducere aliquot exemplis ostendit TIMÆUS; (*a*) id quod & *mytulos* comestos nonnullos quandoque facere, praeter alios, adhuc nuper peculiari scripto Medicus doctus Brunsvvic evicit. (*b*) *Hirudines* sive *sanguisugae* in potu aquae vel alia ratione forte deglutitae, oesophago vel

Animalium venena.

(*a*) In casib. Med. Lib. III. Cap. VII. (*b*) *Benens* in Epist. de *Affection. a comestis mytulis*, ad cel. *Welhof.* Hannov. 1735. 4.

vel etiam ipsi ventriculo se affigere, hasque partes vulnerare, vomitum cruentum & mortem ipsam inducere possunt. (*a*) Tacemus nunc multa *alia animalia*, quæ a veteribus Græcis aut Romanis *inter venenata sunt relata*; quia apud nos vix vel numquam occurrunt.

XIII.

Diagnosis veneni accepti.

Hominem venenum sumpsisse vel *accepisse*, ni forte id jam effatu ægri vel adstantium constet, difficillime cognosci potest; quia sæpe sponte in hominibus oriuntur morbi ac symptomata, & cumprimis *cardialgia*, *colica*, *cholera*, &c. qui similibus fere malis stipantur, ac si a sumptis vel datis venenis orirentur. Interea *tamen conjecturis probabilibus aliquem venenum accepisse generatim suspicamur*; quando quis antea sanus, mox a cibo, potu vel medicamento sumpto, sævis obruitur symptomatibus, ac speciatim virium subita prostratione, magna cordis anxietate, respiratione molesta, inusitato ac vehementi ardore in faucibus, animi deliquiis, cordis palpitatione aut tremore, doloribus vehementibus ventriculi atque intestinorum, sæpe nausea & vomitu enormi, cardialgia, faciei calore livido, lingua ac labris, corporis extremis & præsertim unguibus nigricantibus, vertigine, oculis torvis, deliriis, sudore frigido, maxime circa frontem ac tempora & similibus; speciatim *a rodentibus sive causticis*, *cardialgia*, *ardore ventriculi*, *nausea & cholera enormi*, subinde etiam *alvi fluxibus* maxime dolorificis, iisque modo serosis, modo cruentis, cum anxietatibus præcordiorum, respiratione anxia & inquietudine, affliguntur, immo & haud raro intumescentia ventris & similibus. *Veneni alcalici assumpti signa sunt* ardor linguæ, faucium & ventriculi, calor p. n. sitis vehemens, tormina ventris sævissima, nausea, hypercatharsis, singultus, respiratio anxia, gangræna & sphacelus intestinorum, fœtor, animi deliquia, & a nonnullis, ...

cicu-

(*a*) Ejusmodi exemplum videri potest in *Tim.* casib. Med. Lib. VII. cas. XIX. Plura autem legi possunt in notis *Stentzelii* ad *Liudestolpium* de venenis pag. 134.

cicuta, aconito, hyoſcyamo, mentis alienatio, ſenſuum perverſio, & convulſiones. *Veneni obſtruentis* indicia & effectus præcipuos §. X. jam propoſui. *A venenis narcoticis* ſumptis delirant, rident, ſaltant, varias geſticulationes ſæpe faciunt ludicras, in ſoporem profundum incidunt & convulſionibus etiam ſæpe tentantur, &c.

X I V.

Venena vario modo afficiunt.

Pro diverſitate vero ægrorum eorumque corporis habitu *non omnes æque vehementer eodem veneno afficiuntur*, ſed quidam levius, quidam vehementius, quidam brevi ſæpe moriuntur, quidam vehementer ægrotant, alii minus, aut omnino ſine omni detrimento, vel ſaltem uno alterove vomitu evadunt, licet quandoque idem venenum & ex eodem vaſe aſſumſerint. Hinc patet, *nullum certum aut definitum tempus actionis veneni*, ut quidam exiſtimant & perhibent, *determinari poſſe. Dignoſcere autem poſt mortem utrum quis veneno interfectus*, an ab alia cauſſa mortuus ſit, niſi res venenatæ in ventriculo aut inteſtinis reperiantur, quoque difficillimum eſt: *interea tamen in eis, qui cauſticis interfecti ſunt*, ventriculus intus *eroſus* & ſanguinolentus conſpicitur, & ſæpe arſenicum aut mercurius ſublimatus, forma pulveris albi in eo reperitur; qui pulvis ſi prunis injectus allium redolet, arſenici indicium eſt. Sed cum hæc res ad Medicinam forenſem pertineat, hic plura de ea non dicemus.

X V.

Prognoſis.

Quod ad *prognoſin* attinet, ſi venenum ſumptum eſſe novimus illiuſque natura nobis perſpecta eſt, facilius æger ab eo liberatur ac reſtituitur, quam ſi illud ejuſque indoles, hoc eſt vera cauſſa Medico occulta ſit. Quæ *chemicis artibus* producta, quia *cito erodunt ac deſtruunt ventriculum*, ex vehementiſſimis ſunt, ideoque ventriculus quamprimum vomitu tepida concitato, ab eis liberandus eſt. *Qui brevi ab aſſumpto veneno* materiam venenatam vel ſponte natura, vel ope tepidæ aliorumve idoneorum remediorum, *evomunt*, facilius evadunt, quam ubi manet. *Venena quæ non mature* & mox in principio, idoneis remediis *expugnan-*

gnantur, vel insanabilia fiunt, vel morbos lentos ac diuturnos, præcipue languores & paralyses insanabiles, post se relinquunt. *Quorum ventriculus*, quando venenum accipiunt, *cibis*, iisque oleosis vel pinguibus est *infarctus*, minus a venenis rodentibus afficiuntur; *hinc jejuni* plerumque vehementius & celerius inde læduntur, quam bene pasti. Quibus *gangræna & sphacelus* a veneno interne inductus est, pereunt. *Infantes, pueri & gravidæ*, præsertim teneriores, plerumque durius a venenis affliguntur robustis; licet quidam contrarium sentiant. Qui a sumpto veneno *sensus & motum amittunt*, aut tremore, convulsionibus & animi deliquiis sæpe tentantur, item quibus externa livent & frigent, cum summa cordis anxietate, respiratione difficili, oculis torvis ac turbidis, periculosissimo sunt in statu. *Mechanica* illa §. IX. & *obstruentia calciformia ac saturnina* difficillime & vix expugnantur, quamvis non cito, sed tarde occidant. *Qui ab animali rabioso morsi sunt*, & tristes fieri atque male se habere incipiunt, lucem fugiunt & humida aversantur, in magno versantur periculo; nam *hydrophobia* tunc ut plurimum instat, qua plerumque moriuntur.

XVI.

Curatio generalis. In *curandis* venenis, quia valde diversa sunt, *semper ad veneni*, si notum est, *naturam* §. V. ad IX. *respiciendum*, & secundum illorum naturam ac diversitatem per contrariam curatio est instituenda: ita, si in tempore advocamur, & mox necessaria adhibemus, ut plurimum quam efficacissime ea superabimus. Attamen quia *venena non semper nobis mox patent*, præsertim si ab hominibus sceleratis clam ægris exhibita fuerunt, prudenti symptomatum perscrutatione & conjectura opus est. Quando enim quis ejusmodi insolitis symptomatibus §. X. vel plures simul, qui eodem cibo vel potu sunt usi, iis afficiuntur, quæ veneni suspicionem Medico incutiunt, veneni ingesti magna est suspicio, adeoque *generalis indicatio hic est, venenum*, vel saltem acre irritans illud, quam primum fieri potest, & quidem per viam brevissimam, vomitu scilicet *esse ejiciendum: id* quod optime plerumque fit haustu

lar-

largo *aquæ tepidæ simplicis* sæpius & copiose repetitæ, *irritatis* simul, si vomitus sponte mox non sequatur, *faucibus ope digiti* vel plumæ, quæ aqua a vetustissimis Medicis jam ut magnum antidotum adversus multa venena commendata est: dum partim evacuat, partim acre temperat, & expurgat, præsertim si, ubi dolores circa ventriculum adsunt acuti & rodentes, oleosa & pinguia, ut *olei olivarum* vel lini, vel amygdalar. dulc. vel butyri uncia circiter in quovis haustu & quoties vomitu rejicitur, ei admisceatur; vel & ubi veneni acerrimi suspicio est, *merum oleum* larga copia detur. *Loco aquæ simplicis* etiam *juscula vel decoct. hordei aut avenæ*, cum pinguibus illis vel ipsum etiam *lac tepidum*, dari apte possunt, donec omne venenum tam per superiora quam inferiora rejectum sit: id quod *clysteres* quoque ex his, vel etiam lacte & oleo parati egregie promovent. Postea quia ægri ut plurimum his valde debilitati sunt, *roborantia* & *cardiaca* quædam, tam ex culina & cella, ac præsertim bona juscula atque usus vini generosi, quam ex pharmacia, ægris danda.

XVII.

Quod si vero *venenum sumptum sit cognitum*, & utrum e rodentium *acidorum* aut *alcalicorum*, an ex *obstruentium*, *adstringentium* aut *narcoticorum* sit genere, illudque haud adeo diu sit ingestum atque sic adhuc in primis viis hæreat, præmisso vomitu §. XVI. *remedia* ea præcipue sunt adhibenda quæ *simul naturæ veneni sunt adversa*, ut sic eis illud, quod forte omne ejici non potuit, tanto citius & melius enervetur, atque tandem omnino per contraria sua corrigatur ac destruatur, ne nocere amplius queat. *Curatio si venenum cognitum.*

XVIII.

Igitur, ubi *venena ingesta sunt acida*, ut aqua fortis, spiritus, acidi minerales, mercurius sublimatus, præcipitatus, vel alia supra §. VII. nominata, *alcalica* aquæ vel jusculis pinguibus ac sorbitionibus §. XVI. laudatis, sæpeque assumendis, *admiscenda*, *vel etiam his interponenda*; ut oleum tartari per deliquium, vel cineres clavellati, lapides cancrorum, conchæ, coral- *Si acidum.*

lia præparata, aliaque similia. Speciatim vero *arsenici antidotum* cryſtallus montana præparata, *mercurii* vero *ſublimati*, oleum tart. per deliquium celebratur. CARDANUS quinque, qui hunc ſumpſerant, *ſolo lacte* frequenter dato ſervavit. (*a*) Vel loco horum *olea pura* largiter ingeri, vel illis etiam interponi poſſunt. *Si venena hæc etiam ad inteſtina tranſierunt*, id quod dolores ſævi in eis percepti indicant, *clyſmata* temperantia, & cumprimis ex lacte, melle & oleis parata atque ſæpe injecta, evacuandi & temperandi ſcopo proſunt; ubi etiam *potiunculæ laxantes*, ex decocto paſſularum cum manna paratæ & aliquoties ſumptæ, egregie conveniunt, qua de re uberius vid. *Wepfer.* lib. de *cicuta* aquat. Cap. 23. de curatione. Denique ad *doloris vehementiam* mitigandam ceteris remediis ſubinde aliquid *theriacæ* interponi poteſt.

XIX.

Si alcalicum. Sed ſi venenum *ſit alcalicæ rodentis & urentis* naturæ, ut *ſalia alcalica fortiſſima*, *helleborus*, (*b*) *aconitum* ſive *napellus*, *œnanthe* ſucco viroſo, *cicuta*, *euphorbium*, *tithymalus*, *colocynthis*, *elaterium*, *ſcammonium*, *laureola*, & ſimilia, quæ inteſtina & fauces erodunt & inflammant, atque etiam mentem ſæpe turbant; tunc præmiſſo vomitu, *aquoſorum tepidorum largo potui* admiſcenda, immo & interponenda ſunt *acida copioſa* & ſpeciatim *acetum bonum* quodcumque, quod cum aqua mixtum *oxycratum* conſtituit, propterea ab antiquis temporibus jam a tam multis ſcriptoribus, tamquam multorum venenorum potens antidotum, atque hoc non ſine ratione, celebratur; deinde & *ſucci acidi fructuum horæorum* recentium, præſertim *malorum citrio-*

(*a*) Lib. de venenis III. Cap. 3.

(*b*) Præter multos veteres *hellebori antidotum præſtantiſſimum* eſſe *acetum* vel *ſuccum citri* aut limonum. LISTERUS quoque in comm. ad Aph. Hipp. Sect. V. Aph. I. docet: unde patet *ejus virulentiam* in ſale alcalico cauſtico conſiſtere.

triorum, *limonum*, *aurantiorum*, *ribesiorum*, *berberis*, *rasorum* acidorum, addito pauxillo sacchari vel mel- ; ad gratiam, vel & herbæ *acetosæ*, *granatorum* aliomque similium, vel etiam *sirupi inde confecti*, ut etositatis citri, ribesiorum, berberis, granatorum c. largiter assumpti, donec acre alcalicum omnino destructum. Loco horum etiam *oxycratum cum mel-*, vel ipsi *spiritus minerales acidi*, quo & *clyssus anti-nii* pertinet, immo & ipsa *aqua fortis*, quæ nihil iud est, quam spiritus nitri, & quæ largius sumpta nis venena esse supra diximus, his in casibus, si mo- satis aqua diluta sunt, fiunt antidota; sic ut mi-ndum non sit, quod veteres quædam pro venenis bita, ut aqua fortis & spiritus illi acidi, &c. sub-de tamen antidota contra alia venena commendave-nt, (*a*) quod multi olim capere vix potuerunt. eciatim pro *cicutæ antidoto* DIOSCORIDES laudat *num purum* largiter sumptum. In his venenis, quan- ægri initio non vomunt, ut vomitus facilitetur, *tari emetici*, vel *vitrioli veneris* grana ij. vel iij. cum rupo & aqua multa tepida dari apte possunt. *Deco- tamarindor.* cum cremore tartari & manna, item-e *seri lactis* potus copiosus, *lactis ebutirati*, immo *ipsius lactis*, hic etiam egregie confert, subjunctis fine roborantibus & theriaca. *Purgantia fortiora* ejus-m fere sunt indolis, eorumque violentia in hyperca-arsi vel hyperemesi his quoque cohibenda.

X X.

Si *venena* sunt ex *obstruentium*, *inspissantium* sive *gulantium* classe, ut viscum, semen spyllii, saccha-n saturni, vinum lithargyrio corruptum, hæc diluen-, dissolvenda & evacuanda, diluentibus aqueis, inci-ntibus, attenuantibus, sero lactis, aquis medicatis, ibus mediis, immo *si saturnina*, ipsis mercurialibus, æ plumbum solvere & mobile reddere valent. *Me-cha-* *Si obstruens vel mechanica.*

(*a*) Ut *Plinius* Hist. Nat. lib. 27. Cap. 2. Aconi-n.

chanica & nominatim *adamas* vix medelam admittunt, præsertim cum ipsum datum esse Medicus haud facile comperiet. Cetera autem vix aliter quam inviscantibus, pinguibus, oleosis, pultibus, ex oryza aut fagopyro, jusculis, emulsionibus & lacte corriguntur. *Calx* vel *gypsum* assumptum curantur vomitu aqua tepida cum oleo aut butyro excitato, postea diluentibus & mucilaginosis modo laudatis.

XXI.

Si narcoticum. Sin ex *narcoticorum* & *soporiferorum* familia, §. XI. ut opium, hyoscyamus, cynoglossum, solana, Belladonna, &c. quæ sensus turbant, atque etiam *alcalico* & *sulphureo narcotico principio* gaudent, præmissis emeticis, §. XIX. & in plethoricis larga venæ sectione, ea quæ excitant, ut extus volatilia & *acetum*, præsertim calidum, naribus sæpe cum spongiola ac pulsibus adhibenda, intus vero sæpe *acetum* quoque calidum aut *succus citri*, *limoniorum*, vel *aurantiorum* & similes §. XIX. cum aqua calida, vel infuso theæ aut coffeæ sæpius danda, quæ valentissima horum, ut & inebriantium, ac sopore inde orto, sunt antidota, præsertim si ægri sæpius moveantur, atque vellicentur donec expergiscant, non neglectis excitandi gratia *clysteribus acribus*: denique in regimine sudorifero aliquandiu continendi.

XXII.

Venena in sanguinem ingressa. *Quando venena jam in sanguinem penetrarunt*, id quod potissimum patet, si anxietates & palpitationes cordis adsunt vehementes, & sensus plus minusve læsi, tunc *præter largum usum infusorum aquosorum calidorum* ut coffeæ, theæ, scordii, salviæ, contra venena acida, alcalica, theriaca, vel & spiritus salis ammoniaci, modica, sed sæpius repetita dosi exhibenda; *contra venena vero alcalica*, *acetum* simplex vel compositum quoddam, *succus citri*, limoniorum vel aurantiorum, vel mixtura simplex & similia, cum regimine diaphoretico; quo scopo etiam *balnea*, a *Celso* aliisque jam commendata, egregie prodesse possunt.

XXIII.

Destructa vero sic tandem veneni violentia, id quod ex symptomatum remissione & sensuum restitutione potissimum patet, omnis generis roborantia, ut bona juscula, emulsiones, gelatinæ, mucilagines hordei, avenæ, fagopyri, oryzæ, ova sorbilia, theriaca, vinum generosum cum blandis aromatibus, aquæ cardiacæ, quies mentis & corporis conducunt. *Postea roborandum.*

XXIV.

De Ovis Barbi piscis, Mytulis venenatis, Cantharidibus & Hirudinibus assumptis.

Ova barbi piscis §. XII. comesta, si choleram cum ventris torminibus faciant, sicut in alia cholera, copioso potu jusculi vel aquæ tepidæ, cum vel sine oleo mixtæ, acrimonia irritans illorum est eluenda atque evacuanda; postea aliquoties theriacæ ℥ß. cum vino mero calido, vel cum aqua menthæ aut cinamomi danda, donec symptomata quiescant. *Curatio venenorum ex regno animalium.*

Si qui theriacam metuant, vel ægri eam aversentur, vinum calidum cum pipere vel cinamomo exhibeatur. Ita si quis a *mytulis comestis brevi nauseam & dolores ventriculi sentiat*, proderit mox, sumpto quodam emetico, superingesta aqua vel mulsa tepida, vomitu eos e ventriculo expellere, & postea ventriculum theriaca ac vino mero calido, tamquam omnium fere venenorum antidoto, rursus roborare.

Si vero vomitus vel cholera jam adsit, ut in ovis barbi piscis posuimus, & hæc curanda. Si a *cantharidibus* assumptis mala metuuntur, proderit ipsas protinus vomitu, aqua tepida concitato, addito simul oxymelle vel simplici vel squillitico, rursus ejicere, vel & decocto tamarindorum cum cremore tartari per alvum expellere. *Sin vero jam ardorem ac dolores in vesica induxerint*, sive intus fuerint assumptæ, sive extus tantum applicatæ, *lac bubulum* largiter haustum præstantissimum eorum est antidotum, dolores brevi le-

niens, vel ſi in febribus acutis id contingat, *emulſiones* ex ſem. 4. frig. largiter hauſtæ. Ad *hirudines* ſive *ſanguiſugas* a puero *deglutitas* §. XII. interficiendas, TIMEUS caſ. Med. Lib. VII. Cap. XIX. *muriam cum aloe bibendam*, & ſimul *decoctum anethi cum oxymelle* ſimplici vomendi ſcopo præſcripſit; quæ profecto ſatis apta ad hunc uſum videntur: interea tamen æger ille ex ſuperveniente epilepſia mortuus eſt. *Forte oleum olivar.* aut aliud quoddam hujus naturæ largiter aſſumptum, cum vermes aliaque inſecta interficiat, etiam has certius occideret, & læſiones inde inductas reficeret.

X X V.

De Morſibus Viperarum & Serpentum.

Eorum quæ morſu inferuntur.

Sequuntur tandem medelæ *illorum animalium, quorum punctura ſive morſus* venenatus eſt, ut ſunt *morſus viperarum*, quorumdam *ſerpentum*, itemque *ſcorpii*, *canis rabioſi*, aliorumque ſimilium §. XII. *Viperæ* quidem comeſtæ, ut in medicina adhibitæ, nihil quicquam mali inducunt, ſed *morſu tantum nocent*, (*a*) & graviſſima brevi mala concitant; atque niſi celeriter ſuccurratur, læſi inde pereunt. *Curatio* hactenus iis, qui communem cum viperis patriam habent, conſueta & maxime commendata in ejuſmodi læſionibus fuit, ut mox ſupra vulnus *ligatura* applicetur, deinde vulnuſculum ſcalpello amplietur, *ſanguis* probe digitis inde *exprimatur*, vel *cucurbitula* aut ore ſani hominis, ad modum *Pſyllorum* extrahatur: deinde vel aqua ſalſa, vel aceto & theriaca, vel & ſpiritu vini cum theriaca, venenum e vulnere probe eluatur: poſtea hoc aceto & theriaca repleatur, ſplenium vel linteum emplaſtri loco, eodem remedio imbutum, vulneri ſuperim-

(*a*) Ut jam *Celſus* L. V. Cap. 27. *Lucanus* Lib. IX. Pharſal. *Rhedius* obſ. & exper. de *Viperis* aliique docuerunt.

imponatur, ut virus hoc tanto melius deſtruatur, idque primis diebus ſæpius renovetur. *Linderus* (*a*) ſuadet, ut ſpiritus ſulphuris vel vitrioli gutta, ad venenum hoc alcalicum tanto promptius deſtruendum, ejuſmodi vulneribus inſtilletur. Interne vulnerato *theriaca quoque cum vini generoſi* largo hauſtu, quod teſte CELSO fere *omni veneno contrarium eſt* (*b*), vel etiam *cum aceto*, ſæpius detur, injuncto poſtea *ſudore in balneo*, vulnere aperto, qui deinceps promovetur & utiliter conſervatur *infuſo ſcordii, vel ſalviæ*, (*c*) addito aceto vel ſucco citri, ſæpius aſſumpto: id quod per aliquot dies, donec ſymptomata periculoſa præterierunt, repetendum atque continuandum, ac denique vulnus balſamo vulnerario glutinatur.

STENTZELIUS poſt *morſum viperarum & ſcorpionum*, facta prius vulneris dilatatione & purgatione, commendat ut demorſus *clyſſi antimonii ſulphurati* quotis hiborio ad gutt. xxx. vel xl. ex infuſo oxylapathi ſumat, ita ipſum ab omni incommodo liberum eſſe permanſurum aſſeverat. *Serpentum aliorum morſus* eadem ratione curandos præcipiunt.

XXVI.

Sed recentiores, ut de *radice mungos Kæmpferi* nunc nihil dicam, qui hanc pro certo contra hos morbos ſpecifico deſcribit, (*d*) *duo alia remedia*, tamquam certiſſima illorum antidota celebrant; quorum alterum eſt *axungia viperarum*, quam Clar. Anglus *Meadius* certiſſimum ad hos morſus remedium, ſi modo vulneri illinatur, nullaque alia medicina interna opus eſſe aſſeverat. (*e*) Alterum eſt *oleum ſimplex olivarum*, ab Anglis quoque obſervatum & eodem modo uſurpatum, *Novus hos curandi modus.*

 quod

(*a*) Lib. de venenis. (*b*) Lib. V. Cap. 27. num. (*c*) Forte & *echii* infuſum hic proderit, cum nomen a græco ἔχις *vipera*, cum demorſis a vipera auxiliari exiſtimetur. Tournef. Inſtit. 136.

(*d*) In Amœnit. exoticis, pag. 577. (*e*) Lib. de venenis anglico, p. 29.

quod & toti membro læso illini potest; sicut id uberius exposuit cel. VATERUS, in diss. de Antidoto novo *adversus viperarum morsus*, Vitebergæ 1736. edita. Magnopere optandum, ut experientia stupendus hic effectus tam vilis, domestici & ubique obvii remedii, uberius confirmetur & extra dubitationem vindicetur.

XXVII.

De Scorpii, Apum, Vesparum & Aranearum puncturis, itemque de morsu Canis rabiosi.

In *Scorpii punctura* veteres contritum scorpionem ad venenum ejus extrahendum cum fructu supra vulnus imposuerunt (*a*); id quod adhuc facere solent, ubi hæc animalia & læsiones sæpe occurrunt. Alii *oleum scorpionum* cum oleo olivarum paratum, ut certum antidotum commendant, vulneri instillandum eive illinendum, id quod forte *oleum olivarum simplex* modo §. XXVI. ad viperæ morsus laudatum, quoque præstabit, præsertim si certum est, quod serpentum & viperarum morsus tam egregie sanet. Ad *apum*, *vesparum*, & *aranearum ictus* curandos, *acetum* vel simplex vel rutaceum, aut *cum theriaca*, aut *bolo* mixtum, imponere egregie prodest. Alii commendant ut locus læsus dissecto *pyro* tantum vel *pomo* bene fricetur.

In morsu canis aliusve animalis rabidi quid sit faciendum supra jam pag. 290. & in institut. chirurg. pag. 160. docuimus. KÆMPERUS etiam hic *radicem mungos* ut infallibilem prædicat, in brutis æque ac hominibus, multis successibus comprobatam, loco modo §. XXVI. citato.

Qui plura de venenis scire desiderat, *ex veteribus* Dio-

(*a*) Teste Celso Lib. 2. Cap. 27. num. 5.

Dioscoridem, ex *recentioribus* MEADIUM, (*a*) LINDERUM, (*b*) STENTZELIUM (*c*) & Lindestolpium (*d*) evolvere potest.

CAPUT XX.

De Aquarum medicatarum natura & usu.

I.

AQuarum medicatarum natura & legitimus iis utendi modus, ob frequentem atque maxime salutarem hodie earum usum, & insignem in Medicina utilitatem, Medico probe debent esse perspecta. Hinc s nosse debet, eas esse vel *calidas*, quæ *thermæ* vocanur, ut in Germania *Wisbadenses*, *Emsenses*, *Aquisgraenses*, in Bohemia *Carolinæ* & *Teoplicenses*, &c. atue in aliis Europæ partibus aliæ; vel *frigidas*. Uræque rursus sunt vel *aquæ tantum purissimæ*, ut ex igidis *Petersvvaldenses* in Silesia aliæque, & ex caliis, *Teoplicenses* in Bohemia, ambæ tamen magnæ in nitatis negotio utilitatis. Vel *blando sale medio*, aut *lcalico*, & terra alcalica præditæ sunt, ut *Selserenses*, *ntonianæ*, sive Tœnnigstemenses, & *thermæ variæ*; el simul *martialibus* particulis, & ipso vitriolo mars imprægnatæ sunt, *aquæ martiales* inde vulgo diæ, *ut Pyrmontanæ*, *Sualbacenses*, *Egranæ*, *Wildunnses*, *Geismarienses*, *Driburgenses*, & multæ aliæ. deoque 2. uniuscujusque *ingredientia* sive elementa sci- debet, ut tanto melius de ipsarum natura & agenratione judicare valeat; 3. *quibus in morbis conve-* *Naturæ aquar. medicat. scitu necessaria.*

Dd 3 *niant*,

(*a*) Lib. De venenis. (*b*) Lib. De Venenis, Lugd. t. 1708. 12. (*c*) In *Toxicologia* sive Lib. de Venis Francof. 1733. 4. (*d*) De venenis, (qui idem e videtur ac *Linderus*) cum notis *Stentzelii*, Franf. 1739. 8.

niant, & in quibus minus; 4. *qua ratione recte usurpandæ*, dum a recto usu quamplurimum boni affectus dependent; 5. *quæ diæta* & quodnam regimen in earum usu ægris sint servanda; & 6. *quomodo symptomatibus* in earum usu subinde oriundis sit succurrendum.

II.

Elementa ipsarum. Scriptores, qui de aquis medicatis olim scripserunt, easque obiter tantum examinarunt, ut *Tabernæmontanus*, *Thurneiserus*, *Hornickius*, *Sebizius*, aliique plures, præter aquam varia eis adscripserunt elementa, quæ revera iis non insunt: ut nimium *vitriolum vulgare*, ob saporem atramento fere similem, *cuprum*, *sulphur* vulgare, *alumen*, *nitrum*, *ochram*, *succinum*, immo & ipsum *arsenicum*, pessimum scilicet illud venenum in nonnullis inesse, varias ob rationes crediderunt, atque sic multos tam Medicos, quam ægros ab usu earum saluberrimo temere deterruerunt.

Tot autem ac tam diversa elementa, in aquis medicatis saltem Germaniæ, non reperiri, sed eas longe simpliciores esse ac pauca tantum & quidem nulla prosus noxia, sed mere salutaria ac tuta eis inesse elementa, recentiorum industria detexit, *aquam* scilicet primo *purissimam*, & *terram subtilissimam*, alcalicam, deinde in quibusdam *sal* quoddam *alcalicum* vel *mixtum*, in aliis *martiales* particulas, & *vitriolum martis*, quod spiritum acidum sulphuris aut vitrioli subtilissimum continet, quæ aquæ propterea *martiales* & multis *acidulæ* vocantur, sicut ex infra dicendis uberius patebit. Interea vero sciendum aquas martiales *acidulas* dictas, non ob spiritum acidum, licet revera iis insit, suos effectus, ut multi putarunt, primario præstare, sed potius *ob elementa alcalica*, prout hoc sequentia docebunt experimenta; sic, ut *non satis apte acidulæ dicantur*: præsertim cum experientia doceat, eas in morbis ab acido & viscido oriundis, eisque quam pertinacissimis, optimo cum successu adhiberi, immo plerisque medicamentis aliis palmam præripere. Igitur ad nostram hanc sententiam primo de ita dictis acidulis sive aquis martialibus probandam, (nam de ceteris minus est dubium) *sequentia notanda experimenta*, quæ

quæ & ſimul ceterarum naturam illuſtrant ac demonſtrant.

III.

Aquæ martiales vel acidulæ *Pyrmontanæ*, *Sualbacenſes*, *Egranæ*, *Spadanæ*, *Driburgenſes*, *Wildungenſes*, *Geiſmarienſes*, aliæque ſimiles, recens ex fonte deſumptæ, ſenſibus externis varia oſtendunt. 1. *Viſu* percipimus gratam *pelluciditatem*, quæ tamen caloris lacteſcentis vel cœruleſcentis aliquid *cum multis bullulis* continet, quibus a vulgaribus aquis valde diſtinguuntur; quæ vero, ſi pulvis gallarum eis injicitur, colorem ex atro rubentem ſive fuſcum aſſumunt. *Experimenta cum his aquis.*

2. Si *naribus* ope vitri, recens ex fontibus hauſtæ, mox admoveantur, percipitur in eis *volatilis quidam vapor*, gratam in naribus vellicationem excitans, quem plerique olim pro *ſpiritu acido*, volatili, alii pro *alcalico*, ſpiritui ſalis ammoniaci analogo, haberi voluerunt: quorum tamen neuter hucuſque per certa experimenta demonſtrari potuit; ſed nil niſi aer vel æther ſubtiliſſimus in iis contentus, qui bullulis illis incluſus, eſſe videtur, præſertim quando aquæ hæ ope vitri puri e fonte ſubito hauriuntur.

3. *Guſtu* percipimus *ſaporem acriuſculum*, gratum tamen, ad acidum vini Rhenani generoſi aliquo modo accedentem, quo a ſimplicibus aquis valde diſtinguuntur. Hinc jam ab antiquiſſimis temporibus fontem Sualbacenſem primarium *fontem vinoſum* incolæ appellarunt, præſertim cum & multos bibentes, quando ejuſmodi aquas bibunt, initio quaſi ebrios & temulentos ſæpe faciant.

IV.

4. Multis, & præſertim iis, qui his aquis non aſſueti ſunt, *ſapor vitriolicus* videtur, vel ad *atramentum* aliquo modo accedens, id quod etiam non eſt ſine ratione, nam *revera vitriolum martis* ipſis ineſſe, idque ſaluberrimum, ſubſecutura experimenta oſtendent. *Continuantur.*

5. In aliis ſupra N. 1. nominatis aquis ſalutaribus, quæ *martem haud continent*, hic *vitriolicus* aut *vinoſus* ſapor non percipitur, ſed plus minus vel *ſalſus*, prout

magis vel minus salibus alcalicis aut mediis abundant; quemadmodum *id aquæ Selserenses*, atque plerarumque thermarum manifeste docent.

6. Si *chemice examinantur*, & *martialium aquarum* sufficiens copia cucurbitæ immittitur cum alembico, supposito leni igne, prius ascendit vapor, qui in guttas collectus, aqua est pellucida, simplex, sine sapore aut odore notabili, nisi levi empyreumatico, quæ in vase recipiente colligitur. Superficiei hujus aquæ & alembico se affigit interne *pellicula subpinguis*, varii & ad iridem accedentis coloris; *nullus vero spiritus*, neque acidus, neque alcalicus, ullo modo sic percipi aut colligi potest.

7. Si destillando pergimus, nil aliud nisi aqua, ut antea, simplex semper trascendit, sed remanet *in fundo tandem cucurbitæ materia terrea, flavescens, & albicans, exigua copia*, in quibusdam tamen majori, in aliis minori, (*a*) saporis & odoris fere expers, quia maxima ex parte *est terra subtilissima* alcalica, ex *qua nullum alumen, nitrum, sulphur, succinum, ochra* aut vitriolum cupri, vel cuprum vel plumbum, vel aliud metallum, *multo minus arsenicum*, aut simile quid venenati aut noxii extrahi potest; verum accuratiori examine constat, in terra illa hærere sal aliquod amaricans, medium, ut Anglicanum, Ebsonense, vel mirabile Glauberi, in quibusdam rursus majori, in aliis minori copia, (*b*) & simul, quod caput rei est, *martiales* quoque *particulas*, quæ verus crocus martis naturalis sunt, atque fusione igne follium in verum martem, quem magnes trahit, redigi potest, *nullum vero*

sal

(*a*) Ex libra una aquæ Egranæ gr. XXXII. Selterensis gr. XXX. Pyrmontanæ gr. XXII. Sualbacensis & Spadanæ gr. x. Confer. *Wagener* de aquis Geismar. p. 64.

(*b*) In Pyrmontanis in libra j. salis medii gr. vij. ad x. continentur; in Egranis & Selterensibus grana plura; in Sualbacensibus & Spadanis, pauciora.

l aut metallum vel minerale aliud. In cœteris vero
uis medicatis, *quæ non vitriolicum* aut ferreum, *sed*
itum acriusculum, sive *salinum continent saporem*, ut
lserenses, & thermæ præcipue, præsertim Emsenses,
rolinæ, & præterea *aquæ amaræ Bohemicæ Seidli-*
sses, præter terram alcalicam, *nil nisi sal quoddam*
itinetur medium amarum, ad Glauberianum maxime
cedens; aliæ vero, ut thermæ *Wisbadenses*, sal quo-
e medium, sed magis *ad vulgare* sive culinare ac-
dens, continent; Tœplicenses autem non nisi ex aqua
nplici pura, ac levi constant, quamvis calide e ter-
propullulent.

8. Simulac *aquæ martiales igne multum incalescunt*,
vi perdunt illum gratum odorem & saporem, N.
I. neque a gallarum pulvere amplius tinguntur: im-
ipse vapor exhalans nullum præbet vel odorem vel
orem.

V.

Si materia remanens ulterius examinatur, *naturam* *Alcali in eis probatur.*
im alcalinam sequentibus *experimentis manifestat*. Ni-
rum quando ei spiritus acidus, ut spiritus vitrioli,
nditur, effervescit, & spiritus acidus saporem suum
dum mutat: unde noscimus terram hanc materiam
acido contrariam, sive acidum destruentem, hoc
alcalicam, ut a Medicis & Chemicis vocari so-
a *qua virtute* & ab aqua magni ac fere *præcipui*
itarium fontium effectus merito *deducendi*.

V I.

Jt autem præterea adhuc specialius sciatur *cujusnam* *Mars ostenditur.*
uræ sit hæc terrea materia, si sufficiente copia colle-
& crucibulo indita in ignem fabrorum ferreorum
s diu, donec fundatur, immittatur, sensim per fu-
em, sine alia re addita, mutatur in nigricantem
cineream massam, quæ in pulverem redacta *a ma-*
te attrahitur, *sicut limatura martis*, & *saporem* simul
et ferreum atque subadstringentem: unde constat,
ra martiales particulas quam subtilissimas, hoc est,
tem, *non cuprum*, *plumbum*, aut aliud metallum
ium his aquis inesse.

VII.

VII.

Alcali uberius demonstratur.

Præterea, *quod virtus harum aquarum non acida, sed alcalica sit, uberius docet*, si hæ aquæ cum sirupo bono violarum miscentur. Nam si acidulæ recentes, vel saltem nondum corruptæ, (id quod & de reliquis aquis medicatis valet) ei affunduntur, mox ejus *color cœruleus mutatur in viridem*; sicut ab aliis alcalicis. Deinde *si rosæ, aut violæ, aut flores cyani* in hac *aqua coquantur*, colorem viridem acquirunt, qualem adipiscuntur ab affuso oleo tartari per deliquium tamquam principe alcalicorum. Porro *cum affuso spiritu acido &* etiam cum vino rhenano *effervescunt*, ut alia alcalica: & *lac ab iis affusis non coagulatur*; sed potius iis affusis diutius a coagulatione præservatur. Ex his & pluribus aliis ejusmodi experimentis satis probatum esse existimo, naturam & virtutem harum aquarum esse alcalicam, id est, acido contrariam, diluentem, resolventem, martialem ac roborantem, aperientem & diureticam, contentaque earum non adeo multa ut veteres putarunt, sed pauca eaque valde esse simplicia, easque nihil de metallo noxio, multo minus venenati, neque cetera illa salia, sulphura aut mineralia continere quæ vulgo ipsis olim attribuerunt.

VIII.

In martialibus inest vitriolum martis.

In martialibus tamen fontibus etiam *aliquid vitrioli* inesse docet sapor vitriolicus, atramentosus, & color nigricans, si gallarum pulveri affunduntur: *quod vero non est vitriolum vulgare aut cupri* sive veneris, quod ventriculo & sanitati valde est adversum; sed *vitriolum martis blandum*, ex martialibus ab acido sulphuris vel vitrioli sub terra solutis particulis constans, idque in modica copia, a quo varii salutares harum aquarum, de quibus infra, dependent effectus. *Probatur* vero, *spiritum ejusmodi acidum his aquis inesse*, ex eo, quod, si sal ex iis paratum sufficienti copia colligatur, & cucurbita igne arenæ destilletur, spiritus acidus, spiritui sulphuris vel vitrioli simillimus inde obtinetur, qui sensim præsertim in calore martem relinquit, alcalicas & terreas harum aquarum particulas ingreditur, atque cum eis sal illud medium, ama-

rum

m, quod in iis deprehenditur, constituit, facitque
, ut vitriolum, (quod quidam male per calorem
latile fieri & avolare crediderunt, quasi ferrum vo-
re possit) inde educi queat, licet revera iis insue-
t. Atque huic sapor acriusculus, vitriolicus in recen-
ous & color nigricans, si cum gallis miscetur, immo
ta mixtura, crasis, vis purgans, mixturæ conserva-
, aliaque debentur phænomena & effectus, quos
ulti comprehendere & explicare non potuerunt: (*a*)
que propterea tam spiritum hunc acidum quam vi-
olum martis in eis vel prorsus negarunt, vel tam
latilia ea statuerunt, ut a levissimo calore ea avola-
crediderint, (*b*) quæ tamen minime volatilia exi-
nt, sed fixa & solum transmutantur, eadem scilicet
orsus ratione, ut, quando in præparatione *tartari
riolati Takentani* solutio vitrioli vulgaris & salis tar-
i, vel cinerum clavellatorum commiscentur, spiritus
dus, quem vitriolum veneris continebat, venerem
inquit, & salia hæc alcalica ingreditur, ita ut vi-
olum postea, quod revera paullo ante adfuit, non
plius reperiri & ostendi queat, licet non avolave-
.

I X.

Cognitis sic veris aquarum salutarium principiis, *In quibus morbis prosint.*
ratione & experientia concludere possumus, eas ge-
atim ad humores crassos, viscidos, tenaces, pitui-
os, salsos quoscumque & cumprimis acidos, corri-
dos, temperandos, fluxiles reddendos, atque ad ob-
ctiones reserandas valere. Hinc *in morbis, qui a
guine spisso & viscido*, quorum quamplurimi sunt,
ab acido, *vel ab obstructionibus viscerum* oriuntur,
egie prosunt, & inprimis etiam propterea condu-
cunt,

(*a*) Conf. *Scipp.* de Aquis Pyrmont. *Wagner.* de
uis Geismariensibus, & Diss. nostra *de Aquis pyr-
atanis* .. 1732. edita. (*b*) Ut Fr. Hoffmannus in
ert. de Aquis medicatis, & *Boerhavius*, Elem.
em. Tom. II. Proc. 162. magni hi Medici & Che-
i existimarunt.

cunt, quia vi sua evacuante, diuretica & purgante noxios simul & supervacuos humores ex corpore, vel per alvum, per urinam, blande ac sine omni, si modice & recte usurpantur, virium prostratione expellunt. Ita in universum *etiam iis sunt valde salutares*, *qui ob vitam sedentariam* multas in corpore & præsertim primis viis cruditates sive vitiosos humores ac flatus accumulant, omnibusque illis, *qui nimio vini aliorumque spirituosorum potuum abusu*, sanguinem nimis æstuantem reddiderunt, vel aliam ob caussam de sanguine nimis fervido conqueruntur: nam his egregium refrigerium præbent.

X.

Speciatim capitis. Speciatim vero egregie conducunt variis *in capitis affectibus*, inprimis *qui per consensum ventriculi* oriuntur; ut in vertigine stomachica & hypochondriaca, cephalalgia, morbis soporosis, comate, caro, apoplexiæ metu, melancholia, mania, epilepsia, memoriæ debilitate, catarrhis oculorum, visus debilitate, tinnitu aurium & auditu difficili, aliisque morbis capitis, qui a viscidis, pituitosis & acidis humoribus oriuntur.

X I.

In pectoris & infimi ventris. 2. In variis *pectoris affectibus*, a similibus caussis oriundis: ut in dyspnœa, asthmate, tussi, immo & in ipsa hæmoptysi, ubi nondum adest pulmonis exulceratio notabilis, ac denique in cordis palpitatione.

3. In *affectibus infimi ventris*, ut in soda seu ardore ventriculi, in cardialgia, vomitu frequenti, diarrhœa, ventriculi debilitate, nausea, appetitu prostrato, pica, lumbricis, malo hypochondriaco, & præcipue in principio obstructionis hepatis aut lienis, vel saltem nondum inveterata; in scorbuto & cachexia nondum nimis inveterata, nimia obesitate, ictero; sic & in sabulo renum & parvis calculis, in doloribus lumborum scorbuticis, in ardore urinæ, sive stranguria, ac denique in colica, e pituita acida, biliosis humoribus, aut flatibus oriunda. In variis præterea *uteri affectibus*, passione hysterica, & uteri suffocatione, in chlorosi, sterilitate, mensibus obstructis vel nimis fluentibus; in hæmorrhoidibus obstructis aut nimium fluentibus.

us. Præterea *nec gravidis nocet*, ſed potius eis multis
i morbis egregie tam præſervandi quam curandi ſco-
o conducunt, ſi modo paullo parciori copia & circum-
ecte bibantur.

X I I.

4. In *artuum morbis*, ut in *arthritide* tam ſimplici
uam vaga ſcorbutica; in *podagra* non confirmata, in
oloribus artuum quibuſcumque, in *paralyticis affecti-
is*, in impuritatibus ſanguinis & cutis, ut *ſcabie*, *pru-
tu cutis*, gutta roſacea, herpete, ſerpigine, *ulceribus
dum*, *œdematibus*, tumoribus & variis in doloribus
chiadicis & rheumaticis.

In artuum morbis & febribus.

5. Tandem in omnibus *febribus intermittentibus* egre-
e proſunt, quas continuato uſu, ſi modica ſimul ſer-
tur diæta, perfectiſſime plerumque tollunt & ſanant.

X I I I.

Ratione ætatis hominibus *mediæ ætatis omnium quidem
time conveniunt*, nimirum ab anno 18. circiter uſque
60. *Juniores* vero, præſertim ii, qui ſunt infra an-
m decimum, ob teneriorem viſcerum compagem,
s, præſertim martiales, minus commode ferunt, ſic
ſenioribus, qui ultra ſexageſimum annum, rarius ſa-
proficuæ ſunt, niſi forte ſint robuſtiores, & eis ce-
roquin jam aſſueti. Interea tamen caſus & præſertim
ctici, ubi etiam *pueri juniores* eis, maxime Selſeren-
us, aut Emſenſibus aliiſve ſimilibus & cumprimis
m lacte remixtis, optimo cum ſucceſſu ſæpe uſi ſunt
adhuc uti poſſunt, verum copia longe minore quam
ulti.

Ætatis conſideratio.

X I V.

Verum *raro proficiunt in ulceribus inveteratis pulmonum*,
phthiſi, aliiſque ſymptomatibus, ab ulcere tali pen-
ntibus, *cumprimis martiales fortiores*; attamen ſi ulce-
nondum ſint inveterata, & calidæ atque cum lacte
mperatæ bibantur, tam *Selſerenſes* quam martiales, e-
egie ſæpe *proſunt*. Sic & *in ulcere renum* aut *veſicæ*, mo-
rate & calide adhibitæ, valde conducunt, atque inpri-
is hic ab HEERIO & Fr HOFFMANNO, experientia
octis, *Spadanæ* potiſſimum laudantur, ſi diu uſurpantur.
In *hæmoptyſi*, præſertim ſi ab exulceratione pulmonis
ori-

Ubi minus proſunt.

oritur, aquæ medicatæ & sigillatim martiales, *frigidæ ut plurimum nocent*; *calidæ* vero, ut thermæ blandiores, v. gr. Emsenses, & aquæ Selseranæ, cum vel sine lacte, tepide haustæ multum *proficiunt*.)

Abstinendum etiam a martialibus in dysenteria, in calculo renum & vesica majore, itemque in hydrope confirmato. *Selserenses* vero in dysenteria proficuæ sunt. In *œdemate* vero pedum & leucophlegmatia sive *hydrope leviori* & martiales & thermæ, sæpe egregie prosunt. In *affectibus venereis & gonorrhœa*, morbum quidem non sanant: attamen corpus ad faciliorem sanationem disponunt, ideo cum fructu hic etiam præparationis causa adhiberi possunt. In *gonorrhœa* vero *benigna* a laxitate partium proveniente, post multa incassum sæpe tentata, vi sua roborandi multum præstare solent.

X V.

Modus eis utendi. Omnibus, qui aquis medicatis legitime uti volunt, & *plethorici sunt*, suadendum, ut aliquot dies *ante usum* earum, *sanguinem mittant*; ita enim aquæ hæ tanto facilius vasa intrare & postea reliquum sanguinem melius corrigere possunt, præcaveturque ne vasa ab aquis nimis distenta, nimio sanguine jam quasi infecta, postea morbum aliquem producant, & deinde, ut mox dicetur, *idoneo purgante* utantur.

Si vero non sunt plethorici, venæ sectione non est opus; attamen sicuti illis, quibus sanguis prius fuit missus, ad *cruditates* in primis viis *evacuandas*, quæ effectum aquarum impedire possunt, maxime ubi vita sedentaria vel prava diæta prægressa est, *idoneum purgans est præmittendum*, v. gr. ex pilulis nostris polychrestis, vel tartareis, Quercetani, Schrœderi, aut Bontii, vel balsamicis gr. XIII. vel XV. ad XX. cum regimine. Vel *ex salinis*, tartarus vitriolatus, tartarus solubilis, aut cremor tartari ʒj. ʒiß. ad ʒij. cum aqua, vel cum ipsis aquis medicatis assumpta; quibus salibus, si ægri sint robustiores, grana aliquot pulveris jalappæ addi possunt, vel quod hodie usitatius, *salia amara cathartica*, ut Anglicanum, Seidlicense vel mirabile Glauberi, ab ℥ß. ad ℥j. exhibendum.

Si

Si potiuncula desideretur, purgans Sydenhamii vel
anagettæ, aut nostra sequens apta erit.

℞. tamarindor. ℥ß.
fol. senn. el. ʒiij.
crem. tartar. ʒß. ad ʒj.
ıll. per momentum in s. q. aquæ simplicis;
Colatur. ℥iij. adde
mann. calabr. ℥j. M.
tur mane una vice cum regimine, vel

℞. fol. senn. el. ʒiij.
rhabarb. ʒj.
passul. min. ℥ß.
sem. anisi ℈j.
tartar. vitriolati ʒß.
ınde in s. q. aquæ simplicis tepidæ, stent per no-
m in loco calido, mane leviter ebulliant, colaturæ
℥iij. add. sirup. de cichor. cum rhabarb. ℥j. aquam
ınom. ʒij. M.

Fugienda hic sunt omnia *drastica purgantia*, inprimis
nosa, scammoniata, helleborata, &c.

i *indicationes ad vomitum* adsint, ut dolor & gravi-
ventriculi, amarities oris, nausea, conatus vomen-
aut qui alias facile vomunt, illis etiam aliquot
ıus ante usum harum aquarum *lene emeticum* egre-
cum successu datur: ut tartar. emet. gr. ij. vel rad.
ecacoannæ ℈i. aut gr. XXV., vel etiam aq. bene-
Rul. ℥iß. aut ℥ij.

XVI.

empus anni, quo aquæ medicatæ optimo cum suc- *Tempus.*
ı bibuntur, sunt Junius, Julius & Augustus; ve-
si necessitas urgeat, jam mense Majo, vel etiam
embri adhuc, inprimis tempestate calidiori; com-
e usurpari queunt, immo in certis casibus etiam
ne & autumno iis uti possumus.

empus diei aptissimum est matutinum, hora nempe
ma, immo si tempus favet sexta, ut hac ratione
operationem suam ante prandium commode ab-
ere possit. Non autem probamus morem illorum,
hora quinta vel quarta jam ad fontes currunt, ob
n plerumque tunc adhuc nimis frigidum, nebulo-
sum,

sum, transpirationi adversum, tusses aliosque pectoris & capitis morbos facile inducentem, ut & ob somnum non sufficientem, & præmature abruptum.

Nonnulli etiam a meridie hora quarta aut quinta, eodem modo, ut matutino tempore *has aquas bibere olim consueverant*; verum hic mos apud nos hodie exolevit: nam corpus inde nimis defatigatur, & sic incommoda potius quam commoda corpori infert, inprimis vero, qui debilem habent ventriculum, a potu harum aquarum pomeridiano abstineant: in aliis vero, *si siti urgeret*, haustulus unus vel alter aquæ, pauxillo vini temperatæ, sine noxa assumi potest, vel etiam, ut hodie moris est, *haustulus Coffeæ*.

XVII.

Ratio bibendi. *Modus* vero *quo aquæ medicatæ atque acidulæ optime bibuntur* ex mea sententia sequens est. Sumitur scilicet vitrum hujus circiter capacitatis, ut duo vel tria libram unam continere queant & primo die libram unam vel ℔iß, secundo duas, tertio die tres vel quatuor assumant, neque facile plus bibendum, nisi homines sint valde robusti; quia multi nimia copia sibi nocuerunt; & tali mensura, quam commode ferunt, continuatur per 12. 14. vel 18. dies, immo per tres hebdomadas vel diutius, pro diversitate morborum & ægrorum, atque sic tandem sensim rursus descendi solet, sicut antea inceptum est, ut scilicet circa finem libras duas bibant, & denique una libra finem imponant.

XVIII.

Effectus harum aquarum. Aquæ hæ in *nonnullis per urinam*, in nonnullis *per alvum*, in plerisque per utramque viam operantur. Utraque operatio consulta, salutaris & bona est, nec turbanda: non enim semper opus est, ut multum, sicut plerique credunt, per alvum quotidie purgentur; sed sufficere potest, si modo alvus quotidie respondeat, aut solum bis vel ter exoneretur. In eis tamen, *ubi processus alvum non movet*, aut obstructiones incidunt, unde incommoda metuenda, conducit, ut subinde salis cujusdam cathartici ℥ß. mane in primo haustu sim[ul] utantur.

XIX.

X I X.

Quaratione bibendum.

Inter bibendum obſervandum; *ne aquæ confertim ni-iis*, nec *uno quaſi impetu ingerantur*, ne ventriculus s obruatur ac lædatur: ſed poſtquam unum vitrum vacuarunt, per X. vel XII. horæ minuta, vel quar-am quaſi horæ partem deambulandum eſt; tunc ite-im unum aquæ vitrum aſſumendum, & ſic alterna-m bibendum & deambulandum, donec integra portio itra ſpatium circiter unius & dimidiæ, vel duarum orarum aſſumpta ſit. Poſtea corpus leni ambulatione ontinuo exercendum uſque ad tempus prandii. Si *in-rea alvus vel urina urget* non ſunt cohibendæ, ſed iox & mature exonerandæ, ne incommoda inde orian-ır, & effectus aquæ impediatur.

X X.

Quando calide bibendæ.

Qui *ventriculum habent nimis frigidum aut debilem*, t tempus ſimul eſt frigidum aut pluvioſum, vel qui iorbis pectoris laborant, aut aliam ob cauſſam frigi-ım potum perferre nequeunt, illi aquas medicatas in qua calida leniter calefieri curent; nunquam vero ni-iium calefiant, quia alias naturalem odorem, ſapo-m & vires facile amittunt, vel hæ ſaltem qualitates onæ minuuntur.

X X I.

Quantitas aquæ.

Qui *tenerioris ſunt conſtitutionis*, illis minor aquæ co-a ſufficit; ſimulac enim ſentiunt, novem v. gr. vitra tis purgare, vel per urinam bene tranſire, non ad-endant ad majorem copiam; quoniam hæc quantitas fectum ſufficientem præſtabit, & major copia læde-t. In genere moderata operatio a parciori copia a-ıæ, ſi modo diutius continuatur, v. g. tres hebdoma-ıs, aut pro morborum varietate diutius, eſt effica-ſſima.

X X I I.

Ubi hæ aquæ optimæ.

Tandem & notandum, *aquarum vires plerumque mul-eſſe valentiores*, *ſi ex ipſis fontibus bibantur*, quam ſi l alia loca transferantur: quia in multis naturalis mpoſitio elementorum intra aliquot hebdomadas ſol-tur, ſaporque & virtutes pereunt, vel ſaltem valde minuuntur. In Pyrmontanis tamen & Selteranis diu-ıs plerumque durare ſolent, quam in pleriſque aliis.

XXIII.

Cautelæ quædam. *Motus* in prodeambulando *numquam sit nimis vehemens*, ne inde oriatur sudor; *sudores* enim contrarii sunt operationi per urinam & alvum, atque propterea facile varia incommoda inducunt.

Inter bibendum *si flatus percipiuntur*, *aut ventriculus debilis* sit, an forte doleat, subinde cortices aurantiorum vel sem. fœnic. carvi & anisi, saccharo obducta, comedi possunt.

XXIV.

Diæta. Ut ab aquarum medicatarum usu optatus obtineatur successus, *sollicita victus ratio* est necessaria, & quidem prandium hora XII. Cœna vero hora septima instituatur, & prandio sit parcior.

Numquam autem ventriculus nimis cibo aut potu est replendus; sed parce & edendum & bibendum, atque semper cum aliquo appetitu surgendum,

XXV.

Cibi inepti. In *universum ex cibis noxii* sunt omnia tenacia, exsiccata, fumo indurata, sale condita, pinguia, carnes vetustorum animalium, carnes suillæ, viscera animalium, anseres, anates, pisces limosi, saliti vel exsiccati: ut anguillæ, carpiones, aselli, haleces veteres, omnes fructus horæi, brassicæ, pisa, fabæ & lentes exsiccatæ, fungi, lacticinia, frigida, aut nimis crassa & coagulata, farinacea, pultes, acetaria, cucumeres, melones, ova dura, caseus, &c.

XXVI.

Cibi liciti. E contrario *cibi liciti sunt* omnes, qui facilis digestionis, ut carnes juniores, bubulæ, agninæ, vitulinæ, pulli, galli, capones, columbæ juniores, feræ juniores, omnis generis aves sylvestres; ex piscibus omnes teneriores, ut truttæ, juniores lucii, omnis generis bona juscula, tum ex animalibus, tum vegetabilibus parata, ut ex hordeo, avena; præterea cerasa & poma cocta, spinachia, asparagi, fabæ, phaseoli & pisa recentia. *Panis* sit bene coctus, & non nimis vetustus.

XXVII.

Potus qualis. *Pro potu ordinario* in pastu optime inservit vinum quoddam bonæ notæ, blandum, neque acidum, neque nimis forte, & quidem, si ob sitim id fieri possit, in pran-

prandio ſine admixta aqua, ne ventriculus inde labefactetur; attamen in copia non excedendum, ſed ſolum pro ſiti ſedanda, ad ℔ ſ. vel ad ſummum, robuſtioribus ℔j. ad ℔iſ. concedi poteſt. Quibus vero ſolum vinum ſitim non compeſcit, ii parum aquæ, præſertim in cœna, admiſcere poſſunt.

In regionibus, *ubi vinum non habetur*, vel ægri nimis pauperes ſunt, ut ſolvere vinum nequeant, cereviſia bene cocta loco vini uti poſſunt.

XXVIII.

De *motu corporis* jam ſupra N. XXIII. dictum, quod frequens, ſed lenis eſſe debeat: nocet enim nimius curſus aut ſaltatio vehementior præſertim calidioribus, aut tempeſtate nimis calida. Interea tamen *frigidis ac pituitoſis*, paullo *fortior motus*, præſertim circa finem curationis, ad initium ſcilicet ſudoris, me judice, concedi poteſt; temperamentis vero calidis minus. Magis autem *a nimia vita ſedentaria ſibi caveant*, inprimis mox poſt aquas aſſumptas, aut poſt paſtum, ubi multi nimis cito luſibus ſedentariis indulgent: inde vero matutino tempore aquæ non tranſeunt, ſed remanent in corpore, aut poſt paſtum cibus non bene digeritur, unde neceſſario *flatus*, *colici & ventriculi dolores*, *diarrhœæ*, *vomitus*, aliaque mala oriuntur. Ita etiam *poſt paſtum ſomno ſe tradere noxium* deprehenditur, dum capitis gravitatem aliaque mala producere ſolet. *De motu & ſomno.*

XXIX.

Interea tamen nonnullis in caſibus *aquæ ſalutares etiam in lecto bibi poſſunt*, præſertim ſi neceſſitas id exigat, ut in arthriticis, paralyticis, hecticis morbis, menſibus nimiis, aliiſque debilitatibus laborantibus, &c. Immo *Slarius*, *Anglus Medicus*, etiam ſanis & vegetis perſuadere vult, ut aquas has in lecto bibant; quod vero multa incommoda ſecum fert, motuſque moderatus huic modo præferendus.

XXX.

Animi affectus, curæ nimiæ, ira, terror, triſtitia, maxime cavenda, ſed potius tempus ambulando, gratis ſocietatibus & colloquiis, vel luſibus ambulatoriis terendum. Sic & a venere eo tempore abſtinendum, vel ſaltem rariſſime exerceatur: quoniam jam corpus *Animi affectus.*

per multas evacuationes alvi & urinæ aliquo modo debilitatur, adeoque sic nimis debilitaretur.

XXXI.

Quid post cœnam faciendũ. *Post cœnam*, quæ satis mediocris esse debet, & in qua vinum aqua temperari potest, rursus per horam circiter leniter deambulandum, antequam somno quis se tradat, ita blandiori somno & quiete fruuntur.

Aer frigidus, *nocturnus*, ac præsertim pluviosus, quantum fieri potest, *vitandus*, ne insensilis transpiratio impediatur, id quod valde noxium; dum catarrhos omnis generis facile concitare potest.

De symptomatibus frequentioribus, in usu aquarum medicatarum occurrentibus.

XXXII.

Alvi obstructio. Primo hic occurrit *alvi obstructio*: quæ si accidat, facile tormina, dolores colicos, vomitus, & alia mala producit. In primis vero illi obnoxii sunt melancholici, hypochondriaci & hystericæ. Contra quod symptoma *optime conducunt laxantia*, *imprimis liquida*, sicuti potiunculam talem supra N. XV. dedimus; nempe ex tamarindis, foliis sennæ & manna, vel ex senn. & manna, vel ex senna, rhabarb. cum sirup. de cichor. cum rhabarb. vel decoct. laxativ. Managettæ, vel salia media, ut tartarus solubilis, aut tartarus vitriolatus ʒj. ad ʒiß. vel salis amari cathartici ʒij. aut ʒiij. ad ʒß. mane in primo aquæ haustu summi potest. *Cavenda vero omnia purgantia fortiora*, præsertim *calidiora & resinosa*; quia facile magna tormina & hypercatharses concitare solent.

XXXIII.

Alvi fluxus. Ita & *Diarrhœa* interdum ægros affligit; quæ vero adstringentibus non cohibenda, quamdiu æger nullam notabilem inde percipit debilitatem. Sæpe enim pravi humores sic expurgantur cum ægri levamine atque illa sæpe usu harum aquarum continuato, §. XI. curatur. E contrario ubi ægri inde debilitantur, nausea ciborum & magna forte simul tormina adsunt, prudenter sisti debet. Quod fieri potest primo, *si aqua medicata*

tata parciori copia & calide bibatur, atque essentia stomachica ante & post pastum mediocrem assumatur. Sin vero hæc non sufficiunt, aquæ cinamomi, inprimis cydoniatæ, vel aquæ mastichinæ aliquoties in die aliquot cochlearibus utantur. Vesperi, si forte hæc parum sunt, theriacæ aut diascordii ʒj. aut theriac. cœlest. gr. ij. vel iij. exhibeantur, & *in malo vehementiori, ab aquæ potu per diem unum vel alterum prorsus abstineant*; donec melius rursus se habeant.

Externe eadem ventriculo applicari possunt, quæ alias in diarrhœa, e g. balsam. stomach. vel emplast. ex theriaca, vel tacamahac. &c. supra præscripsimus.

XXXIV.

Vomitus etiam in usu harum aquarum, & speciatim initio nonnullos affligit; hic vero quoque duplicis est generis, vel *criticus* sive salutaris, vel *symptomaticus*. *Si criticus* est, fit cum ægri levamine, & humores noxii aquis his soluti, egregie sic expelluntur: ubi hoc solum observetur ne nimia copia ventriculum repleant, & subinde præter essentiam stomachicam, ante dictarum aquarum stomachicarum cochlearia aliquot assumant. *Si vero vomitus est symptomaticus*, & ex ventriculo debilitato, vel ob nimiam aquæ vel ciborum aut vini copiam ingestam oritur, parcior potus & victus instituendus, & similia stomachica assumenda. Sed si *oriatur ex nimia bilis aut pituitæ copia*, corpore antea non bene purgato; blanda *purgatio* conducit, & postea omnis generis bona stomachica, confortantia subjungenda. Interdum etiam vomitus in sequiori sexu oboritur *a thorace & vestibus nimis constrictis*: quo in casu *vestium reseratio* optimum est remedium; post hæc essentia vel aliud remedium confortans quoque exhiberi potest. *Si a graviditate*, similia remedia conducunt, servata simul parca diæta, potuque harum aquarum moderatiore, donec præterierint. *Vomitus.*

XXXV.

Contra tormina & dolores colicos, si cortices aurantiorum, & reliqua supra dicta carminantia non sufficiunt, lene laxans dari potest: nam sæpe a retentis pravis humoribus oriuntur. Deinde essent. cortic. aurantiorum, aut essent. carmin. Wedel. bis aut ter in die, *Tormina & colica.*

ad gutt. XXX. vel XL. dari debent. *In graviori malo, clysma ex decoct. flol. chamomill.* in lacte factum, cum pauco melle aut saccharo optime simul conducit, & aqua medicata mane parca copia ac tepide bibatur.

XXXVI.

Menses aut hæmorrhoides nimia. *Si nimius mensium fluxus* aut *hæmorrhoidum* in usu aquarum incidat, tunc per unum vel alterum diem a potu earum abstineant, & simul, si dolores adsunt lumborum aqua vitæ mulierum, vel modo dicta carminantia ordinanda; vel saltem parcius bibant, quam alias, nimirum partem tantum circiter dimidiam. *Si vero hi fluxus sunt moderati*, aquarum usus continuari quidem potest, attamen paulo minori copia, & non nimis frigide.

XXXVII.

Febres intermittentes. Sæpe etiam *febres intermittentes* in usu harum aquarum vel *recrudescunt*, vel ab umoribus noxiis, in motum quasi citatis, *recens oriuntur*; quæ autem nos non terreant: nam si modo laxantia salina subinde interponantur, potu harum aquarum prudenter continuato, & essentiis amaris, simul usurpatis, optime curantur.

XXXVIII.

Podagra & arthritis. Idem faciendum, si *dolooes podagrici*, *arthritici*, *ischiatici*, *dentium & similes* tunc incidunt: nam continuato usu harum aquarum peccantes humores partim expelluntur, partim corriguntur, ut peculiari curatione vix aut prorsus non indigeant. Medicus igitur *solum lene confortans ordinet*, e. gr. aquam vel essentiam confortantem, itemque pulverem antispasmodicum, & si dolores vehementiores sint, laudani liquidi Sydenhamii parum iis addendum, præsertim circa vesperam.

XXXIX.

De usu thermarum & aquarum amararum. *Aquæ thermarum*, ut *Carolinæ*, *Wisbadenses* & *Emsenses*, fere simili ratione bibuntur. Aquæ vero *amaræ Seidlicenses* aut *Seidschuzenses*, parciori longe copia assumuntur: quia ob copiosius sal amarum purgans, quod continent, nimirum ℥ij. in libra una aquæ, majori alvum movendi vi pollent, optima methodus eis utendi est, ut haustulus quatuor circiter unciarum una vice, tepide matutino tempore, hauriatur, & postea

par-

artim ad saporem amarum ex ore abstergendum, partim melioris effectus caussa, haustulus Theæ vel Cofeæ superingeratur. Dein post breve temporis intervallum, X. circiter vel XII. minutorum similis hautulus aquæ amaræ & desuper Coffeæ vel Theæ affunatur, hocque post aliquod temporis spatium tertia, x in robustioribus quarta vice repetatur, ita post brerem moram, alvus leniter & fere sine omni incomnodo aliquoties solvetur, multique humores noxii evauabuntur.

X L.

Prosunt hæ aquæ quam maxime in *affectibus ventriuli & intestinorum*, ad cruditates & sordes primarum viarum, itemque ad serum supervacuum blande evauandas, & speciatim in cachecticis ac serosis morbis, hydrope recenti, & cumprimis leucophlegmatia, affectibus hypochondriacis, cardialgia, ciborum fastidio, sthmate, dyspnœa, obstructionibus alvi, flatulentia, cephalalgia, vertigine, morbis soporosis, arthriticis, podagra, chiragra, lassitudine artuum, febribus intermittentibus, ictero, hæmorrhoidibus obstructis, & malis inde provenientibus. Ita quoque in mensibus suppressis, præsertim chlorosi, aliisque hinc pendentibus mulierum morbis egregie conducunt. *Vermibus* quoque adversantur, atque non solum adultis, sed pueris etiam hoc in malo cum fructu ad ℥ij. iij. vel plures pro ætatis diversitate, exhibentur. *Aquæ amaræ quibus prosint.*

X L I.

Præservationis gratia Vere & Autumno per tres, quatuor aut sex dies commode usurpari possunt; *curandi vero fine*, pro morborum diversitate, paullo diutius, nimirum per IX. XII. vel XV. dies, quovis anni tempore; ubi tamen subinde post triduum, per diem unum alterumve a potu hujus aquæ abstinere, & postea denuo incipere ægrotantes possunt, ne nimis inde debilitentur, atque *diæta* eadem servanda, ut in aliarum aquarum medicatarum usu docuimus. *Etiam præservandi scopo.*

X L I I.

Nocent in viscerum obstructionibus, nimium inveteratis, phthisi, hectica, hominibus debilioribus, valde emaciatis, spasmis, colica & asthmate convulsivo. *Ubi nocent.*

Plura de his aquis amaris qui nosse desiderat, evolvat Frid. *Hoffmanni* scriptum Ann. 1725. de eis editum, aut *Gœrizii* libellum Anno 1727. Ratisbonæ in 8. germanice evulgatum, qui adhuc uberius de eis egit, atque experimentis & observationibus quamplurimis earum utilitatem egregie & solide obfirmavit.

F I N I S.

INDEX RERUM.

Ca-

Fe-

Me-

Pe-

Ta-

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. F. Paolo Tommaso Manuelli Inquisitore nel libro intitolato: *Laurentii Heisteri compendium Medicinæ Practicæ &c.* non v' esser cosa alcuna contro la santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza a *Simone Occhi Stampatore di Venezia*, che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Data li 25. Ottobre 1747.

(
(*Barbon Morosini Cav. Proc. Rif.*
(*Marco Foscarini Cav. Proc. Rif.*

Registrato in Libro a carte 13. al num. 96.

Girolamo Alberti Seg.